T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KASIM CANTÜRK
HAYATI ve MÜCADELESİ (1935-2015)

Elif ALTUN
2501201467

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ömer KUL

İSTANBUL - 2023

ÖZ

MEHMET KASIM CANTÜRK HAYATI ve MÜCADELESİ (1935-2015)

ELİF ALTUN

1965 yılında Afganistan'dan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından ülkemize getirilen ve Kayseri şehrine yerleştirilen Doğu Türkistanlı 117 ailenin liderliğini yapan Mehmet Kasım Cantürk'ün hayatı ve mücadelesi çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur. Cantürk'ün Afganistan'a gelmeden önce de Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinden Afganistan'a yapılan toplu göç hadisesinin liderliğini yaptığı bilinmektedir. Türkiye'ye geldikten sonra ise toplumu ve davası adına yaptığı faaliyetler ile 10 yıl kadar çalıştığı Erciyes Üniversitesindeki eğitim ve öğretim faaliyetleri çalışmanın ana başlıklarını oluşturmaktadır. Doğu Türkistan davasının Kayseri'deki teşkilatlanmasında önemli hizmetleri olduğu bilinen Cantürk'ün sivil toplum kuruluşlarında yaptığı çalışmalar tezin bir diğer incelenen başlığıdır. Cantürk'ü hayattayken bizzat tanıyanlarla yapılan yüz yüze görüşmeler ve kendisi hakkında yazılanlar çalışmada değerlendirilen diğer bir konu başlığıdır. Çalışma ortaya çıkarılırken Cantürk'ün ailesi ile irtibata geçilmiş ve hususi arşivi incelenerek ailenin izni alınıp uygun görülen belgeler çalışmaya dâhil edilmiştir. Cantürk'ün Türkiye'ye geldikten sonra içerisinde bulunduğu siyasi faaliyetleri de çalışmada değerlendirilen diğer bir konu başlığıdır. Bu çalışma Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gelenler arasında önemli liderlerden biri olan Cantürk hakkında yapılan ilk akademik çalışma olması yönüyle özgün bir çalışmadır. Cantürk hakkında yapılan bu yüksek lisans teziyle Cantürk'ün hayatı bir bütün hâlinde ortaya konulmuştur. Bununla beraber Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde başlayan ve Afganistan'ın Kâbil şehrinde dört yıl kalan göç kafilelerinin Kayseri'de son bulan yolculukları da çalışma ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Kasım Cantürk, Doğu Türkistan, Göç, Afganistan, Kayseri.

ABSTRACT

MEHMET KASIM CANTURK HIS LIFE and STRUGGLE (1935-2015)

ELIF ALTUN

In 1965, the life and struggle of Mehmet Kasım Cantürk, who was the leader of 117 families from East Turkestan brought from Afghanistan to our country by the Republic of Turkey and settled in Kayseri, constituted the main axis of the study. It is known that Cantürk was the leader of the mass migration to Afghanistan from Yarkent city of East Turkestan before coming to Afghanistan. After coming to Turkey, his activities on behalf of his society and his cause and his education and training activities at Erciyes University, where he worked for 10 years, constitute the main topics of the study. The work of Cantürk, who is known to have important services in the organisation of the East Turkestan cause in Kayseri, in non-governmental organisations is another title of the thesis. Face-to-face interviews with those who knew Cantürk personally while he was alive and the writings about him are another topic evaluated in the study. Cantürk's family was contacted during the preparation of the study and his private archive was examined and the documents deemed appropriate were included in the study after obtaining the permission of the family. Cantürk's political activities after he came to Turkey are also another topic evaluated in the study. This study is the first academic study on Cantürk, who is one of the important leaders among those who came to Turkey from East Turkestan. With this master's thesis on Cantürk, Cantürk's life has been revealed as a whole. In addition, the journeys of the migration groups, which started in Yarkent city of East Turkestan and stayed in Kabul city of Afghanistan for four years and ended in Kayseri, were also revealed in the study.

Key Words: Mehmet Kasım Cantürk, East Turkestan, Migration, Afghanistan, Kayseri.

ÖNSÖZ

Tartışmalı olsa da Türkiye'ye yerleştikten sonra aldığı bütün resmî evraklarda 1935 yılında Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde dünyaya geldiği belirtilen Mehmet Kasım Cantürk, 1 Şubat 2015 tarihinde Kayseri'de vefat etmiştir. Cantürk'ün 80 yıllık hayatı göz önüne alındığında doğup büyüdüğü ve eğitim aldığı Yarkent ve Kaşgar yılları, Afganistan'da geçirdiği 1961-1965 arası dönem ve Türkiye'de bulunduğu süre olmak üzere üç devreden bahsetmek mümkündür. Bu çalışma ile Cantürk'ün hayatı ve faaliyetleri bir bütün hâlinde ele alınmış, bugüne kadar kendisi hakkında yapılan çalışmalar tetkik edilerek değerlendirilmiştir. Cantürk'ün hayatına dair eksik veya yanlış bilgiler ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde yeniden değerlendirilerek özgün bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Türkiye'de mukim Doğu Türkistan göçmenlerinin ileri gelenlerinden biri olan Cantürk hakkında hem hayattayken hem de vefatından sonra kaleme alınan yazılar ile hakkında söylenenler derlenmiş, bu suretle Cantürk'ün hayatı ve faaliyetleri objektif olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşturulmuş, çalışma ile elde edilen bulgular sonuç kısmında değerlendirilmiş ve çalışma sürecinde elde edilen bilgi ve belgeler "*Ekler*" kısmına konularak çalışma tamamlanmıştır. Çalışmanın "*Giriş*" kısmında Mehmet Kasım Cantürk'ün hayatı ve faaliyetleri konusuna geçmeden önce Doğu Türkistan'dan neden göç edildiğinin anlaşılması adına 1960 yılına kadar Doğu Türkistan'ın coğrafi, ekonomik ve siyasi tarihi üzerinde durulmuştur. Böylece Afganistan'a yapılan göçün hangi saiklerle yapıldığı izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Mehmet Kasım Cantürk liderliğinde Doğu Türkistan'dan önce Afganistan'a, akabinde de Türkiye'ye yapılan göçler ve bu göçler sırasında göçmenlerin durumu üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda konu 1960 yılında Yarkent'te başlayan göçün hemen öncesinde Doğu Türkistan'daki durum genel hatlarıyla ele alınmış, bu değerlendirmeyi müteakip bizzat Cantürk'ün organizasyonuyla gerçekleşen göç süreci ve bu süreçte Cantürk'ün faaliyetleri ile göçmenlerin yaşadıkları bir bütün hâlinde ortaya konulmuştur. Bu

bölümde Afganistan'da geçen dört yıllık sürede göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılar, Türkiye'ye göç için yapılan girişimler, Afganistan Hükümeti ve Türkiye'nin Kâbil Büyükelçiliği ile yaptığı görüşmeler üzerinde durulmuş, bölüm göçmenlerin Türkiye'ye getirilip Kayseri'ye yerleştirilmeleriyle tamamlanmıştır.

İkinci bölümde çalışmanın ana konusu olan Mehmet Kasım Cantürk'ün hayatı ve faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Mehmet Kasım Cantürk'ün doğumu ve eğitim ile meslek hayatına değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca Cantürk'ün Türkiye'ye yerleştikten sonra yaptığı faaliyetler ve bu faaliyetler sırasında 1980 öncesi Türkiye'deki sağ-sol çatışma ortamında savunduğu fikirleri dolayısıyla suikasta uğraması birer başlık altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca Cantürk'ün vefatı ve kişiliği hususu ele alınmış, konu kendisini tanıyanların gözünden anlatılmaya gayret edilmiştir. Bölümün son başlığını ise Cantürk'ün kurduğu veya kuruluşuna katkı yaptığı sivil toplum kuruluşları oluşturmuştur. Bu başlık altında Cantürk'ün, Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nın kuruluşuna katkısı ile Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kurması ve bu dernek altında yaptığı faaliyetler değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Mehmet Kasım Cantürk'ün kaleme aldığı yazıları ve kendisi ile yapılan mülakatlar ele alınmıştır. Ayrıca Cantürk'ün şiirleri bu bölümde değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda ulaştığımız bilgi ve belgelerin değerlendirildiği ve çalışmanın ana fikrinin belirtildiği "*Sonuç*" kısmından sonra çalışmada kullanılan eserlerin kaynakçası verilerek "*Ekler*" kısmına geçilmiştir. "*Ekler*" kısmında Cantürk'e ait fotoğraflar kronolojik olarak çalışmaya konulmuştur. Çalışmada atıf yapılan belgeler atıf sırasına göre numaralandırılarak yerleştirilmiştir. Son olarak da Cantürk'ün yazdığı şiirlerinden örnekler "*Ekler*" kısmına ilave edilmiştir.

Çalışma sırasında Doğu Türkistan tarihi ile ilgili eserlerden, Mehmet Kasım Cantürk'ün arşivindeki belgelerden, konuyla alakalı internet sitelerinden ve daha önce konuyla alakalı yapılmış çalışmalardan istifade edilmiştir. Öncelikle bu çalışma konusunu önererek tezi teslim ettiğim son ana kadar değerli bilgi ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Ömer KUL'a tez

yazım sürecindeki titiz okuma ve düzeltmeleri için kalbî teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarımız sırasında yardım ve desteklerini gördüğüm Mehmet Kasım Cantürk'ün oğlu Kul Ahmet CANTÜRK'e ve torunu Mehmet Ali CANTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim. Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği arşivindeki belgelere ulaşmama yardım eden Ablikim SELÇUK'a, hususi arşivinden belgeleri kullanmam için tarafıma ileten İsmail CENGİZ'e, konuyla alakalı görüşlerini aldığım Prof. Dr. Abdulhamit AVŞAR'a da teşekkür ederim. Kayseri'de iken mülakat yapma şansı elde ettiğim Âlim GERÇEL, Hamit GÖKTÜRK, Seyfi ŞAHİN'e, çalışmalarımız sırasında çözemediğimiz Uygurca ve Arapça belgelerin okunuşlarında yardımlarını gördüğüm Reyima MAIMAITUSONG, Ali TOKKUZOĞUZ, Hüseyin UYGAR ve ismini zikretmeyi unuttuğum bana destek olan herkese teşekkür ediyorum. Bu vesile ile tez konusunun belirlenmesini müteakiben benimle birlikte Kayseri'ye gelip görüşmelerimde beni bir an bile yalnız bırakmayan, çalışmalarım süresince maddi ve manevi her türlü desteğini benden esirgemeyen Uzman Eğitimci ve Şair Babam İslâm ALTUN'a sonsuz minnettarım.

İstanbul 2023

Elif ALTUN

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **II**

ABSTRACT ..... **III**

ÖNSÖZ ..... **IV**

İÇİNDEKİLER ..... **VII**

KISALTMALAR ..... **IX**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK LİDERLİĞİNDE DOĞU TÜRKİSTAN'DAN TÜRİYE'YE GÖÇLER VE GÖÇMENLERİN DURUMU

1.1. DOĞU TÜRKİSTAN'DA GÖÇ ÖNCESİ DURUM 12

1.2. DOĞU TÜRKİSTAN'DAN AFGANİSTAN'A GÖÇ VE MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN FAALİYETLERİ 14

1.3. AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN FAALİYETLERİ 31

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN HAYATI VE FALİYETLERİ

2.1. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN DOĞUMU VE EĞİTİM HAYATI 39

2.2. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN MESLEK HAYATI 44

2.3. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN FAALİYETLERİ VE SUİKASTA UĞRAMASI 46

2.4. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN VEFATI VE KİŞİLİĞİ 60

2.4.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Vefatı 60

2.4.2. Tanıyanların Gözünden Mehmet Kasım Cantürk 60

2.5. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN KURDUĞU VE KURULUŞUNA KATKI YAPTIĞI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI 66

2.5.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nın Kurulmasına Katkıları 66

2.5.2. Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni Kurması ve Bu Dernek Altındaki Faaliyetleri 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN YAZILARI

3.1. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN KALEME ALDIĞI YAZILAR VE KENDİSİYLE YAPILAN MÜLAKATLAR 94

3.2. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN ŞİİRLERİ 109

SONUÇ **123**

KAYNAKÇA **127**

EKLER **142**

1. FOTOĞRAFLAR 142
2. BELGELER 166
3. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN ŞİİRLERİ 278

KISALTMALAR

a. mlf. : Aynı müellif

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.r. : Adı geçen röportaj

a.g.t. : Adı geçen tez

ATAM : Atatürk Araştırma Merkezi

Av. : Avukat

BBP : Büyük Birlik Partisi

Bil. : Bilimler

Bk. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

DTDD : Doğu Türkistan Dayanışma Derneği

DTGC : Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti

DTGD : Doğu Türkistan Göçmenler Derneği

DTV : Doğu Türkistan Vakfı

Ed. : Editör

Ens. : Enstitüsü

Haz. : Hazırlayan

Krş. : Karşılaştırma

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

MHP : Milliyetçi Hareket Partisi

No. : Number

s. : Sayfa

S. : Sayı

Sos. : Sosyal

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TDAV : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TEV	: Türk Edebiyatı Vakfı
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTKY	: Türk Tarih Kurumu Yayınları
TÜDAM	: Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
USA	: United States of America
Üni.	: Üniversitesi
v.dğr.	: ve diğerleri
vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume
y.y.	: Yayın yeri yok
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Türklerin ana yurdu Türkistan'ın büyük bir kısmını meydana getiren Doğu Türkistan, Çin'in kuzeybatısında konumlanmıştır. Çin'e bağlı otonom bölgeler arasında en büyük idarî birim olan Doğu Türkistan, 1 Ekim 1955 tarihinde Merkezî Çin'e bağlanmış ve resmî adı "*Xinjiang Uygur Otonom Bölgesi*" olarak ilan edilmiştir. 1.828.418 km^2 büyüklüğündeki Doğu Türkistan topraklarının yarısından fazlası kum çölleri ve karlı dağlarla kaplıdır. Ayrıca Doğu Türkistan'ın topraklarının yüzölçümü Türkiye'nin topraklarının neredeyse 2,5 katı büyüklüğündedir. Dünyanın en büyük toprağına sahip ülkeler arasında 19. sırada yer alan Doğu Türkistan, doğusunda Çin, kuzeydoğusunda Moğolistan, batısında Afganistan ve Tacikistan, kuzeyinde Kırgızistan, Kazakistan ve Rusya, güneyinde ise Pakistan, Hindistan ve Tibet ile komşudur. Çin ve Moğolistan dışındaki diğer sınır komşuları ile geniş dağ silsileleri ile bir nevi ayrılmaktadır. Doğu Türkistan'ın en büyük şehirlerinden olan başkent Urumçi, bölgenin merkezinde yer almaktadır. Doğu Türkistan'ın diğer önemli şehirleri ise Aksu, Altay, Gulca (İli), Hoten, Karaşehir, Kaşgar, Kumul, Targabatay ve Yarkent'tir.[1]

Doğu Türkistan topraklarında yer alan Tanrı dağları, Karanlık dağları, Karakurum, Targabatay ve Altay sıradağları dünyanın en yüksek dağları arasındadır. Tanrı dağlarının kuzeyinde İli (Cungarya), güneyinde ise Tarım havzası (Kaşgarya) bulunmaktadır. Tanrı dağları ile Karanlık dağları arasında bulunan Tarım Havzası 910.000 km^2 genişliğindedir. Taklamakan çölü, Tarım havzasında yer almakta ve Doğu Türkistan'ın 500.000 km^2 büyüklüğündeki orta bölümünü oluşturmaktadır. 90.000 km^2 ormanlık alanı bulunan Doğu Türkistan'ın Tarım havzasında yer alan

[1] Mehmet Emin Buğra, **Doğu Türkistan: Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu**, İstanbul, y.y., 1952, s. 5; İsa Yusuf Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, İstanbul, Otağ Yay., 1975, s. 20; Baymirza Hayit, **Türkistan: Rusya ile Çin Arasında**, İstanbul, Otağ Yay., 1975, s. 336; a. mlf., **Sovyetler Birliği'nde Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri**, İstanbul, TDAV Yay., 2000, s. 284; Hasan Oraltay, **Kazak Türkleri**, İstanbul, Türk Kültürü Yay., 1976, s. 22; A. Zeki Velidî Togan, **Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981, s. 1; Erkin Alptekin, "Eastern Turkestan: An Overview", **Journal Institute of Muslim Minority Affairs**, Vol. VI, No. 1, (1985), Londra, p. 129; Ahmet Kemal İlkul, **Çin-Türkistan Hatıraları: Şanghay Hatıraları**, Haz. Yusuf Gedikli, İstanbul, Ötüken Yay., 1997, s. 42; Hamit Göktürk, "Develi'ye Yerleşen Doğu Türkistanlılar", **Bütün Yönleriyle 1. Develi Bilgi Şöleni 26-28 Ekim 2002 (Bildiriler ve Fotoğraflar)**, Kayseri, Kayseri Belediyesi Kültür Yay., 2003, s. 477; Duygu Gözlek, "Asya'nın Kalbi Doğu Türkistan-1", **Gökbayrak Dergisi**, C. 13, S. 71, (2006), Kayseri, s. 21; Ahmet Türköz, **Doğu Türkistan'da İnsan Hakları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yay., 2010, s. 2.

Taklamakan çölü dünyanın en geniş ikinci çölü hüviyetindedir. Doğu Türkistan'ın kuzey bölgesinde konumlanan Cungarya havzası, Tanrı dağları ile Altay dağları arasında yer almaktadır. Ortasında çöl bulunan Cungarya havzasının geriye kalan bölümü otlaklardan oluşmaktadır. Ziraata uygun topraklara da sahip olan Cungarya havzasının güneyinde geniş bir sulama alanı yer almaktadır. Doğu Türkistan'ın merkezi, Urumçi şehrine de ev sahipliği yapan Cungarya havzasından Uzak Doğu ülkeleri ile Batı arasında bağlantı kuran ülkenin tek demir yolu hattı geçmektedir.[2]

Doğu Türkistan'da derya adı verilen birçok nehir bulunmaktadır. 2.179 km uzunluğundaki Tarım nehri, Doğu Türkistan'ın en önemli akarsuyu olup Keşmir ile Doğu Türkistan arasındaki sınırda yer almakta ve Lob gölüne dökülmektedir. Tarım nehri altı kolun birleşmesi ile meydana gelmiştir. Bu kolların en önemlileri; batıdan akan Kaşgar, güneybatıdan akan Yarkent, güneyden akan Hoten ve kuzeybatıdan akan Aksu kollarıdır. Tanrı dağlarının güneyindeki Bağraş gölü ve bunun güneydoğusunda kalan Lob gölü, Doğu Türkistan'ın en önemli gölleridir. Cungarya havzasında bulunan en büyük göl Ebi gölüdür. Bunun yanı sıra Sayram ve Boğda gölleri de Doğu Türkistan'daki diğer önemli göller arasında yer almaktadır. Dünyada dört yönden de denize en uzak tek bölge diyebileceğimiz Doğu Türkistan'da değişik iklimler görülmektedir. Bölge, Taklamakan çölü nedeniyle güneyinde kurak ve sıcak, kuzeyinde kışın sert ve soğuk; yazın ise yağmurlu ve yayla iklimine sahiptir. Düz bölgelerinde az yağış alan Doğu Türkistan'ın dağlık bölgelerinde ise hava sıcaklığı -30 dereceye kadar düşmektedir. Ayrıca kış aylarında Doğu Türkistan'ın kuzeyinde sürekli kar yağışı görülmektedir.[3]

Diğer Türk topluluklarına göre daha erken yerleşik hayata geçen Doğu Türkistan halkı genellikle hayvancılıkla uğraşmaktadır. Ülkede arpa, buğday, mısır, pirinç ve yulaf ekimi daha sıklıkla yapılmaktadır. Ayrıca ayçiçeği, ipekçilik, pamuk ve şeker pancarı bölgenin önemli tarım faaliyetleri arasındadır. Bölge halkının bir diğer önemli faaliyeti ise hayvancılıktır. Bölgedeki önemli ticarî istihsal ürünü petrol olup Çin'de çıkarılan petrolün neredeyse yarısına karşılık gelmektedir. Bölgede

[2] Buğra, **a.g.e.**, s. 5; Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 22; İklil Kurban, **Şarki Türkistan Cumhuriyeti**, Ankara, TTKY, 1992, s. 5; Abdullah Bakır, **Doğu Türkistan Millî İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra**, İstanbul, DTV Yay., 2005, s. 1; Türköz, **a.g.e.**, s. 2-3.

[3] Buğra, **a.g.e.**, s. 6; Oraltay, **a.g.e.**, s. 25; Erkin Alptekin, **Uygur Türkleri**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1978, s. 85; Kurban, **a.g.e.**, s. 5; Türköz, **a.g.e.**, s. 3.

çıkarılan maden türleri ise altın, bakır, demir ve kömür olup rezerv yatakları bakımından da çok zengindir.[4]

Doğu Türkistan topraklarını da içerisine alan bir coğrafyada kurulan Hun Devleti tarihteki bilinen ilk Türk devletlerinden biridir. Devletin bilinen ilk hükümdarı ise Tuman'dır. Ondan sonra Tanhu Mete devletin başına geçerek dağınık hâlde yaşayan bütün Türk topluluklarını tek bir bayrak altında toplamayı başarmıştır. Hun Devleti'nin dağılmasından sonra Bumin Kağan'ın 552 yılında Ötüken'de Göktürk Devleti'ni kurmasıyla Türkler yeniden birleşmiştir. Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devleti olan Göktürk Devleti daha sonra parçalanmıştır. Ardından Batı Göktürk Devleti'nin sınırları içerisinde kalan Doğu Türkistan, Göktürklerden sonra 654 yılında Çin'in hâkimiyetine girmiştir. Bir süre sonra Kürşad (Chieh She Shuai) ve beraberindeki 40 kişinin bağımsızlık için mücadeleye girmesiyle İlteriş Kutluğ Kağan'ın liderliğinde II. Göktürk Devleti kurulmuştur. Doğu Türkistan toprakları II. Göktürk Devleti'nin himayesi altında 682 yılına kadar bağımsızlığını korumuştur. II. Göktürk Devleti Bilge Kağan zamanında büyük bir güce ulaşmış ve Türk boyları yeniden birleştirilmiştir. Bilge Kağan, Kültigin ve ardından Tonyukuk'un ölmesi üzerine II. Göktürk Devleti'nin gücü azalmıştır. II. Göktürk Devleti'ne bağlı yaşayan Uygurlar, 744 yılında Basmil ve Karlukların desteğiyle isyan ederek devleti yıkmıştır. Daha sonra Karluklarla anlaşma yapıp Basmil kağanını saf dışı bırakan ve çok geçmeden Karluklarla anlaşmalarını da bozan Uygurlar, Kutluk Bilge Kül Kağan'ın öncülüğünde Uygur Devleti'ni kurmuştur.[5]

Kutluk Bilge Kül Kağan'ın vefat etmesiyle Uygur Devleti'nin başına Moyen Çor Kağan geçmiş ve bölgede yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem hakkında bilgi veren en önemli kaynak Şine-Usu (Yeni Su) Yazıtı'nda[6] Moyen Çor Kağan'ın devrinde devletin sınırları İç Asya'ya kadar uzanmış ve bu topraklarda yaşam süren

[4] Yücel Soyutürk, "Kayseri'de Bir Uygur Türkü", **Erciyes Dergisi**, C. 1, S. 11, (1978), Kayseri, s. 7.
[5] Buğra, **a.g.e.**, s. 11; Bakır, **a.g.e.**, s. 3; Laszlo Rasonyi, **Tarihte Türklük**, Ankara, TKAE Yay., 1971, s. 98; Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları,** C. 1, İstanbul, MEB Yay., 1992, s. 59; İsmail Cengiz, **Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti**, İstanbul, DTGD Yay., 2005, s. 12; İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, İstanbul, Ötüken Yay., 2010, s. 59, 61, 92; Saadettin Y. Gömeç, **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan Yay., 2015, s. 51.
[6] 1909 yılında bir Fin araştırma heyetince Moğolistan'daki Sine-Usu gölü yakınlarında bulunan bu yazıt hakkında geniş bilgi için bk. Saadettin Y. Gömeç, "Şine-Usu Yazıtı'nda Geçen Yer Adları Üzerine", **Belleten**, C. 64, S. 240, (Ağustos 2000), Ankara, s. 427-434.

Türk boyları ve Çin Komini, Uygurlar tarafından tek çatı altında toplanmıştır. Moyen Çor Kağan'ın 759 yılında ölmesiyle devletin başına Bögü Kağan geçmiştir. Onun devrinde düzenlenen Tibet Seferi hem siyasi tarih hem de Türk kültür tarihi açısından önemlidir. Bu sefer neticesinde Uygurlar Maniheizm'i kabul ederek sosyokültürel değişime uğramıştır. Et yemenin yasak olduğu Maniheizm'i benimseyen Uygur Türkleri, bozkır ve savaşçı yaşam kabiliyetlerinin körelmesiyle şehirli ve tüccar hayatı yaşamaya başlamıştır. Uygurlar ayrıca ilim ve edebiyat alanında da gelişme göstermiştir. Uygur Devleti böylece savaşçı yönünü güçlendirmezken Bögü Kağan, Çin'e sefere çıkmaya karar vermiştir. Vezir Tun Bağa Tarkan bu sefere karşı çıkarak Kağan'ı öldürmüş ve devletin başına geçmiştir. Tahta geçtikten bir süre sonra Çinli bir prenses ile evlenen Tun Bağa Tarkan öldükten sonra Uygur Devleti Kırgızların düzenlediği saldırılar neticesinde 840 yılında tarih sahnesinden çekilmiştir.[7]

Uygur Devleti'nin Kırgızlar tarafından yıkılmasıyla Uygurların içerisinde yaşam süren Karluklar bölgede hâkimiyeti ele geçirip Karahanlı Devleti'ni kurmuştur. Karluk Yabgusu'nun liderliğinde kurulan Karahanlı Devleti, Yağma, Çiğil ve Karluklardan oluşmuştur. İslâmiyet'i kabul eden Karahanlılar içteki karışıklıklar ve dış saldırılar nedeniyle gücünü kaybetmiş, 1212 yılında Karahıtaylar tarafından yıkılmıştır. Bölgenin Moğolların hâkimiyeti altına girmesi ve Cengiz Han'ın ülkeyi dört oğlu arasında paylaştırması neticesinde Doğu Türkistan Çağatay Han'ın idaresine kalmıştır. Doğu Türkistan, Çağatay Hanlığı devrinde Muhammed Yalavaç Beg tarafından yönetilmiş, Hanlık 1370 yılında Timur tarafından yıkılmış ve Doğu Türkistan'da yeni bir devlet kurulmuştur. 32 yıl boyunca devleti idare eden Timur, Türkistan başta olmak üzere Türkistan'ın dışındaki birçok bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır. Timur 1405 yılında vefat edince devletin Türkistan hariç toprakları kaybedilmiş ve Doğu Türkistan bölgesi Timur'un torunu Uluğ Bey'in öldüğü 1449 yılına kadar Timurluların idaresi altında kalmıştır. Doğu Türkistan, Timurlular

[7] Emel Esin, "Doğu Türkistan'ın İslâm'a İhtidasından Safhalar: Satuk Buğra Han", **Doğu Türkistan'ın Sesi**, C. 1, S. 1, (1984), İstanbul, s. 34; Özkan İzgi, **Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)**, Ankara, TKAE Yay., 1987, s. 14-15; Erdoğan Merçil, **Müslüman-Türk Devletleri Tarihi**, Ankara, TTKY, 2004, s. 18; Bakır, **a.g.e**., s. 5; Ömer Kul, "Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2009, s. 18, 21.

devrinden sonra 17. yüzyılın başına kadar Çağatay soyundan gelen hanların hâkimiyetinde kalmıştır. Cengiz ve Timur'un oğullarının diğer Türk devletleri ile mücadeleye girişmesinin Doğu Türkistan'a olumsuz tesiri olmuştur. Buna rağmen siyasi idarenin çok güçlü olmadığı Doğu Türkistan'da ilim ve kültür yönünden önemli gelişmeler olmuş, bu bölgede birçok ilim adamı yetişmiştir.[8]

Çağatay Hanedanı soyundan geldiği bilinen Seyit (Sait) Han, 1514 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar, Yarkent ve Hoten şehirlerini içerisine alan Saidiye (Yarkent) Hanlığı'nı kurmuştur. Doğu Türkistan'da 17. yüzyılın sonlarında birçok Hoca iktidar için mücadele etmiş, "*Hocalar Devri*" olarak adlandırılan bu dönemde yapılan mücadeleler Saidiye Hanlığı'nın yıkılmasına ve bölgenin istikrarsız hâle gelmesine neden olmuştur. Bölge 1755 yılında Çin tarafından istila edilene kadar Kalmuklar ve Hocaların mücadelelerine sahne olmuştur. Kalmukların hükümdarının devletin kendi içerisindeki iktidar savaşları devam ettiği sırada Mançuların, Mançu Hanedanlığı adı ile idare ettiği Çin'den yardım istemesi Cungarya bölgesinin Çin tarafından işgal edilmesine yol açmıştır. 1760 yılı itibariyle Mançu Hanedanlığı, Doğu Türkistan topraklarını tamamen eline geçirmek amacıyla istila sahasını genişletmiştir. Bu sürecin yaşandığı 1757-1760 yılları arasında milyonlarca insanı yerinden eden ve de katleden Çin, istila hareketlerini ara vermeden devam ettirmiştir. Doğu Türkistan halkının Çin'in bu istila harekelerine karşı 17 kez ayaklandığı kaynaklarda zikredilmektedir.[9]

Doğu Türkistan'da 1860'lı yıllardan sonra dönüm noktası diyebileceğimiz gelişmeler yaşanmıştır. Batı Türkistan'a doğru işgal için hızla ilerleyen Çarlık Rusya bu süreçte Hokand Hanlığı'nı da ele geçirmiştir. Hokand Hanlığı'nın askerî komutanlarından Yakup Han bu olaydan sonra Kaşgar'a gitmiş, akabinde Hoten, Kaşgar, Kuça ve Yarkent'i de kapsayan topraklar üzerinde kısa sürede bağımsız bir devlet kurmuştur. Yakup Han, 1865 yılında "*Atalık Gazi Ba-devlet*" unvanıyla

[8] A. Zeki Velidî Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul, Enderun Yay., 1981, s. 63; İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, Ankara, TTKY, 1991, s. 1.
[9] **Türkistan Şehitleri**, İstanbul, DTGC Yay., 1969, s. 12; G. C. Kazakbalası, **Göçten Sonra**, İstanbul, Büyük Türkeli Yay., 1980, s. 13; Baymirza Hayit, **Türkistan Devletlerinin Millî Mücadele Tarihi**, Ankara, TTKY, 1995, s. 135; İklil Kurban, **Doğu Türkistan İçin Savaş**, Ankara, TTKY, 1995, s. 29; Muzaffer Özdağ, **Türk Dünyası ve Doğu Türkistan Jeopolitiği Üzerine**, İstanbul, DTV Yay., 2000, s. 106; Türköz, **a.g.e.**, s. 6-7.

kurduğu devletin başına geçip Çin işgalini durdurmuştur. Yakup Han Ba-devlet 1870 yılında Osmanlı Devleti Sultanı Abdülaziz Han'a, Seyit Yakup Han Töre liderliğinde bir elçilik heyeti göndererek Rusya'nın desteklediği Mançu Hanedanlığı'nın istilacı hareketlerine karşı duyduğu tedirginlikten ötürü ordusunun eğitimi için subay ve silah yardımı talep etmiştir. Bu talebi kabul eden Osmanlı Sultanı, Yakup Han Ba-devlet'e "*Emirü'l-Müslimîn*" unvanını vermiştir. Yakup Han Ba-devlet de Osmanlı Sultanı Abdülaziz Han adına hutbe okutarak para bastırmıştır. Yakup Han Ba-devlet ayrıca Hindistan'ı sömüren İngilizler ile de ilişki kurmak istemiştir. O dönemde "*93 Harbi*" olarak bilinen savaşta Çarlık Rusya ile mücadele eden Osmanlı Devleti bölgeye olan desteğini tam olarak sağlayamamış, İngilizler ise Çin ile yakın ilişki kurduğundan Yakup Bey'e destekte bulunmamıştır. Mayıs 1877'de Yakup Han Ba-devlet vefat edince oğulları ülkeyi ele geçirmek için iktidar mücadelesine girişmiştir. Bu durum bölgenin yeniden Çin tarafından işgal edilmesinin önünü açmış ve Yakup Han Ba-devlet'in 13 sene[10] yönettiği Türklerin kadim ata yurdu Doğu Türkistan, 1877-1879 yılları arasında büyük katliamlara sahne olarak Mançu Hanedanlığı tarafından işgal edilmiştir. "*İkinci Mançu İşgali*" olarak adlandırılan bu dönemden beş yıl sonra, 18 Kasım 1884 tarihinde Çin Meclisi tarafından alınan bir kararla Doğu Türkistan'ın adı "*Xinjiang (yeni elde edilmiş toprak)*" olarak değiştirilmiştir. Aynı zamanda Doğu Türkistan'a göçmen olarak gönderilen Çinliler, Mançu Hanedanlığı'nın yıkıldığı 1911 yılına kadar bölgeye memur olarak atanmış ve bu sayede idari yönetim Çinlilerin eline geçmiştir. Çin 1884 yılından sonra Doğu Türkistan'ı bir eyaleti gibi idare etmeye başlamış ve o günden günümüze kadar Doğu Türkistan'ı etnik, dinî ve sosyokültürel yönlerden asimile siyaseti uygulaya gelmiştir.[11]

---

[10] Dolkun İsa, ("Türk Dünyasında Doğu Türkistan'ın Rolü", **21. Asra Girerken Doğu Türkistan**, Haz. Yücel Hacaloğlu, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1995, s. 63) 1864 senesinde kurulduğunu belirttiği devletin 12 yıl bağımsız olduğunu aktarmaktadır.

[11] Hayit, **Türkistan,** s. 147; a. mlf., **Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri**, s. 159; Andrew D. W. Forbes, **Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri: Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi**, Çev. Enver Can, İstanbul, DTV Yay., 1990., s. 27-28; Erkin Alptekin, **Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, Haz. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Erciyes Dergisi Doğu Türkistan Yay., 1990, s. 5; Kurban, **Doğu Türkistan İçin Savaş**, s. 84 vd.. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından yayınlanan **Doğu Türkistan** isimli tarihsiz bir broşürde: "*Doğu Türkistan'ın bir Türk-İslâm ülkesi olduğunu unutturmak için, 1876 yılından sonra, Çinliler buraya Xinjiang adını vermişlerdir. Xinjiang, yeni sömürge anlamına gelmektedir.*" bilgisi verilmiştir.

Dr. Sun Yat-sen başkanlığındaki Guomindang Hükümeti (Milliyetçi Çin Partisi), 1911 yılında Mançu Hanedanlığı'nı yıkarak Çin Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Çin'de Cumhuriyet döneminin başladığı bu süreçte Doğu Türkistan resmî statüde Çin'e bağlanmıştır. Fakat Doğu Türkistan, Merkezî Çin yönetimini ciddiye almayan Çinli Genel Valiler tarafından yönetilmiştir. Bu genel valilerin idaresi altındaki Doğu Türkistan'da zulüm ve katliamlar yaşanmış, halk canından bezdirilmiştir. Merkezî Çin'in Doğu Türkistan'a yönelik emirlerini dikkate almayıp bölgeyi keyfî olarak yönetmenin önünü açan ilk Çinli Genel Vali Yang Zen-xin, bölge halkına sürekli baskı yapıp birlikte yaşayan halkı birbirine düşüren bir siyaset takip etmiştir. Bölge halkının cahil kalması amacıyla mevcut okulları kapatıp yenilerinin de açılmasına müsaade etmeyen Yang, aynı zamanda yerel halkın Uygurca veya Kazakça gibi ana dillerinde eğitim görme ve yayın yapma haklarını da engellemiştir. Bölgeyi keyfî yönetimiyle idare eden Yang, hiçbir dış güç ile yakın ilişki içerisine girmeden bağımsız hareket etmiştir. Bu türden siyasetlerle 17 yıl boyunca iktidarını koruyan Yang, kendi görevlendirdiği Dışişleri Müdürü Fen Yav-nan tarafından bir Polis Okulu açılışında öldürülmüştür. Akabinde kendini bölgenin yeni genel valisi ilan eden Fen de bir başka Çinli Jin Şu-ren tarafından ortadan kaldırılmıştır. Yang'ın siyasetini takip eden Jin, 1933 yılına kadar Doğu Türkistan'ı yönetmiştir. Jin'in her geçen gün artan zulüm ve katliamlarına karşı ayaklanan Doğu Türkistan halkı, bir Uygur Türkü olan Salih Dorga'nın kızıyla zorla evlenmek isteyen Çinli bir memuru Kumul'da yapılan kına gecesinde adamlarıyla beraber öldürmüştür. "*Kumul Ayaklanması*" olarak bilinen bu hadise 12 Kasım 1933 tarihinde Kaşgar merkezli bağımsız Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan olayların temelini oluşturmuştur.[12] İki yıl kadar devam eden ve nihayetinde kurulan devletin Cumhurbaşkanı Hoca Niyaz Hacı, başbakanı ise Sabit Dâmolla yapılmıştır. Bu devletin varlığını Rusya ve Çin millî menfaatlerine zararlı gördüğü için elbirliği ile

[12] Hayit, **Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri**, s. 159; a. mlf., "20. Yüzyılda Türkistan'ın Millî ve Sovyet Devletlerinin Karakterleri", **X. Türk Tarih Kongresi Bildirilerinden Ayrı Basım**, Ankara, TTKY, 1991, s. 787; Abdülkadir Donuk v.dğr., **Türklük Mücahidi İsa Yusuf**, İstanbul, TEV Yay., 1997, s. 23. Yang Zen-xin hakkında geniş bilgi için bk. Ömer Kul, "Ana Hatlarıyla Doğu Türkistan Siyasi Tarihi ve İlk Çinli Genel Vali Yang Zen-xin (1912-1928) Dönemi Üzerine Bir Tetkik", **Mehmet Eröz Armağanı**, Haz. Mustafa Aksoy-Osman Yorulmaz, İstanbul, Ötüken Yay., 2011, s. 486-504.

Mart 1934 tarihi itibariyle ortadan kaldırmış, iktidara taşınan Şın Şı-sey eliyle bölge 1944 yılına kadar Sovyetlerin peyki şeklinde idare edilmiştir.[13]

Şın Şı-sey, II. Dünya Savaşı'nın Sovyetler aleyhine gelişme göstermesi üzerine tedirgin olmuş ve yönünü Guomindang idaresine çevirmiştir. Bu eksen kayması Sovyetlerin Altay'da Şın Şı-sey'e karşı mücadele eden Osman Batur'u Moğolistan üzerinden desteklemesine yol açmış ve Şın Şı-sey 1944 yılında görevden alınmıştır. Sovyetlerin Osman Batur'a verdiği destek sayesinde 12 Kasım 1944 tarihinde son bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti, Gulca (İli) merkezli kurulmuştur. Lakin Sovyetlerin bölgede millî bir devlet kurulmasını menfaatine uygun görmemesi dolayısıyla kurulan devlet, Moskova'nın baskı ve yönlendirmesiyle Merkezî Çin yönetimiyle masaya oturarak 2 Ocak 1946 tarihinde imzaladığı "*11 Bitim Anlaşması*" ile karma bir hükümet kurmak zorunda kalmıştır. Karma Hükümetin başkanlığına Cang Ci-cong getirilmiş, o da 19 Mayıs 1947 tarihinde yerini Dr. Mesut Sabri Baykozi'ye bırakmıştır.[14]

Mesut Sabri Baykozi Hükümeti'nin millî politikalarının Sovyetleri ve Guomindang idaresini rahatsız etmesi üzerine Çan Kay-şek, 17 Temmuz 1948 tarihinde Baykozi'nin yerine Burhan Şehidî'yi getirmiştir. Zikredilen bu dönemde Çin iç savaşını kazanan Mao Ze-dong ise Çin'de iktidarı ele geçirerek komünist dönemi başlatınca Çan Kay-şek Tayvan'a sığınmıştır. Çin'de iktidarı gasp eden Komünist birlikler Doğu Türkistan'ı işgal etmek üzere 26 Eylül 1949 tarihinde harekete geçmiştir. Komünist Birliklerin Doğu Türkistan'ı işgal edeceğini gören millî liderler ise tertip ettikleri birkaç toplantı sonucunda toplu olarak dış ülkelere göç etmeye karar vermiştir.[15]

---

[13] Donuk v.dğr., **a.g.e.**, s. 23 vd.; Hızırbek Gayretullah, **Altaylarda Kanlı Günler**, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası, 1977, s. 31 vd.; a. mlf., **Uzaklara Balam**, Ed. Ömer Kul, İstanbul, Toker Yay., 2009, s. 95 vd.; Amaç Karahoca, **Doğu Türkistan Çin Müstemlekesi**, İstanbul, DTDD Yay., 2008, s. 16; Şevket Kanat, "Çinli Müslümanlar Huiler/Tunganlar ve Guomindang Dönemi İlişkileri (1911-1949)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2020, s. 68.

[14] Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 182 vd.; Ömer Kul, "Osman Batur", **TDVİA**, C. EK-II, Ankara 2019, s. 377-378; a. mlf., "İsa Yusuf Alptekin", **TDVİA**, C. EK-I, Ankara 2020, s. 88-89.

[15] Alptekin, **Uygur Türkleri**, s. 31; Christian Tyler, **Wild West China: The Taming of Jinjiang,** USA, Rutgers University Press, 2004, p. 123; Ragıp Kutay Karaca, "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", **Akademik Bakış Dergisi**, C. 1, S. 1, (Kış 2007), İstanbul, s. 225. Doğu Türkistan'dan göçler hakkında bilgi için bk. "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", **Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu Türk Dünyası Üç Aylık Fikir Kültür Dergisi**, S. 7, (Ekim, Kasım, Aralık 1967), İstanbul, s. 1-16; Godfrey Lias, **Göç**, Çev. Mehmet Çağrı, İstanbul,

Resmî olarak 1 Ekim 1949 tarihinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti merkezî idaresi Doğu Türkistan'da yönetimi ele geçirdikten sonra bölgenin idari statüsünü belirleme cihetine gitmiş, ilk olarak da muhalif kesimi tasfiye hareketi başlatmıştır. Bölgenin idari statüsünü belirlemek maksadıyla 1 Ekim 1950 tarihinde özel bir komisyon kurularak çalışmalarını Aralık 1951'e kadar sürdürmüş ve hazırlanan taslak metin Komünist Parti Konseyi'ne sunularak kabul edilmiştir. Komünist Parti bu karar ile Doğu Türkistan'da, başta Çinli göçmenler olmak üzere her etnik unsur için otonom bölgeler kurmuştur. Burhan Şehidî, Kao Çing-çung ve Seyfettin Azizî'den müteşekkil bir başka komisyon ise Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin idari statüsü hakkında toplantılar yaparak otonom bölge, vilayet, belediye ve nahiye idarelerini belirlemiştir. 1949 yılı itibariyle Doğu Türkistan'da yönetimi ele geçiren Çin Komünist Partisi hiç zaman kaybetmeden bölgeyi tam bir sömürge hâline sokacak uygulamaları tatbik etmeye başlamıştır. Bölgeye Çinli göçmen getirilmesi uygulaması bölgenin demografik yapısını kısa sürede değiştirmiştir. Halkın

---

Boğaziçi Yay., 1977; İsa Yusuf Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-1**: **İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları**, Haz. Ömer Kul, Ankara, Berikan Yayınevi, 2010; a. mlf., **Esir Doğu Türkistan İçin-2: İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları**, Haz. Ömer Kul, Ankara, Berikan Yayınevi, 2008; Halife Altay, **Anayurttan Anadolu'ya**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1998; Gülçin Çandarlıoğlu, **Özgürlük Yolu: Nurgocay Batur'un Anılarıyla Osman Batur**, İstanbul, DTV Yay., 2006; Osman Kubilay Gül, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Hazin Bir Göç Hikâyesi", **Turkish Studies**, C. 2, S. 1, (Kış 2007), Makedonya, s. 252-273; Ömer Kul, Tekin Tuncer, "XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler", **Türk Dünyasında Sürgün ve Göç**, Haz. Nesrin Sarıahmetoğlu, İlyas Kemaloğlu, İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yay., 2015, s. 193-231; Ömer Kul, "Uyghur Immigration from Eastern Turkestan to Turkey Between 1949 and 1954", **Emigrants Muhacir from Xinjiang to Middle East During 1940-60s**, Edited by Jin Noda, Ryosuke Ono, Studia Culturae Islamicae, No. 110, Tokyo, Nihon Root Printing Publishing, 2019, pp. 13-23; a. mlf., "1949 Sonrası Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler ve Türkiye'de Göçmenlerin Durumu", **19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye Yapılan Göçler, Göçmenlik ve Sosyal Uyum**, Ed. Zehra Arslan, Ankara, ATAM Başkanlığı Yay., 2022, s. 120-146; a. mlf., "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", **Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmeleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?**, Ed. Ahmet Cihan v.dğr., İstanbul, Akademik Kitaplar, 2022, s. 473-497; Tekin Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", **I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu (TÜKAS 2014)**, Nevşehir, (12-13 Kasım 2014), s. 270-278; a. mlf., "1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklâl Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Manisa Celal Bayar Üni. Sos. Bil. Ens., Manisa 2015; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 7-19; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", **Emigrants Muhacir from Xinjiang to Middle East During 1940-60s**, Edited by Jin Noda, Ryosuke Ono, Studia Culturae Islamicae, No. 110, Tokyo, Nihon Root Printing Publishing, 2019, pp. 115-155; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", **Türk Dünyası ve Göç: Vatandan Yeni Vatanlara**, Der. Çağla Gül Yesevi, İstanbul, Küre Yay., 2021, s. 227-254; Tekin Tuncer, Ömer Kul, "1934'ten Günümüze Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler", **Sosyo-Kültürel-Ekonomik Yönleriyle Türkiye'de Göç ve Göçmenler**, Ed. Süleyman Beyoğlu, Ayşegül İnginar Kemaloğlu, Ankara, Altınordu Yay., 2023, s. 349-372.

taleplerini görmemezlikten gelen Komünist yönetim bölgenin idare şeklini 1955 yılında "*Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi*" olarak ilan etmiştir.[16]

Doğu Türkistan'da kurulan Komünist yönetim 1951 yılı Nisan ayına kadar 70 binden fazla insanı muhalif oldukları gerekçesiyle öldürmüştür, 1960 yılına kadar ise bu bölgeye ait petrol ve doğal varlıkların tespit edilmesiyle meşgul olmuştur. Zikredilen bu dönemde tapulu topraklar komün çiftliklerine dönüştürülmüş, alfabe 1958 yılında Latinize edilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde bölge halkının dinî ve millî değerlerinin ortadan kaldırılması yönünde politikalar uygulamaya konulmuştur. Yine bu dönemde 1,2 milyon kişi zorunlu çalışma kamplarına gönderilmiştir. Çinli göçmen getirme siyaseti kısa dönemde meyvesini vermiş ve bölgenin nüfusu 1949 öncesi %3'ten 1962 itibariyle %45'e çıkmıştır. Ölüleri defnetmek yasaklanmış, Çinlilerle evlenme teşvik edilmiştir. Toprakları ellerinden alınan halkın yerlerine Çinli göçmenler yerleştirilmiştir. Yine bu dönemde yabancı ülke temsilcilikleri kapatılmış, halkın yurtdışına çıkışı durdurulmuştur.[17]

Komünist Parti yönetimi, "*Beşe Karşı Hareket*", "*Çelik Üretme Hareketi*" "*Evlilik Kanununu Uygulama Hareketi*", "*Fikir Islahı Hareketi*", "*İleri Büyük Atılım Hareketi*", "*Karşı Devrimcileri Bastırma Hareketi*", "*Sosyalist Reform Hareketi*" gibi politikalarla bölgeyi tamamen değiştirip dönüştürme ve tam bir sömürge düzeni kurma politikaları gütmüştür. Bölge halkının her ferdi için karteksler hazırlanmış, para ve kadın düşkünü kişiler eğitilerek kendilerinden casusluk yapmaları istenmiştir. Bu türden gayri insani uygulamalar kısa sürede kimsenin birbirine güvenemediği, hatta selam vermediği bir yapı ortaya çıkarmıştır. Komünist yönetime muhalif olanlar "*devrim aleyhtarı*" bahanesiyle ortadan kaldırılmıştır. 1949-1953 yılları arasında bölgede takriben 100 bin insanın hapse atıldığına dair kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır.[18]

Çin Komünist Partisi, bütün Çin'de olduğu gibi Doğu Türkistan'da da "*Toprak Reformu*" politikası ile tam bir despot idare kurmuştur. Komünist Parti'ye katılmayı kabul edenlere toprak dağıtımı vaadinde bulunulmuş, toprak sahiplerinin

[16] Alptekin, "Eastern Turkestan: An Overview", s. 129.
[17] Gayretullah, **Altaylarda Kanlı Günler**, s. 10; Özdağ, **a.g.e.**, s. 106 vd..
[18] Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 224 vd.; Karahoca, **a.g.e.**, s. 62-63.

ellerindeki topraklar alınarak topraksız köylülere dağıtılmış, akabinde bu topraklara kooperatifleşme hareketi ile el konulmuştur. Kurulan "*Komün Sistemi*" ile bölge halkı günde ortalama 18 saat çalışmaya mecbur edilmiştir. Zikredilen dönemde bölgede halkın zorla çalıştırılarak açtığı tarım arazilerine "*İstihsal Ordusu*" adı altında getirilen Çinli göçmenler yerleştirilmiştir. Çin Komünist Partisi 1953-1961 yılları arasında Doğu Türkistan'a 1.515.200 Çinli göçmen iskân etmiştir.[19]

Çin Komünist Partisi'nin Doğu Türkistan'da iktidarı ele geçirdikten sonraki uygulamaları bölge halkını canından bezdirmiş, zulme dayanma gücünü kaybedenler zaman zaman ölümü göze alarak uygulamaları protesto etmiştir. Ülkeden kaçabilenler Batı Türkistan ve Afganistan'a geçmiştir. En küçük bir protesto hareketi acımasızca bastırılmıştır. Dönemin Doğu Türkistan Eyalet Hükümeti Başkanı Burhan Şehidî, 1 Ocak 1953 tarihinde yaptığı açıklamada 1951-1953 yılları arasında Çin silahlı kuvvetlerine karşı 571 vurkaç taktiği ile baskın yapıldığını, 1.490 sabotaj olayı yaşandığını, hükümete ait binaların ise 213 defa ateşe verildiğini ifade etmiştir. Tüm bu yaşanan olaylar Mehmet Kasım Cantürk ve arkadaşlarının da 1960 yılına gelindiğinde anavatanlarını terk etmelerinde başrol oynamıştır. [20]

[19] Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 233 vd.; Donuk v.dğr., **a.g.e.**, s. 31; Karahoca, **a.g.e**., s. 65-67; Türköz, **a.g.e**., s. 154.

[20] Ebubekir Türksoy, "Hicreti Hazırlayan Sebepler", **Gökbayrak Dergisi**, C.1, S. 1, (Ocak-Şubat 1994), http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/8 (**Erişim Tarihi:** 08.01.2023); Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 272.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK LİDERLİĞİNDE DOĞU TÜRKİSTAN'DAN TÜRİYE'YE GÖÇLER ve GÖÇMENLERİN DURUMU

1.1. Doğu Türkistan'da Göç Öncesi Durum

Çan Kay-şek liderliğindeki Guomindang/Milliyetçi Çin Partisi yönetimi ile Mao Ze-dong liderliğindeki Çin Halk Kurtuluş Ordusu arasında 1925 yılından itibaren iç savaş yaşanan Çin'de, 1948 yılına gelindiğinde durum Mao liderliğindeki komünistler lehine bir gelişme göstermiştir. Nihayetinde Çin iç savaşında Komünist birliklerin galip gelmesi ve 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla iç savaş süreci neticelenmiştir. Yeni kurulan yönetimin lideri Mao, iktidara gelir gelmez hayalindeki Mançu Hanedanlığı döneminin Türkistan'daki sınırlarına ulaşmak üzere bir siyaset takip etmeye başlamıştır. Bu hedef doğrultusunda ilk olarak 12 Ekim 1949 tarihinde Wang Chen'in emri altındaki piyade birliklerini Gansu'dan hareketle Doğu Türkistan topraklarına sokmuştur. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere tüm dünyanın gözleri önünde Doğu Türkistan'ı işgal eden Komünist Çin birlikleri, tüm millî hareketleri etkisizleştirip bölgede tam bir otorite kurmak üzere hareket etmiştir. Bununla da yetinmeyen Komünist birlikler, bölgedeki Sovyet nüfuzunu da ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bu ortamda Komünist Çin birlikleri bir taraftan Doğu Türkistan'ı işgal ederken diğer yandan bölgedeki Guomindang askerlerinin bir kısmının Tayvan'a kaçmasına ve bir kısmının da hiç direnmeden teslim olmasına göz yummuştur. Hukuksuz ve mesnetsiz bu oldubitti işgal karşısında kendi imkânları ölçüsünde direnen Doğu Türkistan halkı, Komünist birliklerin silah, teknoloji ve sayısal üstünlüğü dolayısıyla başarıya ulaşamamıştır. Yaşanan gelişmelerin nihai bir sonucu olarak 20 Ekim 1949 tarihinde Komünist Çin birlikleri, Urumçi'ye girerek Doğu Türkistan'ı resmen işgal etmiştir.[1]

Komünist Çin birliklerinin, Doğu Türkistan'ı işgal etmesinden sonra bölgede insan aklının alamayacağı birçok zulüm ve işkenceler uygulanmaya konmuştur.

[1] Tuncer, a.g.t., s. 270-271.

Yaşanan keyfî uygulamalar dolayısıyla Doğu Türkistan halkı, ileri gelenlerinin liderliğinde dünya kamuoyunun bölgede yaşananlara dikkatlerini celbedebilmek gayesiyle vatanlarından hicret etmek zorunda kalmıştır. Doğu Türkistanlı önde gelen liderlerden Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin, Urumçi'den hareketle Doğu Türkistan'ın batısına doğru, Osman Batur ve Canımhan Hacı liderliğindeki Kazak Türkleri kafileleri ise Doğu Türkistan'ın doğusundan Gasköl'e, oradan da Tibet üzerinden Keşmir'e doğru hareket etmiştir. Canımhan Hacı ve Osman Batur 1951 yılında yakalanıp ağır zulüm ve işkencelere mâruz bırakılarak idam edilmiştir.[2]

Doğu Türkistan'daki siyasi otoritesini artırarak millî hareketlerin tekrar aktifleşmesini önlemek isteyen işgalci Komünist Çin idaresi, gayri kanunî birçok uygulama hayata geçirmiştir. Topluma liderlik edebilecek kişilerin yakalanması, hapsedilmesi, çalışma kamplarına gönderilmesi veya idam edilmesi bu tür uygulamaların başında gelmektedir. Bunun dışında yeni direnişlerin tekrar ortaya çıkmasını önlemek amacıyla aydın ve din adamları da ortadan kaldırılmıştır. İşgalci Komünist Çin yönetimi tarafından 1950 yılı itibariyle Doğu Türkistan'a Çinli göçmen getirilmesi uygulaması ise demografik yapıyı değiştirmiş, bu durum bölge halkının direnişini zayıflatmış, hatta halkı bir daha isyan edemeyecek hâle sokmuştur.[3]

Çinli göçmenlerin Doğu Türkistan'a yerleştirilmesi yerli halkın ekonomik yönden zayıflamasına yol açmıştır. Komünist Çin idaresi, 1950-1951 yılları arasında halk meclisleri açarak toprak sahipleri ile çalışanlar arasında uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına ses çıkarmamış hatta bu türden hareketleri el atından desteklemiştir. Ortaya çıkarılan kaotik ortamdan istifade eden Komünist idare, 1952-1953 yıllarında

[2] Godfrey Lias, **Kazak Exodus**, London, Evans Brothers Limited, 1956, s. 180-184; H. L. Boorman-R. C. Howard, **Biographical Dictionary of Republican China**, Vol. III, New York, Columbia UP, 1967, p. 47; Richard C. Bush, **Religion in Communist China**, Nashville, Abingdon Press, 1970, p. 269-270; Kul, a.g.t., s. 206; Tuncer, a.g.t., s. 271.

[3] Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 233 vd.; Hacı Yakup Anat, **Hayatım ve Mücadelem**, Haz. Soner Yalçın, Ankara, Özkan Matbaacılık, 2003, s. 174, 177-178; Donuk v.dğr., **a.g.e.**, s. 31; Türköz, **a.g.e**., s. 154; Alptekin, **Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, s. 140-143; Mustafa Keskin, "Çin'de Etnik Azınlık ve Doğu Türkistan Sorunu", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yalova Üni. Sos. Bil. Ens., Yalova 2013, s. 80; Gayretullah, **Altaylarda Kanlı Günler**, s. 10; Özdağ, **a.g.e.**, s. 106 vd.; Seda Özen, "Hariçte ve Dâhilde Doğu Türkistan (1955-1990)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2019, s. 15.

"*Toprak Reformu*"[4] hareketini uygulamaya koymuştur. Toprak reformunun uygulanması ile gerçek toprak sahiplerinin verimli toprakları ellerinden alınmakla kalmamış, alınan bu verimli topraklar "*İstihsal Ordusu*"[5] dedikleri Çinli göçmenlere verilmiştir. Müslüman Türk halkına ise verimsiz topraklar pay edilmiştir. Bununla da yetinmeyen işgalci Komünist Çin idaresi, bu uygulamadan istediği neticeyi alamadığını varsayarak, 1955 yılı itibariyle halk arasında "*Kaperansiya*" olarak adlandırılan büyük kooperatifler kurmaya başlamıştır. 1958 yılına gelindiğinde Müslüman Türk halkının tam olarak köleleştirilmesi anlamına gelebilecek "*komün*" hareketi başlatılmıştır. Barakalarda yetersiz beslenme ve sağlıksız şartlarda kadın erkek yüzlerce kişi birlikte yaşamaya mecbur bırakılmış, dahası günde 18 saat çalışmaya zorlanmıştır. Hayat şartlarının zor olduğu komünlerde, yetersiz beslenme yanında sağlık hizmetleri de bulunmamaktaydı. Ayrıca cenazeler hiçbir dinî vecibenin yerine getirilmesine izin verilmeden çukurlara topluca gömülmekteydi.[6]

1.2. Doğu Türkistan'dan Afganistan'a Göç ve Mehmet Kasım Cantürk'ün Faaliyetleri

Tarihin hiçbir döneminde göçler, Doğu Türkistan'da yaşananlar kadar zor olmamış, dahası acıklı hikâyeler ortaya çıkarmamıştır. Bilindiği üzere Doğu Türkistan'dan 1931-1965 yılları arasında yaşanan göçler altı grup hâlinde Afganistan, Hindistan ve Pakistan üzerinde çoğunlukla kış mevsiminin zor iklim şartlarında dünyanın en yüksek ve en tehlikeli dağlarını aşarak gerçekleştirilmiştir. Göç kafilelerinde çoluk-çocuk, yaşlı ve güçsüz insanlar yanında yardıma muhtaç sakatlar, emzikli yahut hamile kadınlar da yer almıştır. Yolculuk sırasında düşmemeleri için hayvanların sırtında sımsıkı bağlanan insanlar, hareketsiz kalmaları dolayısıyla ve soğuk havanın etkisiyle kangren olmuş, kol, ayak, kulak ve burun gibi

[4] Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, s. 224 vd.; Anat, **a.g.e.**, s. 174, 177-178; Donuk v.dğr., **a.g.e.**, s. 31; Türköz, **a.g.e.**, s. 154; Özen, a.g.t., s. 34; Nurat Iliyas, "Doğu Türkistan'da Nüfus Hareketi ve İskân Politikası", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2022, s. 41.

[5] Bingtuan yapısı hakkında bk. Ömer Kul, "Bingtuan Bilmecesi" https://ogunhaber.com/yazarlar/doc-dr-omer-kul/bingtuan-bilmecesi-100100m.html (**Erişim Tarihi:** 10.04.2023); a. mlf. "Xinjiang Üretim ve İnşaat Kolordusu (BİNGTUAN/兵团)", https://www.ogunhaber.com/yazarlar/doc-dr-omer-kul/xin-jiang-uretim-ve-insaat-kolordusu-bingtuan-100746m.html (**Erişim Tarihi:** 10.04.2023).

[6] Tuncer, a.g.t., s. 271-272. Dönemin olaylarıyla ilgili geniş bilgi için bk. Mehmet Yakup Buğra, **Hatıralarım: Doğu Türkistan'ın Gerçek Hikâyesi (1949-1976)**, Haz. Abdullah Oğuz, İstanbul, Siyer Yay., 2018.

uzuvlarını kaybetmiştir. Yolların meşakkatli, tehlikeli ve yorucu oluşu yük hayvanlarının veya önündeki hayvanını takip eden yaya göçmenlerin zaman zaman uçurumlara yuvarlanarak ölmelerine veya sakat kalmalarına neden olmuştur. Yolculuk esnasında ayağı engellere takılarak tökezleyen insanlar yanında hayvanlar de derelere yuvarlanarak -45 derece soğuklarda donarak hayatlarını kaybetmiştir. Göç sırasında yiyecek, içecek bulamayanlar hem kendi hem de hayvanlarının erzakları tükenince açlıktan ve takatsizlikten çok zor anlar yaşamış, kafileler tarafından terk edilen hayvanların gözlerinden yaşlar akmıştır. Hayvansız kalan göçmenler ise taşıyabilecekleri kadar yüklerini sırtlanarak yolculuklarına devam etmek zorunda kalmıştır. Engebeli yollarda birçok masum insanın kanı akmış, binlerce hayvan leşi yerlere serilmiş, değerli eşyalar zâyi olmuştur.[7]

Orta veya Batı Türkistan'a oranla Türkiye'ye daha uzak bir konumda yer alan Doğu Türkistan, göç şartlarının kısıtlı ve zor olması nedeniyle daha az sayıda göçmen almıştır. Rus ve Çin işgal ve istilâları nedeniyle yaşanan bu göçlerde, Tibet ve Pamir yaylalarını aşarak tarihin en zorlu seyahat yolculuklarından birini yapan göçmenler, yukarıda da ifade edildiği üzere yolculuk sonunda Hindistan, Pakistan ve Afganistan'a sığınmıştır. Rus nüfuzunun güçlü olduğu 1934-1943 yılları arasında 28 bin, Çin Komünistlerinin yönetimi ele geçirdiği 1949-1960 döneminde ise 210 bin kişinin Doğu Türkistan'dan göç etmesi yanında bu göçmenlerin cüzi bir kısmının Türkiye'ye yerleştiği bilinmektedir.[8]

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan ve Afganistan üzerinden Türkiye'ye 1965 yılında gelebilmeyi başaran Mehmet Kasım Cantürk, 1959 yılının sonlarına doğru **Mao Nazariyeleri** adlı dergide tüm mutfaklarda domuz eti kullanılacağı ifadesinin yer alması üzerine bu büyük sorun karşısında silahlı direnişte bulunamayacaklarını düşünmüştür. Cantürk de kurtuluş yolu olarak, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin gibi vatanını terk edip Doğu Türkistan'da yaşanan sorunları ve zulümleri dünyaya duyurma yolunu seçmiştir. Türkiye'ye 1967 yılında gelen bir Doğu Türkistanlı'nın Kızıl Çin'in ellerindeki mal mülklerine el koyduğunu,

[7] İbrahim Yarkın, "Doğu Türkistan Göçmenleri ile İlgili Bazı Bilgiler", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/95 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", s. 5-7.
[8] Kanalga, a.g.t., s. 47.

maden ocaklarında çalıştırıldıklarını, milliyetçilik duygularının ölmesi için Kızıl Çin'in yaptığı zulümleri, dinî ibadetlerin yasaklandığı, basit bir suç işleyenin en ağır cezalara çarptırıldığını ifade etmesi göçün sebeplerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Kızıl Çin yönetiminin tüm engellemelerine rağmen birçok Doğu Türkistanlı ülkelerini canlarını kaybetme pahasına terk etmiştir. 1961 yılında Afganistan'a iltica eden göçmenler, resmî evrak ile ülkelerinden çıkmıştır. Bu göçmenler, daha sonra Çin'in talebiyle Afganistan tarafından iade edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.[9]

Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1947 yılında Çin'de yeniden ortaya çıkan Guomindang Hükümeti ile Komünist Çin Halk Kurtuluş Ordusu arasındaki iç savaşta Mao Ze-dong liderliğindeki komünist birlikler galip gelmiştir. Bu savaştan iki yıl sonra, yani 1949 yılında, Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. 12 Ekim 1949 tarihinde Wang Chen komutasındaki Çinli askerî birliklerinin Gansu yakınlarındaki bir sınırdan geçerek Doğu Türkistan topraklarında Çin'in işgal hareketi resmen başlamıştır. Doğu Türkistan'daki millî hareketi etkisiz hâle getirip kadim Türk-İslâm topraklarını siyasi olarak kontrol etmek ve bölgede Sovyetler Birliği'nin gücünü kırmak isteyen Komünist Çin, Doğu Türkistan topraklarını işgal hareketini hızlandırmıştır. Bu süreçte ülkede bulunan Guomindang askerlerinin bir kısmı Tayvan'a kaçmış, bir kısmı ise hiçbir mukavemet teşebbüsünde bulunmadan teslim olmuştur. 20 Ekim 1949 tarihinde Komünist Çin birlikleri ülkenin başkenti Urumçi şehrini ele geçirmiş, bunun bir sonucu olarak Doğu Türkistan, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ilhak edilmiştir. 1949 işgalinden sonra bölgede yaşanan akıl almaz zulüm ve işkenceler 1961 yılı itibariyle yeni bir göç dalgası ortaya çıkarmıştır. Zikredilen yılda Doğu Türkistan'dan ayrılıp önce Afganistan'a, daha sonra da Türkiye'ye göç ederek Kayseri'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilen Doğu Türkistanlılar, bu amaçlarla vatanlarını terk etmek durumunda kalmıştır.[10]

Yukarıda da değinildiği üzere Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen toplu göçlerin sonuncusu ise 1960 yılından sonra yaşanmış ve önceki

[9] Ebubekir Türksoy, "Hicret: Hazırlık", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 2, (Mart 1994), Kayseri, s. 19; a. mlf., "Hicrete Hazırlık", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 3, (Mayıs 1994), Kayseri, s. 19; Kanalga, a.g.t., s. 53-54, 56.
[10] Tekin Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 7-9.

göçlerden farklı olarak resmî izinlerle tamamlanmıştır. Afganistan'a göç konusundaki resmî izin Ağustos 1959'da Komünist Çin lideri Mao Ze-dong ile Afganistan'ın Başvekili Muhammet Davut Şah arasında Pekin'de imzalanan ve birçok farklı mevzu hakkında kararların alındığı dostluk anlaşması sayesinde gerçekleşmiştir. Afganistan ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında yapılan dostluk anlaşması gereğince; Komünist Çin Hükümeti'nin 1959 tarihli kararıyla çeşitli nedenlerle kendi memleketine dönemeyip Doğu Türkistan'da yaşamakta olan Afganistan uyruklu kişilerin dilerlerse Doğu Türkistan'dan ayrılabilecekleri kararı yer almaktaydı.[11]

Mehmet Kasım Cantürk, Çin ile Afganistan arasında yapılan bu dostluk anlaşmasından Komünist Çin Hükümeti'nin resmî yayın organı olan ve sadece Çinli üst düzey yetkililere gönderilen bir gazeteyi Îdgâh medresesinden eski bir sınıf arkadaşının kendisine vermesiyle haberdar olmuştur. Cantürk, Komünist Çin'e sempati duyan bu sınıf arkadaşının, resmî gazeteyi nasıl ele geçirdiğini öğrenememiştir. Gazetede yer alan haberi okuduktan sonra, içerisinde bulundukları

[11] Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 544-546; Delilhan Canaltay, **Altaylardan İstanbul'a Göç Hatıraları: Çetin Zaman Zor Günler**, Çev. ve Haz. Tekin Tuncer, İstanbul, Altay Yay., 2019, s. 209; Tuncer, a.g.t., s. 275-276; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 119, 121-122; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 9-11, a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 272; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 247-248; Kemal Göde, "Dünden Bugüne Kayseri'ye Gelen Uygur Türkleri", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 71, (Kasım 1992), İstanbul, s. 48; Taner Ulus, "Türkiye-Doğu Türkistan İlişkileri (1923-2009)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Hacıbayram Veli Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., Ankara 2019, s. 51; Kul, Tekin, a.g.m., s. 223; Kul, "1949 Sonrası Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler", s. 129-131; "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", s. 11; Kanalga, a.g.t., s. 44; Hamit Göktürk, "Doğu Türkistan Davası ve Şeyhü'l-muharririn Ahmet Kabaklı", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 16, S. 61-62, (Haziran 2001), İstanbul, s. 41; Mine Akman, "Uyghur Immigrants in Turkey: A Home Away from Home" **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üni., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ens., İstanbul 2010, s. 52; Remzi Ataman, "Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistan Kökenli Uygur Türklerinin Sosyokültürel Kimlikleri -Kayseri Örneği-", **Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi**, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens., Ankara 2006, s. 67; Mehmet Güldeş, "Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin Türkiye'de Kurdukları Dernekler ve Yayın Faaliyetleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üni. Sos. Bil. Ens., Kırıkkale 2008, s. 8; Mehmet Kasım Cantürk, "Hicret (5)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (Eylül 1994), Kayseri, s. 18-19; a. mlf., "Hicret (6)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 6, (Kasım 1994), Kayseri, s. 16; a. mlf., "Hicret (7)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 7, (Ocak 1995), Kayseri, s. 18-19; a. mlf., "Hicret (8)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 8, (Mart 1995), Kayseri, s. 18-19; a. mlf., "Hicret (9)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 9, (Mayıs 1995), Kayseri, s. 18-19; a. mlf., "Hicret", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (Temmuz 1995), Kayseri, s. 19; Fatih Balcı, **Göç-Halkbilimi: Doğu Türkistan'dan Göç Ederek 1965 Senesinde Kayseri'ye Yerleşen Uygur Türkleri Örneği**, Çanakkale, Paradigma Akademi, 2021, s. 19-20; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 481-482; "Vatan İçin Vatandan Ayrılanlar: Hicreti Hazırlayan Sebepler", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/vatan-icin-vatandan-ayrilanlar (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).

zor şartlar yüzünden bu anlaşmadan istifade etmeyi düşünen Cantürk, Doğu Türkistanlıların mâruz kaldığı baskı ve zulümleri dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla Afganistan'a göç etmeyi planlamıştır. Bu amaçla ilk olarak göç yolu hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündüğü bir arkadaşıyla istişare eden Cantürk, Afganistan'ın Pekin Büyükelçiliği'ne bir mektup yazmış, yaklaşık bir ay sonra "*Afganistan'a göç etmek isteyenlerin bir dilekçe ile büyükelçiliğe başvurmaları gerektiği…*" cevabını alması ile anlaşmanın doğruluğunu teyit etmiştir.[12] Afganistan Büyükelçiliği'nden gelen mektubu okurken Çinli bir polis tarafından yakalanan Cantürk, Reste Karakolu'na götürülmüştür. Reste Karakolu'nda Çinli polis ve memurların psikolojik baskı ve kötü söylemlerine maruz kalan Cantürk, "*Eğer sol kolum bana karşı gelir ve gitmem derse bilin ki sol kolumu keserim.*" diyerek kararlılığını ortaya koymuştur. Bunun üzerine altı ay gizli yürüttüğü göç çalışmalarını artık alenen sürdürmeye başlayan Cantürk, imamlık vazifesini yürütmesi ve de çevresinin geniş olması sayesinde Doğu Türkistanlı hemşehrilerini organize etmiştir. Toplamda 20 ay süren tüm çalışmaların sonunda Afganistan Büyükelçiliği'nden gelen dilekçe formları göçe katılmak isteyen Doğu Türkistanlılar tarafından doldurularak Elçiliğe geri gönderilmiştir. Daha sonra mahalle karakollarından taraflarına gelen tebligatlar neticesinde kesin olarak göç için hazırlık yapmaya başlayan Doğu Türkistanlıların bir kısmı Afganistan'da ikamet eden akrabalarını referans göstererek, bir kısmı da Çinli memurlara rüşvet vererek bu dostluk anlaşmasında yer alan Afgan kökenli olma şartını yerine getirebilmiştir.[13]

Göç hazırlıkları esnasında Komünist Çin yetkililerinin "*Şu tarihte hareket edeceksiniz.*" demesiyle göç kafilesinin hazırlıklarını tamamlaması için harekete geçiren Mehmet Kasım Cantürk'ün anne, babası ve kardeşleri Haşim Kasım ile

[12] Bk. **Belge Ek-1:** Doğu Türkistanlı göçmenlerin Afganistan'a gitmek üzere yaptıkları müracaat belgesi

[13] Ebubekir Türksoy, "Hicret: Afganistan'a Geliş", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 4, (Temmuz 1994), Kayseri, s. 18-19; Mehmet Kasım Cantürk, "Hicrete Hazırlık (1)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-e-hazirlik-1 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); Gül, a.g.m., s. 258-259; Tuncer, a.g.t., s. 276-280; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 247-248; Kul, Tekin, a.g.m., s. 223; Göde, "Dünden Bugüne Kayseri'ye Gelen Uygur Türkleri", s. 48; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 481-482; Âmine Tuna, **Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık**, İstanbul, İHH Yay., 2012, s. 186-187; Abdülhamit Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan: Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 35-36; Canaltay, **Altaylardan İstanbul'a Göç Hatıraları**, s. 209; Balcı, **Göç-Halkbilimi,** s. 20; Kanalga, a.g.t., s. 39.

Samet Kasım, Doğu Türkistan'da kalmıştır. Yola çıkmak için hazırlanan Cantürk'e ailesi; "*Eğer göç edilen yeni topraklara gittiğinizde bizi unutursanız, burada yaşanılan zulümleri anlatmazsanız hakkımız helal değildir. Ahirette iki elimiz yakanızda olacak.*" demiştir. Bunun yanı sıra Cantürk'ün eşi Hemra Hanım, hazırlıklarını tamamlayamayan anne ve babasını bırakmak istememiş lakin ayrılmak zorunda kalın Cantürk ailesinin o dönemki tek evladı bir annesine bir babasına bakarak hüngür hüngür ağlamıştır. Bunun üzerine Hemra Hanım, annesinin; "*Kızım sen git, biz senden her iki dünyada razıyız, hakkımız sana helaldir. Evladının başında dur, Bey'inin yanında dur. Allah'ın izniyle bu dünyada görüşürüz, görüşemezsek ahirette...*" demesiyle Doğu Türkistan'da kalmaktan vazgeçmiştir. Bu esnada göçe katılan Doğu Türkistanlıların mallarının büyük bir kısmına Komünist Çin yetkilileri tarafından el konulmuştur.[14]

Mehmet Kasım Cantürk liderliğinde 17 Mayıs 1961 tarihinde Yarkent'teki etrafı yüksek duvarlarla çevrili Toluk Ortaokulu avlusunda toplanan ilk göç kafilesi takriben 130 kişiden[15] oluşmaktaydı. Bu göç kafilesinin tamamı Uygur Türkleri'ndendi ve çoğunluğu Yarkent ve Yenihisarlılardan müteşekkildi. Az da olsa Kaşgar ile Doğu Türkistan'ın kuzeybatısındaki İli bölgesinden gelenlerde bu göç kafilesinde yer almıştır. Göç kafilesinin 86 gün[16] sürecek olan zorlu yolculuğu 24 Mayıs 1961 tarihinde kamyonlara bindirilerek yola çıkmaları ve aynı günün akşamında Kaşgar'a ulaşmalarıyla başlamıştır. Çinebağ'da bulunan eski İngiliz Büyükelçiliği'ne yerleştirilen göç kafilesi burada bir hafta bekletildikten sonra yapılan kontrollerin ardından tekrar kamyonlara bindirilerek Taşkurgan şehrine doğru yola çıkmıştır. Taşkurgan şehri geçildikten sonra kamyonlardan indirilen

[14] Bu bilgiler Mehmet Kasım Cantürk'ün oğlu Kul Ahmet Cantürk ile 09.08.2022 tarihinde yaptığımız mülakattan aktarılmıştır. Ayrıca bk. Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 19-21.

[15] Göç kafilesinin liderleri olan Mehmet Kasım Cantürk yayınlanan bir röportajında (Soyutürk, a.g.r., s. 4) kafilenin 123 kişi olduğunu söylemiştir. Tekin Tuncer ("Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 121-122) adlı makalesinde göç kafilesinin 118 aileden oluştuğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Abdulhamit Avşar ("Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 35-36) başlıklı yazısında kafilenin yaklaşık 500 kişiden müteşekkil olduğunu yazmaktadır. Taner Ulus ise ("Türkiye-Doğu Türkistan İlişkileri (1923-2009)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Hacıbayram Veli Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., Ankara 2019, s. 51) isimli çalışmasında 1962 senesinde 800 kadar Türkistanlının Afganistan'a hicret ettiği bilgisini vermektedir. Krş. için bk. **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, C. 31, Toplantı: 3, 119. Birleşim: 03.07.1964, s. 531-534.

[16] "Unutturulmak İstenen Vatan Doğu Türkistan (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

kafile geceyi bölgenin askerî karakolunda bulunan memur ve polislerin gözetiminde geçirmiştir. Sabahleyin bölgenin fiziki yapısını iyi bilen ve bölgede yaşayan bir grup insanın rehberliğinde harekete geçen kafile geceleyin yolculuğuna başlamıştır. Göç yolculuğuna devam edebilmek için binek satın alması gereken kafile, imkânları el verdiğince binek hayvanlar satın almıştır. Bu şartlar içerisinde Pamir yaylasına, oradan da Afganistan sınırına doğru yola çıkan kafile, Subaşı ve Çiçekdağı denilen yerleri ve Himalaya dağlarının uzantısı olan dağları aştıktan sonra Dikilitaş tepesine ulaşmıştır. Rehberlerin bu tepeden Afganistan'ın bulunduğu bölgeyi göstererek geri dönmesi üzerine, kafile işaret edilen yöne doğru göç yolculuğuna devam etmiştir.[17]

Göç yolculuğu esnasında kafilede yer alan annesinden Abdülhamit Avşar'ın aktardığına göre; ıssız bir gece karla kaplı dağ sırtlarında konaklayan kafileye aç bir kurt sürüsü yaklaşmıştır. Kafile büyük bir panik içerisinde sonlarının geldiğini düşünürken, liderleri Mehmet Kasım Cantürk birkaç adım öne çıkıp kurtlara karşı şu konuşmayı yapmıştır: "*Ey kurtlar! Biz vatan için vatanından ayrılmış bir kafileyiz. Hür dünyaya geride bıraktığımız milyonlarca kardeşimizin durumunu, onlara yapılan zulüm ve işkenceyi anlatmak için bu yola çıktık. Siz bize saldırır yok ederseniz, o milyonlarca Müslüman'a da saldırmış olursunuz. Bırakın biz yolumuza devam edelim.*". Bundan sonra bir müddet kafileyi süzen kurt sürüsü kafileye saldırmadan oradan ayrılmıştır.[18]

---

[17] "Ayrılık Vakti Geldi (2)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/ayrilik-vakti-geldi2 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); Kanalga, a.g.t., s. 39-40; Ataman, a.g.t., s. 209; Soyutürk, a.g.r., s. 4; "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", s. 5, 11; Güldeş, a.g.t., s. 8; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 285-286; a. mlf., a.g.t., s. 218, 280-281; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 121-122, 124; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 248; Göde, "Dünden Bugüne Kayseri'ye Gelen Uygur Türkleri", s. 48; Kul, Tekin, a.g.m., s. 223; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 482; Tuna, **a.g.e.**, s. 186-187; Fatih Balcı, "Doğu Türkistan'dan Göç Ederek Kayseri'ye Yerleşen Uygur Türklerinin Özel Gün ve Gecelerdeki Yeme-İçme Âdetleri Üzerine", **5. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi (UBCAK)**, (15-17 Mart 2021), http://www.ubcakcongress.org/ (Çevrimiçi Kongre), s. 2; a. mlf., **Göç-Halkbilimi**, s. 21-22; Muhammed Abdulmecid, "Türkiye'deki Uygur Diasporasının Çıkardığı Çocuk Dergilerinin İncelenmesi: 'Dört Kulak' Çocuk Dergisi Örneği", **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, S. 19, (Mayıs 2022), Nevşehir, s. 5.

[18] Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 35; a. mlf., "Kurtlara Merhamet", **Yenigün Gazetesi**, 3 Şubat 2015, Konya, https://www.konyayenigun.com/kurtlara-merhamet-makale,3588.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); a. mlf., "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan: Mehmet Cantürk", https://aavsar.blogspot.com/2015/02/kurtlara-merhamet-aslayan-insan-mehmet.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-5 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-

Bir süre yoluna devam ettikten sonra kümbetlerin bulunduğu bir yere varan kafile, dinlenmek amacıyla istirahate çekilmiştir. Geceyi bu kümbetlerde geçiren kafile, Haziran ayı olmasına rağmen sabah kalktıkları zaman yarım metre yüksekliğinde kar ile karşılaşmıştır. Yapılan sayım sonucu kafiledeki konuşamayan bir gencin kayıp olduğunun fark edilmesi üzerine arama yapılmış fakat bu genç bulunamamıştır. Akabinde kafilenin ileri gelenlerinin yaptığı toplantının sonunda bölgeye yabancı olmayan ve beraberinde daha önce bölgede yaşayan Kırgız Türkleri ile ticaret yaptıklarını belirten 4-5 kişiyle Mehmet Kasım Cantürk, ellerine birer sopa alarak keşif için çevreyi dolaşmaya başlamıştır.[19] Bu kişiler zorlu dağ yollarını aşarak yaklaşık 4-5 km ilerledikten sonra bir tepenin ardında duman çıktığını görerek o yöne doğru ilerlemiş ve 7-8 çadırdan oluşan bir obayla karşılaşmıştır. 200 m kadar çadırlara yaklaşan Cantürk ve beraberindekiler, ellerinde silah olan üç Kırgız'ın, "*Kimlerdensiniz? İlerlerseniz vururuz!*" ihtarı üzerine durmuş, ellerindeki silahlar ile 10-15 m kadar kendilerine yaklaşan bu üç Kırgız'ın "*İn misiniz, cin misiniz? Buraya 20 yıldan beri hiçbir insanoğlu ayak basmamıştı.*" demesi üzerine Cantürk, Uygur Türkü olduklarını, Kaşgar'dan göç ettiklerini, gerideki kümbetlerde kafileden 130 kişinin olduğunu söylemiştir. Kırgızların inanmayıp "*Siz insan değilsiniz.*" demesi üzerine de Cantürk, "*Biz insanız, hem de Müslümanız.*" demiştir. Kırgızların, Müslüman olup olmadıklarını anlamak için Nas, Felak, İhlâs ve Tebbet surelerini okumalarını istemesi üzerine bu sureleri okuyan Cantürk, daha sonra boyunlarına sarılan Kırgızların, Komünist Çin'in zulmünden kurtulmalarını tebrik etmeleriyle karşılaşmıştır. Akabinde Cantürk ve beraberindekileri obaya davet eden Kırgızlar; "*Yıllardır bizim obanın haricinde Pamir'de gördüğümüz tek canlı sizsiniz. Buralara insan uğramaz. Size hani in misiniz, cin misiniz dediğimiz ondandır.*" demişlerdir.[20]

Daha sonra Kırgızlar, çadırlarına davet ettikleri Mehmet Kasım Cantürk ve beraberindekilere yiyecek ve içecek ikramında bulunmuştur. Bu Kırgızlar, acil yardım bekleyen kümbetteki kafile için çobanı oldukları karşı tepenin arkasındaki ağadan yardım talebinde bulunmalarını söylemiştir. Tepeyi aşarak gösterişli birkaç

---

hayattayken-taniyanlarin-anilari.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 22; Kanalga, a.g.t., s. 39-40.

[19] Soyutürk, a.g.r., s. 4; Tuncer, a.g.t., s. 281-282.

[20] Tuncer, a.g.t., s. 283-284; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 22-23.

çadırın yer aldığı alana varan Cantürk ve beraberindekiler, Kırgız çobanlara durumlarını izah etmiş, çobanlar da ağanın hanımına kafilenin durumunu anlatmıştır. Bunun üzerine gelen kişilere derhâl yiyecek içecek ikramında bulunulmuş, ardından da 10 adet at ve merkep, 12 adet Tibet öküzü, iki tulum ile ikram için kaymak, süt ve yoğurt kurusu alan ağanın hanımı, Cantürk ve beraberindekilerle birlikte kümbetlerin olduğu yere gitmiştir. Ağanın hanımı oraya vardıklarında kafileye kendi elleriyle ikramlık yiyecek ve içecekleri dağıtmıştır. Kayıp olan dilsiz gencin bulunması için iki Kırgız'ı da görevlendiren ağanın hanımı, gencin bulunamaması üzerine hemen yola çıkılması talimatını vermiş ve akşam namazı sıralarında kafile ile birlikte Kırgız çadırlarının yer aldığı bölgeye ulaşılmıştır. Misafir olarak geceyi bu Kırgız çadırlarında geçiren göç kafilesine akşam yemeği olarak kaymak ve süt ikram edilmiştir.[21] Sabah olunca Pamir yaylasında ikamet eden Kırgız Türklerinin nüfusunu tetkik için gelen Afganistan Nüfus Dairesi'nde görevli memurlar, kafilenin ileri gelenleriyle konuşup sınırı nasıl geçtiklerini sormuş ve Afganistan'a gelişigüzel girilemeyeceğini tehditkâr bir şekilde beyan etmiştir. Durumun ciddiyetinin farkına varan Mehmet Kasım Cantürk, Pekin'deki Afganistan Büyükelçiliği'nin gönderdiği mektubu görevli memurlara vermiştir. Mektubu okuyan memurlar, kafiledeki tek Farsça bilen kişi olan Cantürk'ten gerekli bilgileri aldıktan sonra tavırlarını değiştirmiştir.[22]

Afganistan Hükümeti Başkanı Muhammed Zahir Şah, çektikleri sıkıntılar yüzünden arzu ettikleri takdirde kafiledekileri geri gönderebileceklerini söylemişse de göçmenler bu teklifi kabul etmemiştir. Daha önce ticaret yapmak amacıyla Afganistan'a gelen kafiledeki bazı yaşlı kişiler, tanıdık tüccarların kendilerini ziyaret etmeleri ve Bedahşan'da kiralık evler tutmaları sayesinde Ekim 1961'de oradaki çeşitli mahallelere yerleştirilmiştir. Kafilenin ikinci kısmı da daha sonra Bedahşan'a yerleşmiştir. Mehmet Kasım Cantürk hem kendi ailesinin yerleşimi hem de ikinci kafilenin soruşturulması aşamasında aktif bir şekilde çalışmıştır. Bu zaman diliminde Mir Ahmet Batur'un liderliğinde takriben 20 aileden oluşan üçüncü bir kafile de binbir zorlukla sınırı geçerek Bedahşan'da yer alan sınır kasabası İşkaşim'e

[21] Tuncer, a.g.t., s. 284.
[22] Tuncer, a.g.t., s. 284.

ulaşmıştır.[23] Bu kafile çoğunlukla ihtiyar kadın ve erkekler ile çocuklardan oluşmaktaydı. Bazı ileri gelen kişiler, derhâl Bedahşan hâkimine (valisine) müracaat ederek üçüncü kafileye yardımcı olunmasını ve bu kafilenin Bedahşan'a getirilebilmesi için kendilerine araç tahsis edilmesini talep etmiştir. Hudut Muhafız Komutanlığı'nın ve İşkaşim'deki resmî makamların bilgileri teyit etmesi üzerine Bedahşan valisi, Cantürk'e üç adet kamyon tahsis edilmesi emrini vermiştir.[24] Kafile Şiğnan'da bir hafta kalmış, daha sonra Bedahşan'ın hudut kasabası olan Zeybeğ'e, oradan da Bedahşan'a ulaşmıştır. Kafileye Bedahşan'a gelirken geçtikleri köy ve kasaba halkları kayısı, kavun, üzüm, süt ve yoğurt gibi çeşitli gıdalar ikram etmiştir. Ağustos ortalarında kafile Bedahşan'a ulaşmış ve Hırka-i Şerif adlı ziyaretgâhın yanında bulunan büyük bir bağa yerleştirilmiştir. Kafile, 1961 yılı Ağustos ayı sonuna kadar Afgan Hükümeti tarafından tahkikata tabi tutulmuştur. Ayrıca 1961 yılı Eylül ayı başlarında liderliğini Seyit Abdülveli Efendigil'in yaptığı yaklaşık 20 aileden oluşan başka bir kafilenin geleceği haberi alınmıştır.[25]

Üçüncü kafile Bedahşan'a yerleştirildikten birkaç gün sonra liderliğini Yusuf Batuhan'ın yaptığı dördüncü kafilenin de yolda olduğu haberi alınmıştır. Mehmet Kasım Cantürk de dördüncü kafile henüz Afganistan'a ulaşmadan kafilenin yerleşebileceği kiralık evler aramaya başlamış ve Bedahşan, Gazne, Kandahar, Hanabat ve Belh gibi şehirlerde kiralık evler ayarlanmıştır. Dördüncü kafile, 1961 yılı Eylül sonuna doğru Pamir yaylası üzerinden Afganistan'a giriş yapmış,

[23] Abdulhamit Avşar'dan aldığımız ses kayıtlarındaki "Hatice Tuğcu-1" adlı ses dosyasında 1961 yılında yola çıkan üçüncü kafile son kafile olup, önce Kaşgar'a gelmiştir. 15 gün burada kalan kafile akabinde yola çıkmış ve 89 günde Bedahşan'a ulaşmıştır. Aynı ses kaydında Hatice Tuğcu, Afganistan'da makam sahibi akrabaları olan önemli kişiler bulunduğunu aktarmaktadır. "Hatice Tuğcu-2" ses dosyasına göre kafile Bedahşan'a Eylül ayının sonunda gelmiş, zikredilen ayda Bedahşan'dan Kâbil'e hareket etmiştir. Yine Abdulhamit Avşar'dan aldığımız "Mehmet Emin Tuğcu-2" ses kaydına göre Mehmet Emin Tuğcu göç kafilesindeki kişilerden biri olup göçe dair önemli bilgiler vermektedir. Mehmet Emin Tuğcu'ya göre göç kafilesi Afganistan sınırını 29 Haziran'da geçerek Bedahşan'a ulaşmış, kafile yola 420 kişiyle çıkmış, Ankara'ya BM'nin tahsis ettiği 3 uçakla gelinmiş, Ankara'da üst düzey yetkililer tarafından karşılanan kafileye aynı gün akşam Ankara gezisi düzenlenmiş, akabinde kafile otobüsle Kayseri'ye gönderilmiştir. Yine Mehmet Emin Tuğcu'ya göre göçmenlere verilecek evlerin inşaatı bitmediği için bir süre otelde kalınmış ve göçmenler Sümer Fabrikası ve Birlik Mensucat'ta işe yerleştirilmiş, ayrıca 27 kişi de belediyede işe başlamıştır.

[24] Mehmet Kasım Cantürk, "Hicret: Afganistan'da", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (Temmuz 1994), Kayseri, s. 17-18; Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 535-536; Tuncer, "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 124-125; a. mlf., a.g.t., s. 285-286; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 248; Kul, Tekin, a.g.m., s. 223-224; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 482-483; a. mlf., "1949 Sonrası Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler", s. 130-131.

[25] Tuncer, a.g.t., s. 285; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 247-248.

Bedahşan'a ulaştıktan sonra ise Cantürk ve arkadaşlarının ayarladığı evlere yerleştirilmiştir.[26] Cantürk, bir yandan kendi yerleştirilme meseleleri yanında ikinci kafilenin soruşturulmasında da aktif rol oynamıştır. Üçüncü kafile için Bedahşan Valisinin tahsis ettiği kamyonlar ile Cantürk ve arkadaşları İşkaşim'e doğru yola çıkmıştır. Üçüncü kafileyi alıp geri dönmeleri bir hafta sürmüş, bu arada ikinci kafilenin bir kısmı evlere yerleştirilmiş, diğerleri ise Bağa bölgesine iskân edilmiştir. Cantürk'ün getirdiği üçüncü kafile de Bağa bölgesine yerleştirilmiştir. Cantürk dördüncü kafile için de aynı gayret içinde çaba göstermiştir.[27] Bir yıl kadar Bedahşan'da kalan Doğu Türkistanlı göçmenler, 1963 yılının ortalarına kadar peyderpey Kâbil'e yerleşmiştir. Bedahşan'da 10-12 kadar aile kalmıştır. 188 Doğu Türkistanlı göçmen Afganistan'da yaşarken Dünya Sağlık Örgütü onların sağlık durumları ile ilgilenerek sıhhatlerini koruma amacıyla çalışmalar yapmış, salgın hastalıklara karşı aşılamış, verilen aşı kartları ile aşılar takip edilmiştir[28]. Ancak Doğu Türkistanlı göçmenlerin Kâbil'de yaşadıkları süreçte yeni bir tehlike ortaya çıkmıştır.[29]

Yukarıda da değinildiği üzere 1961 yılında büyük bölümü Yarkent'ten yola çıkan ilk grup 18 Haziran'da Afganistan sınırına ulaşmıştı. Afganistan'ın Bedahşan vilayetine yerleşen ilk kafile birkaç ay içinde bir cemiyet kurmuş, cemiyetin resmen tanınması için resmî makamlara başvuru yapılmış ancak izin alınamamıştır. "*Şarkî Türkistan Muhacirleri Cemiyeti*" adını taşıyan derneğin ilk başkanı Seyit Abdülveli Han Hoca Efendi'dir. Mehmet Kasım Cantürk bu derneğin Genel Sekreterlik ve Başkan Yardımcılığı görevlerini yürütmüştür. Derneğin diğer yöneticileri ise Mir Ahmet Batur, Seydullah Tümtürk, Abdülkadir Öztürk, Yusuf Batuhan, Mehmet Ergenekon ve Nurettin Batur'dur.[30] Dernek için izin alınamaması üzerine

[26] İsmail Cengiz, "Mehmet Cantürk: Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adam", **Yayımlanmamış Yazı**, s. 5.
[27] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 272; a. mlf., a.g.t., s. 286; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 11; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 124-125; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 247-248; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 23-24.
[28] Bk. **Belge Ek-2:** Afganistan'daki Doğu Türkistanlı Göçmenlere Dünya Sağlık Örgütü tarafından verilen Aşı Kartı
[29] Soyutürk, a.g.r., s. 4; Kanalga, a.g.t., s. 39-40.
[30] Hamit Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", **Yayımlanmamış Yazı**, s. 2; Nevzat Özkan, "Kayseri'deki Uygur Türkleri Diasporası", **Diyalektolog**, S. 9, (Kış 2014), Denizli, s. 6.

Afganistan'da gayri resmî bir teşkilatlanma yani dernekleşme yoluna gidilmiş ve Abdülveli Efendigil başkan seçilmiştir. Yazışma, görüşme, resmî dairelerle ilişkiler ise Mehmet Kasım Cantürk'e verilmiştir. Bu teşkilatta insanları bir araya getirmek ve onlarla temas hâlinde olmak için herkes bir görev almıştır. Cantürk'e zikredilen vazifenin verilme sebebi ise 25 yıllık medrese tahsili dolayısıyla okuma yazmasının iyi olması dolayısıyladır. Cantürk ayrıca ileri derecede Farsça bilmesi yanında Arapça, eski Türkçe ve İngilizce bilen birisidir. Hâl böyle olunca bütün yazışmalar-görüşmeler, resmî kurumlarla diyalog Cantürk üzerinden sağlanmıştır.[31] Afganistan'a geldiği 1961 yılında Abdulveli Han Hoca'nın önderliğinde 18 kişilik heyetle kurulan "*Şarkî Türkistan Muhacirler Derneği*"nin devamı diyebileceğimiz Türkiye'ye gelindikten sonra kurulan derneğin genel başkanlığını Cantürk üstlenmiştir.[32]

Bir yıl geçtikten sonra, 1962'de Afganistan polisi tarafından Mezar-ı Şerif ziyaretgâhına getirilerek askerî birlikler tarafından kordon altına alınan Gazne, Kandahar ve Hanabat şehirlerinde ikamet eden dördüncü göç kafilesinde yer alan 24 ailenin, 20 Eylül 1962 tarihi itibariyle tekrar Çin makamlarına teslim edilmesi tehlikesi ortaya çıkmıştır. Mehmet Kasım Cantürk ve arkadaşları, 24 ailenin Çin'e iade edilmemesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Yardım talebinde bulundukları Bedahşan Valisi elinden bir şeyin gelmediğini, Hudut Komutanının bu hususta yardımcı olabileceğini kendilerine ifade etmiştir. Bunun üzerine Hudut Komutanından yardım talebinde bulunmak üzere sınıra giden Cantürk ve arkadaşları büyük zorluklar içerisinde hudut komutanı ile görüşebilmiştir. Cantürk ağlamaklı bir hâlde hudut komutanına göçmenlerin durumunu şu sözlerle izah etmiştir:

> "*Bizleri Afganistan'dan illaki tasfiye edecekseniz, bizi Çinlilere teslim edeceğinize siz kurşuna dizin daha iyi olur. Kanımız hiç olmazsa Müslüman olanlar tarafından akıtılmış olur. Kanımız size helal olsun. Sanmayın ki Çin'e teslim edilirsek bize orada yaşama hakkı tanıyacaklar. Bizi sizlerin gözleri önünde hemen sınırda kurşuna dizerler. Allah aşkına, şu hemşehrilerimizin durumuna bir bakın.*"[33]

Anlatılanlardan duygusal olarak etkilenen Hudut Komutanı, yaverine Cantürk ve arkadaşları ile birlikte giderek 24 ailenin vaziyetini bizzat yerinde inceleyeceğini

[31] Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 25.
[32] "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
[33] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 273.

iletmiştir. Daha sonra Cantürk ve arkadaşları ile birlikte Bedahşan'a giden Hudut Komutanı burada feryat eden 24 aileyi görünce hıçkırıklara boğulmuştur. Derhâl askerlere kışlalarına dönme emri veren Hudut Komutanı merkeze telgraf çekerek ikinci bir emre kadar bekleyeceğini belirtmiş, askerler ise kışlalarına dönmüştür. Komutan; Cantürk ve arkadaşlarına dönerek hemşehrilerini ikinci bir emir gelene kadar misafir etmelerini istedikten sonra "*Bakın Çin bize çok baskı yapıyor. Biz Çin'e karşı yok diyebilecek veya dayanabilecek durumda değiliz. Siz bir an önce başınızın çaresine bakın. Burada kalmayın, gidin.*" diyerek karargâhına geri dönmüştür. Cantürk ve arkadaşları vakit kaybetmeden bu 24 aileyi kendi evlerine yerleştirmeye başlamıştır. Tüm bu yaşananlardan sonra tekrar Çin'e iade edilme endişesi taşıyan Cantürk ve arkadaşları istişare ederek bu durumu tekrar yaşamaları hâlinde Afganistan'ın başkenti Kâbil'de bulunan başkonsolosluklardan birine sığınmayı düşünerek Kâbil'e yerleşmeye karar vermiş, 1963 yılının ortalarına kadar peyderpey Kâbil'e yerleşme işine hız verilmiştir. 10-12 aile ise Bedahşan'da kalmıştır. Bu sırada herkes geçimini nasıl sağlayacağını düşünmeye başlamıştır.[34]

Geçimlerini sağlamak için harekete geçen Doğu Türkistanlılardan mesleği olanlar kendi meslekleri ile ilgili işlerde çalışmış, bir meslek sahibi olmayanlar ise çeşitli fabrikalarda işe girmiştir. Doğu Türkistan'da imamlık görevini yerine getiren Mehmet Kasım Cantürk ise Afganistan'da saatçilik mesleğini öğrenip bir saatçi dükkânı açarak bu işle iştigal etmiştir. Bir yandan geçim sıkıntısı ile uğraşan Doğu Türkistanlılar, diğer yandan vatanlarından haberdar olabilmek için çaba göstermiştir. Bu minvalde Cantürk, her gece sabaha karşı saat 04.00'te Urumçi ve Pekin radyolarının Uygurca yayınlarını ve Moskova radyosunun Taşkent'ten Özbekçe yaptığı yayınlardaki Doğu Türkistan ile ilgili haberleri takip etmiştir. Radyolardan takip ettiği haberlere üzülen Cantürk, vatanı Doğu Türkistan için bir şeyler yapamamanın üzüntü ve sıkıntısını yaşamıştır.[35] Bu üzüntü ve sıkıntı içerisindeki Cantürk, bir gün saatçi dükkânını kapatıp Kâbil'de bulunan Birleşmiş Milletler'in

[34] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 273-274; a. mlf., a.g.t., s. 285-288; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 11-12, 14; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 125; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 24-25.

[35] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 273; a. mlf., a.g.t., s. 288; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 125.

UNESCO teşkilatına ait bir kütüphaneye gitmiştir. Bu kütüphanede Arapça ve Farsça eserleri incelemeye başlayan Cantürk, bilhassa Sırâtü'l-müstakim ve Hukuku'l-beşer (İnsan Hakları) adlı iki kitabı tetkik edip, defalarca okumuştur. Bir taraftan da vatanı için neler yapabileceği üzerine kafa yoran Cantürk, öğrendiği bilgilerle Kâbil'de çıkarılan Enes gazetesinde yayınlatmak amacıyla Doğu Türkistan'dan niçin hicret ettiklerini anlatan bir makale kaleme almıştır. Cantürk, bunun yanında Doğu Türkistan'da yaşanan Komünist Çin zulmünü Kâbil'deki basın organlarına anlatmayı ve uluslararası kamuoyunu da bu konuda bilgilendirmeyi amaçlayan Farsça kaleme aldığı makalelerini de Enes gazetesine iletmiş ve ayrıca kendisine Kâbil radyosunda konuşma hakkı verilmesini talep etmiştir. Her iki kurum da Vezâret-i İlâm Bakanlığı'nın (Ulaştırma ve Basın Bakanlığı) izni olursa talebinin yerine getirileceğini beyan etmiştir. Ulaştırma ve Basın Bakanlığı'na dilekçe yazarak talebini ileten Cantürk, İçişleri Bakanlığı'na yönlendirilmiştir. Daha sonra İçişleri Bakanlığı'na giden Cantürk'ün dilekçesi bakanlık sekreteri tarafından bizzat bakana iletilmiştir. İçişleri Bakanı bir müddet sonra makamına çağırdığı Cantürk'e, "*Siz bu faaliyetleri burada yapamazsınız. Afganistan küçük bir devlet, biz Rusya ve Çin'i karşımıza alamayız. Bu işlerinizi ancak Türkiye'de gerçekleştirebilirsiniz. Eğer bu görüşünüzde samimi iseniz Türkiye'ye gidin.*" şeklinde sert sözler söylemiştir.[36]

Gündüzleri geçim derdiyle uğraşan Mehmet Kasım Cantürk, akşamları Hukuku'l-beşer kitabını incelemeyi, geceleri ise Urumçi ve Taşkent radyolarını takip etmeyi sürdürmüştür. Bir süre sonra Doğu Türkistan'dan göç eden muhacirleri takip eden Kâbil'deki Çin Büyükelçiliği, resmî olarak Afganistan Hükümeti'nden Doğu Türkistanlı muhacirlerin iade edilmesini istemiştir. Afganistan hükümeti de aldığı bir kararla Doğu Türkistanlıların tamamını 22 Eylül 1964 tarihinde resmen Çin'e teslimini uygun görmüştür. Cantürk, Çin Büyükelçiliği'nin bu isteğini ve sonuç olarak Afganistan Hükümeti'nin verdiği kararı bir gün Kâbil Emniyet Müdürlüğü'ne gittiği sırada Komiser Bekir'den öğrenmiştir. Bu kararı öğrendikten sonra kendisinden İngilizce dersleri aldığı Pakistanlı Prof. Habibullah Han'ın evine giden

[36] Mehmet Kasım Cantürk, "UNESCO (5)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/unesco-5 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 273; a. mlf., a.g.t., s. 288; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 13.

Cantürk, durumu kendisiyle paylaşmıştır. Prof. Habibullah Han ise vakit kaybetmeden daktilosunda İngilizce bir dilekçe yazıp Cantürk'e vererek bu dilekçeyi Kâbil'deki UNESCO şubesine götürmesini ve imkân bulursa mutlaka başkanın bizzat kendisine iletmesini tembih etmiştir. Bunun üzerine Yusuf Batuhan ve iki hemşehrisi ile Kâbil UNESCO Teşkilatı'na giden Cantürk,[37] dilekçeyi başkana verebilmek için saatlerce beklemek zorunda kalmış, nihayet amacına ulaşarak başkana bizzat dilekçelerini takdim etmiştir.[38] UNESCO Başkanı, dilekçeyi almış, okuduktan sonra tercümanına bir şeyler söylemiştir. Tercüman ise Cantürk ve yanındakilere: "*Burası küçük bir müessese, bu mesele Afganistan'ın kendi iç meselesidir. Biz devletin içişlerine karışamayız.*" diyerek dilekçeyi kendilerine iade etmiştir. Cantürk ve arkadaşları UNESCO binasından üzgün bir şekilde ayrılırken tam karşılarında "*Turkish Embassy*" yazılı bir levha görmüş, hemen karşı kaldırıma geçerek orada üzerinde Türkçe olarak yazılan Türkiye Cumhuriyeti Kâbil Büyükelçiliği yazılı levhayı tekrar tekrar okumuş ve sefarete girmeye karar vermiştir. Burada daha sonra adının Kaya Toperi olduğunu öğrendikleri Kâbil Büyükelçiliği Genel Sekreteri ile karşılaşan Cantürk ve arkadaşlarına Toperi ne istediklerini ve niçin geldiklerini sormuştur. Bunun üzerine Cantürk:

> "*Bizler, Doğu Türkistan'dan Pamir üzerinden 1961 Haziran ayında Afganistan'a geçerek Bedahşan'a geldik. Haziran ayından Eylül'e kadar dört kafile hâlinde gelip Bedahşan'a yerleştik. Ertesi senesi Afgan makamları 24 ailenin Çin'e iade edileceği yönünde meclis kararı alınca Afgan makamları da bunun üzerine Gazne, Kandahar ve Mezar-ı Şerife giderek buraya yerleşen Doğu Türkistanlı 24 aileyi toplayıp Bedahşan'ın Hırka-i Şerif adlı ziyaret yerinin avlusunda topladılar. Alınan karara göre de bu ailelerin 20 Eylül 1962'de Çin makamlarına teslim edilmesine karar vermişler. Bu ailelerin feryat ve figanlarından ıstırap duyduğumuz için Bedahşan valisi ile görüştük. Bedahşan valisi ise bu konuda bize Hudut komutanının yardımcı olabileceğini söyleyince, bizler de Hudut komutanı ile görüşüp bu 24 ailenin Çin'e iade edilmemesini istedik. Hudut komutanına eğer bizim bu topraklardan ihracımız gerekiyorsa siz bizleri kurşuna dizin, kanımız helâl olsun. Siz sanmayınız ki bu gönderilen aileler hayatlarına devam edecek. Muhafızların gözü önünde Çinliler kurşuna dizer dedik. Komutanın da anlattıklarımız karşısında gözleri yaşardı. Yaverini alıp 24 ailenin bulunduğu yere gelerek ailelerin durumlarını yerinde gördü. Bu manzara karşısında komutan ağlayarak muhafızların kışlalara gitmesini söyledi. Kâbil'e telgraf çekerek ikinci bir emri bekleyeceğini söyledi. Böylece bu tehlikeyi geçici olarak atlatmış olduk. 24 aileyi evlere yerleştirdik. O günden itibaren imkân buldukça Bedahşan'dan Kâbil'e taşınmaya başladık. Şimdi gene 1961 Haziranı'ndan*

[37] Cantürk, "Hicret (5)", s. 18-19; a. mlf., "Hicret (7)", s. 18; Güldeş, a.g.t., s. 8-9.
[38] Bk. **Belge Ek-3:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Kâbil'de mukim Doğu Türkistanlıların durumuna dair BM Genel Sekreteri U Thant'a gönderdiği Eylül 1964 tarihli mektup

1961 Eylül sonuna kadar Afganistan hudutlarından geçen ne kadar nüfus varsa hepsinin tekrar iadesi söz konusu oluyor. O yüzden geldik."

sözleriyle durumu genel hatlarıyla anlatmıştır. Anlatılanları dinledikten sonra Cantürk ve arkadaşlarını makamına davet eden Kaya Toperi kendilerine:

"*Afgan topraklarına Pamir Yaylası'ndan geçtiğiniz gün ve saatten haberimiz var. Bedahşan'da başınıza gelenlerden de haberimiz var. Kâbil ve diğer vilayet ve kazalarda kaç aile ve nüfus olduğundan da haberimiz var. Şu ana kadar kimse gelip de derdini anlatmadı. Biz elçilik olarak Katağan, Aybek, Mezar-ı Şerif ve Gazne civarındaki ve yaylalardaki Türklerin çadırlarına gittik. Onlarla hasbihâlde bulunduk. Günlerce onların misafiri olduk. Sizler daha yeni geliyorsunuz.*" demiştir.[39]

Kaya Toperi akabinde Cantürk ve arkadaşlarına çay ikram etmiştir. Genel Sekreter, Büyükelçi Talat Benler Bey'e haber vermek üzere odadan ayrılmış,[40] akabinde de Cantürk ve arkadaşlarını Büyükelçinin makamına götürmüştür. Cantürk de Bedahşan ve Kâbil'de başlarına gelenleri Büyükelçi'ye anlattıktan sonra Çin'e iade tehlikesi ile karşı karşıya olmaları dolayısıyla Türkiye'ye gitmek için iltica taleplerinin olduğunu iletmiştir. Büyükelçi kafiledeki herkesin aynı fikirde olup olmadığını sormuş, Cantürk de kafiledeki herkesin aynı görüşte olduğunu söylemiştir. Büyükelçi, Cantürk ve arkadaşlarına bahçede istirahat etmelerini kendisinin de Afgan makamlarını dolaşıp geleceğini söyleyerek ayrılmıştır. Cantürk ve arkadaşları bahçede yaklaşık bir buçuk saat bekledikten sonra Elçilik makam aracının kapıdan girdiğini görmüş ve hep birlikte arabaya doğru yürümüşlerdir. Büyükelçi, aracından inerek Cantürk ve arkadaşlarına: "*Bu iade tehlikesi artık yok. Afgan Hükümeti sizlere, vatandaşlık tezkeresi verecek. Burada istediğiniz yerde yaşayabilirsiniz. Ben; Başbakan, İçişleri ve Dışişleri Bakanlarıyla görüştüm.*" demiştir. Cantürk ve arkadaşları, Büyükelçiye bir sene önceki 24 ailenin iade olayını ve şimdi de tüm ailelerin iade edilmesi yönünde çıkan meclis kararını anlattıktan sonra: "*Bugün sizin hatırınız için, bu sözü vermiş olabilirler. Bizleri daha sonra parça parça iade edebilirler. Lütfen bize Türkiye'ye gidebilmemiz için yardımcı olun.*" demiştir.[41] Büyükelçi yaptığı görüşmelerde bakanlara, bu kişilerin Türk olduğunu söylediğini belirtmiştir. Afgan bakanlar, mahcup bir tavırla, iade kararının

[39] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 274; a. mlf., a.g.t.,, s. 288-291; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 13-14.
[40] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 274; a. mlf., a.g.t., s. 291; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 14-15.
[41] Tuncer, a.g.t., s. 291-292; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 15-16.

Afgan Meclisi'nin kararı olduğunu, kendilerinin sadece bu karara uymak zorunlulukları olduğunu belirtmiş, lakin Büyükelçi'nin ısrarı üzerine, bu kararın tekrar görüşülmesi için meclise götüreceklerine dair söz vermiştir. Cantürk ve arkadaşlarının kendilerinin Türkiye'ye gitmek istediklerini tekrarlaması üzerine Büyükelçi: "*O konuda bir şey diyemem. Fakat neden olmasın? Gelin, görüşelim.*" diyerek Cantürk ve arkadaşlarını makamına davet etmiş ve ayrıntıları konuşmuştur.[42]

Mehmet Kasım Cantürk ve arkadaşları, Büyükelçilik'ten ayrılarak yaşadıklarını bütün hemşehrilerine anlatmış ve Ankara'dan Kâbil Büyükelçiliği'ne 15 gün sonra müracaatları hakkında bilgi geleceğini söylemiştir. Artık bütün Doğu Türkistanlılar 15 gün sonra gelecek olan haberi merakla beklemeye başlamıştır. Cantürk, 15 gün sonra Elçiliğe giderek Kaya Toperi ve Başkâtip Hayati Bey ile görüşmüş ve bu kişiler Ankara'dan cevabın henüz gelmediğini fakat haberi beklediklerini söylemiştir. Cantürk, telgrafın cevabını alabilmek için haftada üç veya dört defa Elçiliğe uğramıştır. Elçiliğe her gittiğinde telgrafa cevabın gelmediği ve kendilerinin bir sıkıntılarının olup olmadığı sorulmuş, lakin bu durum yaklaşık bir yıl kadar sürmüş, sürenin uzamasından sonra sefarete gidip gelişler seyrekleşmeye başlamıştır. Cantürk bir gün, iş yerini kapatıp eve döndüğünde, Elçilikten gelen kişilerin ertesi gün elçiliğe uğramasını istedikleri kendisine söylenmiştir. Ertesi gün erken saatlerde elçiliğe giden Cantürk'ü kapıda karşılayan Kaya Toperi kendisine: "*Gözünüz aydın! 170 aile kabul edildi.*" demiştir. Elçilik binasında bu 170 ailenin ikamet ettiği yerler tespit edilmiş ve adresleri belirlenmiştir. Kâbil dışında ikamet eden hemşehrilerine haber verme sorumluluğu da Cantürk'e verilmiştir. Haber alan ve Türkiye'ye gitmek isteyen ailelerin Kâbil'e gelmelerini istemiş ve Türkiye'ye gitmek isteyen aileler Kâbil'e yerleşmeye başlamıştır. Cantürk, Kâbil'e gelen ailelerin listelerini anında Elçilik yetkililerine ulaştırmıştır.[43]

Afganistan'daki göçmenlerin durumunu yakından takip eden İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti adına 12 Eylül 1963 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na bir yazı göndererek Afganistan'da bulunan takriben 600 Doğu

[42] Tuncer, a.g.t., s. 292.
[43] Tuncer, a.g.t., s. 292; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 15-16; Mehmet Kasım Cantürk, "Hicret (6)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-6 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); a. mlf., "Hicret (7)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-7 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).

Türkistanlı muhacirin Türkiye'ye getirilmesi için yardım talep etmiştir. İsa Yusuf Alptekin'e Dışişleri Bakanı Vekili Yerine Cihad Rüştü Ozan'ın 19 Ekim 1963 tarihinde verdiği yazılı cevapta göçmenlerin durumu ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı'nın yakından ilgilendiği, bu konu ile alakalı İçişleri Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı ve Kâbil Büyükelçiliği ile yazışmaların devam ettiği, alınacak cevapların ayrıca bildirileceği bilgileri yer almaktadır.[44] Bu sırada İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan Göçmenleri Derneği adına 11 Ocak 1964 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığı'na bir mektup yazarak Kızıl Çin zulmünden kurtulmak gayesiyle vatanlarını terk ederek Afganistan'a hicret eden 600 civarında soydaşının İskânlı Göçmen olarak Türkiye'ye kabullerini istemiştir. İsa Bey'in mektubuna İstanbul Valisi adına Vali Vekili Lütfi Bilgin Bey'in mektupta verdiği cevapta İmar ve İskân Bakanlığı'ndan alınan 16 Şubat 1964 tarihli ve Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan emirle söz konusu soydaşların Türkiye'ye getirilmesi için gerekli işlemlerin yapılmakta olduğu bildirilmiş, ayrıca İsa Yusuf Alptekin'in konu ile ilgili bilgilendirilmesi istenmiştir.[45] İmar ve İskân Bakanı yerine Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Akşit'in 24 Ekim 1963 tarihinde İstanbul Valiliği'ne yazdığı yazıda ise bu göçmenlerin Türkiye'ye getirilmesine dair Dışişleri Bakanlığı ile muhabere hâlinde olunduğu ve keyfiyetin İsa Yusuf Alptekin'e bildirilmesi istenmiştir.[46]

1.3. Afganistan'dan Türkiye'ye Göç ve Mehmet Kasım Cantürk'ün Faaliyetleri

Daha önce de değinildiği üzere Kızıl Çin'in zulümleri sebebiyle doğup büyüdükleri vatanlarını terk etmek zorunda bırakılan Doğu Türkistanlı muhacirler, yüksekliği 5 bin metre olan meşhur Pamir yaylalarını aşarak Afganistan'a göç

[44] Bk. **Belge Ek-4:** Dışişleri Bakanı Vekili adına Cihad Rüştü Ozan'ın Afganistan'daki soydaşlarımızın durumu ile ilgili İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna dair 12 Ekim 1963 tarihli cevabi yazısı

[45] Bk. **Belge Ek-5:** 24 Şubat 1964 tarihli İstanbul valisi adına Vali Muavini Lütfi Bilgin'in Afganistan'daki soydaşlarımızın Türkiye'ye getirilmesi adına İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna verdiği cevabi bilgi yazısı

[46] Bk. **Belge Ek-6:** İmar ve İskân Bakanı yerine Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Akşit'in 24 Ekim 1963 tarihinde İstanbul valiliğine yazdığı yazı; Bk. **Belge Ek-7:** Abdulveli Han, Mir Ahmet Han ve Mehmet Kasım Cantürk'ün İsa Yusuf Alptekin'e gönderdikleri 23 Temmuz 1964 tarihli İngilizce mektup ve bu mektubun Türkçe tercümesi

etmişti. Afganistan'da yaşadıkları sıkıntılar yanında Çin'e iade edilme riski göçmenlerin Afganistan'da bulundukları süre içerisinde çeşitli girişimlerde bulunmalarına yol açmış, bu gaye ile Türkiye'nin Kâbil Büyükelçiliği yanında İstanbul'da faaliyette bulunan Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'ne başvurmuşlardı.[47] Muhacirler için en garanti kurtuluş yolu Türkiye'ye göç ederek yerleşme olarak görülmüş, bu gaye ile Türkiye'ye iltica talebinde bulunmuştur. Göçmenlerin başvurularını müteakip uzun çabalar sonucu listesi hazırlanan 118 ailenin iskânlı göçmen olarak 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye'ye gönderilmesi amacıyla resmî olarak Başbakanlığa ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne müracaat edilmiştir. Yapılan girişimler neticesinde 118 ailenin Türkiye'ye yerleşmesi kabul edilmiştir. Karar 118 aile olarak alınmışsa da Afganistan'dan ilk etapta sadece 234 kişilik 74 aile Türkiye'ye göç etmiştir. Göç etmeyen aileler ise Afganistan'da kalmıştır. Göç eden Doğu Türkistanlıların Türkiye'ye getirilmesinde Afganistan tarafından Mehmet Kasım Cantürk'ün Türkiye tarafından ise Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti ve bu cemiyetin başkanı İsa Yusuf Alptekin ile yardımcısı Avukat İlhan Musabay'ın çalışmaları etkili olmuştur. 74 aileden müteşekkil ilk kafile, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ulaşım ücretlerini karşılayarak temin ettiği Afgan Hava Yolları'na ait uçaklarla Kâbil'den Ankara'ya 11 Ekim 1965 tarihinde getirilmiştir. İkinci kafile 13 Ekim'de, üçüncü kafile ise 16 Ekim 1965 tarihinde Ankara'ya ulaşmıştır.[48] Göçmenler, zorunlu gümrük ve tabiiyet işlemlerinin yapılması müteakip 16 Ekim akşamında iskân mahallî olan Kayseri'ye otobüslerle yola çıkarılmıştır.[49] Mehmet Kasım Cantürk'ün liderlik ettiği toplamda 370 kişiden müteşekkil 104 aile 1965'te Kayseri'ye gelmiş, önce geçici olarak Düvenönü semtindeki Meydan, Sakarya ve Sivas otellerine, daha sonra Kayseri ilinin merkezinde bulunan Kocasinan ilçesindeki bugünkü Türkistan evlerine yerleşmişlerdir. Cantürk, Kayseri'de ikamet ettiği süre boyunca "*vatan için vatandan ayrılma*" idealine sadık

[47] Afganistan'da bulunan göçmenlerin Çin'e iade edilme riskini haber alan Türkçüler Derneği Kayseri Ocağı Başkanlığı'na Dışişleri Bakanlığı tarafından göçmenlerle ilgili yapılan faaliyetler ve göçmenlerin durumu ile ilgili bilgilendirici bir yazı gönderilmiştir. Bk. **Belge Ek-8:** Dışişleri Bakanlığı'ndan Nevzat Türkten'e gönderilen iki sayfalık yazı

[48] Bk. **Belge Ek-9:** Göçmenlerin Türkiye'ye getirilişine dair Milliyet gazetesinin 10 Ekim 1965 tarihli haber kupürü

[49] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 3; Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 535- 536, 546, 550.

kalmıştır. Doğu Türkistan davasının haklı mücadelesine kurmuş olduğu dernek aracılığıyla destek olan Cantürk, siyasal, sosyal ve kültürel birçok faaliyette bulunarak bu davanın Kayseri merkez olmak üzere Türkiye kamuoyunda tanınıp bilinmesinde önemli rol oynamıştır.[50]

Bir önceki bölümde de zikredildiği üzere Doğu Türkistan'dan Afganistan'a göç eden muhacirleri takip eden Kâbil'deki Çin Büyükelçiliği, muhacirlerin geri iade edilmesini Afganistan Hükümeti'nden resmî olarak talep etmişti. Çin Büyükelçiliği'nin bu talebini ve Afganistan Meclisi'nin aldığı iade kararını Kâbil Emniyet Müdürlüğü'nde tanıdığı bir komiser aracılığıyla öğrenen Mehmet Kasım Cantürk, bu durum üzerine vakit kaybetmeden çözüm aramaya başlamıştır. Pakistanlı Prof. Habibullah Han'ın yönlendirmesiyle Kâbil'deki BM'nin UNESCO şubesine gitmiş, lakin bir çözüm bulamamıştır. Akabinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kâbil Büyükelçiliği ile temasa geçen Cantürk, Büyükelçiliğin Genel Sekreteri Kaya Toperi ile görüşmüştür.[51] Yapılan girişimler nihayetinde Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak kabul edilmek üzere müracaat yapılmıştı.[52]

Afganistan'da bütün bu gelişmeler yaşanırken Kâbil'de bulunan Çin, Rus ve Amerika elçilikleri Türkiye aleyhine "*Türkiye'de din yok, ezan falan duymazsınız. Her gün hastanelerden 20 ölü çıkar. Ölüm sebebi gıdasızlıktır. Kadınlar anadan üryan gezerler. Yaşlılar sakalıyla sarığı ile gezemezler vs.*" gibi göçmenleri fikirlerinden caydırmak amaçlı propagandalar yürütmüşlerdir. Amerika elçiliği göçmenlere Kanada'ya her yıl takriben 35 kişi götürdüklerini, Ruslar ise belli

[50] Hamit Göktürk, "Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçler", **8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu: Bildiriler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Yay., 2006, s. 133; Mehmet Kasım Cantürk, "Hicret (8)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-8 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; Âlim Gerçel, "Mehmet Kasım Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 22; Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 37; Kemal Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 27; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8" https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari4.html (**Erişim Tarihi:**15.12.2022).

[51] Ataman, a.g.t., s. 67-68; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 273-274; a. mlf., a.g.t., s. 289-290; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 126-127.

[52] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 274-275; a. mlf., a.g.t., s. 290-293; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 126-128; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 25-28.

sürelerle üçer veya dörder aileyi Rusya'ya götürebileceklerini söylemiş, Çinliler ise Doğu Türkistanlıların hür dünyaya çıkmaması için ellerinden gelen her türlü maddi, manevi ve siyasi baskı yapmıştır. Bu türden propagandalar neticesinde, Doğu Türkistanlı göçmenler arasında fikir ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Mehmet Kasım Cantürk ve arkadaşları yaptıkları istişareler neticesinde, bütün bu olumsuz propagandalara rağmen Türkiye'ye gitme kararlarından vazgeçmemiştir. Bu sırada Cidde'de bulunan Tayvan Büyükelçiliği'nden 170 aileye Tayvan pasaportu ile Suudi Arabistan'da yaşayabileceklerine dair bir yazı ve formlar gönderilmiştir. Bu gelişme sonrasında Cantürk ve arkadaşları meseleyi Habibullah Bey'e açmışlar, onun teklifi ile Ankara'da yaşayan Uygur liderlerinden Mehmet Emin Buğra ve İstanbul'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin'in fikirlerinin alınması için kendilerine mektup gönderilerek Türkiye'ye göç etmek istediklerini anlatmışlardır. 15 gün içerisinde her iki liderden de cevabi mektuplar gelmiş, akabinde tekrar toplanan Cantürk ve arkadaşları Habibullah Bey'in ve Türkiye'deki liderlerin söylediklerini kendi aralarında istişare ederek hep birlikte Türkiye'ye gitmek üzere fikir birliğine varmıştır.[53] Aylarca yapılan çalışmalar neticesinde Türkiye'ye gitmeye kesin karar veren ailelerin sayısı 71 olmuştur. Geride kalanlar, Türkiye aleyhinde yapılan propagandalara kanarak Afganistan'da kalacaklarını kesin olarak bildirmiştir. Cantürk ve arkadaşları daha sonra bu 71 ailenin kesin kararını Türkiye Büyükelçiliği'ne iletmiştir. Kâbil Büyükelçiliği'nden ve Doğu Türkistanlılardan müteşekkil bir grup, BM'nin Kâbil'deki UNESCO şubesine gitmiştir. Elçilik mensupları Doğu Türkistanlıları göstererek, aile ve nüfus

[53] Mehmet Kasım Cantürk bir röportajında Türkiye'ye neden göç etmek istedikleri sorusuna-: "*Yurdumuz Şarkî Türkistan komünistler tarafından işgal edildi. Dünyada görülmemiş zulüm ve katliamlar yapıldı. Biz bir fırsatı değerlendirdik ve hür dünyaya çıkabildik. Oradaki şahidi bulunduğumuz zulüm ve katliamları dünya efkâr-ı umûmiyesine aktarmak, davamıza dışarıda devam etmek istedik. Okullarımız kapatıldı, çocuklarımız ana dillerini unutmaya başladılar. Bütün mal ve mülkümüze el koydular. Halkı birbirinin casusu hâline getirdiler. İnsanların birbirine güvenleri kalmadı. Haberleşme, gezme imkânımız kalmadı. Kendilerine bağlı şerefsiz insanları çeşitli mevkilere getirdiler. Topraklarımızı alarak Çinlilere dağıttılar. Vatanseverlere uydurma suçlar yüklenerek en adi işkencelerle cezalandırdılar. Tırnakları sökülen, vücuduna kızgın yağ dökülen, derileri yüzülen, kırbaçlanan arkadaşlarımızın sayısını bizler unuttuk. Allah'ın yerine Mao'yu koymuşlardı. Çince konuşmak zorundaydık. Ölümden başka kurtuluş imkânı olmayan o cehennemde soydaşlarımız, işkencelere dayanamayarak maden ocaklarında, taş ocaklarında ateşledikleri dinamitlerin etrafına toplanarak toplu intihar yolunu seçtiler. Afgan hükümetinin bizi Çin'e tekrar iadede kararlı olduğunu öğrenince Türkiye Büyükelçiliği'ne sığınmıştık. Milliyetçi ve Kızıl Çin ile hiçbir münasebetimiz yoktu. Her ikisi de kan ve can düşmanımızdı. Her ikisi de Şarkî Türkistan'ın bağımsızlığını tanımadıkça nefretimiz şiddetle devam edecektir. Türk olmamız, Türkçe konuşmamız Türkiye'ye gitmemiz için yeterliydi.*" cevabını vermiştir. Bk. Soyutürk, a.g.r., s. 5.

sayılarını belirterek Türkiye'ye mülteci olarak gideceklerini ve Dünya Kızılhaç Teşkilatı'ndan Kâbil'den Ankara'ya kadar gidebilmeleri için vasıta olarak uçak temin edilmesini istemiştir. UNESCO görevlilerinden yardım sözünün alınmasını müteakip Cantürk ve arkadaşları Elçilik görevlileri ile sefarete dönmüştür. Afganistan'da kalmak isteyen altı aile ile de yapılan görüşmeler neticesinde onlar da Türkiye'ye gitmeyi kabul etmiş ve hazırlanan listeye isimleri eklenmiştir. Bu gelişme üzerine Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin uzun uğraşlar neticesinde listesini hazırladığı 118 ailenin iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye yerleştirilmesi için 12 Eylül 1963 tarihinde resmen Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na ve aynı zamanda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne müracaat edilmiştir.[54]

Yapılan bu çalışmalar olumlu sonuçlar vermiş ve Afganistan'da bulunan yaklaşık 800 Doğu Türkistanlıdan 234'ünün Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak gelişleri sağlamıştır. Bu kişiler üç kafile hâlinde 11, 13 ve 16 Ekim 1965 tarihlerinde uçak masrafları BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından karşılanmak suretiyle Türkiye'ye getirilmiştir.[55] Gelenler 1,5 yıl boyunca masrafları Türkiye tarafından karşılanmak suretiyle iskân edilmiş, daha sonra ise Türk Hükümeti tarafından yaptırılan konutlara yerleştirilmiş ve iş kurabilmeleri için de her aileye 4.000'er TL verilmiştir. Göçmenlerin gelişi için Türk Hükümeti nezdinde yapılan görüşmelerden uçakların ayarlanmasına kadar tüm safhalarda Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti ve bu cemiyetin başkanı İsa Yusuf Alptekin büyük bir çaba sarf etmiştir. Cemiyet, Afganistan'da kalan mültecileri unutmamış ve Türk Hükümeti nezdinde çalışmalarına devam ederek Afganistan'da kalan 70 kişiyi de 5 Kasım 1967 tarihinde Türkiye'ye getirmeye muvaffak olmuştur. Milliyet gazetesi 30 Nisan 1967 tarihli haberinde Kızıl Çin'den kaçan iki Türk ailesinin Türkiye'ye geldiği bilgisini

[54] Soyutürk, a.g.r., s. 4; Güldeş, a.g.t., s. 9; Cantürk, "Hicret (8)", s. 18-19; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 276; a. mlf., a.g.t., s. 293-295, 308; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 16-18; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 129-130; Kanalga, a.g.t., s. 41-43. Bk. **Belge Ek-4:** Dışişleri Bakanı Vekili adına Cihad Rüştü Ozan'ın Afganistan'daki soydaşlarımızın durumu ile ilgili İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna dair 12 Ekim 1963 tarihli cevabi yazısı

[55] Kadir Özdamarlar, ("Doğu Türkistan Mücahidi Mehmet Cantürk", http://www.kayseriehaber.com/d0gu-turkistan-mucahidi-mehmet-canturk-makale,2612.html (**Erişim Tarihi:** 02.04.2023) herhangi bir kaynak vermeden göç kafilesinin 15 Ekim 1965'te Ankara'ya ve 17 Ekim 1965'te ise Kayseri'ye gelip yerleştiklerini yazmaktadır.

okuyucularıyla paylaşmıştır.[56] Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti, 11 Mayıs 1965 tarihinde Türkiye Hükümeti Başbakanlığı'na, akabinde 26 Eylül 1965 tarihinde ise Dışişleri Bakanlığı'na tekrar müracaat etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Şubat 1967 tarihli oturumunda Afganistan'dan getirilecek göçmenler için 1.200.000 TL ödeneğin bütçeye konulmasını kabul etmiştir. Doğu Türkistanlı göçmenlerin yurda getirilmesi gayesiyle hazırlıklara girişilerek iskân mahallî olan Kayseri vilayet merkezindeki Sümer semtinin Fuar Mahallesi'nde göçmen evlerinin inşasına başlanmıştır. Teşebbüsler semeresini vermiş, bunun sonucunda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin bedelini vererek kiraladığı büyük bir İngiliz nakliye uçağı ile 70 kişiden ibaret 29 aile, 5 Kasım 1967 Pazar günü Ankara Esenboğa havaalanına inmiştir. Göçmenler 8 Kasım 1967 Çarşamba günü ise Kızılay'ın temin ettiği otobüslerle Kayseri'ye hareket etmiştir. Hükümetin İskân Genel Müdürlüğü vasıtası ile bu göçmenlere, daha öncekiler gibi, Kayseri'deki evlerinin inşaatı bitene kadar Düvenönü'nde bulunan Sivas, Sakarya, Vatan ve Meydan otellerine yerleştirilmiş ve iaşeleri sağlanmıştır.[57]

---

[56] Bk. **Belge Ek-10:** Milliyet gazetesinin 30 Mart 1967 tarihli haberinin gazete kupürü

[57] Cantürk, "Hicret (8)", s. 18-19; a. mlf., "Hicret (9)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-9 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); a. mlf., "Hicret (10)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-10 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023); "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", s. 8-12; Soyutürk, a.g.r., s. 5-6; M. Rıza Bekin, **Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin'in Anıları**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2005, s. 56; Halit Erkiletlioğlu, **Geniş Kayseri Tarihi**, Kayseri, Belsin Vakfı Yay., 2006, s. 724; Hızırbek Gayretullah, **Sömürülen Vatan Türkistan**, İstanbul, Töre Devlet Yay., 2013, s. 460; Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 546, 551-556; Güldeş, a.g.t., s. 9; Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 535-536, 546, 550; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 276-277; a. mlf., a.g.t., s. 308-312; a. mlf., "Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistanlıların Kurduğu Sivil Toplum Örgütleri ve Bunların Faaliyetleri: Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Örneği", **History Studies**, C. 10, S. 5, (Ağustos 2018), Samsun, s. 217; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 18-19; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 130-132; a. mlf., "Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", s. 248-250; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 27-30; Kanalga, a.g.t., s. 43-44; Kul, Tekin, a.g.m., s. 223-225; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 483-484; Rasim Deniz, "Mehmet Cantürk Hocaefendi", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 31; Akman, a.g.t. s. 20, 52-53, 56-57; Ferhat Karabulut, "Dil Ölümü Bağlamında Kayseri'de Yaşayan Uygur Türk Toplumu", **Bilig**, S. 35, (Güz 2005), Ankara, s. 24; Suat Kılıç, "Uygur Türklerinin Türkiye'deki Sosyal Uyumu Bağlamında Doğu Türkistanlı STK'lar: İstanbul Örneği", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Sabahattin Zaim Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., İstanbul 2021, s. 76; Ulus, a.g.t., s. 48-49; Gül, a.g.m., s. 258, 261-264; Özkan, a.g.m., s. 6-8; Donuk, **a.g.e.**, s. 72-73; Kadircan Kaflı, **Türkiye'ye Göçler**, İstanbul, Çeltüt Matbaacılık, 1966, s. 16-17; Yücel Hacaloğlu, **Doğu Türkistan'da Çin'in Sömürge Politikası**, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1998, s. 7; Yücel Hacaloğlu, **Doğu Türkistan ve Türk Kültürü**, Türk Ocakları Yay., Ankara 2002, s. 32-33; Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 36-37; **Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Neler Yaptı**, İstanbul, DTGC Yay., 1972, s. 28-29; Mettursun Beydulla, "Experiences of Uyghur Migration to Turkey and The United States Issues of Religion, Law, Society, Residence and

Göçmenlerin yerleştirileceği evlerin yapımı Başbakanlık Kararnamesi ile 1968 yılı inşaat programına alınmış ve 1968 malî yılına münhasır olmak üzere muktezi malzemesi 3/12711 sayılı kararnameye ilişkin yönetmelik esaslarına göre sağlanmak şartıyla inşaat işlerinin emaneten yaptırılması; Maliye Bakanlığı'nın uygun mütalaasına dayanan Köy İşleri Bakanlığı'nın 3 Nisan 1968 tarih ve 2171/10397 sayılı yazısı üzerine, 2490 sayılı kanunun 50. Maddesinin (E) fıkrasına göre Bakanlar Kurulu'nca 27 Nisan 1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.[58]

Afganistan'da geride kalanların son kafilesi ise Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin teşebbüsleriyle 10 Eylül 1969 tarihinde BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kiralanan uçak ile serbest göçmen olarak İstanbul'a getirilmesi sağlanmıştır. Cemiyet, 88 kişilik mülteci kafilesi için Köy İşleri Bakanlığı, Toprak İskân Genel Müdürlüğü ve İstanbul Vilayeti Toprak İskân Müdürlüğü'ne müracaat ederek, bunların ücretsiz olarak Zeytinburnu Göçmenler Misafirhanesi'nde kalmaları temin edilmiştir. Ankara Kızılay Genel Merkezi'ne

---

Citizenship", **Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalization and Citizenship**, Vol. 2, Edited by Ray Jureidini, Boston, Brill, 2020, pp. 181; Mettursun Beydulla, "Struggles and Dilemmas of Uyghur Immigrants in Turkey", **Understanding Ethnic, Religious and Cultural Minorities in Turkey, Poligrafi**, No. 101/102, Vol. 26, Edited by Anja Zalta. 2021, p. 204; Alptekin, **Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, s. 26; Erkin Emet, **5 Temmuz Urumçi Olayı ve Doğu Türkistan**, Ankara, Grafiker Yay., 2009, s. 100; "Unutturulmak İstenen Vatan Doğu Türkistan (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)" https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-9_1 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan-9.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); Barış Adıbelli, **Doğu Türkistan**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2008, s. 113-114; a. mlf., **Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2017, s. 200-201; Yasemin Çakırer Özservet, "Zeytinburnu'nda Doğu Türkistan Türklerinin Ulusötesi Bellek Eklemlenmesi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, (Mart 2015), İstanbul, s. 68; Canaltay, **Altaylardan İstanbul'a Göç Hatıraları**, s. 209; Tuna, **a.g.e.**, s. 187; Abdürreşit Celil Karluk, "Türkiye'deki Uygur Türkü Göçmenler ve Karşılaştıkları Sorunlar", **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**, Ed. Çağatay Sarp, Ankara, Orion Kitabevi, 2020, s. 258; Gayretullah, **Altaylarda Kanlı Günler**, s. 223-224; a. mlf., **Sömürülen Vatan Türkistan**, s. 460. Göç kafilesinin liderlerinden olan Mehmet Cantürk, 1965 yılında 71 ailenin Türkiye'ye geldiğini, 1967 yılında gelenlerle beraber toplamda 104 aile ve 234 nüfusun Kayseri'ye yerleşmiş olduğunu söylemiştir. Kemal Göde, ("Dünden Bugüne Kayseri'ye Gelen Uygur Türkleri", s. 48) kaynak belirtmeden bu tarihleri 8-10-12 Ekim olarak vermekte ve gelenlerin 104 aile 370 kişi olduğunu, 12 Ekim 1965'ten 16 Kasım 1966 tarihlerine kadar otellerde kaldıklarını ve daha sonra evlerine yerleştirildiklerini ifade etmektedir. Bk. **Belge Ek-3:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Kâbil'de mukim Doğu Türkistanlıların durumuna dair BM Genel Sekreteri U Thant'a gönderdiği Eylül 1964 tarihli mektup

[58] Bk. **Belge Ek-11:** 27 Nisan 1968 tarihli göçmenlerin yerleştirilecekleri evlerin yapımına dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi

müracaat eden cemiyet, gelen mültecilerin yiyecek, içecek ve barınmaları için 30.000 TL yardım temin etmiştir. Ayrıca mültecilerin çocuklarının okuyabilmesi için yatılı okullara yerleşmeleri sağlanmış, ayrıca iş, yiyecek ve giyecek temin edilmiştir.[59]

[59] **Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Neler Yaptı**, s. 29; **Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyetinin Gayesi ve Çalışma Planı**, İstanbul, y.y., 1969, s. 16: "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", s. 14-15; Tuncer, "Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistanlıların Kurduğu Sivil Toplum Örgütleri", s. 217; Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-2**, s. 553; Kanalga, a.g.t., s. 45-46; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 30; Kanalga, a.g.t., s. 45-46; Kul, Tekin, a.g.m.; Kul, "Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 484-485. Bk. **Harita Ek-1:** 1960-1967 yılları arasında yaşanan göç güzergâhı

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN HAYATI ve FALİYETLERİ

2.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğumu ve Eğitim Hayatı

Mehmet Kasım Cantürk, 5 Nisan 1935[1] tarihinde Doğu Türkistan'ın kadim şehirlerinden Kaşgar vilayetinin Yarkent nahiyesi[2] Yenişehir bölgesinin Çiğvan (Çiğban, Çıvgan)[3] mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Kasım, annesi Hacı Fatma Hanım'dır. Ailesinin lakabı "*Gökeyci*"dir. "*Gökey*", Yarkent yöresine has bir ekmek çeşididir. Cantürk'ün dedesi Niyazi Efendi ile büyükannesi ve ebesi olan Çolpan Hanım bu ekmeği yapıp satarak iaşelerini sağlarlardı. Ailesinin en büyük evladı olan Cantürk'ün Ayşegül Türksoy, Şehriban Erkan, Züleyha Kaşgarlı, Abdüssamet Kasım ve Haşim Kasım[4] adlarında üçü kız, ikisi erkek olmak üzere beş kardeşi bulunmaktaydı.[5]

Mehmet Kasım Cantürk, kendi el yazısı notunda ilkokulu bitirdikten sonra babasının medresede dinî tahsil görmesini arzu etmesi dolayısıyla Yarkent Camii'nin çatısı altında bulunan ve mahallenin çocuklarının eğitim gördüğü Esküculer

---

[1] Kadir Özdamarlar, "Doğu Türkistan Mücahidi Mehmet Cantürk", http://www.kayseriehaber.com/d0gu-turkistan-mucahidi-mehmet-canturk-makale,2612.html (**Erişim Tarihi:** 02.04.2023). İsmail Cengiz, henüz yayınlamadığı ve bizim de başka herhangi bir kaynakta tesadüf etmediğimiz bir şekilde ve kaynak göstermeden "*Mehmet Cantürk: Dava Adamı*" başlıklı yazısının 2. sayfasında Cantürk'ün doğum yılını 1922 olarak kabul ettiğinden vefatı ile ilgili kanaatlerini belirtirken Cantürk'ün 93 yıllık bir ömrü olduğundan bahsetmiştir. Kanaatimizce 2015 yılında vefatıyla ilgili haberlerde "*90 yaşında hayata gözlerini yumdu.*" olarak ifade edilen tarih bilgisi doğru olmakla beraber Cantürk'ün oğlu Kul Ahmet Cantürk ile yaptığımız görüşmelerde merhum babasının işe girmek için yaşını küçülttüğünü lakin bununla ilgili ellerinde herhangi bir bilgi ve belge bulunmadığını tarafımıza iletmiştir. Cantürk'ün gerçek doğum tarihi 1925 olma ihtimali yüksek olmakla birlikte kendisine ait hemen hemen her belgede 1935 yazması dolayısıyla biz de çalışmamızda zikredilen tarihi kullandık. Cantürk'ün kendi el yazısı biyografisi ile ilkokul ve ortaokul diplomalarında da doğum tarihi H. 1341/M. 1935 yazmaktadır. Bk. **Belge Ek-12:** Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısıyla olan biyografisi

[2] Yarkent, Saidiye Hanlığı'na başkentlik yapmış bir şehirdir. Bk. Muhammed Bilal Çelik, "Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)", **History Studies**, C. 4, S. 4, (Kasım 2012), Çankırı, s. 65.

[3] Hamit Göktürk ("Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", s. 1) Çiğvan'ın sepet ya da hasır dokumaya yarayan bir çeşit savan bitki olduğunu belirtmektedir.

[4] Bk. **Belge Ek-13:** Haşim Kasım'ın aile üyeleri hakkında bilgi veren belge ve tezkere

[5] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2; Deniz, a.g.m., s. 30; Soyutürk, a.g.r., s. 2; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 272; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 10.

(Keçiciler) medresesinde ve akabinde de Çiğvan Medresesi'nde ilk eğitimini yapmıştır. Eğitimini ilerletmek amacıyla Yarkent Büyük Camii müderrislerinden Kul Ahmet Ahun'a teslim edilen Cantürk, bu zattan sarf ve nahiv derslerinden olmak üzere Emsile, Binâ, Avâmil-i Kâfiye, Molla Câmi, fıkıh olarak da Muhtasar Vikaye Şerhi ve Hidâye okumuştur. Kul Ahmet Ahun'un 1952 yılında vefatı üzerine Sâni Hidâye dersini İbrahim Ahun ve Ahmed Ahun Dâmolla'da tamamlayan Cantürk, bu sırada Kaşgar'daki âlimlerden Abdülkadir Saidî Mahdum'un[6] Yarkent'e gelmesi üzerine ondan da Akaid-i Nesefî ve Elfiye İbn-i Mâlik metninin telhis ve şerh-i telhisleri ile Aruz ilimlerini okumuştur.[7]

Mehmet Kasım Cantürk, 1956 yılında hocası Abdülkadir Dâmolla'nın teşvikiyle yüksek tahsil görmek için Kaşgar'a gitmiştir. Kaşgar'da Doğu Türkistan'ın en meşhur medresesi olarak bilinen Hanlık[8] ve Çarşı medreselerinde Emin Mevlevî'den Buhârî-i Şerif dersleri almıştır. Abdulkarî Mahdum'dan Îdgâh Medresesi'nde Tefsir-i Kadı Behlevî derslerine devam eden Cantürk, Buhârî-i Şerif ve Tefsir-i Behlevî'yi tamamlamak üzere iken 1958 yılı Mayıs ayı sonunda polislerin baskın yapması ve Toprak Ofisi'nden iaşelerini alacakları karnelerinin ellerinden alınması üzerine bütün talebeler gibi medreseden çıkmak zorunda kalmıştır. Bu suretle Türkistan'ın dört bir tarafından gelip vatan ve milletin selameti için öğrenim gören binlerce genç gibi Cantürk de bir günde Kaşgar'dan sürgüne gönderilerek "*komün*" denilen çalışma kampına teslim edilmiştir. Bu kamplarda 1961 yılı Haziran ayına kadar maden ocakları, kanalizasyon işleri ve tarla ekip biçme gibi ağır işlerde

[6] Doğu Türkistanlı meşhur âlim, eğitimci ve yazar olan Abdülkadir Dâmolla, "Kadimcilik" usulünün yerine "Cedidcilik" usulünü getiren ve bu konuda Çin istilâsı altındaki Doğu Türkistan'da ilk fetva veren âlimdir. Detaylı bilgi için bk. Fahreddin Yıldız, "Dâmolla, Abdülkadir", T**DVİA**, EK-C. I, 2020, s. 306-307.

[7] Soyutürk, a.g.r., s. 2; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2; Deniz, a.g.m., s. 30; Tuncer, "1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 272; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 10; Ahmet Ersolak, "Esenyurtluların Cantürk Hocası", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 49.

[8] Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan Evliyaları" (**Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 12, (Kasım-Aralık 1995), Kayseri, s. 19-20) makalesinde "*1956'ya kadar Yarkent'te okudum. 1965'de Kaşgar'a varıp 1958'e kadar Karahanlıların "Hanlı Bilig" yurdu diye teşhis ettiği Hanlık Medresesi'nde son tahsilimi yaptım.*" diyerek eğitim hayatına dair beyanatta bulunmuştur.

çalışan Cantürk'ün hayatı 1960 yılı Ağustos ayında eline geçen resmî bir gazete ile değişmiştir.[9]

Özbek Ömer Ali Dâmolla gibi Doğu Türkistan'ın önde gelen âlimlerinden Arapça ve Farsça öğrenimi yanında hadis, tefsir, akaid, usul ve edebiyat dersleri alan Cantürk, kısa sürede Arapça ve Farsça'da şiir yazabilecek seviyeye ulaşmıştır. Bu süreçte kendi hocalarının tarikatı olan Nakşibendî ve Kadirî tarikatlarına intisap eden Cantürk, Kaşgar'da 12 yıl süren eğitiminin sonunda icazetname (diploma) almıştır. Tekin Tuncer, Cantürk'ün Doğu Türkistan'da almış olduğu bu eğitimin icazetnamesini Arabistan'da bulunduğu 1980'li yıllarda Seyit Mahmud Nezîri't-Tırâzî'den aldığını söylemektedir.[10] Cantürk'ün medresede eğitim aldığı sırada en yakın arkadaşlarından birisi meşhur Uygur şair ve yazar Ahmet Ziyaî[11] olmuştur.[12] Cantürk, uzun süren tahsil hayatı sürecinde özgür dünya ülkeleri hakkında da bilgiler edinmiştir. Özellikle, Komünist Çin işgalinden önce babası ile İbrahim Hacı adlı bir çiftçinin sohbetlerinde Osmanlı Devleti ve İstanbul hakkında çeşitli bilgiler öğrenmiştir. İbrahim Hacı'nın anlattığı Sultan Ahmet Meydanı'ndaki mehter gösterileri ve asker talimleri, Cantürk'ün hafızasında silinmeyecek izler bırakmıştır.[13] İlerideki bölümlerde değinileceği üzere muhtemelen Cantürk'ün Türkiye'ye gelmek istemesinin arka planında çocukluğunda duyduğu ve zihnine nakşettiği bu düşünceler yer almaktadır.

Kaşgar'daki eğitimini tamamladıktan sonra Yarkent'e geri dönen Mehmet Kasım Cantürk, burada Hemra Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten, Kasım, Kul Ahmet, Rukiye, Makbule ve Gülmelike adlarında ikisi erkek, üçü kız olmak üzere beş çocuğu dünyaya gelen Cantürk 1944 yılında, henüz 22 yaşında iken Gulca'da Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahitlik etmiştir. Bilindiği üzere "*Üç*

[9] Mehmet Kasım Cantürk'ün biyografisi için bk. **Belge Ek-12:** Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısıyla olan biyografisi

[10] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 19. Bk. **Belge Ek-14:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Medine'deyken Tefsir, Hadis, Fıkıh ilimlerinde aldığı icazetname ve Türkçe tercümesi

[11] Ahmet Ziyaî (1913-1989), Kutadgu Bilig'in çağdaş Uygurca'ya manzum çevrisini yaparak bu eser üzerinde yaptığı önemli çalışmasıyla bilinen meşhur Uygur bilgin, şair ve yazardır. Bk. Ahmet Ziyaî, "Kutadgu Bilig Üzerine (Kutadğu Bilik Hekkide Bayan On Kutadgu Bilig)", Aktaran Yusufcan Yasin, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, S. 9, (2017), Nevşehir, s. 125.

[12] Deniz, a.g.m., s. 30, 32; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2.; Soyutürk, a.g.r., s. 2; Ersolak, a.g.m., s. 49-50.

[13] Tuncer, a.g.t., s. 276-277.

Vilayet İnkılâbı" adı verilen İli, Altay ve Tarbagatay vilayetlerini kapsayan bölgede kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin getirdiği bağımsızlık ruhu bütün Doğu Türkistan'da etkisini göstermiştir. Cumhuriyet'in kurulmasını müteakip zikredilen bölgelerde bilhassa eğitim ve kültür alanlarında birçok faaliyete girişilmiştir. Millî duygularla dolu olan Cantürk, bu dönemde gençlere yönelik çalışmaların içerisinde olmuş, Kızıl Çin'in ülkesi Doğu Türkistan'ı ilhak edeceği 1949 yılına kadar Yarkent'te Uygur gençlerin millî ruhla yetişmesi için çaba göstermiştir. Cantürk'ün Ekim 1949 tarihinde ülkesinin Komünist Çin birlikleri tarafından işgal edilmesiyle bu hizmetleri sekteye uğramıştır.[14]

1949 yılında Doğu Türkistan'ın işgali sonrası yönetimi ele geçiren Komünistler iktidara gelir gelmez komünizm fikrini tam anlamıyla yerleştirebilmek için gayri insani birçok uygulamaya girişmiştir.[15] 1958 yılına gelindiğinde Doğu Türkistan halkına yönelik baskı ve zulümlerin şiddeti artmıştır. Esaretten önce eğitimin çok ileri düzeyde olduğu medreselerde daha sonra gizli saklı yürütülen ilmî faaliyetler neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Medreselere baskınlar düzenleyen Komünist Çin'in kolluk kuvvetleri, eğitim gören tüm öğrencileri halkın "*komün*" adını verdiği çalışma kamplarına göndermiştir. İkamet ettiği bölgede de bu zulümlerin yaşandığına şahitlik eden Cantürk, dinî ilimlerdeki derin vukufu ve gençlere İslâmî öğütler vererek toplumuna rehber olması sebepleriyle takip edilenler arasında yer almıştır. Bu süreçte Çinli kolluk kuvvetleri tarafından devamlı hakaret gören Cantürk'ün, kendi köyünde sadece tarımla uğraşmasına izin verilmiş, Yarkent yakınlarındaki Çiğvan Camii'nde imamlık vazifesini yapması yasaklanmıştır. Kendisi gibi dinî ilimlere vâkıf olan insanların çoğu "*karşı devrimci*" olmakla suçlanmış, dahası tutuklanarak çalışma kamplarına gönderilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Cantürk'te de aynı akıbete uğrayabileceği hissinin uyanmasına yol açmıştır.[16] Cantürk, kendi el yazısıyla kaleme aldığı biyografisinde çalışma kamplarında tutulduğu dönemde içinde uyanan bu hissin patlama noktasına geldiğini,

[14] Deniz, a.g.m., s. 30; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2.
[15] A. Jelohovtsev**, Bir Sovyet Yazarının Gözüyle: Çin Kültür İhtilalinin İç Yüzü**, Çev. Nihal Önol, İstanbul, Varlık Yay., 1969, s. 163-164; Jean Daubier, **Çin Kültür Devrimi Tarihi**, Çev. Büşra Zarifoğlu, İstanbul, Koral Yay., 1977, s. 14; Nadir Devlet, "Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış", **Türk Dünyası El Kitabı**, C. 1, Ankara, TKAE Yay., 1991, s. 83, 85.
[16] Soyutürk, a.g.r., s. 7; Tuncer, a.g.t., s. 276-277; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2-3.

kulluğun Allah'a has olduğunu, Müslüman Türk toplumunu köle yapanlara karşı bir çare olup olmadığını düşünmeye başladığını, bütün dünyada köleleştirildikleri komünist devlet sisteminden başka sistem olup olmadığını sık sık düşündüğünü ifade etmektedir.

Mehmet Kasım Cantürk, Türkiye'ye yerleştikten sonra "*Dışarıdan Beş Sınıflı İlkokul*"u bitirerek 30 Mart 1967 tarihinde diplomasını almıştır.[17] Cantürk, 11 Eylül 1992 tarihinde ise ortaokul diploması almaya hak kazanmıştır.[18] Cantürk, 9 Mayıs 1991 tarihinde Erciyes Üniversitesinde işe başlayabilmek için Millî Eğitim Bakanlığı'na bir dilekçe yazarak diplomalarının denkliğini istemiştir. Dilekçesinde özgeçmişini de eklediğini ifade eden Cantürk, Doğu Türkistan'da bazı medreselerde okuduğunu akabinde Afganistan'da bulunduğu sırada eğitim aldığı hâlde bu dönemlere ait herhangi bir diplomasının bulunmadığını, Türkiye'ye komünizmden kaçarak gelmesi dolayısıyla icazetname ve diplomalarını alamadığını belirtmiştir. Ancak elinde Suudi Arabistan'da bulunan Türkistanlı âlimlerden Seyit Nezir Mahmud Tirazî'den aldığı bir icazetname bulunduğunu, hâlen Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Arapça, Farsça ve Yazma eserlerin tasnif, tertip ve değerlendirilmesi konularında fahri olarak çalıştığını da bildirmiştir. Cantürk, diploma eksikliği nedeniyle de resmî bir statüye kavuşamadığını, ileri derecede Arapça, Farsça ve Uygurca bildiğini, Osmanlıca her çeşit yazı türünü okuduğunu, durumunun incelenerek elindeki icazetnamenin denkliğinin tespit edilmesini ve lisans seviyesinde bir belgenin verilebilmesi için kurulacak her türlü komisyonda imtihan vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir.[19] Millî Eğitim Bakanlığı Mevzuat Dairesi Başkanı Ersin Maraşlıoğlu'nun Cantürk'ün dilekçesine Mayıs 1991 tarihli verdiği cevapta, öğrenim derecelerinin bakanlıkça diploma ve belge asıllarının incelenerek tespit edilmesi dolayısıyla icazetnamenin derecelendirmesinin mümkün olmadığı ifadeleri yer almaktadır. Bununla beraber Afganistan ve Doğu Türkistan'da okuduğu medreselerin hangi düzeyde olduğuna ve adı geçen ülkeler tarafından tanınıp tanınmadığına dair bir belge ve diplomaların asıllarının Bakanlığa

[17] Bk. **Belge Ek-15:** Dışarıdan Beş Sınıflı İlkokul Diploması
[18] Bk. **Belge Ek-16:** Ortaokul Diploması
[19] Bk. **Belge Ek-17:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Millî Eğitim Bakanlığı'na yazdığı denklik durumunun tespitine dair dilekçe

gönderilmesi hâlinde öğrenim durumunun yeniden değerlendirileceği cevabı verilmiştir.[20] Cantürk muhtemelen bunun üzerine Doğu Türkistan'dan aldığı iki yıllık eğitimine dair belgeyi denklik almak amacıyla Yüksek Öğrenim Kurumu'na göndermiştir. 9 Ağustos 1995 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na yazdığı dilekçe ile Doğu Türkistan'daki "*Xinjiang Maliye Enstitüsü*"nden 1 Temmuz 1962 tarihli yükseköğrenim diplomasına denklik alıp 10 Ağustos 1995 tarihi itibariyle ön lisans mezunu olarak kabul edilmiştir.[21]

2.2. Mehmet Kasım Cantürk'ün Meslek Hayatı

Kayseri'ye gelerek adını unutulmayanlar arasına sokan Uygur Türklerinin ilki "*Köse Peygamber*" lakaplı Sultan Alâeddin Eratna[22]; ikincisi ise medrese eğitimi alan, Çağatay Türkçesi, Arapça ve Farsça dillerini öğrenerek dinî ilimlere vâkıf olan Mehmet Kasım Cantürk olmuştur. Doğu Türkistan'da Çin zulmünün had safhaya ulaşmasına kadar Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde imamlık yapan Cantürk, Afganistan'a göç ettikten sonra burada saatçilik mesleğini öğrenmiştir. Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak yerleştiğinde ise Kayseri'deki Hunat mahallesinde bulunan Nazmi Toker Ortaokulu'nun yanında bir saatçi dükkânı açmıştır. Cantürk, 1982 yılında merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan Râbıtatü'l-âlemi'l-İslâmî[23] bünyesindeki Doğu Türkistan'ın Sesi Radyosu'nda iki sene boyunca Doğu Türkistan'da yaşanan Kızıl Çin zulmünü Uygurca yaptığı yayınlarla anlatarak soydaşlarına destek olmuştur.[24] Annesi Fatma Hanım'ın hastalanması ve eşi Hemra Hanım'ın 1985 yılında vefat etmesi üzerine bu işinden ayrılıp Kayseri'deki ailesinin yanına dönen[25] Cantürk, eski mesleği olan saatçiliğe devam etmiştir.[26]

---

[20] Bk. **Belge Ek-18:** Mehmet Kasım Cantürk'ün dilekçesine Millî Eğitim Bakanlığı'nca verilen cevabi yazı

[21] Bk. **Belge Ek-19:** Yüksek Öğretim Kurulu Denklik Kararı

[22] Aslen Uygur Türkü olan Alâeddin Eratna, Sivas ve Kayseri'nin merkez olduğu, 1335-1381 yılları arasında Anadolu'da hüküm süren Türk beyliklerinden Eretnaoğulları Beyliği'nin kurucusudur. Bk. Kemal Göde, "Eretnaoğulları", C. XI, **TDVİA**, İstanbul 1995, s. 295-296.

[23] Râbıtatü'l-âlemi'l-İslâmî hakkında bilgi için bk. Mustafa L. Bilge, "Râbıtatü'l-âlemi'l-İslâmî", C. XXXIV, T**DVİA**, İstanbul 2007, s. 379-380.

[24] Kadir Özdamarlar, "Doğu Türkistan Mücahidi Mehmet Cantürk", http://www.kayseriehaber.com/d0gu-turkistan-mucahidi-mehmet-canturk-makale,2612.html (**Erişim Tarihi:** 02.04.2023).

[25] Harun Güngör ("Mehmet Ağabeyim", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 26), Hanefi fıkhına tabi bir Müslüman olan Mehmet Kasım Cantürk'ün, Vehhâbî olan Suudiler ile fazla geçinemediği için Türkiye'ye geri döndüğünü iddia etmektedir. Mehmet Kasım

Saatçilik mesleğinin yanı sıra Kayseri Hunat Camii'nde dinî konularda dersler veren Mehmet Kasım Cantürk, ilim peşinde olan talebelere ve üniversite hocalarına yardımcı olmuş, zaman zaman kürsüden vaazlar vererek de halkı aydınlatmaya çaba sarf etmiştir. Bu yönüyle Doğu Türkistan'da yetişen ve bildiklerini başkalarına öğreterek dersler veren Kayseri'deki son âlim olmuştur. Cantürk, özel merakı olduğu Sahih-i Buhârî'yi her sene baştan sona okuyarak hatim duasını dönemin Kayseri Müftüsü Necmettin Nursaçan'a yaptırmıştır. Cantürk ayrıca, kendisinden ilim öğrenmek için ricada bulunan Kayseri'nin Kocasinan ilçesi ve çevresinde ilmî birikimiyle meşhur olan Ali Onursoy ve emekli Konya müftüsü Mustafa Çınar başta olmak üzere pek çok müftü, vaiz ve hocaya da Hunat Camii'nde ikindi namazından sonra, Farsça kaleme alınan Bostan ve Gülistan eseri ile birlikte Arap edebiyatındaki Belâgat ilminin en ağır kitabını okutmuştur.[27]

1990'1ı yılların başında Erciyes Üniversitesinde dekan yardımcısı olarak görev yapan Harun Güngör, Mehmet Kasım Cantürk'ün mali durumunun iyi olmadığını Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ünver Günay'a anlatmış, bunun üzerine Dekan Günay da dönemin Erciyes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Cantürk'ün durumunu aktarmıştır. Böylece rektörlük tarafından Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde eski kitapları düzenlemesi için geçici olarak görevlendirilen[28] Cantürk, boş vakitlerinde ilahiyat, tarih ve edebiyat bölümlerinde okuyan talebelere Arapça, Farsça ve Osmanlıca metinleri okuma ve yorumlamada yardım etmiştir. Bu geçici görevlendirmeden bir müddet sonra, 1990 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde

---

Cantürk'ün hayatta olan oğlu Kul Ahmet Cantürk başta olmak üzere, Cantürk'ü tanıyan kişilerle yapmış olduğumuz mülakatlarda tarafımızdan böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

[26] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 12, 19; a. mlf., "Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", s. 125; Deniz, a.g.m., s. 31-32; Güngör, a.g.m., s. 25; Gerçel, a.g.m., s. 22; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 28; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 8; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)" https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[27] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 19; Deniz, a.g.m., s. 31-32; Gerçel, a.g.m., s. 22; Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", s. 4.

[28] Rasim Deniz, bu bilginin aksine Cantürk'ün, Mustafa Öztürk ve Avukat Nevzat Türkten'in yardımlarıyla Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde işe başladığını söylemektedir. Bk. Deniz, a.g.m., s. 32.

uzman kadrosuna atanan Cantürk, bu işinde 10 yıl çalışmıştır. Yaş haddinden 5 Nisan 2000[29] tarihinde emekliliğe ayrılan Cantürk, emekliliğinden sonra da fakülte ile ilişkisini kesmemiştir. Sosyal Sigortalar Kurumu'na ait 28 Kasım 1995 tarihli dilekçeye göre 22 Aralık 1995 tarihinde gönderilen cevapta 1 Kasım 1991-15 Kasım 1994 tarihleri arasında Erciyes Üniversitesinde ve 1 Temmuz-1 Eylül 1995 tarihleri arasında, Türkeli isimli bir işyerinde 60 gün sigortalı çalıştığı anlaşılmaktadır.[30] Bu durum Cantürk'ün, Erciyes Üniversitesinde iki ayrı dönemde çalıştığını göstermektedir. Cantürk emekliliği sonrası Kayseri'deki Hoca Ahmet Yesevî Mahallesi, Mustafa Paşa Bulvarı, 216 numaralı caddede yer alan evinde daimî olarak kız kardeşi Züleyha Hanım ile birlikte ikamet etmiştir. Henüz hayatta iken ikamet ettiği Hoca Ahmet Yesevî Mahallesi'ndeki bir sokağa Abdulmecit Avşar'ın teklif ve teşvikiyle Cantürk'ün adı verilmiştir.[31]

2.3. Mehmet Kasım Cantürk'ün Faaliyetleri ve Suikasta Uğraması

Türkiye'ye ayak bastığı andan itibaren vatanı ve milletinin derdiyle dertlenen Mehmet Kasım Cantürk, hayatının sonuna kadar davasından ödün vermemiş, milletinin hizmetinde olmaktan bir an bile geri durmamıştır. Cantürk'ün Türkiye'ye yerleştikten sonraki ilk faaliyeti 20 Mart 1966 tarihinde beraberinde bir otobüs yurttaşıyla Kayseri'den İstanbul'a gelerek Millî Türk Talebe Birliği'nin Taksim'de düzenlediği "*Komünizmi Tel'in ve Uyarma Mitingi*"ne katılması olmuştur. Cantürk, Adana'dan gelen Abdülkadir Cengiz[32] ile beraber İsa Yusuf Alptekin'i yalnız

[29] Mehmet Kasım Cantürk'ün emeklilik yaşı 5 Nisan 2002'dir. Bk. **Belge Ek-20:** Emekli Sandığının Kayseri Erciyes Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığı'na gönderdiği yazı

[30] Bk. **Belge Ek-21:** Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 28 Kasım 1995 tarihli dilekçesine Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nün 22 Aralık 1995'te gönderdiği cevap

[31] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; Güngör, a.g.m., s. 26; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 28; Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 37; Deniz, a.g.m., s. 32; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 8-9.

[32] 1921 yılında Doğu Türkistan'ın Taşmılık nahiyesinde doğan Abdülkadir Cengiz, 1949 yılında Çin'de komünizmin hâkim olması ve Mao askerlerinin Doğu Türkistan'a girmesi üzerine babası İsa (Eysa) Hacı ile birlikte vatanını terk etmek mecburiyetinde kalır. 1949 yılında babasının yakın dostu olan Ulu Pamir'deki Kırgız lider Rahman Kul Han'ın gönderdiği korumalar eşliğinde Kaşgar'daki tehlikeli dağ yollarından geçerek Ulu Pamir'e geçer. Abdülkadir Cengiz, babası ile birlikte 1951 yılının yaz döneminde yine Rahman Kul Han'ın yakın korumaları ve rehberleri eşliğinde bir haftalık yolculuktan sonra Afganistan'a oradan da Pakistan'a geçer. Bir süre Afganistan ve Pakistan'da kalan Cengiz ailesi komünizme boyun eğmek zorunda kalabileceklerini düşünerek vatanlarına geri dönmemeye, komünizme karşı yurt dışında mücadele etmeye karar verirler. Bir müddet Pamir ve

bırakmamıştır. Cantürk ve arkadaşları mitinge Kazak hemşehrileri gibi yöresel millî kıyafetlerini giyerek iştirak etmiş ve "*Türkiye, ikinci Türkistan olmasın!*" diye haykırmıştır.[33] Bu ve benzeri birçok faaliyete katılan Cantürk aynı gaye ile Doğu Türkistan Folklor Ekibini kurmuştur. Cantürk, İsa Yusuf Alptekin'in önerisiyle Kayseri'de kurduğu bu folklor ekibinin eğitimleri için büyük emek sarf etmiştir.[34] Cantürk tarafından organize edilen Doğu Türkistan haricinde Dünya'da kurulan ilk "*Doğu Türkistan Folklor Ekibi*"nin[35] rağbet görmesi Ankara ve İstanbul'a davet edilmelerini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Cantürk, Türkiye'ye yerleştikten sonra da İsa Yusuf Alptekin ve Abdülkadir Cengiz ile sürekli fikir alışverişinde bulunmuş,

---

Pakistan arasında daha önce yaptıkları gibi takas yolu ile ticaret yaparak geçimlerini sağlarlar. 1953 yılında gemi yolu ile Suudi Arabistan'a giderler. Daha sonra İsa Bey Mekke'de kalır, oğlu Abdülkadir Cengiz ise Pakistan'dan Kahraman Çakmak, Zafer Ali Kızılay ve Kırgız Parpi Hacı ve Recep Ahan gibi Kazak arkadaşları ile Konya'ya gider. Buradan Cihanbeyli nahiyesine geçer ve Parpi Hacı ile birlikte yan yana tahsis olunan yerde ikamet etmeye başlar. "Binbir çeşit" adını verdiği küçük bir bakkal işletmeye başlar. Daha sonra babası İsa Bey Suudi Arabistan'dan gelir. Cihanbeyli'de bakkaliyenin yanı sıra ağaç ticareti yapmaya başlarlar. Abdulkadir Cengiz, ağaç ticareti yaparken Düzce'den Mülkiye Hanım ile evlenir ve bu evliliğinden 3 kız ve 1 erkek evladı dünyaya gelir. 1964 yılında Adana'ya göç etmeye karar verirler. Türkistanlı hemşehrilerin yoğun olduğu Adana'ya gelip Sinanpaşa Mahallesi'nde ikamet ederler. Dönemin sağ-sol olayları nedeniyle Abdulkadir Bey, İstanbul'a göç eder. Abdülkadir Cengiz, Uygurların lideri İsa Yusuf Alptekin'in temsilcisi olarak sık sık Ankara'da Mehmet Emin Buğra, Alparslan Türkeş, Ferruh Bozbeyli, Aydın Menderes, Şekur Turan, Ruzi Nazar, Tahir-Saadet Çağatay ile Av. Muzaffer Özdağ'a, Kayseri'de ise Mehmet Kasım Cantürk, Mehmet Dursun Türkmen ve Kasım Can'a giderdi. Abdülkadir Cengiz, İsa Yusuf Alptekin'in özel temsilcisi olarak İran üzerinden birkaç defa Afganistan ve Pakistan'a da giderek buradaki Uygur mültecilerin Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilmesi için çaba sarf etmişti. Bu göçmenler daha sonra (1965'li yıllarda) Kayseri'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdi. Kendisi Necdet Özkaya'nın başkanlığını yaptığı Adana Türkçüler (Türk Kültür) Derneği'nin müdavimlerinden biriydi. Rüstem Kocadurmuşoğlu, Prof. Recep Doksat, Prof. Kâmil Turan, Faruk Akkülah, Hülagu Bağcılar, Özer Revanoğlu ve Hasan Çulhaoğlu döneminde MHP il ve ilçe yönetiminde de görevliydi. Bir dönem Türkistanlılar Derneği'nin de aktif üyesi idi. Abdülkadir Cengiz, Adana'dayken hem Türkistanlılar Kültür Derneği'nde hem de İstanbul'daki Türkistanlılar Derneği'nde ve 1960 yılında kurulan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği yönetim kurulunda üye olarak görev yaptı. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin Türk Göçmen ve Mülteciler Dernekleri Federasyonu temsilcisi olarak da görev yapmıştır. Abdülkadir Cengiz 1190 yılının Ekim ayında İstanbul'da vefat etmiştir. Bu bilgiler Abdülkadir Cengiz'in oğlu İsmail Cengiz ile 20.03.2023 tarihinde yaptığımız mülakattan aktarılmıştır.

[33] Bk. **Belge Ek-22:** Hürriyet gazetesinin 21 Mart 1966 tarihli haber kupürü

[34] Gerçel, a.g.m., s. 22; Nurala Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hocamızı Anarken", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 41-42; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-7 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)"**,** https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-3.html **(Erişim Tarihi:**15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[35] Bk. **Fotoğraflar**: Mehmet Kasım Cantürk riyasetinde kurulan Doğu Türkistan Folklor Ekibi

göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması, istihdamı ve çocukların eğitimi çalışmalarında da öncülük etmiştir.[36]

29 Nisan 1966 tarihinde Mehmet Emin Buğra'nın vefatının birinci yıl dönümü dolayısıyla İsa Yusuf Alptekin'in önderliğinde Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin organizasyonuyla Kayseri'de ikamet eden Doğu Türkistanlıların da katılımıyla Buğra'nın Ankara'daki kabri başında bir anma toplantısı yapılmış ve Mehmet Kasım Cantürk bu anma toplantısına Kayseri'den gelerek katılmıştır. Mehmet Kasım Cantürk her fırsat bulduğunda davasının kamuoyunda bilinirliğini arttırmak için hem bizzat kendisi Kayseri Kültür Derneği, Milliyetçi Öğretmenler Derneği, Komünizmle Mücadele Derneği ve Büyük Doğu Derneği'nde konferanslar vermiş, hem de dava arkadaşlarının programlar yapmasına önayak olmuştur. Mesela 13-14 Ağustos 1971 tarihleri arasında Kayseri'ye ziyarete gelen İsa Yusuf Alptekin ile görüşen gazeteci M. Vecdi Peyami, Cantürk'ün aracılığıyla Alptekin ile bir röportaj yapmıştır.[37]

Mehmet Kasım Cantürk'ün önemli faaliyetlerinden birisi de 1970'li yılların başında Tayvan'dan Türkiye'ye gelip Doğu Türkistanlılar arasında nifak tohumları eken kişilerin faaliyetlerine karşı olmuştur. 1949 yılında bütün Çin'de iktidarı ele geçiren komünist birliklerden kaçıp Tayvan'a sığınan Guomindang/Milliyetçi Çin Partisi, Tayvan'da Çin Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra Çin dışında yaşamakta olan kişilerle irtibata geçerek komünist işgalcilere karşı birlikte hareket etmeyi teklif etmiştir.[38] Bu teklif 1954 yılında gerçekleşen Hicaz Kurultayı[39] kararları doğrultusunda Tayvanlı yetkililere Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'in Tayvan'daki yönetimin komünistleri işbaşından kovduktan sonra Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını tanıyacaklarını şimdiden deklare etmesi durumunda Kıta Çini'ndeki komünistlere karşı birlikte hareket etme sözüne herhangi bir karşılık alamamıştır. Buğra ve Alptekin beylerin teklifini Tayvanlı yetkililerin: *"O konuyu o gün*

[36] Balcı, **Göç-Halkbilimi,** s. 33-34.
[37] Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", s. 3; M. Vecdi Peyami, "Bir Başbakan Konuştu", **Ortadoğu Gazetesi**, Ağustos 1971, s. 3.
[38] Zikredilen olaylarla ilgili geniş bilgi için bk. Ömer Kul, "1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, S. 24, (Bahar 2018), Çanakkale, s. 29-62.
[39] Geniş bilgi için bk. Ömer Kul, "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kurultayı (1-5 Eylül 1954)", **Türkiyat Mecmuası**, C. 25, (Bahar 2015), İstanbul, s. 143-159.

geldiğinde değerlendiririz." cevabı Tayvan ile birlikte hareket etmeme prensibinin kabul edilmesine neden olmuştur. Bu duruma rağmen Tayvanlı yetkililer durmaksızın Türkiye'ye gelip Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç eden birçok Uygur ve Kazak Türkünü Tayvan'la birlikte çalışmaya ikna etmeye uğraşmıştır. Bu uğraşılar 1965 yılı sonrası Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Doğu Türkistanlılara da uygulanmıştır. Alptekin'in bilgilendirmesi üzerine Cantürk de Tayvanlı görevlilerin Doğu Türkistanlı göçmenleri kandırmaması için yoğun bir çaba göstermiştir.[40]

Tayvan konusunda Cantürk'ün irtibat hâlinde olduğu bir diğer kişi ise Abdülkadir Cengiz'dir. Cantürk, zaman zaman Abdülkadir Cengiz'e yazdığı mektuplarda bu durumdan bahsetmiştir. Mesela 07 Ekim 1974 tarihli mektubunda Tayvan'a giden Uygurlardan bahseden Cantürk, bu kişileri hain olarak nitelendirmiştir. Cantürk, mektubunda Tayvan'a giden üç kişi aleyhinde bir basın bildiri düzenlediğinden ve basın bildirisini de mektupla beraber gönderdiğinden bahsetmektedir. Mektuptan İsa Yusuf Alptekin'ini de bilgilendiren Cantürk'ün, Kayseri'deki Uygurları bütün gelişmelerden haberdar etmek için büyük bir çaba içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Cantürk mektubunun arka sayfasında ise: "*Ülkücü gençlerden Hasan[41] ve Hamza'nın[42] broşürlerini kendileri toplayıp Salihli'ye geri gönderdiğinden haber sahibi oldu mu? Çünkü yakında buradaki Büyük Ülkü mensupları ile bir araya gelme niyetindeyiz. Şunu tetkik edip derhâl cevap vermelerini dört gözle bekliyorum.*" yazmaktadır.[43]

Mehmet Kasım Cantürk'ün arşivinde bulduğumuz tarihsiz bir belgeye ve belge hakkında bilgisine başvurduğumuz Cantürk'ün oğlu Kul Ahmet Cantürk'ten öğrendiğimize göre[44] 1972 yılında yapımına başlanan Türkistanlılar Camii, İmamevi ve Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği Ana Tüzüğü'ne dair iki sayfalık belgede Mehmet Kasım Cantürk'ün adı ve imzası bulunmakta olup görevi de kâtip

[40] Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 34.
[41] Hasan Oraltay kastedilmektedir.
[42] Hamza Uçar kastedilmektedir.
[43] İsa Yusuf Alptekin'in 1973'teki seçim döneminde Balıkesir'den Demokrat Parti adına milletvekili adayı yapılması üzerine Hamza Uçar ve Hasan Oraltay, İsa Bey aleyhindeki yazılı broşürleri zikredilen şehirdeki milliyetçi mukaddesatçı kurum ve kuruluşlara gönderdiği, hatta sokak sokak dolaşarak dağıttığı bilinmektedir. Cantürk, broşürlerin Manisa'nın Salihli ilçesinde ikamet eden adı geçen şahıslara iade edildiği duyumunu teyit etmesini Abdülkadir Cengiz'den rica etmiştir. Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 12.
[44] Kul Ahmet Cantürk ile 13.05.2023 tarihinde yapılan telefon görüşmesi

olarak yazmaktadır.[45] Cami yapımıyla ilgili görüşlerini aldığımız Hamit Göktürk'e göre[46] cami yapımıyla ilgili ilk faaliyetler 1971 yılında başlamıştır. Kayseri'den Suudi Arabistan'a giden Yolbars Köktürk ve Mehmet Emin Tuğcu cami ve müştemilatı için para toplamış, muhtemelen yeterli miktarda para toplandığına kanaat getirilince bir dernek kurularak cami inşaatına 1972 yılı itibariyle başlanmıştır. Belgeye göre zikredilen dönemde Cantürk, Yeni Mahalle, 44. Sokak, No: 8'de ikamet etmekteydi.

Mehmet Kasım Cantürk, 1975 yılında Mehmet Emin Buğra'nın vefatının 10. yılında Kayseri Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği adına Kayseri Ticaret Odası Salonu'nda bir anma toplantısı daha gerçekleştirmiştir. Büyük ilgi uyandıran toplantıya fazlaca katılım olmuş ve akabinde oluşan kamuoyu ile birlikte Kayseri İlim ve Kültür Derneği'nin ortak organizasyonuyla aynı yıl "*Doğu Türkistan Gecesi*" düzenlemiştir. Cantürk ile Kayseri İlim ve Kültür Derneği başkanı Ali Ay'ın birer konuşma yaptığı gecede Doğu Türkistanlılar koro hâlinde türkü ve marşlar seslendirmiş, program "*Han Buyruğu*" isimli bir piyesle neticelendirilmiştir.[47]

Daha önce de değindiğimiz üzere Mehmet Kasım Cantürk'ün Türkiye'ye yerleştikten İsa Yusuf Alptekin'den sonra yakın temas kurduğu kişilerin başında Abdülkadir Cengiz gelmektedir, Abdülkadir Cengiz ile hem dost hem de dava arkadaşı olan Cantürk, Pakistan ve Afganistan'da Abdülkadir Cengiz ile görüşerek Türkiye'ye göç için hazırlık hususunda istişarelerde bulunmuştur. İsa Yusuf Alptekin'in vekili sıfatıyla birkaç kez Pakistan ve Afganistan'a giden Abdülkadir Cengiz ise burada bulunan muhacirlerin durumları hakkında Alptekin'e bilgi aktarmıştır. İsa Yusuf Alptekin de almış olduğu bilgileri derleyerek Ankara'daki resmî makamlara iletmiştir. Tespit edebildiğimiz karıyla İstanbul'a beş defa gelen Cantürk, her zaman Abdülkadir Cengiz'i evinde ziyarete etmiştir.[48]

[45] Bk. **Belge Ek-23:** Türkistanlılar Camii, İmam Evi ve Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği ana tüzüğü
[46] Hamit Göktürk ile 5 Mayıs 2023 tarihinde yapılan mülakattan aktarılmıştır.
[47] Kanalga, a.g.t., s. 215.
[48] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 1.

Mehmet Kasım Cantürk, Abdülkadir Cengiz'in Adana'dan İstanbul'a taşınması üzerine kendisini ziyaret etmiş ve Kayseri'ye döndükten sonra kendisine bir mektup yazmıştır. 8 Kasım 1975 tarihli mektubuna "*Kadirşinas safdaşım Abdülkadir Cengiz ve ailesine*" diye başlayan Cantürk, Kayseri'deki Uygurların Afganistan'dan Türkiye'ye göç yolculuğu esnasında yapılan hizmetlere atıfta bulunarak, "*mazi günlerde mukaddes davamıza katkınızdan dolayı esir yurdumuz namına şükran borçlusu*" olduğunu ifade etmiştir.[49] Bu mektubun üzerinden henüz bir ay geçmeden Abdülkadir Cengiz'e 28 Kasım 1975 tarihinde bir mektup daha yazan Cantürk'ün bu mektubu Cantürk başkanlığında Kayseri'de faaliyete geçen Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin antetli kağıdına yazılmıştır. Cantürk mektubunda 20 Kasım 1975 tarihli dernek kararı ile Abdülkadir Cengiz'e Kayseri'deki Derneği temsil etme yetkisi verildiğini bildirmekteydi. Abdülkadir Cengiz'e verilen "*yetki belgesi*"nin altında Başkan Mehmet Kasım Cantürk, Başkan Vekili Mensur Halife, Muhasip Hasan Can ve Nurettin Batur'un imzaları bulunmaktadır.[50]

Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e gönderdiği bir diğer mektup da faaliyete geçen derneğe bir teksir makinesi alınması hakkındadır. Teksir makinesi alımı için toplanan bir miktar paranın Abdülkadir Cengiz'e gönderildiğini lakin az olan paraya rağmen teksir makinesinin nasıl alındığını Abdülkadir Cengiz'den soran Cantürk, bu teksir makinesi ile derneğin haber bülteni basılarak, Türkistanlı hemşehrilerine ve medya mensuplarına gönderildiği ifade edilmektedir. Cantürk, mektubunun devamında "*Yusuf Batuhan ile Hasan Can'ın çocukları için burs vermeye devam edilip edilmeyeceğini*" Abdülkadir Cengiz'e sormaktadır. Şayet bursların devam etmemesi durumunda bir an evvel harekete geçerek daha fazla ihtiyaç sahibi olan çocukların belirlenerek onlara burs verilmesi teklifinde bulunmaktadır.[51]

---

[49] İsmail Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", **Yayınlanmamış Yazı**, s. 3-4; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 12-13.

[50] Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 5; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 14. Ayrıca bk. **Belge Ek-24:** Abdülkadir Cengiz'e verilen temsil yetki belgesi

[51] İsmail Cengiz ("Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 14)'e göre bu mektuptan Kayseri'deki Uygur öğrencilere burs verilmesine Abdülkadir Cengiz vesile olmaktadır. Muhtemelen burslar Abdülkadir Bey tarafından Suudi Arabistan'da ikamet eden Abdulgafur Emin ve Hüseyin Kâri İslâmî beylere iletilmekte ve merkezi Cidde'de bulunan "Türkistan Yardım Sandığı"ndan burslar karşılanmaktaydı.

Mehmet Kasım Cantürk, Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 16 Ocak 1976 tarihli mektubunda[52] şiddetli soğuklar dolayısıyla Dernek merkezinde toplantı yapmadıklarından, İsmail Cengiz'in elindeki fotoğrafları tâb etmesi durumunda İstanbul'a geldiğinde alacağından ve İsa Yusuf Alptekin'in bahsettiği "*Dernek Haber Bülteni*"ni yakın bir zamanda neşredeceğinden bahsetmektedir. Cantürk mektubunun devamında İstanbul'da yapılması planlanan Dünya İslâm Konferansı'na İsa Yusuf Alptekin'in katılabilmesi için Mehmet Emin Alpkan'ın düşüncesini sormuş, Ahmet Kabaklı'nın gayretlerinin önemine dikkat çekerek Abdülkadir Cengiz'in girişimde bulunmasını rica etmiştir. Cantürk, mektubunda ayrıca daha önce değinilen Tayvan meselesinde adları geçen Hamza Uçar ve Hasan Oraltay'ın durumlarını sormuş, dahası Alpkan beye yayınlanması için bir yazı gönderdiğinden ancak ismi geçen şahısların yazısının yayınlandığından bahisle, Hasan Oraltay ve Hamza Uçar'ın tepkilerinin devam etmesi durumunda Bizim Anadolu gazetesine gönderdiği yazıyı gözden geçirerek yayınlamasını rica etmiştir. Cantürk mektubunun son satırında ise bu türden atışmaların yerine sakinleşmek gerektiğinden, sürtüşmelerin hiç kimseye faydası olmadığından bahisle Kayseri'deki yerel bir gazete için kaleme aldığı konuyla ilgili bir yazısının uygun görülmesi durumunda Abdülkadir Cengiz'e gönderebileceğinden bahsetmektedir.[53]

Mehmet Kasım Cantürk, 1975 yılı öncesinde Adana'da ikamet eden Abdülkadir Cengiz ile birlikte her yıl 9 Eylül'de İzmir'de düzenlenen Fuara katılarak Sovyetler Birliği'nde hayatlarını sürdüren Kazak, Kırgız, Özbek ve diğer Türk soylu halklarla beraber yaşamakta olan Uygurlar hakkında bilgi edinme gayretinde olmuştur. Cantürk akabinde İstanbul'a taşınan Abdülkadir Cengiz ile irtibatını

Yine İsmail Cengiz'in ifadesiyle Yusuf Batuhan'ın bu burstan yararlanan kızlarının ikisi öğretmen, biri makine mühendisi olmuştur. Hasan Can'ın evlatları Asgar Can ve Âlim Can da burs alan kişiler arasındadır. Asgar Can, Almanya'daki bir üniversiteden mezun olmuştur. Âlim Can ise doktor olmuştur.

[52] Bk. **Belge Ek-25:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 16 Ocak 1976 tarihli mektup

[53] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 18. Hamza Uçar ve Hasan Oraltay'ın Formoza ile ilişkilerine ve Doğu Türkistan davasına verdikleri zararlara dair 18 Ekim 1975 tarihinde Hacı Zalabay Teyci'nin evinde bir araya gelen kişiler 13 Aralık 1975 tarihinde Bizim Anadolu Gazetesi (s. 3)'nde yayınlanan bildiri ile cevap vermiştir. Bk. **Bizim Anadolu Gazetesi**, 13 Aralık 1975.

kesmemiş, Kayseri-İstanbul arasında otobüsle saatlerce süren yorucu yolculuklara Doğu Türkistan davası için katlanmaktan hiçbir zaman şikâyetçi olmamıştır.[54]

Mehmet Kasım Cantürk, 26 Kasım 1975 tarihinde yazdığı ve "*Pek Kıymetli Safdaşım Kadir Bey*" ifadeleriyle başlayan mektubunda Abdülkadir Cengiz'e 25 Kasım Pazar günü Milliyetçi Hareket Partisi mensupları ve Ülkücüler ile yemekli bir toplantı düzenlediklerinden bahsetmiştir. Cantürk, bu toplantıda İsa Yusuf Alptekin'e atılan iftira ve karalama kampanyasını dile getirmiştir. Toplantıda üç maddelik bir söz takdiminde de bulunan Cantürk, 7 Aralık 1975 tarihinde Ankara'ya gidileceğini, o gün için bir heyet tayin edilmesini, mümkünse her vilayet ve ilçeden aynı fikirde olan Türkistanlılardan ikişer kişinin hazır bulunmasını dile getirmiştir. Cantürk, İstanbul ve Adana MHP il başkanları ile beraber Alparslan Türkeş ile temasa geçileceğinden bahisle Abdülkadir Cengiz ve beraberindekilerin de hazır bulunmasını, etrafta herhangi bir çatlak sesin duyulmaması üzerinde hassasiyet gösterilmesini rica etmiştir. Abdülkadir Cengiz ve beraberindekileri de İsa Bey'in temsilcileri olarak takdim etmeyi teklif eden Cantürk, zaman kaybetmeden Türkiye'deki bütün Türkistanlılardan oluşan bir Türkistan Kurultayı'nın toplanmasını istemiş ve kurultay için hangi vilayet tayin olunursa kendilerinin de orada olacağını sözlerine eklemiştir.[55] Zikredilen mektup, Cantürk ve Abdülkadir Cengiz'in hemen hemen tüm meselelerde tam bir işbirliği içerisinde olduklarını kanıtlar niteliktedir. Nitekim her konuyu istişare edip birlikte hareket ettikleri bilinmekte, ayrıca başta Adana, İstanbul, Kayseri ve Nazilli'deki MHP ve Ülkü Ocakları yöneticileriyle sıcak ilişki içerisinde olan Cantürk, İsa Yusuf Alptekin'in daima yanında bulunmuş, dahası Doğu Türkistanlıların yanlış hâl ve hareket içerisinde olmamasına gayret göstermiştir. Cantürk ve Abdülkadir Cengiz, İsa Yusuf Alptekin'e karşı yapılan karalama ve iftiralara karşı da birlikte hareket etmiştir.[56]

[54] Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 2; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 11.
[55] Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 6. Bk. **Belge Ek-26:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı "*Pek Kıymetli Safdaşım Kadir Bey*" başlıklı mektup
[56] İsmail Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", **Yayınlanmamış Yazı**, s. 6-7; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 15. Tayvan yönetimin Türkiye'deki Doğu Türkistanlıları birbirine düşürme siyaseti hakkında geniş bilgi için bk. Kul, "Tayvan Yönetiminin Tutumu", s. 29-62.

Mehmet Kasım Cantürk, yakın arkadaşı Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 3 Mayıs 1976 tarihli mektubunda Kayseri'deki kendisine muhalefet eden gruptan bahisle:

> "*Maksada gelecek olursak Kayseri'deki millî rakiplerimiz bu defaki* (dernek) *kongresine de müdahale ettiler. Derneği ele geçirmek çabasında bulundular. Grup hâlinde üzerimize yürüdüler. Her ikisi kendilerine milliyetçi ve ülkücü hareket mensuplarını hami gösterdiler. Ağır şekilde baskı yaptılar. Hatta Nevzat Bey*[57] *ve İbrahim Özbekarlar, onlara destek verdiler. Evvela gençler sonra büyükleri (bize karşı) harekete geçtiler. Bizler çeşitli fikirler ileri sürdük. (Derneği) kapatmayı, beş kişi kalıncaya kadar dayanmayı düşündük. Rakiplerin bu kadar ısrarlı olmaları, Çincilerin Türkistan davasına ihanetini hiçe sayan MHP'li dostların anlayışsızlığı karşısında, derneği teslim edip çekilelim diye düşündük. Ancak bunların arkasında ihanet içinde bir şebeke olduğunu bile bile teslim olmayı uygun görmedik. 11 Nisan günü kongremizi yaptık, 23 üyenin iştiraki ile genel kurulu yaptık ve bir değişiklikle idare heyetini seçtik.*" bilgilerini vermektedir.

Cantürk mektubunun devamında Nisan ayının son haftasında Ankara'dan Abdüşşekür Turan'ın, Aşur Hitay'ın oğlu ile bir Türkistanlıyı Kayseri'ye gönderdiğinden söz ederek, bunların derneği ele geçirmek, Çincileri derneğe sokmak için gayret ettiklerini;

> "*Adamın adı Mehmet Emin İsa Bek. Danıştay'da memur olarak çalışıyor. Şimdi* (onlar) *dernek kurma peşindeler.* (Onlar)*, Türkiye çapında bütün Türkistanlıları birleştirecekmiş. Kayseri'yi Merkez yapacaklarmış. Türkistan davasını ihanet etmeye fırsat vermeden sürdüreceklermiş. Hamit Göktürk'ü bir hemşehrisinin tavsiyesi ile dernek yönetim kuruluna seçtirmiştik. Genel Kâtip idi. Abdüşşekür Turan'ın yakın adamı idi. Abdüşşekür, O'na (Göktürk'e) mektup yazıp, yeni kurulacak derneğin başkan yardımcılığı görevini sürdürmesini teklif ettiler. Bu Şekur Turan'a, sizin arzunuz üzerine 'Temsilcilik Kartı' göndermiştik. Bize verdiği karşılık böyle oldu. Karşımıza bunlar çıktı. Bu konuda yakında İstanbul'a geldiğimizde bol bol konuşuruz. İsa Yusuf Alptekin Bey'e bu küçük konuları yazmadık. Bakalım Kayseri Emniyet Müdürlüğü ne diyecek? Çünkü bunlar durumu tamamen biliyorlar ve önemsiyorlardı.*" cümleleriyle ifade etmektedir.[58]

Abdüşşekür Turan'ın Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 7 Kasım 1972 tarihli mektubunda Cantürk'e muhalif olanları desteklediği anlaşılmaktadır. Hatta Hamza Uçar ve Hasan Oraltay'ın İsa Yusuf Alptekin aleyhine yazdıkları broşürdeki ifadelerden üzüldüğünü söylemekle birlikte, "*Kendi düşen ağlamaz.*" diyerek, "*Benim gibi adamların uzaktan seyir etmesi daha iyi olur, İsa Bey'in gözünde onlar azizdir, çünkü zengindir. Biz ise bir hiç.*" diyerek gergin ortamda çekimser kalmayı

[57] Av. Nevzat Türkten kastedilmektedir.
[58] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 19. Bk. **Belge Ek-27:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 3 Mayıs 1975 tarihli mektup

tercih etmiştir.[59] Mektuplardan da anlaşılacağı üzere Tayvan hususunda Doğu Türkistan toplumunun birbirlerine yaptıkları ithamlar Türkiye'de Doğu Türkistanlılar arasına nifak tohumları serpmiş ve toplum ikiye bölünmüştür. Sonraki dönemlerde olayların daha da büyümemesi adına sağduyulu hareket edilmiş ve konu yazılı basında ve muhalif gurupların birbirlerine yazdıkları mektuplarda sözlü sataşmalar seviyesinde devam etmiştir.

Mehmet Kasım Cantürk, hem Abdülkadir Cengiz hem de İsmail Cengiz'e hitaben yazdığı 25 Temmuz 1976 tarihli mektubunda hem Kıbrıs'tan Kayseri'ye gelen Işılay Arkan'dan hem de Hamza Uçar'ın İsa Bey'i karalamak maksadıyla kaleme aldığı TBMM Üyelerine açık mektuptan bahsetmektedir.[60] Mektupta ayıca KKTC'de burslu okuyan Doğu Türkistanlı öğrenciler ile Hamza Uçar'ın İsa Yusuf Alptekin aleyhinde hazırladığı broşürden İsa Bey'i haberdar edip etmeme konusunda fikrini sormuştur.[61] Kayseri'de yaşamakta olan Doğu Türkistanlılar 17 Ekim 1976 tarihli bir tutanak ile İsa Yusuf Alptekin'e vekâletname vermiş ve Tayvan yönetimi ile tutulacak yol konusunda kendisi yetkilendirmiştir.[62]

1976 yılının yaz döneminde dükkânında saat tamiri işiyle meşgul olan Mehmet Kasım Cantürk'ü Ahmet Ersolak'ın da yer aldığı Esenyurt Büyük Ülkü Derneği Yönetim Kurulu'ndan beş kişilik bir ekip ziyaret etmiştir. Ziyarete gelen heyeti ayağa kalkıp güler yüzle karşılayan Cantürk, misafirleri ile hoş bir sohbet gerçekleştirmiş, sohbetin ardından yanından ayrılan ziyaretçilerini kapıya kadar uğurlamıştır. Her birinin alnından tek tek öpen Cantürk'ün kendisiyle Esenyurt Büyük Ülkü Derneği düzenli seminer yapmak istemiştir. Bunun üzerine Esenyurt'un evine çok uzak olması, belediye otobüslerinin ve de özel arabası olan ülkücülerin yetersizliği gibi sebeplerle kendi evinde seminerleri gerçekleştirme teklifinde bulunan Cantürk, Türkistan usulü demledikleri çay eşliğinde Esenyurt Ülkü Ocağı'ndan gelen 45-50 kişiyle uzun uzadıya sohbet ederek seminerler yapmıştır. Cantürk, bu seminerlerden birinde Mao ve Çin sevici bir gence komünizmin nasıl bir

[59] Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 10.
[60] Bk. **Belge Ek-28:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz ve İsmail Cengiz'e yazdığı 25 Temmuz 1976 tarihli mektup
[61] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 16-17.
[62] Bk. **Belge Ek-29:** Kayseri'de yaşamakta olan Doğu Türkistanlıların İsa Yusuf Alptekin'e verdikleri 17 Ekim 1976 tarihli vekâletname

ideoloji olduğunu örnekler vererek anlatmış ve bu gencin bilinçlenerek kendini sorgulamasına vesile olmuştur.[63]

Mehmet Kasım Cantürk, 1977-1978'li senelerde Türkiye'nin içinde bulunduğu çatışma ortamı, komünizme özendiren yayın ve söylemler çoğalınca komünizmden çok çeken Doğu Türkistanlıları organize ederek, başkanlığını yaptığı dernek üzerinden da Kayseri-Cumhuriyet Meydanı'nda bir miting düzenlemiştir. "*Komünizm size anlatıldığı gibi değil, aslını biz biliyoruz, biz yaşadık.*" ve "*Bizi görün ibret alın.*" sloganlarının sıkça dile getirildiği bu mitingler Kayseri'de başlamış, akabinde İstanbul ve Ankara'da tertip edilmiştir.[64]

Mehmet Kasım Cantürk, 1949 yılında Doğu Türkistan'ın işgal edilişinin 28. yıldönümü dolayısıyla 1977 yılı Ekim ayında Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin organizasyonuyla "*Nefret Gecesi*" isimli bir toplantı tertip etmiştir. Cantürk, Dernek Başkanı olarak programda yaptığı konuşmada; Filistin, Vietnam ve Afrika gibi ülkelerin BM'de sorunlarının görüşüldüğünden bahisle başta Doğu Türkistan olmak üzere esaret altındaki Türk devletlerinin durumuna ve mücadelelerine hür dünyanın sessizliğine anlam veremediğini dile getirmiştir. Cantürk, 12 Kasım 1977 tarihinde ise 1933 yılında Kaşgar merkezli kurulan "*Şarkî Türkistan İslâm Cumhuriyeti*"nin kuruluşunun 44. yıldönümünde Kayseri'de bir kutlama töreni tertip etmiş, programda Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği adına yayınladığı bildiri de zikredilen Cumhuriyet'in Rusya ve Çin'in iş birliğiyle nasıl yıkıldığı hakkında bilgiler vermiştir.[65]

Mehmet Kasım Cantürk, Kayseri'deki Doğu Türkistanlılar namına 12 Haziran 1978 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı'nın Türkiye ziyaretinde Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakan Gündüz Ökçün'e bir telgraf çekmiştir. Telgraf metninde Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'de bulunması dolayısıyla Doğu Türkistan'da yaşanan durum hakkında bilgi vermiştir. Telgrafın içeriğinde Çin'in Türklere yaptığı baskıyı gizleyebilmek için asırlık Türk yurdunun adını değiştirip "*Xinjiang*" ismini verdiğinden, bu suretle Doğu Türkistan

[63] Ersolak, a.g.m., s. 47-49. Bk. **Belge Ek-30:** Ülkü Ocağı İl Temsilciliği'nin Nisan 1995 tarihli seminer programı
[64] Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 34.
[65] Kanalga, a.g.t., s. 216.

halkını en ağır ve bayağı bir hayata mahkûm ettiğinden bahsedilmekte, son kısımda ise giderek mazlum ve geri bırakılmış ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıkları, insan hak ve hürriyetlerinin bayraklaştırıldığı bir çağ olduğu için Doğu Türkistan'ın da mutlaka bağımsızlığına kavuşacağına inandıklarını, bu meyanda Dışişlerinin tanıdığı imkânlar dâhilinde faaliyetler yapılacağına inançlarını belirtmiştir.[66]

Mehmet Kasım Cantürk'ün İsmail Cengiz'e yazdığı 18 Ekim 1979 tarihli mektubunda Arabistan'da okumak isteyen dokuz kişinin gerekli işlemlerini gönderdiğini, bu kişilerden yedisinin okullarının açıldığını, öğretmenlerinin kendilerinden kitap-defter almalarını istediğini, onların ise Arabistan'a gidersek boşuna külfet olur düşüncesiyle almadıklarını, diğer iki kişinin ise üniversite kurslarına Arabistan'a gitmeleri durumunda boşa masraf olur düşüncesiyle kayıt olmakta tereddüt ettiğini, Arabistan'a gitme işinin kesin olup olmayacağını bilemedikleri için öğrencilere kesin bir şey söyleyemediklerini, öğrencilerin sürüncemede kalmaları dolayısıyla Arabistan'a gönderilme işinin ne durumda olduğuna dair izahatlı bir mektup yazmasını ve bunu acele beklediğini ifade etmiştir.[67]

Mehmet Kasım Cantürk ve dava arkadaşları 1980 yılındaki Darbe'ye kadar genellikle dernek merkezinde düzenlenen toplantılar, yapılan davetlere katılım, yerel yetkilileri ziyaret ve yerel gazetelerde röportajlar yaparak kamuoyunda Doğu Türkistan davasını gündemde tutmaya çalışmıştır. Cantürk'ün zikredilen dönemde başlayıp akabinde geleneksel hâle gelen önemli bir faaliyeti de MHP Genel Merkezi tarafından Erciyes dağında tertip edilen Zafer Kurultayı'na katılımıdır. Cantürk ve yol arkadaşları Kurultay'da açılan Doğu Türkistan çadırında, ziyaretçilere açılan sergiler ve sunulan yayınlarla Doğu Türkistan'ın güncel durumunu anlatma gayretinde olmuş, zaman zaman Alparslan Türkeş'le yapılan özel sohbetlere katılıp

[66] Bk. **Belge Ek-31:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Kayseri'deki Doğu Türkistanlılar adına Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakan Gündüz Ökçün'e çektiği telgraf metninin 16 Temmuz 1978 tarihinde Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği antetli kağıdına basılı hâli

[67] Bk. **Belge Ek-32:** Mehmet Kasım Cantürk'ün İsmail Cengiz'e 18 Ekim 1979 tarihli mektubu

Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların durumu ve güncel meseleler hakkında brifingler vermiştir.[68]

Kayseri'de Doğu Türkistanlı iskânlı göçmenlerin ikamet ettiği Türkistan mahallesine bilinçli olarak yerleştirilen Maocu Komünist çete ve eşkıya grupları 12 Eylül öncesi devamlı komünizm karşıtı bir duruş sergileyen Mehmet Kasım Cantürk'ü hedef almıştır. İlkin ihtar edilen Cantürk'ün evine tehdit mektupları gönderilmiştir. Bu olaydan bir müddet sonra Cantürk, 1980 yılının Haziran ayında[69] Hunat Mahallesi'ndeki saatçi dükkânına tabanca ile giren komünist tetikçi bir katil tarafından silahlı saldırıya uğramıştır. Kendisini öldürmek amaçlı başını yakın mesafeden hedef alan tetikçinin kurşununun sağ omzuna isabet etmesiyle katil silahını ikinci kez ateş etmiştir. Cantürk, bu esnada silahın tutukluk yapması sebebiyle hayatını kurtarabilmiş, katil ise olay yerinden hızla uzaklaşmıştır. Saldırı olayı daha sonra soruşturulmamış ve katil yakalanamamıştır.[70]

Mehmet Kasım Cantürk'ün öncülüğünde Mehmet Emin Buğra vefatının 20. yılında, 1985 yılında Kayseri'de anılmış, Buğra ve diğer şehitlerin ruhları için Kur'an-ı Kerim hatmi yapılmış ve dualar okunmuştur. Bunun yanı sıra Cantürk, 5 Ekim 1989 tarihinde Hoten şehrinin Karakaş nahiyesi Ocat köyünde mukim yakınları Abdulhamit, Halime Bana, Abdülmecit, Abdülcelil ve Meryem'i Türkiye'ye göçmen olarak davet ettiğini belirten noter tasdikli bir taahhütname imzalamıştır. Cantürk taahhütnamesinde yakınlarının Türkiye'de kalacakları süre içinde her türlü ibate, iaşe ve bakım masrafları ve her türlü sorumlulukları ile gidiş-dönüş yol masraflarını karşılayacağını beyan etmiştir.[71]

---

[68] Güldeş, a.g.t., s. 41; "İki yıllık Faaliyetlerimizden Birkaçı", **Gökbayrak Dergisi**, C. 3, S. 15, (1996), Kayseri, s. 18-19; "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (1995), Kayseri, s. 13.

[69] İsmail Cengiz, **yayınlanmamış olan** "Mehmet Cantürk: Dava Adam" adlı çalışmasının 8. sayfasında sehven Mehmet Kasım Cantürk'ün suikasta uğradığı tarihi Aralık 1979 olarak vermektedir.

[70] Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 19; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 8-9; Gerçel, a.g.m., s. 23; Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 37; Kanalga, a.g.t., s. 217. İsmail Cengiz ("Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 8), Hamit Göktürk ("Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", s. 5), ve Âlim Gerçel (a.g.m., s. 23), Mehmet Kasım Cantürk'ün bu saldırı neticesinde "Gazi" olduğunu iddia etmektedirler. Bk. **Belge Ek-33:** Mehmet Kasım Cantürk'e suikast girişiminin haber kupürü

[71] Cantürk'ün bu davet mektubu üzerine akrabalarının Türkiye'ye gelip-gelemediğine dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Kul Ahmet Cantürk ile yaptığımız görüşmelerde, Doğu Türkistan'dan

Mehmet Kasım Cantürk, 11 Haziran 1995 tarihinde Doğu Türkistan Vakfı tarafından İstanbul Süleymaniye Kültür Merkezi'nde tertip edilen "*Mehmet Emin Buğra'nın Vefatının 30. Yılını Anma*" toplantısında İsa Yusuf Alptekin, Mehmet Saray ve Hızırbek Gayretullah ile birlikte bir protokol konuşması yapmıştır. Cantürk, 2 Mart 1996 tarihinde ise İsa Yusuf Alptekin ve Doğu Türkistan'a Hürriyet Parkı'nın açılışı sebebiyle Afşin'de düzenlenen "*İsa Yusuf Alptekin'i Anma*" paneline konuşmacı olarak katılmıştır. Cantürk ayrıca 3-14 Haziran 1996 tarihlerinde İstanbul Taksim Meydanı'nda HABİTAT-Ü etkinlikleri kapsamında düzenlenen "*Doğu Türkistan Tanıtım Etkinliği*"ne Kayseri'den bir otobüsle yurttaşları ile birlikte katılmıştır.[72]

Mehmet Kasım Cantürk 10 Aralık 1998 tarihinde Türkiye gazetesinin Kayseri bürosuna bir nezaket ziyaretinde bulunmuş, ziyarette Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yaşamakta olan Doğu Türkistanlıların problemlerine ilgi göstermesi gerektiğini belirterek, bu problemlerin çözümü noktasında katkı yapacağına inandığı bir derneğin kurulmasının önemine vurgu yapmıştır. TRT'nin eskisi gibi Doğu Türkistan ile ilgili haber yapmamasından şikâyetçi olan Cantürk, TRT'de Doğu Türkistan adı yerine Çinlilerin verdiği ismin kullanılmasına üzüldüğünü dile getirmiştir.[73]

Mehmet Kasım Cantürk, Erzurum'da faaliyette bulunan Güneş Vakfı tarafından 20-25 Ekim 1999 tarihleri arasında düzenlenen "*Doğu Türkistan Günleri*" kültür ve sanat etkinliklerine iştirak etmiştir. Anadolu Gazeteciler Derneği'nde yapılan basın toplantısıyla başlayan etkinliklere Güneş Vakfı'nın hususi davetiyle iştirak eden Cantürk, etkinlikte bir konuşma gerçekleştirmiştir. Etkinlikte müzik ve folklor ekiplerince gösteriler sergilenmiş, "*Doğu Türkistan Türklerinin Gücü*" konulu bir sinevizyon gösterimi yapılmış ayrıca Doğu Türkistan'dan insan manzaralı fotoğraf sergisi düzenlenmiştir. Program dâhilinde Erzurum Atatürk Üniversitesinin kültür sitesinde "*Doğu Türkistan'ın Dünü, Bugünü*" temalı düzenlenen panelde bir

---

çıkabilmek için bu türden davet mektuplarının çokça işe yaradığını, lakin babasının verdiği bu davet mektubu ile akrabalarının Türkiye'ye gelip gelmediğini hatırlamadığını tarafımıza iletmiştir. Bk. **Belge Ek-34:** Mehmet Kasım Cantürk'ün Hoten'deki yakınlarını Türkiye'ye davet ettiği 5 Ekim 1988 tarihli taahhütname sureti

[72] Güldeş, a.g.t., s. 30; "Dernekten Haberler", Gökbayrak Dergisi, C. 3, S. 14, (1996), Kayseri, s. 17; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 8; "Haberler", http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/144 (**Erişim Tarihi:** 30.01.2023).

[73] Bk. **Belge Ek-35:** "Türkiye'den ilgi bekliyoruz", **Türkiye Gazetesi**, 11 Aralık 1998, s. 3.

konuşma yapan Cantürk ve beraberindekilere Erzurum'un tarihî yerleri ile müzeleri gezdirilmiştir.[74]

2.4. Mehmet Kasım Cantürk'ün Vefatı ve Kişiliği

2.4.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Vefatı

Üç erkek ve iki kız çocuk babası Mehmet Kasım Cantürk, 1 Şubat 2015 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Cantürk'ün Cenazesine Kayseri'nin milliyetçi, muhafazakâr aydınları, bürokratları, MHP Kayseri İl Başkanı Mete Eke, Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Mustafa Yalçın, Kocasinan Belediye Başkanı Mustafa Çelik, Kayso Başkanı Mustafa Boydak, Kocasinan Ziraat Odası Başkanı Abdülkadir Güneş, Kayseri Ticaret Odası Başkanı Şaban Ünlü, Tekden Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Tekden ile Ankara'dan gelen Yaşar Karayel, İsmail Tamer gibi siyasiler iştirak etmiş ve son yolculuğuna uğurlamıştır. Albayrak ve Gökbayrak'a sarılı Cantürk'ün naaşı, Hunat Camii'nde eda edilen cenaze namazından sonra şehir mezarlığında toprağa verilmiştir.[75] Cantürk adına vefatının 3. sene-i devriyesinde, 24 Mart 2018 tarihinde, Kayseri Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kayseri Kültür ve Turizm Derneği tarafından Kayseri Kültür ve Turizm Müdürlüğü Salonu'nda bir anma programı gerçekleştirilmiştir. Programın davetiyeleri Âlim Gerçel, Kul Ahmet Cantürk ve Recep Kanalga tarafından hazırlanmıştır.[76]

2.4.2. Tanıyanların Gözünden Mehmet Kasım Cantürk

Ömrünü vatanı ve milletinin faydasına adayan Mehmet Kasım Cantürk'ün en önemli özelliği insanlara yardım etmek, davasından ödün vermemek, ihtiyaç sahibi insanların ihtiyaçlarının temininde bedelsiz çalışmalar yapmaktı. Bir lider, bir öğretmen, bir baba, hem de bir vatanperver kişiliğe sahip Cantürk'ü tanıyanlar onun bu özelliklerini veciz cümlelerle ifade etmektedir. Hemşehrilerinin "*Mehmet Kâri Hacım*", aynı mahallede yaşadığı komşularının "*Saatçi Hoca, Türkçü Hoca*" ve siyasi kesimden tanıdıklarının "*Cantürk Hoca*" diyerek andıkları Mehmet

[74] Bekin, **a.g.e.,** s. 135-136.
[75] https://www.kayseriyerelhaber.com/saatci-hoca-son-yolculugunda (**Erişim Tarihi:** 04.04.2023).
[76] Bk. **Belge Ek-36:** Kayseri Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından tertip edilen Mehmet Kasım Cantürk'ü anma programının davetiyesi

Kasım'dan, Mehmet Rasim Deniz ise "*Hoca Efendi*" diye bahsederek onun şiir okuduğu zamanlar hislenip ağlayan çok duygulu ve çok içli bir insan olduğunu ifade etmiştir. Rasim Bey'e göre Cantürk "*Vatan sevgisi her sevginin üzerindedir*." der ve kimi görse öz vatanı olan Doğu Türkistan'dan bahseder, sözü de mutlaka Yarkent'e getirip gözyaşı döker ve herkesi duygu seline boğardı.[77] Mehmet Kasım Cantürk'ün yetişmesinde emeği olan Kayseri doğumlu Doğu Türkistan Uygur Türklerinden Erkinbeğ Uygurtürk yakından tanıdığı Cantürk'e bütün Doğu Türkistanlıların şükran borçlu olduğunu ifade etmektedir. Erkinbeğ'e göre günümüzde bile mukaddes Doğu Türkistan davasının samimi bir neferi olmaya çalışan kişilerin Cantürk Hocanın kendilerine öğrettiklerinden ilham aldığını söylemektedir.[78]

İsmail Cengiz'e göre Doğu Türkistan davasının önde gelen isimlerinden biri olan Mehmet Kasım Cantürk, aynı zamanda önemli bir ilim adamıydı. Bilhassa Sahîh-i Buhârî konusunda önde gelen uzmanlardan birisi olduğunu söyleyen İsmail Cengiz, Cantürk'ün her platformda sürekli Doğu Türkistan davasını anlattığından bahisle, Türkiye'de Doğu Türkistan'ın tanınıp bilinmesinde büyük katkıları bulunduğunu ifade etmektedir. İsmail Cengiz'e göre Cantürk, sadece Doğu Türkistan davasında siyasi bir isim değil, aynı zamanda Doğu Türkistan'da medreselerde dinî ilimler üzerine eğitim alıp, kendini sürekli geliştirerek ulemâ sınıfına yükselmiş, klasik Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen bir din bilgini ve âlimdi. Anadili Uygurca'nın yanında Türkçe, Osmanlıca, İngilizce ve Çince dillerini bilen Cantürk'ün saatçilik mesleğini icra ettiği dükkânında dahi insanlara ilim öğretmekten geri kalmadığını ve yüzlerce öğrenci yetiştirdiğinden bahseden İsmail Cengiz, Cantürk'ün daima sert duruşunun yanında naif bir yapıya da sahip olduğunu söylemektedir. Cantürk'ün çok akıllı ve kıvrak bir zekâya sahip olduğunu belirten İsmail Cengiz'e göre de Cantürk millî duyguları yoğun yaşayan, ilmiyle amel eden, tevazu sahibi ve idealist bir şahsiyetti.[79]

---

[77] Deniz, a.g.m., s. 33; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 27.

[78] Erkinbeğ Uygurtürk, "Bir Dava Adamı: Mehmet Cantürk Hoca", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 46; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-10 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları), https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan-10.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[79] Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 2, 9; Recep Kanalga, "Nur Yüzlü Dava Adamı", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 24; Güngör, a.g.m.,

1965 yılında Mehmet Kasım Cantürk ile henüz 18 yaşında iken tanışan Âlim Gerçel, Cantürk'ün Doğu Türkistan davasının Kayseri'deki öncüsü, mücadele ve ülkü adamı olduğunu belirtmektedir. 1967'li yıllarda kardeşi ve ağabeyi ile birlikte Cantürk'ten dinî eğitim alan Nurala Göktürk, Cantürk'ün çok sempatik, sevecen, güler yüzlü, yumuşak huylu bir insan olduğunu, sımsıcak bakışları ve güler yüzüyle hafızasında yer ettiğini belirtmektedir. Nurala Göktürk'e göre Millî marşları öğrenmenin önemini ilk günden küçük yaştaki talebelerine anlatan Cantürk, onlara bir ay boyunca her pazar günü bir saat dinî, bir saat millî olmak üzere iki saat ders vermiştir. Cantürk, bu süre zarfında talebelerine İslâm'ın şartlarını, namaz surelerini, Mehter marşlarını ve Doğu Türkistan Millî Marşı'nı öğretmiştir.[80]

2008 yılında göç hikâyelerini kaleme almak için kendisini ziyaret eden Nurala Göktürk, Mehmet Kasım Cantürk'ün başucunda ömrü boyunca elinden hiç düşürmediği Kur'an-ı Kerim ve ay yıldızlı Gökbayrağın bulunduğunu belirtmektedir. Cantürk'ün kendisini yüzünden hiç eksilmeyen sıcak tebessümüyle ve gözlerindeki ışıltıyla karşıladığını anlatan Nurala Göktürk, göç hikâyelerini yazacak olmasına en çok Cantürk'ün sevindiğini ve Arabistan'da yaşadığı yıllarda kendi yazdığı notlarının bir farenin azizliğine uğramasıyla kullanılamaz hâle gelmesine üzüldüğünü aktarmaktadır. Cantürk, hasta olup istirahat hâlinde olmasına rağmen ilkokul, medrese eğitimi, ortaokul yıllarında meraklı olduğu yabancı dil öğrenmeyi ve Arapça, Farsça, Türkçe, İngilizce dillerini öğrenmesinin Afganistan'a ve daha sonra Türkiye'ye göç ettikleri zaman çok işine yaradığını anlatmıştır. Nurala Göktürk, Cantürk'ün, Afganistan'dan Birleşmiş Milletler'e güzel ve okunaklı yazısıyla birçok

---

s. 26; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 27-28; Gerçel, a.g.m., s. 22; Avşar, "Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan", s. 37; Deniz, a.g.m., s. 32; Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hocamızı Anarken", s. 41-42; Uygurtürk, a.g.m., s. 45-46; Tuncer, a.g.t., s. 276-277; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-7 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-3.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari4.html (**Erişim Tarihi:**15.12.2022); "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-10 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları), https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan-10.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[80] Gerçel, a.g.m., s. 22; Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hocamızı Anarken", s. 40-41; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-7 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-3.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

kez dilekçe yazdığını gururla anlattığını ve çok dil bilmenin önemli olduğunu vurguladığını söylemektedir.[81]

Erzincan Üniversitesi öğretim üyesi Deniz Akpınar, 2005 yılında Kayseri, Hunat Camii'nde tanıştığı Mehmet Kasım Cantürk'ün sadece ruh dünyasına değil; aynı zamanda ilim dünyasına da büyük katkı sağladığını belirtmektedir. Cantürk'ün tedrisatından geçerek ondan bilhassa Osmanlı Türkçesi dersi alan Deniz Bey, Cantürk ile derslerine Kayseri Belediye Kütüphanesi'nde başlamış, lakin diğer kullanıcıların seslerden rahatsızlık duyması üzerine Cantürk'ün Hoca Ahmet Yesevî mahallesindeki evinde derslere devam ettiklerini bildirmektedir. Deniz Akpınar, Hocası Cantürk'ten Türk kültürü hakkında da birçok bilgi öğrenmiştir. Azmi, mücadelesi ve bir dava adamının dirayetini Hocası Cantürk'ten öğrenen Deniz Akpınar, baba şefkatiyle yılmadan haftanın beş günü gençlere dersler veren Cantürk'ün, her yeni gün en kıymetli misafiri hissiyatıyla evinde ne varsa kendisine ikram ettiğinden bahsetmektedir. Bugün tarih alanında ilmî çalışmalarını kolaylıkla yapabiliyor olmasını Cantürk'ten öğrenmiş olduğu ilme bağlayan Deniz Akpınar, Cantürk'ün gözü gönlü tok ve fedakâr bir adam olduğunu da vurgulamaktadır.[82]

Kadir Özdamarlar, göçün kahramanlarından olarak ifade ettiği Mehmet Kasım Cantürk'ü herkesin sevdiğinden ve Kayseri'deki tüm Türk milliyetçileri gecesinin başmisafiri olduğundan bahsetmektedir. Özdamarlar, Cantürk'ün eğitimci yönüne dikkat çekerek çeşitli mecmua ve dergilerde Doğu Türkistan'da "*Çin Zulmü*" ile ilgili birçok makale yayımlandığını ve göç sırasında Doğu Türkistan tarihine dair kitapları deve ve at sırtında yanında taşıdığını yazmaktadır. İlim öğrenmek isteyen kişileri kırmayan Cantürk'ün fırsat buldukça bu işi gönüllü olarak yaptığını söyleyen

[81] Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hocamızı Anarken", s. 40-41; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)",https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[82] Deniz Akpınar, "Merhum Hocam Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 38-39; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-6 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-2.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

Özdamarlar'a göre Cantürk, Doğu Türkistan'ın hürriyeti için bütün imkânları ile çalışan bir kişiydi.[83]

Kayseri uleması kendi kitaplarının içindekileri anlayıp kıymetini bilecek kişi olmasından ötürü Mehmet Kasım Cantürk'e verilmesini vasiyet etmiştir.[84] Bunun yanı sıra Cantürk, okumayı sevdiği kadar, kalemine güvendiği yazarları da sıkı takip eden bir kişi idi. Cantürk, güvendiği, kendisine yakın hissettiği veya önemli gördüğü yazı ve haberleri gazete veya dergilerden kesip saklamıştır. Cantürk'e ait arşivinde yaptığımız çalışmalar sırasında bu türden yazılara sıkça tesadüf ettik. Cantürk mesela 1 Ekim 1987 tarihli Türkiye gazetesinin 11. sayfasında "*İşte Doğu Türkistan-3*" başlıklı Murat Yeşil tarafından yapılan İnceleme/Röportajı tüm gazete ile birlikte saklamıştır. Bu bağlamda Cantürk'ün hususi arşivinde yer alan ulaşabildiğimiz yazıları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Necdet Sevinç, "*Esir Milletler Haftası-1: Turan Hayal Değildir*", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 17 Temmuz 1973.
2. Ahmet Kabaklı, "*Türk Milliyetçiliği ve Faşizm*", **Tercüman Gazetesi**, 15 Ağustos 1975.
3. M. Ali Yörük, "*Dalokay Nereden Cesaret Alıyor*?", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 23 Eylül 1976.
4. M. Ali Yörük, "*Franco, Mao ile Bir Tutulamaz*", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 24 Eylül 1976.
5. Ahmet Kabaklı, "*Selam Türk'ün Bayrağına*", **Tercüman Gazetesi**, 18 Nisan 1978.
6. Ahmet Kabaklı, "*Zemzem ve Bevvâl 1*", **Tercüman Gazetesi**, 22 Ağustos 1980.
7. İsa Yusuf Alptekin, "*Esir Türklerin Hakkını Kim Savunacak?*", **Türkiye Gazetesi**, 12 Aralık 1988.

[83] Kadir Özdamarlar, "Doğu Türkistan Mücahidi Mehmet Cantürk", http://www.kayseriehaber.com/d0gu-turkistan-mucahidi-mehmet-canturk-makale,2612.html (**Erişim Tarihi:** 02.04.2023).
[84] Göktürk, "Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", s. 4.

8. "*Doğu Türkistan'da Nükleer Deneme*" (Haberin yer aldığı gazetenin bilgisi yok).
9. "*Doğu Türkistan'da Nükleer Deneme*", **Zaman Gazetesi**, 6 Ekim 1993.
10. Hokand Hanlığı ve Doğu Türkistan haritası
11. "*Soylu Bir Davanın Çilekeş Temsilcisi Türklük Mücahidi İsa Yusuf Alptekin*", (Yazının yer aldığı derginin bilgisi yok).
12. "*İsa Yusuf Alptekin'le Doğu Türkistan Müslümanları Üzerine*", **İslâm Dergisi**, Haziran 1986.
13. "*Böyle Buyurdu Vezir: Doğu Türkistan Çin Toprağıdır*", **Orkun Dergisi**, S. 12, Şubat 1999, s. 4-6.
14. Erkin Alptekin, "*Son Siyasi Gelişmeler Işığında Doğu Türkistan*", 17 sayfa.
15. Kaşgarlı İsmail Cengiz, "*Doğu Türkistan Türkleri*", (Gazete, haber veya dergi bilgisi yok), iki sayfa.
16. İsa Yusuf Alptekin, "*Doğu Türkistanlının 'Hürriyet' Çığlığına Kulak Verilmeli*", (Haberin yer aldığı gazetenin bilgisi yok).
17. Murat Bardakçı, "*Osmanlıcanız yok mu? Tarihçi olabilirsiniz…*", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Eylül 1993.
18. Prof. Dr. Ahmet Uğur, "*Asımın Nesli Nerede Kaldı*", (Haberin yer aldığı gazetenin bilgisi yok).
19. Garip Öz, "*Esir Türkistan'a*", (Şiirin yer aldığı gazetenin bilgisi yok), dört nüsha.
20. Kürt Şair Rozkanlı Hıdır, "*Türklük Destanı*", (Şiirin yer aldığı derginin bilgisi yok), iki sayfa.
21. Bestami Yazgan, "*Ekvatorda Bir Yürek*" (Şiirin yer aldığı derginin bilgisi yok), bir sayfa, iki nüsha.
22. M. Fatih Köksal, "*Gül*" şiiri, (Şiirin yer aldığı derginin bilgisi yok), 1 sayfa, dört nüsha.

23. Ahmet Ziyaî, "*Serbestlik Baharı*", (Şiirin yer aldığı derginin bilgisi yok), bir sayfa.

24. Mehmet Emin Yurdakul, "*Türklük Ruhu*", (Haberin yer aldığı gazetenin bilgisi yok).

25. Uluslararası Doğu Türkistan Komitesi, Siyasi Büro Üyesi ve Komite Başkanı Yusuf Beg Muhlisî'nin özel temsilcisi Abdürrezzak Turdî'nin muhaceretteki Doğu Türkistanlıların bir parlamento kurmasının gerekliliğine dair yazısı, üç sayfa.

26. "*Bir Öfke*", "*İstanbul Ayaklarımın Altında*" isimli ve Kültür Bakanlığı'nın maddi desteğiyle yapılan filmleri seyreden Prof. Dr. Ahmet Uğur'un duygu ve düşüncelerini aktardığı mektubu, **Akın Günlük Gazete**, Kayseri, 23 Mayıs 1996.

2.5. Mehmet Kasım Cantürk'ün Kurduğu ve Kuruluşuna Katkı Yaptığı Sivil Toplum Kuruluşları

2.5.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nın Kurulmasına Katkıları

Mehmet Kasım Cantürk, 1965 sonrası yerleştiği Kayseri'de kurduğu veya kuruluşuna katkı yaptığı sivil toplum kuruluşları üzerinden dava arkadaşlarıyla beraber Doğu Türkistan meselesini anlatmak adına sempozyumlar, konferanslar, mitingler ve oluşturulan folklor ekipleriyle Doğu Türkistan'daki zulüm ve soykırımı dile getirmeye çalışmıştır.[85] Cantürk'ün bir diğer faaliyeti, kurduğu veya kurulmasına katkı yaptığı dernekler olmuştur. Cantürk bilhassa Kayseri'de kurulan derneklerde kurucu başkanlık yapmıştır. Cantürk, Yücel Soyutürk ile 1978 yılında soru cevap şeklinde yapmış olduğu röportajında Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin Kayseri'de bir şubesinin olduğundan[86], ayrıca Kayseri'de Türkistan Gençler Birliği

[85] M. Niyazi Mahmutoğlu, **Doğu Türkistan: Esaretteki Ülke**, İzmir, Gökhan Öndin Eğitim Vakfı Yay., 1987, s. 104; Güldeş, a.g.t., s. IX.

[86] Her ne kadar Mehmet Kasım Cantürk, röportajında İstanbul'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin Kayseri'de bir şubesi olduğunu ifade etmiş olsa da yapılan çalışmalarda ve Cemiyet'in tüzüğünde Kayseri'de bir şubesinin olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Cantürk'ün muhtemelen bu cümleden kastı 20 Kasım 1975 tarihinde Doğu Türkistan Göçmenleri

adında bir derneğin bulunmasından bahisle bu kuruluşların Doğu Türkistan davası hakkında çeşitli toplantı, konferans, anma günleri düzenlediklerini, çıkarmış oldukları kitap ve dergilerle Doğu Türkistan davasını kamuoyunda canlı tutma ve Doğu Türkistan'da yaşanılan zulümleri topluma duyurma gayreti içinde olduklarını anlatmıştır. Dahası yapılan tüm bu çalışmalara devlet büyüklerinin sahip çıkmasını talep etmiştir. Cantürk'ün kuruluşuna ve faaliyetlerine destekte bulunduğu Türkistan Gençler Birliği'nin 2. Olağan kongresi 11 Şubat 1979 tarihinde Belediye İş Hanı 102 numarada faaliyetlerini yürüten Kayseri Kültür Derneği lokalinde gerçekleştirilmiştir.[87]

Mehmet Kasım Cantürk, günümüzdeki "*Dünya Uygur Kurultayı*"nın temelini oluşturan ve 1992 yılında toplanan Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nda alınan kararla Doğu Türkistan Millî Merkezi'nin[88] kurulması amacıyla 3 Mayıs 1997 tarihinde Zeytinburnu'nda faaliyet gösteren Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nde gerçekleştirilen toplantıya iştirak etmiştir. Zikredilen toplantının sonunda bir koordinasyon kurulu oluşturulmuş[89] ve kurulun hummalı çalışmaları neticesinde Doğu Türkistan Millî Merkezî kurulmuştur. Akabinde Doğu Türkistan Millî Merkezi'nin toplantılarına hiç sekteye uğratmadan destek olan Cantürk, Tayvan Hükümeti ile ve Çin'in sağladığı maddi imkânlarla hayatını sürdürenlere karşı durarak milletinin hak ve hukukunu koruma gayretinde olmuştur.

Suudi Arabistan'da yaşam süren Doğu Türkistanlılarla sürekli iletişim hâlinde olan Mehmet Kasım Cantürk, Abdülkadir Cengiz, Hamidullah Tarım ve Salih Artunç'un çabalarıyla Cidde'deki "*Talebe Fonu*"nun oluşturulmasında rol oynamış, bu yardım sandığından her sene onlarca Uygur öğrencinin burs almasına

---

Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin kuruluşuna kadar hem İstanbul'daki Cemiyet ile birlikte hareket ettiklerini hem de sanki Kayseri'de adı geçen Cemiyet'in fahri şubesi gibi çalıştıklarını ifade etmek içindir. Zikredilen bu dernek ise 1980 darbesi ile kapatılmıştır.

[87] Soyutürk, a.g.r., s. 7-8. Bk. **Belge Ek-37:** Türkistan Gençler Birliği'nin 2. Olağan Kongresi'nin davetiyesi

[88] İstanbul'da 1997 yılında kurulan Doğu Türkistan Millî Merkezi; Dünya Uygur Kurultayı'nın kuruluşuna etki etmiştir. Merkezin kurucu başkanı M. Rıza Bekin Paşa, kurucu Genel Sekreteri ise İsmail Cengiz'dir. Bk. https://www.facebook.com/dtmmetnc/ (**Erişim Tarihi:** 22.01.2023).

[89] Oğuz Çetinoğlu, "Doğu Türkistan Röportajı Birinci Bölüm", https://www.oncevatan.com.tr/dogu-turkistan-roportaji-birinci-bolum (**Erişim Tarihi:** 04.04.2023).

vesile olmuştur.[90] Cantürk, Türkiye'de ikamet eden Abdülkadir Cengiz gibi Suudi Arabistan'da yaşayan Abdulgafur Emin, Hüseyin Kâri İslâmî, Muhammed Kasım gibi Uygurların ileri gelenleriyle iletişim hâlinde olmuştur. Adı geçen Uygur ileri gelenleri Türkiye'ye geldiklerinde mutlaka Kayseri ve İstanbul'a uğramış ve bu ziyaretler sırasında Doğu Türkistan'da yaşadıklarını ve yaşanılanları konuşarak durum değerlendirmesi yapmışlardı. Cantürk, bu sohbetlerde bilhassa gençlerin eğitiminin önemine değinerek Türkistan davasını İslâm âlemine duyurmak için Suudi Arabistan'da yaşayan hemşehrilerinden maddi ve manevi yardımlarını talep etmiştir. Zikredilen dönemlerde "*Türkistan Yardım Sandığı*"nın yöneticiliğini yürütmekte olan Gafur Emin Hacı ve Hüseyin Kârî Hacı'ya yıllık raporlar hazırlayan Cantürk, bu sandıkta toplanan paralardan Doğu Türkistanlılar için ihtiyacı olanlara gıda yardımı, öğrencilere de burslar verdirmiştir. Cantürk'ün hazırladığı raporlar sayesinde Türkiye'de geçim sıkıntısı yaşayan 50 civarında Uygur öğrenciye burs verilmesini sağlamıştır. Cantürk ayrıca, Suudi Arabistanlı hemşehrileri aracılığıyla birçok Uygur aileye de sosyal yardımların ulaşmasına aracı olmuştur. Dr. Nur Muhammed Uyguroğlu'nun vefat etmeden önce kaleme aldığı bir notunda, dayısı Hüseyin Kârî İslâmî'den duyduğuna göre Cidde'deki yardım sandığından Türkiye'ye yardımların ulaştırılmasında Cantürk'ün katkısı oldukça büyüktür. Zikredilen notun sonunda "*O zamanlar Türkiye'de geçim zorluğuna rağmen merhum Cantürk'ün bu yardımlardan bir kuruş dahi almadığına şahidim, Allah ondan razı olsun.*" yazmaktadır.[91]

2.5.2. Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni Kurması ve Bu Dernek Altındaki Faaliyetleri

Bilindiği üzere 1965 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden Doğu Türkistanlıların İstanbul'dan sonra en yoğun yaşadıkları şehir Kayseri olmuştur.

[90] Gayretullah, **Sömürülen Vatan Türkistan**, s. 434-436; İsmail Cengiz, "Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adamı: Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 43-44; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 1, 8; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-9_2 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-5.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[91] Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 1; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 11.

Doğu Türkistanlı nüfus yoğunluğu Kayseri'yi bir müddet sonra Türkiye'deki Doğu Türkistan hareketinin önemli bir merkezi hâline getirmiştir. 1970'li yıllardan itibaren Kayseri'de Türkistan Mahallesi[92] olarak bilinen semtte ikamet eden bu Doğu Türkistanlılar, kültürel ve sosyal değerlerini koruyup geliştirmek ve kendi aralarındaki birlik ve beraberliği sağlamak gayesiyle çeşitli dernekler kurmuştur. Bu gaye ile kurulan ilk sivil toplum kuruluşu Mehmet Kasım Cantürk başkanlığında "*Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği*" olmuştur.[93]

Derneğin başkanlığını üstlenen Mehmet Kasım Cantürk, 27 Ekim 1974 tarihinde Abdülkadir Cengiz'e hitaben yazdığı mektubunda 10 Kasım 1974 tarihinde Kayseri Ticaret Odası'nda yapılacak olan derneğin ilk kongresine kendisini davet etmiştir. Mektubun altında "*Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanlığı*"[94] ifadesiyle Cantürk'ün ismi ve imzası yer almaktadır. Mektuptaki bilgilerden "*Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma*

[92] Doğu Türkistanlı Uygurların kendi aralarında Türkistan Mahallesi olarak adlandırdığı bu mahallenin ilk adı Yeni Mahalle'dir. Daha sonra Vedat Dalokay adını alan mahalle, 1995 yılından itibaren Hoca Ahmet Yesevî Mahallesi adını taşımaktadır.

[93] Âmine Tuna (**a.g.e.**, s. 187) isimli çalışmasında derneğin adını "Doğu Türkistan Göçmenler Derneği" olarak vermektedir. Zikredilen isimle 1960 yılında İstanbul'da bir dernek kurulduğu bilinmektedir. Aynı isimde iki dernek kurulamayacağı düşünüldüğünde Âmine Tuna'nın bilgiyi teyit etmeden kullandığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Nevzat Özkan (a.g.m., s. 7) çalışmasının 22. dipnotunda Osman Kubilay Gül'ün (a.g.m., s. 252-273) çalışmasından naklen derneğin adını "Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği" olarak vermektedir.

[94] Tekin Tuncer'in kaleme aldığı iki çalışmada Mehmet Kasım Cantürk'ün 12 Eylül 1980 darbesine kadar Kayseri'de Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin başkanlığını yaptığı bilgisi yer almaktadır. Tuncer, bu şekilde bir kanaat paylaşmış olsa da Cantürk'ün muhtemelen 1974 yılına kadar İstanbul'daki Doğu Türkistan Göçmenler Derneği adına fahri temsilci şeklinde, 1975-1980 arasında ise kurucu genel başkanı olduğu "Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği" ile 12 Eylül 1980 darbesi ile kapatılan derneğin yerine 1989 yılında yine kurucu genel başkanı olduğu "Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği"nin kuruluşuna kadar aynı isimlerle faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Konuyla alakalı Recep Kanalga (a.g.t., s. 214-215), Kayseri'ye yerleşen göçmenlerin 1970'li yıllarda "Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği"ni kurduğunu, lakin araştırmalarda derneğin kuruluş tarihi hakkında farklı görüşler bulunduğunu yazmaktadır. Recep Kanalga'ya göre; Hamit Göktürk ("Türkiye Cumhuriyeti Devletine Hizmeti Geçen Türkistanlılar", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, Haz. Abdulkadir Yuvalı v.dğr., C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 220) ve Ömer Kul ("Türkiye'de Uygur Göçmenleri", s. 489) derneğin kuruluş tarihini 1975, Tekin Tuncer (Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistanlıların Kurduğu Sivil Toplum Örgütleri" s. 219) ise 1976 yılı olarak vermektedir. Recep Kanalga "Türkiye'deki Doğu Türkistan Muhacirlerinin Faaliyetleri (1950-1980)" isimli doktora çalışmasının Ek-18. belgesinde (s. 217) Derneğe ait 25 Mayıs 1980 tarihli bir evrakta derneğin isminin "Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği" olarak geçmesini 1989 yılında kurulan dernekle aynı olmasından bahisle hem "Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği", hem de "Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği" olarak kullanılmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Krş. için bk. Soyutürk, a.g.r., s. 7-8.

Derneği"nin 1974 yılında Kayseri'de kurulduğu anlaşılmaktadır.[95] Dernek, çalışmalarını Türkiye çapında yürütmek maksadıyla 20 Kasım 1975 tarihinde Abdülkadir Cengiz'e temsil yetkisi vermiştir. Cantürk, 1976 yılında Hüseyin Cömert'in Genel Başkanı olduğu Büyük Ülkü Derneği'nin Kayseri, Yeni Mahalle'deki şubesinin açılışına iştirak ederek Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı olarak bir konuşma yapmıştır. Cantürk ve arkadaşları 25 Mayıs 1980 tarihinde Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin Genel Kurulu gündeminde olan konuları görüşmek üzere bir araya gelmiş ve toplantıya asıl üye olarak Cantürk ve Mehmet Dursun Türkmen ile Yedek üyeler Mansur Halife ve Abdülaziz Türkmen katılmış ve görüşülen konular tutanakla kayıt altına alınmıştır.[96] Cantürk ve arkadaşlarının kurduğu bu dernek, 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askerî darbeyle Türkiye'deki tüm STK'lar gibi kapatılmış ve ihtilalden dokuz sene sonra; 31 Mayıs 1989 tarihinde "*Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği*" adı ile yeni kurulan dernek ile Doğu Türkistan davası için birçok faaliyet yürütülmüştür. Bu derneğin de Kurucu Genel Başkanı olan Cantürk ve dava arkadaşları tüm iyi niyetlerine rağmen Kayseri'de Fuar Mahallesi'nde merkezi bulunan dernekte maddi imkânsızlıklar dolayısıyla arzu edilen nitelikli faaliyetleri kuruluşun ilk yıllarda gerçekleştirememiştir.[97]

Mehmet Kasım Cantürk'ün Kayseri merkezli faaliyetlerinin gözle görülür hâle gelmesi 22 Mayıs 1989 tarihinde Kurucu Genel Başkanı olduğu "*Doğu*

---

[95] Mehmet Kasım Cantürk'ün 27 Ekim 1974 tarihli Abdülkadir Cengiz'e yazdığı mektubunda; "*Temennimiz 10 Kasım 1974 günü Kayseri Ticaret Odası'nda yapılması kararlaştırılan derneğimizin ilk kongresine şeref vermeniz ve Kayseri'deki milliyetçi zümrenin bize göstermiş olduğu alakaya bizzat şahit olmanız rica olunur.*" ifadeleri geçmektedir. Abdülkadir Cengiz, oğlu İsmail Cengiz ile birlikte katıldığı genel kurul toplantısında Cantürk, Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin ilk dernek başkanı olarak seçilmiştir. Bk. Cengiz, "Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", s. 2; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adam", s. 12. İsmail Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı" başlıklı yayınlanmamış yazısının 7. sayfasında kaynak göstermeden "Doğu Türkistan Göçmenleri Yardımlaşma Derneği"nin 1975 yılında kurulduğu bilgisini vermiştir. Âmine Tuna (**a.g.e.,** s. 187) ise "Doğu Türkistan Göçmenler Derneği"nin kuruluş yılını 1973 olarak belirtmektedir.

[96] Kanalga, a.g.t., s. 214-215. Bk. **Belge Ek-38:** Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Kurul tutanağı ve esame listesi

[97] Güldeş, a.g.t., s. 40-41; Erkin Emet, **a.g.e.,** s. 102; Tuna, **a.g.e.,** s. 187-188; Kılıç, a.g.t., s. 42; Balcı, **Göç-Halkbilimi**, s. 33; Kanalga: a.g.t., s. 216-218; Cengiz, "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 8. Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin Kayseri Valiliği'ne sunduğu 25 Mayıs 1980 tarihli belgede derneğin 15 kişilik Yönetim Kurulu üye listesi yanında üç yedek ve üç denetçi listesi de yer almaktaydı. Belgede Mehmet Kasım Cantürk "Başkan" olarak yazılmaktadır. Bk. **Ek-38:** Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Kurul tutanağı ve esame listesi

Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği"nin faaliyetleri ile sağlanmıştır denilebilir. Cantürk'ün arşiv belgeleri arasında bulduğumuz lakin üzerinde herhangi bir tarih ve gazete isminin yer almadığı bir haber kupürüne göre Çin'in Ankara'daki Büyükelçiliğine Doğu Türkistan'daki nükleer denemeleri protesto etmek amacıyla siyah çelenk bırakıldığı bilgisi yer almaktadır. Protestoda Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Kasım Cantürk'ün kısa bir konuşma yaptığı ifade edilen haber kupürüne göre protestoya MHP Kayseri Milletvekili Seyfi Şahin, BBP Kahramanmaraş Milletvekili Esat Bütün ile BBP Ankara İl Başkanı Yalçın Topçu ve kalabalık bir kitle katılmıştır.[98]

Dernek 1989-2000 yılları arasında kurumsallaşma faaliyetlerini devam ettirmiş, Ocak 1994 tarihinden itibaren kendi yayın organı olan Gökbayrak Dergisi'ni[99] yayımlamaya başlamıştır. Derneğin merkezi ile aynı yerde yer alan Gökbayrak Dergisi, iki ayda bir olmak üzere yılda altı kez yayımlanmaya başlamıştır. Türkçe yayın yapan Gökbayrak Dergisi'nin bazı sayılarında Uygur Türkçesi ve İngilizce yazılara da yer verilmiştir. Gökbayrak Dergisi'nde Doğu Türkistan'ın tarihi ve kültürü, Çin'in Doğu Türkistan'daki faaliyetleri ve Türkiye'de Doğu Türkistan ile ilgili yaşanan gelişmeler başlıca ele alınan konular olmuştur. "*Dernekten Haberler*" bölümüyle Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nin faaliyetlerine Gökbayrak Dergisi'nin tüm sayılarında yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Kayseri'de yaşayan Uygur Türklerinin düğün, nişan ve sünnet gibi törenleriyle alakalı haberlere de ayrı bir bölüm olarak Gökbayrak Dergisi'nde yer verilmiştir. Günümüzde dergiye www.gokbayrak.com site linki üzerinden dijital ortamdan da ulaşılmaktadır.[100]

---

[98] Bk. **Belge Ek-39: "**Çin Büyükelçiliğine siyah Çelenk" haberinin gazete kupürü

[99] Gökbayrak Dergisi'nin yayın hayatına başlamasının amacı ilk sayısında şu şekilde belirtilmektedir: "*Aziz Vatanımız Doğu Türkistan'dan ayrılışımızın 33. yılında İstiklâl mücadelemiz yolunda büyük eksikliğini duyduğumuz yayını dergimizle doldurmanın buruk sevincini yaşıyoruz… Gökbayrak, Doğu Türkistan'da Komünist Çin ve dünyanın muhtelif bölgelerinde küfür zulmü altında ezilen, bağımsızlık ve hürriyetleri için mücadele eden kardeşlerimizin sesi olacaktır.*" Bk. Yayın Kurulu, "Başyazı", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 1, (1994), Kayseri, s. 2; Yayın Kurulu, "Bismillâhirrahmânirrahîm", http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/1 (**Erişim Tarihi:** 30.01.2023).

[100] Özkan, a.g.m., s. 8; Alptekin: **Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, s. 27; Güldeş, a.g.t., s. 41, 47; Tuncer, "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü", s. 277; a. mlf., "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", s. 19. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, Mehmet Kasım Cantürk'ün başkanlık yaptığı dönemde Türkiye'de Doğu Türkistan meselesini ortaya koymak temel gayesiyle hareket etmiş; "*Doğu Türkistan'da*

Mehmet Kasım Cantürk, 1990 yılında Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği başkanı olduğu dönemde M. Rıza Bekin Paşa'nın Kayseri'de burs ihtiyacı olan yükseköğrenim talebelerinden birkaç genç belirlemesini istemesi üzerine bu hususta titiz bir çalışma yürütmüş ve öğrencileri tespit etmiştir.[101] Derneğin Mehmet Kasım Cantürk Başkanlığında yapılan 20 Şubat 1990 tarihli toplantısında üyelerin dinlenmelerini temin için Derneğe bir satranç takımı ile faaliyetlerin kaydedilebilmesi için bir videobant alınması ve ihtiyaç kadar kırtasiye malzemesi alınması kararlaştırılmıştır. 20 Nisan 1990 tarihli Yönetim Kurulu kararına göre Dernek Yönetim Kurulu Başkanı olarak Mehmet Kasım Cantürk'ün adı geçmekte ve aynı kararda 1990 yılı Ramazan Bayramı için Dernek Üyeleri, Devlet Erkânı, kişi ve kuruluşlara gönderilmek üzere Bayram Tebrik kartları bastırılması, basımı ve posta giderlerinin Dernek bütçesinden karşılanması ifadeleri yer almaktadır. 3 Mayıs 1990 tarihli Yönetim Kurulu kararında ise Kayseri'de mukim Doğu Türkistanlıların yaşayışlarıyla ilgili çekim yapmak üzere Kayseri'ye gelen ve Derneğe müracaat eden Japon TV ekibi şefi Satoshi Kubo'ya her türlü desteğin sağlanması ve masrafların dernek bütçesinden karşılanması kararlaştırılmıştır.[102] Dernek Yönetiminin aynı tarihli ve 1020 numaralı kararı ile Dernek Genel Kurulunun 3 Haziran 1990 Pazar günü saat 14.00'te yapılmasına, Genel Kurulun yerel gazetede ilan edilmesine ve konu ile ilgili her türlü masrafın dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir. Dernek, aynı tarihli ve 1121 numaralı Geçici Yönetim Kurulu kararı ile Erciyes Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektronik Mühendisliği bölümünde okuyan ve aynı zamanda Dernek üyesi olan Ebubekir Türksoy'a Mayıs 1990 tarihinden başlamak üzere her ay 50.000 TL burs verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

9 Haziran 1990 tarihli ve 1221 numaralı Yönetim Kurulu kararında Derneğin 1. Olağan Genel Kurulu'nda seçilenler için görev taksimatı yapılmış ve Mehmet Kasım Cantürk Başkan olarak görevlendirilmiştir. Karar metininde Abdülgani

---

yaşanan Çin işgalinin sonuçlarını kamuoyuna anlatmak, Doğu Türkistan'ın binlerce yıllık kültürünü Türk halkı ile paylaşmak ve Doğu Türkistan halkının hicret ve muhaceret hayatında dayanışma ve yardımlaşmasını arttırmak" gibi amaçlar gütmüştür. Geniş bilgi için bk. Ulus, a.g.t., s. 100; "Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Tüzüğü", http://gokbayrak.com/sayfa/tuzuk (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

[101] Bekin, **a.g.e.**, s. 86; Bakır, **a.g.e.**, s. 185; Kanalga, a.g.t., s. 215.

[102] Bk. **Belge Ek-40:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 3 Mayıs 1990 tarihli toplantı kararı

Kahraman ve Hamit Göktürk Başkan Yardımcısı, Mehmet Emin Batur Genel Sekreter, Seyit Tümtürk Genel Sekreter Yardımcısı, Nazı Batuhan Muhasip, Hayrullah Efendigil Muhasip Yardımcısı, Abdurrahim Türkdoğan ve Mustafa Köse ise üye olarak görevlendirilmiştir.[103] Derneğin 16 Haziran 1990 tarih ve 1323 numaralı kararında derneğin aidat ve bağış gibi her türü gelirlerinin toplanması için 7 Haziran 1989 tarihinde yetkilendirilen Hamit Göktürk ve Hayrullah Efendigil'in yetki sürelerinin bitmesi dolayısıyla yetki belgelerinin Hayrullah Efendigil ile Nazım Batuhan'a verilmesi, yetki belgelerinin çıkarılması ve resmî iş ve işlemleri takip için Seyit Tümtürk'ün görevlendirilmesi kabul edilmiştir.[104] Derneğin 16 Haziran 1990 tarihli ve 1424 numaralı Yönetim Kurulu kararı ile 10 Temmuz-10 Ağustos 1990 tarihleri arasında açılacak olan Kayseri Anadolu Fuarı'nda Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir sergi açılması, sergi yeri tahsisi için Fuar müdürlüğüne müracaat edilmesi kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu, 19 Haziran 1990 tarih ve 1525 numaralı karar ile Nisan 1990'da Doğu Türkistan'ın işgal edilişine karşı yapılan ayaklanmanın kanlı bir şekilde bastırılmasını protesto etmek amacıyla İstanbul'da 24 Haziran 1990 tarihinde tertip edilecek olan yürüyüşe Dernek olarak iştirak edilmesi, İstanbul'a gidiş-dönüş ve her türlü masrafın dernek bütçesinden karşılanması oy birliği kabul edilmiştir[105]. Dernek aynı yılın 27 Haziran günkü ve 1626 numaralı Yönetim Kurulu ile Kurban Bayramı için 300 adet Bayram tebrik kartı bastırılması, kişi ve kurumlara gönderilmesi ve bu minvaldeki harcamaların dernek bütçesinden karşılanması kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu 20 Temmuz 1990 tarihli ve 1727 numaralı karar ile kültürel faaliyetlerin daha verimli yürütülmesi için bir adet TV alınması, meblağın ise Dernek bütçesinden karşılaması kabul edilmiştir.[106] Yönetim Kurulu'nun 17 Ağustos 1990 tarihli toplantı karar metninden anlaşıldığı üzere 26 Ağustos 1990 Pazar günü Tekir Yaylası'nda gerçekleştirilecek olan 1. Zafer Kurultayı için

[103] Bk. **Belge Ek-41:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 9 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı
[104] Bk. **Belge Ek-42:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 16 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı
[105] Bk. **Belge Ek-43:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı
[106] Açık bir ifade olmamakla birlikte bu karar ile muhtemelen TV Kanalı değil, Dernek'teki faaliyetlerde kullanılmak üzere o dönemlerde herkeste olmayan bir televizyon alınması kararlaştırılmıştır.

gönderilen davet mektubu görüşülmüş ve Dernek olarak iştirak edilmesi, Tekir Yaylasında bir adet çadır kurulması, çadırda Doğu Türkistan'ı tanıtıcı eşya, çörek ve kültürel varlıkların teşhir edilmesi ve masrafların ise Dernek bütçesinden karşılanması kararlaştırılmıştır.[107]. Derneğin 2 Eylül 1990 tarihli toplantısında ise Derneğin Türkiye İş Bankası Kayseri Şubesi'nde bulunan TL ve Döviz hesapları üzerinde her türlü işlemlerin yapılması için Yönetim Kurulu üyesi Nazım Batuhan yetkili olması kararlaştırılmıştır. 19 Eylül'deki toplantıda ise Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin orduları tarafından işgalinin 41. yılı dolayısıyla şehitlerin ruhu için 30 Eylül 1990 tarihinde Hâtm-i Şerif indirilmesine, aynı günün akşamı Dernek merkezinde bir toplantı tertip edilmesine, bu işler için davetiye ve mevlit şekeri gibi her türlü giderin Dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.

Mehmet Kasım Cantürk Başkanlığında yapılan 16 Ekim 1990 tarihli ve 2232 numaralı karar ile Doğu Türkistan büyüklerine ve Doğu Türkistan'a ait resimlerin büyütülerek portre şeklinde yaptırılması, Dernek faaliyetleri ile ilgili tüm çalışmaların fotoğraflarının çektirilmesi, çekilen fotoğrafların Dernek arşivi için bastırılması ve masraflarının Dernek bütçesinden karşılanması kabul edilmiştir. Aynı ayın 28. günü yapılan Yönetim Kurulu toplantısında ise Dernek ofisinin Yeni Mahalle Türkistan Evleri 44. Sokak 16/A numaralı eve taşınmasına, ev sahibi Mecit Aktaş'ın vekili olan kız kardeşi Cemile Selçuk ile kira bedeli vb. şartların görüşülmesine, kira bedelinin yıllık olarak ödenmesine, taşınılacak bu yerin boya badana ve bilumum tamir ve bakım hizmetlerin yapılması ve masrafların Dernek bütçesinden karşılanması kararlaştırılmıştır. Bir gün sonraki 1990/34 numaralı Yönetim Kurulu kararında ise kiralanan dernek yerine taşınılmasına, adres değişikliğinin gazeteye ilan verilmesine ve vilayete dilekçe ile bildirilmesine karar verilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Kasım 1990 tarih ve 2535 numaralı toplantısında Suudi Arabistan'da ikamet eden ve İstanbul'a gelen Doğu Türkistanlılar ile görüşmek üzere Dernek Başkanı Mehmet Cantürk, Başkan yardımcısı Hamit Göktürk ve Muhasip Hayrullah Efendigil'in İstanbul'a

[107] Bk. **Belge Ek-44:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 17 Ağustos 1990 tarihli toplantı kararı

gönderilmesine, ayrıca Derneğin ısıtılması için yarım ton kömür alınmasına, masrafların ise Dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[108]

Derneğin 7 Aralık 1990 tarih ve 1990/36 numaralı toplantısında Dernek tüzüğünün 4. Madde fıkrasının "*Millî Eğitim Bakanlığı'ndan izin almak kaydıyla Özel Öğretim Kurumu veya kurslar açılabilir.*" şeklinde değiştirilmesine, tüzük değişikliği için 20 Aralık 1990 tarihinde Olağanüstü Genel Kurul toplanmasına, Genel Kurul için Valiliğe müracaat edilmesine, mahalli gazetede ilan verilmesine ve bu işler için Dernek bütçesinden masrafların yapılmasına karar verilmiştir. 18 Aralık tarihli toplantıda ise Dernek yerleşkesinde üyelerin çeşitli kültürel konularda aydınlatılması için seminerler düzenlenmesine, ilk seminerin 23 Aralık günü saat 18.30'da dernek başkanı Mehmet Cantürk tarafından "*Doğu Türkistan'dan Hicret*" hususunda olmasına, müteakip haftalarda da bu türden seminerlerin devam ettirilmesine, seminer konularının seçiminin Dernek Yönetim Kurulu'nca yapılmasına karar verilmiştir. Aynı doğrultuda dernek tarafından yapılan organizasyon ile 14 Aralık 1990 tarihinde Kayseri Kültür ve Turizm Derneği'nde Dernek Başkan Yardımcısı Hamit Göktürk tarafından "*Doğu Türkistan'da Son Siyasi Gelişmeler*" konulu seminer, dernek merkezinde gerçekleştirilmiştir.[109]

Derneğin 19 Aralık 1990 tarih ve 2939 numaralı toplantısında TRT GAP TV için program hazırlayan ekibe Doğu Türkistan'ı her yönüyle tanıtıcı (folklor, yemek kültürü v.dğr.) etkinlikler yapılmasına, bütün Doğu Türkistanlıların bu etkinliklere davet edilmesine, TV ekibine imkânlar elverdiği ölçüde her türlü yardımın yapılmasına ve bu türden faaliyetler için Dernek bütçesinden harcama yapılmasına karar verilmiştir. Derneğin 25 Aralık 1990 tarih ve 3141 numaralı Yönetim Kurulu toplantısında 14 sayılı Geçici Yönetim Kurulu kararı ile Doğu Türkistan Türklüğüne ve onun haklı davasına ilgi gösterenlere, yardım ve katkıda bulunanlara verilmek üzere şilt hazırlanmasına, hazırlanan şiltlerin 30 Aralık 1990 tarihinde Dernek Merkezi'nde yapılacak tören ile Devlet Bakanı Mehmet Yazar, Kayseri Valisi Yüksel Çavuşoğlu, Vali Yardımcısı Osman Gümrükçüoğlu, Kayseri Emniyet

[108] Bk. **Belge Ek-45:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Kasım 1990 tarihli toplantı kararı

[109] "Haberler", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 8, S. 30, (1991), İstanbul, s. 44. Mehmet Güldeş (a.g.t., s.42) bu faaliyetin 5 Aralık 1990 tarihinde dernek merkezinde, Kayseri'de yaşayan Uygur gençlerine yönelik olduğunu yazmaktadır. Ayrıca bk. **Belge Ek-46:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarihli toplantı kararı

Müdürü Hasan Yücesan, Erciyes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu, Koca Sinan Belediye Başkanı A. İhsan Alçı, Kayseri Müftüsü Necmettin Nursaçan, Av. Nevzat Türkten, Yusuf Balatürk, H. İbrahim Özbekar, Abdullah Saraçoğlu, Hilmi Palancıgil, Hamdi Eskici, Âlim Gerçel, Cemal Oğuzhan, Dr. Ekrem Baran, A. Rahim Tevekkül ve Prof. Dr. Tuncer Gülensoy'a verilmesi oy birliği ile kabul edilmiştir.[110]

Dernek Yönetim Kurulu'nun Mehmet Kasım Cantürk başkanlığında 1991 yılındaki ilk toplantısı 13 Ocak'ta yapılmış, alınan 142 numaralı karar ile Derneğe üye olmak üzere müracaat eden Nezir Mehmet Dost, Mehmet Dost, Nurettin Batur, Yahya Kurban, Abdulkerim Selçuk ve Abdulhamit Altan'ın üye yapılmaları kabul edilmiştir. Bir gün sonraki toplantıda ise Derneğin bütçesi görüşülmüş, 1990 yılı gelir 11.217.620 TL giderin 8.531.961 TL ve 1989 yılından gelir devrinin 310.030 TL ile İş Bankası Kayseri Şubesinde mevcut 2.995.689 TL ile 1990 yılı bütçesi bağlanmıştır. 16 Ocak'ta yapılan toplantıda ise derneğin ihtiyacında kullanılmak üzere PTT'ye telefon bağlaması için müracaat edilmesine, telefon müracaat avansının yatırılmasına ve kırtasiye ihtiyaçlarının alınmasına karar verilmiştir.[111]

Dernek Yönetim Kurulu 28 Mart 1991 tarih ve 546 sayılı karar ile 6-7 Nisan 1990 tarihlerinde Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinin Aktuğ ve Barın Kazalarında işgalci Çin yönetimine karşı ayaklanan ve bu uğurda şehit olanların ruhlarının anılması için Dernek Merkezinde 7 Nisan 1991 Pazar günü bir anma toplantısı düzenlenmesine, toplantı için davetiye bastırılmasına ve masrafların Dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu 23 Nisan 1991 tarihli toplantısında 25 Mayıs 1991 Cumartesi günü Kayseri Atatürk Kapalı Spor salonunda bir Doğu Türkistan gecesi tertip edilmesine, geceye sanatçı ve sanatçı gruplarının davet edilmesine, davetlilerin iaşe, ibate ve her türlü masrafları ile gece ile ilgili harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına karar vermiştir. Gece ile alakalı Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Nisan'da gerçekleştirdiği toplantısında ise Doğu Türkistan'daki durum hakkında kamuoyunu aydınlatmak üzere bir bildiri yayınlanmasına karar

[110] Bk. **Belge Ek-47:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Aralık 1990 tarihli toplantı kararı
[111] Bk. **Belge Ek-48:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 14 Ocak 1991 tarihli toplantı kararı

verilmiştir. Yine aynı faaliyetle alakalı Yönetim Kurulu'nun 22 Mayıs tarihli ve 1991/49 sayılı toplantısında geceye teşrif edecek olan Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in Boğaz Köprüsü mevkiinde karşılanmasına, gerekli tedbirlerin alınması için Emniyet Müdürlüğünün haberdar edilmesine, konvoyun güvenli bir şekilde yerine ulaşması için koruma istenmesine, İsa Yusuf Alptekin'e ve kendisini karşılamaya gelen misafirlere yemek verilmesine karar verilmiştir[112]. Zikredilen gece belirlenen tarihte şaşaalı ve vukuatsız bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Açılış konuşması Dernek Başkanı Mehmet Kasım Cantürk tarafından yapılan gecede, İsa Yusuf Alptekin Doğu Türkistan'ın tarihi ve Türkiye'de yapılan faaliyetler ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Gecede Dernek Genel Sekreteri Mehmet Emin Batur ise Doğu Türkistan hakkında bilgiler vermiştir. Gecede, Çinliler tarafından idam edilen Doğu Türkistanlı Şair Lütfullah Muttelib'in yargılanma sahnesini konu alan bir piyes sergilenmiş, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Orta Asya Türk Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezinin konseri ile gece sona ermiştir.[113] Geceye, dernek yetkilileri yanında, İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin, Erciyes Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Türk Ocakları Genel Başkanı Prof. Dr. Orhan Düzgüneş, siyasi parti temsilcileri ve çok sayıda izleyici katılmıştır. Gecede Doğu Türkistan'la ilgili tanıtıcı bilgiler verilmiş, konuşmalar yapılmış, Doğu Türkistanlı sanatçılar Abdullah Köse, Ferhat Tanrıdağlı "*Uygur Müziği*"nden çeşitli örnekler sunmuştur.[114] Cantürk bu programdan takriben 15 gün sonra, 8 Haziran 1991 tarihinde, Başkanlığını yaptığı dernek adına İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde organize edilen "*İsa Yusuf Alptekin'e Şükran Günü*"nde, Mehmet Emin Buğra'nın ailesine de bir plaket takdim ederek minnet ve şükranlarını sunmuştur.[115]

---

[112] Bk. **Belge Ek-49:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 22 Mayıs 1991 tarihli toplantı kararı

[113] "Haberler", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 8, S. 29, (1991), İstanbul, s. 33; Güldeş, a.g.t., s. 44.

[114] Program davetiyesinde 23 Mayıs 1992 yazmasına rağmen Mehmet Güldeş (a.g.t., s. 45), "Haberler" (**Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 9, S. 34-35, (1992), İstanbul, s. 94)'den naklen 25 Mayıs 1992 tarihini vermektedir.

[115] Bakır, **a.g.e.**, s. 185; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 28; Cengiz, "Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adamı: Mehmet Cantürk", s. 43-44; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 1; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarinanilari4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).

Dernek Yönetim Kurulu 5 Haziran 1991 tarihli ve 1991/50 numaralı karar ile İstanbul'da faaliyette bulunan Türk Edebiyatı Vakfı tarafından Atatürk Kültür Merkezinde 8 Haziran 1991 tarihinde Doğu Türkistan lideri, fikir ve dava adamı İsa Yusuf Alptekin için düzenlenecek "*Türklük Mücahidi İsa Yusuf Alptekin'e Saygı Toplantısı*"na Dernek olarak iştirak edilmesine, toplantıda Doğu Türkistanlı liderlerden İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra beylere şükran ifadesi olarak plaket takdim edilmesine, Dernek üyelerinin toplantıya katılabilmesi için bir otobüs kiralanmasına, masrafların ise Dernek bütçesinden karşılanmasına karar vermiştir[116]. 25 Haziran tarihli ve 1991/52 numaralı karar ile Dernek Yönetim Kurulu, 10 Temmuz-10 Ağustos 1991 tarihleri arasında düzenlenecek olan 25. Dönem Anadolu Fuarında Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir sergi açılmasına, 10 Temmuz'da serginin açılışı töreninin yapılmasına ve bunun duyurulması için davetiye bastırılmasına karar verilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu 7 Ağustos 1991 tarihli ve 1991/53 numaralı toplantısında İstanbul'da faaliyette olan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından Türkiye'ye davet edilen, bilahare Erciyes Üniversitesi tarafından Kayseri'ye davet edilen Azerbaycan, Kazakistan, Kırım, Romanya, Bulgaristan, Kerkük ve Moldovalı Türk öğrencilere Kayseri Anadolu Fuarı'ndaki Emniyet Çay bahçesinde çay partisi tertip edilmesine, partiye Üniversite hocalarının ve protokolle dâhil kişilerin davet edilmesine karar verilmiştir. 20 Ekim tarihli toplantıda ise Erciyes Üniversitesi tarafından düzenlenen Türk Dünyası'nın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İlişkileri Kurultay'ı için Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vb. Türk illerinden gelen delegelere Dernek Merkezinde çay ikram edilmesi kararlaştırılmıştır. 20 Ağustos'taki Yönetim Kurulu toplantısında 25 Ağustos'ta gerçekleştirilecek olan II. Erciyes Zafer Kurultayı'na yapılan davete icabet edilmesi, çadır kurulması ve teşrifatının yapılması işleri için Hayrullah Efendigil, Celalettin Batur ve Kul Ahmet Cantürk'ten bir ekibin görevlendirilmesine karar verilmiştir.[117] 27 Ağustos'ta yapılan toplantıda ise 7 Eylül 1991 tarihinde Bünyan Belediyesi tarafından tertip edilecek olan II. Halı Festivali için Derneğin

[116] Bk. **Belge Ek-50:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Haziran 1991 tarihli toplantı kararı
[117] Bk. **Belge Ek-51:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 20 Ağustos 1991 tarihli toplantı kararı

Folklor Ekibinin katılmasına, Belediyenin davetine icabet edilmesine ve folklor ekibinin masraflarının Dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu 6 Eylül 1991 tarihinde gerçekleştirdiği 1991/57 sayılı toplantıda Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin emperyalistlerince işgalinin 42. yılı dolayısıyla 29 Eylül 1991 tarihinde Dernek Merkezi'nde bir toplantı düzenlenmesine, konunun basın ve yayın organlarında yer almasına, faaliyetin kamuoyuna duyurulması için gazete muhabir ve temsilcilerinin Derneğe davet edilerek basın toplantısı düzenlenmesine, gazete temsilcilerine akşam yemeği verilmesine, basın için bülten hazırlanmasına ve çoğaltılıp dağıtılmasına karar vermiştir. Dernek Yönetim Kurulu aynı minvalde 23 Eylül'de bir karar daha almıştır. 9 Eylül'deki toplantıda 7 Eylül'de istifa eden Yönetim Kurulu Üyesi Abdülgani Kahraman'ın istifasının kabulüne, yedek üyelerden Dursun Köse, Celalettin Batur ve Mehmet Yarkentli'nin dilekçe ile feragat etmesi dolayısıyla yerine 4. Sıradaki Emrullah Efendigil'in alınmasına karar verilmiştir. 16 Eylül'deki toplantıda görevinden istifa eden Seyit Tümtürk'ün yerine yedek listenin 5. sırasında bulunan Oktay Bozkurt'un alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu'nun 8 Kasım 1991 tarihli toplantısında 12 Kasım 1933 tarihinde Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinde kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin 58. yıldönümünün anılması için Erciyes Üniversitesinde düzenlenen toplantıya çiçek gönderilmesi ve dernek üyelerinin katılması için araç kiralanması karara bağlanmıştır. 12 Kasım tarihli toplantıda ise dernek üyeliğine müracaat eden Ubeydullah Özhan, Cemal Selçuk, Mustafa Atasever, Abdülmecit Avşar, Ömer Baykara, Galip Batuhan, Mehmet Rahim Aydın, Kerim Aydın, Yusuf Ergenekon, Eyüp Türksoy, Mehmet Ergenekon, İsmail Türksoy, Reşit Yavuz, Murat Erkin, Fettah İslamtürk, Mehmet Emin Tuğcu, Abdülgani Türkoğlu ve Kul Ahmet Cantürk'ün üyelikleri Kasım 1991'den geçerli olmak üzere kabul edilmiştir. Aynı tarihli bir diğer kararda 16 Kasım 1991 günü Türk Ocakları Kayseri Şubesince Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda düzenlenen Türk Dünyası Gecesi'ne çiçek gönderilmesine, geceye iştirak için Türk Dünyası'ndan gelen sanatçılara Bayrak ve Kur'an hediye verilmesine ve misafir edilmelerine karar verilmiştir. Dernek Yönetim Kurulu'nun 20 Kasım 1991 tarihli toplantısında ise Türk Ocakları Genel Merkezi ile

Türk Ocağı Mersin Şubesi'nin 27-29 Kasım 1991 tarihlerinde Mersin'de tertip edeceği "*Dış Türk Dernekleri Kurultayı*"na dernek olarak iştirak edilmesine, derneği temsilen Mehmet Kasım Cantürk ile Başkan Yardımcısı Hamit Göktürk'ün görevlendirilmesine karar verilmiştir. 22 Kasım 1991 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda derneğin ısıtılması için kömür ve odun ile katalitik lpg sobası satın alınması kararlaştırılmıştır. Derneğin 1991 yılındaki son toplantısı 25 Aralık 1991 tarihinde yapılmış, üyeler arasındaki dayanışmayı kuvvetlendirmek için dernek merkezinde bir çay partisi yapılmasına karar verilmiştir.

1992 yılında da Dernek Başkanlığı vazifesini yürüten Mehmet Kasım Cantürk bu yıl içerisinde yine Dernek Yönetim Kurulu kararlarıyla birçok faaliyete imza atmıştır. 10 Ocak 1992 tarihli Yönetim Kurulu kararıyla Dernek haberleşmesinin daha hızlı yapılabilmesi için Merkez Postaneden bir adet posta kutusu kiralanmış, derneği tanıtıcı mahiyette 500 adet rozet yaptırılmıştır. 15 Ocak'taki toplantıda ise 1991 yılı gelir-gider bütçesi karara bağlanmıştır. Buna göre 1991 yılı geliri 16.905.500 TL, gider 14.716.206 TL, 1990 yılından kalan 2.995.689 TL olmak üzere derneğin kasasında mevcut 5.188.983 TL bulunduğu karar altına alınmıştır.[118]

20 Ocak tarihli toplantıda ise Erciyes Üniversitesinin davetlisi olarak Kayseri'ye gelecek olan Kırım Tatar Millî Hareketi lideri Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nun karşılanması törenine dernek olarak iştirak edilmesi ile kendisine bayrak, Kuran-ı Kerim ve doppa takdim edilmesi, aynı takdimin Türk Ocağı Kayseri Şubesi'nin davetlisi olarak Kayseri'ye gelen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Dr. H. Fikret Alasya'ya da yapılması ve Doğu Türkistan davasına ve derneğe yaptığı yardım ve katkılara şükran ifadesi olarak Türk Ocağı Kayseri Şubesi Başkanı Doç. Dr. Osman Ceyhan'a şilt takdim edilmesi kararlaştırılmıştır.

1 Mart 1992 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında 4-6 Nisan tarihlerinde kutlanacak Ramazan Bayramı dolayısıyla ilgili kişi ve kurumlara gönderilmek üzere 300 adet tebrik kartı bastırılması kararlaştırılmıştır. 11 Nisan 1992 tarihli toplantıda ise Derneğe telefon bağlatılmasıyla ilgili gelişmeleri takip etmek üzere Hayrullah

[118] Bk. **Belge Ek-52:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 15 Ocak 1992 tarihli toplantı kararı

Efendigil yetkilendirilmiştir. 13 Nisan tarihli toplantıda 15 Nisan 1992 tarihinde Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrinin Barın kasabasında 1990 yılında Çinliler tarafından yapılan katliamın yıldönümü ve Barın şehitlerini anma paneline dernek olarak iştirak edilmesine, üyelerin toplantıya getirilip götürülmesi için araç kiralanmasına, toplantının videoya çekilmesine ve harcamaların dernek bütçesinden yapılmasına karar verilmiştir. Aynı tarihli ve 75 numaralı karar ile de dernek toplantılarında kullanılmak üzere 50 adet çelik sandalye ile bir adet çelik dolap satın alınması kararlaştırılmıştır. 28 Nisan tarihli toplantıda çeşitli ebatlarda bayrak yaptırılması için gerekli kumaşların satın alınması, diktirilmesi ve baskı işleri için dernek bütçesinden harcama yapılması kararlaştırılmıştır.

Derneğin Mehmet Kasım Cantürk Başkanlığında 5 Mayıs 1992 tarihli toplantısında 23 Mayıs Cumartesi günü Kayseri Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda bir "*Doğu Türkistan Gecesi*" tertip edilmesi, gece için sanatçı ve sanatçı gruplarının davet edilmesi, gecenin halka duyurulması için afiş ve el ilanı bastırılması karara bağlanmıştır.[119] 8 Mayıs tarihli toplantıda Derneğin 2. Olağan Genel Kurulu'nun 31 Mayıs 1992 Pazar günü saat 14.00'te yapılmasına, çoğunluğun bulunamaması durumunda 7 Haziran'da aynı gün ve saate toplanmasına, Genel Kurulun mahalli gazetede ilan edilmesine karar verilmiştir.[120] 10 Mayıs 1992 tarihli toplantıda Adana İli Osmaniye ilçesi Güneysu Dergisi tarafından Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir konferans vermesi için davet edilen Dernek Başkanı Mehmet Kasım Cantürk'ün gönderilmesine, gidiş-dönüş masraflarının ise dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[121]

1 Haziran 1992 tarihli Dernek Yönetim Kurulu toplantısında Derneğin 2. Olağan Genel Kurulunda seçilen üyelerle ilgili görev taksimatı yapılmış ve Mehmet Kasım Cantürk Başkanlığa, Hamit Göktürk ve M. Emin Batur Başkan yardımcılığına, Abdülmecit Avşar Genel Sekreterliğe, Hayrullah Efendigil Genel Sekreter Yardımcılığına, Nazım Batuhan Muhasip üyeliğe, Abdurrahim Türkdoğan Muhasip Yardımcılığına, Abdulsamet İlktürk ve Emrullah Efendigil üyeliklerine

[119] Bk. **Belge Ek-53:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı
[120] Bk. **Belge Ek-54:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 8 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı
[121] Bk. **Belge Ek-55:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 10 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı

seçilmiştir.[122] 7 Haziran tarihli toplantıda Kurban bayramı tebrik kartı bastırılması karara bağlanmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Temmuz 1992 tarihli toplantısında her sene 10 Temmuz-10 Ağustos tarihleri arasında açılmakta olan Kayseri Anadolu Fuarında Doğu Türkistan'ı tanıtıcı kültürel amaçlı "*Doğu Türkistan Sergisi*" açılması ve hazırlık ve harcamaların her zamanki gibi dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[123] 17 Temmuz tarihli toplantıda ise Anadolu Fuarı'nda Doğu Türkistan Sergisi'ni ziyaret eden Kırım Folklor Ekibinin ağırlanması kararlaştırılmıştır.

19 Ağustos 1992 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında geleneksel hâle getirilen Erciyes Kurultayı'nın 3.süne dernek olarak iştirak edilmesi ve Kurultay'da çadır kurulması kararı alınmıştır.[124] 23 Eylül 1992 tarihli toplantıda Özbekistan'dan Türkiye'ye getirilen ve Kayseri Mimar Sinan Meslek Lisesi'nde öğrenim görmekte olan 25 öğrencinin Derneğe davet edilerek yemekli bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. 11 ve 14 Ekim tarihli toplantılarda ise Kayseri Atatürk Kapalı Spor salonunda tertip edilen "*Millî Mutabakat Paneli*"ne ve yine aynı yerde tertip edilen Ali Ulvi Kurucu'nun konferansına dernek adına birer adet çelenk gönderilmesi kabul edilmiştir. 25 Ekim 1992 tarihli toplantıda Adana'da mukim Türkistanlılar tarafından tertip edilen "*Türkistan Birlik Gecesi*"ne yapılan davet üzerine folklor ekibi ile katılması uygun görülmüştür. 28 Ekim tarihli toplantıda ise 1 Kasım 1992 tarihinde Kayseri'yi ziyaret edecek olan Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ebulfeyz Elçibey'i karşılamak üzere hazırlık yapılması kararı alınmıştır.[125]

5 Kasım 1992 tarihli toplantıda Doğu Türkistan'da 12 Kasım 1933 tarihinde kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 59. senesi münasebetiyle bir anma toplantısı yapılması uygun görülmüştür.[126] 26 Kasım tarihli toplantıda ise Kayseri'de mukim Doğu Türkistanlılarla ilgili sosyal ve kültürel yönleri üzerine araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere Derneğe müracaat eden

[122] Bk. **Belge Ek-56:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Haziran 1992 tarihli toplantı kararı
[123] Bk. **Belge Ek-57:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Temmuz 1992 tarihli toplantı kararı
[124] Bk. **Belge Ek-58:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Ağustos 1992 tarihli toplantı kararı
[125] Bk. **Belge Ek-59:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 28 Ekim 1992 tarihli toplantı kararı
[126] Bk. **Belge Ek-60:** Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin 59. Kuruluş Yıl Dönümü Paneli'nin 12 Kasım 1992 tarihli duyurusu

Japon gazetesi Shigeo Kogure'ye gerekli ilgi ve yardımın gösterilmesi kararlaştırılmıştır.[127]

Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların faaliyetleri açısında Sovyetler Birliği'nin dağılması önemli sonuçlar doğurmuş, değişen dünya dengelerine göre durum değerlendirmesi yapan Doğu Türkistanlı liderler hazırlıklara girişmiştir. Sovyetlerin dağılması ile bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletleri Doğu Türkistanlılara ilham olmuş, aynı zamanda onları ümitlendirmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve dünya siyasetinde yaşanan gelişmelere karşı yeni programların yapılmasının gerekli olduğu düşünülmüş, bu amaçla Doğu Türkistanlıların önde gelenleri tarafından İstanbul'da bir "*Doğu Türkistan Millî Kurultayı*" düzenlenmesi fikri ortaya atılmıştır. Doğu Türkistan Vakfı, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ile Mehmet Kasım Cantürk'ün Başkanlığını yaptığı Kayseri'deki Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği başkan ve yöneticilerinin katılımı ile kurultayın ayrıntılarının görüşüldüğü bir toplantı yapılmıştır. Yapılan müzakereler neticesinde Kurultay tertibi kararı alınmıştır.[128] İsa Yusuf Alptekin'in de onayını alan Cantürk, 10-14 Aralık 1992 tarihlerinde Doğu Türkistan davasının en etkili şekilde yürütülmesi, günün şartlarına uygun politikalar belirlenmesi, genel stratejik eylem planlarının hazırlanması gibi amaçlarla Kurultay'ın gerçekleşmesi adına hummalı bir çalışma içerisine girmiştir. Cantürk'ün yukarıda zikredilen vakıf ve dernek başkanlarıyla yaptığı istişareler sonucunda üç teşkilat müştereken Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nı gerçekleştirmiştir. Cantürk, Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nın İstanbul'da toplanması için büyük bir gayretle çalışmış, Kurultay'da Tertip Komitesi ve Divan Üyesi olarak görev almıştır.[129] Derneğin 1992 yılı son toplantısı ise 31 Aralık 1992 tarihli toplantıda 1992 yılı bütçesinin bağlanması olmuştur. Buna göre derneğin 1992 yılı geliri 18.441.083 TL, gideri 21.181.700 TL ve 1991'den devir geliri 5.188.983 TL olarak tespit edilmiş, 1993 yılına devir ise 2.448.266 TL olduğu karara bağlanmıştır.[130]

---

[127] Bk. **Belge Ek-61:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 26 Kasım 1992 tarihli toplantı kararı
[128] Bekin, **a.g.e.**, s.90-91; Ulus, a.g.t., s. 102-103.
[129] Bekin, **a.g.e.**, s. 88-89, 93; Gayretullah, **Sömürülen Vatan Türkistan**, s. 434-436; Cengiz, "Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adamı: Mehmet Cantürk", s. 43-44; a. mlf., "Mehmet Cantürk: Dava Adamı", s. 8.
[130] Bk. **Belge Ek-62:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1992 tarihli toplantı kararı

Faaliyetlerine ara vermeden 1993 senesinde de devam eden Mehmet Kasım Cantürk, zikredilen yılda da derneğin başkanlığını yapmaya devam etmiş ve Yönetim Kurulu ilk toplantısını 18 Şubat 1993 tarihinde gerçekleştirerek Bizim Ocak Dergisi'nin düzenlemiş olduğu "*Gençlik Gecesi*"ne dernek olarak iştirak edilmesine karar verilmiştir. 20 Şubat tarihli toplantıda ise 22 Şubat'ta Kayseri Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda bir "*Doğu Türkistan Şehitlerini Anma Gecesi*" tertip edilmesi kararlaştırılarak salonun kiralanması ve gecenin halka duyurulması için afiş, el ilanları ve davetiye basılması uygun görülmüştür.

14 Mart 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında Ramazan Bayramı için tebrik kartı basılmasına, bayramlaşma için derneğin hazırlanmasına karar verilmiştir. 4 Nisan 1993 tarihli toplantıda dernek üyeleri arasında maddi durumu iyi olmayanlara dağıtılmak üzere 780.000 TL'lik gıda maddesi satın alınmasına karar verilmiştir. 14 Nisan tarihli toplantıda ise Kayseri Bizim Ocak Dergisi'nin düzenlediği Azerbaycan'daki Ermeni katliamını tel'in mitingine 17 Nisan 1993 Cumartesi günü dernek olarak iştirak edilmesi ayrıca Kayseri Cumhuriyet Meydanında bir hafta süre ile Azerbaycan'daki kardeşlerimiz için açılan kan bağışı kampanyasına dernek çadırı kurmak suretiyle katılımda bulunulmasına, masrafların ise Dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.[131]

Derneğin 25 Mayıs 1993 tarihli toplantısında Kurban Bayramı için 250 adet tebrik kartı bastırılması ve bayramın 2. günü dernek merkezinde bayramlaşma programı yapılması kararlaştırılmıştır. Aynı tarihli bir diğer kararda ise askerlik vazifesi dolayısıyla Yönetim Kurulu görevinden ayrılmak zorunda kalan Abdülmecit Avşar'ın ve iş imkânları nedeniyle İstanbul'a giden Hamit Göktürk'ün yerine Yönetim Kurulu yedek listesinden Oktay Bozkurt ile Ebubekir Türksoy'un alınmasına karar verilmiştir. 29 Mayıs tarihli toplantıda ise Kurban Bayramının 4. günü olan 4 Haziran 1993 tarihinde dernek üyeleri ve gençlerinin derneğin kültürel faaliyetleri çerçevesinde sosyal dayanışma ve kaynaşmanın kuvvetlendirilmesi amacıyla, masrafları dernek bütçesinden karşılanmak üzere, kır gezisine götürülmesine karar verilmiştir.

[131] Bk. **Belge Ek-63:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 14 Nisan 1993 tarihli toplantı kararı

Derneğin 26 Haziran 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında derneğin yeni kiralanan Vedat Dalokay Mahallesi, Türkistan Evleri, 44. Sokak, Numara 28/A Koca Sinan adresine taşınmasına karar verilmiştir. Derneğin 28 Haziran tarihli toplantısında Kayseri Anadolu Fuarında her yıl açılmakta olan "*Doğu Türkistan Sergisi*"ne aynı şekilde bu yılda iştirak edilmesine karar verilmiştir. 27 Temmuz 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında derneğe ihtiyaç duyulan bir ses cihazı alınması kararlaştırılmıştır. 5 Ağustos 1993 tarihli toplantıda geleneksel hâle gelen ve 3.sü düzenlenen Erciyes Zafer Kurultayı'na iştirak edilmesine, Zafer Kurultayı'na bu yıl teşrif edecek olan Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in havalimanında karşılanmasına ve Kurultay alanına her zamanki gibi çadır kurulmasına karar verilmiştir[132].

5 Ekim 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında Erciyes Üniversitesinin açılış merasimine katılmak üzere Kayseri'ye teşrif eden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i karşılama törenine iştirak edilmesi kararlaştırılmıştır. 8 Ekim tarihli toplantıda işgalci Çin yönetimin Doğu Türkistan'da yapmış olduğu yer altı nükleer denemeleri protesto etmek, durumla ilgili Kayseri'deki siyasi parti yöneticilerine bilgi vermek ve bu vahim durumun Türk ve Dünya kamuoyuna aksettirmeleri için desteklerini istemek maksadıyla ziyaret edilmeleri uygun görülmüştür. Yönetim Kurulu'nun 10 Ekim tarihli toplantısında 15 Ekim'de Kayseri'ye gelecek olan Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ı karşılama törenine iştirak edilmesi, Parti il merkezini ziyaret ederek Genel Başkan'a Doğu Türkistan'ın güncel durumunu içeren bir rapor sunulması yanında işgalci Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da yaptığı nükleer denemelerin protestosu yönünde şahsı ve Partisi olarak yardımlarının talep edilmesi kararlaştırılmıştır. 12 Ekim tarihli toplantıda Refah Partisi İl Başkanlığı'nın 15 Ekim'de Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda tertip ettiği ve Şevki Yılmaz'ın konuşmacı olduğu toplantıya çelenk gönderilmesi ve Doğu Türkistan'ın güncel durumuna dair bir bildiri sunulması ile bu toplantı münasebetiyle Kayseri'ye gelecek olan Refah Partisi milletvekillerine Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan'da nükleer denemeler yapmasına dair bilgi verilmesi kararlaştırılmıştır.

[132] Bk. **Belge Ek-64:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Ağustos 1993 tarihli toplantı kararı

8 Kasım 1993 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında 13 Kasım 1993 tarihinde İstanbul'da Türkiye'de yaşamakta olan Doğu Türkistanlı kişi ve kuruluşların organize ettiği 12 Kasım 1933'te Kaşgar'da kurulan "*Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti*"nin 60. yılı kutlama programına iştirak edilmesi, bunun için dernek başkanı Mehmet Kasım Cantürk'ün bir konuşma yapmak üzere gönderilmesine karar verilmiştir.[133] 10 Kasım 1993 tarihli toplantıda Dernek faaliyetlerinin genişletilmesi amacıyla yayın faaliyetine geçilmesi ve bilgi arşivi oluşturulması gayesiyle derneğe bir adet bilgisayar satın alınması kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu 10 Aralık 1993 tarihinde yaptığı toplantıda derneğin kira bedeli olan 300 doların (4.320.000 TL) taşınmazın sahibi Mehmet D. Türkmen'e tutanak mukabilinde takdim edilmesi kararlaştırılmıştır. 25 Aralık tarihli toplantıda dernek tüzüğünün 2. maddesine atıfla Doğu Türkistan'ın her yönü ile kamuoyuna daha iyi tanıtılması amacı ile bir dergi çıkarılmasına, dergi adının "*Gökbayrak*" olmasına ve dergi sahibi olarak dernek başkanı Mehmet Kasım Cantürk'ün, yayın işleri müdürlüğüne ise Seyit Ömer Tümtürk'ün getirilmesine karar verilmiştir.[134] 28 Aralık tarihli 1993/118 numaralı toplantıda derneğe Nuri Yarkentli, Seyfettin Batur, Dursun Karagöz ve M. Dursun Süydünlü'nün ve 16 Aralık 1993 tarihinde müracaat eden Seyit Ömer Tümtürk'ün üye olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. 29 Aralık tarihli toplantıda ise Hekim Selçuk, Enver Tanrıdağ, Abdulhekim Kahraman, Abdulhamit Kahraman, Ömer Baykara, Abdülhamit Altan, Yahya Kurban, Abdürrezzak Tümtürk, Abdurrahim Can, Hasan Rahmanoğlu, Aşurkerim Aydın, Mehmetcan Akyol, Ahmet Akyol ve Abdülcelil Aydın'ın ikamet adreslerinin ve bir kısmının çalışmak amacıyla gittikleri yurtdışında bulunmaları dolayısıyla dernek üyeliğinden çıkarılmaları kararlaştırılmıştır. Aynı numaralı kararda Dernek Posta kutusu anlaşmasının bitmesi dolayısıyla PTT ile anlaşmanın uzatılması kararlaştırılmıştır. Derneğin 1993 yılı son toplantısı 31 Aralık'ta yapılmış ve Derneğin hesabı bağlanmıştır. Buna göre 1993 yılında derneğin gelirleri 39.137.500 TL, giderleri 41.497.069 TL, 1992'den devir 24.448.336[135] TL olarak yazılmıştır.

[133] "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 1, (1994), Kayseri, s. 11; Güldeş, a.g.t., s. 42. Ayrıca bk. **Belge Ek-65:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 8 Kasım 1993 tarihli toplantı kararı

[134] Bk. **Belge Ek-66:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Aralık 1993 tarihli toplantı kararı

[135] Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1992 tarihli toplantı kararında 1992'den devir 2.448.266 TL olarak kayıtlıdır. Muhtemelen rakam sehven farklı yazılmıştır.

Kararın devamında ise 1993 yılı toplam gelir 41.585.866 TL, toplam gider 41.497.069 TL olmak üzere dernek hesabında 88.797 TL bulunduğu belirtilerek derneğin 1993 yılı bütçesi bağlanmıştır.[136]

Derneğin 15 Ocak 1994 tarihli toplantısında derneğe üye olmak üzere müracaat eden M. Emin Selçuk, Nebican İlimli ve İsmail Dost'un üye olmaları kabul edilmiştir. Doğu Türkistanlılar, 26 Ocak 1994 tarihinde Beraat Kandili dolayısıyla Cami-i Kebir'de Musul, Kerkük, Bosna-Hersek, Azerbaycan ve Doğu Türkistan'daki kardeşlerinin çektiği ıstıraplarının dinmesi ve aziz Türkiye'ye dikilen gözlerin kör olması ve uzanan kolların kırılması için Kur'an-ı Kerim ve Sahih-i Buhârî şerif hatimleri için yapılacak duaya halkı davet etmiştir.[137]

10 Şubat 1994 tarihli toplantıda Dernek Yönetim Kurulu, Kayseri'de faaliyet gösteren siyasi parti temsilciliklerinin yıl içerisinde yapacakları toplantılar için dernek adına çelenk gönderilmesine karar vermiştir.[138] Derneğin 30 Nisan 1994 tarihli toplantısında 3 Mayıs günü Kayseri Türk Ocağı tarafından düzenlenecek ve Dr. Fikret Alasya'nın "*Kıbrıs*" konulu konferansına dernek olarak katılım sağlanması ve bu gaye doğrultusunda Belediye Şehir Tiyatrosu Salonu'na 10 adet Gökbayrak götürülmesi ayrıca yaklaşmakta olan Kurban Bayramı dolayısıyla 500 adet tebrik kartı basılması kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu, 30 Mayıs 1994 tarihinde yaptığı toplantıda 3 Haziran 1994 tarihinde Konya Selçuk Üniversitesi tarafında İsa Yusuf Alptekin'e verilecek fahri doktora törenine katılmak ve verilecek "*Doğu Türkistan'ın Dünü ve Bugünü*" isimli konferansına iştirak etmek üzere 20 kişilik bir minibüs kiralanması, Konya'ya gidecek olanların ise masraflarını kendilerinin karşılamasına karar verilmiştir.[139]

5 Haziran 1994 tarihli Dernek Yönetim Kurulu toplantısında derneğin 3. Olağan Genel Kurulu'nun 19 Haziran'da Dernek Merkezi'nde yapılmasına ve

[136] Bk. **Belge Ek-67:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1993 tarihli toplantı kararı
[137] Bk. **Belge Ek-68:** Beraat Kandili programının 26 Ocak 1994 tarihli davetiyesi
[138] Bu karar muhtemelen her toplantıya gönderilecek çelenklerle ilgili ayrı ayrı kararlar almak yerine yıl içerisindeki faaliyetlerin tümünü kapsayacak tek karar alınmasının uygunluğu dolayısıyla alınmış bir karardır.
[139] Bk. **Belge Ek-69:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 30 Mayıs 1994 tarihli toplantı kararı

toplantı ilanının yerel bir gazetede durulması kararlaştırılmıştır.[140] 19 Haziran tarihli toplantıda ise Derneğin 3. Olağan Genel Kurulu'nda Yönetim Kurulu'na seçilenler için görev taksimatı yapılmıştır[141]. Buna göre Dernek Başkanlığına Mehmet Kasım Cantürk yeniden seçilmiştir. Mehmet Emin Batur ve Hayrullah Efendigil Başkan Yardımcılığına, Kul Ahmet Cantürk Genel Sekreterliğe, Seyfettin batur Genel Sekreter Yardımcılığına Abdurrahim Türkdoğan Muhasipliğe, Nuri Yarkentli Muhasip yardımcılığına, Cuma Köse ve Nur Mehmet Özhan ise üyeliğe getirilmiştir. 22 Haziran tarihli toplantıda Derneğin 3. Olağan Genel Kurulunda yapılan Tüzük değişikliği dolayısıyla Dernek Muhasibi Nazım Batuhan'dan Muhasipliğe getirilen Abdurrahim Türkdoğan'ın hesapları devralması kararlaştırılmıştır.25 Haziran tarihli toplantıda ise Dernek üye aidatlarının 25.000 TL olduğunun duyurulması amacıyla mahalli bir gazetede ilan edilmesi kararı alınmıştır. 28 Haziran tarihli toplantıda ise 27 Mart Yerel Seçimlerini kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Şükrü Karatepe, Kocasinan İlçe Belediye Başkanı Bekir Yıldız, Melikgazi Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki'yi makamlarında ziyaret ederek, Albayrak, Gökbayrak, Kuran-ı Kerim ve doppadan müteşekkil birer hediye paketi takdim edilmesi kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu 16 Temmuz 1994 tarihli toplantısında 31 Temmuz 1994 tarihinde Tekir yaylasında Safa Vakfı tarafından yapılan Hicretin 1414. yılı toplantısına dernek olarak iştirak edilmesine, Doğu Türkistan Çadırı kurulmasına ve çadırda Doğu Türkistan sofra geleneğinden örnekler sergilenmesi ile toplantıya katılanlara Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bilgiler verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir. 20 Temmuz tarihli toplantıda ise 1-31 Ağustos 1994 tarihleri arasında ziyarete açılacak olan Kayseri Anadolu Fuarı'nda Derneğin kültürel faaliyetleri kapsamında bu yıl da Doğu Türkistan Sergisi açılmasına, bunun için gerekli mercilerle irtibata geçilmesine karar verilmiştir. 25 Temmuz tarihli toplantıda ise Dernek tarafından çıkarılan Gökbayrak ergisinin 1 ve 2. sayılarından 500'er adet mükerrer baskı yapılmasına ayrıca Anadolu Fuarındaki Doğu Türkistan Sergisinde ziyaretçilere dağıtılmak üzere Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir broşür basılmasına karar verilmiştir. 1-31 Ağustos 1994 tarihleri arasında Kayseri Anadolu Fuarı'nda Dernek

[140] Bk. **Belge Ek-70:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Haziran 1994 tarihli toplantı kararı
[141] Bk. **Belge Ek-71:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Haziran 1994 tarihli toplantı kararı

Başkanı Mehmet Kasım Cantürk tarafından organize edilen "*Doğu Türkistan Sergisi*" açılmış, serginin açılışına yerel yetkililer ve ziyaretçiler katılmıştır. Serginin açılışı Kayseri Valisi Saffet Arıkan Bedük tarafından yapılmıştır.[142]

Derneğin 1 Ağustos 1994 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında 5 senedir Erciyes Tekir Yaylası'nda yapılmakta olan Zafer Kurultayı'na derneğe yapılan davet dolayısıyla iştirak edilmesine, burada Doğu Türkistan çadırı kurulmasına, çadırda Doğu Türkistan sofra geleneğinden örnekler sergilenmesine, ziyaretçilere ise Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bilgiler verilmesine karar verilmiştir.[143] 5 Eylül tarihli toplantıda Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi'nde psikiyatri sempozyumu programları çerçevesinde İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Etnomüzikoloji grubunun vermiş olduğu konsere dernek olarak dinleyici sıfatıyla iştirak edilmesi, söz konusu gurubun 11 Eylül'de derneğe davet edilmesine karar verilmiştir. 21 Eylül tarihli toplantıda Yönetim Kurulu 25 Eylül'de Dernek merkezinde ücretsiz kan gurubu tespiti yapılmak üzere bu işi gönüllü olarak üstelenen İl sağlık personeli laboratuvar teknisyeni Celalettin Batur'a tevdi edilmesine onay vermiştir. Yönetim Kurulu 25 Eylül'de yaptığı toplantıda ise Doğu Türkistan'ın Çinli işgalciler tarafından istila edilişinin 45. yılı dolayısıyla 26 Eylül günü dernek merkezinde bir tel'in toplantısı yapılması kararlaştırılmıştır. Toplantıya Kayseri Erciyes Üniversitesi öğretim üyeleri de davet edilmiştir.

Dernek Yönetim Kurulu, 12 Ekim 1994 tarihinde yaptığı toplantıda Çin halk Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'da yıllardır yaptığı nükleer denemelere 6 Ekim 1994'te yenisini eklemesi dolayısıyla Dernek tarafından "*Doğu Türkistan Hakkında*" isimli bir tel'in bildirisi yayınlanmasına karar verilmiştir. 15 Ekim tarihindeki toplantısında ise Dernek bünyesinde 1994 yılından itibaren iki ayda bir çıkan Gökbayrak dergisinin yazı işleri müdürü olan Seyit Ömer Tümtürk'ün işleri dolayısıyla görevden ayrılmasından sonra derginin yazı işleri müdürlüğüne Abdülmecit Avşar'ın getirilmesi kararlaştırılmıştır.

---

[142] "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (1994), Kayseri s. 13; "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (1995), Kayseri s. 18; Güldeş, a.g.t., s.46.

[143] Bk. **Belge Ek-72:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Ağustos 1994 tarihli toplantı kararı

Dernek Yönetim Kurulu, 1 Kasım 1994 tarihinde yaptığı toplantıda Bosna Hersek'ten tedavi amacıyla Kayseri'ye getirtilen ve Gevher Nesibe Tıp Fakültesi'nde yatmakta olan gazilerin ziyaret edilmesi kararlaştırılmıştır.[144] 10 Kasım tarihli toplantıda Kayseri Erciyes Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma ve Uygulama Merkezi ile dernek işbirliğinde 12 Kasım 1933'te Doğu Türkistan'da kurulan Cumhuriyetin 61. sene-i devriyesi dolayısıyla bir "*Doğu Türkistan Paneli*" düzenlenmesine, panele katılacak öğretim üyeleri ile temasa geçilmesine ve derneği temsilen Mehmet Kasım Cantürk'ün katılımının saplanmasına karar verilmiş, zikredilen tarihte gerçekleştirilen Panelde Erciyes Üniversitesi öğretim üyeleri ve Dernek Başkanı Mehmet Kasım Cantürk birer konuşma yapmıştır.[145] 19 Kasım 1994 tarihinde yapılan toplantıda bir süredir Dernek Yönetim Kurulu toplantılarına iştirak etmeyen Hayrullah Efendigil, Seyfettin Batur, Nur Mehmet Özhan ve Nuri Yarkentli'ye bir hafta süre tanıyan bir uyarı mektubu gönderilmesine, bu uyarıya rağmen toplantılara gelmemekte ısrar etmeleri durumunda Dernek Yönetim Kurulu'ndan ihraç edilmelerine ve yerlerine yedek üyelerden uygun görülen kişilerin alınmalarına karar verilmiştir.

Mehmet Kasım Cantürk Başkanlığındaki derneğin 1994 yılı son toplantısı 31 Aralık tarihinde gerçekleştirilmiş ve toplantıda derneğin bütçesi karar bağlanmıştır. Buna göre derneğin 1994 yılı geliri 54.073.021 TL, gideri ise 53.219.091 TL idi. 1993 yılı devir miktarı 88.797 TL olup 1995 yılına 942.727 TL'ye devredilmiştir.[146] Yönetim Kurulu'nun 1995 yılındaki ilk toplantısı 21 Ocak'ta gerçekleşmiş ve 19 Kasım 1994 tarihli Yönetim Kurulu kararıyla devamsızlıkları dolayısıyla kendilerine uyarı mektubu yazılmasına rağmen Dernek Yönetim Kurulu toplantılarına iştirak etmemekte ısrar eden ve görevlerini yerine getirmeyeceklerine kanaat getirilmiş olan Nur Mehmet Özhan ile Nuri Yarkentli dernek yönetim kurulundan ihraç edilmiştir. Adı geçen kişilerin yerine yedek yönetim kurulu üyelerinden Oktay Bozkurt ve Abdulsamet İlktürk alınmıştır. 24 Ocak'ta yapılan toplantıda ise Kayseri'de faaliyet gösteren siyasi partiler, vakıflar ve diğer kuruluşların düzenleyecekleri etkinliklere

[144] Bk. **Belge Ek-73:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Kasım 1994 tarihli toplantı kararı
[145] Güldeş, a.g.t., s. 42; "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 6, (1994), Kayseri s. 13. Ayrıca bk. **Belge Ek-74:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 10 Kasım 1994 tarihli toplantı kararı ve **Belge Ek-75:** "Doğu Türkistan Paneli Yapıldı" başlıklı haberin gazete kupürü
[146] Bk. **Belge Ek-76:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1994 tarihli toplantı kararı

Yönetim Kurulunca uygun görülen toplantılara 1995 yılı içerisinde çelenk gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

15 Şubat 1995 tarihli Yönetim Kurulu'nda derneğin kamuoyu ile ilişkilerinin düzenli ve etkin hâle getirilmesi için her hafta bir siyasi parti il başkanlığı veya vakıf, dernek, yerel basın kuruluşu veya yerel radyo yetkililerinin Yönetim Kurulu tarafından ziyaret edilmesi kararlaştırılmıştır. 19 Şubat'taki toplantıda Doğu Türkistan'dan gelip hâlen Kayseri TÖMER Dil Kursları'nda Türkçe öğrenim örmekte olan 14 Uygur öğrenci gurubuna dernek salonunda bir iftar verilmesi, iftar programına basının davet edilmesi ve faaliyetin yerel TV'lerde haber yapılması uygun görülmüştür. 21 Şubat tarihli toplantıda Ramazan Bayramı dolayısıyla dernek üyelerine, medya mensuplarına, bürokratlara ve Gökbayrak dergisi abonelerine gönderilmek üzere 500 adet bayram tebrik kartı bastırılması kararlaştırılmıştır. 25 Şubat'taki toplantıda ise yaklaşan Ramazan Bayramı dolayısıyla dernek salonunun Doğu Türkistan bayram sofrasına uygun olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Dernek Yönetim Kurulu karar defterine göre Nisan ayındaki ilk toplantı ayın 5'inde yapılmış ve Ankara'da Türk Ocağı ve Uygur öğrenciler işbirliği ile düzenlenen "*21. Yüzyıla Girerken Doğu Türkistan*" konulu sempozyuma Dernek başkanı Mehmet Kasım Cantürk ve Kayseri TÖMER dil kursunda öğrenim görmekte olan 10 Uygur öğrencinin katımının sağlanması ve gerekli masrafın dernek bütçesinden karşılanması kararlaştırılmıştır.[147] 20 Nisan'daki toplantıda Dernek bünyesinde çalışmalarını sürdüren 10-12 yaş gurubundan oluşan "*Doğu Türkistan Folklor Ekibi*"nin Kayseri Atatürk stadında geçirilecek olan 23 Nisan Çocuk Bayramı törenlerine iştirak ettirilmesi amacıyla gerekli girişimlerin yapılması kararı alınmıştır.

1 Haziran 1995 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında Kayseri'de bulunan Kıvılcım ve Kitap Sarayı'nın düzenlemiş olduğu Fetih Haftası Şiir Şöleni etkinliklerine Derneğin Folklor Ekibinin katılımının sağlanması kararlaştırılmıştır. Bir gün sonraki toplantıda uzun süredir dernek üyesi olmasına rağmen aidatlarını ödememekte ısrar eden, katılmaları gereken toplantılara gelmeyen velhâsıl üyelik

[147] Bk. **Belge Ek-77:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Nisan 1995 tarihli toplantı kararı

yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere ihbar mahiyetinde yazı gönderilmesi, belirlenen süre içerisinde çağrıya cevap vermemekte ısrar eden üyelerin alınacak bir kararla dernekten ihraç edilmelerine yönelik bir karar alınmıştır. 28 Haziran tarihli toplantıda ise Kayseri'de mukim Doğu Türkistanlılara alakalı çekimler yapma isteklerini Dernek Yönetim Kurulu'na Bildiren Kazakistan/Uygur TV ekibine Derneğin imkânları çerçevesinde yardım edilmesine, söz konusu ekibin misafir edilmesine ve gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir[148].

5 Temmuz 1995 tarihli toplantıda Geleneksel hâle gelen ve her yıl 10 Temmuz-10 Ağustos tarihleri arasında açılan Kayseri Anadolu Fuarı'nda açılan Doğu Türkistan Sergisi'nin bu yıl da derneğin kültürel faaliyetlerinden olarak açılması kararlaştırılmıştır.[149] 25 Temmuz tarihli toplantıda ise bu yıl 6.sı tertip edilecek olan Erciyes Zafer Kurultayı'na, Kurultay tertip komitesinin daveti üzerine iştirak edilmesine, Erciyes Tekir yaylasında Doğu Türkistan çadırı kurulmasına, çadır içerisinde Doğu Türkistan sergisi açılmasına karar verilmiştir.[150]

22 Ağustos 1995 tarihinde Dernek merkezinde, 1933 yılında Kaşgar merkezli kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin genelkurmay başkanlığını görevinde bulunmuş olan Mahmut Muhitî'yi anma toplantısı gerçekleştirmiştir. Mehmet Kasım Cantürk hemen her faaliyetinde olduğu gibi bu toplantıda da millî kahramanlarını topluma öğretme gayesi gütmüştür. Bu minvalde bir diğer faaliyet ise 22 Ekim 1995 tarihinde Dernek Merkezi'nde Doğu Türkistanlı yazar, şair ve tarihçi Abdurrahim Ötkür'ün vefatı münasebetiyle bir anma toplantısı tertip edilmek olmuştur. Aynı yılın 12 Kasım günü 1933 yılında kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'ni anma programı dernek merkezinde gerçekleştirilmiş, programa yerel basın mensupları da katılmıştır. Cantürk, 1 Mart 1996 tarihinde ise Çin'in Ankara Büyükelçisi Wu Ko-ming'in Kayseri'yi ziyareti sırasında dernek yetkililerini organize ederek yaptırdığı

[148] Bk. **Belge Ek-78:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 28 Haziran 1995 tarihli toplantı kararı
[149] Bk. **Belge Ek-79:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Temmuz 1995 tarihli toplantı kararı
[150] Bk. **Belge Ek-80:** Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Temmuz 1995 tarihli toplantı kararı

protesto girişimleri sonucunda Büyükelçi'nin şehirde hiçbir resmî yetkili tarafından kabul edilmemesini sağlamıştır.[151]

1965 yılında Türkiye'ye yerleşen Mehmet Kasım Cantürk Dernek Başkanlığını devrettiği güne kadar Kayseri'deki birinci nesil Doğu Türkistanlıların liderliğini yapmış, halkına millî ve manevi değerleri aşılamanın yanında Doğu Türkistan halkının çektiği zulmü kamuoyuna duyurma gayesiyle diğer siyasi ve sivil oluşumlar ile irtibatını hiç kesmemiştir. Cantürk, Derneğin 21 Nisan 1996 tarihinde düzenlenen 4. Olağan Genel Kurul toplantısı ile görevini oy birliği ile başkan seçilen Mehmet Emin Batur'a devretmiştir. Bu değişiklik aynı zamanda Kayseri'deki ikinci nesil Doğu Türkistanlıların hizmet döneminin başlangıcı olmuştur.[152]

[151] "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 12, (1995), Kayseri, s. 15-17; Güldeş, a.g.t., s. 42-43, 45.
[152] "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 3, S. 14, (1996), Kayseri, s. 17; Güldeş, a.g.t., s. 41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN YAZILARI

3.1. Mehmet Kasım Cantürk'ün Kaleme Aldığı Yazılar ve Kendisiyle Yapılan Mülakatlar

Mehmet Kasım Cantürk, aldığı eğitim, milletine yaptığı liderlik yanında Türkiye'ye geldikten sonra da davasına hizmet edebilmek için sadece STK'larda görev almamış aynı zamanda kaleme aldığı yazılarla ve kendisiyle yapılan röportajlarda halkının durumunu, Doğu Türkistan'da yaşanan olumsuzlukları da Türkiye kamuoyuna bildirme yönünde de büyük bir çaba içerisinde olmuştur. Bu anlamda Cantürk'ün her şerait altında ömrünü vatan millet davasına adadığını, milletinin derdiyle dertlenmesi yanında bu konuda da elinden geldiğini yaptığını söylemek mümkündür. Cantürk, yerel ve ulusal basında yayınladığı yazılarıyla Doğu Türkistan davasına hizmet etme gayretinde olmuştur.[1] Bu meyanda Cantürk'ün kaleme aldığı "*Doğu Türkistanlı Göçmenler Yayınladıkları Bir Bildiride Doğu Türkistan Davasına İhanet Edenler Var Dediler*" başlıklı bildirisi Kayseri'de yayınlanan 4 Kasım 1975 tarihli Millî Ülkü gazetesinde basılmıştır. Cantürk, bu bildiriyle, daha önce de değinildiği üzere Doğu Türkistanlı göçmenler arasında Tayvan yönetiminin sürdürdüğü faaliyetler neticesinde Formoza'ya gidip gelenlerin polemiklere yol açtığını ve İsa Yusuf Alptekin'in yanında olduğunu bildirmiştir.[2] 4 Ekim 1976 tarihinde Cantürk'ün hazırladığı basın açıklaması "*Doğu Türkistanlıların Uyarısı*" başlığıyla Bizim Anadolu gazetesi köşe yazarı M. Ali Yörük'ün "*İbret Aynası*" adlı köşesinde yayınlanmıştır.[3] Cantürk'ün 22 Ekim 1976 tarihli Bizim Anadolu gazetesinde "*Doğu Türkistan'da Türklerin Katli*"[4] başlığı ile yayınlanan

[1] Bk. **Belge Ek-81:** Mehmet Kasım Cantürk'ün kendisinin kaleme aldığı yayımlanmış çalışmalarının bir kısmını gösteren liste

[2] Mehmet Kasım Cantürk, "Türkistanlı Göçmenler Yayınladıkları Bir Bildiride Doğu Türkistan Davasına İhanet Edenler Var Dediler", **Millî Ülkü Gazetesi**, 4 Kasım 1975.

[3] "Doğu Türkistanlıların Uyarısı", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976.

[4] Bk. **Belge Ek-82:** Mehmet Kasım Cantürk'ün 22 Ekim 1976 tarihli Bizim Anadolu gazetesinde yayımlanan "*Doğu Türkistan'da Türklerin Katli*" başlıklı yazısının kupürü

yazısı ise 28 Eylül 1976 günü Ankara Radyosu'nun öğlen haberlerinde Çin'in Doğu Türkistan'da nükleer denemeler yaptığı haberiyle birlikte verilmiştir.[5]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan'da Zulüm Var*" başlıklı yazısında Doğu Türkistan'da yaşanan zulmü gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. Yazısında binlerce caminin yıkıldığını, mezar ve ulema türbelerinin tahrip edildiğini, Kuran-ı Kerim ve Buhârî-i Şeriflerin yakıldığını, Türkçe'nin ve de Türk alfabesinin yasaklandığını vurgulamıştır. Cantürk yazısında ayrıca milyonlarca Müslüman Türk'ün öz yurtlarından sürgün edilerek kızgın çöllere yahut Sibirya'ya gönderildiği ve birçoğunun da Çin işkenceleriyle şehit edildiğinden bahsetmiştir. Doğu Türkistan'ın tüm yer üstü ve yer altı zenginliklerinin emperyalist Rusya ve Çin tarafından sömürüldüğünü belirten Cantürk, 24 Şubat 1881 tarihinde Petersburg'da yapılan bir anlaşma ile Batı Türkistan'ın emperyalist Rusya, Doğu Türkistan'ın ise emperyalist Çin'in sömürgesi altına girdiğinden bahsetmiştir.[6] Bilindiği üzere Doğu Türkistan'da 1940 yılından itibaren emperyalist Çin istilâsına karşı silahlı olarak İris ve Esim Hanlar[7], Osman Batur İslamoğlu[8], Oraz Beğ, Fatih ve Gani Baturlar[9] ile siyasi sahada Dr. Mesut Sabri Baykozi[10], Mehmet Emin Buğra[11], İsa Yusuf

[5] Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Türklerin Katli", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976; Tuncer, a.g.t., s. 105; Göde, "Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hatırasına", s. 28; "Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)" https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarinanilari4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022); Kanalga, a.g.t., s. 217; Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Zulüm Var", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 7 Mayıs 1976, s. 3; Bk. **Belge Ek-83:** Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistanlıların Uyarısı", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976, s. 3; Bk. **Belge Ek-84:** Mehmet Kasım Cantürk, "Çin Doğu Türkistan'da Atom Denemesi Yaparken Sahte Hürriyet Kahramanları Neden Susuyor", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976, s. 3; Özkan, a.g.m., s. 9.

[6] Bk. **Belge Ek-85:** Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Zulüm Var", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 7 Mayıs 1976, s. 3.

[7] Çok cesur ve yiğit olan İris ve Esim hanların millî mücadeleye katkıları Doğu Türkistan tarihinin dönüm noktalarından biridir. Bu iki genç liderin başlattığı millî mücadele vefatlarından sonra Osman Batur tarafından devam ettirilmiş ve Gulca'da son bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bk. Kul, a.g.t., s. 255-256.

[8] Osman Batur ve mücadelesi hakkında geniş bilgi için bk. Kul, a.g.t.

[9] Kul, a.g.t., s. 180, 343.

[10] Mesut Sabri Baykozi, 1886 yılında zengin, tüccar ve toprak sahibi bir ailenin evladı olarak İli'de doğdu. 1904'te Gulca'da ilköğrenimini tamamlayan Baykozi, tahsil için Türkiye'ye gönderildi ve askerî okulda aldığı eğitimini müteakip, 1914'te İstanbul Üniversitesinden tıp doktoru olarak mezun oldu. 1915 yılında Doğu Türkistan'a dönen Baykozi, eğitim işleriyle uğraşması dolayısıyla Çinli idareciler tarafından huzursuz edilmeye başlandı. 1924 yılında Genel Vali Yang Zeng-xin tarafından hapse atılan Baykozi, 10 ay kaldığı hapisten çıktıktan sonra, eğitim işlerini bıraktı. Baykozi, 1934'te Mahmud Muhitî'nin Turfan Uygur birliklerinde "*siyasi memur*" olarak görev yaptı, bk. Göktürk, "Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçler", s. 130; Karahoca, **a.g.e.,** s. 25.

Alptekin[12], Canımhan Hacı, Nurgocay Batur gibi millî liderler mücadeleler vererek direnmiş, Komünist işgalinin belirmesi üzerine ülkeden ayrılmışlar, ayrılmayanlar ise Mao tarafından katledilmişlerdi. 1949 yılından sonra da Komünist Çin'in zulmüne karşı koyamayan Doğu Türkistan halkı her türlü zulme mâruz kalmıştı. Cantürk yazısında, Türkistan'ın büyük mücahidi Osman Batur İslamoğlu'nun hayvanlara dahi reva görülemeyecek bir vahşilikle katledilip şehit edildiğinin altını çizmiştir. Cantürk, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun "*Çin Halk İdam Ordusu*" hüviyetinde olduğu ve bir toplumu yok etmek isteyen Emperyalist Çin'in, o topluma kendini kurtarıcı olarak lanse ettiğini, aslında Doğu Türkistan halkını imha eden bir devlet olduğunu yazmıştır. Türkiye'deki komünist faaliyetlere oldukça üzüldüğünü ifade eden Cantürk, yaşanan zulümlerden habersiz olan komünizm taraftarlarının ülkesinin içinde bulunduğu durumdan hiç ibret almadığını belirmiştir. Oynanan sahte oyunlara karşı Türkiyeli kardeşlerini uyaran Cantürk, "*Sizi kurtaracağız!*" gibi süslü söylemlerle Kızıl Çin'in aslında Türkiye'yi yok etmek istediğini ifade etmiştir.[13]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Çin'in Doğu Türkistan'ı İstila İçin Uyguladığı Metotlar Şimdi de Türkiye'de Uygulanıyor*" başlıklı yazısında Komünist Çin'in esaretinde bulunan milyonlarca Müslüman Türk kardeşimizin namaz ve oruç başta olmak üzere bütün İslâmî esasları ve millî hayatı özgürce yaşamasını menettiğini yazmıştır. Yazıda namaz kılan Müslüman Türklerin alınları dağlanmış veya pis şeyler sürülerek halka gösterildiğinden bahseden Cantürk, Ramazan ayından önce oruç tutmayı caydırma ve tutacakları tehdit etmek amacıyla bir dizi propaganda yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Ramazan ayında oruç tutanların en ağır işlerde çalıştırıldığını belirten Cantürk, zulüm ve işkencelerin yıllardır Doğu Türkistan'da yaşandığını ve hâlen daha yaşanmakta olduğunu ifade etmiştir. 26 Eylül 1949 tarihini

---

[11] Doğu Türkistan Uygur Türklerinden olan Mehmet Emin Buğra, 1901'de Hoten'de dünyaya gelmiş, âlim, şair, siyasetçi ve Türk milliyetçisidir. Hoten Millî İhtilal Komitesi kurucu başkanıdır. 1933 ihtilalinin başarısız olması üzerine önce Hindistan'a, oradan da Afganistan'a geçti. Türkiye Cumhuriyeti Kâbil Büyükelçisi Memduh Şevket Esendal'ın ricası ve İsa Yusuf Alptekin'in teşvikiyle 1942'de Çin'e gitti. 1946 yılında Urumçi'ye dönerek Koalisyon Hükümeti'nde Kalkınma Bakanı görevini üstlendi. 1949 yılında ise Doğu Türkistan'a Komünist işgalinin belirmesi üzerine önce Hindistan'a, akabinde de 1954 yılında Türkiye'ye yerleşti. 1965 yılında kalp krizi geçirerek Ankara'da vefat etti. Geniş bilgi için bk. Bakır, **a.g.e.**

[12] İsa Yusuf Alptekin Hakkında geniş bilgi için bk. Alptekin, **Esir Doğu Türkistan İçin-1;** a. mlf.**, Esir Doğu Türkistan için-2**.

[13] **Belge Ek-85:** Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Zulüm Var", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 7 Mayıs 1976, s. 3.

Doğu Türkistan'ın işgal edildiği kara bir gün olarak niteleyen Cantürk, Müslüman Türk âleminin son bağımsız kalesi olan Türkiye'de Ramazan Bayramı'nın sevinci yaşanırken Doğu Türkistanlıların bayramın geldiğinden habersiz, Komünist Çin zulmü altında işkence ve zulümlere mâruz kaldıklarını bu yazısında kaleme almıştır. Cantürk yazısının devamında Türkiye'nin, Müslüman Doğu Türkistanlı kardeşlerinin istiklâl davasına sahip çıkması gerektiğini belirtmiş, bunun en mutlu olunması gereken bayram günlerinde sevdiklerinden uzakta tutulan Doğu Türkistanlılara teselli ve umut olduğunu vurgulamıştır. Yazısında Komünist Çin'in sinsice dünyayı istila etme amacıyla hareket ettiğini belirten Cantürk, Türkiyeli kardeşlerini uyararak "*Uyanınız!*" demiş, şayet tedbir alınmazsa gelecek Ramazan Bayramı'nda bahtsız dindaş ve soydaşlarının uğradığı gibi aynı korkunç akıbetine düşüleceğini söylemiştir. Türkiyeli kardeşlerinin Doğu Türkistan'daki milyonlarca Müslüman Türk'ü katleden kızıl diktatör Mao'nun ölümüne üzülüp Doğu Türkistan'daki zulüm altında inleyen Müslümanların düştüğü hâlden ibret almayarak düştükleri zavallı duruma ve gaflete üzüldüğünü aktaran Cantürk, Türkiyeli kardeşlerine hitaben; "*Uyanınız. Mao sizin önderiniz olamaz. Mao'nun temsil ettiği ideoloji, Müslüman Türk milletinin millî varlığını tarihten silmeye yönelik bir ideolojidir.*" uyarısında bulunmuştur. Yazısının son kısmını ise "*Bizi görün ibret alın. Cenab-ı Allah sizleri biz Doğu Türkistanlıların akıbetine düşmekten korusun. Bizlere de sizler gibi hürriyet havasını tatma, İslâm'ı yaşama ve mutlu bayramlara kavuşma günlerini nasip eylesin.*" sözleriyle bitirmiştir.[14]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Çin Doğu Türkistan'da Atom Denemesi Yaparken Sahte Hürriyet Kahramanları Neden Susuyor?*" başlıklı yazısında 28 Eylül 1976 günü Ankara Radyosu'nda saat 13.00'de verilen haberde Çin Halk Cumhuriyeti'nin nükleer deneme yaptığını belirtmiştir. Nerede, nasıl ve ne zaman yapıldığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmayan bu haberde Çin kuvvetlerinin nükleer silahlarını barış amacıyla kullanacağı ifade edilmiştir. Cantürk, bu denemenin Doğu Türkistan'da yapıldığını, 1973 yılında da Kızıl Çin Hükümeti'nin atom denemesi yaptığını aktarmıştır. Cantürk'e göre Doğu Türkistan'ın Taklamakan çölü kıyısı Kızıl Çin Hükümeti tarafından "*Atom İmalat Merkezi*" olarak kullanılmıştır. Cantürk

[14] Mehmet Kasım Cantürk, "Çin'in Doğu Türkistan'ı İstila İçin Uyguladığı Metotlar Şimdi de Türkiye'de Uygulanıyor", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976.

bunun sebebi atom reaksiyonları, uranyum, volfram gibi zengin maden kaynaklarının Doğu Türkistan topraklarından çıkarılmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir.[15]

Mehmet Kasım Cantürk "*Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdülkadir Saidî (ö. 1978)*" başlıklı yazısıyla 1954-1958 yılları arasında kendisinden yüksek din eğitimi aldığı üstadı Abdülkadir Saidî'nin hayatını anlatmaya gayret etmiştir. Cantürk yazısında Kaşgar'da "*Edip Mahdum*" olarak bilinen, Türk edebiyatı yanı sıra Arap ve Fars edebiyatı hakkında da geniş bilgisi bulunan Abdülkadir Saidî zengin bir âlim olması nedeniyle Komünist Çin'in baskı ve zulümlerinden kaçıp Kaşgar'dan Yarkent'e gittiğini ifade etmiştir. Yazısında bir hatırasına da yer veren Cantürk, bir gün karakol çıkışında üstadını görünce elini öptüğünü ve kendisine "*Bugün artık (Kaşgar'dan) gideceğim, şimdiye kadar yapılanlar cahillerden geliyordu. Fakat bu adam (müftü) ilim ehlinden biridir. Onun yaptığına dayanamıyorum.*" dediğini aktararak, Kaşgar'da kendisine ne denli zulmedildiğini dile getirmiş ve o gün Kaşgar'a dönmüştür. Cantürk, onun gidişiyle Yarkent'te eğitimin son bulduğunu zikretmiştir. Cantürk yazısında Kaşgar'da verdiği dersler esnasında güvendiği öğrencilerine haftanın belli günlerinde gizlice Serhat Türkülerini sesli ve ahenkli olarak okuyan Abdülkadir Saidî'nin Osmanlı devrinde Kaşgar'ın Artuş ilçesinde Türk Okulu açan İbrahim Şevki ve arkadaşlarının metodu ile öğretilen millî marştan bahsederek Türk kültür ve tarihi hakkında özel dersler verdiğini belirtmiştir. Cantürk, Türkiye'yi kendisine ve diğer medrese arkadaşlarına tanıtan kişinin Abdülkadir Saidî olduğunu yazısında bilhassa vurgulamıştır. "*İzmir Yollarında Çiçekler Açar*" gibi marşları ondan öğrendiğini belirten Cantürk, Abdülkadir Saidî'nin hocasından hatıra kalan çok sevdiği kitaplarını kendisine emanet ettiğini söylemiştir.[16]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan'daki Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevî*" başlıklı yazısında Ahmet Yesevî'nin Türkistan'da "*Kul, Hoca Ahmet*" unvanları ile meşhur olduğunu ifade etmiştir. Yazısında Ahmet Yesevî'nin "*Divan-ı Hikmet*" eserinin irşat usulünde İslam'ın beş rüknü üzerinde durduğunu belirten Cantürk, "*Divan'ı Hikmet*" eserinin Türk Dili ve Edebiyatı'nın muhafazakâr bir

[15] Mehmet Kasım Cantürk, "Çin Doğu Türkistan'da Atom Denemesi Yaparken Sahte Hürriyet Kahramanları Neden Susuyor?", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976, s. 3.
[16] Bk. **Belge Ek-86:** Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdülkadir Saidî (ö. 1978)", **Erciyes Dergisi**, S. 163, (Temmuz 1991), Kayseri, s. 22-23.

örneği olarak kalacağının altını çizmiştir. "*Üç yüz altmış su geçtim, Dört yüz kırk dört dağ aştım…*" dizeleriyle Ahmet Yesevî'nin insan psikolojisi ve fiziki yapısı üzerinde dahi bahiste bulunduğunu belirten Cantürk, ilim adamlarının bu dizedeki suyun insan vücudunu, dağın ise kemikleri ifade ettiğini aktarmıştır. Hoten ve civarındaki illerde Hoca Ahmet isminin çok yaygın olduğunun belirten Cantürk, salih kişilerin isminin o adı taşıyan kişide tesir ettiği görüşünün Doğu Türkistan'da çok yaygın olduğunu belirterek, bu maksatla kendisinin de oğlunun adını "*Kul Ahmet*" verdiğini yazmıştır.[17] Yazısında Ahmet Yesevî'nin 63 yaşında yer altında halvete girdiğini belirten Cantürk, Türkistan'da evliyaların hepsinin Ahmet Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'teki dizelerini kendine rehber edindiğini yazmış, Batı ve Doğu Türkistan'da da Anadolu'daki gibi erenler, veliler yetiştiğini ve o topraklarda gömüldüğünün altını çizmiştir. Cantürk, Batı Türkistan'ın neredeyse bir asırdır komünistlerin esareti altında olduğunu vurguladığı yazısında ilahî bir yardım ile bu vaziyetten kurtulduklarını söylemiştir. Yazısında Doğu Türkistan'ın ise hâlen Çin mezalimi ile yanıp tutuştuğunu vurgulayan Cantürk, "*Her gecenin gündüzü olduğu gibi inanıyoruz ki Cenab-ı Allah bize de hürriyet nasip eder ve Ahmet Yesevî Hazretlerinin diyarından küfür ve dalâlet kâbusları silinmiş olur.*" demiştir.[18]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Fıkıh Kadı Şehit Gazi Abdülkadir Abdülvaris Merhumun Hayatı ve Eserleri Hakkında*" başlıklı yazısında Abdülkadir Abdülvaris Dâmolla'nın Kaşgar'ın Artuş kasabasının Meşter semtinde H. 1281/M. 1865'te dünyaya geldiğini belirtmiştir. Cantürk'ün yazısında anlattığına göre; Abdülkadir Abdülvaris, Kaşgar ve Buhara'da yüksek eğitim aldıktan sonra Batı Türkistan'da birkaç yıl ders okutmuş, daha sonra Kaşgar'a geri dönerek burada kısa sürede büyük âlimler yetiştirmiştir. Cantürk'e göre Abdülkadir Abdülvaris, eğitim verdiği Takam Medresesi'nde talebelerin seviyesine göre dinî ilimlerin yanında matematik, coğrafya ve tarih gibi ilim dallarını da eklediği sınıflar açarak yeni bir tahsil usulü ortaya koyarak sadece dinî bilgiyle donatılmış değil, dünyadan da haberdar olan talebeler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bir dönem Kaşgar kadılığı vazifesini de yürüten Abdülkadir Abdülvaris, hac ibadetini yerine getirmek için Hicaz ve ardından Mısır'a

[17] Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevî", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 3, (Mayıs-Haziran 1994), Kayseri, s. 5.
[18] Cantürk, "Doğu Türkistan'da Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevî", s. 6-7.

giderek büyük âlimler ile görüşmüştür. Cantürk'ün kaleme aldığı yazısına göre vatanı Doğu Türkistan'ın esaret ve kölelikten kurtulabilmesi için halkının fikir ve düşüncesini yükseltmek gerektiğine inanan Abdülkadir Abdülvaris, Türkistan medreselerinde okutulan anlaşılması zor kitapların yerine Uygur halk dilinde kısa ve kolay ders kitaplar kaleme almıştır. Böylece Kuran ve Hadis ilmine önem vermeleri için âlimleri davet etmiştir.[19] Cantürk'ün yazısında aktardığına göre; Kaşgar Îdgâh Camii'nde toplumu kuşatan esaretin sıkıntılarının kaynağı olan hurafe ve bidatleri temizlemek ve cihat ruhunu geliştirmek için sohbet ve umumî derslerine devam eden Abdülkadir Abdülvaris'in bu dersleri halkı büyük ölçüde etkilemiştir. Abdülkadir Abdülvaris'in bu faaliyetleri, "*yenilik*" olarak niteleyerek halkı dinden çıkarttığını öne süren kişiler tarafından saldırılara mâruz kalmıştır. Abdülkadir Abdülvaris, 1922 yılının yaz aylarında Çin ve Rusya'nın gizlice destek verdiği bu saldırıların birinde Kaşgar Ketmen Pazarı Mahallesi'nin müezzini olan Ahmet isimli bir hain tarafından gece abdest için avluya çıktığı esnada gizlice sırtından bıçaklanarak şehit edilmiştir.[20]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan Evliyaları*" başlıklı yazısında ilk üstadı olan Kul Ahmet Ahun'un hayatını bildiği kadarıyla anlatmaya gayret edeceğini söylemiştir. Cantürk'e göre 1878 yılında Yarkent'in Albohca köyünde dünyaya gelen Kul Ahmet Ahun tahsilini Yarkent Eskişehir Camii Medresesi'nde tamamladıktan bir süre sonra bu medresede eğitim vermeye başlamış ve zamanla başmüdürlüğe kadar yükselmiştir. Cantürk, medrese eğitimi aldığı dönemde yanında kaldığı Kul Ahmet Ahun'un çok sade giyimli, mütevazı, karşılaştığı kimselere ondan önce selam vermeye çalışan, ev ihtiyaçlarını mümkün mertebe pazardan kendisi gideren ve hizmetçi, at bakıcısı gibi kimseleri yanında bulundurmayan bir zat-ı şahane olduğunu yazmaktadır. Cantürk, Kul Ahmet Ahun'un yatsı namazından sonra herkes uykudayken medresenin mescidinde sabaha kadar namaz kıldıktan sonra sabah namazına bir saat kala evine gelip ezan vakti ise tekrar medreseye dönerek sabah namazını kıldırdığını belirtmektedir. Cantürk yazısında gezi ve seyahatler sırasında birçok keramet gösteren âlim Kul Ahmet Ahun gibi evliya ve ulemâların yurdu olan Doğu Türkistan'ın bugün hangi canilerin zulmü altında olduğunu

[19] Mehmet Kasım Cantürk, "Fıkıh Kadı Şehit Gazi Abdülkadir Abdülvaris'in Hayatı Hakkında", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (Temmuz-Ağustos 1995), Kayseri, s. 5-6.
[20] Cantürk, "Fıkıh Kadı Şehit Gazi Abdülkadir Abdülvaris", s. 7.

düşünüp de üzülmemenin elde olmadığını vurgulamıştır. Cantürk, bunu düşünebilmenin vicdan, kalp ve gönül işi olduğunun altını çizmiştir.[21]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan Evliyaları*" başlıklı bir öncekinin devamı olan yazısında Kul Ahmet Ahun'un hayatını anlatmaya devam etmiştir. Kul Ahmet Ahun'un vefatından birkaç ay önce annesi ve babasının kendisini evlendirmek isteyerek hazırlıklara başlaması üzerine hocasına dersini okuduğu bir gün düğün davetiyesini takdim eden Cantürk, hocasının davetiyeyi henüz eline almadan; "*Bizim adam olacağını tasarladığımız kişiler hemen evlenmeye kalkışmışlar. Ben seni Kaşgar'a gönderip okutmayı düşünmüştüm.*" diyerek kızdığını aktarmıştır. Hocasının nikâhını kıymasından ve çölde beraber seyahat ederlerken göstermiş olduğu kerametinden de bahseden Cantürk, "*Başınıza kılıçla vurulsa dahi yalan söylemeyin.*" nasihatinde bulunduğu günün ertesinde hocasının vefat ettiğini bildirmiştir. Ayrıca Cantürk, "*Tarihî Türk beşiği olan ve İslâmiyet'in kabulünde öncülük yapan Satuk Buğra Han, Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hâcib gibi birçok önemli şahsiyetin yurdu olan Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin'in istilâsından kurtulması için camiamızla mücadele etmemiz gerekir*." diyerek yazısını bitirmiştir.[22]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler*" başlıklı yazısında Taklamakan Çölü kenarında yapılan atom denemeleri akabinde zehirli gaz ve tozlu dumanların ortaya çıkması sonucunda çocukların sakat kaldığını, insanların kansere yakalandığını, ağaçların sarardığını, meyve ve sebzelerin rengi ile tadının değiştiğini, ayrıca ırmakların kuruduğunu belirtmiştir. Ayrıca doğum yasağı uygulamalarıyla hamile kadınların karınları yarılarak ceninlerin çöplüklere atıldığını ve sonra âdeta bir çuval diker gibi kadınların karınlarının dikildiğini söylemiştir. Yazısında Çinli göçmen akınları ile gün geçtikçe Müslüman Türklerin öz yurdu olan Doğu Türkistan'ın işgal edildiğini vurgulayan Cantürk, milletinin geleceğini kurtarma gayesindeki Türk gençlerinin gizlice kurdukları Şarkî Türkistan İslâm Partisi, Genç Bozkurt Partisi gibi partilerle "*Ya kurtuluş ya ölüm!*" gibi sloganlarla bir araya geldiklerini vurgulamıştır. Cantürk

[21] Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan Evliyaları", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 11, (Eylül-Ekim 1995), Kayseri, s. 5-7.
[22] Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan Evliyaları", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S.12, (Kasım-Aralık 1995), Kayseri, s. 19-20.

yazısının devamında Çin yönetimine yaltaklık ederek gününü geçiren, hatta din adına cami ve meydanlarda Kızıl Çin'in rejimini savunan ve karşılığında da Çin idaresi tarafından birer araba alan kişilerin birkaçı aynı gün ve saatte Türkistan'ın kasabalarında öldürüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca Kızıl Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan'da nasıl bir soykırım yaptığının yabancı basının Doğu Türkistan'a giremediği için belgelenemediğini vurgulamıştır. Cantürk Doğu Türkistan'da yaşananlara dair sadece Avrupa haber ajanslarının uydu aracılığı ile yayınladıkları haberler bulunduğunu belirtmiştir. Cantürk, Çin Halk Cumhuriyeti'nin hile ve yalanlarına rağmen hâlen Birleşmiş Milletler'in asil beş üyesinden biri olmasının hiçbir anlam ifade etmediğini de yazısında eklemiştir.[23]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan Edebiyatının Dünü Bugünü*" başlıklı yazısı ile Doğu Türkistan'ın önde gelen şahsiyetlerinin iki önemli edebî eseri kendilerine miras bıraktıklarından bahsetmiştir. Kutadgu Bilig ve Dîvânü Lügati't-Türk eserlerinin yalnızca Türkistan Türklerinin değil; Türk milletinin tüm millî ve edebî eserleri içerisinde en kıymetli ve kıdemli eserler olarak kabul edildiklerini söylemiştir. Cantürk, "*Has Türkistan diliyle yazılmış olan bu iki eser Türkistan'ın tarihinden izler taşımaktadır.*" demektedir. Daha sonra 19. asra kadar Türkistan'da yetişen âlim ve ediplerden bahseden Cantürk, millî şairlerin neredeyse tamamının istiklâl ve hürriyet hasretini konu alan aruz vezinli edebî eserler kaleme aldıklarını vurgulamıştır. Ahmet Ziyaî'nin "*Türkistan Edebiyatından Parçalar*" isimli eseri dışındaki eserlerin mevcut olmadığını zikreden Cantürk, Türkistan'ın millî edebiyatının hiçbir eğitim aşamasında öğretilmediğini dile getirmiştir. Cantürk, Millî şair Ahmet Ziyaî'nin iki Uygur gencinin aşk hikâyesini konu alan operasının Türkiye Türkçesi'ne çevrilip sahnelenmesi durumunda çok ilgi ve takdir göreceğinin altını çizmiştir.[24]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan'da Çin Baskı ve Zulmünün Son Örneği*" başlıklı yazısında Doğu Türkistan'ın Çin tarafından nasıl işgal edildiğinden bahsetmiştir. Cantürk yazısında 1949 yılı sonlarında işgal edilen Doğu

[23] Bk. **Belge Ek-87:** Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 147-148.
[24] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısı notlarından aktarılmıştır.

Türkistanlıların topraklarına Komünist Çin tarafından Çinlilerin yerleştirmesiyle bölgede azınlık durumuna düşürülmeye çalışıldığından bahsetmiştir. Yazısında yerli idarecilerin yerine Çinlilerin yerleştirildiğinden bahseden Cantürk, bunun yanında bölgenin en verimli, işlek, sulu arazi, bağ ve bostanlarının da Çinli yerleşimcilere verildiğini ifade etmiştir. Bu suretle toprakları dâhil her şeyleri ellerinden alınan Doğu Türkistanlıların, işsizlik ve sefalete terk edildiğini ifade eden Cantürk, Komünist Çin'in uydurma suçlamalarıyla "*kara nüfus*" diye nitelenen birçok Doğu Türkistanlı kanalizasyon, yol yapımı gibi çalışma kamplarına sürgün edilerek zorla çalıştırıldığını belirtmiştir. Cantürk yazısında ayrıca Komünist Çin'in Doğu Türkistanlıların önde gelen düşünce ve fikir adamlarını da meydanlarda toplu olarak katlettiğini ifade etmiştir. Cantürk yazısının devamında doğum kontrolü adı altında şehir, kasaba ve köylerdeki hamile kadınların bir hayvanın karnı yarılır gibi cenin hâlindeki yavrularını katlederek çöplere atan Komünist Çin idaresinin, Müslüman ve Türk olmaları sebebiyle Doğu Türkistanlıları 25 ayrı vergiyle mükellef tuttuğundan bahsetmiştir. Komünist Çin'in bu yapılan zulümlere karşı duranları kara nüfus veya diğer suçlamalarla çalışma kamplarına yahut idama mahkûm ettiğini ifade eden Cantürk, Mayıs 1990'da Barın'da gerçekleşen ayaklanmayı Doğu Türkistan halkını suçlayabilmek için bir koz olarak kullanan Komünist Çin böylece gözüne kestirdiği her Müslüman Türk'ü ortadan kaldırmaya başladığını yazmıştır. Cantürk yazısında yaşanan tüm bu vahşetin dünyaya duyurulabilmesi için bölgeye hiçbir basın mensubu veya araştırmacının alınmadığı belirterek, Batı dünyasının da yaşanan zulümlere sessiz kaldığını vurgulamıştır.[25]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Doğu Türkistan'da Ramazan Gelenekleri*" başlıklı yazısıyla Doğu Türkistan'da Ramazan'ın nasıl yaşandığına dair bilgiler paylaşmıştır. Cantürk'e göre Ramazan ayı yaklaştığında durumu iyi olan kişiler bir senelik, orta ve dar gelirli kişiler ise en az Ramazan ayına yetecek kadar erzak satın alırlar ve Ramazan sonunda artırdıkları erzak ile diğer Ramazan ayı gelene kadar bereket olacağına inanırlardı. Davul, zurna ve top sesleriyle sahura başlayan Doğu Türkistanlılar imsak vaktinin geldiğini de aynı şekilde davul, zurna ve top sesleriyle öğrenirlerdi. Her mahallede topun atılmasıyla çocukların büyük bir sevinçle evlere

[25] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısı notlarından aktarılmıştır.

koşarak hazır olan sofralarda iftar yaptığını belirten Cantürk, çocuklardan kiminin "*Allah*" diyerek, kiminin ise "*Allahümme Ya Şehr-i Ramazan*" dediklerini aktarmıştır. Türkistan pazar ve çarşılarında Ramazan'a has hazırlıkların yapıldığını söyleyen Cantürk, fırıncıların özel ekmekler hazırladıklarını, lokantaların tüm tatlı ve pasta çeşitleriyle vitrinleri süslediklerini ve de iftar için özel yemekler hazırladıklarını belirtmiştir. Gündüz vakti hiç kimsenin açıkta bir şey yiyip içmediğini, çocukların bile bu duruma aşırı hassasiyet gösterdiğini belirten Cantürk, Ramazan ayının 7. gününden sonra ilkin akrabaların birbirini iftara davet ettiğinden, Ramazan ayının 15. gününden sonra da mahalle sakinleri ve çevresine sıranın geldiğinden bahsetmiştir. Ramazan ayının 27. günü iftar davetlerinin son bulduğunu ifade eden Cantürk, tüm cami ve mescitlerde üç günlük, beş günlük, yedi günlük Kur'an-ı Kerim hatmi yapıldığını vurgulamıştır. Hatimle Teravih namazlarının Kadir Gecesi'nin 27. gün olduğu inancıyla Ramazan'ın 27. gecesine kadar devam etiğini ifade eden Cantürk, daha sonra bayram hazırlıklarına başlandığını ve büyük küçük herkesin büyük bir sevinçle bayram sabahını beklediğini yazmıştır. Yazısının devamında bayramlaşmalarda genellikle her evde sofra düzeninin aynı olduğunu belirten Cantürk, Ramazan'a özel yapılan zanza, girde, sulama, tokaç, yağsamsu ve diğer kuru yemiş ve mevsim meyvelerinin sofralarda yerini aldığını belirtmiştir. Sofraların Ramazan Bayramı'nın sürdüğü üç gün boyunca kaldırılmadığını belirten Cantürk, bu geleneklerin Kurban Bayramı'nda da aynen devam ettirildiğini belirtmiştir. Kurban Bayramı'nda dört gün bayram sofrasında kesilen kurban etlerinin pişirilmiş hâlde tepsilerde ikram edildiğini ve her gelen misafirin bir parça da olsa et yemeden sofradan kalkmadığını belirten Cantürk, akrabaların birbirlerinin çocuklarına hediyeler aldığını ya da çocuklara para vererek onları sevindirdiklerini ifade etmiştir. Her şehirde büyük caminin girişindeki kubbeler üstünde davul ve zurnalar çalınarak bayramın gelişinin kutlandığını belirten Cantürk, bilhassa Kaşgar'da Îdgâh Camii'nin önündeki meydanda on binlerce insanın davul ve zurna seslerine ayak uydurarak sema yaptıklarını ifade etmiştir. Bu âdetin Türklerin cesaret ve coşkusunun bir simgesi olarak bilindiğinden bahseden Cantürk, Komünist Çin'in

bu geleneğin halkı isyana sevk edeceği düşüncesiyle askerî kuşatma ve tedbirler aldığını ifade etmiştir.[26]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Kızıl Çin'in Doğu Türkistan'ı İstilasının 44. Yıldönümü ve Yapılan Zulümler*" başlıklı yazısına Komünist Çin'in Doğu Türkistan'ı Eylül 1949 tarihinde işgal ettiğini belirterek başlamıştır. Ayrıca sinemaya çevrilen medreselerin, domuz ahırı yapılan mescitlerin, yıkılan kubbe ve minarelerin, tarumar edilen Türk İslâm eserlerinin ve dozerlerle kazılan Türk İslâm büyüklerinin türbelerinin zalimce ortadan kaldırıldığını aktarmıştır. Abdulkerim Satuk Buğra Han'ın Milâdî 936 yılında Müslüman olmasıyla Karahanlılar Devleti içtimai ve de ferdî olarak İslâm dinini yaşamaya gayret ederek günde beş vakit okunan Ezan-ı Muhammedî sesiyle yeri göğü çınlattığını yazan Cantürk, ne yazık ki Şovenist Çin Hükümeti tarafından Ezan-ı Muhammedî'nin yasaklandığını belirtmiştir. 1876 senesinden itibaren Şovenist Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan halkının âlimlerini ve aydınlarını "*militarist, pantürkist*" olmakla suçlayarak zalimce katlettiğini belirten Cantürk, yapılan tüm zulümlerin Çin'in belli bir plan ve proje dâhilinde sürdürdüğünü vurgulamıştır.[27]

Mehmet Kasım Cantürk, "*Turan ve Kurultay Türk Birliğinin Simgesidir*" başlıklı yazısında Turan'ın millî devleti ayakta tutan bir mefkûre olduğunu belirtmiştir. Türk varlığının dünyada yok edilemeyeceğini ilan etmek için yapılan içtima tarihî toplantılara verilen "*kurultay*" adının özbeöz Türkçe olduğunu ifade eden Cantürk, her ne zaman ki Türk milleti bu geleneğinden uzaklaşmışsa artık esir olmaya mahkûm olmuştur demiştir. Türk milletinin ekseriyeti yüzyıllar boyunca Rusya ve Çin'in esareti altında yaşadığını belirten Cantürk, Doğu Türkistan, Balkan Türkleri, Yunanistan'daki soydaşlarımız, Musul-Kerkük Türkleri gibi pek çok Türk toplumunun hâlen esir olarak yaşadığını dile getirmiştir. Cantürk, "*Türk Birliği'nin özü olan 'Turan' mefkûresi ile şartlar ne olursa olsun dünyanın neresinde bir Türk varsa doğal sınırlarımızı oraya kadar genişletmemiz gerekir.*" diyerek esaret altındaki soydaşlarımızın kurtuluşu için çözüm önerisinde bulunmuştur.[28]

[26] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısı notlarından aktarılmıştır.
[27] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısı notlarından aktarılmıştır.
[28] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısı notlarından aktarılmıştır.

Mehmet Kasım Cantürk, "*Türkistan'ın Manevi Hayatı ve Millî Hareket*" yazısında Komünist Çin'in Doğu Türkistan'ı işgal etmesinden 32 sene evvel Bolşeviklerin Batı Türkistan'ı istilâ ettiğini ve Batı Türkistan'daki dinî müesseseleri kapatmamasıyla burada ilmî bir zümrenin yetiştirildiğini belirtmiştir. Geleneklere sıkı sıkıya bağlı olarak yetişen bu zümrenin yenileşmeye de karşı olduğunun altını çizen Cantürk, Kırım, Azerbaycan ve Tatarların çabalarıyla Türkistan'da yenileşme hareketi meydana geldiğini ifade etmiştir. Cantürk, yenileşme ile gençleri çağdaş dünya görüşüyle yetiştirerek Türk milletini özgürlüğüne kavuşturmanın amaçladığını belirtmiş, aynı şekilde Kaşgar'da da Abdülkadir Abdülvarisoğlu'nun yenileşme fikri ile yeni ilmî teşekkülleri başlattığını ifade etmiştir. Medreselerde tarih, coğrafya, hendese, matematik gibi dersler okutulmaya başlandığını dile getiren Cantürk, bu hareketin Doğu Türkistan'da olumlu gelişmelere neden olacağını fark eden Şovenist Çin'in Ahmed adlı bir müezzini kullanarak Abdülkadir Abdülvarisoğlu'nu şehit ettiğini yazmıştır. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına kavuşmasının ancak millî bir ayaklanma ile mümkün olacağını düşünen Cantürk yazısında Çin'in sömürgeleştirmesi ile halkı her anlamda geri kalan Doğu Türkistan'ın tüm ayaklanmalarının Şovenist Çin tarafından kanlı şekilde bastırıldığını belirtmiştir.[29] Cantürk yazısında Batı Türkistan'ın manevi liderlerinin, din âlimlerinin ve tarikat mensuplarının milleti Ruslara aldanmamaları ve İslâm dininde sıkı sıkıya bağlı kalmaları konusunda uyardığından, bu meyanda medreselerde bir ilmî sınıf yetiştirildiğinden bahsetmiştir. Yetişen bu grubun geleneklere saldırdığını, Rus hâkimiyetini ve İslâm'a düşman olduğunu savunmuştur. Bu dönemde Rusya'da Kadimciler ve Cedîdciler arasında mücadelede Cedîdcilerden yana bir duruş sergileyen Cantürk, Kadimci din adamlarının geleneklere sahip çıktığı kadar yenileşmeye de karşı olduklarını ifade etmiştir. Yenileşme hareketlerinin Kırım, Azerbaycan ve Tatarlar arasında etkili olduğunu ifade eden Cantürk, bu hareketin çağdaş dünya görüşü üzerine kurulu olduğunu ve milleti hürriyete kavuşturmayı amaçladığını aktarmıştır. Zikredilen dönemde Buhara'da tahsilini bitirip Kaşgar'a dönen Abdülkadir Abdülvarisoğlu'nun Doğu Türkistan'ın da esaretten kurtuluşu için Kaşgar'da yeni ilim teşekkülleri başlattığını ifade eden Cantürk, onun sınıflar hâlinde

[29] Mehmet Kasım Cantürk, "Türkistan'ın Manevi Hayatı ve Millî Hareket", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 20.

okul metodu başlatarak tarih, coğrafya, hendese, matematik gibi dersler okutmaya başladığını yazmaktadır. Cantürk yazısının devamında bu hareketi takip eden Çinlilerin, hareketin baş âmili olarak gördükleri Abdülkadir Dâmolla'yı çok sinsi bir planla ortadan kaldırmaya çalıştıklarını ve bir mescidin müezzini Ahmet isminde bir hain eliyle bundan 74 sene evvel şehit edildiğini ifade etmektedir. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için yapılan bütün ayaklanmaların Çinliler tarafından kanlı şekilde bastırıldığını ifade eden Cantürk, bu olumsuzluğa rağmen ölüm pahasına gittikçe artan Çin mezâlimine halkın karşı durduğunu yazmaktadır. 6 Ocak 1933 tarihinde yaşanan Turfan ayaklanmasının liderleri Maksut, Mahmut, Mesut Beyler olduğunu, Kumul inkılâbının ünlü şahsiyeti olan Salih Darga'nın kızına Çinli bir subayın zorla evlilik teklif etmesinin sebep olduğunu aktaran Cantürk yaşanan olayları kısaca anlatmıştır.[30]

Mehmet Kasım Cantürk'ün bu yazıları yanında Farsça kaleme aldığı "*Doğu Türkistan'ın Avazı*" başlıklı dört makalesi Afganistan'da yayınlanan Enes gazetesinde okuyucuyla buluşmuş, daha sonra Çinlilerin baskılarıyla bu gazetede Cantürk'ün yazılarının yayımlanması son bulmuştur. Ayrıca Mehmet Emin Batur, Abdülmecit Avşar ve Seyit Tümtürk gibi isimler ile birlikte Kayseri'de iki ayda bir yayımlanan "*Gökbayrak Dergisi*" ile "*Ülker*" ve "*Erciyes*" gibi mahallî dergilerde köşe yazıları, makaleler ve şiirler kaleme alan Cantürk, Doğu Türkistan davasını her fırsatta dile getirme gayretinde olmuştur.[31]

Mehmet Kasım Cantürk, 1978 yılında Yücel Soyutürk ile yapmış olduğu bir röportajda edebiyatı çok sevdiğini ve fırsat buldukça bu alanda okumalar yaptığını söylemiştir. Yazma hususunda ise şiir denemeleri olduğunu belirten Cantürk, Halk edebiyatı türüne has kaleme aldığı şiirlerinde çoğu zaman isim ve mahlas kullanmamıştır. Cantürk bununla beraber, aruz vezniyle yazdığı şiirlerinde, muhtemelen vatan özlemi ve işgalinden duyduğu teessür dolayısıyla Nâşâdî[32] mahlasını kullanmıştır. Kendi el yazısıyla Ali Şîr Nevâî'nin şiirine nazire olarak Uygur Türkçesi'nde yazdığı ilk beyti Ali Şîr Nevâî'ye, diğer beyitleri ayrı vezin ve

[30] Bu kısa makale merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısıyla hazırladığı nottan Recep Kanalga tarafından aktarılmıştır. Bk. Cantürk, "Türkistan'ın Manevi Hayatı ve Millî Hareket", s. 21.
[31] Özkan, a.g.m., s. 9; Deniz, a.g.m., s. 32.
[32] Gülmeyen, mutlu olmayan, kalbi, gönlü, kırık anlamındadır.

kafiyede olan şiirinde Nâşâdî mahlasını kullanmıştır. Rasim Deniz, Cantürk'ün imzalayarak kendisine takdim ettiği bu şiirin fotokopisini daha sonra Cantürk'ün oğlu Kul Ahmet Cantürk'e babası ile Türkçe'ye çevirmesi için vermiştir.[33]

Mehmet Kasım Cantürk, Mehmet Emin Buğra'nın Mısır'da Arapça olarak yayımlanan bir eserini Türkçe'ye tercüme ederek "*Doğu Türkistan'ın Dünü ve Bugünü*" ismiyle 1991 yılında Kayseri'de yayımlandığını el yazısı notunda belirtmiştir.[34] Cantürk bu faaliyetleri haricinde bir teksir kâğıdına aldığı notlarında Mart 1991 tarihli zaman gazetesinde yayınlanan "*İnönü bizi Türkiye'ye kabul etmedi*" isimli bir yazı, Erciyes Dergisi'nin 1. cildi, 12. sayısında bir röportajı, Güneysu dergisinde "*Dava Adamı İsa Yusuf Alptekin'in Mücadelesinden Bir Kesit*" isimli bir yazısı, Barak gazetesinde bir röportajı, İsmail Gaspıralı ve Türkistan adlı bir konferansta konuşma yaptığı, Hoca Ahmed Yesevî sempozyumuna "*Doğu Türkistan'daki Tasavvuf ve Hoca Ahmed Yesevî*" isimli bir tebliğ sunduğu ve İmam Buhârî sempozyumuna "*İmam Buhârî'nin Hayat Sahifesinden Bilgiler*" isimli bir bildiri ile katıldığı yazmaktadır.[35] Cantürk zaman zaman hat yazıları yazmış, bu yazılarda Hadisler yanında şiir ve sevdiği sözler yer almıştır.[36] Cantürk'ün arşivinde yaptığımız çalışmalarda ve Kul Ahmet Cantürk'ten aldığımız belgelerde zaman zaman kendisine sevdiklerinden mektuplar, tebrik kartları ve kutlama mesajları geldiği görülmüştür. Bu türden kutlama mektup ve telgraflarına örnek olarak 24 Kasım 1992 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclis Başkanı Hakkı Atun, Cantürk'e gönderdiği mektubunda 12 Kasım 1933 ve 1944 tarihlerinde Kaşgar ve Gulca'da ilan edilen Doğu Türkistan Cumhuriyetlerini anma toplantısına davetlerine teşekkür etmesi ve bağımsızlık hareketlerinin yıldönümünde Cantürk nezdinde

[33] Soyutürk, a.g.r., s. 6-7; Gerçel, a.g.m., s. 23; Deniz, a.g.m., s. 33. Bahsi geçen şiire ulaşılamamıştır.
[34] Yaptığımız görüşmelerde Taklamakan Uygur Neşriyat sahibi Doğu Türkistan Uygur Türklerinden Abdulcelil Turan broşür şeklindeki 40 sayfalık bu çalışmanın bir nüshasını tarafımıza iletmiştir. Çalışmanın üzerinde Kayseri Erciyes Üniversitesi Yay., No: 25 yazmaktadır. Elimizdeki çalışmanın önsözünde, Mehmet Emin Buğra'nın kaleme aldığı Mısır'da Dâru'l-Envâr matbaasında tarihsiz ve Arapça olarak yayımlanan bu çalışmanın Türkçe'ye Mehmet Kasım Cantürk tarafından tercüme edildiğine ve eserin hâlen Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde hizmet verdiği notu bulunmaktadır.
[35] Mehmet Kasım Cantürk'ün arşivindeki belgeler arasında bir bildiri ile katıldığı Hoca Ahmet Yesevî Sempozyumu'nda kullanmadığı bir meşrubat fişi bulunmaktadır. Fişin üzerinde Sempozyumun 26-29 Mayıs 1993 tarihinde gerçekleştirildiği yazmaktadır.
[36] Bk. **Belge Ek-88:** Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

Türkistanlı kardeşlerine şahsı ve KKTC Cumhuriyet Meclisi adına kutlaması gösterilebilir.[37]

3.2. Mehmet Kasım Cantürk'ün Şiirleri

O Benim Yurdum

Ağaçları gül, kuşları bülbül,
Dikeni sümbül, o benim yurdum.

Taşları mercan, dağlarıdır kan,
Suyu zerefşan, o benim yurdum.

Urumçi, Hoten, Gulca ve Ceçen,
Altay ve Yarkent, o benim yurdum.

Kaşgar'da Tümen, kızıl boy çemen,
Beş kerem semen, o benim yurdum.

Karaşer, Kumul, Turfan Tarbüğül,
Sayipo-bop göl, o benim yurdum.

Nerkit, Yaralbaş, Taşkorgan, Subaşı,
Hudut tamga taş, o benim yurdum.

Yenisar, Sayram, Baybügür, Bayram,
Kuçar, Aksu-cam, o benim yurdum.

Kargalı, Manas, Gökbürü, Talas,
Turfan, Tohsun, Has, o benim yurdum.

Artuş, Tutaylak, Kelpinler, Aymak,
Hem Aygırbulak, o benim yurdum.

Tarihte Kaşgar, devlete mazhar,
İlimde ezher, o benim yurdum.

Üç Turfan, Çoçek, Farın bin Köçek,
Hayran bağ çekçek, o benim yurdum.

Karakaş, Oybağ, ilçe Oybulağ,
İki su, Saybağ, o benim yurdum.

O cat gülahmar, aslı gül humar,

[37] Bk. **Belge Ek-89:** 24 Kasım 1992 tarihli KKTC Cumhuriyet Meclisi Başkanı Hakkı Atun, Alparslan Türkeş ve Muhsin Yazıcıoğlu'nun tebrik mesajları

Binezir diyar, o benim yurdum.

Köhribat, Koçi o danlık avcı,
Çorek, Ravaççi, o benim yurdum.

Yapcan, Hanirik, Tazgun, Gocirik,
Kızıl yakırık, o benim yurdum.

Poskam, Egerçi, şehit Dong Noçi,
Kökküm Dahançi, o benim yurdum.

Sancu hem Güma, Nodey Hem Kuma,
Beşkent, Çüçüla, o benim yurdum.

Opal, Arpalık, Karçüng, Taşmalık,
Koşnap, Elmalık, o benim yurdum.

Mişar, Hanirik, Çiğvan, Yanirik,
Gülbağ dön erik, o benim yurdum.

Fayzabad, Kutal, Yantak, Tümen Tal,
Gökçigan, Göktal, o benim yurdum.

Uşakbaş, Gökyar, Bürküm, Tengi, tar,
Kızıl kıt Ton-Tar o benim yurdum.

Tatar çıngılık, abad oy balık,
Tohest-so erik, o benim yurdum.

Hem çangal eski, Cayterek kaski,
Sanğ-Tögüleski, o benim yurdum.

Kuşğan, Şamalbağ, Kamber, Terekbağ,
Albahcı oybağ, o benim yurdum.

Nâşâd sen nesin, kimin nesisin,
Yurdun kan ağlar, çıkmıyor sesin.

Vebal boynunda üst üste desen,
Ne yüzle dersin, o benim yurdum.[38]

Turfan Nekşesi

Hem kara hem beyaz bu yeryüzünde,
Gözlerim açılan Turfan'ım sende.

[38] Bk. **Ek Şiir-1:** O Benim Yurdum

Bütün halk bakarken gök kubbesine,
İlk önce parlayan Çolpan'ım sende.

Bir zaman oynadım hür kucağında,
Diz çöktüm, baş büktüm bu toprağında.

Lahadlar Kehillar senin dağında,
Söylesem tükenmez irfanım sende.

Geçtim ben bu sefer yanını boylak,
Şu karahacayı çok uzun oylap.

Durmak ne mutludur bu yerde yaylab,
Bulunur mu iken akrabam sende.

Gezersem görürdüm ben baştan sona,
Sükûnet içinde o yan bu yana.

Menziller pek uzun, ırmaklar kurgak,
Kurumuş o eski ummanım sende.

Daha da açıktır Uygur'un gazu,
O çekti, nice gam ve nice sızı.

Gömülmeden kaldı mı Mahmud'un izi,
Dersem de hiç iken Turfan'ım sende.

Ey güzel payitaht, ey güzel Turfan,
Geçmişte gül idin, bugün sen yaban.

Seni hür görmeye olur mu zaman,
Karşı Rab alır mı cananım sende.

Gece gündüz fikri yâdım Türkistan,
Gönlüm gözüm özler aziz Türkistan.

Seherde bülbül öter coşarsa,
… vurup ağlar derim Türkistan.

Yurdum baştan sona cennet parçası,
Dağı altın, suları bal Türkistan.

Ecnebi Rus, Çinlilere layık değil,
Türk beşiği o azizim Türkistan.

Her karanlık gecenin var gündüzü,
Yeter artık azat ol ey Türkistan!

Gözüm yaşları ile övgü yazarım,
Kadrin mana çok bilindi Türkistan.

Senin muhlis kızlarından Kasım Bey kızı,
Fikri yâdı hür olmandır Türkistan.[39]

Başlıksız

Gezerim peşinde yıllardır nazar hâlime sala diye,
Meğer öldürse kanım rengi toprakta kala diye.

Kaza ilgi şitahim… ipini tutup yatsa,
Ne eyleyin vatan kadri ahalice biline diye.

Kanım rengi kızıl, gurbet karasıyla olup mahlût,
Olup barut … im bir top yapıla diye.

Hazar an addederim kin ve mersiyemden yapılan ok,
Diyarım üzerinde kâbus-u meşuma atıla diye.

Kara ton giydim ama hiç tükenmez mi karanlık tün (gece)
Ziya-i sulh-u hürriyet şelale taze olsun diye.

Kefen kabrimde boynuma dolansa ikiye ayırıp,
Biri al ve biri gök (mavi) iki bayrağa sarıla diye.

Cihana bir yokluktan baş çekip varlığa vasıl olduk,
Cihan hürlükte, yurdum ne zaman hür ola diye.

Neva-i der: ne hoştur ellerde azatlık bilin,
Ki yoktur ihtimal nere içre ol gizli kala diye.

Yüzümde hüzün, dilimde yas ümidim bertaraf fakat,
Bekçi Kale-i Yası temelden duvar öre diye.

Ki her İl hürriyetsizse cesed-i cansız misalidur,
Doğan kuş serçe yanında vahamet acz ala diye.

Rekabet ferdi mütevelli vatan evladına daim,
Bu meşum yazgı alnım levha taşından kazıla diye.

Bu şansımı şen Asım'dan tahlis eyledim Nâşâd,
Ki yurdum şâd değilken ben şâd olsam hakkı kala diye.[40]
Başlıksız

[39] Bk. **Ek Şiir-2:** Turfan Nekşesi
[40] Bk. **Ek Şiir-3:** Başlıksız

Saklanır tarih evrakında geçmiş şanımız,
Dinimiz, ahlâkımız, hem himmet-i merdanemiz.

Şahlar "*Erdik.*" dedi Hakk şükrün beka kılmaya bugün,
Gitti berbat olunan ol devlet-i şahanemiz.

Nahelep evlatlarız ecdadımız serverlerin,
Akıbet cehil ile ziyan eyledik divanımız.

Ey kalem baş kıl bu denkli nefesindir bu eser,
Çok yazıldı, neşredildi faydasız efsanemiz.[41]

Başlıksız

Kadir bilmezlere hiç gam ona yok,
İş bu nimet çok ganimet yine yok.

Nimetin en büyüğü azatlık,
Hürriyetsiz mal u mülk nâşâdlık.

Bil esarette doğan oğlan köle,
Ne kader ki doğan kız cariye.

Varsa bir devletle istiklâliniz,
Ne ola bundan öte emânınız.

Yediğin toprak döşekler barı ya,
Olsa şükret hürriyetsiz olmak bela.

Çünkü biz güya Zemistan bülbülü,
Özleyişte bir baharı, bir gülü.

Kimse bilmez görmeyince bir kişi,
Kadrini bilmez baharın hiç kişi.

Mahlasım Nâşâd benim şâd olmağım,
Dalgalanmış bayrağımı görmeğim.[42]

Türkistan Özlemi

Aziz vatan Türk ocağı Türkistan,
Ecdadımın diyarını özledim,
Zaferlerim çağlarında karargâh,
Tarihî Türk menşeini özledim.

[41] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır.
[42] Bk. **Ek Şiir-4:** Başlıksız

Türk sancağı maneviyat edindi,
Bütün millet İslâm ile yetindi,
Cehalet ve küfür zulmet giyindi,
Nurda yatan ecdadımı özledim.

Tahsis etmek gerekirse özeti,
İstiklâli şiâr etmiş rozeti,
Millî refah tahsis etmek niyeti,
Abdülkadir mevlamı özledim.

Molla Sabit sebatlıydı yolunda,
Kur'an ile silah vardı kolunda,
Kurtuluşa canın verdi sonunda,
Yurda kurban ellâmımı özledim.

Üzerine zulmet çöken diyarım,
Kurtarmaya imanlıdır kararım.
Kurtulursan ben bir görsem ne hâlim,
Özgürsüze özgürlüğü özledim.

Şehitleri sayar isem baş şehit,
Şahımansur Abdullah Han bir yiğit,
Başkumandan silahlı bir mücahit,
Yenihisar mezarını özledim.

Aydın, âlim Abdülkadir Saidî,
Fıkıh, hadis, tefsir, kelâm edibi,
Hürriyete âşık kalbî selimi,
İftiharım üstadımı özledim.

Bülbülleri bütürdüler kargalar,
Bağlarında köpek, kedi yorgalar,
Millet onu bir gün sual sorgular,
Esirlerin inlemini özledim.

Ümitliyim bir gün güneş doğacak,
Masum kanlar düşmanları boğacak,
Seddi Çin'in gerisine kaçacak,
Göktürklerin devranını özledim.[43]

Türkistan'ın İnlemi
Cihanda biz gibi var mı?
Esarete gömülen,
Etinden tırnakları,
Ağzından dişi sökülen.

[43] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır. Bk. **Ek Şiir-5:** Türkistan Özlemi

Sema dibinde bu öksüz,
Ah çeker ki ahından,
Tüten dumandır ki,
Bir bulut gibi görünen.

Akar ki gözyaşları,
Nesneye misal olmaz,
Onun yaşından yekûn,
Su diye isim özenen.

O haykırırdı zamanlar,
Cihan kulakları kev,
Çin ile Rusya'nın da,
Yüzüne yağ sürünen.

Beşer hukuku diye,
Nitelik sözü yürüyen,
Dininde İslâm idi,
Irkında Türk nesli.

Bu iki asliyeti,
Onu şimdilik koruyan,
Çekerse her ne zulüm,
Dindaşı müsamahakâr.

Uzakta soydaşının,
Varlığı ile sevinen,
Mukadderatı onların,
Bize ne diyen gafil.

Beşer demem ben ona,
İnsanım diye övünen.
Bu öksüz çektiğini,
Kimseye reva görmez.

Aman ki siz sakının,
Olmasın sizi sömüren.
Cihanda milletimin,
Namına bu bir devlet.

Edirne Kars arası,
Sahnesinde Türk görünen,
O öksüzüm ki ibaret,
Doğu Türkeli diyelim.

Batıyla böyle büyük,

Türkeli diye büyüyen…[44]

Yurt (Türkistan) Övgüsü

Sen bir anasın terbiyesi sevgi ile şefkat,
Bin derde deva sendeki şu şifa-i illet,
Kim gelse sana sende görür saygı, muhabbet,
Hukuk-u beşer lütfu kerem sembolü sensin.

Sen sanki Kevser'i Cennet'ten ihsansın,
Göklerle yarışırken irtifayı tutansın,
Sen velveleyi, küfrü nurla boğansın,
Mazluma muin ve zalimi adlinle yenensin.

Keşfetmek için ilm-i edep dünyayı dolaşsan,
Her fen dalında tahsil edip hepsine bulaşsan,
Meclisleri nutkunla, belagatle kuşatsan,
Kaşgar'ın suyuna toprağına borçlusu da sensin.

Bir akan suyu var ismi Tümen hemen kıyısında,
Kaşgar Türk'ün tarım için kazdığı derya,
Berrak ve saf aklı, zekâ şerbeti güya,
Ceddim Karahanlılar otağı ve menzili sensin.[45]

Doğu Türkistan'a Hitabe

Sen bir anasın terbiyesi sevgi ile şefkat,
Bin derde deva sendeki şu şifa-i illet,
Kim gelse sana sende görür saygı, muhabbet,
Hukuk-u beşer lütfu kerem sembolü sensin.

Sen sanki Kevser'i Cennet'ten ihsansın,
Göklerle yarışırken irtifayı tutansın,
Sen velveleyi, küfrü nurla boğansın,
Mazluma muin ve zalimi adlinle yenensin.

Keşfetmek için ilm-i edep dünyayı dolaşsan,
Her fen dalında tahsil edip hepsine bulaşsan,
Meclisleri nutkunla, belagatle kuşatsan,
Kaşgar'ın suyuna toprağına borçlusu da sensin.

Bir akan suyu var ismi Tümen hemen kıyısında,
Kaşgar Türk'ün tarım için kazdığı derya,
Berrak ve saf aklı, zekâ şerbeti güya,

[44] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır. Bk. **Ek Şiir-6:** Türkistan İnlemi
[45] Mehmet Kasım Cantürk, "Yurt (Türkistan) Övgüsü", **Gökbayrak Dergisi**, (Eylül-Ekim 1995).

Ceddim Karahanlılar otağı ve menzili sensin.

Her bir karışı bir âlemi nadide gözümde,
Nâşâd'a ne dersin var mı mübalağa sözümde,
Hasret ile sarılı yüz damlacık var gözümde,
Âdem baba Cennet'ten atılan yerde sensin.[46]

Güzel Türkistan

Otları reyhan daim gülefşan,
Havası iyi Cennet'ten nişan,
Yurdum, mekânım rahatlı bağım,
Doğduğum yerim güzel Türkistan.

Doğdum ben sende, ösdüm göksünde,
Terbiyelendim tatlı sütünde,
Seni gülletiş, seni güldürüş,
Vicdanı borcum güzel Türkistan.

Göbeğim kanı sende döküldü,
Mihriban anam sende gömüldü,
Güzel toprağın, şirin suların,
İle hayatım güzel Türkistan.

Sen için nice cefalar çeksem,
Çalışıp senin için dünyadan gitsem,
Terakki kılsan onu bir görsem,
Şudur muradım güzel Türkistan.

İcat kılınmış zamanda atom,
Halkın bilimsiz ne kılay yurdum,
Uyanır mı kin, ya uyur mu kin,
Fikrim şu daim Türkistan.

Esir Türkistan

Bizim ilde her gül serbestçe açar,
Açan güller güzel kokular saçar,
Türkistan'da her gül zulümden naçar,
Zincir vuruluyor güzel ellere.[47]

Başlıksız

Mektep ne demek,

[46] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır. Bk. **Ek Şiir-7:** Güzel Türkistan
[47] Bk. **Ek Şiir-8:** Esir Türkistan

Can ve cihan mevası,
Mektep irfan bulağıdır manası,
Mektep içinde kim ki, özünü tavlar,
Himmet kuşunun bildiğince sırlar.[48]

Başlıksız

Ben doğduğum büyüdüğüm,
Kırmızı gül bağlar kaldı,
Yüksek yüksek gayet güzel,
Yakut taşlı dağlar kaldı.

Yüksek dağın yan bağrında,
Sular akar tam koynunda,
Kuşlar öter her yanında,
Yeşil yeşil kırlar kaldı.

Çöller sıra garip başım,
Kurumuyor gözde yaşım,
Kıymetli can gardaşım,
Sevin, canım dostlar kaldı.

Kaldı yurdum, kaldı tahtım,
Kaldı benim hür Cennet'im,
Çin elinde kara bahtlı,
Altın beşik yurdum kaldı.[49]

Başlıksız

Gül gonca iken bekler,
Açmak iken bir seher,
Bülbül konar dalına,
Gonca açar, o öter.

O anda bülbül sesi,
Sanki ayrılık sesi,
Gül ömrünün kısası,
Onun sesinden geçer.

Güle bakıp ötüşü,
Bir mateme dönüşü,
Gül sonunda soluşu,
Bülbülü o an üzer

[48] Bk. **Ek Şiir-9:** Başlıksız
[49] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır.

Bülbülün yanık sesi,
Akıbet düşüncesi,
Açılan gül goncası,
Bil ahir sönük gider.

Bütün varlık kanidir,
Allah yalnız bâkidir,
Ebedilik onadır,
Ondan başkası biter.

Açan açar tokmak çin,
Doğan doğar ölmek çin,
Paniliğin görmek çin
Birden çeknevar yiter.[50]

Başlıksız

Ben doğup, oynayıp, gülen,
Cennet gibi bağlar kaldı,
Yemyeşillik günü görünmez,
Bağ-ı bostan dallar kaldı.

Bezm oynaban meşrep kurup,
Sazlar çalıp, defler vurup,
Etli koç ve koyunlar soyup,
Gezdiğimiz bağlar kaldı.

Yüksek bayır, dağ bağrında,
Sular akar ırmağında,
Kuşlar öter her yanında,
Yeşil… kırlar kaldı.

Taylar, kuzu sürüleri,
… yürünen yayla kaldı,
Etrafında gayet zengin,
Altın, gümüş dağlar kaldı.

Ekinleri boyladı suları,
Şırıl şırıl oyna… akan,
Ak gümüş denk parıldayan,
Baldan tatlı sular kaldı.

Su boyunda şırıldayıp,
Tazim ile başlar eğip,
Ben… yolcu edip,

[50] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır. Bk. **Ek Şiir-10:** Başlıksız

Leyli mecnun dallar kaldı.

Ben doğdum, büyüdüğüm,
Kırmızı gül bağlar kaldı,
Yüksek yüksek gayet güzel,
Yakut taşlı dağlar kaldı.

Yüksek dağın yan bağrında,
Sular akar tam koynunda,
Kuşlar öter her yanında,
Yeşil yeşil kırlar kaldı.

Göller sıra garip başım,
Kurumuyor gözde yaşım,
Kıymetli can kardeşim,
Sevin canım dostlar kaldı.

Kaldı yurdum, kaldı tahtım,
Kaldı benim hür cennetim,
Çin elinde kara bahtlı,
Altın beşik yurdum kaldı.[51]

Başlıksız

Ya Rab! Bu nice vahşet,
Nice feryadu figandır,
Bir asra denk çırpınırız,
Yetmez mi bu hasret?

Minareleri yıkık,
Ezanları suskun,
Mabetleri tahrip,
Yetmez mi bu vahşet?

Ya Rab! Nizam-ı âlem,
Senden oluştu gerçek,
Bir zorlukta bir hoşluk,
Yan yana diyor âyet.

Ya Rab! Sana nispetle,
Milyar, milyar seneler,
Hiçbir şey sayılmazken,
Bizi kemirir hasret.

Çünkü sen müebbetsin,

[51] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır.

Biz fani, zaman fani,
Varlık sana aittir,
Hürlük bize tek hasret.

Şâd olman için Nâşâd,
Yurdun olması âzat,
Esirlik hayat berbat,
Hürlük en büyük nimet.[52]

Başlıksız

Hayat bir sahadır uçsuz,
Bucaksız Tengri mimarı,
Geçer bu vadiden hayvan,
Denen tüm canlılar barı.

Akıllıdır içinden ol biri,
Ki hem nutuk söyler,
Donanmış hem ferasetle,
Temayüz his onun yâri.

İlahi lütuf ona gösterdi,
İki yol ki her akıl,
Seçer Hakk'a hidayet,
Yolunu o aklın icbarı.

O bir akıl ki idrak hissi,
Kadrinden nasip darsa,
Sırat-ı müstakim sapmaz,
Tıkanmaz yolda ol cari.

Nedir o aklın icabı,
Görünen her nice varlık,
Birer şahit ki tek Allah,
Onu var etti esrarı.

Diyor bir ârif-i billah,
Ağaçta her yeşil yaprak,
İlahî marifet için,
Bir kitaptır çizgisi târî.

O ârif Sadî, Şîrâzî,
Gülistan bülbülü Sazî,
O an ruhanî âlemler,
Melek kuddusiyân sarî.

[52] Mehmet Kasım Cantürk'ün kendi el yazısından aktarılmıştır. Bk. **Ek Şiir-11:** Başlıksız

Elinde deste deste gül,
Mübarek ey sana Sadî,
Diyorlar ta sabaha dek,
Şehitler ârif u gazi.

Bunu ben Nefahâtü'l-ins,
Okurken o ulu üstadı,
Büyük bir vecd ile tekrir,
Ederdi Türkçe izharı.

Okurduk Mesnevî, Bostan,
Gülistan yaz meyanında,
Kışın tefsir, hadis ilmi,
Fıkıh ahkâm-ı icâzı.

İlahi yurdumun üstün,
De ki zulmetini kaldırsan,
Ne olur Rahman u Rahim ismi,
Sıfatın böyle icabı.[53]

Selam Olsun

Biz yurt için yurttan çıktık,
Pamir, Serhat, Kumul gezdik,
Çin zulmünü hep haykırdık,
Duyanlara selam olsun.

Çinliler galip, biz haklıyız,
Çelikten diş, tırnaklıyız,
Yüzümüz ak, dik başlıyız,
İstiklâle selam olsun.

Güneşle ay birbirinden,
Takip eder öz yerinden,
Gökbayrak'ın ay yüzünden,
Albayrak'a selam olsun.

"*Düşen kalkar*" atasözü;
Güler ağlayanın yüzü;
Soluk yüzlü, yaşlı gözü,
Silenlere selam olsun.[54]

[53] Bk. **Ek Şiir-12:** Başlıksız
[54] Deniz, a.g.m., s. 33.

SONUÇ

Kadim Türk-İslâm yurdu Doğu Türkistan, Hunlar, Göktürkler, Uygur Kağanlığı, Karahanlılar, Moğol İmparatorluğu, Çağatay ve Saidiye (Yarkent) Hanlığı ile Hocalar devrinde Türk boylarının meskûn olduğu veya devletler kurduğu bir bölge olmuştur. Zaman zaman Çin işgaline de uğrayan bölgede 1865 yılında Yakup Han tarafından Kaşgar merkezli bir devlet kurulmuş, Yakup Han'ın vefatı üzerine çıkan iç karışıklıklardan istifade eden Çin askerî kuvvetleri bölgeyi 1879 yılında işgal etmiştir. Bölgenin adı 18 Kasım 1884 tarihinde "*Xinjiang/yeni müstemleke*" olarak değiştirilerek Merkezî Çin'e bağlamıştır. 1911 yılında Çin'de iktidarda olan Mançu Hanedanlığı'nın yıkılarak yerine Dr. Sun Yat-sen liderliğindeki Guomindang/Milliyetçi Çin Partisi gelmiştir. Bu dönem 1949 yılında Mao Ze-dong liderliğindeki Komünist birliklerin yönetimi ele geçirmesine kadar sürmüştür. Zikredilen dönemde Doğu Türkistan, Çinli genel valiler eliyle keyfi olarak yönetilmiş, yaşanan zulümler 1933 ve 1944 yıllarında Kaşgar ve Gulca (İli) merkezli kısa ömürlü iki bağımsız devletin kurulmasına yol açmıştır. 1925 yılında milliyetçiler ile komünistler arasında Çin'de başlayan iç savaş, 1948 yılı itibariyle komünistler lehine sonuçlanmaya başlamış, komünist işgalinin Doğu Türkistan'a da uzanacağının belirmesi üzerine ileri gelen Doğu Türkistanlı liderler yaptıkları birkaç toplantı neticesinde, Mehmet Emin Buğra Bey'in ifadesiyle "*vatan için vatandan ayrılmaya*" karar vermiştir. Tarihin en dramatik göç hadiselerinden birinin yaşandığı bu dönemde Doğu Türkistan'dan binlerce kişi kafileler hâlinde yurtdışına çıkmış, lakin bu kişilerden sadece 1850'si Türkiye'ye sağ salim gelebilmiştir. Doğu Türkistan'da komünist işgal iktidarının başlaması yeni problemler ortaya çıkarmış, göç edenler kadar, geride kalanlar için de hayat oldukça zorlaşmıştır. 1949 yılında Doğu Türkistan'dan hicret edenler yurtdışında hayata tutunma mücadelesi verirken, Doğu Türkistan'da kalanlar hayatta kalabilme mücadelesine girişmişlerdir. Komünist yönetimin Doğu Türkistan'da uygulamaya koyduğu politikalar bölge halkını canından bezdirmiş, bölge halkının dinî ve millî değerlerine karşı komünist yönetimin bir nevi açtığı savaş bölgeden yeni göçlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Çalışma ile 1960 yılında önce Afganistan'a, akabinde de Türkiye'ye yapılan göç ve bu göç hareketinde önemli katkıları olan Mehmet Kasım Cantürk'ün hayatı ve faaliyetleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Mehmet Kasım Cantürk'ün ailesinin izni ile hususi arşivine ulaşılmış, kendisinin hayatı ve faaliyetleri birincil elden kaynaklarla ortaya konulmuştur. Çalışma ile Mehmet Kasım Cantürk'ün hayatına dair bilgi yanlışlıkları ortadan kaldırılmış, daha önce kaleme alınan eserler veya bizzat kedisiyle yapılan görüşmelerdeki bilgilerin doğruluğu hem arşiv belgeleri hem de sair çalışmalar ile kontrol edilmek suretiyle yeniden değerlendirilerek mümkün mertebe doğru bilgiye ulaşılmıştır. Bu suretle, Mehmet Kasım Cantürk ile ilgili daha önce kısmen ele alınan konular bir bütün hâline getirilmiş ve Türkiye'de ikamet eden Doğu Türkistanlıların liderlerinden biri olan Cantürk'ün hayatı tüm yönleriyle ortaya konulmuştur.

Çalışma ile Mehmet Kasım Cantürk'ün farklı çalışmalarda farklı olarak yazılan doğum tarihi, hem arşiv belgeleri hem de sair çalışmalardaki bilgilerle mukayese edilerek bir sonuca bağlanmıştır. Kayseri'deki Doğu Türkistanlıların önemli liderlerinden olan Cantürk'ün birçok çalışmada yazıldığı şekliyle doğum tarihinin 1925 değil 1935 olarak kullanılmasının gerektiği ortaya çıkarılmıştır. Cantürk'ün Türkiye'ye geldikten sonra aldığı her resmî belgede doğum tarihinin 1935 yazması, zikredilen tarihin kullanılmasını zorunlu hâle getirmektedir. Çalışmada ortaya konulan hususlardan birisi Cantürk'ün eğitimine dair farklı görüş ve ifadelerin bir bütün hâlinde bir araya getirilmesi olmuştur. Bu hususta Cantürk'ün kimlerden dinî eğitim aldığı, hangi medreselerde eğitim gördüğü, Türkiye'de memuriyete başlayabilmek için eğitimiyle ilgili yazışmaları, denklik belgesi veya icazetname alması konuları belgeler ışığında ortaya konulmuş ve bu hususlardaki bilgi karışıklıkları da giderilmiştir.

Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinden başlayan göç yolculuğunun Kayseri'de bitmesine kadarki faaliyetleri de bu çalışma ile bütünlüğü sağlanarak, bilgi tekrarları ve hatalarından arındırılarak yeniden değerlendirilmiş ve daha yalın bir şekilde çalışmaya dercedilmiştir. Cantürk'ün hem Afganistan'da hem de Kayseri'ye yerleştikten sonra aile hayatını idame ettirmek için mesleği olan saatçilik hususu üzerinde durulmuş, bu hususta bilgi eksiklikleri de

çalışma ile ortaya konulmuştur. Çalışma ile karmaşık hâlde bulunan, bilhassa Erciyes Üniversitesindeki çalışma hayatına dair pek çok eksik bilgi resmî yazışmalar vasıtasıyla ortaya çıkarılmıştır. Bu yönüyle çalışma özgün değer taşır hâle gelmiştir. Cantürk'ün Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunduğu döneme dair bilgiler de derlenerek bir bütün hâline getirilmiş, tekrar edilen bilgiler dışarıda tutularak Cantürk'ün Suudi Arabistan'da bulunduğu döneme açıklık getirilmiştir.

Çalışmada ortaya konulan hususlardan birisi de Mehmet Kasım Cantürk'ün Kayseri'ye yerleştikten sonra Doğu Türkistan davasına hizmet eden STK'ların kurulmasına destek olması yanında, bizatihi uzun süre başkanlık vazifesini de yaptığı Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin faaliyetlerine dair bilgiler olmuştur. 22 Mayıs 1989 tarihinde Kurucu Genel Başkanı olduğu "*Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği*"nin faaliyetlerine dair Yönetim Kurulu Başkanı olarak 25 Temmuz 1995 tarihine kadar Yönetim Kurulu toplantı kararlarına imza atan Cantürk'ün zikredilen dönemdeki faaliyetleri kronolojik olarak ortaya konulmuştur. Daha önce hiçbir çalışmada yer almayan dernek karar defterinden alınan bilgiler bu çalışmada kullanılmış ve Cantürk'ün bilhassa 1989-1995 tarihleri arasındaki faaliyetleri Dernek Yönetim Kurulu'nun kararları üzerinden ortaya konulmuştur.

Çalışma ile Mehmet Kasım Cantürk'ün ulusal ve yerel basında kaleme aldığı yazılar, katıldığı konferans ve bilimsel toplantılar ile bu türden toplantılara sunduğu bildiriler, hem kendi arşivinden hem de basına yansıdıkları şekliyle toplanmış ve bir bütün hâlinde çalışmada değerlendirilmiştir. Cantürk'ün bu türden faaliyetler ile Doğu Türkistan davasına yaptığı hizmetler çalışma ile ortaya konulmuştur. Cantürk'ün bu türden çalışmalarının bir neticesi olarak 1980 öncesinin sağ-sol olayları sırasında kendisine suikast girişiminde bulunulması hususu da çalışmada değerlendirilmiştir. Değinildiği üzere Haziran 1980'de işyerinde suikasta uğrayan Cantürk, bu menfur olayda yaralanmış, tetikçinin silahının ikinci defa ateşleme yapmaması üzerine ölümden dönmüştür.

Çalışmada üzerinde durulan hususlardan bir diğeri ise Mehmet Kasım Cantürk'ün İsa Yusuf Alptekin ve Abdülkadir Cengiz ile olan münasebeti olmuş ve bu husus bilhassa mektup ve yazışmalar üzerinden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bilhassa Tayvan'a giden Doğu Türkistanlılar konusu ayrı bir çalışmayı

ihtiva edecek kadar geniş olması dolayısıyla ayrıntısına girmeden olay değerlendirilmiştir. İsa Yusuf Alptekin'i bir lider olarak gören Cantürk'ün onun aleyhinde herhangi bir söz veya harekette bulunmaması kendisinin samimi, itimat edilen, sözüne güvenilir bir kişilik olduğunu göstermektedir. İsa Yusuf Alptekin'e Kayseri'de yaşayan Doğu Türkistanlı göçmenler adına verdikleri vekâletname ile Abdülkadir Cengiz'e verdikleri "*yetki belgesi*" çalışmada üzerinde durulan bir diğer husus olmuştur.

Mehmet Kasım Cantürk'ün Mehmet Emin Buğra'nın Mısır'da yayınlanan "*Doğu Türkistan'ın Dünü ve Bugünü*" isimli eserini tercüme edip 1991 yılında Türkiye'de de yayınlandığına dair bir kısım araştırmalarda yer alan husus çalışma ile açıklığa kavuşturulmuştur. Yaptığımız araştırma ile Cantürk'ün de "*Doğu Türkistan'ın Dünü ve Bugünü*" ismiyle çevirdiğini ifade ettiği çalışmanın broşür şeklinde, 40 sayfalık bir kitapçık olduğu tespit edilerek çalışmada zikredilmiştir.

Netice itibariyle Mehmet Kasım Cantürk'ün Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde başlayan ve 1 Şubat 2015 tarihinde Kayseri'de son bulan 80 yıllık hayat hikâyesi bir bütün hâlinde ortaya konulmuştur. Çalışmanın bundan sonra Doğu Türkistan hususunda yapılacak araştırmalara katkı yapması yanında, Cantürk'ün Doğu Türkistan'daki hayatına dair Çin arşivlerine ulaşılamaması sebebiyle eksik kaldığı, demokratik ve insan haklarına saygılı bir yönetimin Doğu Türkistan'da tesis edilmesini müteakip açılacak arşivlerden elde edilecek bilgilerle Cantürk'ün Doğu Türkistan'daki hayatına dair ilave bir çalışma yapılabilecektir. Ayrıca bu çalışma ile Türkiye'de Tayvan'daki Guomindang idaresi lehine faaliyetlerde bulunan, Tayvan'a giden veya Tayvan'dan yardım alan Doğu Türkistanlıların içerisine düştükleri tartışma ortamının da ayrı bir çalışma konusu olabileceği hususu bu çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

	"Ayrılık Vakti Geldi (2)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/ayrilik-vakti-geldi2 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 1, (1994), Kayseri, s. 11.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (1994), Kayseri s. 13.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (1995), Kayseri, s. 13.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 6, (1994), Kayseri s. 13.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (1995), Kayseri s. 18.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 12, (1995), Kayseri, s. 15-17.
	"Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, C. 3, S. 14, (1996), Kayseri, s. 17.
	"Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Tüzüğü", http://gokbayrak.com/sayfa/tuzuk (**Erişim Tarihi:**15.12.2022).
	"Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", **Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu Türk Dünyası Üç Aylık Fikir Kültür Dergisi**, S. 7, (Ekim, Kasım, Aralık 1967), İstanbul, s. 1-16.
	"Haberler", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 8, S. 29, (1991), İstanbul, s. 33.
	"Haberler", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 8, S. 30, (1991), İstanbul, s. 44.
	"Haberler", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 9, S. 34-35, (1992), İstanbul, s. 94.
	"Haberler", http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/144

	(**Erişim Tarihi:** 30.01.2023).
	"İki yıllık Faaliyetlerimizden Birkaçı", **Gökbayrak Dergisi**, C. 3, S. 15, (1996), Kayseri, s. 18-19.
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-10 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-dogu-turkistan-10.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-5 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-6 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-2.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-7 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-3.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-8 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari4.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-9_1 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-dogu-turkistan-9.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Doğu Türkistan-9_2 (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları)", https://www.kirsehirarenagazetesi.com/mehmet-kasim-canturku-hayattayken-taniyanlarin-anilari-5.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Unutturulmak İstenen Vatan Doğu Türkistan (Mehmet Kasım Cantürk'ü Hayattayken Tanıyanların Anıları",

	https://www.kirsehirarenagazetesi.com/unutturulmak-istenen-Doğu-turkistan.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
	"Vatan İçin Vatandan Ayrılanlar: Hicreti Hazırlayan Sebepler", http://www.gokbayrak.com/sayfa/vatan-icin-vatandan-ayrilanlar (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
Abdulmecid, Muhammed:	"Türkiye'deki Uygur Diasporasının Çıkardığı Çocuk Dergilerinin İncelenmesi: "Dört Kulak" Çocuk Dergisi Örneği", **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, S. 19, (Mayıs 2022), Nevşehir, s. 1-17.
Adıbelli, Barış:	**Doğu Türkistan**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2008.
……:	**Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2017.
Aka, İsmail:	**Timur ve Devleti**, Ankara, TTKY, 1991.
Akman, Mine:	"Uyghur Immigrants in Turkey: A Home Away from Home" **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üni., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ens., İstanbul 2010.
Akpınar, Deniz:	"Merhum Hocam Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 38-39.
Alptekin, Erkin:	"Eastern Turkestan: An Overview", **Journal Institute of Muslim Minority Affairs**, Vol. VI, No. 1, (1985), Londra, pp. 127-136.
……:	**Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, Haz. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Erciyes Dergisi Doğu Türkistan Yay., 1990.
……:	**Uygur Türkleri**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1978.
Alptekin, İsa Yusuf:	**Doğu Türkistan Davası**, İstanbul, Otağ Yay., 1975.
……:	**Esir Doğu Türkistan İçin-1**: **İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları**, Haz. Ömer Kul, Ankara, Berikan Yayınevi, 2010.
……:	**Esir Doğu Türkistan İçin-2: İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları**, Haz. Ömer Kul, Ankara, Berikan Yayınevi, 2008.
Altay, Halife:	**Anayurttan Anadolu'ya**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı

	Yay., 1998.
Anat, Hacı Yakup:	**Hayatım ve Mücadelem**, Haz. Soner Yalçın, Ankara, Özkan Matbaacılık, 2003.
Ataman, Remzi:	"Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistan Kökenli Uygur Türklerinin Sosyokültürel Kimlikleri -Kayseri Örneği-", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens., Ankara 2006.
Avşar, Abdulhamit:	"Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan: Mehmet Cantürk", https://aavsar.blogspot.com/2015/02/kurtlara-merhamet-aslayan-insan-mehmet.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
……:	"Kurtlara Merhamet Aşılayan İnsan: Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Derleyenler Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 35-37.
……:	"Kurtlara Merhamet", **Yenigün Gazetesi**, 3 Şubat 2015, Konya, https://www.konyayenigun.com/kurtlara-merhamet-makale,3588.html (**Erişim Tarihi:** 15.12.2022).
Bakır, Abdullah:	**Doğu Türkistan Millî İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra**, İstanbul, DTV Yay., 2005.
Balcı, Fatih:	"Doğu Türkistan'dan Göç Ederek Kayseri'ye Yerleşen Uygur Türklerinin Özel Gün ve Gecelerdeki Yeme-İçme Âdetleri Üzerine", **5. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi (UBCAK)**, (15-17 Mart 2021), http://www.ubcakcongress.org/ (Çevrimiçi Kongre), s. 1-7.
……:	**Göç-Halkbilimi: Doğu Türkistan'dan Göç Ederek 1965 Senesinde Kayseri'ye Yerleşen Uygur Türkleri Örneği**, Çanakkale, Paradigma Akademi, 2021.
Bekin, M. Rıza:	**Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin'in Anıları**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2005.
Beydulla, Mettursun:	"Experiences of Uyghur Migration to Turkey and The United States Issues of Religion, Law, Society, Residence and Citizenship", **Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalization and Citizenship**, Vol. 2, Edited by Ray Jureidini, Said Fares Hassan, Boston, Brill, 2020, pp. 174-195.
……:	"Struggles and Dilemmas of Uyghur Immigrants in Turkey", **Understanding Ethnic, Religious and Cultural Minorities in Turkey, Poligrafi**, Vol. 26, No. 101/102,

	Edited by Anja Zalta, pp. 201-234.
Bilge, Mustafa L.:	"Râbıtatü'l-âlemi'l-İslâmî", C. XXXIV, T**DVİA**, İstanbul 2007, s. 379-380.
	Bizim Anadolu Gazetesi, 13 Aralık 1975, s. 3.
Boorman, H. L., Howard, R. C.:	**Biographical Dictionary of Republican China**, Vol. III, New York, Columbia UP, 1967.
Buğra, Mehmet Emin:	**Doğu Türkistan: Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu**, İstanbul, y.y., 1952.
Buğra, Mehmet Yakup:	**Hatıralarım: Doğu Türkistan'ın Gerçek Hikâyesi (1949-1976)**, Haz. Abdullah Oğuz, İstanbul, Siyer Yay., 2018.
Bush, Richard C.:	**Religion in Communist China**, Nashville, Abingdon Press, 1970.
Canaltay, Delilhan:	**Altaylardan İstanbul'a Göç Hatıraları: Çetin Zaman Zor Günler**, Çev. ve Haz. Tekin Tuncer, İstanbul, Altay Yay., 2019.
Cantürk, Mehmet Kasım:	"Çin Doğu Türkistan'da Atom Denemesi Yaparken Sahte Hürriyet Kahramanları Neden Susuyor", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976, s. 3.
……:	"Çin'in Doğu Türkistan'ı İstila İçin Uyguladığı Metotlar Şimdi de Türkiye'de Uygulanıyor", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976.
……:	"Doğu Türkistan Evliyaları", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 11, (Eylül-Ekim 1995), Kayseri, s. 5-7.
……:	"Doğu Türkistan Evliyaları", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S.12, (Kasım-Aralık 1995), Kayseri, s. 19-20.
……:	"Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, Haz. Abdulkadir Yuvalı v.dğr., C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 147-148.
……:	"Doğu Türkistan'da Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevî", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 3, (Mayıs-Haziran 1994), Kayseri, s. 5-7.

……:	"Doğu Türkistan'da Türklerin Katli", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976.
……:	"Doğu Türkistan'da Zulüm Var", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 7 Mayıs 1976, s. 3.
……:	"Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdülkadir Saidî (ö. 1978)", **Erciyes Dergisi**, S. 163, (Temmuz 1991), Kayseri, s. 22-23.
……:	"Doğu Türkistanlıların Uyarısı", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976, s. 3.
……:	"Fıkıh Kadı Şehit Gazi Abdülkadir Abdülvaris'in Hayatı Hakkında", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (Temmuz-Ağustos 1995), Kayseri, s. 5-7.
……:	"Hicret (10)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-10 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicret (5)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5, (Eylül 1994), Kayseri, s. 18-19.
……:	"Hicret (6)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 6, (Kasım 1994), Kayseri, s. 16.
……:	"Hicret (6)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-6 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicret (7)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 7, (Ocak 1995), Kayseri, s. 18-19.
……:	"Hicret (7)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-7 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicret (8)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 8, (Mart 1995), Kayseri, s. 18-19.
……:	"Hicret (8)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-8 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicret (9)", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 9, (Mayıs 1995), Kayseri, s. 18-19.
……:	"Hicret (9)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-9 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicret: Afganistan'da", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 5,

	(Temmuz 1994), Kayseri, s. 17-18.
……:	"Hicret: Hazırlık", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 2, (Mart 1994), Kayseri, s. 19.
……:	"Hicret", **Gökbayrak Dergisi**, C. 2, S. 10, (Temmuz 1995), Kayseri, s. 19.
……:	"Hicrete Hazırlık (1)", http://www.gokbayrak.com/sayfa/hicret-e-hazirlik-1 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Hicrete Hazırlık", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 3, (Mayıs 1994), Kayseri, s. 19.
……:	"UNESCO (5)", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/sayfa/unesco-5 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
……:	"Türkistan'ın Manevi Hayatı ve Millî Hareket", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 20-21.
……:	"Türkistanlı Göçmenler Yayınladıkları Bir Bildiride Doğu Türkistan Davasına İhanet Edenler Var Dediler", **Millî Ülkü Gazetesi**, 4 Kasım 1975.
Cengiz, İsmail:	"Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adamı: Mehmet Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel, v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 43-44.
……:	"Mehmet Cantürk: Allah Yolunda Hizmet Eden Dava Adam", **Yayımlanmamış Yazı**, s. 1-20.
……:	"Mektup Satırlarında Mehmet Cantürk", **Yayımlanmamış Yazı**, s. 1-10.
……:	**Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti**, İstanbul, DTGD Yay., 2005.
Çakırer Özservet, Yasemin:	"Zeytinburnu'nda Doğu Türkistan Türklerinin Ulusötesi Bellek Eklemlenmesi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, (Mart 2015), İstanbul, s. 59-80.
Çandarlıoğlu, Gülçin**:**	**Özgürlük Yolu: Nurgocay Batur'un Anılarıyla Osman Batur**, İstanbul, DTV Yay., 2006.

Çelik, Muhammed Bilal:	"Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)", **History Studies**, C. 4, S. 4, (Kasım 2012), Çankırı, s. 65-89.
Çetinoğlu, Oğuz:	"Doğu Türkistan Röportajı Birinci Bölüm", https://www.oncevatan.com.tr/dogu-turkistan-roportaji-birinci-bolum (**Erişim Tarihi:** 04.04.2023).
Daubier, Jean:	**Çin Kültür Devrimi Tarihi**, Çev. Büşra Zarifoğlu, İstanbul, Koral Yay., 1977.
Deniz, Rasim:	"Mehmet Cantürk Hocaefendi", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 30-34.
Devlet, Nadir:	"Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış", **Türk Dünyası El Kitabı**, C. 1, Ankara, TKAE Yay., 1991, s. 55-101.
	Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Neler Yaptı, İstanbul, DTGC Yay., 1972.
	Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyetinin Gayesi ve Çalışma Planı, İstanbul, y.y., 1969.
Donuk, Abdülkadir v.dğr.:	**Türklük Mücahidi İsa Yusuf**, İstanbul, TEV Yay., 1997.
Emet, Erkin:	**5 Temmuz Urumçi Olayı ve Doğu Türkistan**, Ankara, Grafiker Yay., 2009.
Erkiletlioğlu, Halit:	**Geniş Kayseri Tarihi**, Kayseri, Belsin Vakfı Yay., 2006.
Ersolak, Ahmet:	"Esenyurtluların Cantürk Hocası", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 47-50.
Esin, Emel:	"Doğu Türkistan'ın İslâm'a İhtidasından Safhalar: Satuk Buğra Han", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. I, S. 1, (1984), İstanbul, s. 34-37.
Forbes, Andrew D. W.:	**Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri: Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi**, Çev. Enver Can, İstanbul, DTV Yay., 1990.
Gayretullah, Hızırbek:	**Altaylarda Kanlı Günler**, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası, 1977.

……**:**	**Sömürülen Vatan Türkistan**, İstanbul, Töre Devlet Yay., 2013.
……**:**	**Uzaklara Balam**, Ed. Ömer Kul, İstanbul, Toker Yay., 2009.
Gerçel, Âlim:	"Mehmet Kasım Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 22-23.
Göde, Kemal:	"Dünden Bugüne Kayseri'ye Gelen Uygur Türkleri", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 71, (Kasım 1992), İstanbul, s. 43-49.
……:	"Eretnaoğulları", C. XI, **TDVİA**, İstanbul 1995, s. 295-296.
……:	"Merhum Mehmet Kasım Cantürk'ün Hâtırasına", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 27-29.
Göktürk, Hamit:	"Develi'ye Yerleşen Doğu Türkistanlılar", **Bütün Yönleriyle 1. Develi Bilgi Şöleni 26-28 Ekim 2002 (Bildiriler ve Fotoğraflar)**, Kayseri, Kayseri Belediyesi Kültür Yay., 2003, s. 477-482.
……:	"Doğu Türkistan Davası ve Şeyh-ul-müherririn Ahmet Kabaklı", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, C. 16, S. 61-62, (Haziran 2001), İstanbul, s. 41-44.
……:	"Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçler", **8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu: Bildiriler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Yay., 2006, s. 130-135.
……**:**	"Mehmet Kasım Cantürk Hoca ile 54 Yıllık Yolculuk", **Yayımlanmamış Yazı**, s. 1-6.
……:	"Türkiye Cumhuriyeti Devletine Hizmeti Geçen Türkistanlılar", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, Haz. Abdulkadir Yuvalı v.dğr., C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 213-220.
Göktürk, Nurala:	"Mehmet Kasım Cantürk Hocamızı Anarken", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 40-42.
Gömeç,	"Şine-Usu Yazıtı'nda Geçen Yer Adları Üzerine", **Belleten**, C. 64, S. 240, (Ağustos 2000), Ankara, s. 427-

Saadettin Y.:	434.
……:	**Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan Yay., 2015.
Gözlek, Duygu:	"Asya'nın Kalbi Doğu Türkistan-1", **Gökbayrak Dergisi**, C. 13, S. 71, (2006), Kayseri, s. 21-28.
Gül, Osman Kubilay:	"Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Hazin Bir Göç Hikâyesi", **Turkish Studies**, C. 2, S. 1, (Kış 2007), Makedonya, s. 252-273.
Güldeş, Mehmet:	"Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin Türkiye'de Kurdukları Dernekler ve Yayın Faaliyetleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üni. Sos. Bil. Ens., Kırıkkale 2008.
Güngör, Harun:	"Mehmet Ağabeyim", **Mehmet Kasım Cantürk**, Derleyenler Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 25-26.
Hacaloğlu, Yücel:	**Doğu Türkistan ve Türk Kültürü**, Ankara, Türk Ocakları Yay., 2002.
……:	**Doğu Türkistan'da Çin'in Sömürge Politikası**, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1998.
Hayit, Baymirza:	"20. Yüzyılda Türkistan'ın Millî ve Sovyet Devletlerinin Karakterleri", **X. Türk Tarih Kongresi Bildirilerinden Ayrı Basım**, Ankara, TTKY, 1991, s. 787-801.
……:	**Sovyetler Birliği'nde Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri**, İstanbul, TDAV Yay., 2000.
……:	**Türkistan Devletlerinin Millî Mücadele Tarihi**, Ankara, TTKY, 1995.
……:	**Türkistan: Rusya ile Çin Arasında**, İstanbul, Otağ Yay., 1975.
	https://www.facebook.com/dtmmetnc/ (**Erişim Tarihi:** 22.01.2023).
Iliyas, Nurat:	"Doğu Türkistan'da Nüfus Hareketi ve İskân Politikası", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2022.
İlkul, Ahmet Kemal:	**Çin-Türkistan Hâtıraları: Şanghay Hâtıraları**, Haz. Yusuf Gedikli, İstanbul, Ötüken Yay., 1997.

İzgi, Özkan:	**Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)**, Ankara, TKAE Yay., 1987.
Jelohovtsev**,** A.:	**Bir Sovyet Yazarının Gözüyle: Çin Kültür İhtilalinin İç Yüzü**, Çev. Nihal Önol, İstanbul, Varlık Yay., 1969.
Kafesoğlu, İbrahim:	**Türk Millî Kültürü**, İstanbul, Ötüken Yay.,2010.
Kaflı, Kadircan**:**	**Türkiye'ye Göçler**, İstanbul, Çeltüt Matbaacılık, 1966.
Kanalga, Recep:	"Nur Yüzlü Dava Adamı", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 24.
……:	"Türkiye'deki Doğu Türkistan Muhacirlerinin Faaliyetleri (1950-1980)", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., Ankara 2022.
Kanat, Şevket:	"Çinli Müslümanlar Huiler/Tunganlar ve Guomindang Dönemi İlişkileri (1911-1949)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2020.
Karabulut, Ferhat:	"Dil Ölümü Bağlamında Kayseri'de Yaşayan Uygur Türk Toplumu", **Bilig**, S. 35, (Güz 2005), Ankara, s. 17-47.
Karaca, Ragıp Kutay:	"Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", **Akademik Bakış Dergisi**, C. I, S. 1, (Kış 2007), İstanbul, s. 219-245.
Karahoca, Amaç:	**Doğu Türkistan Çin Müstemlekesi**, İstanbul, DTDD Yay., 2008.
Karluk, Abdürreşit Celil:	"Türkiye'deki Uygur Türkü Göçmenler ve Karşılaştıkları Sorunlar", **Göç Sosyolojisi: Türkiye'den Örneklerle**, Ed. Çağatay Sarp, Orion Kitabevi, Ankara 2020, s. 245-288.
Kazakbalası, G. C.:	**Göçten Sonra**, İstanbul, Büyük Türkeli Yay., 1980.
Keskin, Mustafa:	"Çin'de Etnik Azınlık ve Doğu Türkistan Sorunu", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yalova Üni. Sos. Bil. Ens., Yalova 2013.
Kılıç, Suat:	"Uygur Türklerinin Türkiye'deki Sosyal Uyumu Bağlamında Doğu Türkistanlı STK'lar: İstanbul Örneği", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Sabahattin Zaim Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., İstanbul 2021.
Kul, Ömer,	"XX. Asırda Doğu Türkistan'da Göçler", **Türk**

Tuncer, Tekin:	**Dünyasında Sürgün ve Göç**, Haz. Nesrin Sarıahmetoğlu, İlyas Kemaloğlu, İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yay., 2015, s. 193-231.
Kul, Ömer:	"1949 Sonrası Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler ve Türkiye'de Göçmenlerin Durumu", **19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye Yapılan Göçler, Göçmenlik ve Sosyal Uyum**, Ed. Zehra Arslan, Ankara, ATAM Başkanlığı Yay., 2022, s. 120-146.
……:	"1949 Sonrası Hariçte Doğu Türkistan Davası ve Tayvan Yönetiminin Tutumu", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, S. 24, (Bahar 2018), Çanakkale, s. 29-62.
……:	"Ana Hatlarıyla Doğu Türkistan Siyasi Tarihi ve İlk Çinli Genel Vali Yang Zen-xin (1912-1928) Dönemi Üzerine Bir Tetkik", **Mehmet Eröz Armağanı**, Haz. Mustafa Aksoy-Osman Yorulmaz, İstanbul, Ötüken Yay., 2011, s. 486-504.
……:	"Bingtuan Bilmecesi" https://ogunhaber.com/yazarlar/doc-dr-omer-kul/bingtuan-bilmecesi-100100m.html (**Erişim Tarihi:** 10.04.2023).
……:	"İsa Yusuf Alptekin", C. EK-I, **TDVİA**, Ankara 2020, s. 88-89.
……:	"Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2009.
……:	"Osman Batur", **TDVİA**, C. EK-II, Ankara 2019, s. 377-378.
……:	"Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kurultayı (1-5 Eylül 1954)", **Türkiyat Mecmuası**, C. 25, (Bahar 2015), İstanbul, s. 143-159.
……:	"Türkiye'de Uygur Göçmenleri", **Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmeleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?**, Ed. Ahmet Cihan v.dğr., İstanbul, Akademik Kitaplar, 2022, s. 473-497
……:	"Uyghur Immigration from Eastern Turkestan to Turkey Between 1949 and 1954", **Emigrants Muhacir from Xinjiang to Middle East During 1940-60s**, Edited by Jin Noda, Ryosuke Ono, Studia Culturae Islamicae, No. 110, Tokyo, Nihon Root Printing Publishing, 2019, pp. 13-23.

……:	"Xinjiang Üretim ve İnşaat Kolordusu (BİNGTUAN/兵团)", https://www.ogunhaber.com/yazarlar/doc-dr-omer-kul/xin-jiang-uretim-ve-insaat-kolordusu-bingtuan-100746m.html (**Erişim Tarihi:** 10.04.2023).
Kurban, İklil:	**Doğu Türkistan İçin Savaş**, Ankara, TTKY, 1995.
……:	**Şarki Türkistan Cumhuriyeti**, Ankara, TTKY, 1992.
Lias, Godfrey:	**Göç**, Çev. Mehmet Çağrı, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1977.
……:	**Kazak Exodus**, London, Evans Brothers Limited, 1956.
Mahmutoğlu, M. Niyazi:	**Doğu Türkistan: Esaretteki Ülke**, İzmir, Gökhan Öndin Eğitim Vakfı Yay., 1987.
Merçil, Erdoğan:	**Müslüman-Türk Devletleri Tarihi**, Ankara, TTKY, 2004.
	Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 31, Toplantı: 3, 119. Birleşim: 03.07.1964, s. 531-534.
Oraltay, Hasan:	**Kazak Türkleri**, İstanbul, Türk Kültürü Yay., 1976.
Ögel, Bahaeddin:	**Türk Kültürünün Gelişme Çağları,** C. 1, İstanbul, MEB Yay., 1992.
Özdağ, Muzaffer:	**Türk Dünyası ve Doğu Türkistan Jeopolitiği Üzerine**, İstanbul, DTV Yay., 2000.
Özdamarlar, Kadir:	"Doğu Türkistan Mücahidi Mehmet Cantürk", http://www.kayseriehaber.com/d0gu-turkistan-mucahidi-mehmet-canturk-makale,2612.html (**Erişim Tarihi:** 02.04.2023).
Özen, Seda:	"Hariçte ve Dâhilde Doğu Türkistan (1955-1990)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens., İstanbul 2019.
Özkan, Nevzat:	"Kayseri'deki Uygur Türkleri Diasporası", **Diyalektolog**, S. 9, (Kış 2014), Denizli, s. 1-12.
Peyami, M. Vecdi:	"Bir Başbakan Konuştu", **Ortadoğu Gazetesi**, Ağustos 1971, s. 3.
Rasonyi, Laszlo:	**Tarihte Türklük**, Ankara, TKAE Yay., 1971.
Soyutürk, Yücel:	"Kayseri'de Bir Uygur Türkü", **Erciyes Dergisi**, C. 1, S.

	11, (1978), Kayseri, s. 2-9.
Togan, A. Zeki Velidî:	**Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.
……:	**Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul, Enderun Yay., 1981.
Tuna, Âmine**:**	**Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık**, İstanbul, İHH Yay., 2012.
Tuncer, Tekin, Kul, Ömer:	"1934'ten Günümüze Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler", **Sosyo-Kültürel-Ekonomik Yönleriyle Türkiye'de Göç ve Göçmenler**, Ed. Süleyman Beyoğlu, Ayşegül İnginar Kemaloğlu, Ankara, Altınordu Yay., 2023, s. 349-372.
Tuncer, Tekin:	"1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklâl Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Manisa Celal Bayar Üni. Sos. Bil. Ens., Manisa 2015.
……:	"Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 7-19.
……:	"Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Yapılan 1961 Göçü ve Mehmet Kasım Cantürk", **I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu (TÜKAS 2014)**, Nevşehir, (12-13 Kasım 2014), s. 270-278.
……:	"Immigration from Eastern Turkestan to Turkey in 1961", **Emigrants Muhacir from Xinjiang to Middle East During 1940-60s**, Edited by Jin Noda, Ryosuke Ono, Studia Culturae Islamicae, No. 110, Tokyo, Nihon Root Printing Publishing, 2019, pp. 115-155.
……:	"Tarihsel Süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü", **Türk Dünyası ve Göç: Vatandan Yeni Vatanlara**, Der. Çağla Gül Yesevi, İstanbul, Küre Yay., 2021, s. 227-254.
……:	"Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistanlıların Kurduğu Sivil Toplum Örgütleri ve Bunların Faaliyetleri: Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Örneği", **History Studies**, C. 10, S. 5, (Ağustos 2018), Samsun, s. 205-221.
	Türkistan Şehitleri, İstanbul, DTGC Yay., 1969.

Türköz, Ahmet:	**Doğu Türkistan'da İnsan Hakları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yay., 2010.
Türksoy, Ebubekir:	"Hicret: Afganistan'a Geliş", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 4, (Temmuz 1994), Kayseri, s. 18-19.
……:	"Hicreti Hazırlayan Sebepler", **Gökbayrak Dergisi**, C.1, S. 1, (Ocak-Şubat 1994), http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/8 (**Erişim Tarihi:** 08.01.2023).
Tyler, Christian:	**Wild West China: The Taming of Jinjiang,** USA, Rutgers University Press, 2004.
Ulus, Taner:	"Türkiye-Doğu Türkistan İlişkileri (1923-2009)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Hacıbayram Veli Üni., Lisansüstü Eğitim Ens., Ankara 2019.
Uygurtürk, Erkinbeğ:	"Bir Dava Adamı: Mehmet Cantürk Hoca", **Mehmet Kasım Cantürk**, Der. Âlim Gerçel v.dğr., Kayseri, Geçit Yay., 2018, s. 45-46.
Yarkın, İbrahim:	"Doğu Türkistan Göçmenleri ile İlgili Bazı Bilgiler", **Gökbayrak Dergisi**, http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/95 (**Erişim Tarihi:** 09.01.2023).
Yayın Kurulu:	"Başyazı", **Gökbayrak Dergisi**, C. 1, S. 1, (1994), Kayseri, s. 2.
Yayın Kurulu:	"Bismillâhirrahmânirrahîm", http://www.gokbayrak.com/dergi-sayfalari/1 (**Erişim Tarihi:** 30.01.2023).
Yıldız, Fahreddin:	"Dâmolla, Abdülkadir", **DİA**, EK-C. I, 2020, s. 306-307.
Ziyaî, Ahmet:	"Kutadgu Bilig Üzerine (Kutadğu Bilik Hekkide Bayan On Kutadgu Bilig)", Aktaran Yusufcan Yasin, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, S. 9, (2017), Nevşehir, s. 125-161.

EKLER

1. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-1: Samet Kasım, Kaşgar'daki Îdgâh Camii

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-2: Sağdaki Mehmet Kasım Cantürk, ortadaki Abdülvelihan Efendigil, 1960'lı yıllar

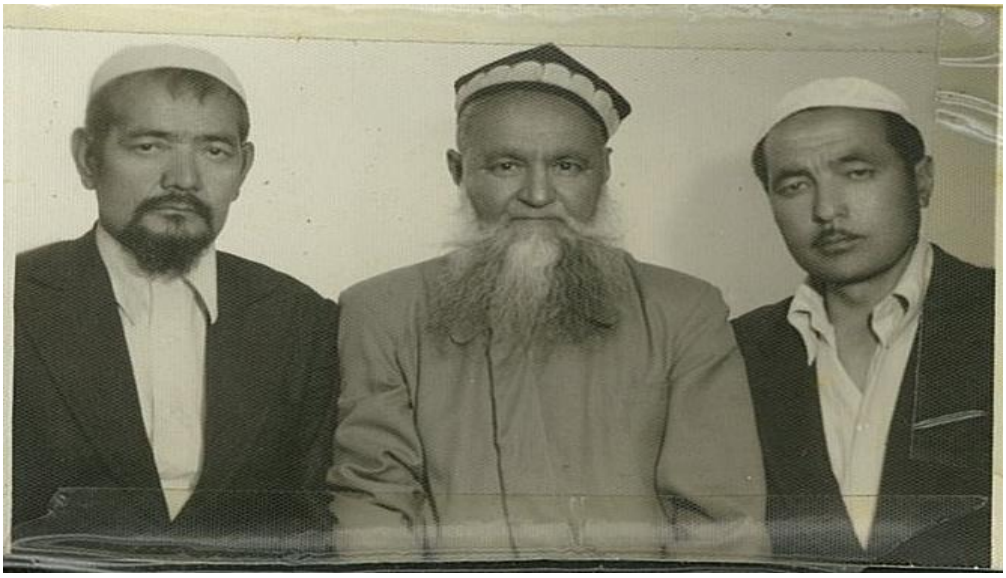

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-3: Mehmet Kasım Cantürk, Afganistan 1960'lı yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-4: Mehmet Kasım Cantürk, Kayseri 1960'lı yıllar

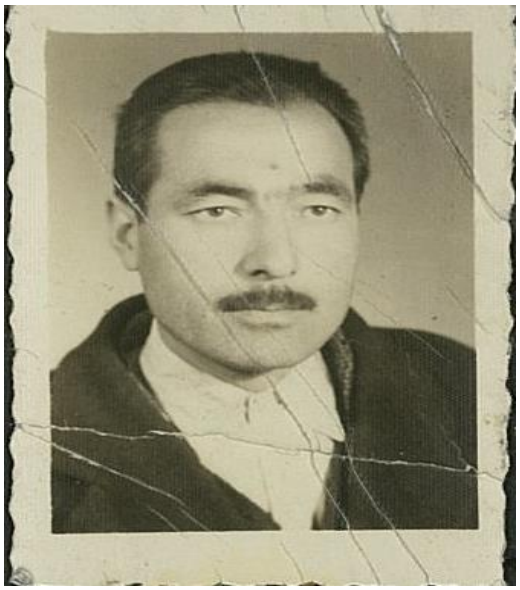

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-5: Afganistan'dan Türkiye'ye getirilen Uygur Türkleri Esenboğa Havalimanı'nda, Ankara 1965

(**Kaynak:** *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Fotoğraf-6: Afganistan'dan Türkiye'ye göç ederek Kayseri'ye yerleşen Uygur Türkleri, Kayseri 1965

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-7: Mehmet Kasım Cantürk, İsa Yusuf Alptekin ve Kayseri'ye yerleştirilen Uygur Türkü hemşehrileri ile birlikte, Kayseri 1965

(***Kaynak:*** *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Fotoğraf-8: Mehmet Kasım Cantürk, İsa Yusuf Alptekin ve Kayseri'ye yerleştirilen Uygur Türkü hemşehrileri ile birlikte, Kayseri 1965

(**Kaynak:** *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Fotoğraf-9: Kâbil'deki Şarkî Türkistan Muhacirleri Cemiyeti'nin kurucu azalarının bir kısmı, Afganistan 18 Haziran 1965

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-10: Doğu Türkistanlı Göçmenler, Kayseri 1965

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-11: Doğu Türkistanlı Göçmenler, Kayseri 1965

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-12: Mehmet Kasım Cantürk Kayseri'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilen Uygur hemşehrileri ile birlikte; sol baştan ayaktakiler Abdülhekim Uygurtürk, Yusuf Altan, Yusuf Batuhan, Mir Ahmet Batur, Yakup Hacı Akyol, Osman Turanlı ve Mehmet Kasım Cantürk; oturanlar Abdülahat Ötüken, Kasım Cantürk, Abdülmecit Aktaş, Nurettin Batur ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti Millî Ordusu'nun cesaret madalyası sahibi olan kahraman asker ve gazisi Kadir Kaya, Kayseri 1966

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-13: Mehmet Kasım Cantürk (solda ayakta duran sarıklı kişi), oturan sarıklı dede Kasım Cantürk, yanındaki torunu Kasım Cantürk, 1966

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-14: Doğu Türkistan Folklor Ekibi, Kayseri 1966

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-15: Mehmet Kasım Cantürt (solda), Kayseri 1966

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-16: Ortada oturan Hamit Göktürk, solda oturan Mehmet Kasım Cantürk, sağda ayakta duran Abdullah Türkoğlu, Kayseri 1970'lerin başı

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-17: Ön sol sırasıyla Abdülahat Ötüken, Kadir Seyit İlktürk, Yusuf Batuhan, Mehmet Kasım Cantürk, Hasan Can, Mansur Halife, Kasım Cantürk. Arka Sol Eyüp Türksoy, Mehmet Dursun Türkmen, Abdülaziz Kağan, Mehmet Emin Tuğcu, Kayseri 1970'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-18: Mehmet Kasım Cantürk (solda), Abdülveli Han Efendigil (sağda), 1970'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-19: Sümer Bez Fabrikası'nda Züleyha Kaşgarlı (ayakta duran yazmalı kişi), Tümyaz Altan (solda), 1970'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-20: Mehmet Kasım Cantürk, Millî Mücadele Dergisi temsilcisine Uygurlar ve Doğu Türkistan'dan göçleri hakkında bilgi verirken, Kayseri 1970'li yıllar

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli Arşivi*)

Fotoğraf-21: Sol başta duran Mehmet Kasım Cantürk Anadolu Fuarı'nda Mehmet Emin Tuğcu ve Hüseyin Hazneci ile birlikte, Kayseri 1970'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-22: Türkistan Camii, Kayseri 1972

(**Kaynak:** *Kul Ahmet Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-23: Soldan sırasıyla Mehmet Kasım Cantürk, Eyüp Türksoy, Kul Ahmet Cantürk, Ebubekir Türksoy, Kayseri 1975

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-24: Soldan sırasıyla Abdurrahman Türkdoğan, Mehmet Kasım Cantürk, Abdülaziz Kağan, Abdülgani Kahraman, Seyit Rıdvan Tümtürk, 1980'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-25: Mehmet Kasım Cantürk Tekir Yaylası'nda Abdülhekim Uygurtürk, Abdurrahman Halife, Mansur Halife ile birlikte, Kayseri 1980'li yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-26: Mehmet Kasım Cantürk (solda), Mehmet Emin İslâmî, Hamit Göktürk, 1980'lerin sonu

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-27: Mehmet Kasım Cantürk mahalle cemaati Uygur hemşehrileri ile birlikte, Kayseri 1986

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-28: Eyüp Türksoy, Mehmet Emin İslamî, Hamit Göktürk, sağ başta önde oturan Mehmet Kasım Cantürk, çocuk Kasım Cantürk, Kayseri 1987

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-29: Oktay Bozkurt, Kudret Hacı, sağdan ikinci sırada Mehmet Kasım Cantürk, Mehmet Dursun Türkmen, Kayseri 1987

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-30: Mehmet Kasım Cantürk (ortada) Uygur hemşehrileri ile birlikte, Kayseri 1987

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-31: Solda ayakta ikinci sırada Abdülkadir Cengiz, Müniredddin Alemdar, Mehmet Dursun Türkmen, Erol Kılıç, ortada oturanlar sol baştan Hamidullah Tarım, İsa Yusuf Alptekin, Yavuz Arslan Argun ve Mehmet Kasım Cantürk, Kayseri 1990'lı yıllar

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Fotoğraf-32: Mehmet Kasım Cantürk Erciyes Zafer Kurultayı'nda konuşma yaparken, Kayseri 1990

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-33: Mehmet Kasım Cantürk (ortada), Mustafa Argunşah, 1990'lı yıllar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-34: Mehmet Kasım Cantürk bir grup Uygur hemşehrisi ile birlikte İsa Yusuf Alptekin'in İstanbul'daki cenaze töreni için yola çıkarken, Kayseri 1995

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-35: Mehmet Kasım Cantürk (sağda İsa Yusuf Alptekin'in elini tutan) Türk Edebiyatı Vakfı tarafından Taksim Atatürk Kültür Merkezi Salonu'nda düzenlenen "*İsa Yusuf Alptekin'e Vefa Gecesi*"nde, İstanbul 8 Haziran 1991

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Fotoğraf-36: Mehmet Kasım Cantürk, Kayseri 1991

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-37: Sağ köşede oturan Mehmet Kasım Cantürk, İsa Yusuf Alptekin'in Kayseri ziyaretinde Uygur aksakallar ile birlikte, Kayseri 1991

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli Arşivi*)

Fotoğraf-38: Mehmet Kasım Cantürk (masanın solunda oturan ikinci kişi) Doğu Türkistan Millî Kurultayı'nda, İstanbul 12-14 Aralık 1992

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Fotoğraf-39: Sağ başta oturan Mehmet Kasım Cantürk 1. Erciyes Zafer Kurultayı'nda Uygur hemşehrileri ile birlikte, Kayseri Ağustos 1993

(**Kaynak:** *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Fotoğraf-40: Mehmet Kasım Cantürk 1. Erciyes Zafer Kurultayı'nda İsa Yusuf Alptekin ile birlikte, Kayseri Ağustos 1993

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-41: Mehmet Kasım Cantürk Doğu Türkistan Vakfı tarafından Vefa Lisesi'nde düzenlenen Kaşgarlı Mahmut'u Anma Toplantısı'nda selamlama konuşması yaparken, İstanbul 1994

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Fotoğraf-42: Mehmet Kasım Cantürk, Mehmet Emin Buğra'nın Vefatının 30. Yılını Anma Toplantısı'nda konuşma yaparken, İstanbul 11 Haziran 1995

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-43: Mehmet Kasım Cantürk TDK Salonu'nda düzenlenen Doğu Türkistan konulu konferansta Mahmut Sarıkaya (solda) ve Hamit Göktürk (ortada) ile birlikte, Ankara 1995

(**Kaynak:** *Hamit Göktürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-44: Mehmet Kasım Cantürk Habitat Yürüyüşü'ndeyken, 1996

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-45: Mehmet Kasım Cantürk Almatı'dayken, Kazakistan 1996

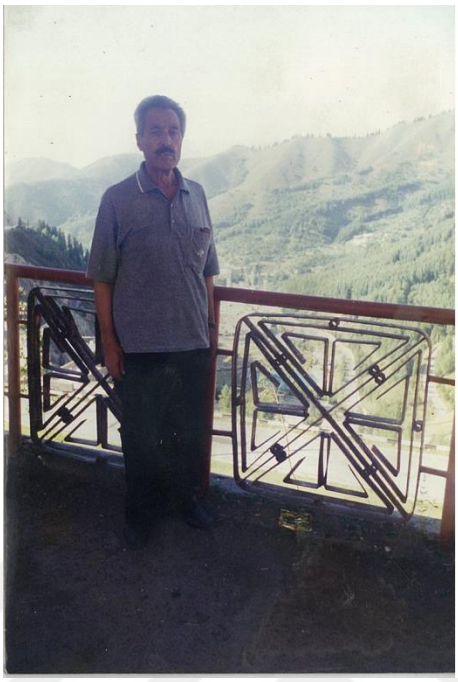

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Fotoğraf-46: Mehmet Kasım Cantürk Uygur hemşehrisi ile birlikte, Kayseri 2000'li yıllar

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Fotoğraf 47: Mehmet Kasım Cantürk'ün Cenaze Namazı

(**Kaynak**: *https://www.kayseriyerelhaber.com/saatci-hoca-son-yolculugunda*

***Erişim Tarihi**: 04.04.2023*)

2. BELGELER

Belge Ek-1: Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Afganistan'a gitmek üzere yaptıkları müracaat belgesi

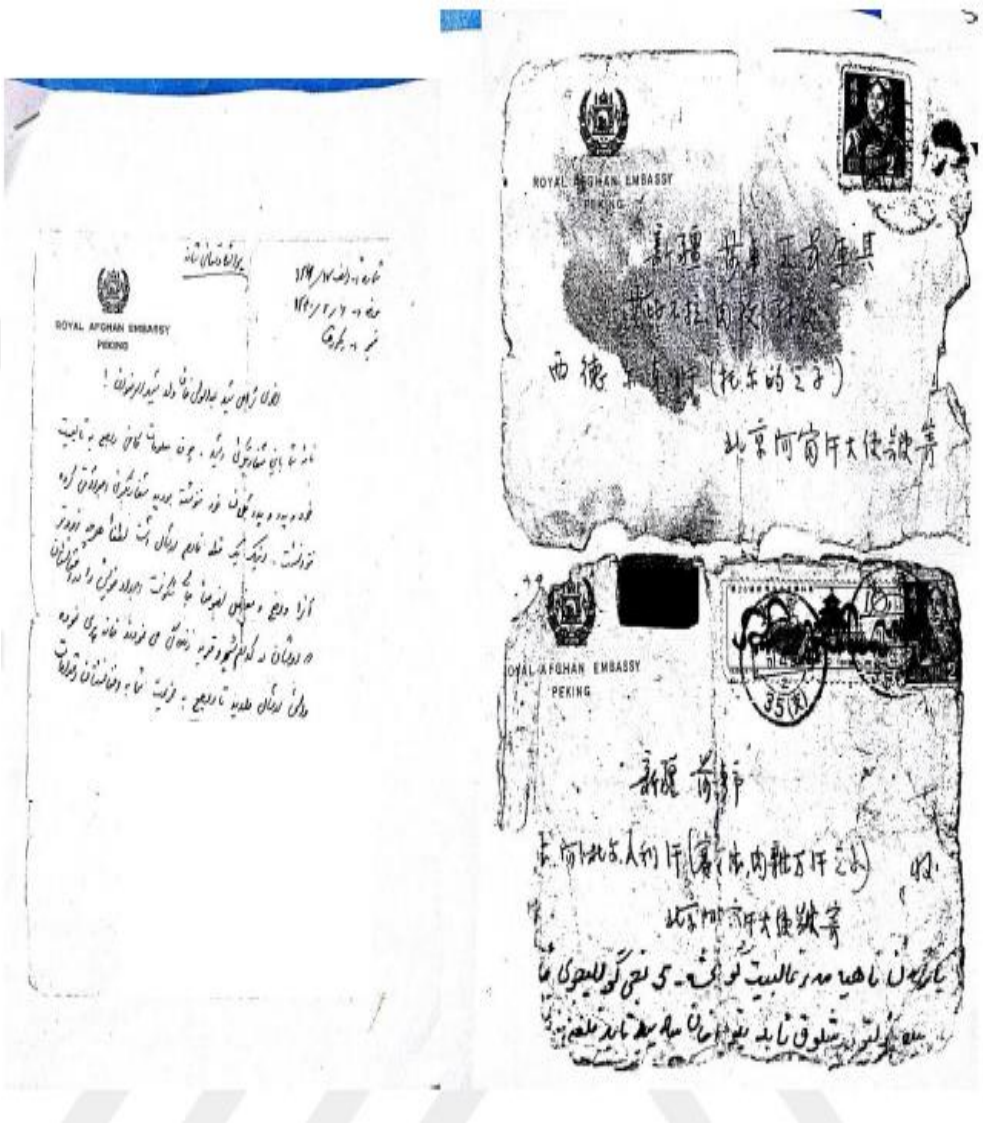

(**Kaynak**: *Kanalga, a.g.t., s. 276*)

Belge Ek-2: Afganistan'daki Doğu Türkistanlı Göçmenlere Dünya Sağlık Örgütü tarafından verilen Aşı Kartı

(**Kaynak**: *Kanalga, a.g.t., s. 277*)

Belge Ek-3: Mehmet Kasım Cantürk'ün Kâbil'de mukim Doğu Türkistanlıların durumuna dair BM Genel Sekreteri U Thant'a gönderdiği Eylül 1964 tarihli mektup

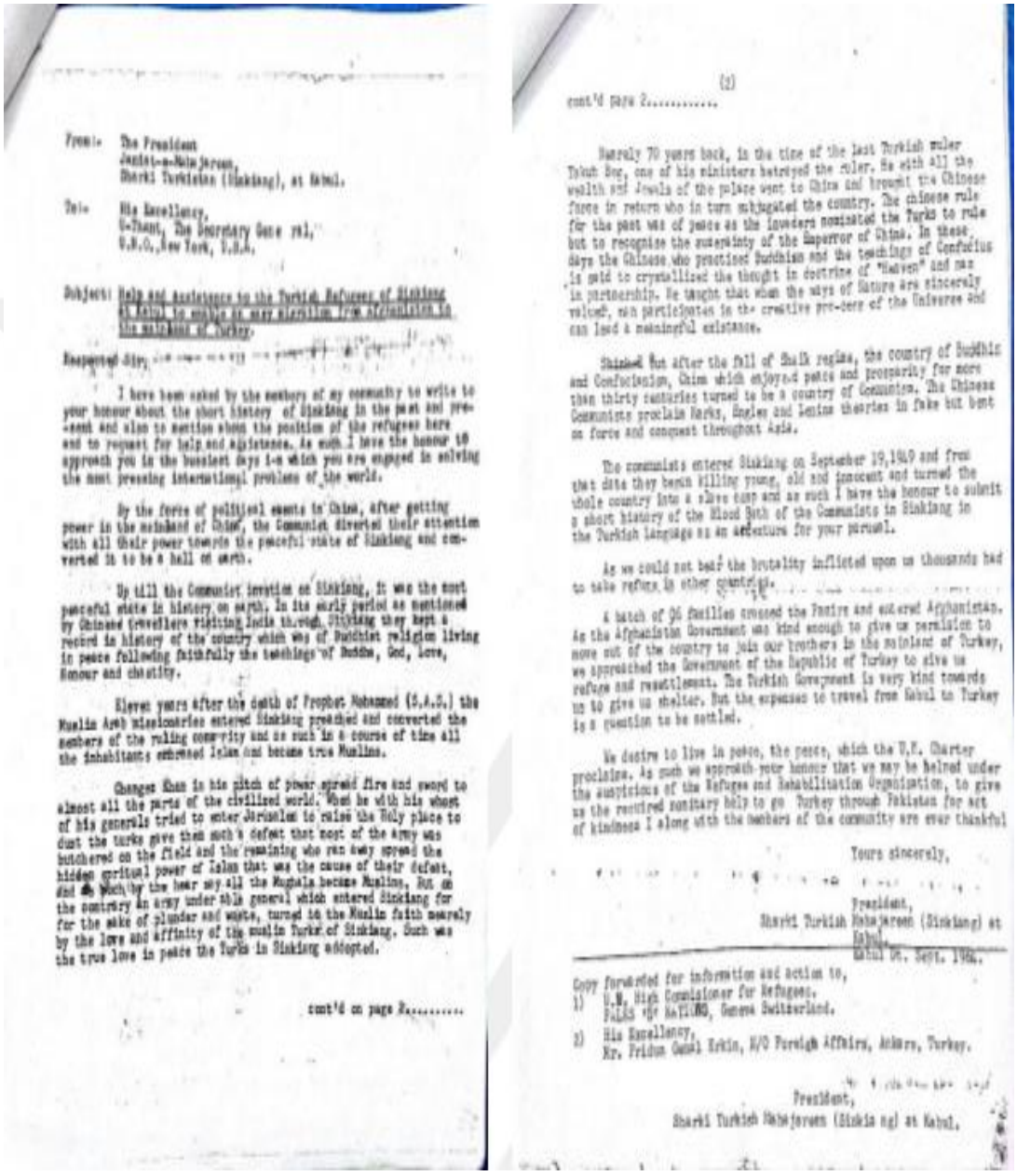

From:- The President
Jamiat-e-Muhajeran,
Sharki Turkistan (Sinkiang), at Kabul.

To:- His Excellency,
U-Thant, The Secretary General,
U.N.O., New York, U.S.A.

Subject: Help and Assistance to the Turkish Refugees of Sinkiang at Kabul to enable an easy migration from Afghanistan to the territories of Turkey.

Respected Sir,

I have been asked by the members of my community to write to your honour about the short history of Sinkiang in the past and present and also to mention about the position of the refugees here and to request for help and assistance. As such I have the honour to approach you in the busiest days [illegible] which you are engaged in solving the most pressing international problems of the world.

By the force of political events in China, after getting power in the mainland of China, the Communist diverted their attention with all their power towards the peaceful state of Sinkiang and converted it to be a hell on earth.

Up till the Communist invasion on Sinkiang, it was the most peaceful state in history on earth. In its early period as mentioned by Chinese travellers visiting India through Sinkiang they kept a record in history of the country which was of Buddhist religion living in peace following faithfully the teachings of Buddha, God, Love, Honour and chastity.

Eleven years after the death of Prophet Mohammed (S.A.S.) the Muslim Arab missionaries entered Sinkiang preached and converted the members of the ruling community and as such in a course of time all the inhabitants embraced Islam and became true Muslims.

Changez Khan in his pitch of power spread fire and sword to almost all the parts of the civilized world. When he with his wheat of his generals tried to enter Jerusalem to raise the Holy place to dust the turks give them such a defeat that most of the army was butchered on the field and the remaining who ran away spread the hidden spiritual power of Islam that was the cause of their defeat, and as such by the hear say all the Mughals became Muslims. But on the contrary an army under this general which entered Sinkiang for for the sake of plunder and waste, turned to the Muslim faith merely by the love and affinity of the muslim Turks of Sinkiang. Such was the true love in peace the Turks in Sinkiang adopted.

cont'd on page 2.....

(2)

cont'd page 2.....

Nearly 70 years back, in the time of the last Turkish ruler Tohti Beg, one of his ministers betrayed the ruler. He with all the wealth and jewels of the palace went to China and brought the Chinese force in return who in turn subjugated the country. The chinese rule for the past was of peace as the invaders nominated the Turks to rule but to recognise the suzerainty of the Emperor of China. In these days the Chinese who practised Buddhism and the teachings of Confucius is said to crystallised the thought in doctrine of "Heaven" and man in partnership. He taught that when the ways of Nature are sincerely valued, man participates in the creative pro-cess of the Universe and can lead a meaningful existance.

Shinkiang but after the fall of Shalk regime, the country of Buddhism and Confucianism, China which enjoyed peace and prosperity for more than thirty centuries turned to be a country of Communism. The Chinese Communists proclaim Marks, Engles and Lenins theories in fake but bent on force and conquest throughout Asia.

The communists entered Sinkiang on September 19,1949 and from that date they begin killing young, old and innocent and turned the whole country into a slave camp and as such I have the honour to submit a short history of the Blood Bath of the Communists in Sinkiang in the Turkish Language as an addenture for your perusal.

As we could not bear the brutality inflicted upon us thousands had to take refuge in other countries.

A batch of 96 families crossed the Pamirs and entered Afghanistan. As the Afghanistan Government was kind enough to give us permission to move out of the country to join our brothers in the mainland of Turkey, we approached the Government of the Republic of Turkey to give us refuge and resettlement. The Turkish Government is very kind towards us to give us shelter. But the expenses to travel from Kabul to Turkey is a question to be settled.

We desire to live in peace, the peace, which the U.N. Charter proclaims. As such we approach your honour that we may be helped under the auspicious of the Refugee and Rehabilitation Organization, to give us the required sanitary help to go Turkey through Pakistan for act of kindness I along with the members of the community are ever thankful

Yours sincerely,

President,
Sharki Turkish Muhajireen (Sinkiang) at Kabul.
Kabul 04. Sept. 1964.

Copy forwarded for information and action to,
1) U.N. High Commissioner for Refugees, Palais des Nations, Geneva Switzerland.
2) His Excellency, Mr. Fridun Cemal Erkin, M/O Foreign Affairs, Ankara, Turkey.

President,
Sharki Turkish Muhajireen (Sinkiang) at Kabul.

(**Kaynak**: *Kanalga, a.g.t., s. 279*)

Belge Ek-4: Dışişleri Bakanı Vekili adına Cihad Rüştü Ozan'ın Afganistan'daki soydaşlarımızın durumu ile ilgili İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna dair 12 Ekim 1963 tarihli cevabi yazısı

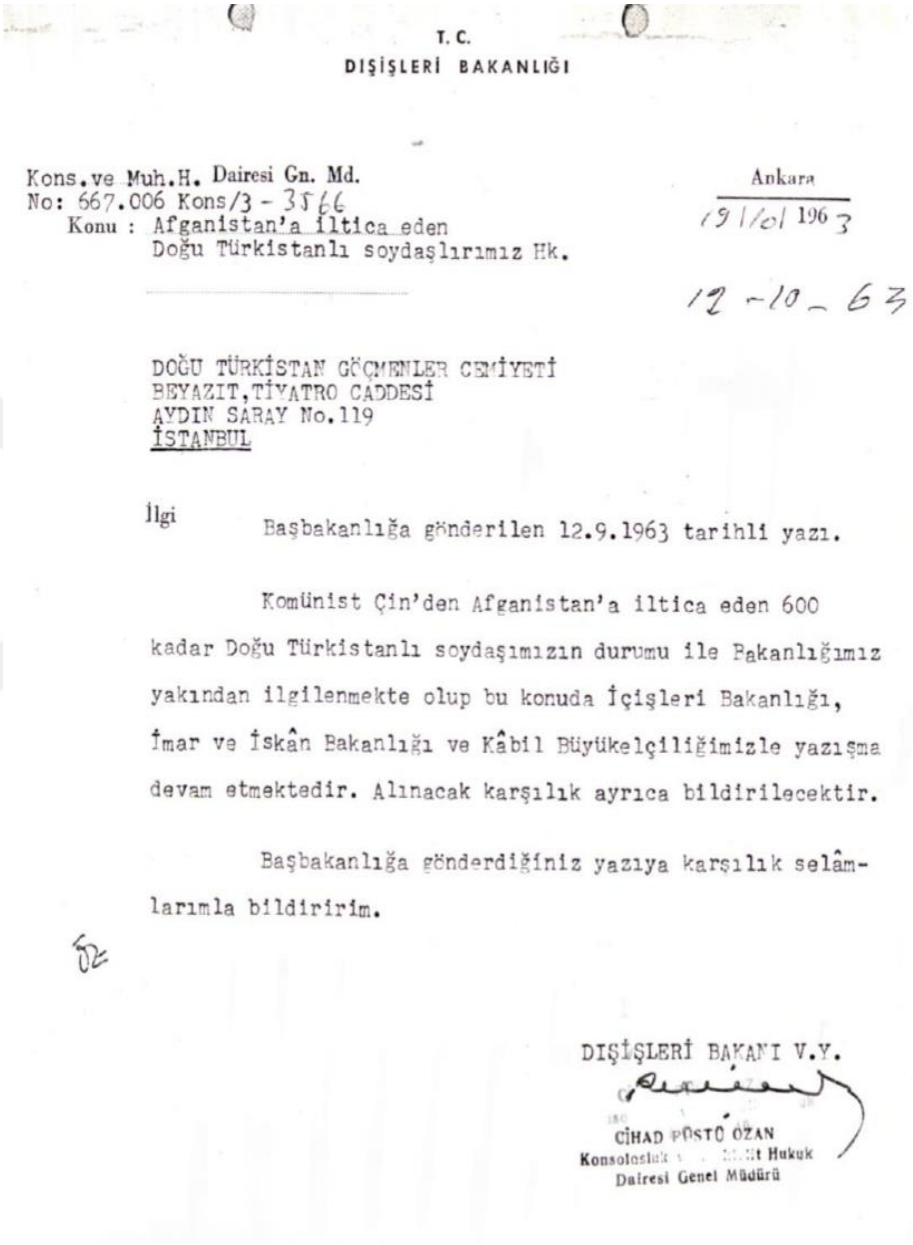

T. C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

Kons.ve Muh.H. Dairesi Gn. Md.
No: 667.006 Kons/3 - 3566
Konu : Afganistan'a iltica eden
Doğu Türkistanlı soydaşlırımız Hk.

Ankara
19/10/1963

12-10-63

DOĞU TÜRKİSTAN GÖÇMENLER CEMİYETİ
BEYAZIT,TİYATRO CADDESİ
AYDIN SARAY No.119
İSTANBUL

İlgi Başbakanlığa gönderilen 12.9.1963 tarihli yazı.

Komünist Çin'den Afganistan'a iltica eden 600 kadar Doğu Türkistanlı soydaşımızın durumu ile Bakanlığımız yakından ilgilenmekte olup bu konuda İçişleri Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı ve Kâbil Büyükelçiliğimizle yazışma devam etmektedir. Alınacak karşılık ayrıca bildirilecektir.

Başbakanlığa gönderdiğiniz yazıya karşılık selâmlarımla bildiririm.

DIŞİŞLERİ BAKANI V.Y.

CİHAD RÜSTÜ OZAN
Konsolosluk ... Hukuk
Dairesi Genel Müdürü

(**Kaynak**: *Tekin Tuncer, a.g.t.*, s. 400)

Belge Ek-5: 24 Şubat 1964 tarihli İstanbul Valisi adına Vali Muavini Lütfi Bilgin'in Afganistan'daki soydaşlarımızın Türkiye'ye getirilmesi adına İsa Yusuf Alptekin'in mektubuna verdiği cevabi bilgi yazısı

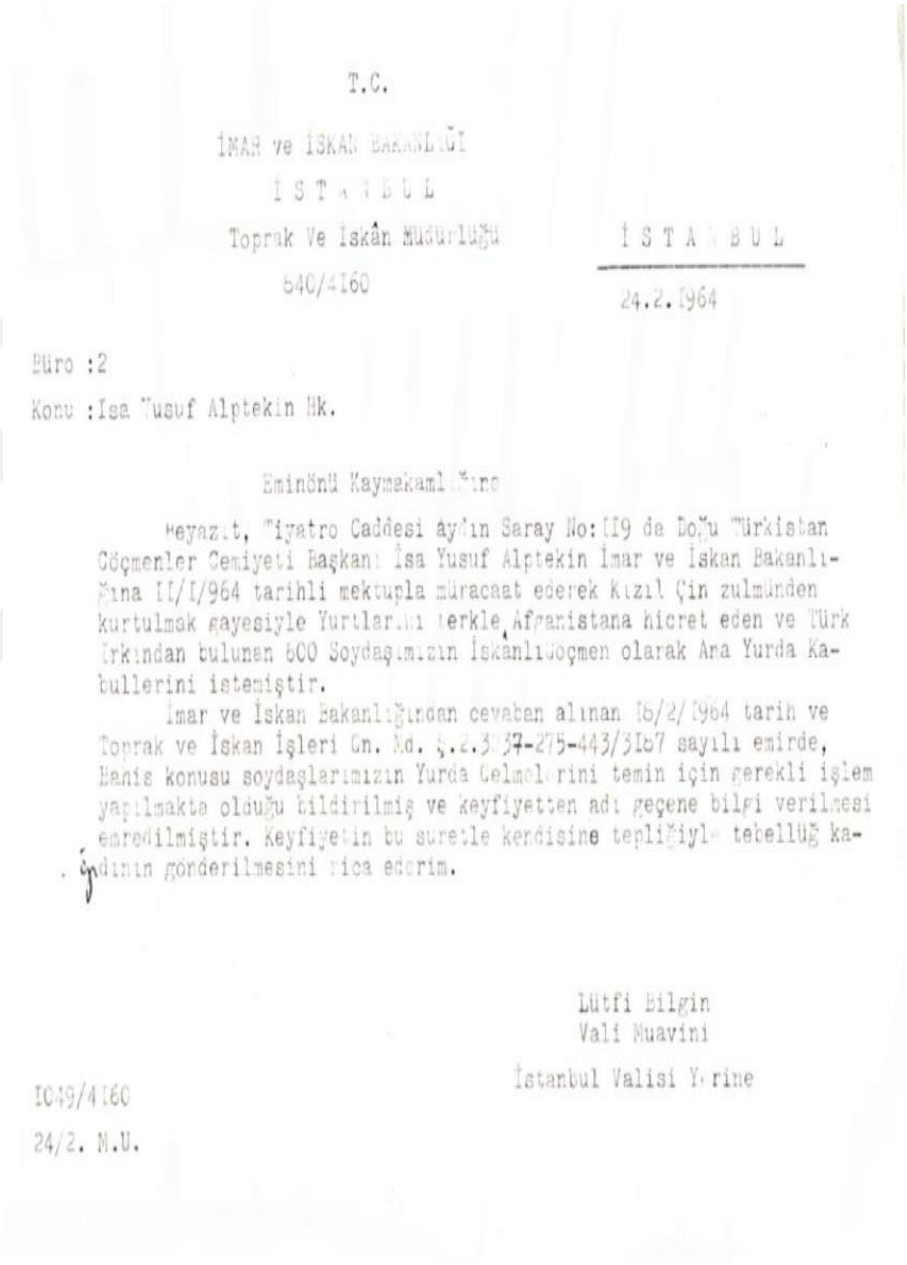

T.C.

İMAR ve İSKAN BAKANLIĞI

İ S T A N B U L

Toprak Ve İskân Müdürlüğü

640/4160

İ S T A N B U L

24.2.1964

Büro :2

Konu :Isa Yusuf Alptekin Hk.

Eminönü Kaymakamlığına

Beyazıt, Tiyatro Caddesi Aydın Saray No:119 da Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin İmar ve İskan Bakanlığına 11/1/1964 tarihli mektupla müracaat ederek Kızıl Çin zulmünden kurtulmak gayesiyle Yurtlarını terkle Afganistana hicret eden ve Türk Irkından bulunan 600 Soydaşımızın İskanlı Göçmen olarak Ana Yurda kabullerini istemiştir.

İmar ve İskan Bakanlığından cevaben alınan 16/2/1964 tarih ve Toprak ve İskan İşleri Gn. Md. ş.e.3037-275-443/3167 sayılı emirde, Bahis konusu soydaşlarımızın Yurda Gelmelerini temin için gerekli işlem yapılmakta olduğu bildirilmiş ve keyfiyetten adı geçene bilgi verilmesi emredilmiştir. Keyfiyetin bu suretle kendisine tepliğiyle tebellüğ kağıdının gönderilmesini rica ederim.

Lütfi Bilgin
Vali Muavini

İstanbul Valisi Yerine

1049/4160
24/2. M.U.

(**Kaynak**: *Tuncer, a.g.t., s. 402*)

Belge Ek-6: İmar ve İskân Bakanı yerine Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Akşit'in 24 Ekim 1963 tarihinde İstanbul valiliğine yazdığı yazı.

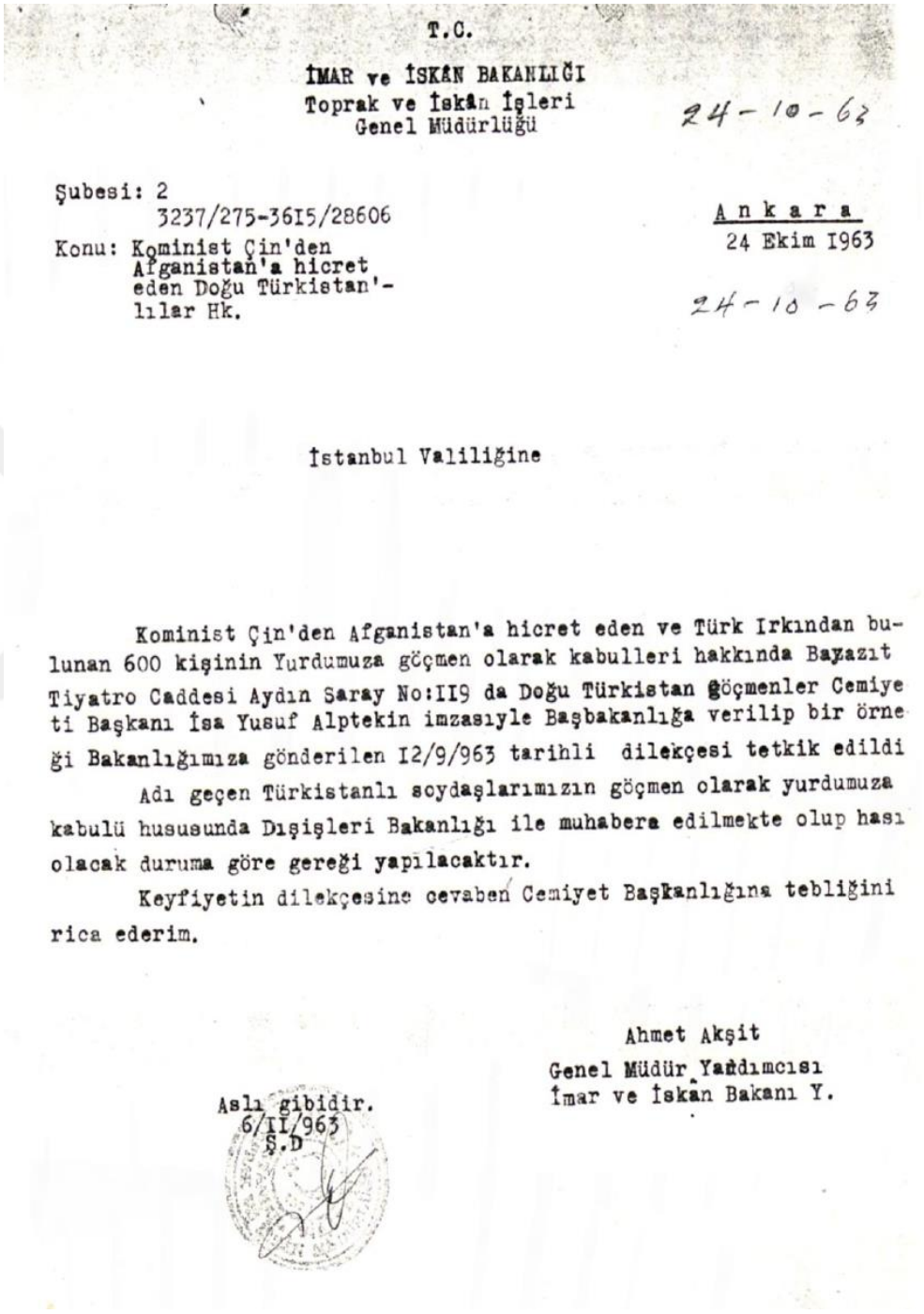

T.C.
İMAR ve İSKÂN BAKANLIĞI
Toprak ve İskân İşleri
Genel Müdürlüğü

24-10-63

Şubesi: 2
3237/275-3615/28606
Konu: Kominist Çin'den Afganistan'a hicret eden Doğu Türkistan'-lılar Hk.

Ankara
24 Ekim 1963

24-10-63

İstanbul Valiliğine

Kominist Çin'den Afganistan'a hicret eden ve Türk Irkından bulunan 600 kişinin Yurdumuza göçmen olarak kabulleri hakkında Bayazıt Tiyatro Caddesi Aydın Saray No:119 da Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin imzasıyle Başbakanlığa verilip bir örneği Bakanlığımıza gönderilen 12/9/963 tarihli dilekçesi tetkik edildi

Adı geçen Türkistanlı soydaşlarımızın göçmen olarak yurdumuza kabulü hususunda Dışişleri Bakanlığı ile muhabera edilmekte olup hasıl olacak duruma göre gereği yapılacaktır.

Keyfiyetin dilekçesine cevaben Cemiyet Başkanlığına tebliğini rica ederim.

Ahmet Akşit
Genel Müdür Yardımcısı
İmar ve İskan Bakanı Y.

Aslı gibidir.
6/11/963
Ş.D

(**Kaynak**: *Tuncer, a.g.t., s. 401*)

Belge Ek-7.A: Abdulveli Han, Mir Ahmet Han ve Mehmet Kasım Cantürk'ün İsa Yusuf Alptekin'e gönderdikleri 23 Temmuz 1964 tarihli İngilizce mektup

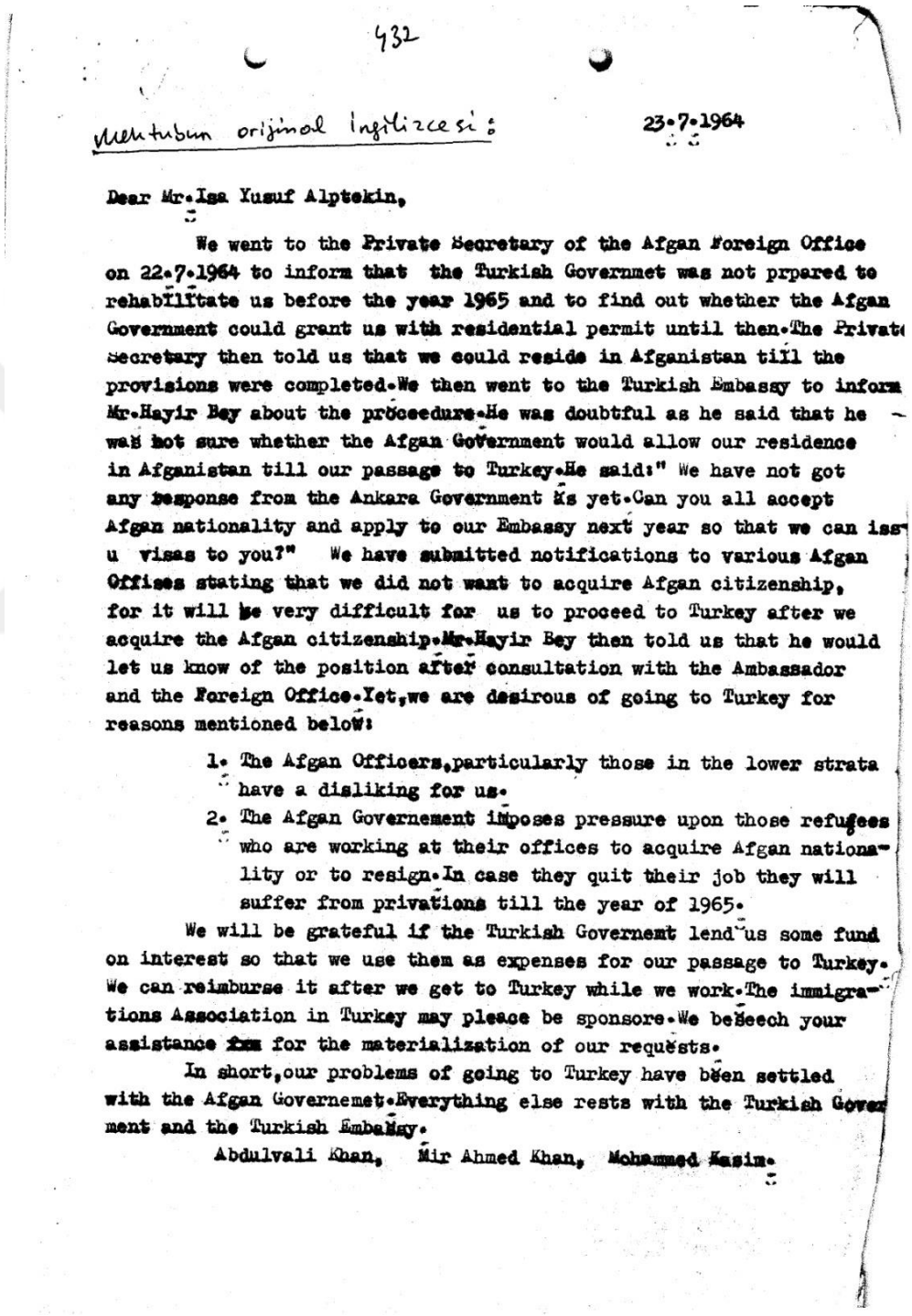

432

Mektubun orijinal İngilizcesi: 23.7.1964

Dear Mr.Isa Yusuf Alptekin,

We went to the Private Secretary of the Afgan Foreign Office on 22.7.1964 to inform that the Turkish Governmet was not prpared to rehabilitate us before the year 1965 and to find out whether the Afgan Government could grant us with residential permit until then.The Private Secretary then told us that we could reside in Afganistan till the provisions were completed.We then went to the Turkish Embassy to inform Mr.Hayir Bey about the proceedure.He was doubtful as he said that he was not sure whether the Afgan Government would allow our residence in Afganistan till our passage to Turkey.He said:" We have not got any response from the Ankara Government as yet.Can you all accept Afgan nationality and apply to our Embassy next year so that we can issu visas to you?" We have submitted notifications to various Afgan Offises stating that we did not want to acquire Afgan citizenship, for it will be very difficult for us to proceed to Turkey after we acquire the Afgan citizenship.Mr.Hayir Bey then told us that he would let us know of the position after consultation with the Ambassador and the Foreign Office.Yet,we are desirous of going to Turkey for reasons mentioned below:

1. The Afgan Officers,particularly those in the lower strata have a disliking for us.
2. The Afgan Governement imposes pressure upon those refugees who are working at their offices to acquire Afgan nationality or to resign.In case they quit their job they will suffer from privations till the year of 1965.

We will be grateful if the Turkish Governemt lend us some fund on interest so that we use them as expenses for our passage to Turkey. We can reimburse it after we get to Turkey while we work.The immigrations Association in Turkey may please be sponsore.We beseech your assistance for the materialization of our requests.

In short,our problems of going to Turkey have been settled with the Afgan Governemet.Everything else rests with the Turkish Government and the Turkish Embassy.

Abdulvali Khan, Mir Ahmed Khan, Mohammed Kasim.

(**Kaynak**: *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Belge Ek-7.B: Abdulveli Han, Mir Ahmet Han ve Mehmet Kasım Cantürk'ün İsa Yusuf Alptekin'e gönderdikleri 23 Temmuz 1964 tarihli İngilizce mektubun Türkçe tercümesi

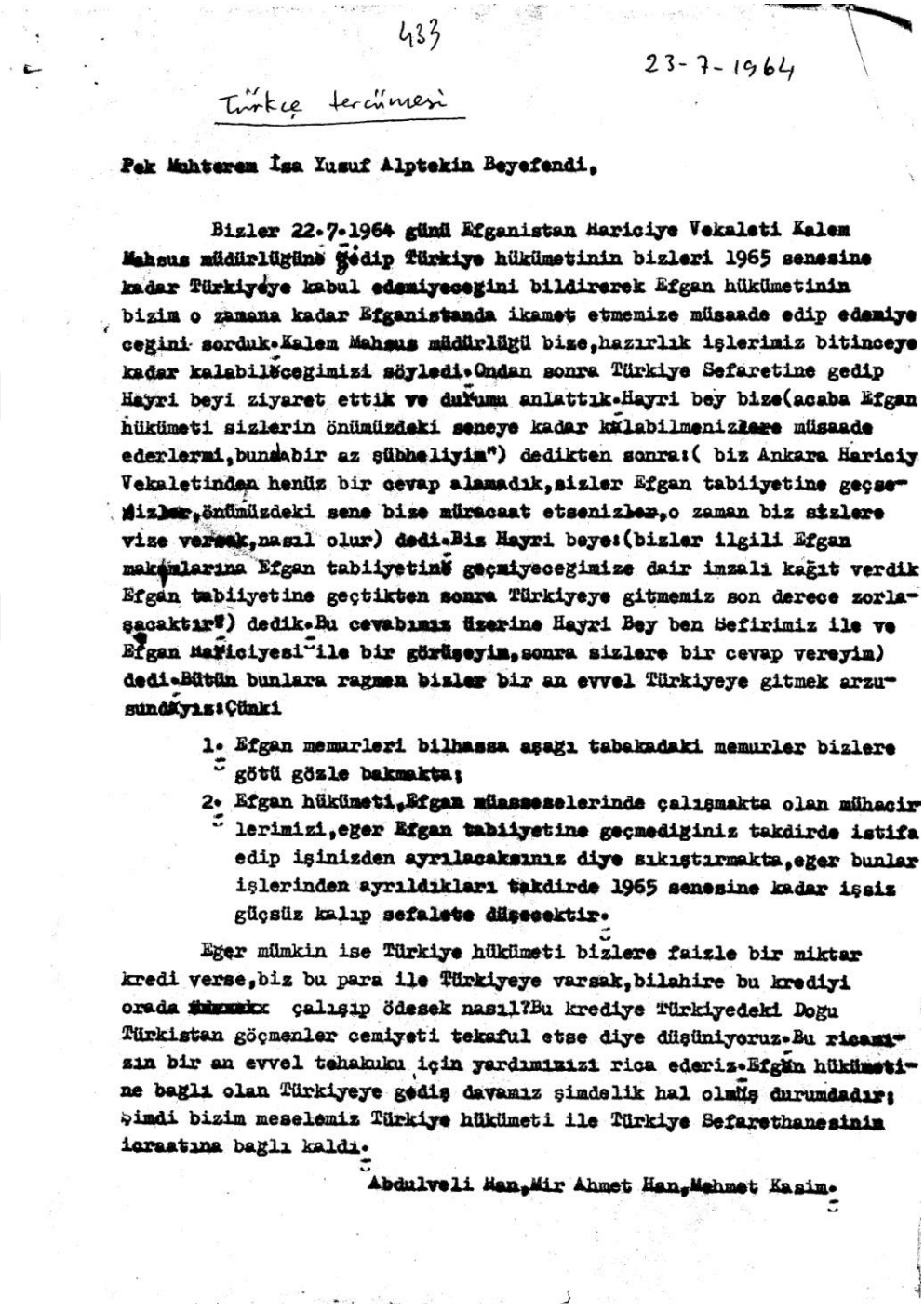

433

23-7-1964

Türkçe tercümesi

Pek Muhterem İsa Yusuf Alptekin Beyefendi,

Bizler 22.7.1964 günü Efganistan Hariciye Vekaleti Kalem Mahsus müdürlüğüne gedip Türkiye hükümetinin bizleri 1965 senesine kadar Türkiyeye kabul edemiyeceğini bildirerek Efgan hükümetinin bizim o zamana kadar Efganistanda ikamet etmemize müsaade edip edemiyeceğini sorduk.Kalem Mahsus müdürlüğü bize,hazırlık işlerimiz bitinceye kadar kalabileceğimizi söyledi.Ondan sonra Türkiye Sefaretine gedip Hayri beyi ziyaret ettik ve durumu anlattık.Hayri bey bize(acaba Efgan hükümeti sizlerin önümüzdeki seneye kadar kalabilmenizlere müsaade ederlermi,bunda bir az şübheliyim") dedikten sonra:(biz Ankara Hariciy Vekaletinden henüz bir cevap alamadık,sizler Efgan tabiiyetine geçseniz,önümüzdeki sene bize müracaat etseniz,o zaman biz sizlere vize versek,nasıl olur) dedi.Biz Hayri beye:(bizler ilgili Efgan makamlarına Efgan tabiiyetine geçmiyeceğimize dair imzalı kağıt verdik Efgan tabiiyetine geçtikten sonra Türkiyeye gitmemiz son derece zorlaşacaktır") dedik.Bu cevabımız üzerine Hayri Bey ben Sefirimiz ile ve Efgan Hariciyesi ile bir görüşeyim,sonra sizlere bir cevap vereyim) dedi.Bütün bunlara rağmen bizler bir an evvel Türkiyeye gitmek arzusundayız:Çünki

1. Efgan memurleri bilhassa aşağı tabakadaki memurler bizlere götü gözle bakmakta;
2. Efgan hükümeti,Efgan müessesselerinde çalışmakta olan mühacirlerimizi,eger Efgan tabiiyetine geçmediğiniz takdirde istifa edip işinizden ayrılacaksınız diye sıkıştırmakta,eger bunlar işlerinden ayrıldıkları takdirde 1965 senesine kadar işsiz güçsüz kalıp sefalete düşecektir.

Eger mümkin ise Türkiye hükümeti bizlere faizle bir miktar kredi verse,biz bu para ile Türkiyeye varsak,bilahire bu krediyi orada çalışıp ödesek nasıl?Bu krediye Türkiyedeki Doğu Türkistan göçmenler cemiyeti tekafül etse diye düşünüyoruz.Bu ricamızın bir an evvel tehakuku için yardımınızı rica ederiz.Efgan hükümetine bağlı olan Türkiyeye gediş davamız şimdelik hal olmuş durumdadır; şimdi bizim meselemiz Türkiye hükümeti ile Türkiye Sefarethanesinin icraatına bağlı kaldı.

Abdulveli Han,Mir Ahmet Han,Mehmet Kasim.

(**Kaynak**: *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Belge Ek-8: Dışişleri Bakanlığı'ndan Nevzat Türkten'e gönderilen iki sayfalık yazı

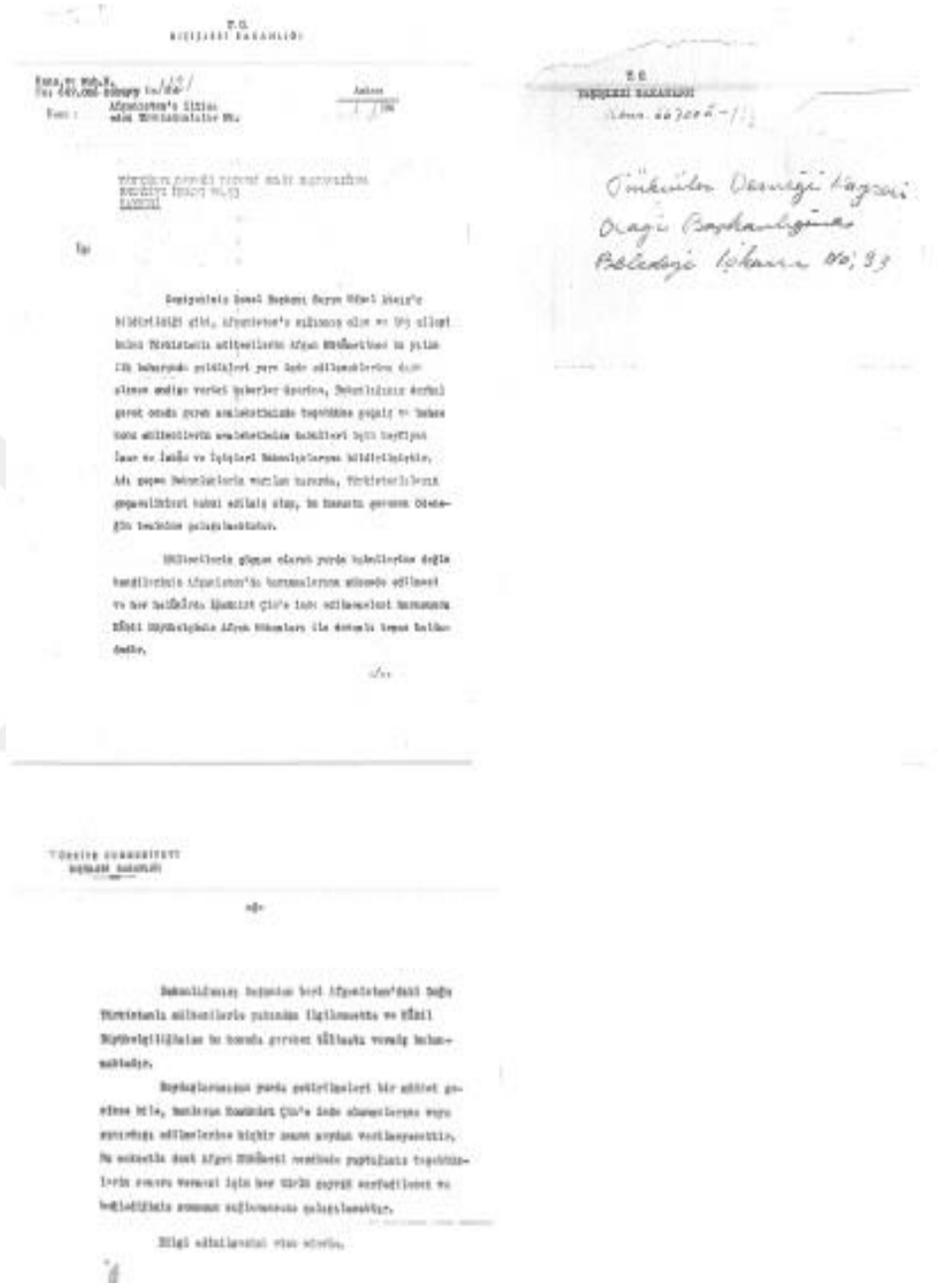

(**Kaynak:** *Kanalga, a.g.t., s. 278*)

Belge Ek-9: Göçmenlerin Türkiye'ye getirilişine dair Milliyet gazetesinin 10 Ekim 1965 tarihli haber kupürü

10.10.1965, Milliyet, Sayfa 3

TÜRKİSTAN'DAN 200 GÖÇMEN GELİYOR

ANKARA, ÖZEL

Afganistan'dan yurdumuza gelecek olan 200 kişilik Doğu Türkistanlı göçmen grubunun ilk kafilesi 11 Ekim'de, ikinci ve üçüncü kafilelerin de 13 ve 16 Ekimde Afganistan uçaklarıyla Ankarada olacakları bildirilmiştir.

Afganistan ile Kızıl Çin arasında bir sınır düzeltmesi sonucu Afganistan hudutları içinde kalan Türkler, Türkiyeye göç etmek için Afganistan Hükûmetinden izin istemişler ve müsaade çıktıktan sonra, Birleşmiş Milletlerin yardımıyla yurdumuza gelmeleri mümkün olmuştur.

(**Kaynak**: *Tuncer, a.g.t., s. 403*)

Belge Ek-10: Milliyet gazetesinin 30 Mart 1967 tarihli haberinin gazete kupürü

30.03.1967, Milliyet, Sayfa 3

Kızıl Çin'den kaçan 2 Türk ailesi geldi

Kızıl Çin'den kaçan iki Türk ailesi dün Beyrut üzerinden uçakla şehrimize gelmişlerdir. 13 kişilik iki ailenin reisleri 10 yıldan beri Türkiyeye gelmek için çaba gösterdiklerini ve nihayet bu mücadeleyi kazandıklarını söylemişlerdir.

Aslen Türkistanlı olan iki aile 1957 yılında Türkiye'ye kaçmaya karar vermişlerdir. 1957 yılında Tokyo Büyükelçiliği ile temasa geçmeye muvaffak olan ailelerin Türkiye'ye gelme hazırlıkları Kızıl Çin ilgilileri tarafından öğrenilmiş ve aile Reisleri olan Ethem Zekirhan ile Nimet Kâmil tevkif edilmiştir. Ethem Zekirhan 5 yıl, Nimet Kâmil ise 4 yıl hapiste kaldıktan sonra tahliye edilmişlerdir.

Tahliyeden sonra kaçma kararlarını 20 gün evvel gerçekleştirebilen aileler Şanghay'dan Beyrut'a geçmeye muvaffak olmuşlardır.

Ellerinde pasaport yerine Tokyo Büyükelçiliğinin verdiği kâğıtlar bulunan Ethem ve Nimet Şanghaya geçiş ve oradan kaçış yollarını açıklamamışlardır.

(**Kaynak**: *Tuncer, a.g.t., s. 405*)

Belge Ek-11: 27 Nisan 1968 tarihli göçmenlerin yerleştirilecekleri evlerin yapımına dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi

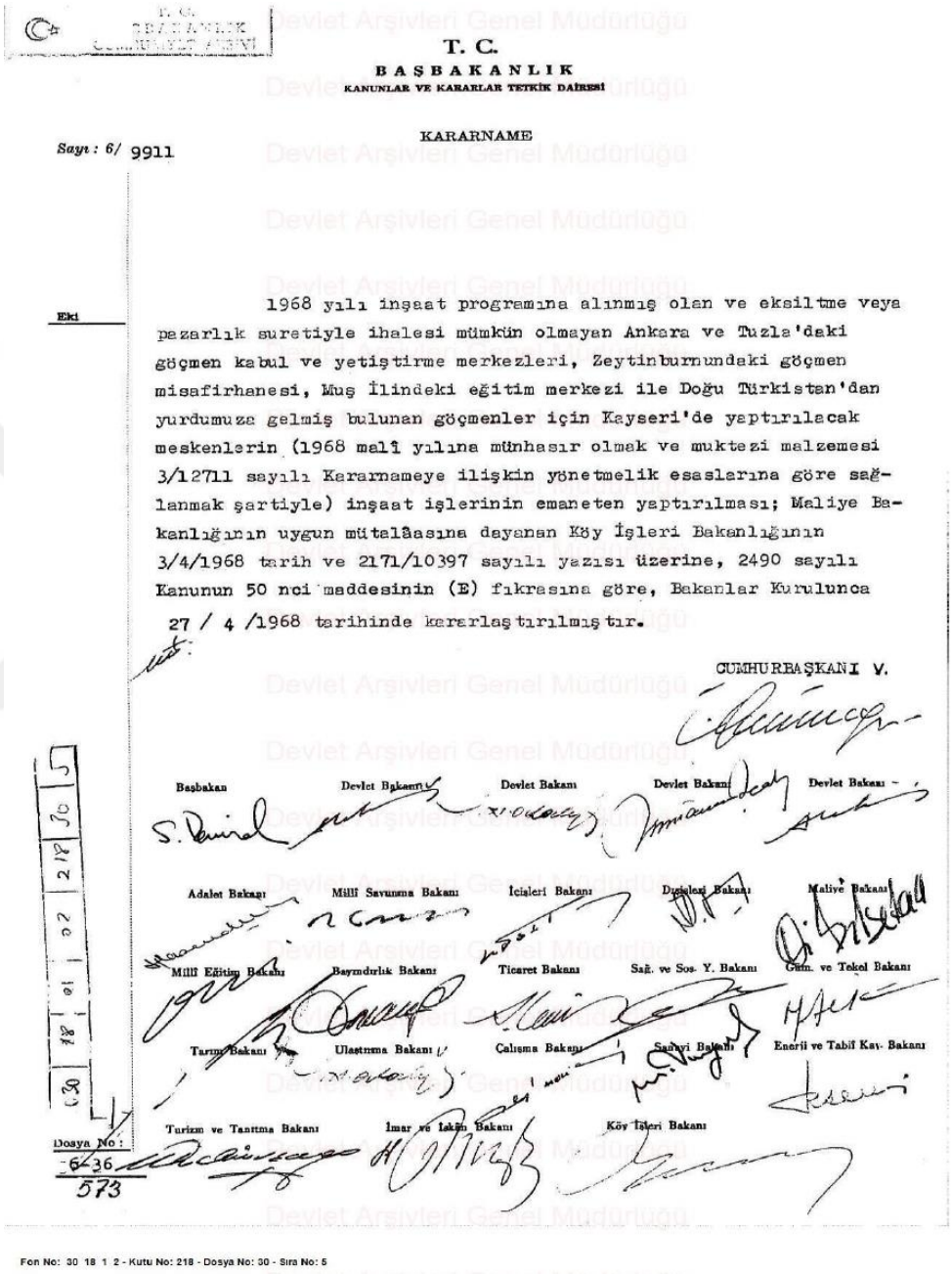

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/ 9911

Eki

1968 yılı inşaat programına alınmış olan ve eksiltme veya pazarlık suretiyle ihalesi mümkün olmayan Ankara ve Tuzla'daki göçmen kabul ve yetiştirme merkezleri, Zeytinburnundaki göçmen misafirhanesi, Muş İlindeki eğitim merkezi ile Doğu Türkistan'dan yurdumuza gelmiş bulunan göçmenler için Kayseri'de yaptırılacak meskenlerin (1968 malî yılına münhasır olmak ve muktezi malzemesi 3/12711 sayılı Kararnameye ilişkin yönetmelik esaslarına göre sağlanmak şartiyle) inşaat işlerinin emaneten yaptırılması; Maliye Bakanlığının uygun mütalâasına dayanan Köy İşleri Bakanlığının 3/4/1968 tarih ve 2171/10397 sayılı yazısı üzerine, 2490 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin (E) fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 27 / 4 /1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI V.

Başbakan — Devlet Bakanı — Devlet Bakanı — Devlet Bakanı — Devlet Bakanı

Adalet Bakanı — Milli Savunma Bakanı — İçişleri Bakanı — Dışişleri Bakanı — Maliye Bakanı

Milli Eğitim Bakanı — Bayındırlık Bakanı — Ticaret Bakanı — Sağ. ve Sos. Y. Bakanı — Güm. ve Tekel Bakanı

Tarım Bakanı — Ulaştırma Bakanı — Çalışma Bakanı — Sanayi Bakanı — Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı — İmar ve İskân Bakanı — Köy İşleri Bakanı

Dosya No: 6-36 / 573

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 218 - Dosya No: 30 - Sıra No: 5

(**Kaynak**: *Tuncer, a.g.t., s. 404*)

Belge Ek-12.A: Mehmet Kasım Cantürk'ün Kendi el yazısıyla olan biyografisi

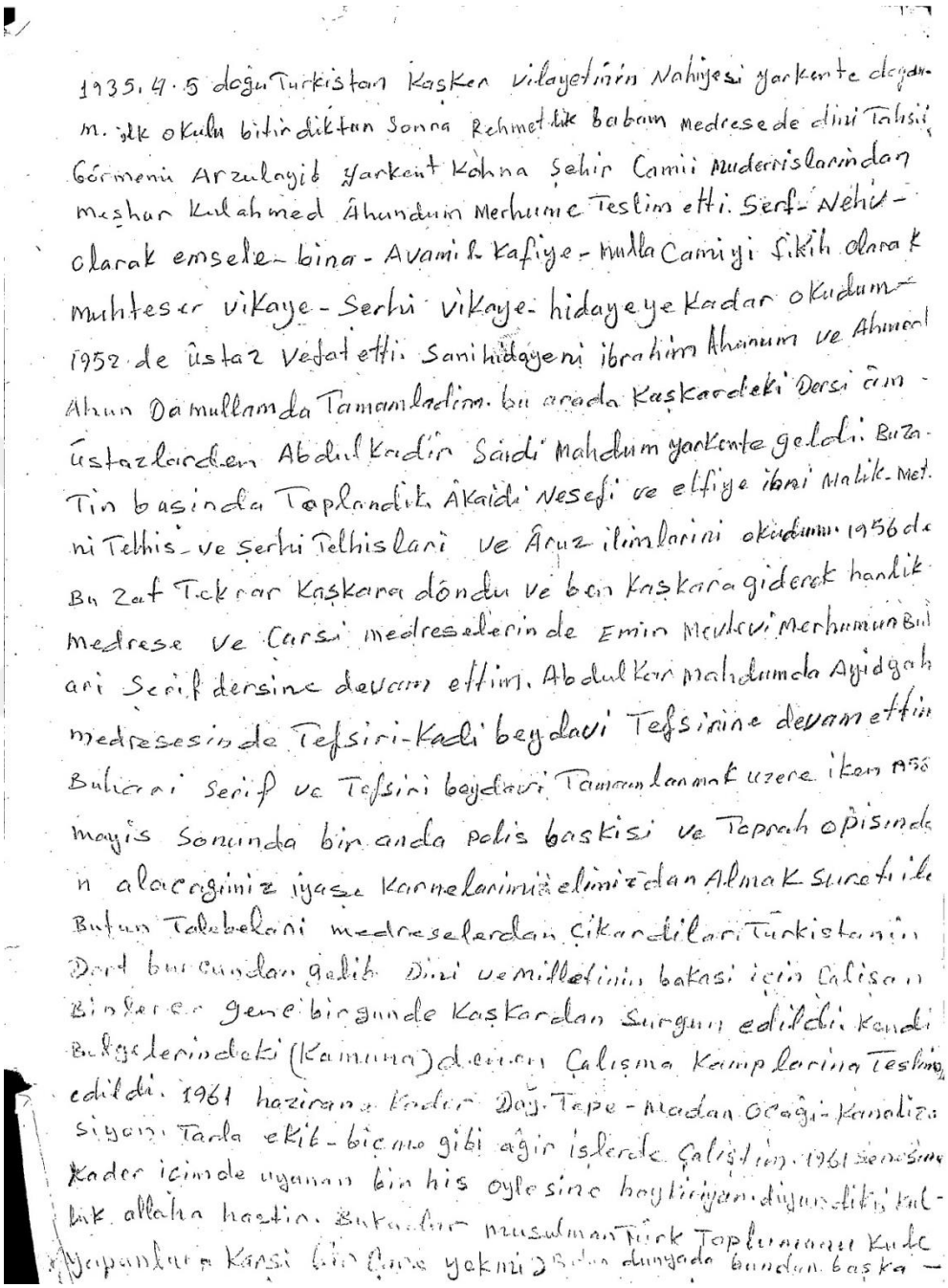

1935.4.5 doğu Türkistan Kaşkar vilayetinin Nahiyesi yarkente doğdum. İlk okulu bitirdiktan sonra Rehmetlik babam medresede dini Tahsil Görmemi Arzulayip Yarkent Kohna Şehir Camii Müderrislarından meşhur Kulahmed Âhunduin Merhumu'c Teslim etti. Serf-Nehiv-olarak emsile-bina-Avamil-Kafiye-mulla Camiyi fikih olarak muhtesar vikaye-Şerhi vikaye-hidayeye kadar okudum-1952 de üstaz vefat etti. Sani hidayeni ibrahim Ahunum ve Ahmed Ahun Da mullamda Tamamladim. bu arada Kaşkardeki Dersi âm-üstazlardan Abdulkadir Saidi Mahdum yarkente geldi. Bu-Tin başında Toplandik Âkaidi Nesefi ve elfiye ibni Malik-Met-ni Telhis-ve şerhi Telhisları ve Âruz ilimlarini okudum. 1956 da Bu zat Tekrar Kaşkara döndu ve ben Kaşkara giderek hanlik Medrese ve Çarsi medreselerinde Emin Mevlevi merhumun Bul ari Şerif dersine devam ettim. Abdulkar mahdumda Ayidgah medresesinde Tefsiri-Kadi beydavi Tefsirine devam ettim Bulüari Şerif ve Tefsiri beydavi Tamamlanmak üzere iken 1956 mayis sonunda bir anda polis baskisi ve Toprak opisinda n alacaginiz iyaşe kanunlarini elimizdan Almak Suretiyle Bütün Talebeleri medreselerdan çikardilar Türkistanin Dört bucagindan gelip Dini ve milletinin bakasi için Çalişan Binlerce genç bir günde Kaşkardan Sürgün edildi. Kendi Bulgelerindeki (Kamuna) devlet Çalişma Kamplarina Teslim edildi. 1961 haziran a kadar Dağ-Tepe-Madan Ocağı-Kanalizasiyon Tarla ekiş-biçme gibi ağir işlerde Çalişti'm. 1961 senesine kadar içimde uyanan bin his oylesine heyecanlanip diyordu ki Kalbim allaha haştim. Bu kafir musulman Türk Topluminin Kalbi yapanlara Karşi bir Öfke yakinli Bütün dünyada bundan başka —

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-12.B: Mehmet Kasım Cantürk'ün Kendi el yazısıyla olan biyografisi

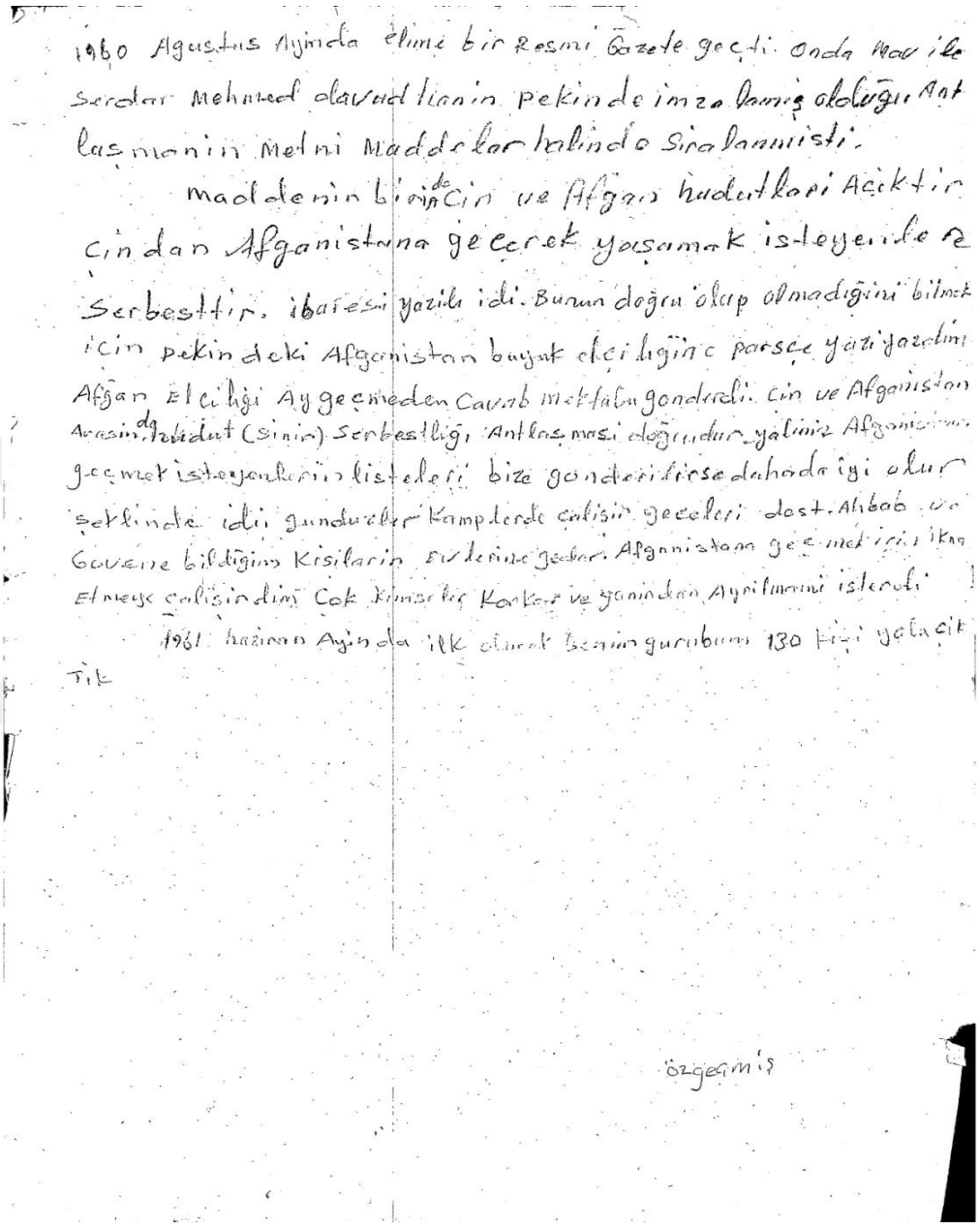

1960 Agustus Ayında elime bir resmi Gazete geçti. Onda Nadir ile Sardar Mehmed Davud Hanin pekinde imza lanmış olduğu Anlaşmanin Metni Maddeler halinde Sıralanmıştı.

Maddenin birinde Çin ve Afgan hudutları Açıktır Çindan Afganistana geçerek yaşamak isteyenler Serbesttir. ibaresi yazılı idi. Bunun doğru olup olmadığını bilmek için pekindeki Afganistan buyuk elçiliğine parsçe yazı yazdım Afgan Elçiliği Ay geçmeden Cavab mektubu gonderdi. Çin ve Afganistan Arasında hudut (sinir) Serbestliği Antlaşması doğrudur yalnız Afganistan geçmek isteyenlerin listeleri bize gonderilirse daha da iyi olur şeklinde idi. gunduzler Kamplarda çalışır geceleri dost. Ahbab ve Güvenilir bildiğim Kişilerin evlerine gecerek Afganistana geçmeleri için ikna Etmeye çalışırdım Çok kimseler Korkar ve yanından Ayrılmamı isterdi

1961 haziran Ayında ilk olarak benim gurubum 130 kişi yola çık

Tik

özgeçmiş

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-13.A: Haşim Kasım'ın aile üyeleri hakkında bilgi veren belge ve tezkere

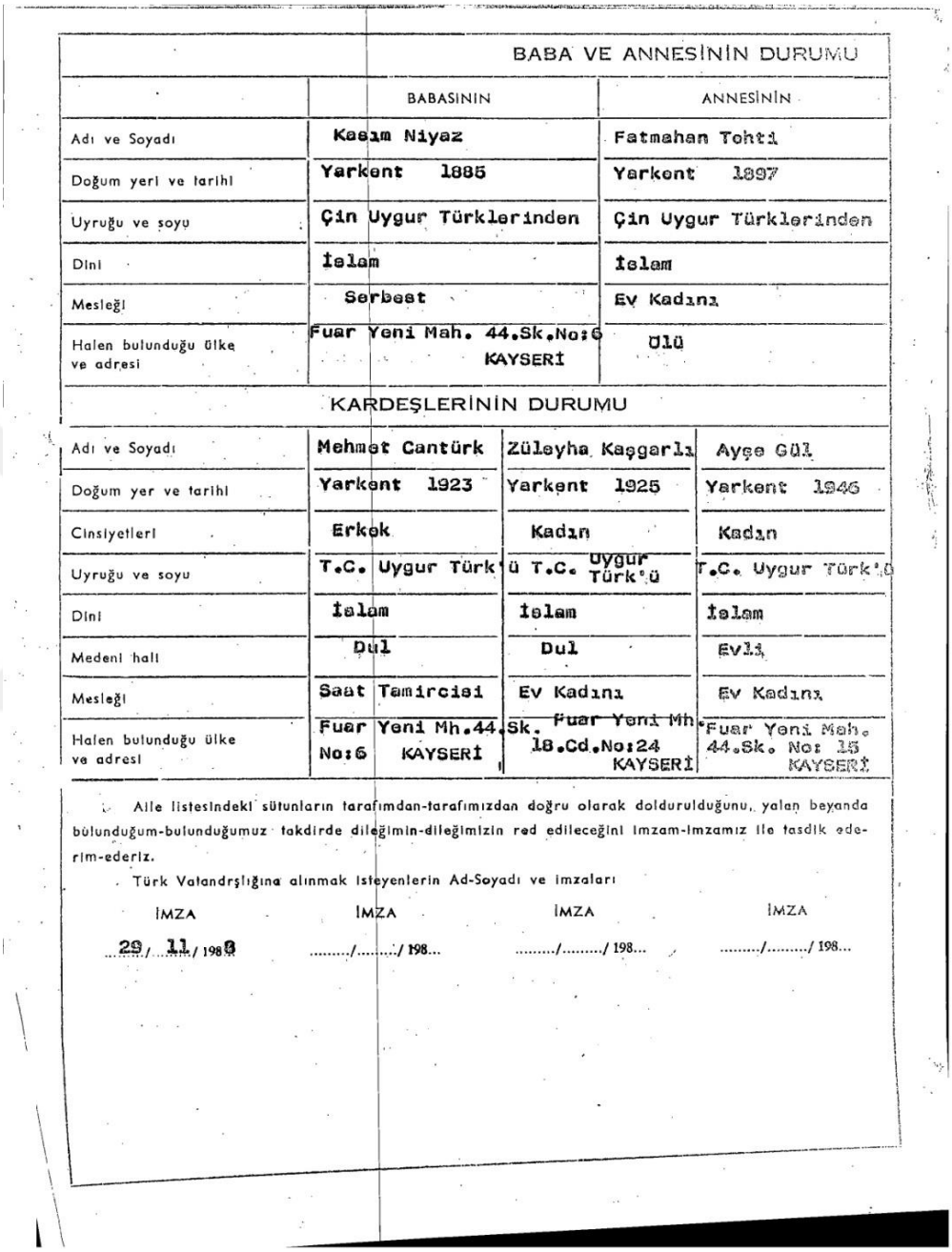

BABA VE ANNESİNİN DURUMU

	BABASININ	ANNESİNİN
Adı ve Soyadı	Kasım Niyaz	Fatmahan Tohti
Doğum yeri ve tarihi	Yarkent 1885	Yarkent 1897
Uyruğu ve soyu	Çin Uygur Türklerinden	Çin Uygur Türklerinden
Dini	İslam	İslam
Mesleği	Serbest	Ev Kadını
Halen bulunduğu ülke ve adresi	Fuar Yeni Mah. 44.Sk.No:6 KAYSERİ	Ölü

KARDEŞLERİNİN DURUMU

Adı ve Soyadı	Mehmet Cantürk	Züleyha Kaşgarlı	Ayşe Gül
Doğum yer ve tarihi	Yarkent 1923	Yarkent 1925	Yarkent 1946
Cinsiyetleri	Erkek	Kadın	Kadın
Uyruğu ve soyu	T.C. Uygur Türkü	T.C. Uygur Türkü	T.C. Uygur Türkü
Dini	İslam	İslam	İslam
Medeni hali	Dul	Dul	Evli
Mesleği	Saat Tamircisi	Ev Kadını	Ev Kadını
Halen bulunduğu ülke ve adresi	Fuar Yeni Mh.44.Sk. No:6 KAYSERİ	Fuar Yeni Mh. 18.Cd.No:24 KAYSERİ	Fuar Yeni Mah. 44.Sk. No: 15 KAYSERİ

Aile listesindeki sütunların tarafımdan-tarafımızdan doğru olarak doldurulduğunu, yalan beyanda bulunduğum-bulunduğumuz takdirde dileğimin-dileğimizin red edileceğini imzam-imzamız ile tasdik ederim-ederiz.

Türk Vatandaşlığına alınmak isteyenlerin Ad-Soyadı ve imzaları

İMZA	İMZA	İMZA	İMZA
29/ 11 /1980	...../...../ 198...	...../...../ 198...	...../...../ 198...

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-13.B: Haşim Kasım'ın aile üyeleri hakkında bilgi veren belge ve tezkere

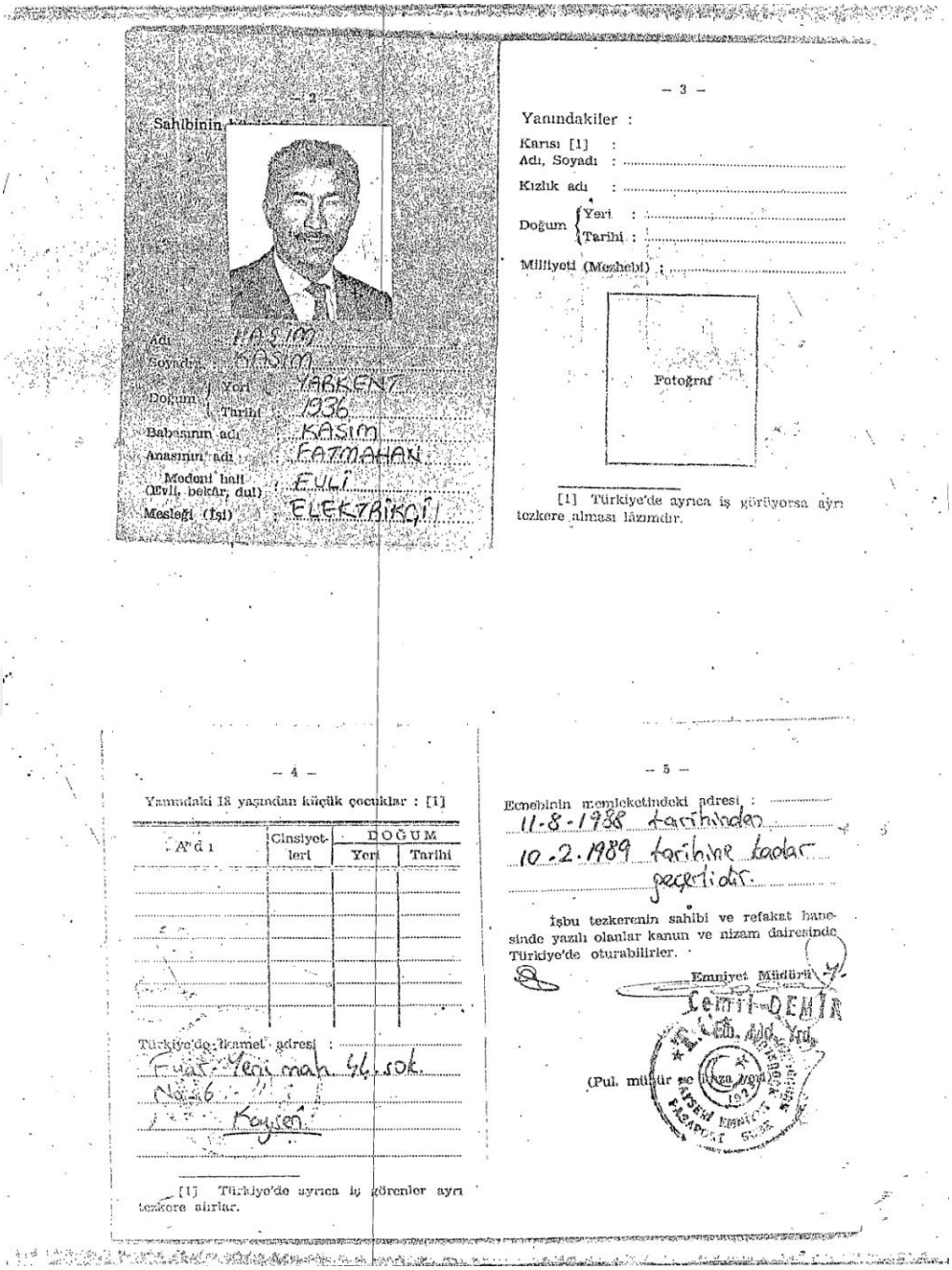

– 2 –

Sahibinin

Adı : HASIM
Soyadı : KASIM
Doğum Yeri : YARKENT
Doğum Tarihi : 1936
Babasının adı : KASIM
Anasının adı : FATMAHAN
Medeni hali (Evli, bekâr, dul) : EVLİ
Mesleği (İşi) : ELEKTRİKÇİ

– 3 –

Yanındakiler :

Karısı [1] :
Adı, Soyadı : .....
Kızlık adı : .....
Doğum Yeri : .....
Doğum Tarihi : .....
Milliyeti (Mezhebi) : .....

Fotoğraf

[1] Türkiye'de ayrıca iş görüyorsa ayrı tezkere alması lâzımdır.

– 4 –

Yanındaki 18 yaşından küçük çocuklar : [1]

Adı	Cinsiyetleri	DOĞUM Yeri	DOĞUM Tarihi

Türkiye'de ikamet adresi : Fuat Yeşilmah 46. sok. No:6 Kayseri

[1] Türkiye'de ayrıca iş görenler ayrı tezkere alırlar.

– 5 –

Ecnebinin memleketindeki adresi : .....
11-8-1938 tarihinden
10-2-1989 tarihine kadar geçerlidir.

İşbu tezkerenin sahibi ve refakat hanesinde yazılı olanlar kanun ve nizam dairesinde Türkiye'de oturabilirler.

Emniyet Müdürü
Cemil DEMİR

(Pul, mühür ve imza yeri)

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-14.A: Mehmet Kasım Cantürk'ün Medine'deyken Tefsir, Hadis, Fıkıh ilimlerinde aldığı icazetname

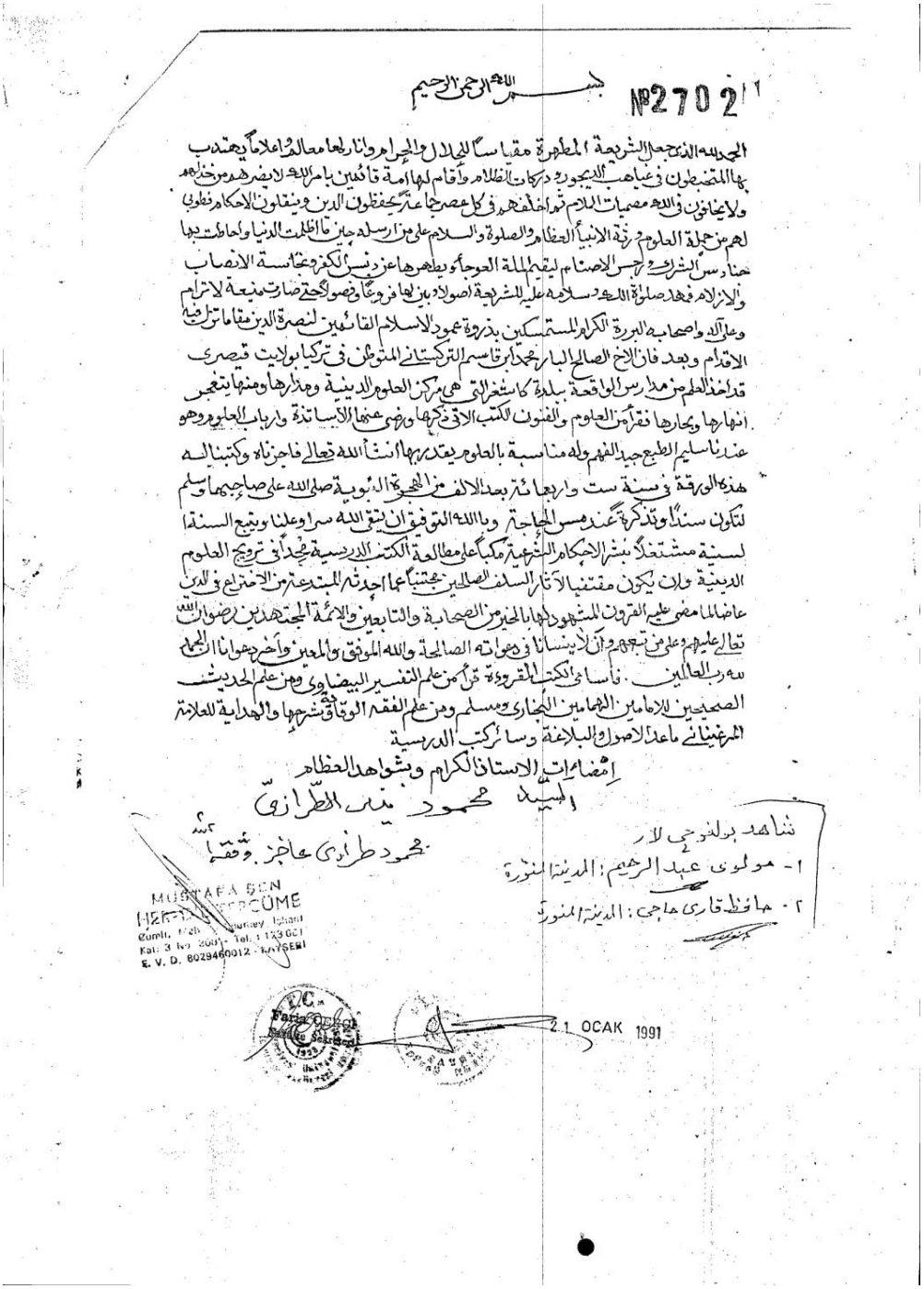

بسم الله الرحمن الرحيم

№2702

الحمد لله الذي جعل الشريعة المطهرة مقياساً للحلال والحرام ومنارها معالماً واعلاماً يهتدي بها المتخبطون في غياهب الديجور وركبان الظلام وأقام لها هامة قائمين بأمر الله لا يضرهم من خذلهم ولا يخافون في الله مضيات اللوم تراهم في كل عصر جماعة يحفظون الدين وينقلون الاحكام فطوبى لهم من جملة العلوم ورثة الانبياء العظام والصلوة والسلام على من ارسله جابر ما اظلمت الدنيا واحاطت بها حنادس الشرك وجرس الاصنام ليقيم الملة العوجاء ويظهرها عز نفس الكفر ونجاسة الانصاب والازلام فهذا صلوة الله وسلامه عليه الشريعة اصولا بين لها فروعا وفصولا فحة صارت منيعة لا ترام وعلى آله واصحابه البررة الكرام المستمسكين بذروة عمود الاسلام القائمين لنصرة الدين مقاما تزل فيه الاقدام وبعد فان الاخ الصالح البار محمد ابن قاسم التركستاني المتوطن في تركيا بولايت قيصري قد اخذ العلم من مدارس الواقعة ببلدة كاشغر التي هي مركز العلوم الدينية ومدارها ومنها تنفجر انهارها وبحارها فقرأ من العلوم والفنون الكتب الاتي ذكرها ورضي عنها الاساتذة وارباب العلوم وهو عندنا سليم الطبع جيد الفهم وله مناسبة بالعلوم يقتدر بها انشاء الله تعالى فاجزناه واكتبنا له هذه الورقة في سنة ست واربعمائة بعد الالف من الهجرة النبوية صلى الله على صاحبها وسلم لتكون سنداً وتذكرة عند مس الحاجة وبالله التوفيق ان يتقي الله سراً وعلناً ويتبع السنة السنية مشتغلاً بنشر الاحكام الشرعية مكباً على مطالعة الكتب الدرسية فحذا في ترويج العلوم الدينية وان يكون مقتفيا الآثار السلف الصالحين مجتنباً عما احدثه المبتدعة من الاختراع في الدين عاضاً لما مضى عليه القرون المشهود لها بالخير من الصحابة والتابعين والائمة المجتهدين رضوان الله تعالى عليهم وعلى من تبعهم وان لا ينسانا في دعواته الصالحة والله الموفق والمعين وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين. فاسانيد الكتب المقروءة قرأ من علم التفسير البيضاوي ومن علم الحديث الصحيحين للامامين الهمامين البخاري ومسلم ومن علم الفقه الوقاية وشرحها والهداية للعلامة المرغيناني ما عدا الاصول والبلاغة وسائر الكتب الدرسية

امضاءات الاستاذ الكرام وبشواهد العظام

السيد محمود بن الطرازي

محمود طرازي عاجز وفقيرا

شاهد بولنوجي لار

١- مولوي عبد الرحيم: المدينة المنورة

٢- حافظ قاري حاجي: المدينة المنورة

MUSTAFA SEN
...ÜME
...Turkey Ishani
Cumh. Mah. ... Tel.: 1339 01
Kat: 3 No: 2001 - KAYSERI
E. V. D. 8029460012 - KAYSERI

21 OCAK 1991

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-14.B: Mehmet Kasım Cantürk'ün Medine'deyken Tefsir, Hadis, Fıkıh ilimlerinde aldığı icazetnamenin Türkçe tercümesi

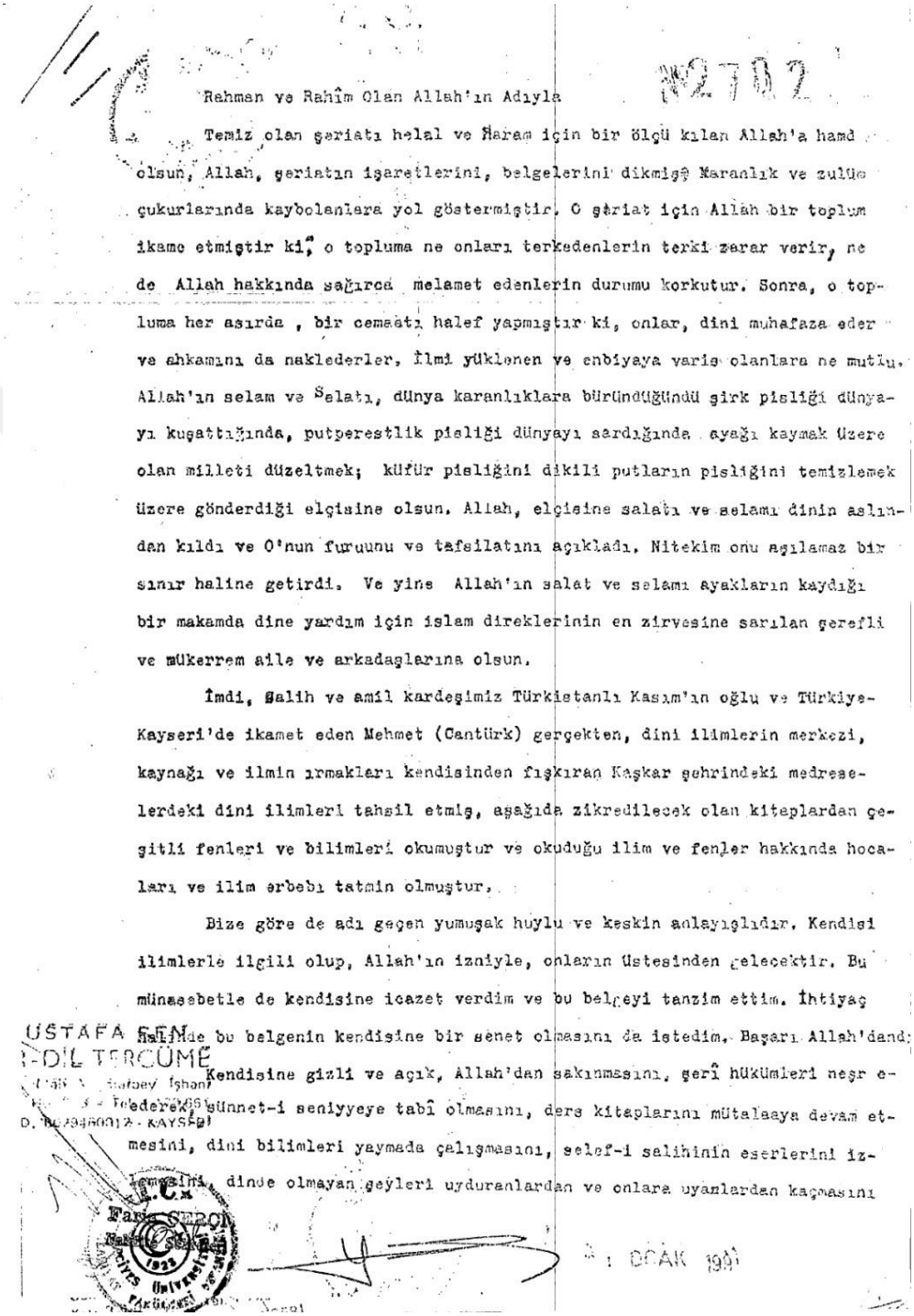

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

Temiz olan şeriatı helal ve Haram için bir ölçü kılan Allah'a hamd olsun, Allah, şeriatın işaretlerini, belgelerini dikmiş Karanlık ve zulüm çukurlarında kaybolanlara yol göstermiştir. O şeriat için Allah bir toplum ikame etmiştir ki, o topluma ne onları terkedenlerin terki zarar verir, ne de Allah hakkında sağırca melamet edenlerin durumu korkutur. Sonra, o topluma her asırda , bir cemaatı halef yapmıştır ki, onlar, dini muhafaza eder ve ahkamını da naklederler, İlmi yüklenen ve enbiyaya varis olanlara ne mutlu. Allah'ın selam ve Selatı, dünya karanlıklara büründüğündü şirk pisliği dünyayı kuşattığında, putperestlik pisliği dünyayı sardığında ayağı kaymak üzere olan milleti düzeltmek; küfür pisliğini dikili putların pisliğini temizlemek üzere gönderdiği elçisine olsun. Allah, elçisine salatı ve selamı dinin aslından kıldı ve O'nun furuunu ve tafsilatını açıkladı, Nitekim onu aşılamaz bir sınır haline getirdi. Ve yine Allah'ın salat ve selamı ayakların kaydığı bir makamda dine yardım için islam direklerinin en zirvesine sarılan şerefli ve mükerrem aile ve arkadaşlarına olsun.

İmdi, Salih ve amil kardeşimiz Türkistanlı Kasım'ın oğlu ve Türkiye-Kayseri'de ikamet eden Mehmet (Cantürk) gerçekten, dini ilimlerin merkezi, kaynağı ve ilmin ırmakları kendisinden fışkıran Kaşkar şehrindeki medreselerdeki dini ilimleri tahsil etmiş, aşağıda zikredilecek olan kitaplardan çeşitli fenleri ve bilimleri okumuştur ve okuduğu ilim ve fenler hakkında hocaları ve ilim erbabı tatmin olmuştur.

Bize göre de adı geçen yumuşak huylu ve keskin anlayışlıdır. Kendisi ilimlerle ilgili olup, Allah'ın izniyle, onların üstesinden gelecektir. Bu münasebetle de kendisine icazet verdim ve bu belgeyi tanzim ettim. İhtiyaç halinde bu belgenin kendisine bir senet olmasını da istedim. Başarı Allah'dandır. Kendisine gizli ve açık, Allah'dan sakınmasını, şerî hükümleri neşr ederek sünnet-i seniyyeye tabî olmasını, ders kitaplarını mütalaaya devam etmesini, dini bilimleri yaymada çalışmasını, selef-i salihinin eserlerini izlemesini, dinde olmayan şeyleri uydurandan ve onlara uyanlardan kaçmasını

ÜSTAFA ŞEN
-DİL TERCÜME
D. [illegible] - KAYSERİ

T.C.
Fatih SERÇE
Erciyes Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

1 OCAK 19[illegible]

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-14.C: Mehmet Kasım Cantürk'ün Medine'deyken Tefsir, Hadis, Fıkıh ilimlerinde aldığı icazetnamenin Türkçe tercümesi

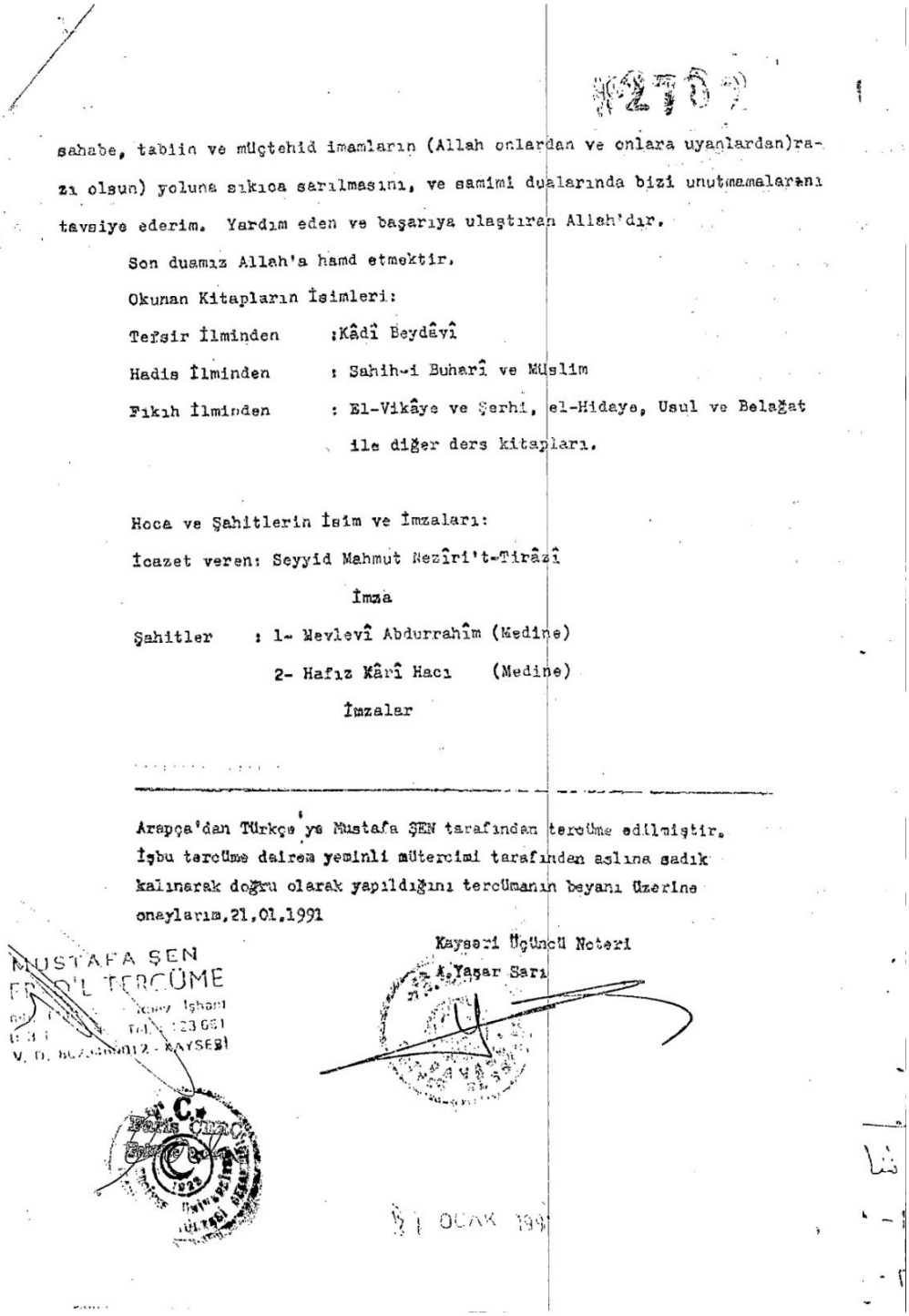

sahabe, tabiin ve müçtehid imamların (Allah onlardan ve onlara uyanlardan)razı olsun) yoluna sıkıca sarılmasını, ve samimi dualarında bizi unutmamalarını tavsiye ederim. Yardım eden ve başarıya ulaştıran Allah'dır.

Son duamız Allah'a hamd etmektir.

Okunan Kitapların İsimleri:

Tefsir İlminden :Kâdî Beydâvî

Hadis İlminden : Sahih-i Buharî ve Müslim

Fıkıh İlminden : El-Vikâye ve Şerhi, el-Hidaye, Usul ve Belağat ile diğer ders kitapları.

Hoca ve Şahitlerin İsim ve İmzaları:

İcazet veren: Seyyid Mahmut Nezîri't-Tirâzî

İmza

Şahitler : 1- Mevlevî Abdurrahîm (Medine)

2- Hafız Kârî Hacı (Medine)

İmzalar

Arapça'dan Türkçe'ye Mustafa ŞEN tarafından tercüme edilmiştir. İşbu tercüme dairem yeminli mütercimi tarafından aslına sadık kalınarak doğru olarak yapıldığını tercümanın beyanı üzerine onaylarım,21.01.1991

Kayseri Üçüncü Noteri

A.Yaşar Sarı

MUSTAFA ŞEN

ER'İ'L TERCÜME

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-15.A: Dışarıdan Beş Sınıflı İlkokul Diploması

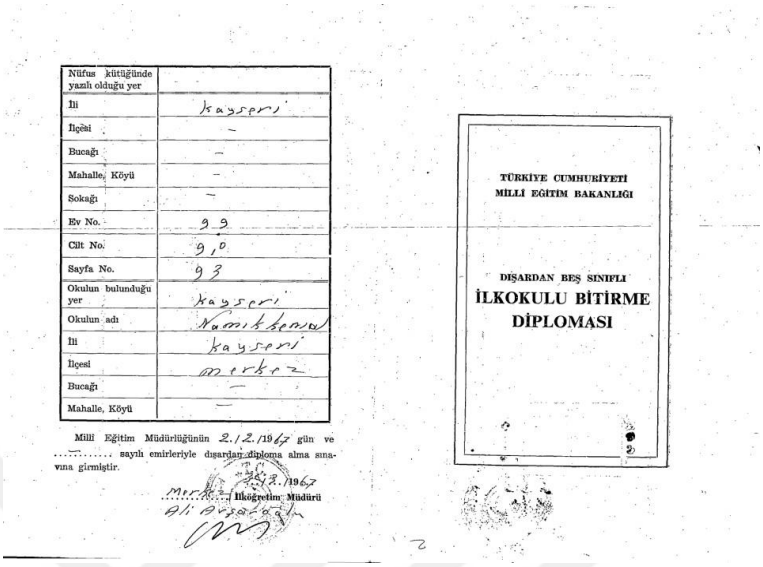

Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer	
İli	Kayseri
İlçesi	—
Bucağı	—
Mahalle, Köyü	—
Sokağı	—
Ev No.	99
Cilt No.	9,0
Sayfa No.	93
Okulun bulunduğu yer	Kayseri
Okulun adı	Kamikazeniye
İli	Kayseri
İlçesi	merkez
Bucağı	—
Mahalle, Köyü	—

Milli Eğitim Müdürlüğünün 2.12.1967 gün ve ..... sayılı emirleriyle dışardan diploma alma sınavına girmiştir.

2.12.1967

İlköğretim Müdürü

Ali Avşaroğlu

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

DIŞARDAN BEŞ SINIFLI
İLKOKULU BİTİRME
DİPLOMASI

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-15.B: Dışarıdan Beş Sınıflı İlkokul Diploması

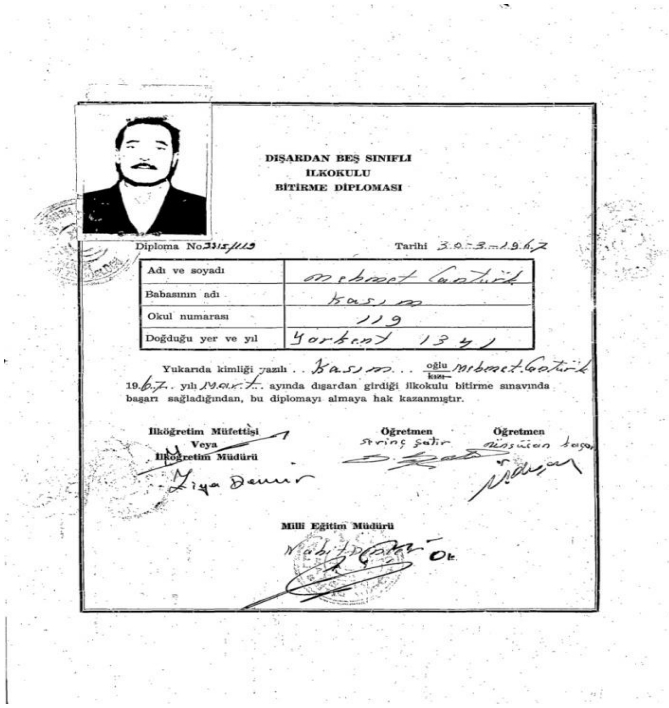

DIŞARDAN BEŞ SINIFLI
İLKOKULU
BİTİRME DİPLOMASI

Diploma No. 3315/1119 Tarihi 30-3-1967

Adı ve soyadı	mehmet Cantürk
Babasının adı	kasım
Okul numarası	119
Doğduğu yer ve yıl	Yerkent 1341

Yukarıda kimliği yazılı .. Kasım .. oğlu/kızı Mehmet Cantürk 1967 yılı Mart ayında dışardan girdiği ilkokulu bitirme sınavında başarı sağladığından, bu diplomayı almaya hak kazanmıştır.

İlköğretim Müfettişi Veya İlköğretim Müdürü — Ziya Demir

Öğretmen Şeriş Şahin

Öğretmen Nusret Başaran

Milli Eğitim Müdürü

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-16.A: Ortaokul Diploması

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ORTA OKUL DİPLOMASI

Adı soyadı	Okul numarası	Diploma numarası 195	
Baba adı	Okuduğu yabancı dil İngilizce	Diploma tarihi	
Ana adı	Öğrenim süresi 3 Yıl	Diploma notu Pek İyi	Diploma derecesi
Doğum yeri ve tarihi 05.4.1335	Daha önce mezun olduğu okul		
Diplomayı veren okul	Okulun bulunduğu il, ilçe		

..... oğlu / kızı ..... orta okul öğrenimini başarı ile tamamladığından bu diplomayı almaya hak kazanmıştır. ...../...../19..

İl Milli Eğitim Müdürü — Okul Müdürü

MEV. STOK NO: 20 Öğr. Dip. Form: 18 2866 Sayılı Kanun uyarınca Milli Eğitim Vakfı tarafından bastırılmıştır. Başka Kurum, Kuruluşlarca basım ve dağıtımı yasaktır.

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-16.B: Ortaokul Diploması

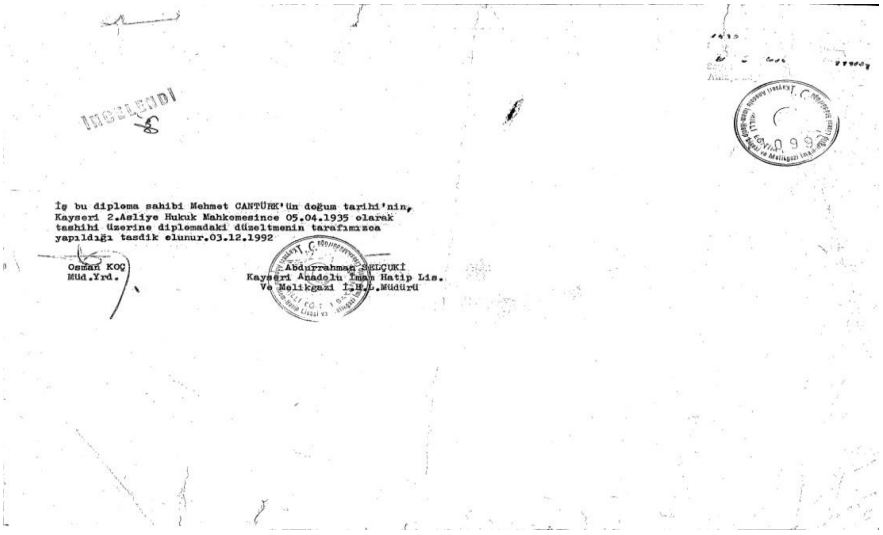

İŞ BU DİPLOMA SAHİBİ MEHMET CANTÜRK'ÜN DOĞUM TARİHİ'NİN, KAYSERİ 2.ASLİYE HUKUK MAHKEMESİNCE 05.04.1935 OLARAK TASHİHİ ÜZERİNE DİPLOMADAKİ DÜZELTMENİN TARAFIMIZCA YAPILDIĞI TASDİK OLUNUR.03.12.1992

Osman KOÇ
Müd.Yrd.

Abdurrahman ŞEKİÇÜKİ
Kayseri Anadolu İmam Hatip Lis.
Ve Meslekgaki İ.H.L.Müdürü

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-17: Mehmet Kasım Cantürk'ün Millî Eğitim Bakanlığı'na yazdığı denklik durumunun tespitine dair dilekçe

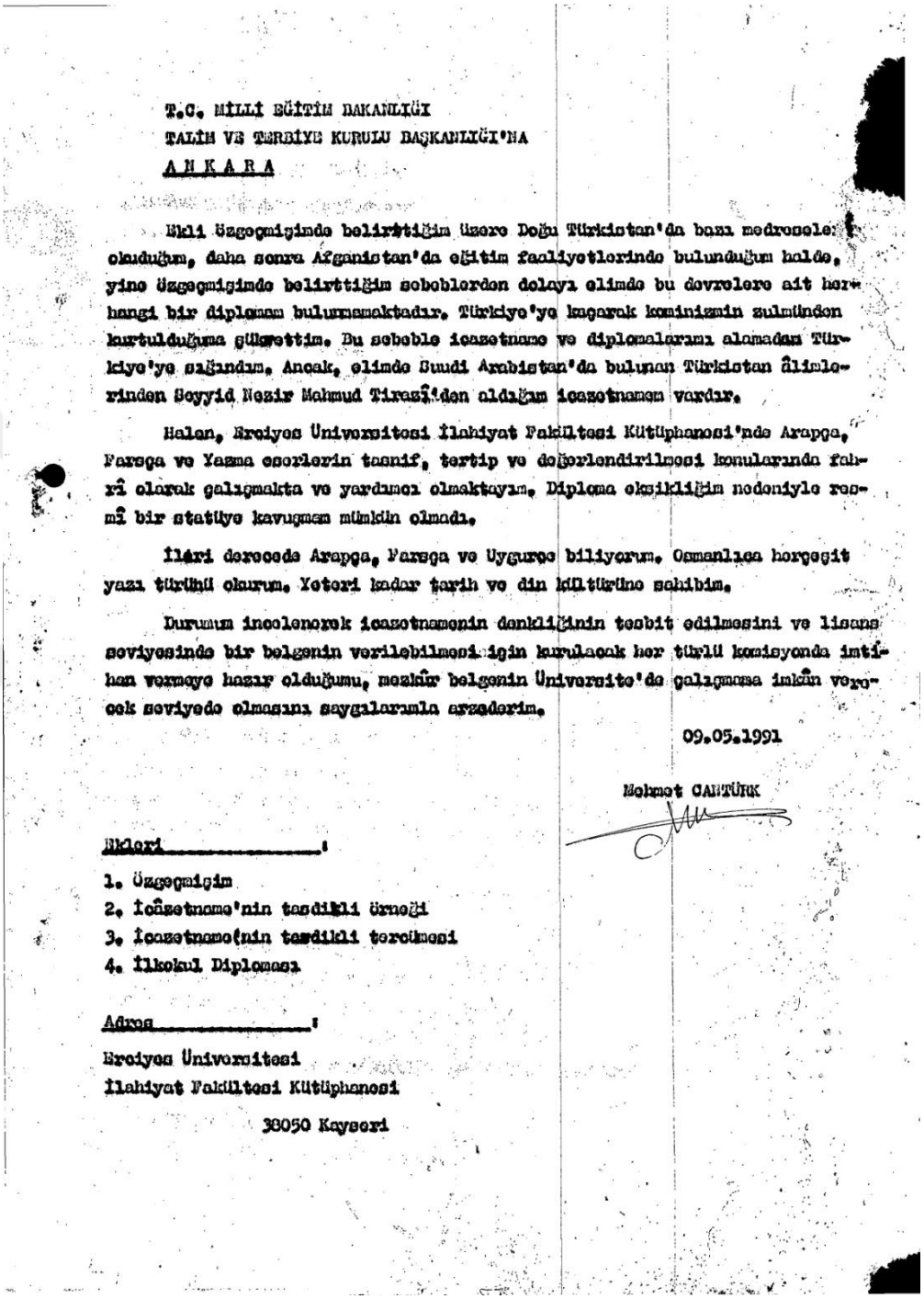

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NA
ANKARA

Ekli özgeçmişimde belirttiğim üzere Doğu Türkistan'da bazı medreselerde okuduğum, daha sonra Afganistan'da eğitim faaliyetlerinde bulunduğum halde, yine özgeçmişimde belirttiğim sebeblerden dolayı elimde bu devrelere ait herhangi bir diplomam bulunmamaktadır. Türkiye'ye kaçarak komünizmin zulmünden kurtulduğuma şükrettim. Bu sebeble icazetname ve diplomalarımı alamadan Türkiye'ye sığındım. Ancak, elimde Suudi Arabistan'da bulunan Türkistan âlimlerinden Seyyid Nezir Mahmud Tirasî'den aldığım icazetnamem vardır.

Halen, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde Arapça, Farsça ve Yazma eserlerin tasnif, tertip ve değerlendirilmesi konularında fahrî olarak çalışmakta ve yardımcı olmaktayım. Diploma eksikliğim nedeniyle resmî bir statüye kavuşmam mümkün olmadı.

İleri derecede Arapça, Farsça ve Uygurca biliyorum. Osmanlıca hurufatlı yazı türünü okurum. Yeteri kadar tarih ve din kültürüne sahibim.

Durumum incelenerek icazetnamenin denkliğinin tesbit edilmesini ve lisans seviyesinde bir belgenin verilebilmesi için kurulacak her türlü komisyonda imtihan vermeye hazır olduğumu, mezkûr belgenin Üniversite'de çalışmama imkân verecek seviyede olmasını saygılarımla arzederim.

09.05.1991

Mehmet CANTÜRK

Ekleri :
1. Özgeçmişim
2. İcazetname'nin tasdikli örneği
3. İcazetname'nin tasdikli tercümesi
4. İlkokul Diploması

Adres :
Erciyes Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
38050 Kayseri

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-18: Mehmet Kasım Cantürk'ün dilekçesine Millî Eğitim Bakanlığı'nca verilen cevabi yazı

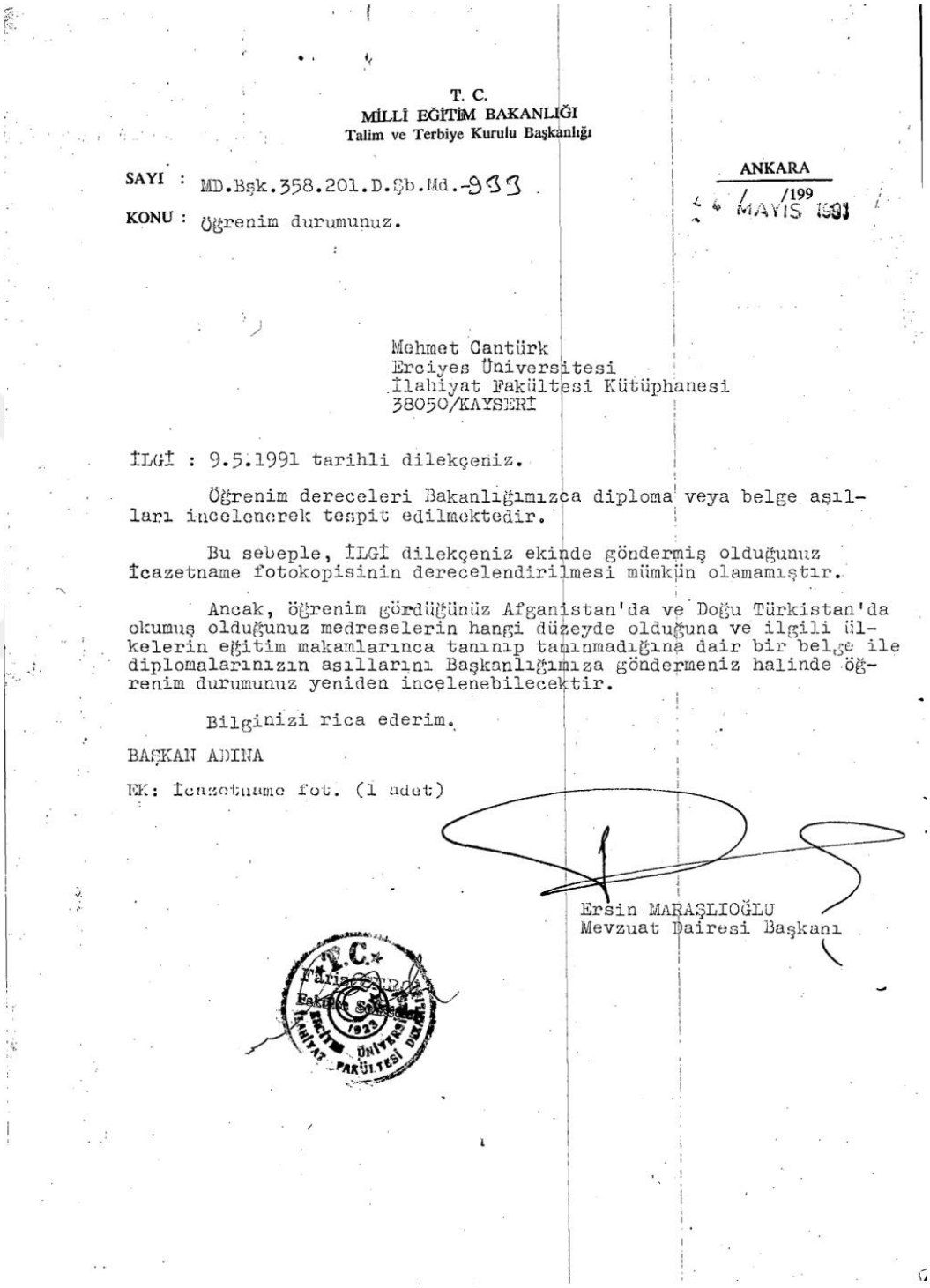

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

SAYI : MD.Bşk.358.201.D.Şb.Md.-933

KONU : Öğrenim durumunuz.

ANKARA
14 / MAYIS / 1991

Mehmet Cantürk
Erciyes Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
38050/KAYSERİ

İLGİ : 9.5.1991 tarihli dilekçeniz.

Öğrenim dereceleri Bakanlığımızca diploma veya belge aşılları incelenerek tespit edilmektedir.

Bu sebeple, İLGİ dilekçeniz ekinde göndermiş olduğunuz İcazetname fotokopisinin derecelendirilmesi mümkün olamamıştır.

Ancak, öğrenim gördüğünüz Afganistan'da ve Doğu Türkistan'da okumuş olduğunuz medreselerin hangi düzeyde olduğuna ve ilgili ülkelerin eğitim makamlarınca tanınıp tanınmadığına dair bir belge ile diplomalarınızın asıllarını Başkanlığımıza göndermeniz halinde öğrenim durumunuz yeniden incelenebilecektir.

Bilginizi rica ederim.

BAŞKAN ADINA

EK: İcazetname fot. (1 adet)

Ersin MARAŞLIOĞLU
Mevzuat Dairesi Başkanı

T.C. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 1975

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-19.A: Yüksek Öğretim Kurulu Denklik Kararı

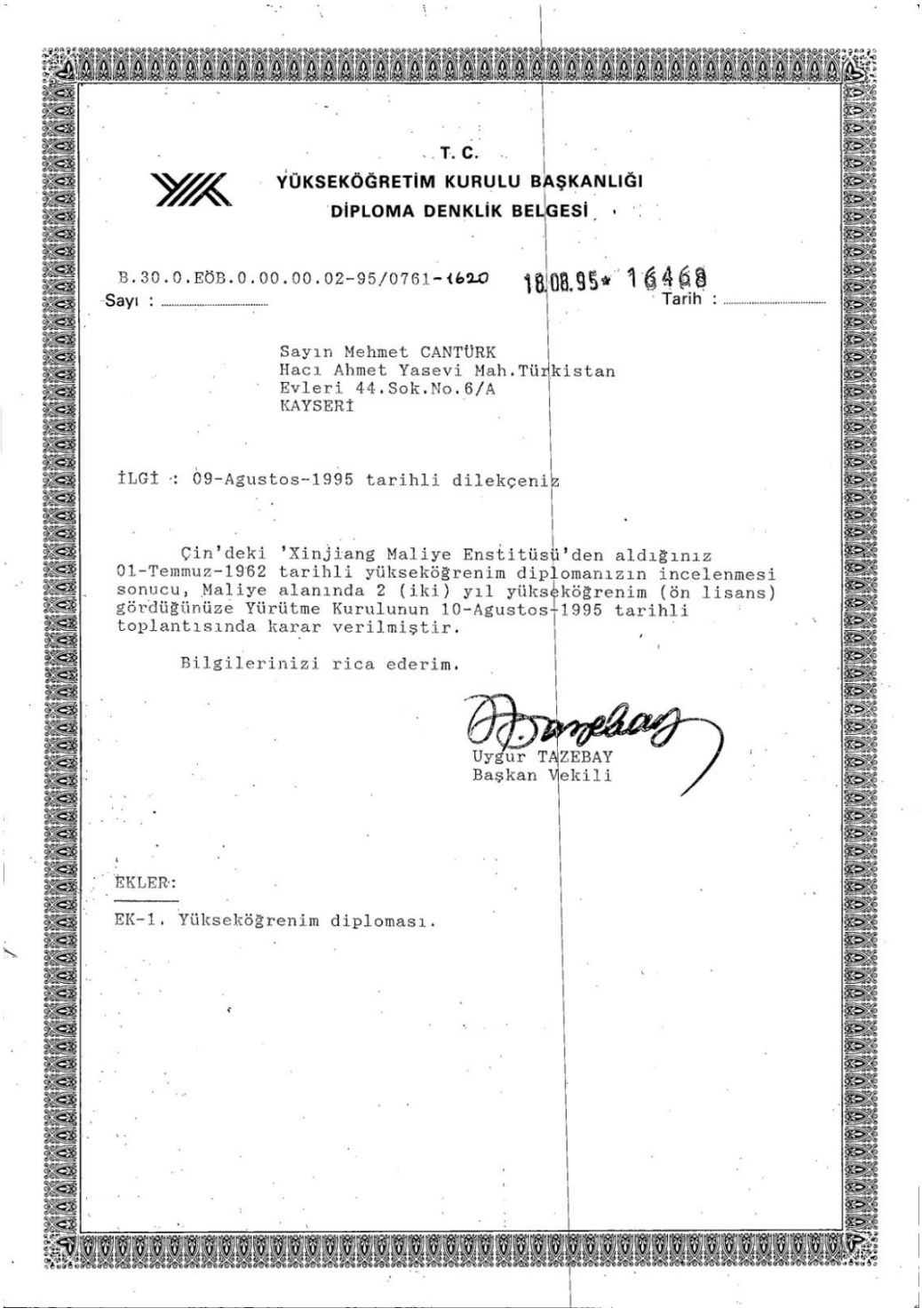

T. C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI
DİPLOMA DENKLİK BELGESİ

Sayı : B.30.0.EÖB.0.00.00.02-95/0761-1620 Tarih : 18.08.95* 16468

Sayın Mehmet CANTÜRK
Hacı Ahmet Yasevi Mah.Türkistan
Evleri 44.Sok.No.6/A
KAYSERİ

İLGİ : 09-Agustos-1995 tarihli dilekçeniz

Çin'deki 'Xinjiang Maliye Enstitüsü'den aldığınız 01-Temmuz-1962 tarihli yükseköğrenim diplomanızın incelenmesi sonucu, Maliye alanında 2 (iki) yıl yükseköğrenim (ön lisans) gördüğünüze Yürütme Kurulunun 10-Agustos-1995 tarihli toplantısında karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Uygur TAZEBAY
Başkan Vekili

EKLER:

EK-1. Yükseköğrenim diploması.

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-19.B: Yüksek Öğretim Kurulu Denklik Kararı

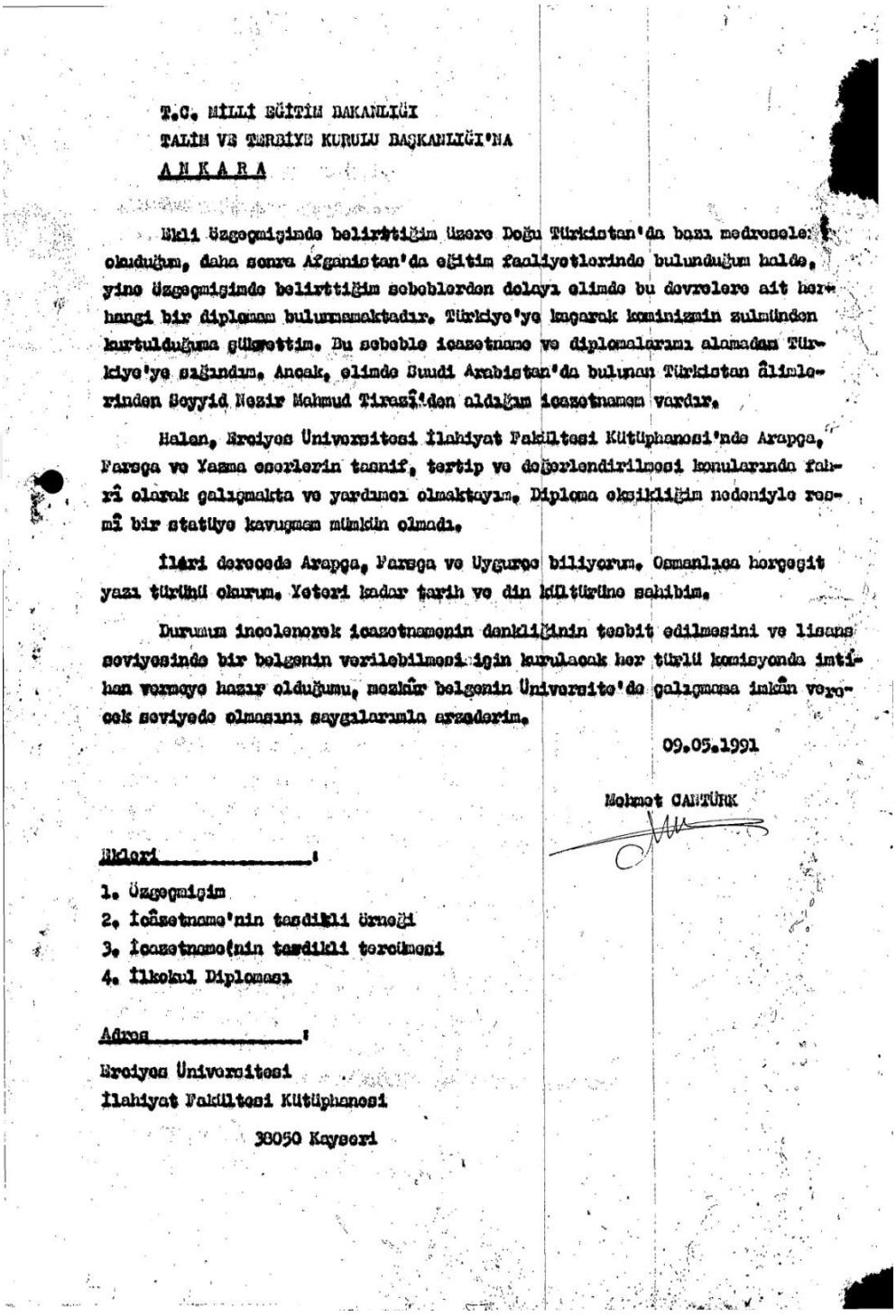

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NA
ANKARA

Ekli özgeçmişimde belirttiğim üzere Doğu Türkistan'da bazı medreselerde okuduğum, daha sonra Afganistan'da eğitim faaliyetlerinde bulunduğum halde, yine özgeçmişimde belirttiğim sebeblerden dolayı elimde bu devrelere ait herhangi bir diplomam bulunmamaktadır. Türkiye'ye kaçarak komünizmin zulmünden kurtulduğuma şükrettim. Bu sebeble icazetname ve diplomalarımı alamadan Türkiye'ye sığındım. Ancak, elimde Suudi Arabistan'da bulunan Türkistan âlimlerinden Seyyid Nezir Mahmud Tirazî'den aldığım icazetnamem vardır.

Halen, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde Arapça, Farsça ve Yazma eserlerin tasnif, tertip ve değerlendirilmesi konularında fahrî olarak çalışmakta ve yardımcı olmaktayım. Diploma eksikliğim nedeniyle resmî bir statüye kavuşmam mümkün olmadı.

İleri derecede Arapça, Farsça ve Uygurca biliyorum. Osmanlıca herçeşit yazı türünü okurum. Yeteri kadar tarih ve din kültürüne sahibim.

Durumum incelenerek icazetnamemin denkliğinin tesbit edilmesini ve lisans seviyesinde bir belgenin verilebilmesi için kurulacak her türlü komisyonda imtihan vermeye hazır olduğumu, mezkûr belgenin Üniversite'de çalışmama imkân verecek seviyede olmasını saygılarımla arzederim.

09.05.1991

Mehmet CANTÜRK

Ekleri :

1. Özgeçmişim
2. İcazetname'nin tasdikli örneği
3. İcazetname'nin tasdikli tercümesi
4. İlkokul Diploması

Adres :

Erciyes Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
38050 Kayseri

(Kaynak: *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-20: Emekli Sandığının Kayseri Erciyes Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığı'na gönderdiği yazı

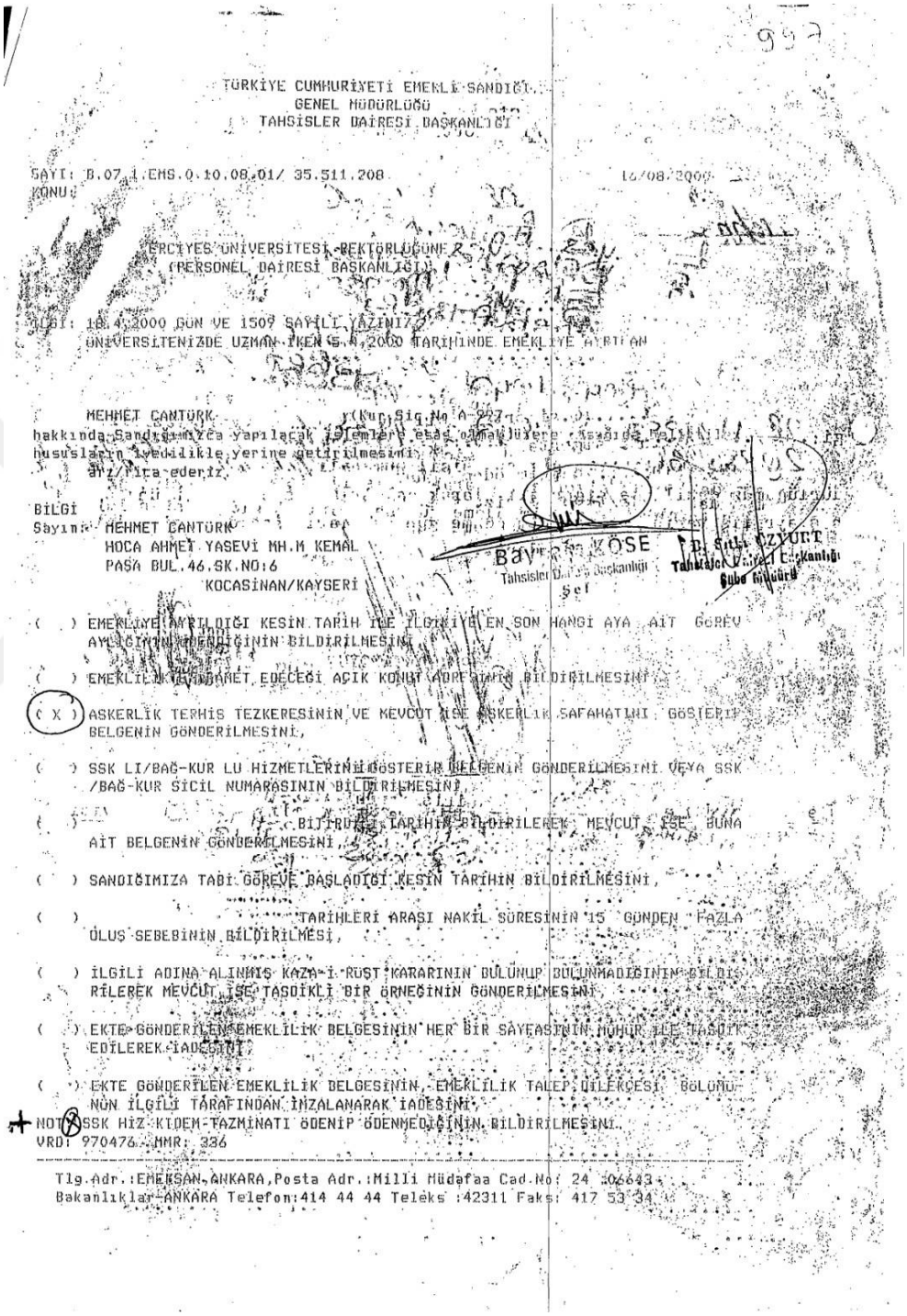

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EMEKLİ SANDIĞI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
TAHSİSLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

SAYI: B.07.1.EMS.0.10.08.01/ 35.511.208 16/08/2000
KONU:

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(PERSONEL DAİRESİ BAŞKANLIĞI)

İLGİ: 18.4.2000 GÜN VE 1509 SAYILI YAZINIZ
ÜNİVERSİTENİZDE UZMAN İKEN 5.4.2000 TARİHİNDE EMEKLİYE AYRILAN

MEHMET CANTÜRK (Kur.Sic.No A-227
hakkında Sandığımızca yapılacak işlemler için ekte gönderilen
hususların iyeddikle yerine getirilmesini
arz/rica ederiz.

BİLGİ
Sayın: MEHMET CANTÜRK
HOCA AHMET YASEVİ MH.M KEMAL
PAŞA BUL.46.SK.NO:6
KOCASİNAN/KAYSERİ

Bayram KÖSE
Tahsisler Daire Başkanı

Şef

( ) EMEKLİYE AYRILDIĞI KESİN TARİH İLE İLGİLİYE EN SON HANGİ AYA AİT GÖREV AYLIĞININ ÖDENDİĞİNİN BİLDİRİLMESİNİ,

( ) EMEKLİLİK İKRAMİYESİ EDECEĞİ AÇIK KONUT ADRESİNİN BİLDİRİLMESİNİ,

(X) ASKERLİK TERHİS TEZKERESİNİN VE MEVCUT İSE ASKERLİK SAFAHATINI GÖSTERİR BELGENİN GÖNDERİLMESİNİ,

( ) SSK LI/BAĞ-KUR LU HİZMETLERİNİ GÖSTERİR BELGENİN GÖNDERİLMESİNİ VEYA SSK /BAĞ-KUR SİCİL NUMARASININ BİLDİRİLMESİNİ,

( ) BİTİRDİĞİ TARİHİN BİLDİRİLEREK MEVCUT İSE BUNA AİT BELGENİN GÖNDERİLMESİNİ,

( ) SANDIĞIMIZA TABİ GÖREVE BAŞLADIĞI KESİN TARİHİN BİLDİRİLMESİNİ,

( ) TARİHLERİ ARASI NAKİL SÜRESİNİN 15 GÜNDEN FAZLA OLUŞ SEBEBİNİN BİLDİRİLMESİ,

( ) İLGİLİ ADINA ALINMIŞ KAZA-İ RÜŞT KARARININ BULUNUP BULUNMADIĞININ BİLDİRİLEREK MEVCUT İSE TASDİKLİ BİR ÖRNEĞİNİN GÖNDERİLMESİNİ,

( ) EKTE GÖNDERİLEN EMEKLİLİK BELGESİNİN HER BİR SAYFASININ MÜHÜR İLE TASDİK EDİLEREK İADESİNİ,

( ) EKTE GÖNDERİLEN EMEKLİLİK BELGESİNİN, EMEKLİLİK TALEP DİLEKÇESİ BÖLÜMÜNÜN İLGİLİ TARAFINDAN İMZALANARAK İADESİNİ,

NOT: SSK HİZ.KIDEM-TAZMİNATI ÖDENİP ÖDENMEDİĞİNİN BİLDİRİLMESİNİ.
VRD: 970476 HMR: 336

Tlg.Adr.:EMEKSAN,ANKARA,Posta Adr.:Milli Müdafaa Cad.No: 24 06643
Bakanlıklar-ANKARA Telefon:414 44 44 Teleks :42311 Faks: 417 53 34

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-21: Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 28 Kasım 1995 tarihli dilekçesine Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nün 22 Aralık 1995'te gönderdiği cevap

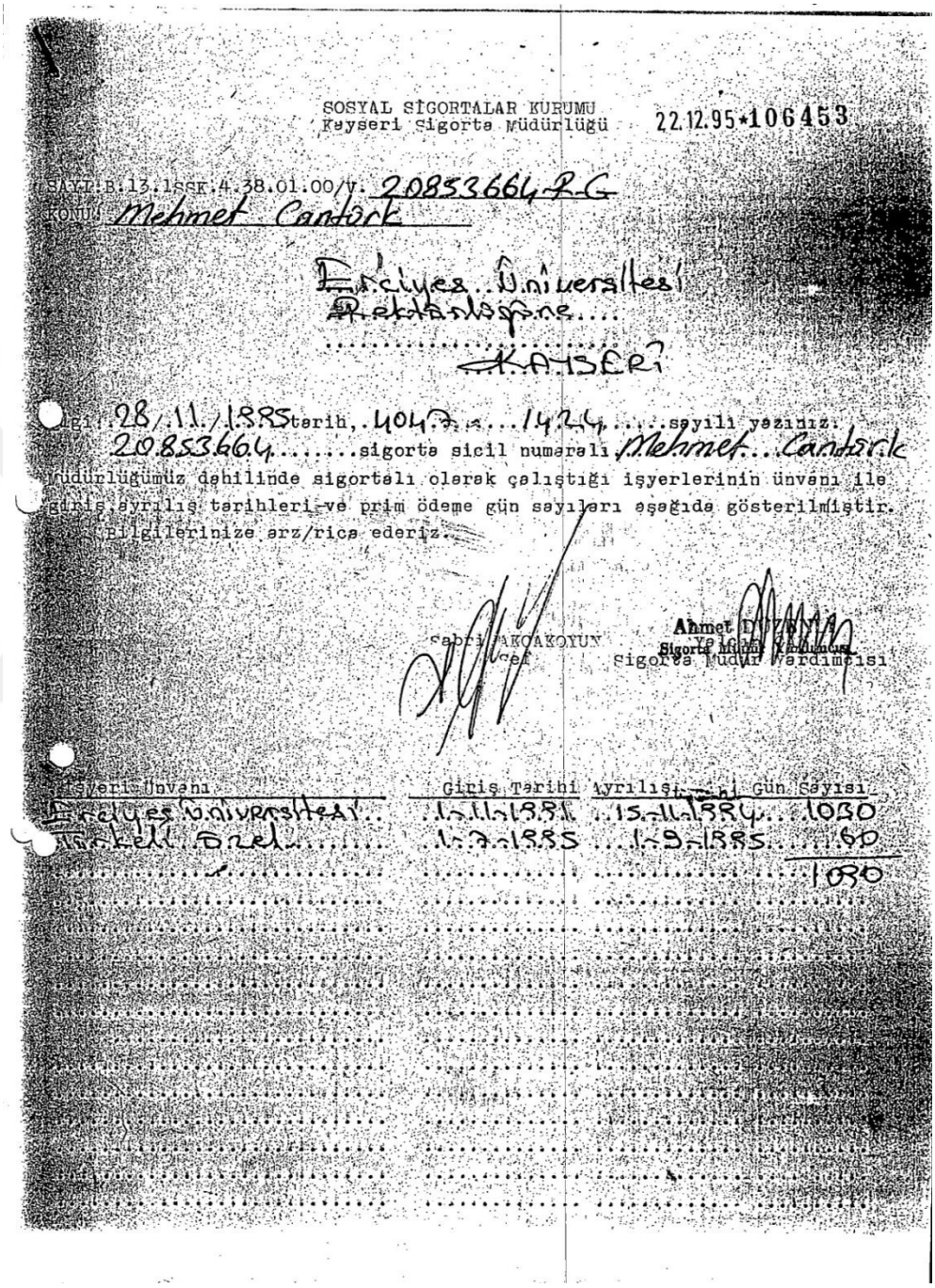

SOSYAL SİGORTALAR KURUMU
Kayseri Sigorta Müdürlüğü 22.12.95-106453

SAYI:B.13.1.SGK.4.38.01.00/y. 20853664-RG
KONU Mehmet Cantürk

Erciyes Üniversitesi
Rektörlüğüne
KAYSERİ

İlgi: 28/11/1995 tarih, 4047 - 1424 sayılı yazınız.
20853664 sigorta sicil numaralı Mehmet Cantürk
Müdürlüğümüz dahilinde sigortalı olarak çalıştığı işyerlerinin ünvanı ile giriş-ayrılış tarihleri ve prim ödeme gün sayıları aşağıda gösterilmiştir.
Bilgilerinize arz/rica ederiz.

Sabri AKOAKOYUN
Şef

Ahmet DURMAN
Sigorta Müdür Yardımcısı

İşyeri Ünvanı	Giriş Tarihi	Ayrılış Tarihi	Gün Sayısı
Erciyes Üniversitesi	1-11-1991	15-11-1994	1050
Mehmet Erel	1-7-1995	1-9-1995	60
			1080

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-22: Hürriyet gazetesinin 21 Mart 1966 tarihli haber kupürü

Türkiye, ikinci bir Türkistan olmasın : Milli Türk Talebe Birliği'nin düzenlediği "Komünizmi tel'in ve uyarma mitingi" dün büyük bir olgunluk havası içinde yapılmıştır. Hürriyet Meydanında başlayan ve Taksim Meydanında son bulan mitinge, mehter takımı ve Türkistan'dan iltica edenler de katılmıştır. Fotoğrafta, mahalli kıyafetleri içindeki Türkistanlılar ve "Bizi görün ibret alın" yazılı dövizleri görülüyor.

Gençlik, büyük bir miting ile komünizmi tel'in etti

MTTB'nin hazırladığı mitinge 100'e yakın teşekkül de katıldı

Milli Türk Talebe Birliğinin hazırladığı, Türkiye Milliyetçiler Dernekleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri ve birçok sendika ile kültür dernekleri ile esnaf teşekküllerinin destekliyerek katıldığı "Komünizmi Tel'in ve Komünizm tehlikesine karşı halkı uyarma mitingi" dün yapılmıştır. Beyazıt'ta Hürriyet Meydanı'nda, saat 11 e doğru toplanan yüze yakın dernek, teşekkül, sendika ve cemiyet mensupları, komünizmi şiddetle lânetlemişler, her görüldüğü yerde başının ezilmesini ve ezileceğini bildirmişlerdir.

"Türkiye ikinci bir Türkistan olmıyacak", "Komünist yılanı ezilmelidir", "Komünizmi yokedecek kuvvet İslâmiyettir", "Hürriyetin olmadığı yerde eşitlik yoktur", "Arkası komünizm olan sosyalimden kork", "Lenin'in uşakları de-

حريت
21-3-1966

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-23.A: Türkistanlılar Camii, İmam Evi ve Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği ana tüzüğü

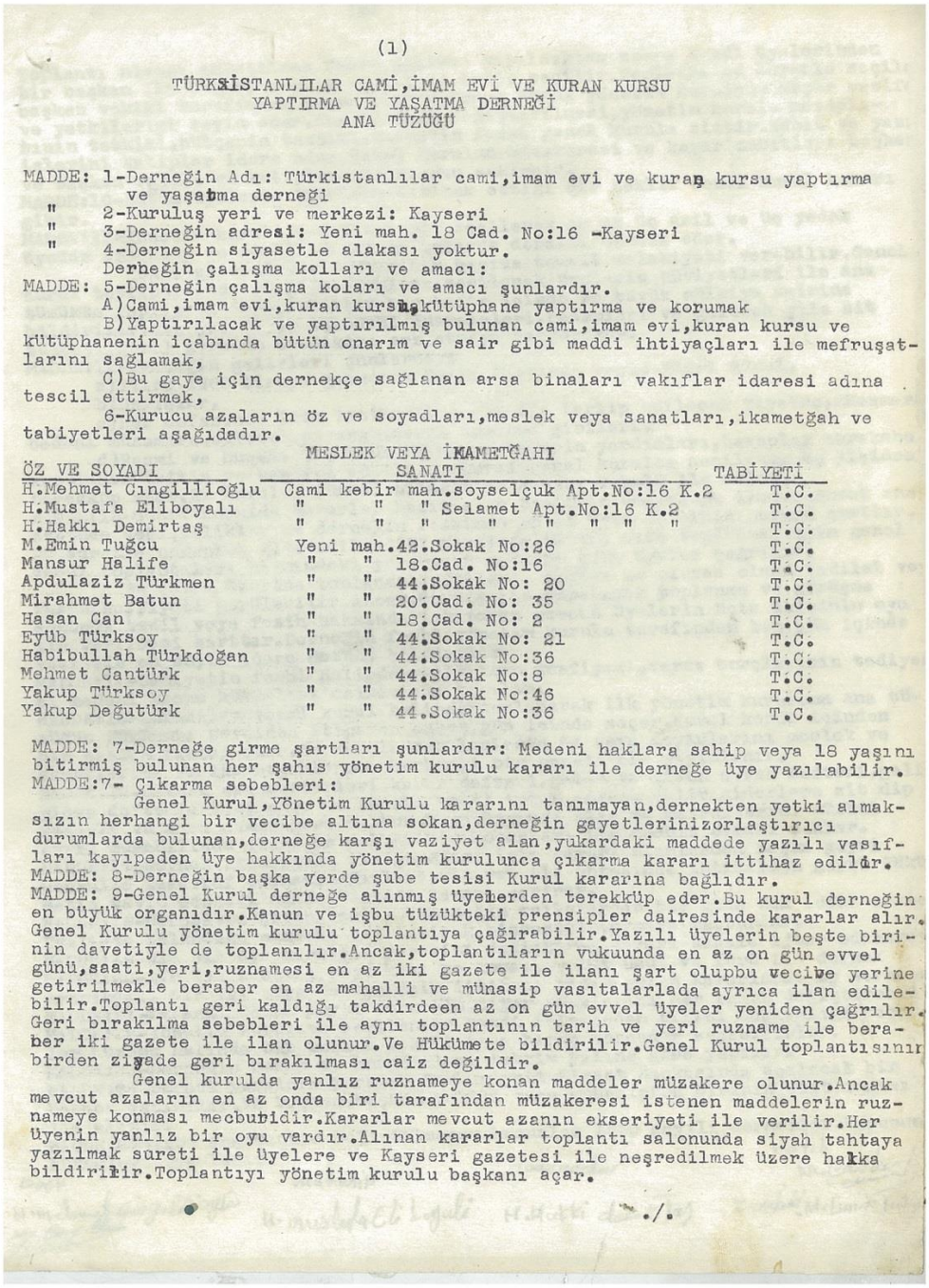

(1)

TÜRKİSTANLILAR CAMİ,İMAM EVİ VE KURAN KURSU
YAPTIRMA VE YAŞATMA DERNEĞİ
ANA TÜZÜĞÜ

MADDE: 1-Derneğin Adı: Türkistanlılar cami,imam evi ve kuran kursu yaptırma ve yaşatma derneği
" 2-Kuruluş yeri ve merkezi: Kayseri
" 3-Derneğin adresi: Yeni mah. 18 Cad. No:16 -Kayseri
" 4-Derneğin siyasetle alakası yoktur.
Derneğin çalışma kolları ve amacı:
MADDE: 5-Derneğin çalışma kolları ve amacı şunlardır.
A)Cami,imam evi,kuran kursu,kütüphane yaptırma ve korumak
B)Yaptırılacak ve yaptırılmış bulunan cami,imam evi,kuran kursu ve kütüphanenin icabında bütün onarım ve sair gibi maddi ihtiyaçları ile mefruşatlarını sağlamak,
C)Bu gaye için dernekçe sağlanan arsa binaları vakıflar idaresi adına tescil ettirmek,
6-Kurucu azaların öz ve soyadları,meslek veya sanatları,ikametgah ve tabiyetleri aşağıdadır.

ÖZ VE SOYADI	MESLEK VEYA SANATI	İKAMETGAHI	TABİYETİ
H.Mehmet Cingillioğlu	Cami kebir	mah.soyselçuk Apt.No:16 K.2	T.C.
H.Mustafa Eliboyalı	" "	" Selamet Apt.No:16 K.2	T.C.
H.Hakkı Demirtaş	" "	" " " "	T.C.
M.Emin Tuğcu	Yeni mah.	42.Sokak No:26	T.C.
Mansur Halife	" "	18.Cad. No:16	T.C.
Apdulaziz Türkmen	" "	44.Sokak No: 20	T.C.
Mirahmet Batun	" "	20.Cad. No: 35	T.C.
Hasan Can	" "	18.Cad. No: 2	T.C.
Eyüb Türksoy	" "	44.Sokak No: 21	T.C.
Habibullah Türkdoğan	" "	44.Sokak No:36	T.C.
Mehmet Cantürk	" "	44.Sokak No:8	T.C.
Yakup Türksoy	" "	44.Sokak No:46	T.C.
Yakup Değutürk	" "	44.Sokak No:36	T.C.

MADDE: 7-Derneğe girme şartları şunlardır: Medeni haklara sahip veya 18 yaşını bitirmiş bulunan her şahıs yönetim kurulu kararı ile derneğe üye yazılabilir.
MADDE:7- Çıkarma sebebleri:
Genel Kurul,Yönetim Kurulu kararını tanımayan,dernekten yetki almaksızın herhangi bir vecibe altına sokan,derneğin gayetlerinizorlaştırıcı durumlarda bulunan,derneğe karşı vaziyet alan,yukardaki maddede yazılı vasıfları kayıpeden üye hakkında yönetim kurulunca çıkarma kararı ittihaz edilir.
MADDE: 8-Derneğin başka yerde şube tesisi Kurul kararına bağlıdır.
MADDE: 9-Genel Kurul derneğe alınmış üyelerden terekküp eder.Bu kurul derneğin en büyük organıdır.Kanun ve işbu tüzükteki prensipler dairesinde kararlar alır. Genel Kurulu yönetim kurulu toplantıya çağırabilir.Yazılı üyelerin beşte birinin davetiyle de toplanılır.Ancak,toplantıların vukuunda en az on gün evvel günü,saati,yeri,ruznamesi en az iki gazete ile ilanı şart olupbu vecibe yerine getirilmekle beraber en az mahalli ve münasip vasıtalarlada ayrıca ilan edilebilir.Toplantı geri kaldığı takdirdeen az on gün evvel üyeler yeniden çağrılır. Geri bırakılma sebebleri ile aynı toplantının tarih ve yeri ruzname ile beraber iki gazete ile ilan olunur.Ve Hükümete bildirilir.Genel Kurul toplantısının birden ziyade geri bırakılması caiz değildir.
Genel kurulda yanlız ruznameye konan maddeler müzakere olunur.Ancak mevcut azaların en az onda biri tarafından müzakeresi istenen maddelerin ruznameye konması mecburidir.Kararlar mevcut azanın ekseriyeti ile verilir.Her üyenin yanlız bir oyu vardır.Alınan kararlar toplantı salonunda siyah tahtaya yazılmak sureti ile üyelere ve Kayseri gazetesi ile neşredilmek üzere halka bildirilir.Toplantıyı yönetim kurulu başkanı açar.

./.

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-23.B: Türkistanlılar Camii, İmam Evi ve Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği Ana Tüzüğü

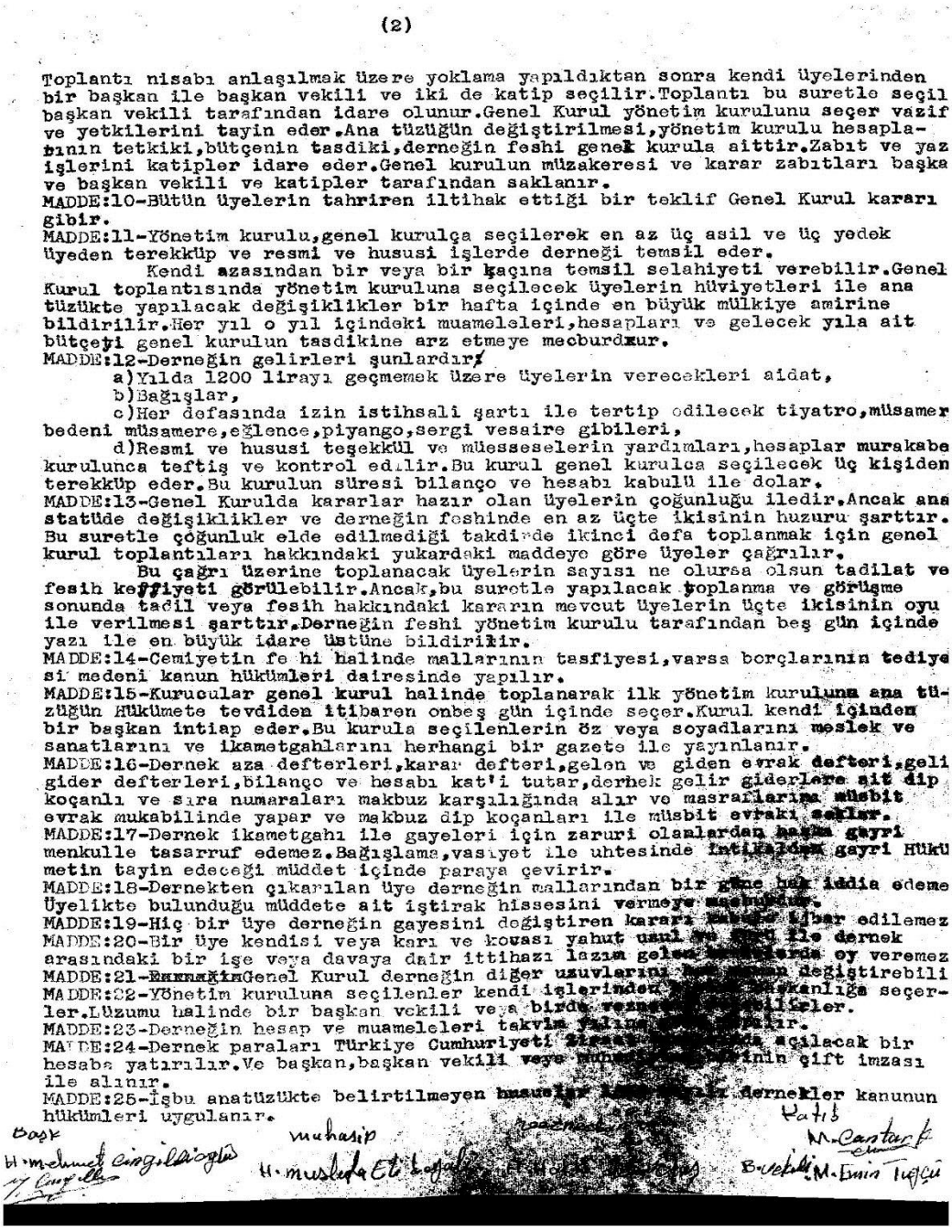

(2)

Toplantı nisabı anlaşılmak üzere yoklama yapıldıktan sonra kendi üyelerinden bir başkan ile başkan vekili ve iki de katip seçilir.Toplantı bu suretle seçil başkan vekili tarafından idare olunur.Genel Kurul yönetim kurulunu seçer vazif ve yetkilerini tayin eder.Ana tüzüğün değiştirilmesi,yönetim kurulu hesaplarının tetkiki,bütçenin tasdiki,derneğin feshi genek kurula aittir.Zabıt ve yaz işlerini katipler idare eder.Genel kurulun müzakeresi ve karar zabıtları başka ve başkan vekili ve katipler tarafından saklanır.
MADDE:10-Bütün üyelerin tahriren iltihak ettiği bir teklif Genel Kurul kararı gibir.
MADDE:11-Yönetim kurulu,genel kurulça seçilerek en az üç asil ve üç yedek üyeden terekküp ve resmi ve hususi işlerde derneği temsil eder.
Kendi azasından bir veya bir kaçına temsil selahiyeti verebilir.Genel Kurul toplantısında yönetim kuruluna seçilecek üyelerin hüviyetleri ile ana tüzükte yapılacak değişiklikler bir hafta içinde en büyük mülkiye amirine bildirilir.Her yıl o yıl içindeki muameleleri,hesapları ve gelecek yıla ait bütçeyi genel kurulun tasdikine arz etmeye mecburdur.
MADDE:12-Derneğin gelirleri şunlardır;
a)Yılda 1200 lirayı geçmemek üzere üyelerin verecekleri aidat,
b)Bağışlar,
c)Her defasında izin istihsali şartı ile tertip odilecek tiyatro,müsamer bedeni müsamere,eğlence,piyango,sergi vesaire gibileri,
d)Resmi ve hususi teşekkül ve müesseselerin yardımları,hesaplar murakabe kurulunca teftiş ve kontrol edilir.Bu kurul genel kurulca seçilecek üç kişiden terekküp eder.Bu kurulun süresi bilanço ve hesabı kabulü ile dolar.
MADDE:13-Genel Kurulda kararlar hazır olan üyelerin çoğunluğu iledir.Ancak ana statüde değişiklikler ve derneğin feshinde en az üçte ikisinin huzuru şarttır. Bu suretle çoğunluk elde edilmediği takdirde ikinci defa toplanmak için genel kurul toplantıları hakkındaki yukardaki maddeye göre üyeler çağrılır.
Bu çağrı üzerine toplanacak üyelerin sayısı ne olursa olsun tadilat ve fesih keyfiyeti görülebilir.Ancak,bu suretle yapılacak toplanma ve görüşme sonunda tadil veya fesih hakkındaki kararın mevcut üyelerin üçte ikisinin oyu ile verilmesi şarttır.Derneğin feshi yönetim kurulu tarafından beş gün içinde yazı ile en büyük idare üstüne bildirilir.
MADDE:14-Cemiyetin fe hi halinde mallarının tasfiyesi,varsa borçlarının tediye si medeni kanun hükümleri dairesinde yapılır.
MADDE:15-Kurucular genel kurul halinde toplanarak ilk yönetim kuruluna ana tüzüğün Hükümete tevdiden itibaren onbeş gün içinde seçer.Kurul kendi içinden bir başkan intiap eder.Bu kurula seçilenlerin öz veya soyadlarını meslek ve sanatlarını ve ikametgahlarını herhangi bir gazete ile yayınlanır.
MADDE:16-Dernek aza defterleri,karar defteri,gelen ve giden evrak defteri,geli gider defterleri,bilanço ve hesabı kat'i tutar,dernek gelir giderlere ait dip koçanlı ve sıra numaraları makbuz karşılığında alır ve masraflarına müsbit evrak mukabilinde yapar ve makbuz dip koçanları ile müsbit evrakı saklar.
MADDE:17-Dernek ikametgahı ile gayeleri için zaruri olanlardan başka gayri menkulle tasarruf edemez.Bağışlama,vasiyet ile uhtesinde intikalden gayri Hükümetin tayin edeceği müddet içinde paraya çevirir.
MADDE:18-Dernekten çıkarılan üye derneğin mallarından bir [illegible] hak iddia edeme Üyelikte bulunduğu müddete ait iştirak hissesini vermeye mecburdur.
MADDE:19-Hiç bir üye derneğin gayesini değiştiren kararı [illegible] ibar edilemez
MADDE:20-Bir üye kendisi veya karı ve kocası yahut usul ve [illegible] ile dernek arasındaki bir işe veya davaya dair ittihazı lazım gelen [illegible] oy veremez
MADDE:21-Ekmmağın Genel Kurul derneğin diğer uzuvlarını [illegible] değiştirebili
MADDE:22-Yönetim kuruluna seçilenler kendi işlerinden [illegible] vekilliğe seçerler.Uzumu halinde bir başkan vekili veya bir[illegible]
MADDE:23-Derneğin hesap ve muameleleri takvim yılına [illegible]
MADDE:24-Dernek paraları Türkiye Cumhuriyeti Ziraat [illegible] açılacak bir hesaba yatırılır.Ve başkan,başkan vekili veya [illegible] çift imzası ile alınır.
MADDE:25-İşbu anatüzükte belirtilmeyen hususlar [illegible] dernekler kanunun hükümleri uygulanır.

Başk
H.mehmet cingildioğlu
muhasip
H.muslefa Eti
Katib
M.Cantürk
M.Emin Tuğcu

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-24: Abdülkadir Cengiz'e verilen temsil yetki belgesi

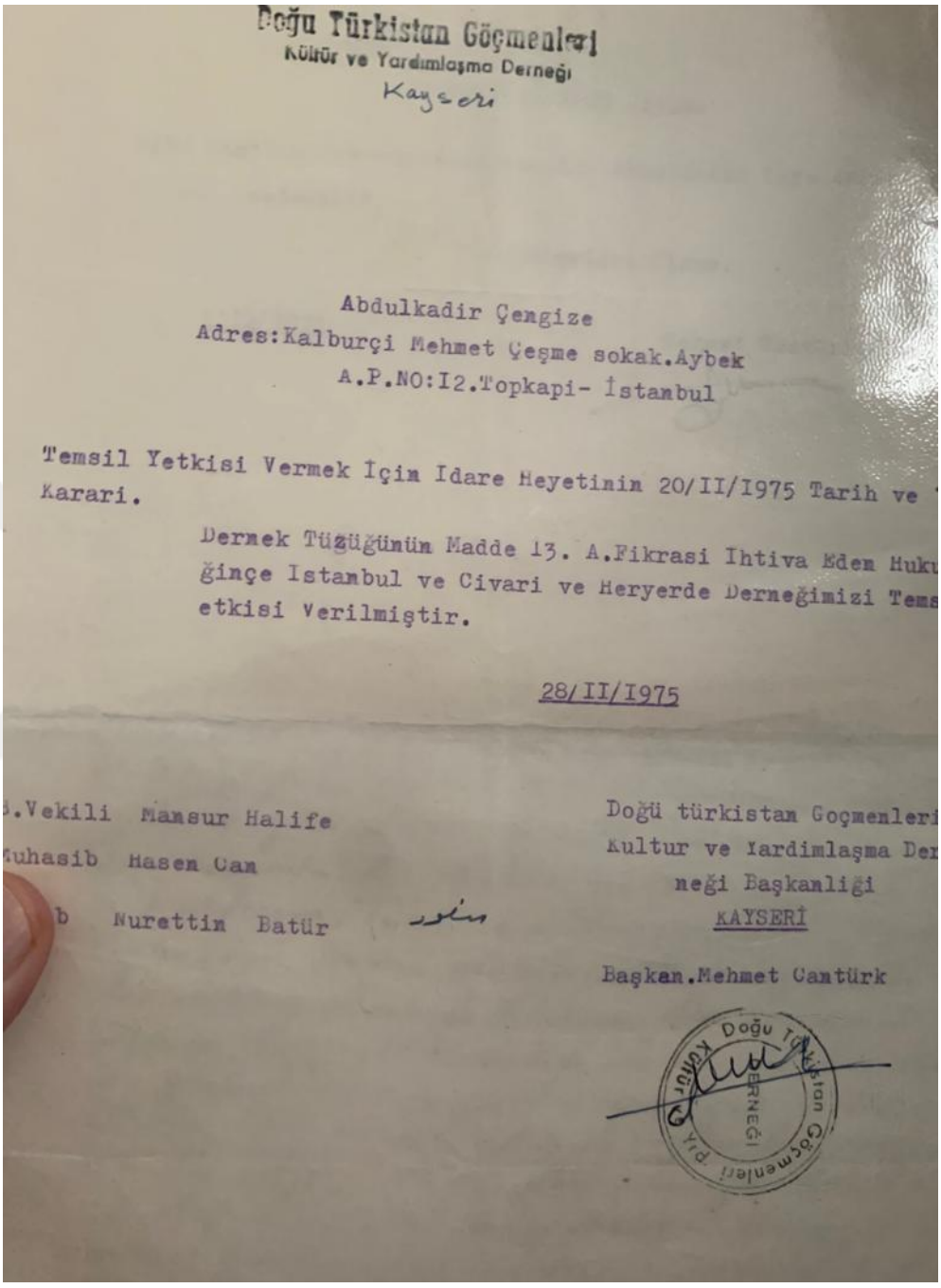

Doğu Türkistan Göçmenleri
Kültür ve Yardımlaşma Derneği
Kayseri

Abdulkadir Çengize
Adres:Kalburçi Mehmet Çeşme sokak.Aybek
A.P.NO:I2.Topkapi- İstanbul

Temsil Yetkisi Vermek İçin Idare Heyetinin 20/II/I975 Tarih ve
Kararı.

Dernek Tüzüğünün Madde 13. A.Fikrasi Ihtiva Eden Huku
ğünce Istanbul ve Civari ve Heryerde Derneğimizi Tems
etkisi Verilmiştir.

28/II/I975

.Vekili Mansur Halife
Muhasib Hasen Can
b Nurettin Batür

Doğü türkistan Goçmenleri
Kultur ve Yardimlaşma Der
neği Başkanliği
KAYSERİ

Başkan.Mehmet Camtürk

Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-25: Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 16 Ocak 1976 tarihli mektup

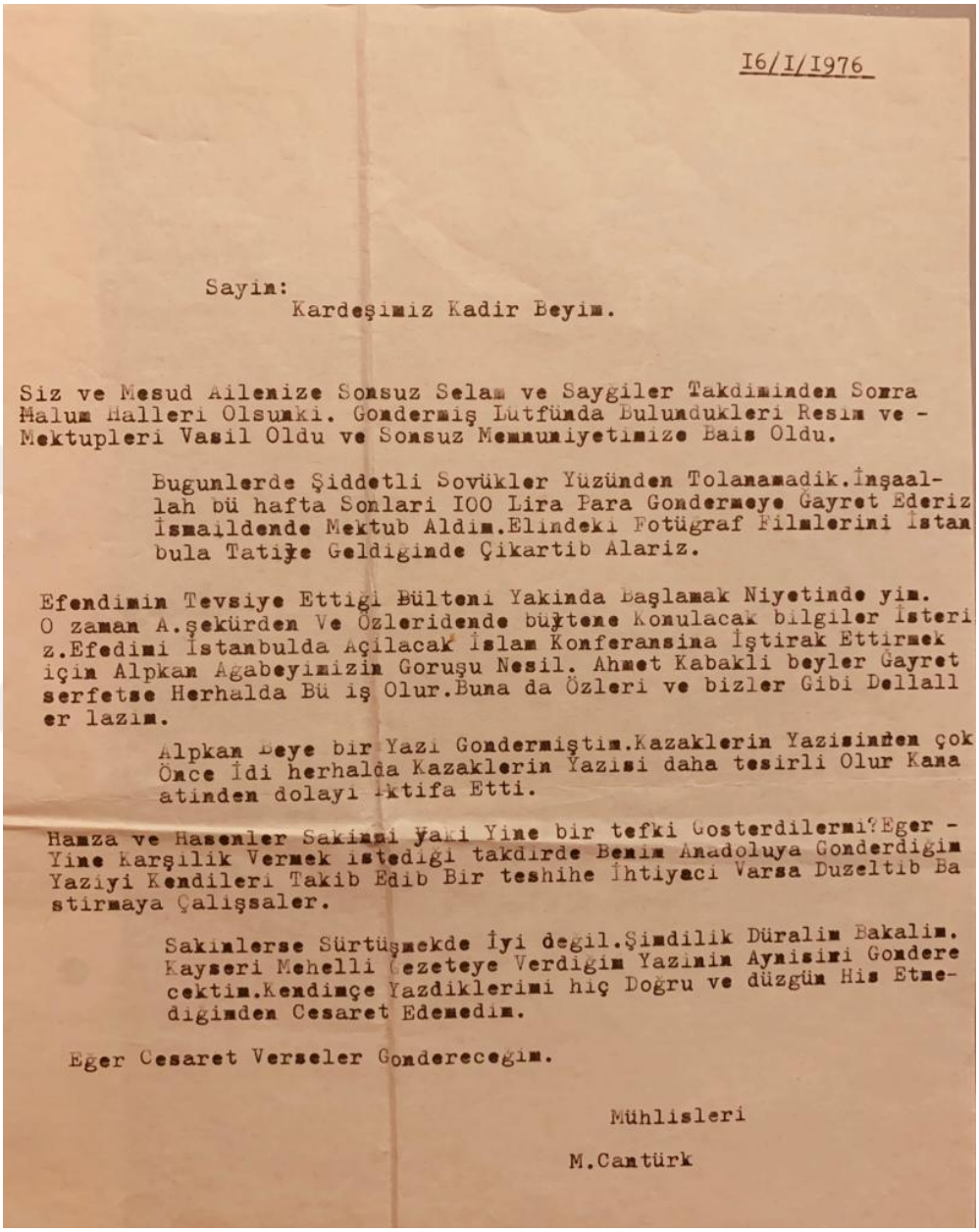

16/I/1976

Sayin:
Kardeşimiz Kadir Beyim.

Siz ve Mesud Ailenize Sonsuz Selam ve Saygiler Takdiminden Sonra Malum Halleri Olsunki. Gondermiş Lutfunda Bulundukleri Resim ve - Mektupleri Vasil Oldu ve Sonsuz Memnuniyetimize Bais Oldu.

Bugunlerde Şiddetli Sovukler Yüzünden Tolanamadik.İnşaallah bü hafta Sonlari 100 Lira Para Gondermeye Gayret Ederiz İsmaildende Mektub Aldim.Elindeki Fotügraf Filmlerimi İstanbula Tatiye Geldiginde Çikartib Alariz.

Efendimin Tevsiye Ettigi Bülteni Yakinda Başlamak Niyetinde yim. O zaman A.şekürden Ve Özleridende bültene Konulacak bilgiler İsteriz.Efedimi İstanbulda Açilacak İslam Konferansina İştirak Ettirmek içim Alpkan Agabeyimizin Goruşu Nesil. Ahmet Kabakli beyler Gayret serfetse Herhalda Bü iş Olur.Buna da Özleri ve bizler Gibi Dellallar lazim.

Alpkan Beye bir Yazi Gondermiştim.Kazaklerin Yazisindan çok Önce İdi herhalda Kazaklerin Yazisi daha tesirli Olur Kanaatinden dolayi İktifa Etti.

Hamza ve Hasenler Sakinsi Yaki Yine bir tefki Gosterdilermi?Eger - Yine karşilik Vermek istediği takdirde Benim Anadoluya Gonderdigim Yaziyi Kendileri Takib Edib Bir teshihe İhtiyaci Varsa Duzeltib Bastirmaya Çalişsaler.

Sakinlerse Sürtüşmekde İyi degil.Şimdilik Düralim Bakalim. Kayseri Mehelli Gezeteye Verdigim Yazinin Aynisini Gondere cektim.Kendimçe Yazdiklerimi hiç Doğru ve düzgün His Etmediginden Cesaret Edemedim.

Eğer Cesaret Verseler Gondereceğim.

Mühlisleri

M.Cantürk

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-26: Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı "*Pek Kıymetli Safdaşım Kadir Bey*" başlıklı mektup

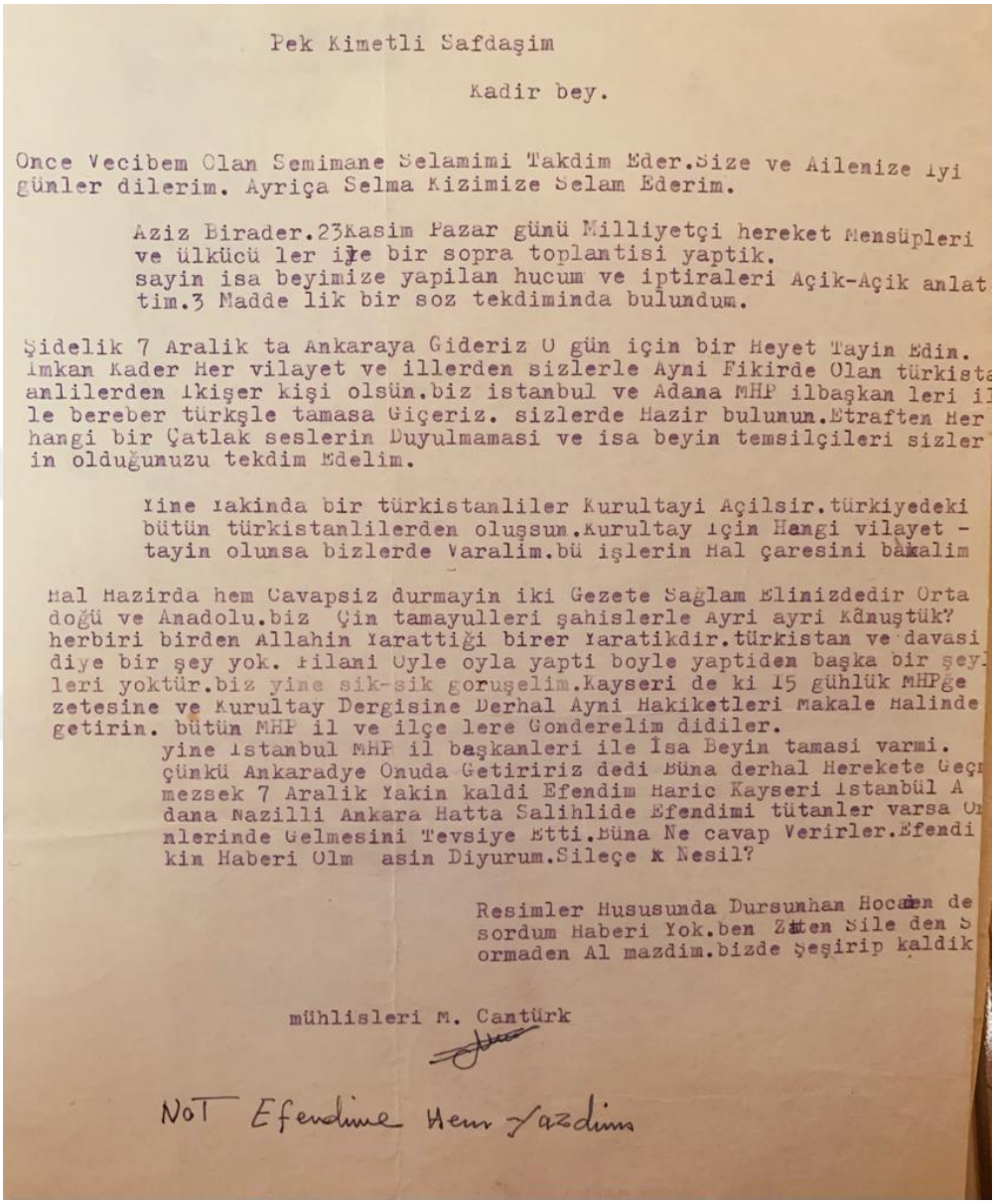

Pek Kimetli Safdaşim

Kadir bey.

Once Vecibem Olan Semimane Selamimi Takdim Eder.Size ve Ailenize Iyi günler dilerim. Ayriça Selma Kizimize Selam Ederim.

Aziz Birader.23Kasim Pazar günü Milliyetçi hereket Mensüpleri ve ülkücü ler ile bir sopra toplantisi yaptik. sayin isa beyimize yapilan hucum ve iptiraleri Açik-Açik anlat tim.3 Madde lik bir soz tekdiminda bulundum.

Şidelik 7 Aralik ta Ankaraya Gideriz O gün için bir Heyet Tayin Edin. Imkan Kader Her vilayet ve illerden sizlerle Ayni Fikirde Olan türkist anlilerden Ikişer kişi olsün.biz istanbul ve Adana MHP ilbaşkan leri i le bereber türkşle tamasa Giçeriz. sizlerde Hazir bulunun.Etraften Her hangi bir Çatlak seslerin Duyulmamasi ve isa beyin temsilçileri sizler in olduğunuzu tekdim Edelim.

Yine Yakinda bir türkistanliler Kurultayi Açilsir.türkiyedeki bütün türkistanlilerden oluşsun.Kurultay Için Hangi vilayet - tayin olunsa bizlerde Varalim.bü işlerin Hal çaresini bakalim

Hal Hazirda hem Cavapsiz durmayin iki Gezete Sağlam Elinizdedir Orta doğü ve Anadolu.biz Çin tamayulleri şahislerle Ayri ayri Konuştük? herbiri birden Allahin Yarattiği birer Yaratikdir.türkistan ve davasi diye bir şey yok. Filani Oyle oyla yapti boyle yaptiden başka bir şey leri yoktür.biz yine sik-sik goruşelim.Kayseri de ki 15 günlük MHPğe zetesine ve Kurultay Dergisine Derhal Ayni Hakiketleri Makale Halinde getirin. bütün MHP il ve ilçe lere Gonderelim didiler.
yine Istanbul MHP il başkanleri ile İsa Beyin tamasi varmi. çünkü Ankaradye Onuda Getiririz dedi Büna derhal Herekete Geçi mezsek 7 Aralik Yakin kaldi Efendim Haric Kayseri Istanbül A dana Nazilli Ankara Hatta Salihlide Efendimi tütanler varsa O nlerinde Gelmesini Tevsiye Etti.Büna Ne cavap Verirler.Efendi kin Haberi Olm asin Diyurum.Sileçe K Nesil?

Resimler Hususunda Dursunhan Hocaden de sordum Haberi Yok.ben Zaten Sile den S ormaden Al mazdim.bizde Şeşirip kaldik

mühlisleri M. Cantürk

Not Efendime Hem yazdim

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-27: Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz'e yazdığı 3 Mayıs 1975 tarihli mektup

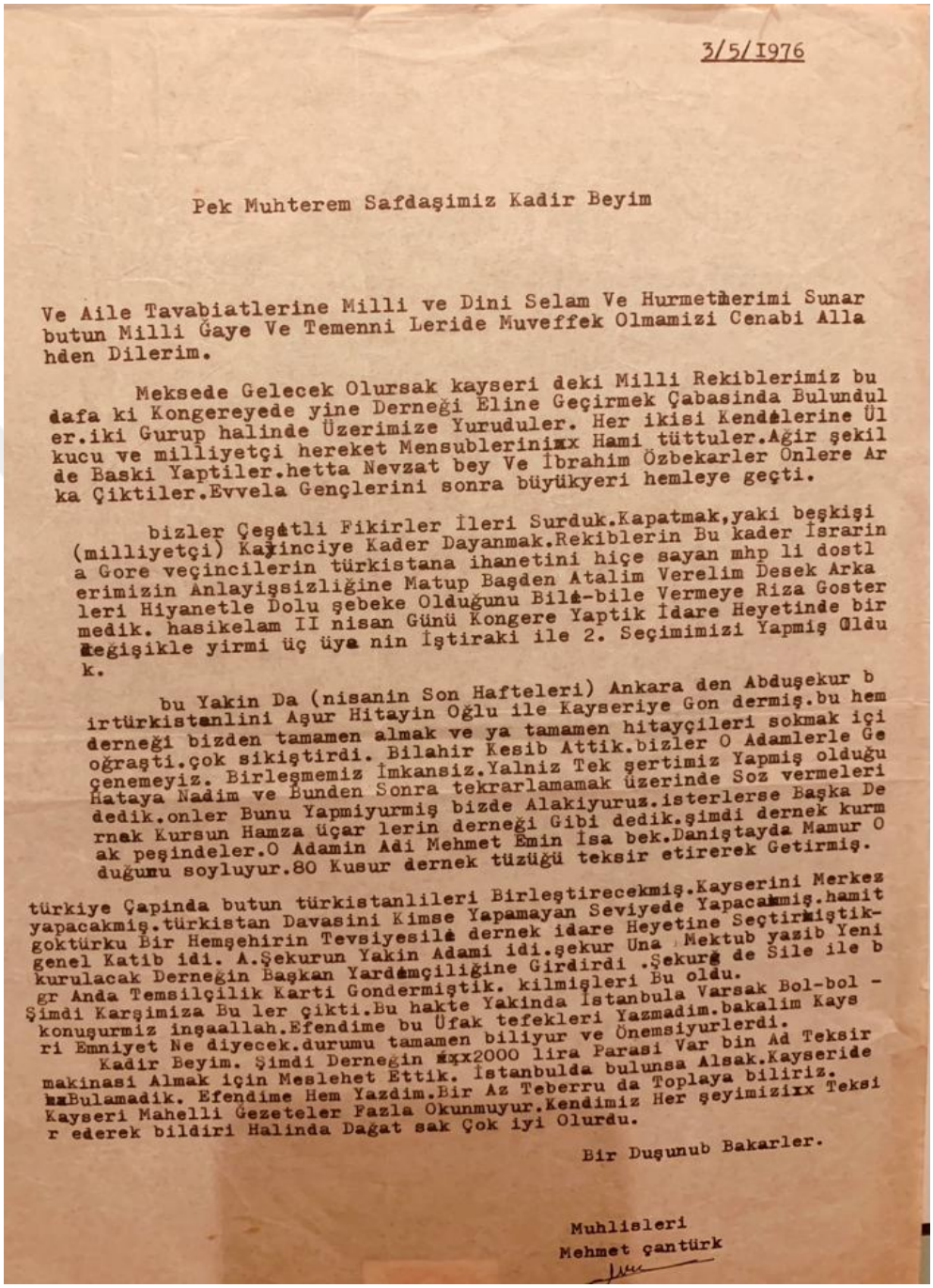

3/5/1976

Pek Muhterem Safdaşimiz Kadir Beyim

Ve Aile Tavabiatlerine Milli ve Dini Selam Ve Hurmetlerimi Sunar
butun Milli Gaye Ve Temenni Leride Muveffek Olmamizi Cenabi Alla
hden Dilerim.

Meksede Gelecek Olursak kayseri deki Milli Rekiblerimiz bu
dafa ki Kongereyede yine Derneği Eline Geçirmek Çabasinda Bulundul
er.iki Gurup halinde Üzerimize Yuruduler. Her ikisi Kendilerine Ül
kucu ve milliyetçi hereket Mensublerinixx Hami tüttuler.Ağir şekil
de Baski Yaptiler.hetta Nevzat bey Ve İbrahim Özbekarler Önlere Ar
ka Çiktiler.Evvela Gençlerini sonra büyükyeri hemleye geçti.

bizler Çeşitli Fikirler İleri Surduk.Kapatmak,yaki beşkişi
(milliyetçi) Kazinciye Kader Dayanmak.Rekiblerin Bu kader Israrin
a Gore veçincilerin türkistana ihanetini hiçe sayan mhp li dostl
erimizin Anlayişsizliğine Matup Başden Atalim Verelim Desek Arka
leri Hiyanetle Dolu şebeke Olduğunu Bile-bile Vermeye Riza Goster
medik. hasikelam II nisan Günü Kongere Yaptik İdare Heyetinde bir
değişikle yirmi üç üya nin İştiraki ile 2. Seçimimizi Yapmiş Oldu
k.

bu Yakin Da (nisanin Son Hafteleri) Ankara den Abduşekur b
irtürkistanlini Aşur Hitayin Oğlu ile Kayseriye Gon dermiş.bu hem
derneği bizden tamamen almak ve ya tamamen hitayçileri sokmak içi
oğraşti.çok sikiştirdi. Bilahir Kesib Attik.bizler O Adamlerle Ge
çenemeyiz. Birleşmemiz İmkansiz.Yalniz Tek şertimiz Yapmiş olduğu
Hataya Nadim ve Bunden Sonra tekrarlamamak üzerinde Soz vermeleri
dedik.onler Bunu Yapmiyurmiş bizde Alakiyuruz.isterlerse Başka De
rnak Kursun Hamza üçar lerin derneği Gibi dedik.şimdi dernek kurm
ak peşindeler.O Adamin Adi Mehmet Emin İsa bek.Daniştayda Mamur O
duğunu soyluyur.80 Kusur dernek tüzüğü teksir etirerek Getirmiş.

türkiye Çapinda butun türkistanlileri Birleştirecekmiş.Kayserini Merkez
yapacakmiş.türkistan Davasini Kimse Yapamayan Seviyede Yapacakmiş.hamit
goktürku Bir Hemşehirin Tevsiyesile dernek idare Heyetine Seçtirmiştik-
genel Katib idi. A.Şekurun Yakin Adami idi.şekur Una Mektub yazib Yeni
kurulacak Derneğin Başkan Yardimçiliğine Girdirdi .Şekur de Sile ile b
gr Anda Temsilçilik Karti Gondermiştik. kilmişleri Bu oldu.
Şimdi Karşimiza Bu ler çikti.Bu hakte Yakinda İstanbula Varsak Bol-bol -
konuşurmiz inşaallah.Efendime bu Üfak tefekleri Yazmadim.bakalim Kays
eri Emniyet Ne diyecek.durumu tamamen biliyur ve Önemsiyurlerdi.
Kadir Beyim. Şimdi Derneğin xxx2000 lira Parasi Var bin Ad Teksir
makinasi Almak için Meslehet Ettik. İstanbulda bulunsa Alsak.Kayseride
xxBulamadik. Efendime Hem Yazdim.Bir Az Teberru da Toplaya biliriz.
Kayseri Mahelli Gezeteler Fazla Okunmuyur.Kendimiz Her şeyimizixx Teksi
r ederek bildiri Halinda Dağat sak Çok iyi Olurdu.

Bir Duşunub Bakarler.

Muhlisleri
Mehmet çantürk

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-28: Mehmet Kasım Cantürk'ün Abdülkadir Cengiz ve İsmail Cengiz'e yazdığı 25 Temmuz 1976 tarihli mektup

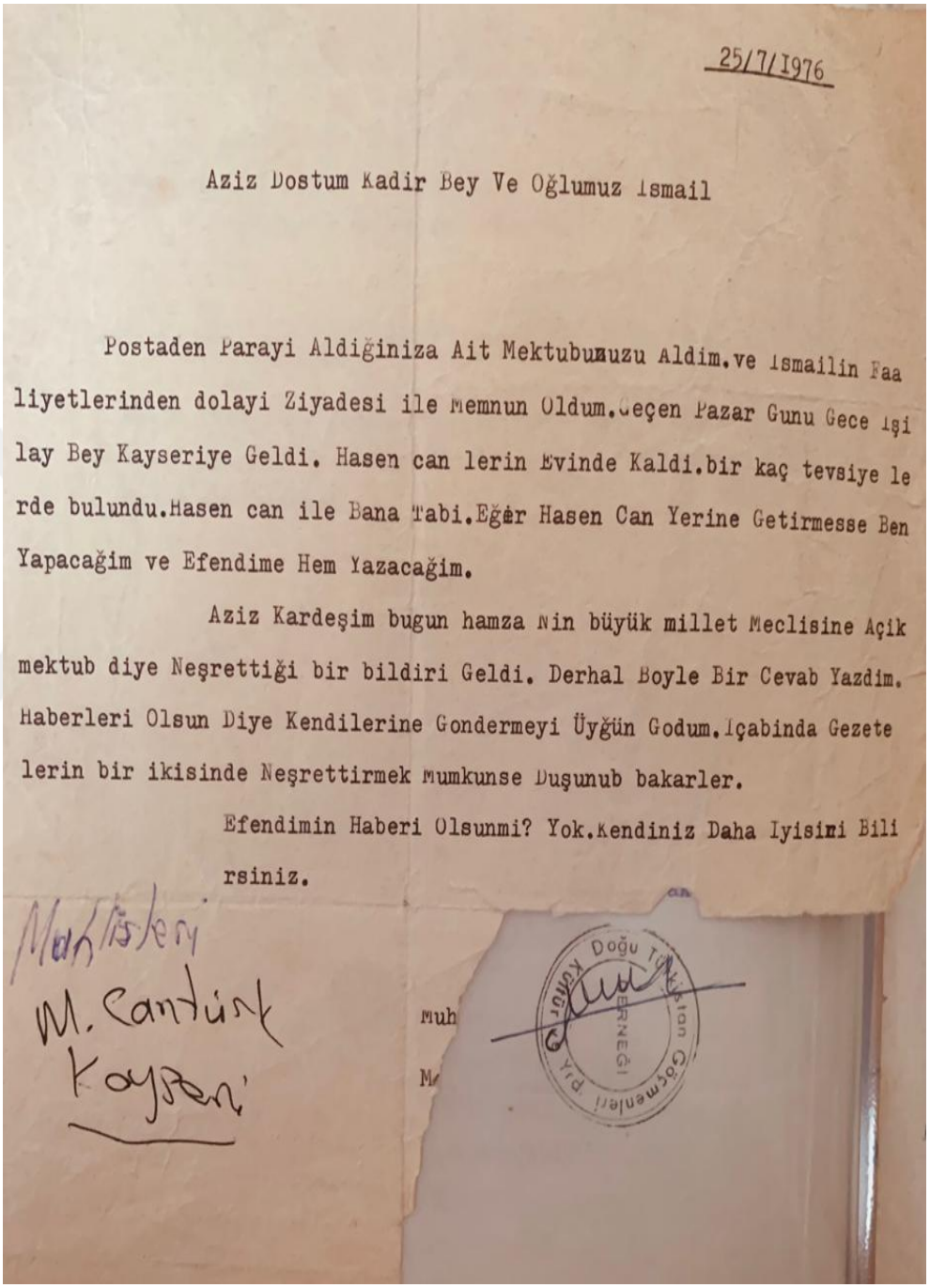

25/7/1976

Aziz Dostum Kadir Bey Ve Oğlumuz Ismail

Postaden Parayi Aldiğiniza Ait Mektubunuzu Aldim.ve Ismailin Faaliyetlerinden dolayi Ziyadesi ile Memnun Oldum.Geçen Pazar Gunu Gece Işilay Bey Kayseriye Geldi. Hasen can lerin Evinde Kaldi.bir kaç tevsiye lerde bulundu.Hasen can ile Bana Tabi.Eğer Hasen Can Yerine Getirmesse Ben Yapacağim ve Efendime Hem Yazacağim.

Aziz Kardeşim bugun hamza Nin büyük millet Meclisine Açik mektub diye Neşrettiği bir bildiri Geldi. Derhal Boyle Bir Cevab Yazdim. Haberleri Olsun Diye Kendilerine Gondermeyi Üyğün Godum.Içabinda Gezetelerin bir ikisinde Neşrettirmek Mumkunse Duşunub bakarler.

Efendimin Haberi Olsunmi? Yok.Kendiniz Daha Iyisini Bilirsiniz.

Muh

M.

Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür Derneği

Mahlasken
M. Cantürk
Kayseri

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-29.A: Kayseri'de yaşamakta olan Doğu Türkistanlıların İsa Yusuf Alptekin'e verdikleri 17 Ekim 1976 tarihli vekâletname

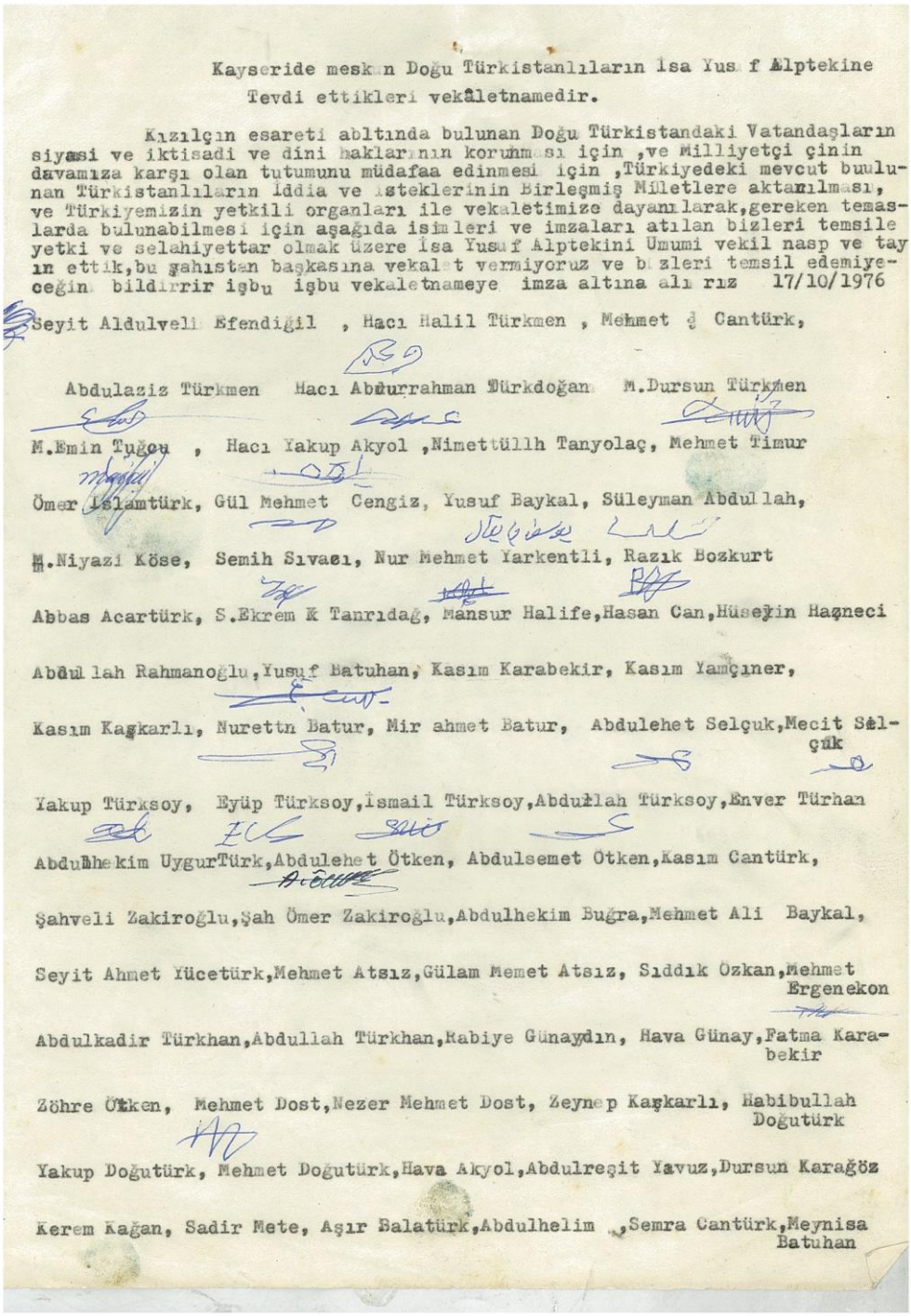

Kayseride meskun Doğu Türkistanlıların İsa Yusuf Alptekine
Tevdi ettikleri vekâletnamedir.

Kızılçın esareti abltında bulunan Doğu Türkistandaki Vatandaşların siyasi ve iktisadi ve dini haklarının korunması için ,ve Milliyetçi çinin davamıza karşı olan tutumunu müdafaa edinmesi için ,Türkiyedeki mevcut bulunan Türkistanlıların iddia ve isteklerinin Birleşmiş Milletlere aktarılması, ve Türkiyemizin yetkili organları ile vekaletimize dayanılarak,gereken temaslarda bulunabilmesi için aşağıda isimleri ve imzaları atılan bizleri temsile yetki ve selahiyettar olmak üzere İsa Yusuf Alptekini Umumi vekil nasp ve tayın ettik,bu şahıstan başkasına vekalet vermiyoruz ve bizleri temsil edemiyeceğin bildirrir işbu işbu vekaletnameye imza altına alırız 17/10/1976

Seyit Aldulveli Efendiğil , Hacı Halil Türkmen , Mehmet Ş Cantürk,

Abdulaziz Türkmen Hacı Abdurrahman Türkdoğan M.Dursun Türkmen

M.Emin Tuğcu , Hacı Yakup Akyol ,Nimettüllh Tanyolaç, Mehmet Timur

Ömer İslamtürk, Gül Mehmet Cengiz, Yusuf Baykal, Süleyman Abdullah,

M.Niyazi Köse, Semih Sıvacı, Nur Mehmet Yarkentli, Razık Bozkurt

Abbas Acartürk, S.Ekrem K Tanrıdağ, Mansur Halife,Hasan Can,Hüseyin Haşneci

Abdullah Rahmanoğlu,Yusuf Batuhan, Kasım Karabekir, Kasım Yamçıner,

Kasım Kaşkarlı, Nurettn Batur, Mir ahmet Batur, Abdulehet Selçuk,Mecit Selçuk

Yakup Türksoy, Eyüp Türksoy,İsmail Türksoy,Abdullah Türksoy,Enver Türhan

Abdulhekim UygurTürk,Abdulehet Ötken, Abdulsemet Otken,Kasım Cantürk,

Şahveli Zakiroğlu,Şah Ömer Zakiroğlu,Abdulhekim Buğra,Mehmet Ali Baykal,

Seyit Ahmet Yücetürk,Mehmet Atsız,Gülam Memet Atsız, Sıddık Özkan,Mehmet Ergenekon

Abdulkadir Türkhan,Abdullah Türkhan,Rabiye Günaydın, Hava Günay,Fatma Karabekir

Zöhre Ötken, Mehmet Dost,Nezer Mehmet Dost, Zeynep Kaşkarlı, Habibullah Doğutürk

Yakup Doğutürk, Mehmet Doğutürk,Hava Akyol,Abdulreşit Yavuz,Dursun Karağöz

Kerem Kağan, Sadir Mete, Aşır Balatürk,Abdulhelim ,Semra Cantürk,Meynisa Batuhan

(**Kaynak**: *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Belge Ek-29.B: Kayseri'de yaşamakta olan Doğu Türkistanlıların İsa Yusuf Alptekin'e verdikleri 17 Ekim 1976 tarihli vekâletname

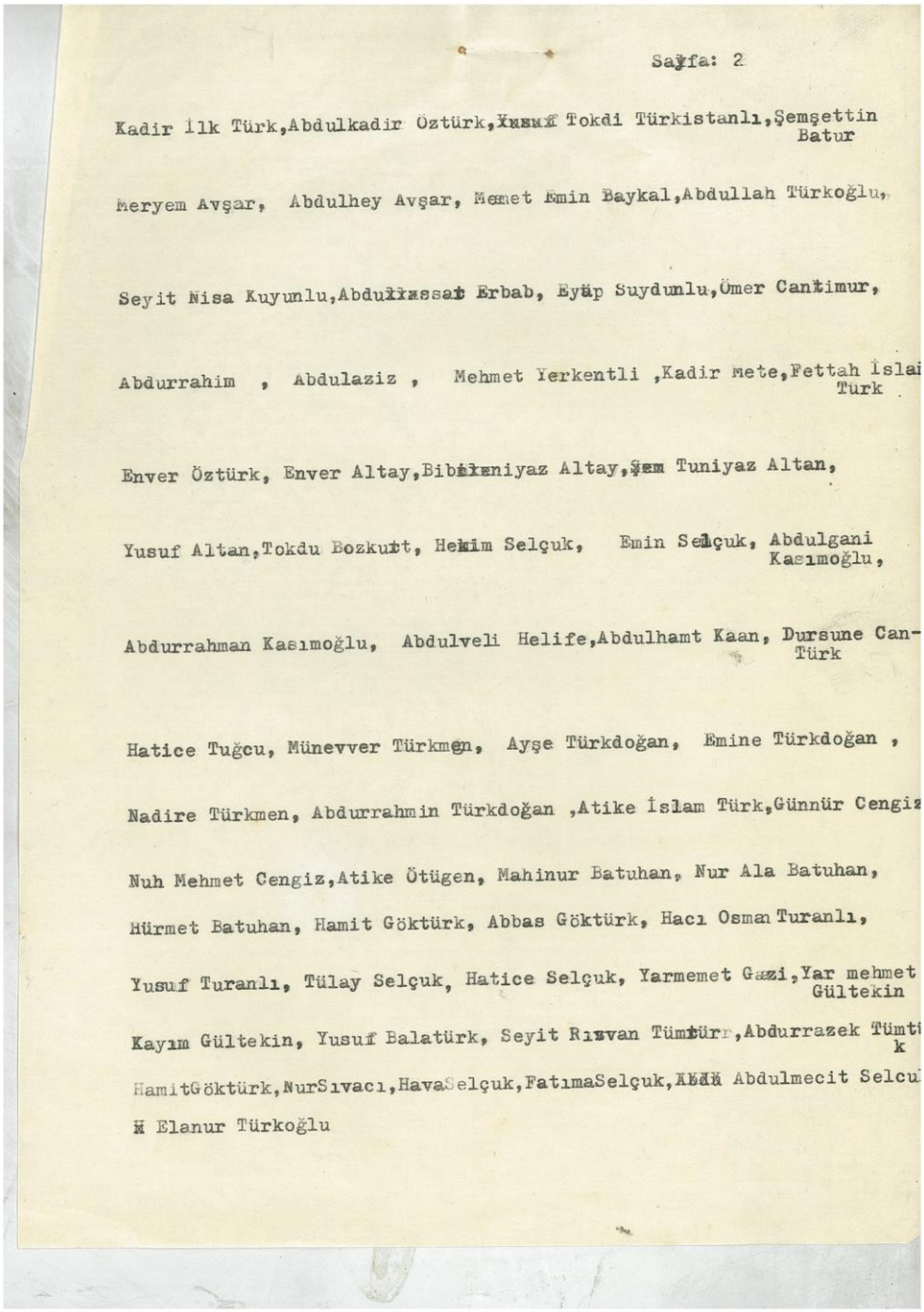

Sayfa: 2

Kadir İlk Türk,Abdulkadir Öztürk,Yusuf Tokdi Türkistanlı,Şemşettin Batur

Meryem Avşar, Abdulhey Avşar, Mehmet Emin Baykal,Abdullah Türkoğlu,

Seyit Nisa Kuyunlu,Abdurrassat Erbab, Eyüp Suydunlu,Ömer Cantimur,

Abdurrahim , Abdulaziz , Mehmet Yerkentli ,Kadir Mete,Fettah İslai Türk

Enver Öztürk, Enver Altay,Bibinuniyaz Altay,Şem Tuniyaz Altan,

Yusuf Altan,Tokdu Bozkurt, Hekim Selçuk, Emin Selçuk, Abdulgani Kasımoğlu,

Abdurrahman Kasımoğlu, Abdulveli Helife,Abdulhamt Kaan, Dursune Can-Türk

Hatice Tuğcu, Münevver Türkmen, Ayşe Türkdoğan, Emine Türkdoğan ,

Nadire Türkmen, Abdurrahmin Türkdoğan ,Atike İslam Türk,Günnür Cengiz

Nuh Mehmet Cengiz,Atike Ötügen, Mahinur Batuhan, Nur Ala Batuhan,

Hürmet Batuhan, Hamit Göktürk, Abbas Göktürk, Hacı Osman Turanlı,

Yusuf Turanlı, Tülay Selçuk, Hatice Selçuk, Yarmemet Gazi,Yar mehmet Gültekin

Kayım Gültekin, Yusuf Balatürk, Seyit Rızvan Tümtürk,Abdurrazek Tümtürk

HamitGöktürk,NurSıvacı,HavaSelçuk,FatımaSelçuk,Abdü Abdulmecit Selcuk

Elanur Türkoğlu

(**Kaynak**: *İsa Yusuf Alptekin'in Arşivi*)

Belge Ek-30: Ülkü Ocağı İl Temsilciliği'nin Nisan 1995 tarihli seminer programı

Sayın Mehmet CANTÜRK

Temsilciliğimizce düzenlenen [illegible] 1995 Aylık Seminer Proğramı dahilinde, teşriflerinizle hareketimiz aydınlanmasında katkıda bulunacağınız yerler, günü, saat ve konuları ile birlikte aşağıya çıkarılmıştır.

Bilginizi rica ederim.

Ülkü Ocağı İl Temsilciliği
Eğitim Masası

Gün:	Saat:	Yer:		Konu:
3.4.1995	—	Afrimas	Doğu	Türkistan
8.4. "	1900	Erkilet	"	"
11.4. "	—	Hisarcık	"	"
20.4.1995	—	Belsin	"	"
29.4. "	—	Arpıncık	"	"

Not: Üniversite, Orta Öğretim ve hanımlara verilecek seminerler İl Ocak Binamızda yapılacaktır. Ocaklar ve mahallelerdeki seminerler için belirtilen saatten yarım saat önce İl Ocağa gelinecek, bilahere seminercimiz seminer yerine götürülecektir.

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-31: Mehmet Kasım Cantürk'ün Kayseri'deki Doğu Türkistanlılar adına Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakan Gündüz Ökçün'e çektiği telgraf metninin 16 Temmuz 1978 tarihinde Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği antetli kağıdına basılı hâli

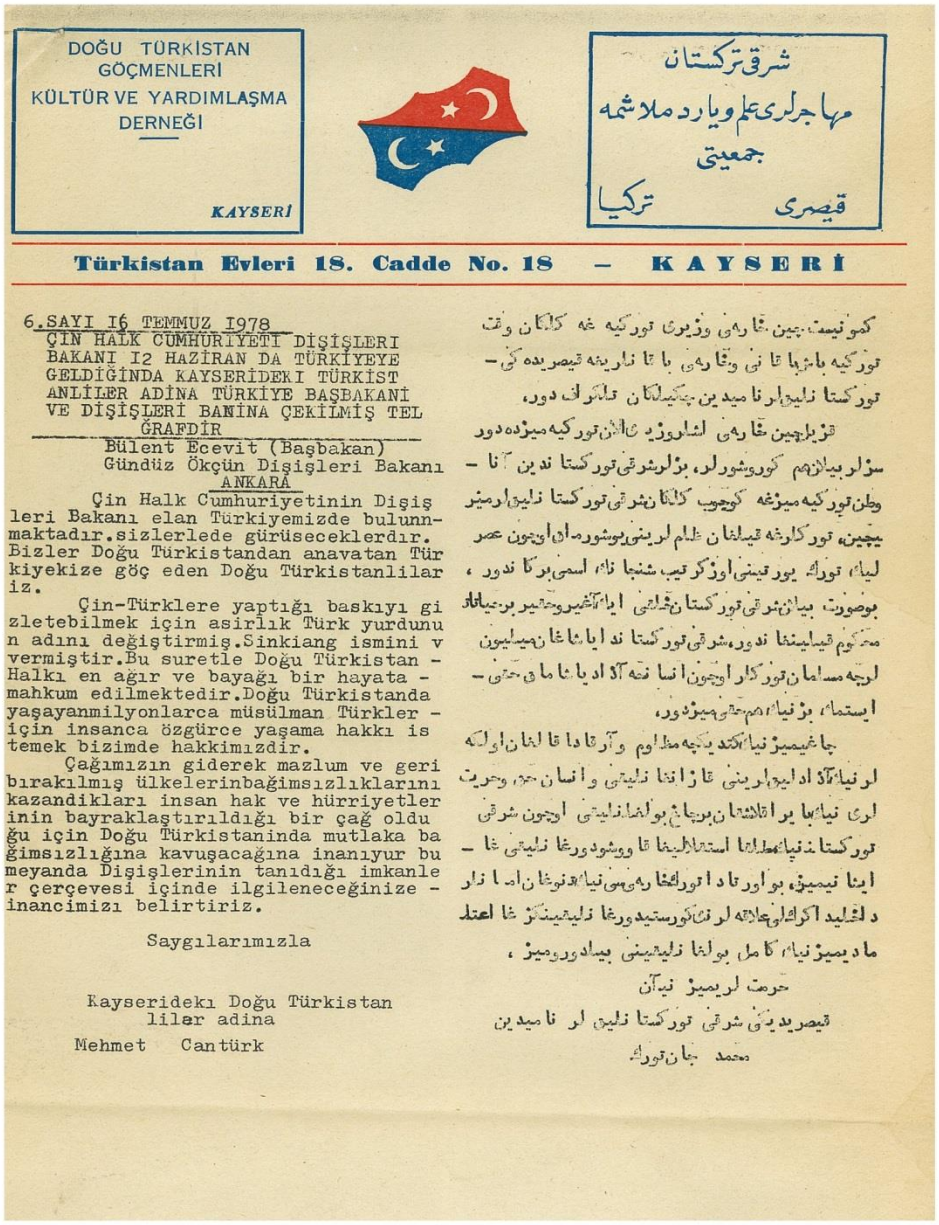

DOĞU TÜRKİSTAN
GÖÇMENLERİ
KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA
DERNEĞİ
KAYSERİ

شرق ترکستان
مهاجرلری علم ویارد ملاشمه
جمعیتی
قیصری ترکیا

Türkistan Evleri 18. Cadde No. 18 – KAYSERİ

6.SAYI 16 TEMMUZ 1978
ÇİN HALK CUMHURİYETİ DİŞİŞLERİ BAKANI 12 HAZİRAN DA TÜRKİYEYE GELDİĞİNDA KAYSERİDEKİ TÜRKİST ANLİLER ADİNA TÜRKİYE BAŞBAKANİ VE DİŞİŞLERİ BANİNA ÇEKİLMİŞ TEL GRAFDİR

Bülent Ecevit (Başbakan)
Gündüz Ökçün Dişişleri Bakanı
ANKARA

Çin Halk Cumhuriyetinin Dişiş leri Bakanı elan Türkiyemizde bulunn- maktadır.sizlerlede gürüseceklerdir. Bizler Doğu Türkistandan anavatan Tür kiyekize göç eden Doğu Türkistanlilar iz.

Çin-Türklere yaptığı baskıyı gi zletebilmek için asirlık Türk yurdunu n adını değiştirmiş.Sinkiang ismini v vermiştir.Bu suretle Doğu Türkistan - Halkı en ağır ve bayağı bir hayata - mahkum edilmektedir.Doğu Türkistanda yaşayanmilyonlarca müsülman Türkler - için insanca özgürce yaşama hakkı is temek bizimde hakkimizdir.

Çağımızın giderek mazlum ve geri bırakılmış ülkelerinbağimsızlıklarını kazandikları insan hak ve hürriyetler inin bayraklaştırıldığı bir çağ oldu ğu için Doğu Türkistaninda mutlaka ba ğimsızlığına kavuşacağına inanıyur bu meyanda Dişişlerinin tanıdığı imkanle r çerçevesi içinde ilgileneceğinize - inancimizi belirtiriz.

Saygılarımızla

Kayseridekı Doğu Türkistan liler adina
Mehmet Cantürk

کمونیست چین خارجه وزیری تورکیه غه کلکان وقت
تورکیه باشباقانی وخارجه باقانلریغه قیصریده کی -
تورکستانلیلرنامیدین چکیلکان تلگراف دور،

قزیلچین خارجه اشلاروزیرنڭ تورکیه میزده دور
سوزلربیلدیرمکه کوره شولر، بزلرشرقی تورکستاندین کلگان -
وطن تورکیه میزغه کوچوب کلگان شرقی تورکستانلیلرمیز
یچین، تورکلرغه قیلغان ظلملرینی یوشورمان اوچون عصر
لیاه تورك یورتینی اوزگرتیب شنجیانگ اسمی برگان دور ،
بوصورت بیلان شرقی تورکستان قدیمی ایاغی خیر وخیر برمیاناد
محکوم قیلینغان دور، شرقی تورکستان دایاشغان میلیون
لرچه مسلمان تورکلر اوچون انسانیه آزادیاشاماق حقی -
ایستمك بزنیاهم حقی میزدور،

جاغیمیز نیاکتدیکچه مظلوم وآرقادا قالغان اولکه
لرنیاآزادلیکلرینی قازانغانلیقی وانسان حق وحریت
لری نیاباپراقلاشقان بوچاغ بولغانلیقی اوچون شرقی
تورکستان نیاهطلغا استعمارلیغا قاووشودورغانلیقی غا -
اینانیمیز، بوارقادا تورکغا رهبرلیق نیاهنوخان اساسلار
دلغالید اکراقی علاقه لرنی کورستیدورغانلیقینگز غا اعتما
مادیمیز نیاکامل بولغانلیقینی بیلدورومیز ،

حرمت لریمیز نیاآن
قیصریدیکی شرقی تورکستانلیلر نامیدین
محمد جان تورك

Belge Ek-32: Mehmet Kasım Cantürk'ün İsmail Cengiz'e 18 Ekim 1979 tarihli mektubu

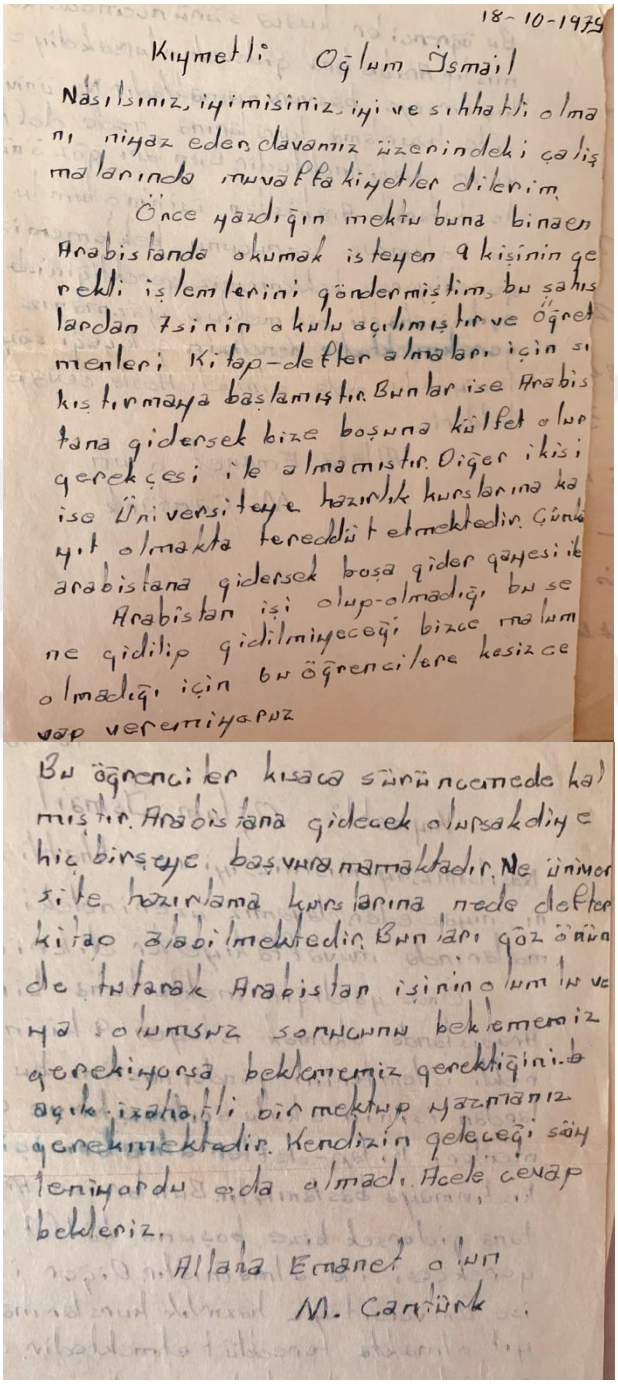

18-10-1979

Kıymetli Oğlum İsmail

Nasılsınız, iyimisiniz, iyi ve sıhhatli olmanı niyaz eder, davanız üzerindeki çalışmalarında muvaffakiyetler dilerim.

Önce yazdığın mektubuna binaen Arabistanda okumak isteyen 4 kişinin gerekli işlemlerini göndermiştim, bu şahıslardan 2'sinin okulu açılmıştır ve öğretmenleri kitap-defter almaları için sıkıştırmaya başlamıştır. Bunlar ise Arabistana gidersek bize boşuna külfet olur gerekçesi ile almamıştır. Diğer ikisi ise Üniversiteye hazırlık kurslarına kayıt olmakta tereddüt etmektedir. Çünkü arabistana gidersek boşa gider gayesi ile

Arabistan işi olup-olmadığı bu ne gidilip gidilmiyeceği bizce malum olmadığı için bu öğrencilere kesin cevap veremiyoruz

Bu öğrenciler kısaca sürüncemede kalmıştır. Arabistana gidecek olursakdiye hiç birşeye başvuramamaktadır. Ne üniversite hazırlama kurslarına nede defter kitap alabilmektedir. Bunları göz önünde tutarak Arabistan işinin olumlu ve yada olumsuz sonucunu beklememiz gerekiyorsa beklememiz gerektiğini. Açık-izahatli bir mektup yazmanız gerekmektedir. Kendizin geleceği söylenmiyordu yada almadı. Acele cevap bekleriz.

Allaha Emanet olun

M. Cantürk

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-33: Mehmet Kasım Cantürk'e suikast girişiminin haber kupürü

KAYSE

Orta Anadolu'nun güçlü gazetesi

Vilayet yetkilileri uyarmıştık:

Doğu Türkistanlılar derneği Başkanı Mehmet Cantürk işyerinde kurşunlandı

Gazetemizde bir süre önce yapılan uyarılarda Doğu Türkistanlıların hayatlarının tehlike içerisinde olduğu belirtilmiş ve bu konuda uyarıda bulunmuştuk. Yapılan uyarılarımıza rağmen vilayet yetkililerinde tek bir ses çıkmadı ve önceki günde Doğu Türkistanlılar Derneği Başkanı Mehmet Cantürk işyerinde kurşunlanarak öldürülmek istendi.

Polisin olaya ilişkin haberine göre önceki günü saat 18.00 sıralarında Mehmet Cantürk'ün Yanıkoğlu Mahallesi'ndeki işyerine gelen kimliği meçhul bir şahıs üzerinde taşıdığı tabanca ile Mehmet Cantürk'e ateş ederek kaçmıştır. Açılan ateş sonucu sağ omuzundan yaralanan Doğu Türkistanlılar Derneği Başkanı Mehmet Cantürk tedavi altına alınmıştır.

Mehmet Cantürk'ün sağlık du- rumu[illegible] ettiğinin

(Devamı Shf. 2'de)

Resimde, Doğu Türkistanlılar Derneği Başkanı Mehmet Cantürk görülüyor.

SU

Vatand

su bek

Son bir ay içerisinde şehrin çeşitli kesimleri susuz kalmıştır. Özellikle şehir merkezinde sık sık kesilen sular halkı son derece perişan etmiş ve vatandaşların yakınmalarına neden olmuştur.

Gerek içme suyu ve gerekse temizlik için kullanılan suyunda sınırlı olarak verilmesi üzerine ev hanımları büyük güçlüklerle kar

Kız Mesle

El Sana

sergisi

KAYSERİ OLAY (Haber Merkezi)

17 Ekimde yeni öğretim

Kara Yolları 6. Bölge Müdür Vekili Ali Yağcı:

'BU YIL ZORLU BİR KIŞ YAŞAYACAĞIZ'

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-34.A: Mehmet Kasım Cantürk'ün Hoten'deki yakınlarını Türkiye'ye davet ettiği 5 Ekim 1988 tarihli taahhütname sureti

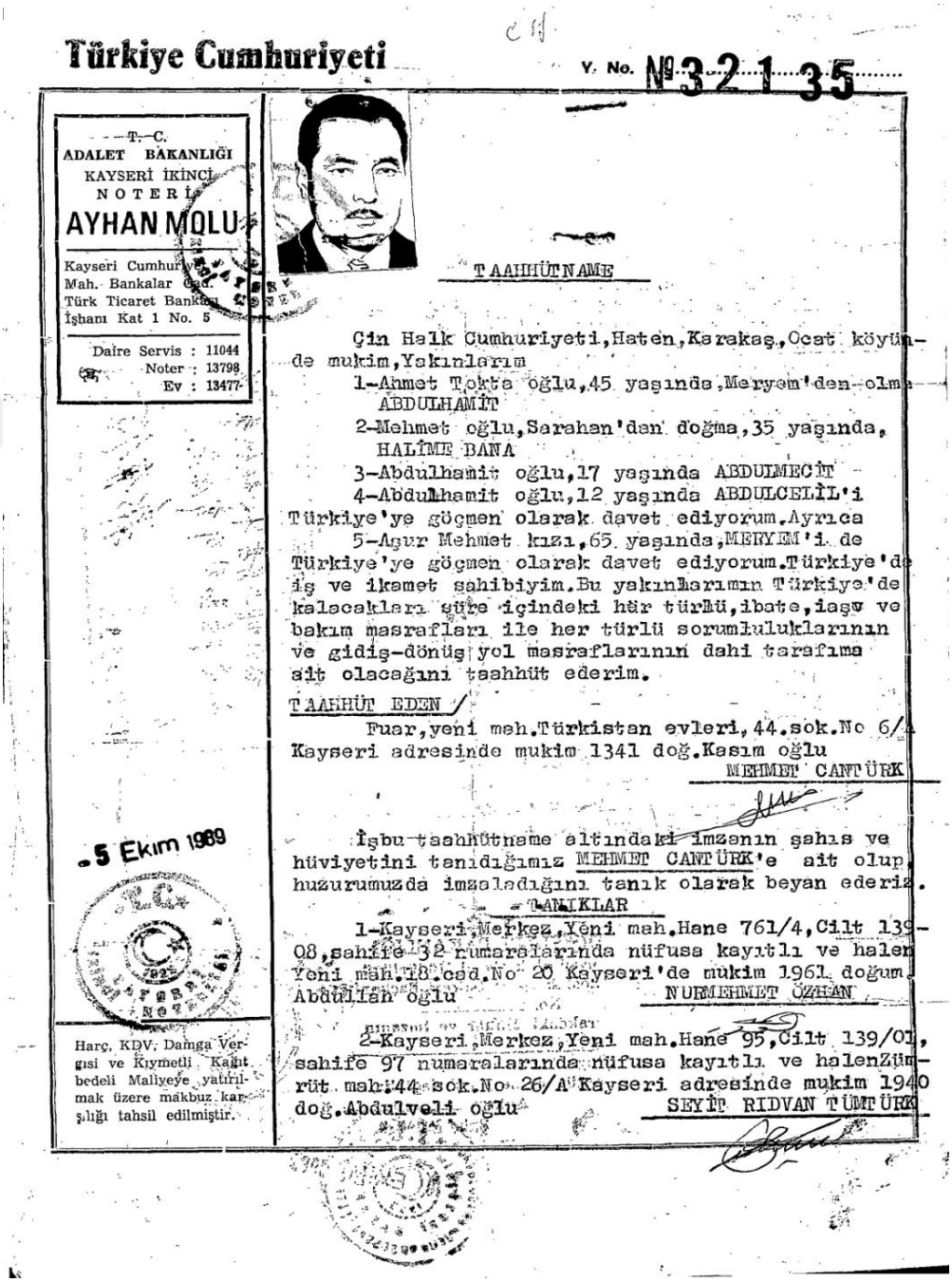

Türkiye Cumhuriyeti

V. No. №321 35

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
KAYSERİ İKİNCİ
NOTERİ
AYHAN MOLU
Kayseri Cumhuriyet Mah. Bankalar Cad. Türk Ticaret Bankası İşhanı Kat 1 No. 5
Daire Servis : 11044
Noter : 13798
Ev : 13477

TAAHHÜTNAME

Çin Halk Cumhuriyeti,Hoten,Karakaş,Ocat köyünde mukim,Yakınlarım
1-Ahmet Tokta oğlu,45 yaşında,Meryem'den olma ABDULHAMİT
2-Mehmet oğlu,Sarahan'dan doğma,35 yaşında, HALİME BANA
3-Abdulhamit oğlu,17 yaşında ABDULMECİT
4-Abdulhamit oğlu,12 yaşında ABDULCELİL'i Türkiye'ye göçmen olarak davet ediyorum.Ayrıca
5-Agur Mehmet kızı,65 yaşında,MERYEM'i de Türkiye'ye göçmen olarak davet ediyorum.Türkiye'de iş ve ikamet sahibiyim.Bu yakınlarımın Türkiye'de kalacakları süre içindeki her türlü,ibate,iaşe ve bakım masrafları ile her türlü sorumluluklarının ve gidiş-dönüş yol masraflarının dahi tarafıma ait olacağını taahhüt ederim.

TAAHHÜT EDEN /
Fuar,yeni mah.Türkistan evleri,44.sok.No 6/4 Kayseri adresinde mukim 1341 doğ.Kasım oğlu
MEHMET CANTÜRK

5 Ekim 1989

İşbu taahhütname altındaki imzanın şahıs ve hüviyetini tanıdığımız MEHMET CANTÜRK'e ait olup, huzurumuzda imzaladığını tanık olarak beyan ederiz.

TANIKLAR

1-Kayseri,Merkez,Yeni mah.Hane 761/4,Cilt 139-08,sahife 32 numaralarında nüfusa kayıtlı ve halen Yeni mah.18.cad.No 20 Kayseri'de mukim 1961 doğum, Abdullah oğlu
NURMEHMET ÖZHAN

2-Kayseri,Merkez,Yeni mah.Hane 95,Cilt 139/01, sahife 97 numaralarında nüfusa kayıtlı ve halen Zümrüt mah.44 sok.No 26/A Kayseri adresinde mukim 1940 doğ.Abdulveli oğlu
SEYİT RIDVAN TÜMTÜRK

Harç, KDV, Damga Vergisi ve Kıymetli Kağıt bedeli Maliyeye yatırılmak üzere makbuz karşılığı tahsil edilmiştir.

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-34.B: Mehmet Kasım Cantürk'ün Hoten'deki yakınlarını Türkiye'ye davet ettiği 5 Ekim 1988 tarihli taahhütname sureti

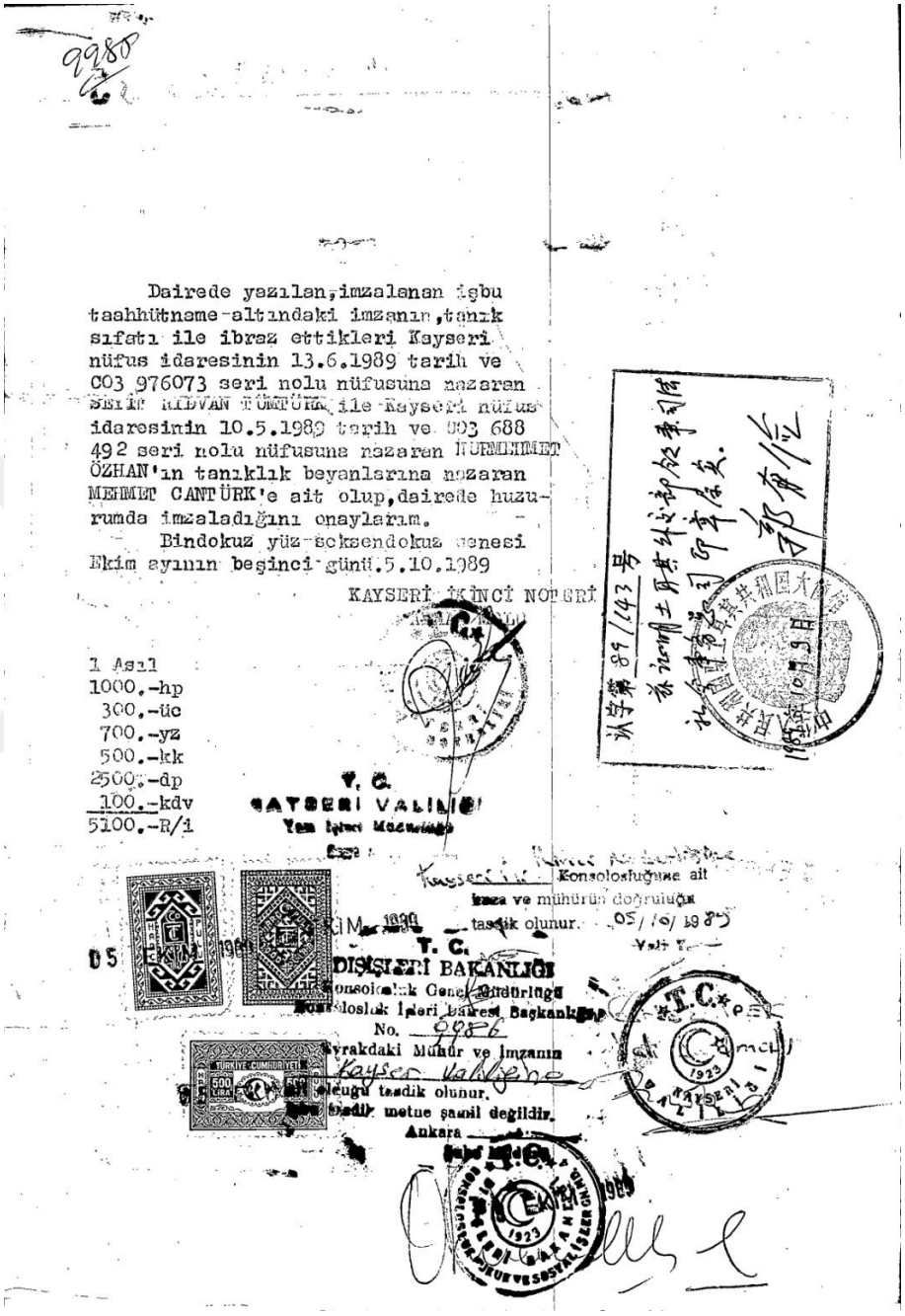

Daire de yazılan, imzalanan işbu taahhütname altındaki imzanın, tanık sıfatı ile ibraz ettikleri Kayseri nüfus idaresinin 13.6.1989 tarih ve C03 976073 seri nolu nüfusuna nazaran SEBİT RIDVAN TÜMTÜRK ile Kayseri nüfus idaresinin 10.5.1989 tarih ve 003 688 492 seri nolu nüfusuna nazaran NURMUHMET ÖZHAN'ın tanıklık beyanlarına nazaran MEHMET CANTÜRK'e ait olup, dairede huzurumda imzaladığını onaylarım.
Bindokuz yüz-seksendokuz senesi Ekim ayının beşinci günü.5.10.1989
KAYSERİ İKİNCİ NOTERİ

1 Asıl
1000.-hp
300.-üc
700.-yz
500.-kk
2500.-dp
100.-kdv
5100.-R/i

T. C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
Yazı İşleri Müdürlüğü

Konsolosluğuna ait
imza ve mührün doğruluğu
tasdik olunur.
05/10/89
Vali V.

T. C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
Konsolosluk Genel Müdürlüğü
Konsolosluk İşleri Dairesi Başkanlığı
No. 9986
Evrakdaki Mühür ve İmzanın
Kayseri Valiliğine
aidiyeti tasdik olunur.
Bu tasdik metne şamil değildir.
Ankara

Belge Ek-35: "Türkiye'den ilgi bekliyoruz", **Türkiye Gazetesi**, 11 Aralık 1998, s. 3.

Nezaket ziyaretinde bulunan Türkmen heyeti Bölge Temsilcimiz Zeki Ruhlusaraç ile sohbet ettiler.

● Bölge Temsilciliğimize nezaket ziyaretinde bulunan Türkmenler:

"Türkiye'den ilgi bekliyoruz"

KAYSERİ BÜROSU — Çeşitli nedenlerle uzun zaman önce Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç eden Türkmen vatandaşlar adına Gazetemiz Kayseri Bölge Temsilciliği'ne nezaket ziyaretinde bulunan bir heyet, karşılaştıkları problemleri dile getirdiler.

Kayseri Bölge Temsilcimiz Zeki Ruhlusaraç tarafından kabul edilen heyet, yayınlarımızdan duydukları memnuniyeti dile getirerek, bölge temsilcimiz ile sohbet ettiler.

Kayseri'de yaşayan Türkmenlerden oluşan heyet, Türkiye'nin çeşitli illerindeki Doğu Türkistanlı vatandaşların problemlerine ilgi gösterilmesi gerektiğini belirterek, günlük hayatlarında karşılaştıkları meselelerin çözümü için bir çatı altında toplanmalarını sağlayacak bir derneğin kurulmasını istediklerini bildirdiler.

TRT yönetiminin eski Genel Müdürü Prof Dr. Tuncay Toskay zamanında, az da olsa zaman zaman Doğu Türkistan'da olanlardan haberler verildiğini ancak TRT'nin bugünkü yönetiminden de aynı haberciliği bekledikleri halde aksine tam tersi olduğunu da şöyle dile getirdiler.

"Tuncay Toskay zamanında iyi kötü biraz haber alabiliyorduk. Oysa TRT yönetimi değiştiğinden beri Doğu Türkistan'dan haber alacağımız yere Ata topraklarımızın adını bile değiştirerek "Doğu Türkistan" yerine Çinlilerin koydukları "Sinkiang" ismini kullanması bizleri derin üzüntüler içinde bırakıyor."

11 aralık 1998
Türkiye Gazetesi

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-36.A: Kayseri Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından tertip edilen Mehmet Kasım Cantürk'ü anma programının davetiyesi

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Doğu Türkistan Davasının
Kayseri'deki Duayen Öncüsü Merhum
Mehmet Kasım CANTÜRK'ü

ANMA GECESİ

BÜTÜN HALKIMIZ DAVETLİDİR.

Tarih : 24 Mart 2018 Cumartesi
Sergi ve İkram : 18:00
Salon Programı :19:30
Yer : İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Kültür Merkezi - Gültepe Parkı Karşısı
Melikgazi/KAYSERİ

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Ek-36.B: Kayseri Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından tertip edilen Mehmet Kasım Cantürk'ü anma programının davetiyesi

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Müdürlüğümüz ile Kayseri Kültür ve Turizm Derneği birlikteliğinde düzenlenen Doğu Türkistanlıların Kayseri'deki duayen öncülerinden değerli fikir adamı merhum Mehmet Kasım CANTÜRK'ü anma programını onurlandırmanızı dileriz.

Alim GERÇEL
Dernek Başkanı

İsmet TAYMUŞ
İl Kültür ve Turizm Müdürü

Tarih : 24 Mart 2018 Cumartesi
Sergi ve İkram : 18:00
Salon Programı :19:30
Yer : İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Merkezi
Gültepe Parkı Karşısı

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Ek-36.C: Kayseri Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından tertip edilen Mehmet Kasım Cantürk'ü anma programının davetiyesi

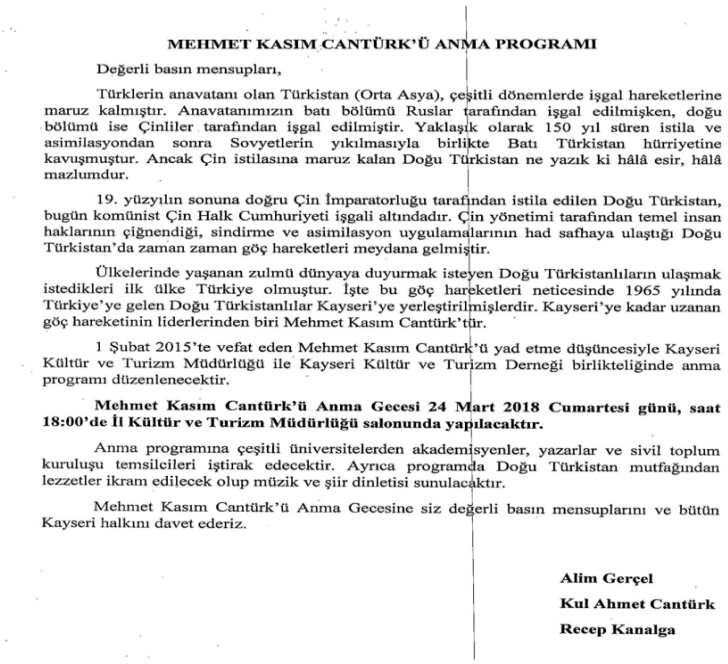

MEHMET KASIM CANTÜRK'Ü ANMA PROGRAMI

Değerli basın mensupları,

Türklerin anavatanı olan Türkistan (Orta Asya), çeşitli dönemlerde işgal hareketlerine maruz kalmıştır. Anavatanımızın batı bölümü Ruslar tarafından işgal edilmişken, doğu bölümü ise Çinliler tarafından işgal edilmiştir. Yaklaşık olarak 150 yıl süren istila ve asimilasyondan sonra Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte Batı Türkistan hürriyetine kavuşmuştur. Ancak Çin istilasına maruz kalan Doğu Türkistan ne yazık ki hâlâ esir, hâlâ mazlumdur.

19. yüzyılın sonuna doğru Çin İmparatorluğu tarafından istila edilen Doğu Türkistan, bugün komünist Çin Halk Cumhuriyeti işgali altındadır. Çin yönetimi tarafından temel insan haklarının çiğnendiği, sindirme ve asimilasyon uygulamalarının had safhaya ulaştığı Doğu Türkistan'da zaman zaman göç hareketleri meydana gelmiştir.

Ülkelerinde yaşanan zulmü dünyaya duyurmak isteyen Doğu Türkistanlıların ulaşmak istedikleri ilk ülke Türkiye olmuştur. İşte bu göç hareketleri neticesinde 1965 yılında Türkiye'ye gelen Doğu Türkistanlılar Kayseri'ye yerleştirilmişlerdir. Kayseri'ye kadar uzanan göç hareketinin liderlerinden biri Mehmet Kasım Cantürk'tür.

1 Şubat 2015'te vefat eden Mehmet Kasım Cantürk'ü yad etme düşüncesiyle Kayseri Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Kayseri Kültür ve Turizm Derneği birlikteliğinde anma programı düzenlenecektir.

Mehmet Kasım Cantürk'ü Anma Gecesi 24 Mart 2018 Cumartesi günü, saat 18:00'de İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü salonunda yapılacaktır.

Anma programına çeşitli üniversitelerden akademisyenler, yazarlar ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri iştirak edecektir. Ayrıca programda Doğu Türkistan mutfağından lezzetler ikram edilecek olup müzik ve şiir dinletisi sunulacaktır.

Mehmet Kasım Cantürk'ü Anma Gecesine siz değerli basın mensuplarını ve bütün Kayseri halkını davet ederiz.

Alim Gerçel
Kul Ahmet Cantürk
Recep Kanalga

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-37.A: Türkistan Gençler Birliği'nin 2. Olağan Kongresi'nin davetiyesi

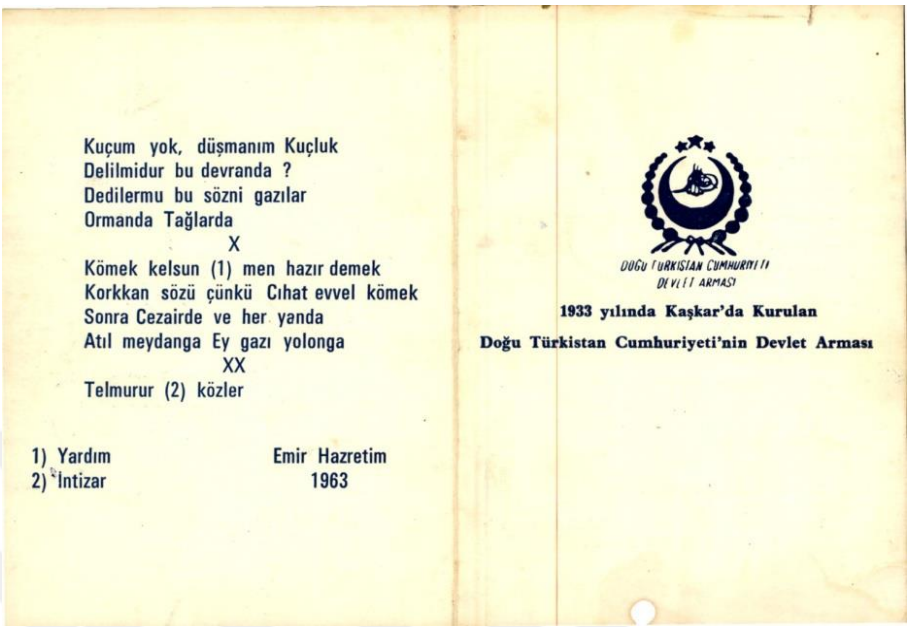

Kuçum yok, düşmanım Kuçluk
Delilmidur bu devranda ?
Dedilermu bu sözni gazılar
Ormanda Tağlarda
X
Kömek kelsun (1) men hazır demek
Korkkan sözü çünkü Cıhat evvel kömek
Sonra Cezairde ve her yanda
Atıl meydanga Ey gazı yolonga
XX
Telmurur (2) közler

1) Yardım
2) İntizar

Emir Hazretim
1963

DOĞU TÜRKİSTAN CUMHURİYETİ
DEVLET ARMASI

1933 yılında Kaşkar'da Kurulan
Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Devlet Arması

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-37.B: Türkistan Gençler Birliği'nin 2. Olağan Kongresi'nin davetiyesi

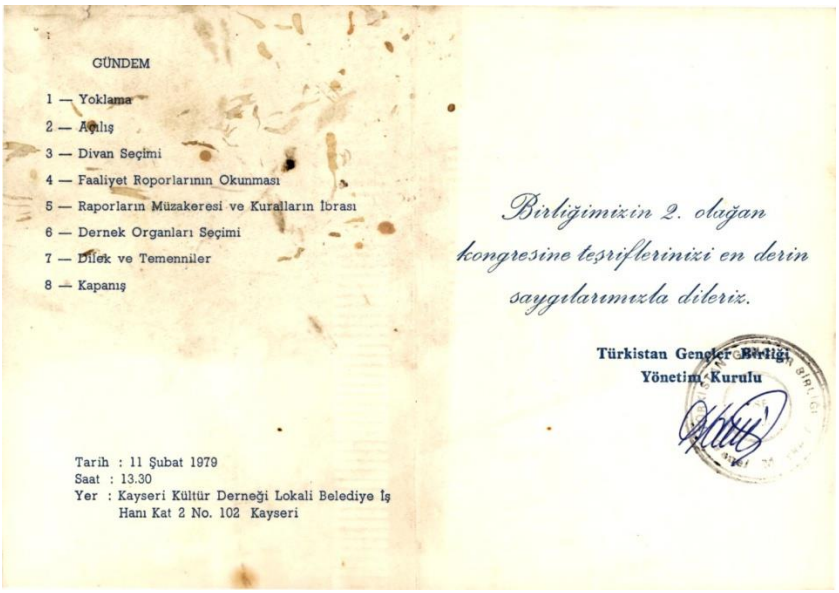

GÜNDEM

1 — Yoklama
2 — Açılış
3 — Divan Seçimi
4 — Faaliyet Raporlarının Okunması
5 — Raporların Müzakeresi ve Kuralların İbrası
6 — Dernek Organları Seçimi
7 — Dilek ve Temenniler
8 — Kapanış

Tarih : 11 Şubat 1979
Saat : 13.30
Yer : Kayseri Kültür Derneği Lokali Belediye İş Hanı Kat 2 No. 102 Kayseri

Birliğimizin 2. olağan kongresine teşriflerinizi en derin saygılarımızla dileriz.

Türkistan Gençler Birliği
Yönetim Kurulu

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-38.A: Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Kurul tutanağı

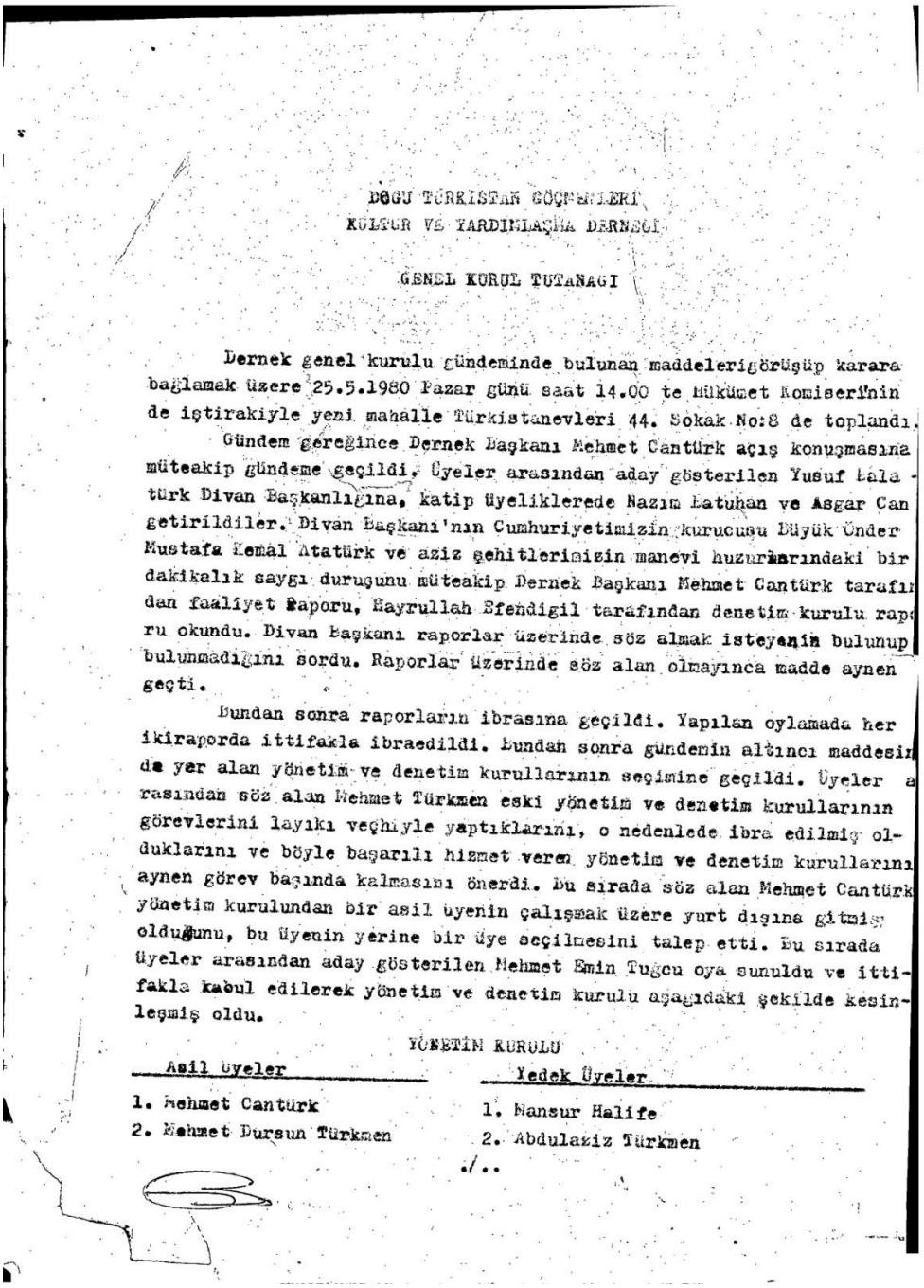

DOĞU TÜRKİSTAN GÖÇMENLERİ
KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ

GENEL KURUL TUTANAĞI

Dernek genel kurulu gündeminde bulunan maddeleri görüşüp karara bağlamak üzere 25.5.1980 Pazar günü saat 14.00 te Hükümet Komiserinin de iştirakiyle yeni mahalle Türkistanevleri 44. Sokak No:8 de toplandı.

Gündem gereğince Dernek Başkanı Mehmet Cantürk açış konuşmasına müteakip gündeme geçildi. Üyeler arasından aday gösterilen Yusuf Lala - türk Divan Başkanlığına, katip üyeliklerede Nazım Batuhan ve Asgar Can getirildiler. Divan Başkanı'nın Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk ve aziz şehitlerimizin manevi huzurlarındaki bir dakikalık saygı duruşunu müteakip Dernek Başkanı Mehmet Cantürk tarafından faaliyet Raporu, Hayrullah Efendigil tarafından denetim kurulu raporu okundu. Divan Başkanı raporlar üzerinde söz almak isteyenin bulunup bulunmadığını sordu. Raporlar üzerinde söz alan olmayınca madde aynen geçti.

Bundan sonra raporların ibrasına geçildi. Yapılan oylamada her ikiraporda ittifakla ibraedildi. Bundan sonra gündemin altıncı maddesinde yer alan yönetim ve denetim kurullarının seçimine geçildi. Üyeler arasından söz alan Mehmet Türkmen eski yönetim ve denetim kurullarının görevlerini layıkı veçhiyle yaptıklarını, o nedenlede ibra edilmiş olduklarını ve böyle başarılı hizmet veren yönetim ve denetim kurullarını aynen görev başında kalmasını önerdi. Bu sırada söz alan Mehmet Cantürk yönetim kurulundan bir asil üyenin çalışmak üzere yurt dışına gitmiş olduğunu, bu üyenin yerine bir üye seçilmesini talep etti. Bu sırada üyeler arasından aday gösterilen Mehmet Emin Tuğcu oya sunuldu ve ittifakla kabul edilerek yönetim ve denetim kurulu aşağıdaki şekilde kesinleşmiş oldu.

YÖNETİM KURULU

Asil Üyeler	Yedek Üyeler
1. Mehmet Cantürk	1. Mansur Halife
2. Mehmet Dursun Türkmen	2. Abdulaziz Türkmen

./..

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-38.B: Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Kurul tutanağı

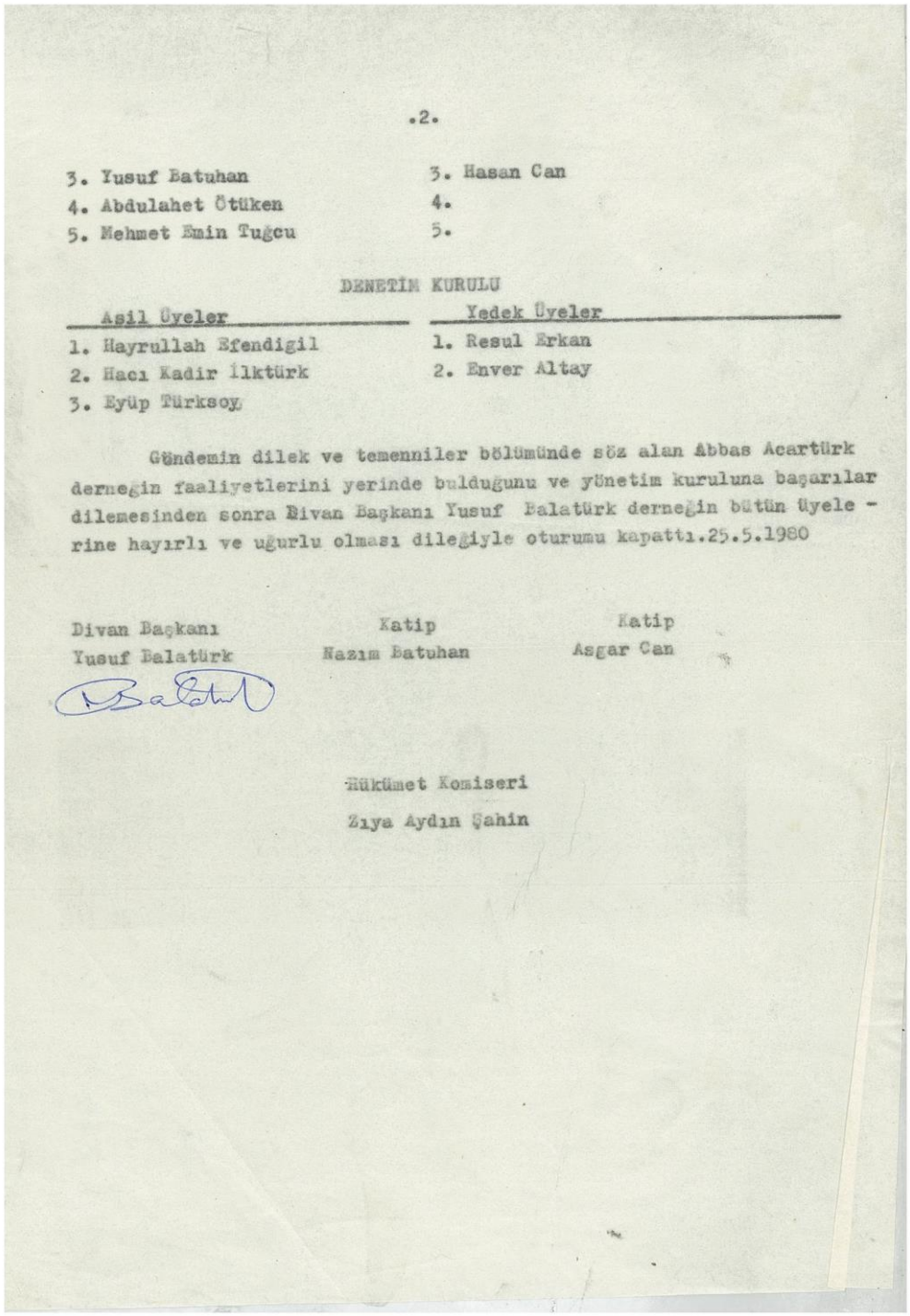

.2.

3. Yusuf Batuhan — 3. Hasan Can
4. Abdulahet Ötüken — 4.
5. Mehmet Emin Tuğcu — 5.

DENETİM KURULU

Asil Üyeler	Yedek Üyeler
1. Hayrullah Efendigil	1. Resul Erkan
2. Hacı Kadir İlktürk	2. Enver Altay
3. Eyüp Türksoy	

Gündemin dilek ve temenniler bölümünde söz alan Abbas Acartürk derneğin faaliyetlerini yerinde bulduğunu ve yönetim kuruluna başarılar dilemesinden sonra Divan Başkanı Yusuf Balatürk derneğin bütün üyele - rine hayırlı ve uğurlu olması dileğiyle oturumu kapattı.25.5.1980

Divan Başkanı	Katip	Katip
Yusuf Balatürk	Nazım Batuhan	Asgar Can

Hükümet Komiseri
Ziya Aydın Şahin

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-38.C: Kayseri valiliğine sunulan Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği 25 Mayıs 1980 tarihli esame listesi

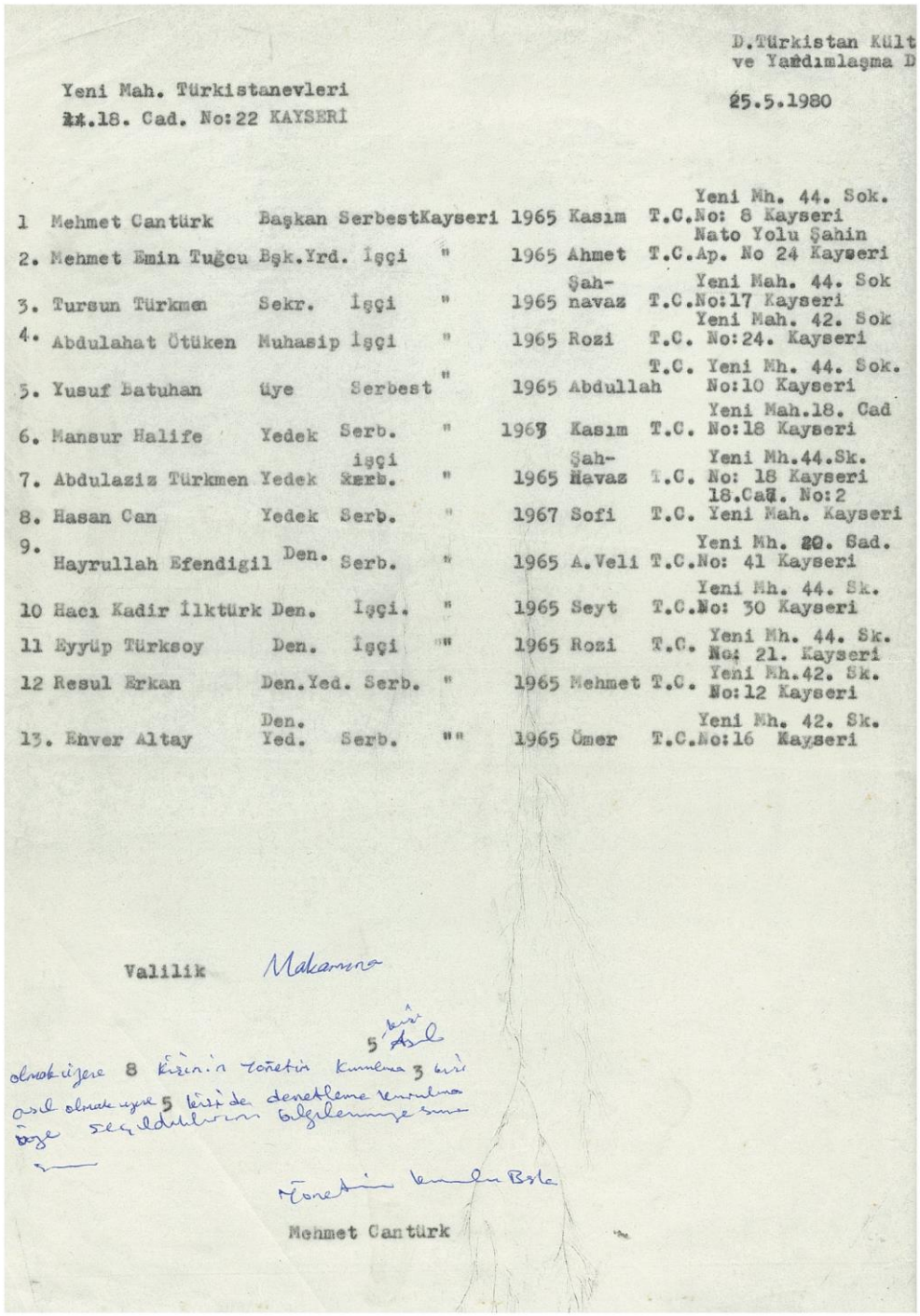

D.Türkistan Kült
ve Yardımlaşma D

Yeni Mah. Türkistanevleri
[illegible].18. Cad. No:22 KAYSERİ

25.5.1980

1	Mehmet Cantürk	Başkan	Serbest	Kayseri	1965	Kasım	T.C.	Yeni Mh. 44. Sok. No: 8 Kayseri
2.	Mehmet Emin Tuğcu	Bşk.Yrd.	İşçi	"	1965	Ahmet	T.C.	Nato Yolu Şahin Ap. No 24 Kayseri
3.	Tursun Türkmen	Sekr.	İşçi	"	1965	Şah-navaz	T.C.	Yeni Mah. 44. Sok No:17 Kayseri
4.	Abdulahat Ötüken	Muhasip	İşçi	"	1965	Rozi	T.C.	Yeni Mah. 42. Sok No:24. Kayseri
5.	Yusuf Batuhan	üye	Serbest	"	1965	Abdullah	T.C.	Yeni Mh. 44. Sok. No:10 Kayseri
6.	Mansur Halife	Yedek	Serb.	"	1967	Kasım	T.C.	Yeni Mah.18. Cad No:18 Kayseri
7.	Abdulaziz Türkmen	Yedek	İşçi Serb.	"	1965	Şah-Havaz	T.C.	Yeni Mh.44.Sk. No: 18 Kayseri
8.	Hasan Can	Yedek	Serb.	"	1967	Sofi	T.C.	18.Cad. No:2 Yeni Mah. Kayseri
9.	Hayrullah Efendigil	Den.	Serb.	"	1965	A.Veli	T.C.	Yeni Mh. 20. Sad. No: 41 Kayseri
10	Hacı Kadir İlktürk	Den.	İşçi.	"	1965	Seyt	T.C.	Yeni Mh. 44. Sk. No: 30 Kayseri
11	Eyyüp Türksoy	Den.	İşçi	"	1965	Rozi	T.C.	Yeni Mh. 44. Sk. No: 21. Kayseri
12	Resul Erkan	Den.	Yed. Serb.	"	1965	Mehmet	T.C.	Yeni Mh.42. Sk. No:12 Kayseri
13.	Enver Altay	Den. Yed.	Serb.	"	1965	Ömer	T.C.	Yeni Mh. 42. Sk. No:16 Kayseri

Valilik Makamına

5 kişi Asıl
olmak üzere 8 Kişinin Yönetim kurulma 3 kişi
asıl olmak üzere 5 kişi de denetleme kurulma
üye seçildikleri bilgilerinize sunu

Yönetim kurulu Bşk

Mehmet Cantürk

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-39: "*Çin Büyükelçiliğine siyah Çelenk*" haberinin gazete kupürü

Çin Büyükelçiliği'ne siyah çelenk

İSMAİL İÇER

ANKARA (ZAMAN)- Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlılar Çin'in Ankara Büyükelçiliği'ne siyah çelenk bıraktılar. Kayseri Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nce bırakılan protesto çelengiyle Çin'in Doğu Türkistan'ın Taklamaktan Çölün'de gerçekleştirdiği nükleer denemeler ve müslüman Türkler'e yapılan işkenceler protesto edildi.

MHP Kayseri Milletvekili Dr. **Seyfi Şahin** ve BBP Kahramanmaraş Milletvekili **Esat Bütün** ile kalabalık bir gurubun katıldığı protesto gösterisinde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı **Mehmet Cantürk** kısa bir konuşma yaparak, Çin'in Doğu Türkistan'da müslüman Türklere karşı sürdürdüğü soykırım ve zulumü durdurmasını istedi. Gaziosmanpaşa'daki Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği önünde düzenlenen protesto gösterisine BBP Ankara İl Başkanlığı'ndan da çok sayıda partili katıldı. İl Başkanı **Yalçın Topçu**, Çin'in işgali altında bulunan Doğu Türkistan'ın yeni bir tehlike ile karşı karşıya kaldığını belirterek, **"Çin, yıllardan beri bitmek bilmeyen nükleer denemelerini Doğu Türkistan'da gerçekleştirmekte. Çin'in yaptığı bu nükleer soykırımı lanetliyoruz"** dedi. Bilindiği gibi Çin, son olarak 5 Ekim'de bir nükleer deneme gerçekleştirerek Doğu Türkistan bölgesinde 5.8 şiddetinde bir yer sarsıntısı meydana gelmesine sebep olmuştu.

(**Kaynak**: *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-40: Dernek Yönetim Kurulu'nun 3 Mayıs 1990 tarihli toplantı kararı

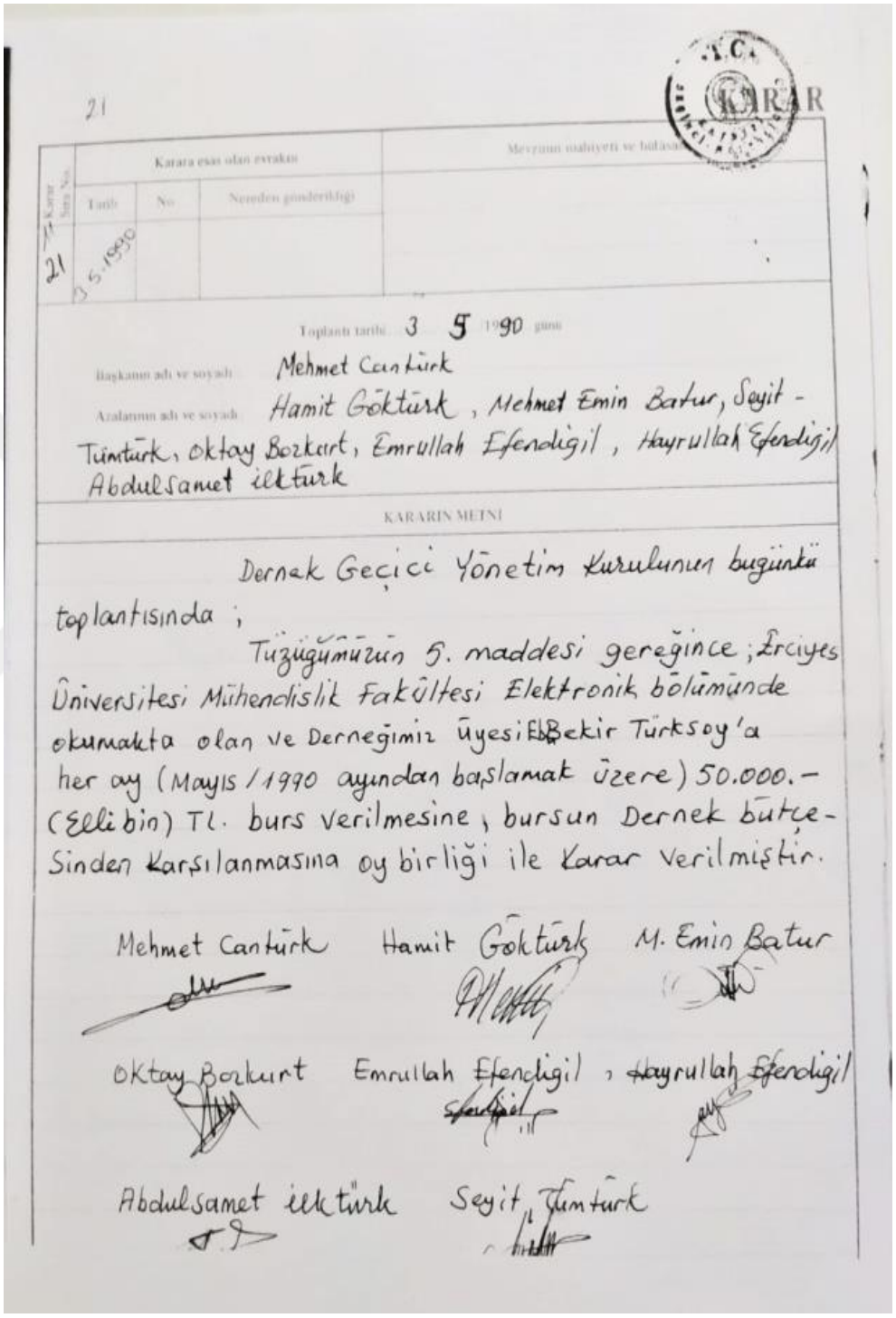

21

T.C.

KARAR

Karara esas olan evrakın — Tarih: 3-5-1990 — No: 21 — Nereden gönderildiği

Meselenin mahiyeti ve hülasası

Toplantı tarihi: 3 5 1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, Mehmet Emin Batur, Seyit Tümtürk, Oktay Bozkurt, Emrullah Efendigil, Hayrullah Efendigil, Abdulsamet İlktürk

KARARIN METNİ

Dernek Geçici Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında;

Tüzüğümüzün 5. maddesi gereğince; Erciyes Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektronik bölümünde okumakta olan ve Derneğimiz üyesi Ebubekir Türksoy'a her ay (Mayıs/1990 ayından başlamak üzere) 50.000.- (Elli bin) TL. burs verilmesine, bursun Dernek bütçesinden karşılanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Oktay Bozkurt — Emrullah Efendigil — Hayrullah Efendigil

Abdulsamet İlktürk — Seyit Tümtürk

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-41: Dernek Yönetim Kurulu'nun 9 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı

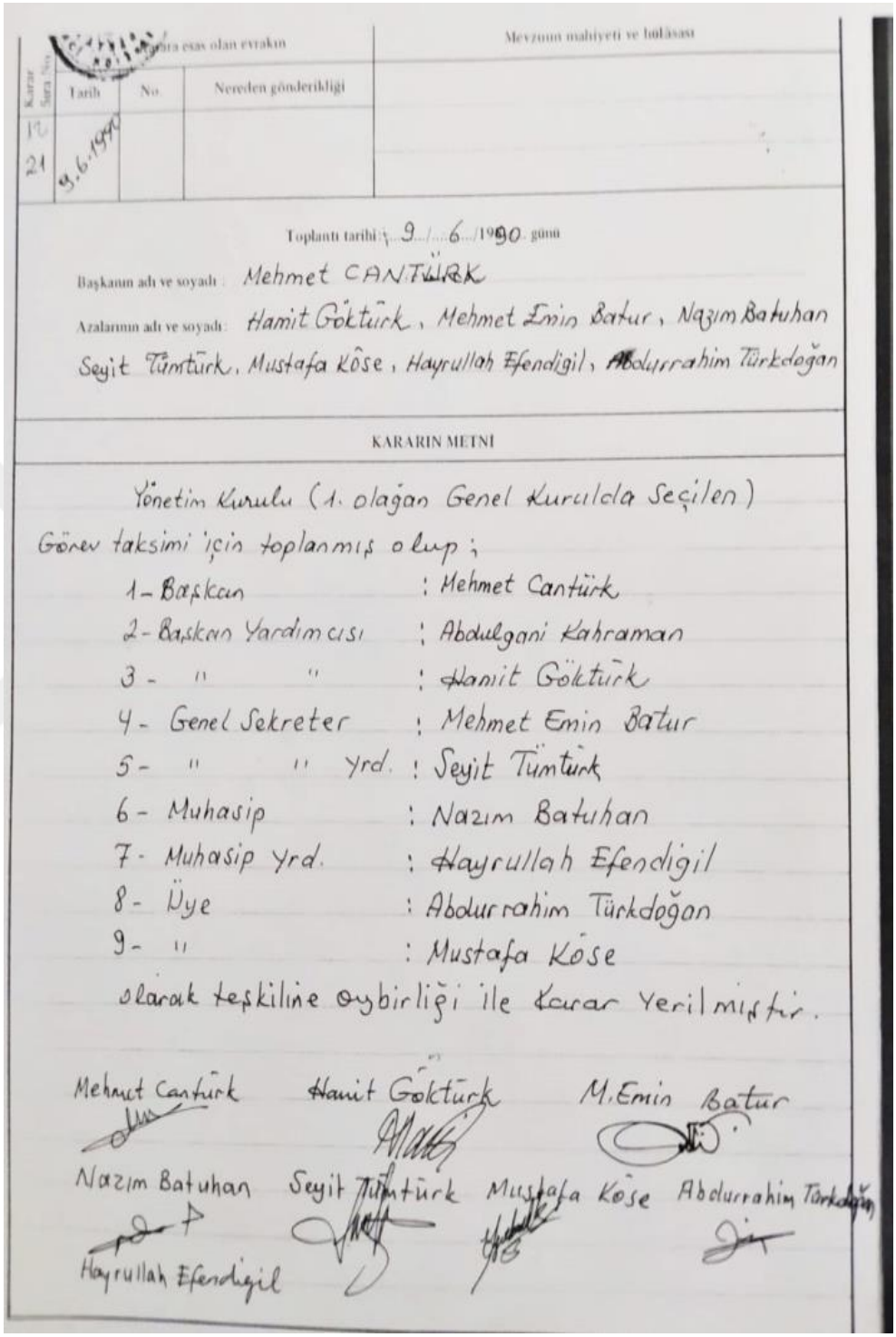

Karar Sıra No: 21

Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
9.6.1990			

Toplantı tarihi: 9/6/1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, Mehmet Emin Batur, Nazım Batuhan Seyit Tümtürk, Mustafa Köse, Hayrullah Efendigil, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulu (1. olağan Genel Kurulda Seçilen)
Görev taksimi için toplanmış olup;

1- Başkan : Mehmet Cantürk
2- Başkan Yardımcısı : Abdulgani Kahraman
3- " " : Hamit Göktürk
4- Genel Sekreter : Mehmet Emin Batur
5- " " Yrd. : Seyit Tümtürk
6- Muhasip : Nazım Batuhan
7- Muhasip Yrd. : Hayrullah Efendigil
8- Üye : Abdurrahim Türkdoğan
9- " : Mustafa Köse

olarak teşkiline oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk Hamit Göktürk M.Emin Batur

Nazım Batuhan Seyit Tümtürk Mustafa Köse Abdurrahim Türkdoğan

Hayrullah Efendigil

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-42: Dernek Yönetim Kurulu'nun 16 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı

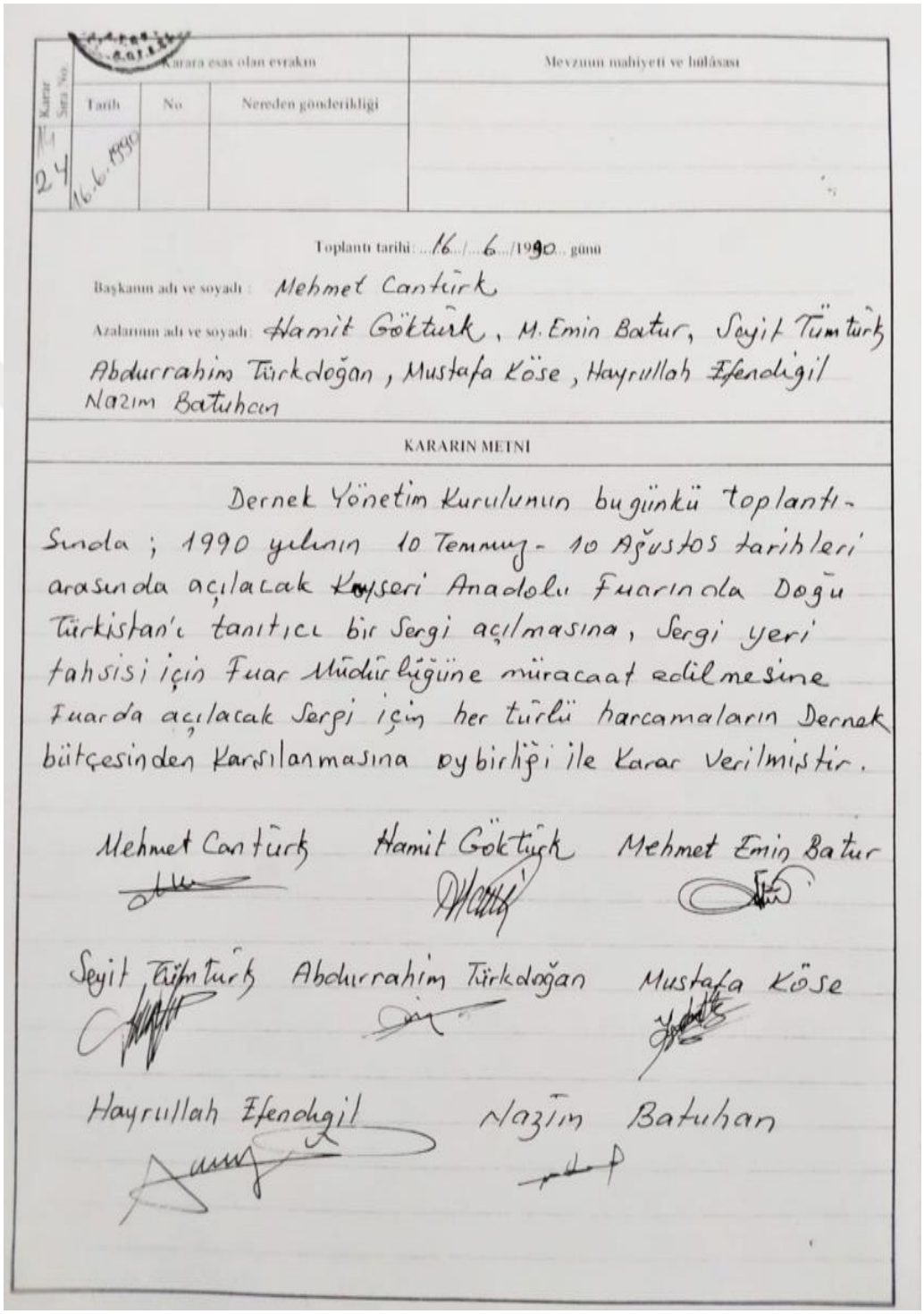

Karar Sıra No	Karara esas olan evrakın Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
24	16.6.1990			

Toplantı tarihi: ...16.../...6.../1990... günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Seyit Tümtürk, Abdurrahim Türkdoğan, Mustafa Köse, Hayrullah Efendigil, Nazım Batuhan

KARARIN METNİ

Dernek Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; 1990 yılının 10 Temmuz - 10 Ağustos tarihleri arasında açılacak Kayseri Anadolu Fuarında Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir Sergi açılmasına, Sergi yeri tahsisi için Fuar Müdürlüğüne müracaat edilmesine Fuarda açılacak Sergi için her türlü harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile Karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — Mehmet Emin Batur

Seyit Tümtürk — Abdurrahim Türkdoğan — Mustafa Köse

Hayrullah Efendigil — Nazım Batuhan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-43: Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Haziran 1990 tarihli toplantı kararı

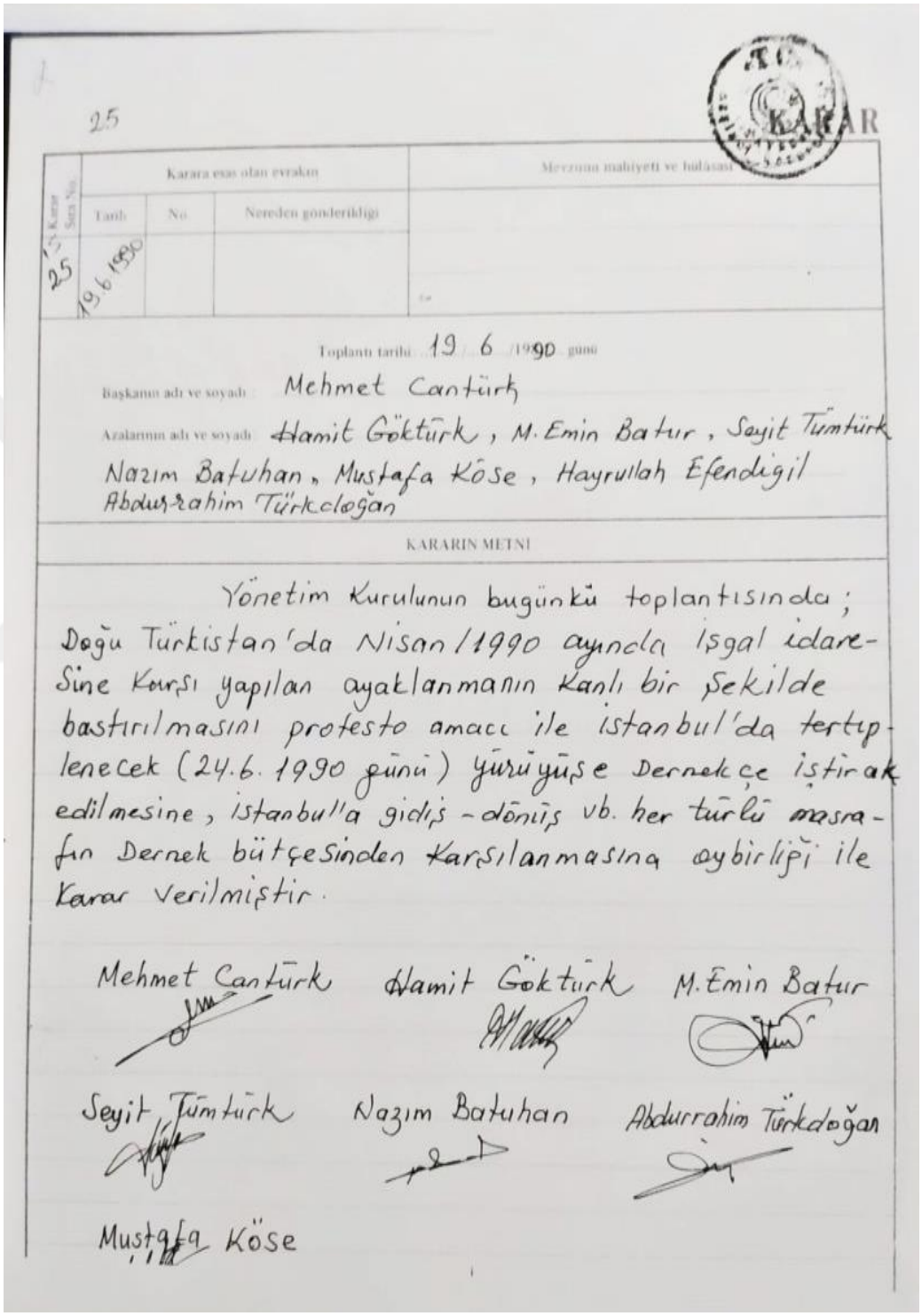

25

KARAR

Karar Sayı No.	Karara esas olan evrakın Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülasası
25	19.6.1990			

Toplantı tarihi: 19 / 6 /1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Seyit Tümtürk, Nazım Batuhan, Mustafa Köse, Hayrullah Efendigil, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; Doğu Türkistan'da Nisan/1990 ayında işgal idaresine karşı yapılan ayaklanmanın kanlı bir şekilde bastırılmasını protesto amacı ile İstanbul'da tertiplenecek (24.6.1990 günü) yürüyüşe Dernekçe iştirak edilmesine, İstanbul'a gidiş-dönüş vb. her türlü masrafın Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile Karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Seyit Tümtürk — Nazım Batuhan — Abdurrahim Türkdoğan

Mustafa Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-44: Dernek Yönetim Kurulu'nun 17 Ağustos 1990 tarihli toplantı kararı

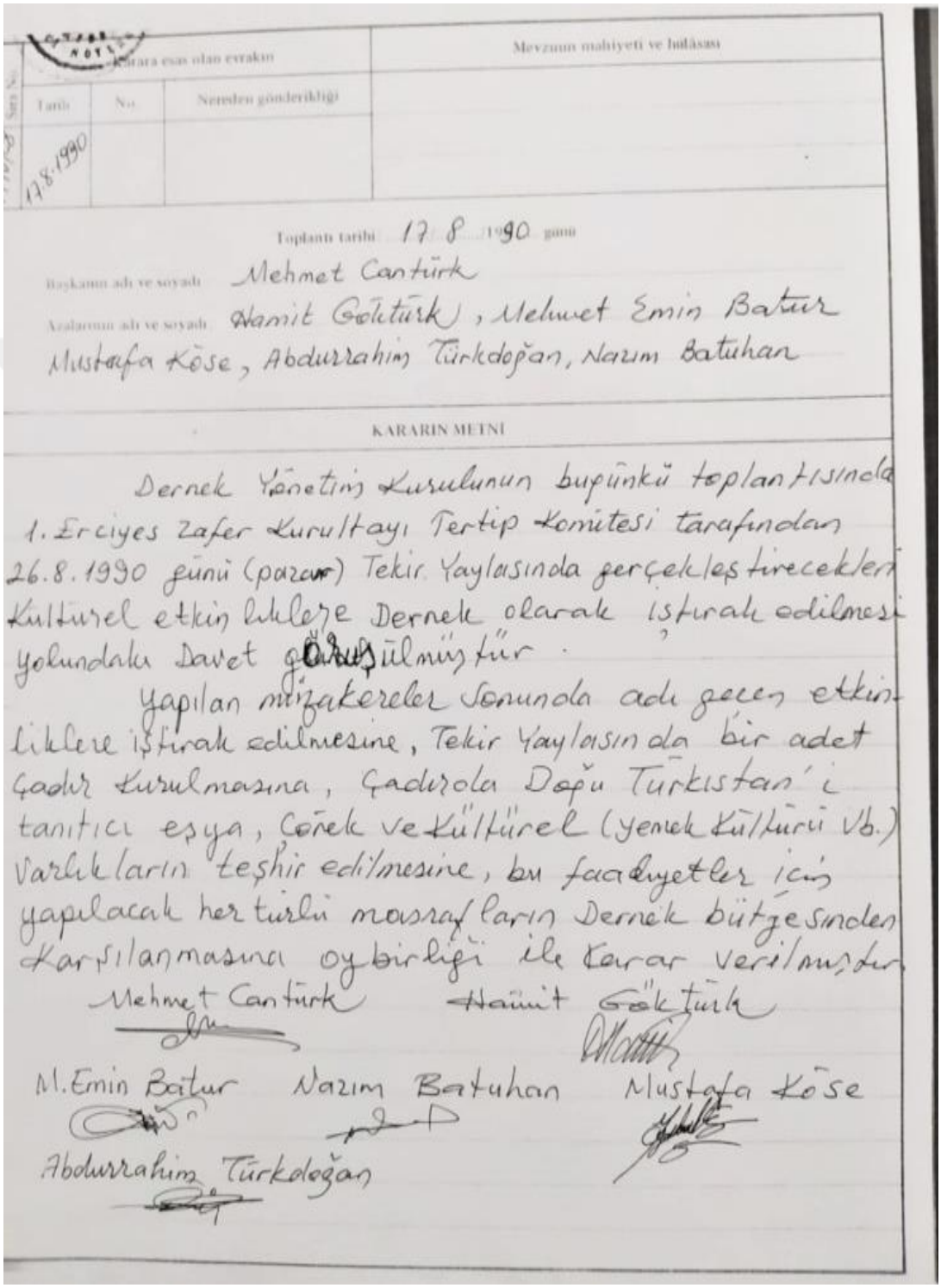

Karara esas olan evrakın — Tarih: 17.8.1990 — No: — Nereden gönderildiği: — Mevzunun mahiyeti ve hülâsası

Toplantı tarihi 17 8 1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, Mehmet Emin Batur, Mustafa Köse, Abdurrahim Türkdoğan, Nazım Batuhan

KARARIN METNİ

Dernek Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında 1. Erciyes Zafer Kurultayı Tertip Komitesi tarafından 26.8.1990 günü (pazar) Tekir Yaylasında gerçekleştirecekleri Kültürel etkinliklere Dernek olarak iştirak edilmesi yolundaki Davet görüşülmüştür.

Yapılan müzakereler sonunda adı geçen etkinliklere iştirak edilmesine, Tekir Yaylasında bir adet Çadır kurulmasına, Çadırda Doğu Türkistan'ı tanıtıcı eşya, Çörek ve Kültürel (yemek kültürü vb.) Varlıkların teşhir edilmesine, bu faaliyetler için yapılacak her türlü masrafların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk

M. Emin Batur — Nazım Batuhan — Mustafa Köse

Abdurrahim Türkdoğan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-45: Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Kasım 1990 tarihli toplantı kararı

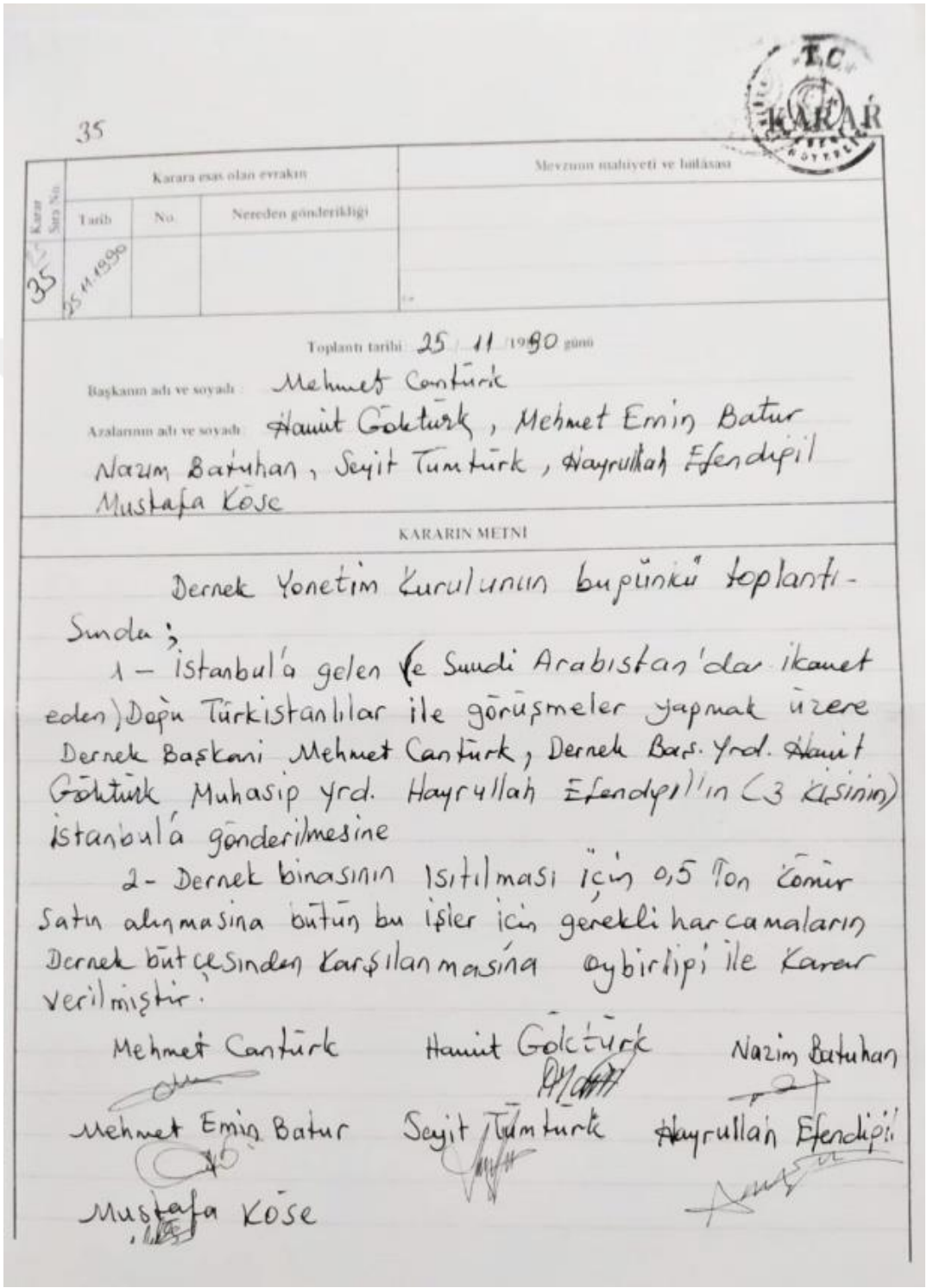

35

Karar Sıra No.	Karara esas olan evrakın Tarih	No.	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
35	25.11.1990			

Toplantı tarihi: 25 / 11 / 1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Canturk

Azalarının adı ve soyadı: ~~Hamit~~ Göktürk, Mehmet Emin Batur, Nazım Batuhan, Seyit Tumturk, ~~Hayrullah~~ Efendipil, Mustafa Köse

KARARIN METNİ

Dernek Yonetim Kurulunun bugünkü toplantı-sında;

1 – İstanbul'a gelen (ve Suudi Arabistan'dan ikamet eden) Doğu Türkistanlılar ile görüşmeler yapmak üzere Dernek Başkanı Mehmet Canturk, Dernek Bas. Yrd. ~~Hamit~~ Göktürk Muhasip yrd. Hayrullah Efendipil'in (3 kişinin) İstanbul'a gönderilmesine

2- Dernek binasının ısıtılması için 0,5 Ton Kömür satın alınmasına bütün bu işler için gerekli harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Canturk — Hamit Göktürk — Nazim Batuhan

Mehmet Emin Batur — Seyit Tumturk — ~~Hayrullah~~ Efendipil

Mustafa Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-46: Dernek Yönetim Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarihli toplantı kararı

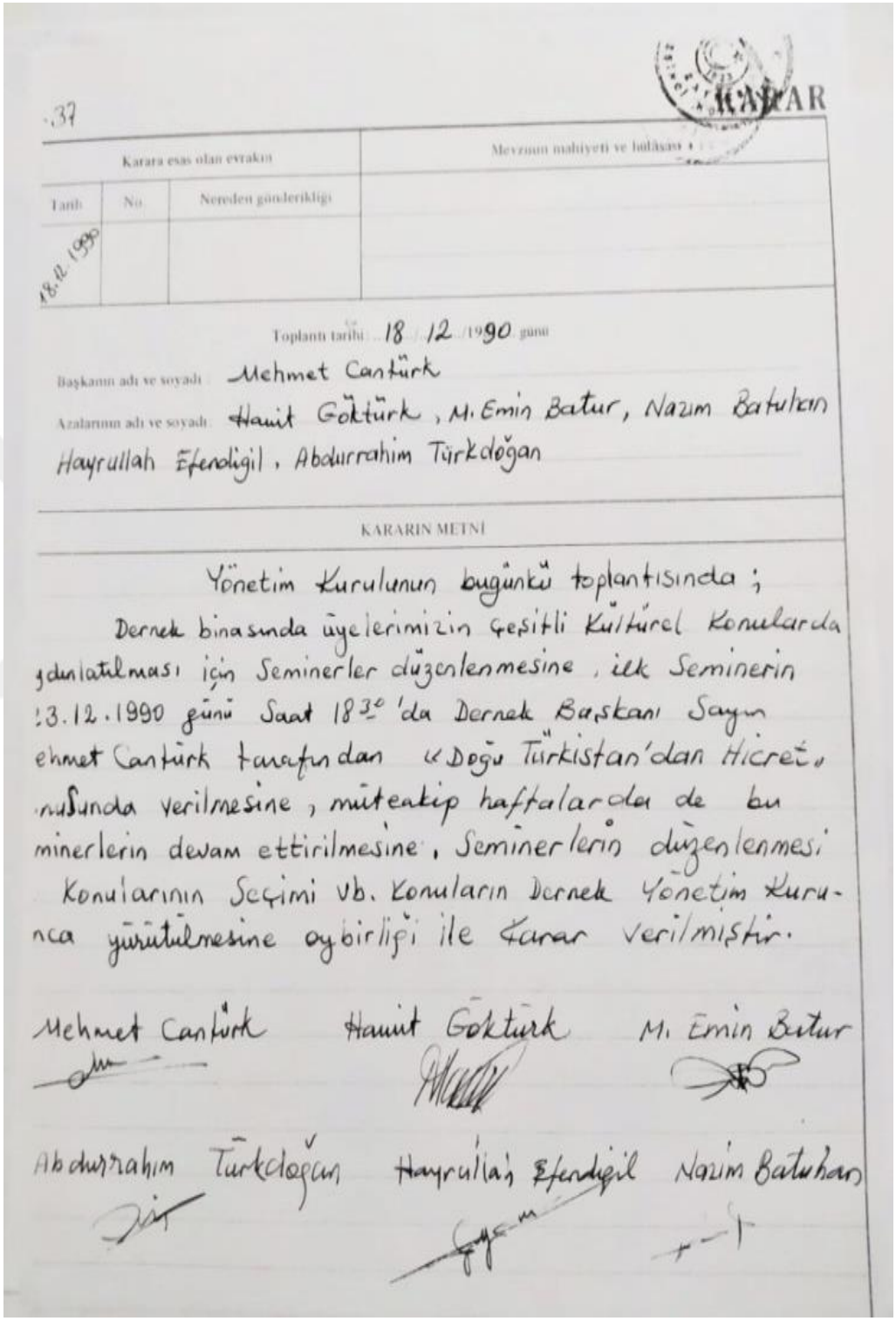

.37

KARAR

Karara esas olan evrakın			Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
Tarih	No	Nereden gönderildiği	
18.12.1990			

Toplantı tarihi 18 / 12 / 1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Canturk

Azalarının adı ve soyadı: ~~Hamit~~ Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan Hayrullah Efendigil, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında;

Dernek binasında üyelerimizin çeşitli Kültürel Konularda ydunlatılması için Seminerler düzenlenmesine, ilk Seminerin 23.12.1990 günü Saat 18³⁰'da Dernek Başkanı Sayın ehmet Canturk tarafından «Doğu Türkistan'dan Hicret» nuSunda verilmesine, müteakip haftalarda da bu minerlerin devam ettirilmesine, Seminerlerin düzenlenmesi Konularının Seçimi vb. Konuların Dernek Yönetim Kurunca yürütülmesine oybirliği ile Karar verilmiştir.

Mehmet Canturk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Abdurrahim Türkdoğan — Hayrullah Efendigil — Nazım Batuhan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-47: Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Aralık 1990 tarihli toplantı kararı

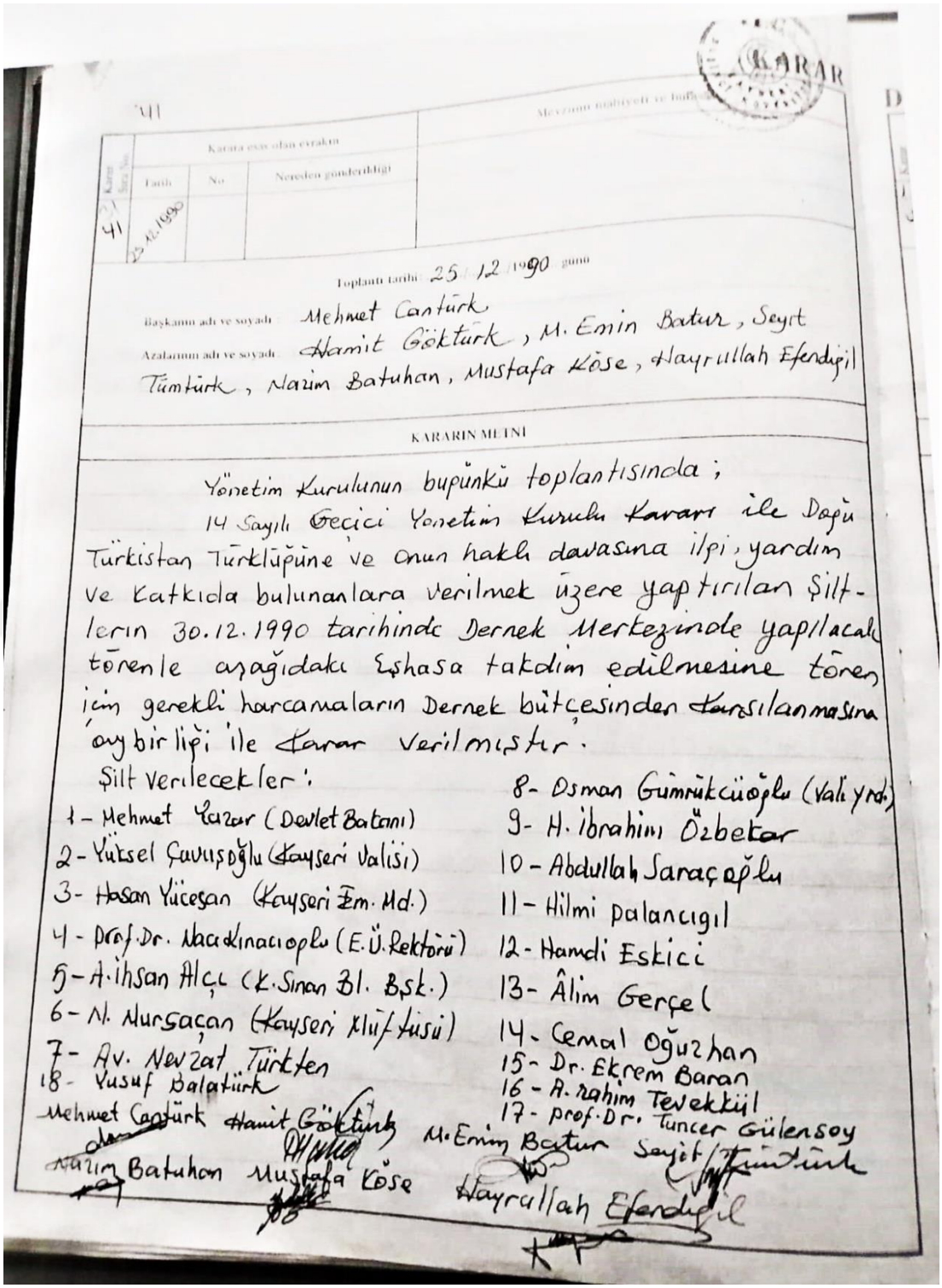

KARAR

41

Karara esas olan evrakın

Tarih: 25.12.1990 | No: | Nereden gönderildiği:

Toplantı tarihi: 25/12/1990 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Seyit Tümtürk, Nazım Batuhan, Mustafa Köse, Hayrullah Efendigil

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; 14 Sayılı Geçici Yönetim Kurulu kararı ile Doğu Türkistan Türklüğüne ve onun haklı davasına ilgi, yardım ve katkıda bulunanlara verilmek üzere yaptırılan şilt-lerin 30.12.1990 tarihinde Dernek Merkezinde yapılacak törenle aşağıdaki şahsa takdim edilmesine tören için gerekli harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Şilt verilecekler:

1- Mehmet Kazar (Devlet Bakanı)
2- Yüksel Çavuşoğlu (Kayseri Valisi)
3- Hasan Yücesan (Kayseri Em. Md.)
4- Prof. Dr. Nacdkinacıoğlu (E.Ü. Rektörü)
5- A. İhsan Alçı (K. Sinan Bl. Bşk.)
6- N. Nurşaçan (Kayseri Müf. Müşa.)
7- Av. Nevzat Türkten
18- Yusuf Balaktürk
8- Osman Gümrükcüoğlu (Vali yrd.)
9- H. İbrahim Özbekar
10- Abdullah Saraçoğlu
11- Hilmi palancıgil
12- Hamdi Eskici
13- Âlim Gerçel
14- Cemal Oğuzhan
15- Dr. Ekrem Baran
16- A. Rahim Tevekkül
17- Prof. Dr. Tuncer Gülensoy

Mehmet Cantürk Hamit Göktürk M. Emin Batur Seyit Tümtürk

Nazım Batuhan Mustafa Köse Hayrullah Efendigil

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-48: Dernek Yönetim Kurulu'nun 14 Ocak 1991 tarihli toplantı kararı

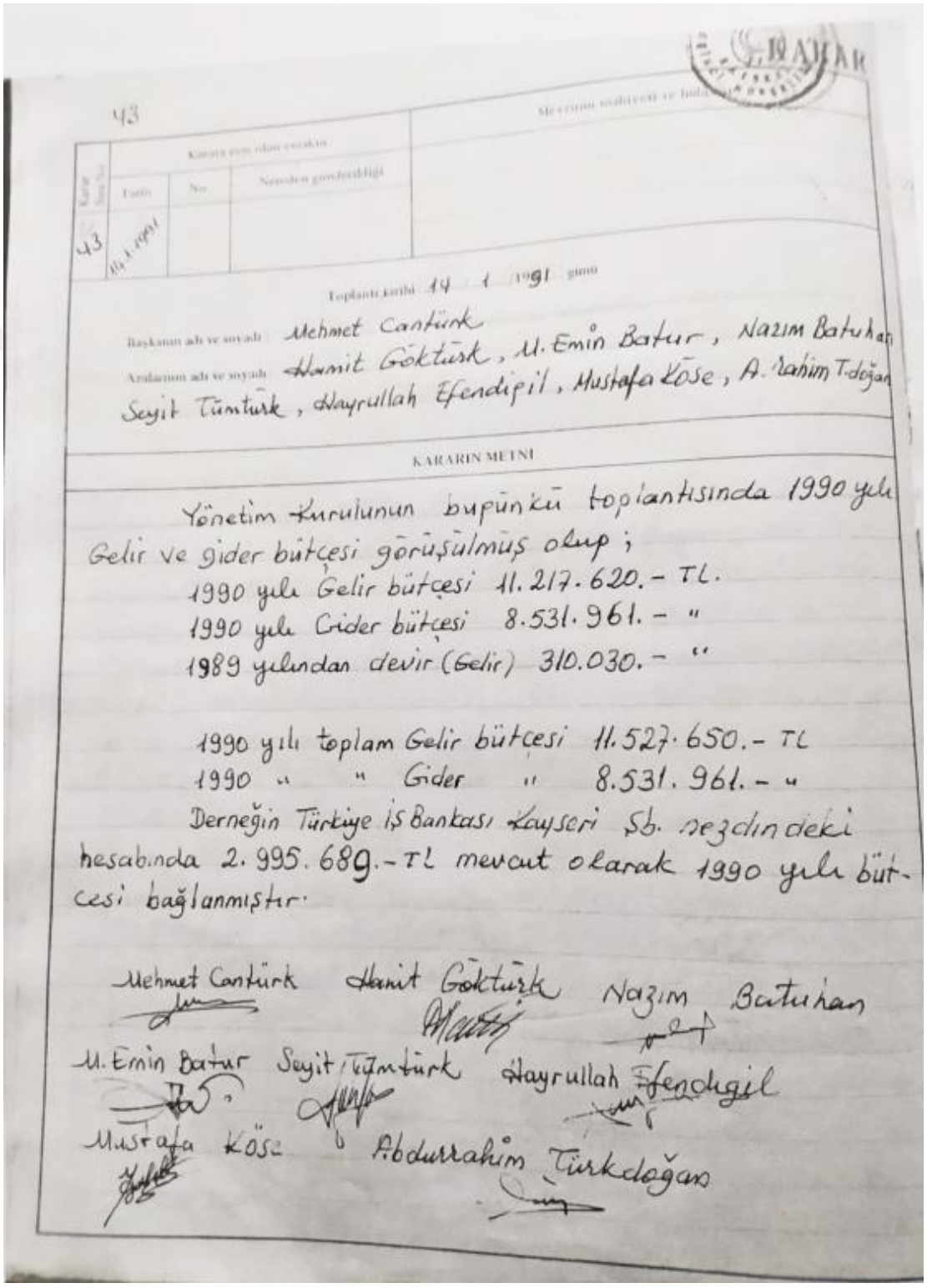

43

Karar Sayısı: 43 — 14.1.1991

Toplantı tarihi 14 / 1 / 1991 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azaların adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan, Seyit Tümtürk, Hayrullah Efendigil, Mustafa Köse, A. Rahim T.doğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında 1990 yılı Gelir ve gider bütçesi görüşülmüş olup;

1990 yılı Gelir bütçesi 11.217.620.- TL.
1990 yılı Gider bütçesi 8.531.961.- "
1989 yılından devir (Gelir) 310.030.- "

1990 yılı toplam Gelir bütçesi 11.527.650.- TL
1990 " " Gider " 8.531.961.- "

Derneğin Türkiye İş Bankası Kayseri Şb. nezdindeki hesabında 2.995.689.- TL mevcut olarak 1990 yılı bütçesi bağlanmıştır.

Mehmet Cantürk Hamit Göktürk Nazım Batuhan

M. Emin Batur Seyit Tümtürk Hayrullah Efendigil

Mustafa Köse Abdurrahim Türkdoğan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-49: Dernek Yönetim Kurulu'nun 22 Mayıs 1991 tarihli toplantı kararı

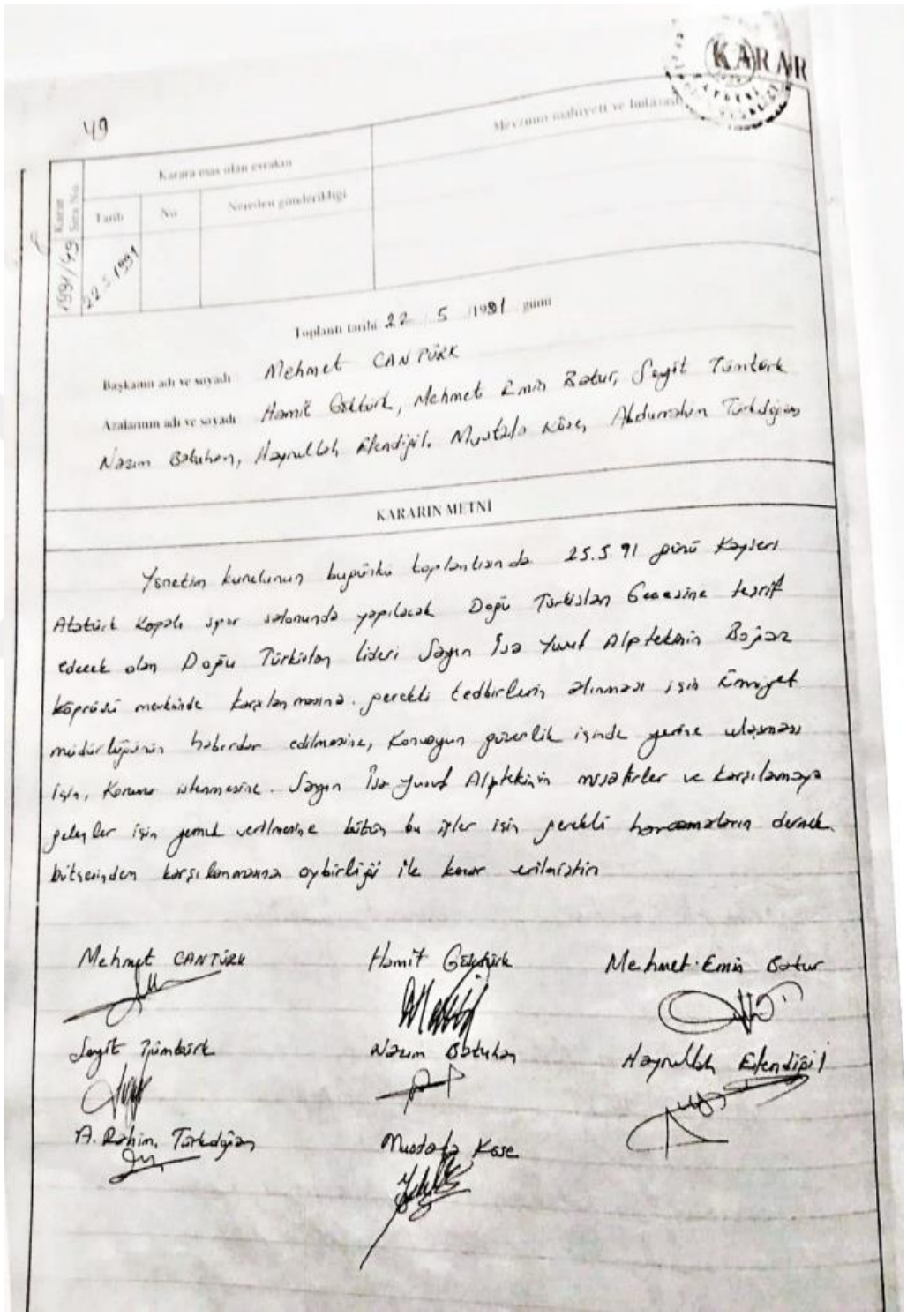

KARAR

49

Karara esas olan evrakın Tarih: 22.5.1991 No: Nereden gönderildiği:

Karar Sıra No: 1991/49

Toplantı tarihi 22 5 1991 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CAN TÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Gökbörk, Mehmet Emin Batur, Saygit Tümtürk, Nazım Obuhan, Hayrullah Efendijil, Mustafa Köse, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bugünkü toplantısında 25.5.91 günü Kayseri Atatürk Kapalı spor salonunda yapılacak Doğu Türkistan Gecesine tesrif edecek olan Doğu Türkistan lideri Sayın İsa Yusuf Alptekin Bey'in Köprüsü mevkiinde karşılanmasına, gerekli tedbirlerin alınması için Emniyet müdürlüğünün haberdar edilmesine, konuşma güvenlik içinde yerine ulaşması için, konvoy istenmesine. Sayın İsa Yusuf Alptekin'in misafirler ve karşılamaya gelenler için gerekli verilmesine bütün bu işler için gerekli harcamaların derneğimiz bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CAN TÜRK — Hamit Gökbörk — Mehmet Emin Batur

Saygit Tümtürk — Nazım Obuhan — Hayrullah Efendijil

A. Rahim Türkdoğan — Mustafa Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-50: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Haziran 1991 tarihli toplantı kararı

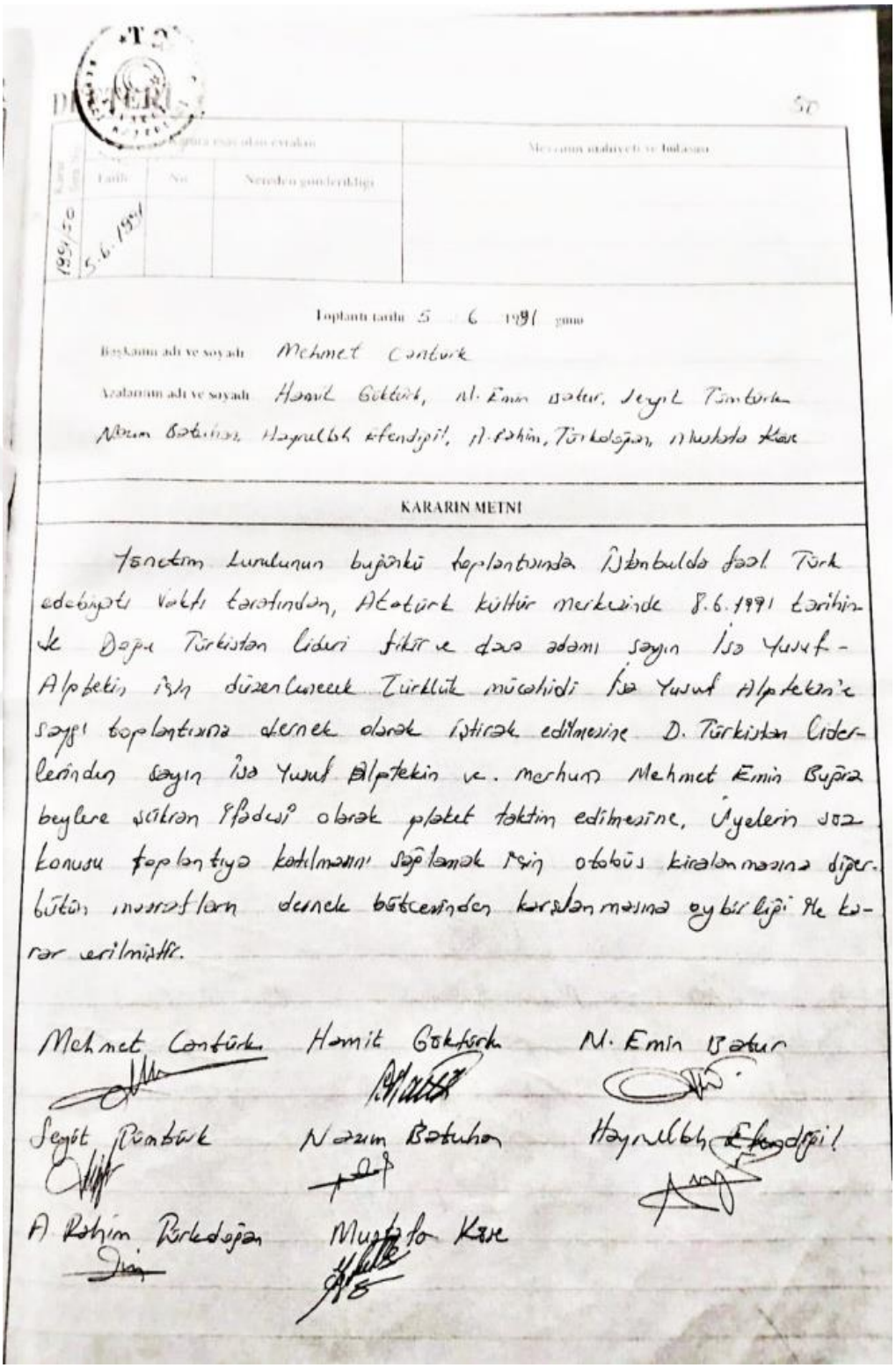

Toplantı tarihi 5 6 1991 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet Cantürk

Azaların adı ve soyadı Hamit Göktürk, N. Emin Bozur, Seyit Türkürk

Nazım Batuhan, Hayrullah Efendioğlu, A. Rahim, Türkdoğan, Mustafa Kaya

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında İstanbulda faal Türk edebiyatı Vakfı tarafından, Atatürk kültür merkezinde 8.6.1991 tarihinde Doğu Türkistan Lideri fikir ve dava adamı sayın İsa Yusuf-Alptekin için düzenlenecek Türklük mücahidi İsa Yusuf Alptekin'e saygı toplantısına dernek olarak iştirak edilmesine D. Türkistan Liderlerinden sayın İsa Yusuf Alptekin ve merhum Mehmet Emin Buğra beylere şükran plâketi olarak plâket takdim edilmesine, üyelerin söz konusu toplantıya katılmasını sağlamak için otobüs kiralanmasına diğer bütün masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk Hamit Göktürk N. Emin Bozur

Seyit Türkürk Nazım Batuhan Hayrullah Efendioğlu

A. Rahim Türkdoğan Mustafa Kaya

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-51: Dernek Yönetim Kurulu'nun 20 Ağustos 1991 tarihli toplantı kararı

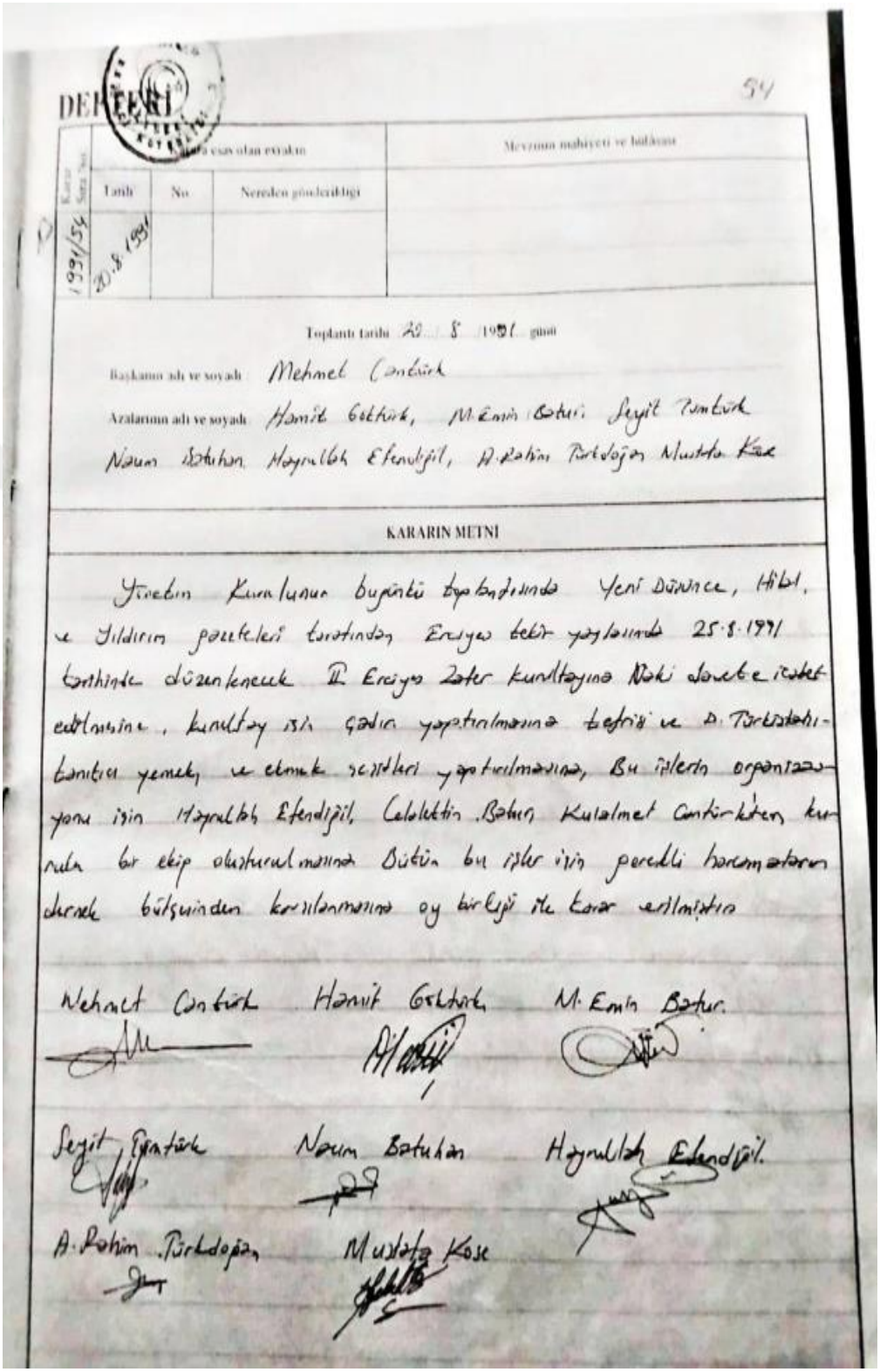

DEFTERİ

54

Kurul Sıra No	Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
1991/54	20.8.1991			

Toplantı tarihi 20 . 8 . 1991 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet Canturk

Azalarının adı ve soyadı Hamit Gokturk, M. Emin Batur, Seyit Canturk
Nazım Batuhan, Hayrullah Efendigil, A. Rahim Turkdogan, Mustafa Kose

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında Yeni Düşünce, Hilal, ve Yıldırım gazeteleri tarafından Erciyes Dağı yamacında 25.8.1991 tarihinde düzenlenecek II. Erciyes Zafer kurultayına Naki Sancak'ın katılmasına, kurultay için çadır yaptırılmasına, Doğu Türkistanlı misafirler için yemek ve ekmek sözleri yaptırılmasına, Bu işlerin organizasyonu için Hayrullah Efendigil, Celaleddin Batur, Kutalmet Canturk'tan oluşan bir ekip oluşturulmasına Bütün bu işler için gerekli harcamaların dernek bütçesinden karşılanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Canturk — Hamit Gokturk — M. Emin Batur

Seyit Canturk — Nazım Batuhan — Hayrullah Efendigil

A. Rahim Turkdogan — Mustafa Kose

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-52: Dernek Yönetim Kurulu'nun 15 Ocak 1992 tarihli toplantı kararı

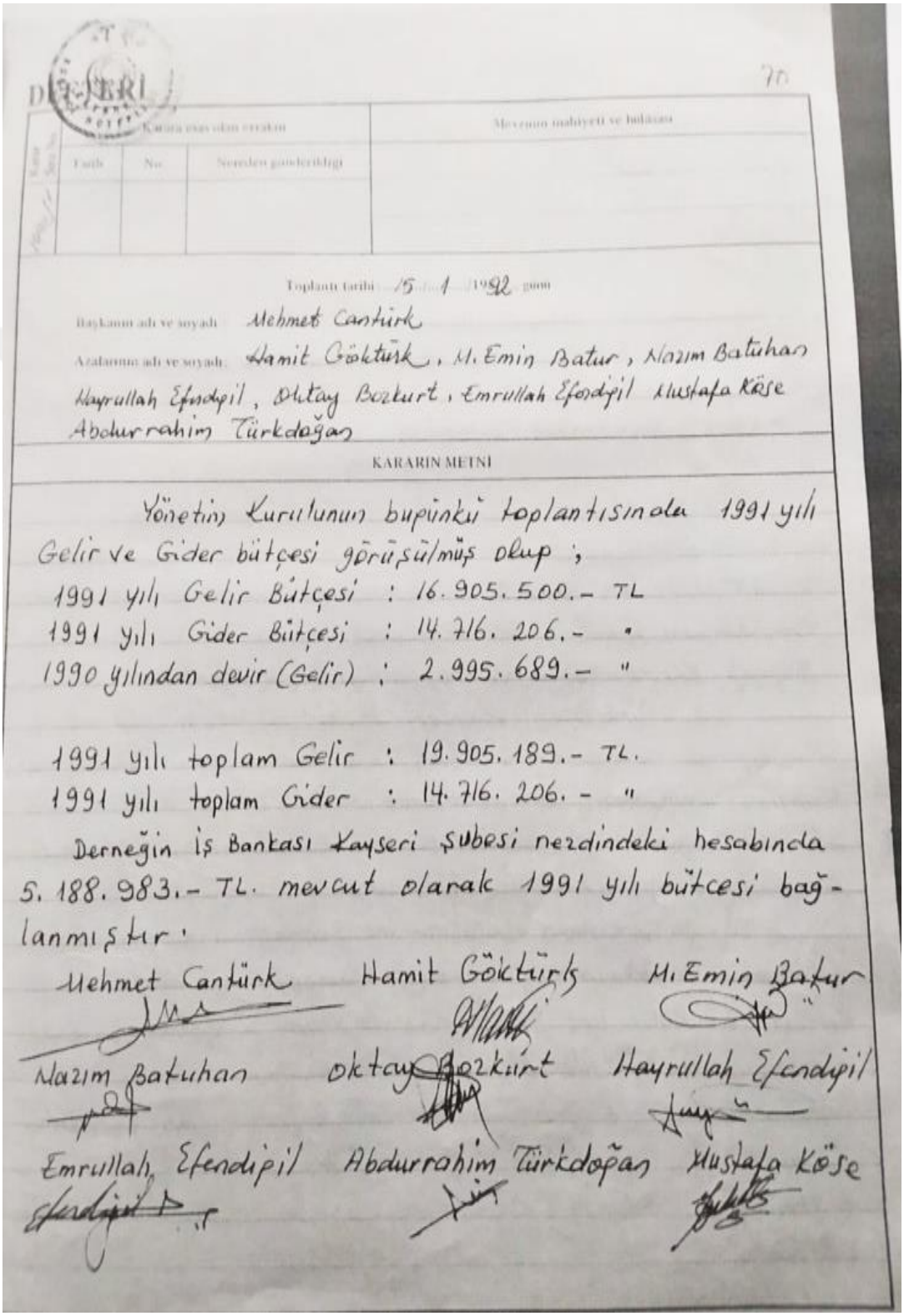

Toplantı tarihi: 15 / 1 / 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan Hayrullah Efendipil, Oktay Bozkurt, Emrullah Efendipil Mustafa Köse Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında 1991 yılı Gelir ve Gider bütçesi görüşülmüş olup;

1991 yılı Gelir Bütçesi : 16.905.500.- TL
1991 yılı Gider Bütçesi : 14.716.206.- "
1990 yılından devir (Gelir) : 2.995.689.- "

1991 yılı toplam Gelir : 19.905.189.- TL.
1991 yılı toplam Gider : 14.716.206.- "

Derneğin İş Bankası Kayseri şubesi nezdindeki hesabında 5.188.983.- TL. mevcut olarak 1991 yılı bütçesi bağlanmıştır.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Nazım Batuhan — Oktay Bozkurt — Hayrullah Efendipil

Emrullah Efendipil — Abdurrahim Türkdoğan — Mustafa Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-53: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı

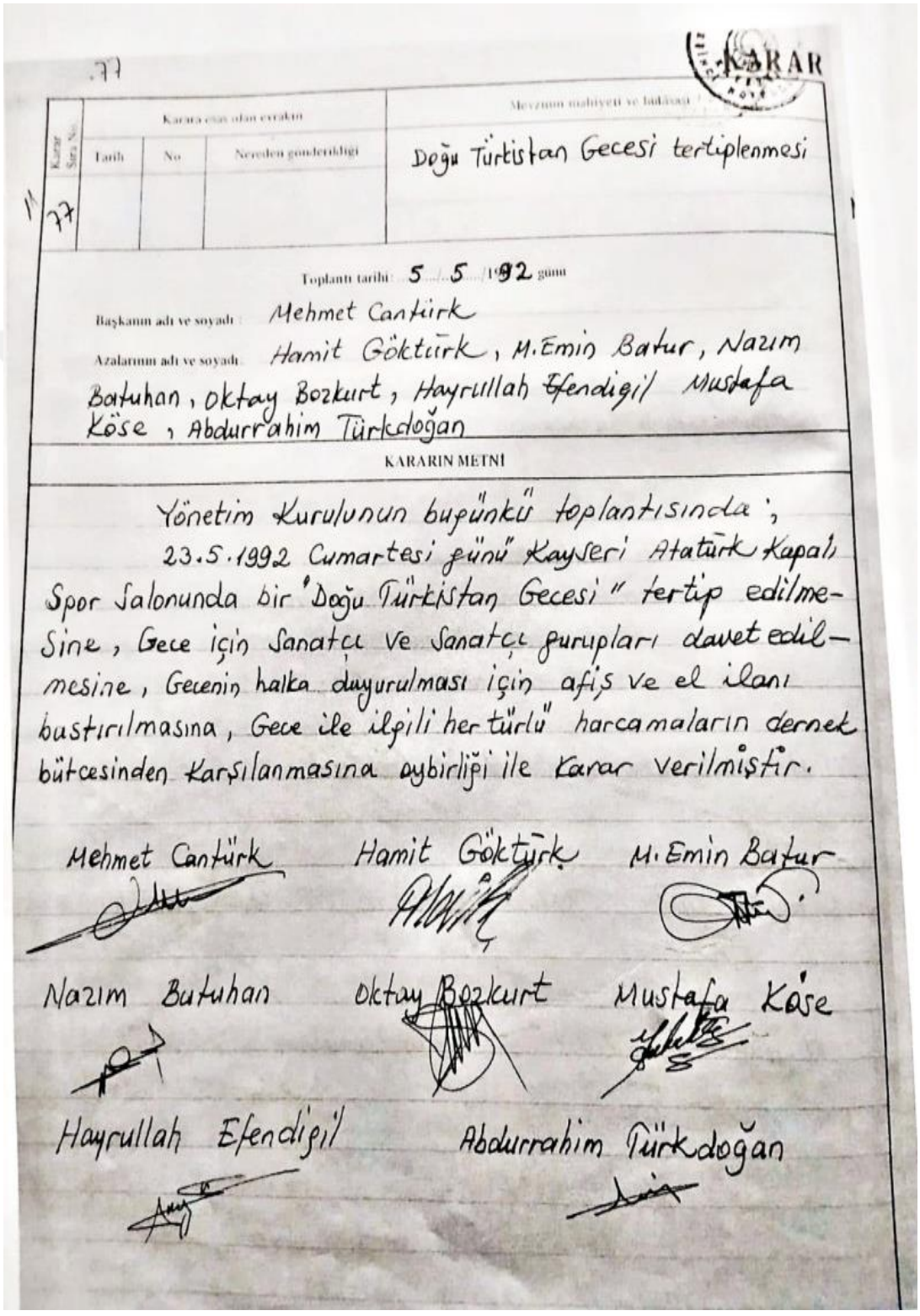

.77

KARAR

Karar Sıra No.	Karara esas olan evrakın Tarih	No	Nereden gönderildiği	Meydana gelen hadisenin mahiyeti ve hadisenin Doğu Türkistan Gecesi tertiplenmesi
77				

Toplantı tarihi: 5 5 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M.Emin Batur, Nazım Batuhan, Oktay Bozkurt, Hayrullah Efendigil/ Mustafa Köse, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; 23.5.1992 Cumartesi günü Kayseri Atatürk Kapalı Spor Salonunda bir "Doğu Türkistan Gecesi" tertip edilmesine, Gece için Sanatçı ve Sanatçı grupları davet edilmesine, Gecenin halka duyurulması için afiş ve el ilanı bastırılmasına, Gece ile ilgili her türlü harcamaların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile Karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M.Emin Batur

Nazım Batuhan — Oktay Bozkurt — Mustafa Köse

Hayrullah Efendigil — Abdurrahim Türkdoğan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-54: Dernek Yönetim Kurulu'nun 8 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı

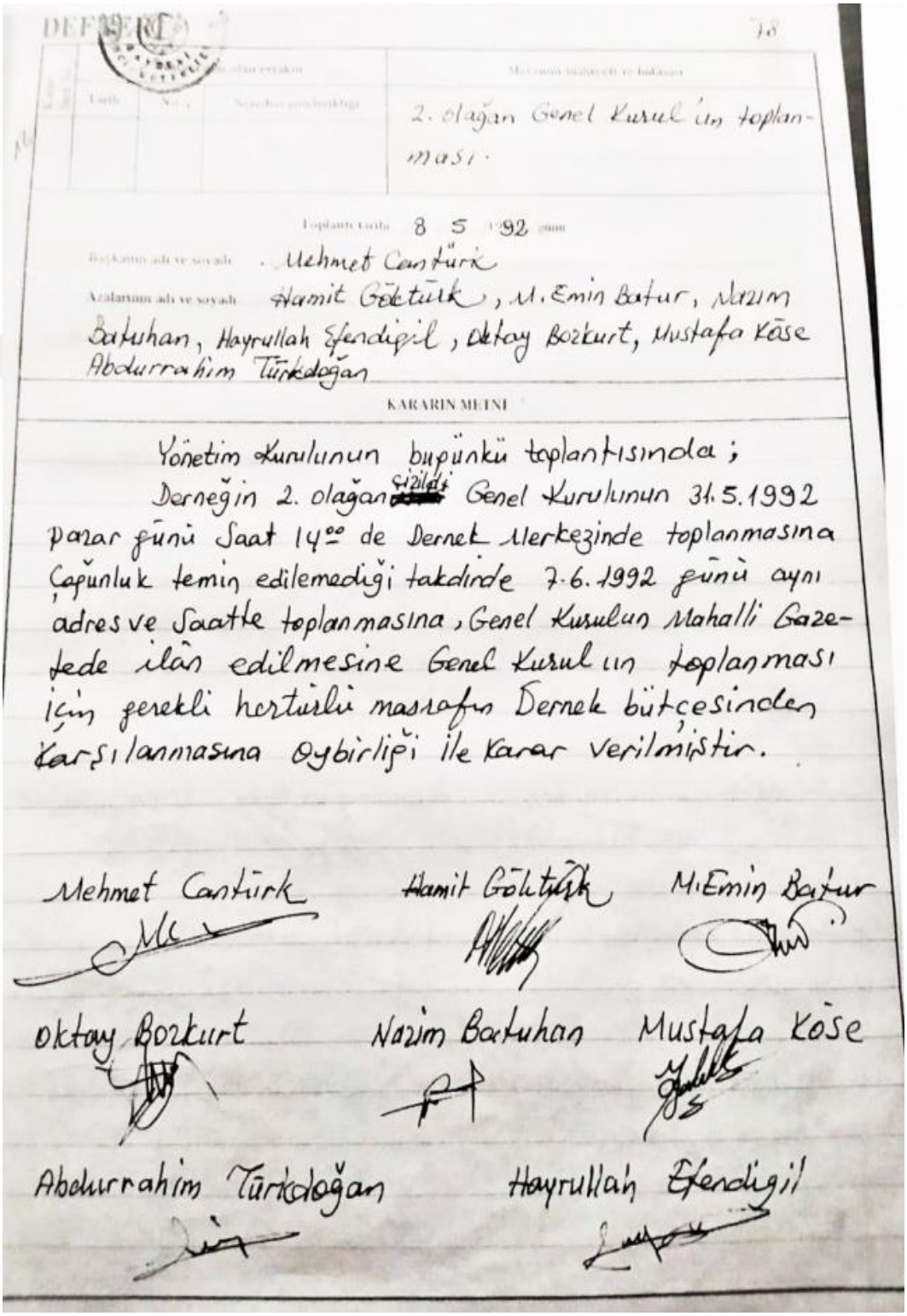

DEFTERİ 76

2. olağan Genel Kurul un toplanması.

Toplantı tarihi 8 5 1992

Başkanın adı ve soyadı : Mehmet Canturk

Azalarının adı ve soyadı : Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan, Hayrullah Efendigil, Oktay Bozkurt, Mustafa Köse Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; Derneğin 2. olağan ~~Genel~~ Genel Kurulunun 31.5.1992 pazar günü Saat 14°° de Dernek Merkezinde toplanmasına Çoğunluk temin edilemediği takdirde 7.6.1992 günü aynı adres ve saatte toplanmasına, Genel Kurulun Mahalli Gazetede ilân edilmesine Genel Kurul un toplanması için gerekli her türlü masrafın Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Canturk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Oktay Bozkurt — Nazım Batuhan — Mustafa Köse

Abdurrahim Türkdoğan — Hayrullah Efendigil

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-55: Dernek Yönetim Kurulu'nun 10 Mayıs 1992 tarihli toplantı kararı

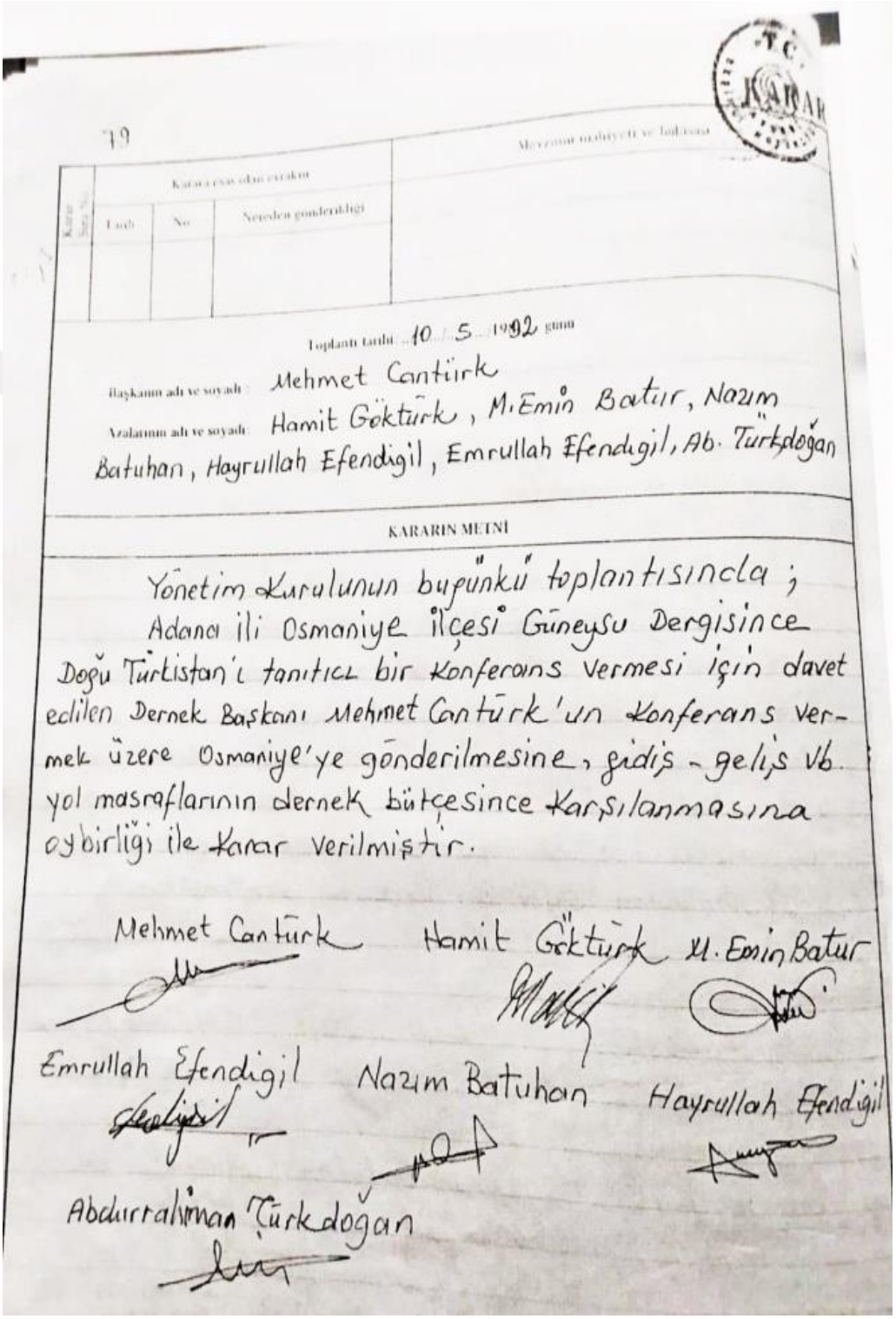

T.C.
KARAR

79

Karar Sayı No | Tarih | No | Nereden gönderildiği | Mevzuun mahiyeti ve özeti

Toplantı tarihi 10 / 5 / 1992 günü

İlişkinin adı ve soyadı: Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan, Hayrullah Efendigil, Emrullah Efendigil, Ab. Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında; Adana ili Osmaniye ilçesi Güneşsu Dergisince Doğu Türkistan'ı tanıtıcı bir konferans vermesi için davet edilen Dernek Başkanı Mehmet Cantürk'un konferans vermek üzere Osmaniye'ye gönderilmesine, gidiş-geliş vb. yol masraflarının dernek bütçesince karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Emrullah Efendigil — Nazım Batuhan — Hayrullah Efendigil

Abdurrahman Türkdoğan

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-56: Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Haziran 1992 tarihli toplantı kararı

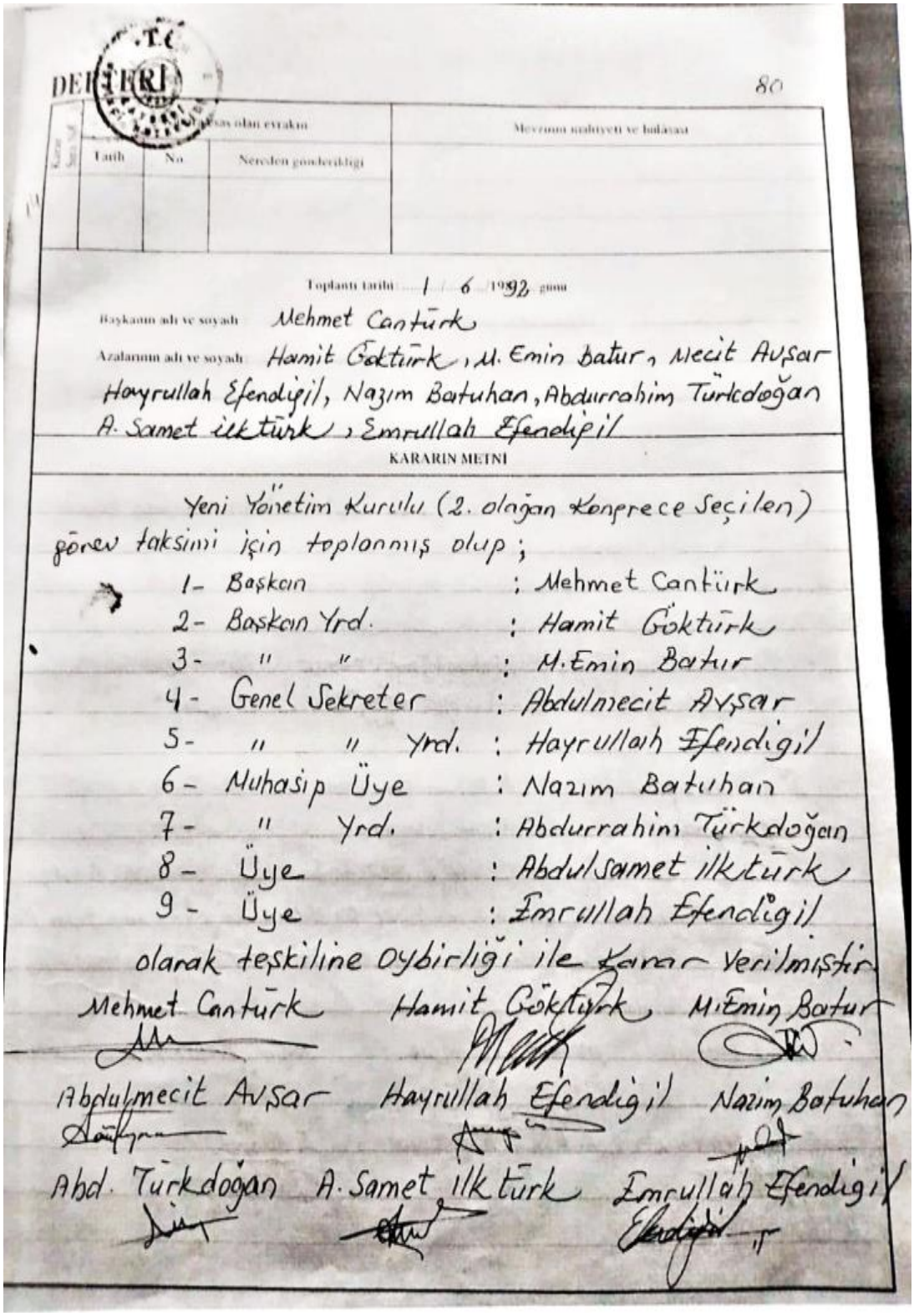

T.C
DERNEKLER

80

Sıra No	Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzuunu münteviyatı ve hülasası

Toplantı tarihi 1 / 6 / 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet Cantürk

Azalarının adı ve soyadı Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Necit Avşar Hayrullah Efendigil, Nazım Batuhan, Abdurrahim Türkdoğan A. Samet ilktürk, Emrullah Efendigil

KARARIN METNİ

Yeni Yönetim Kurulu (2. olağan Kongrece Seçilen) görev taksimi için toplanmış olup;

1- Başkan : Mehmet Cantürk
2- Başkan Yrd. : Hamit Göktürk
3- " " : M. Emin Batur
4- Genel Sekreter : Abdulmecit Avşar
5- " " Yrd. : Hayrullah Efendigil
6- Muhasip Üye : Nazım Batuhan
7- " Yrd. : Abdurrahim Türkdoğan
8- Üye : Abdulsamet ilktürk
9- Üye : Emrullah Efendigil

olarak teşkiline oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Cantürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Abdulmecit Avşar — Hayrullah Efendigil — Nazım Batuhan

Abd. Türkdoğan — A. Samet ilktürk — Emrullah Efendigil

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-57: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Temmuz 1992 tarihli toplantı kararı

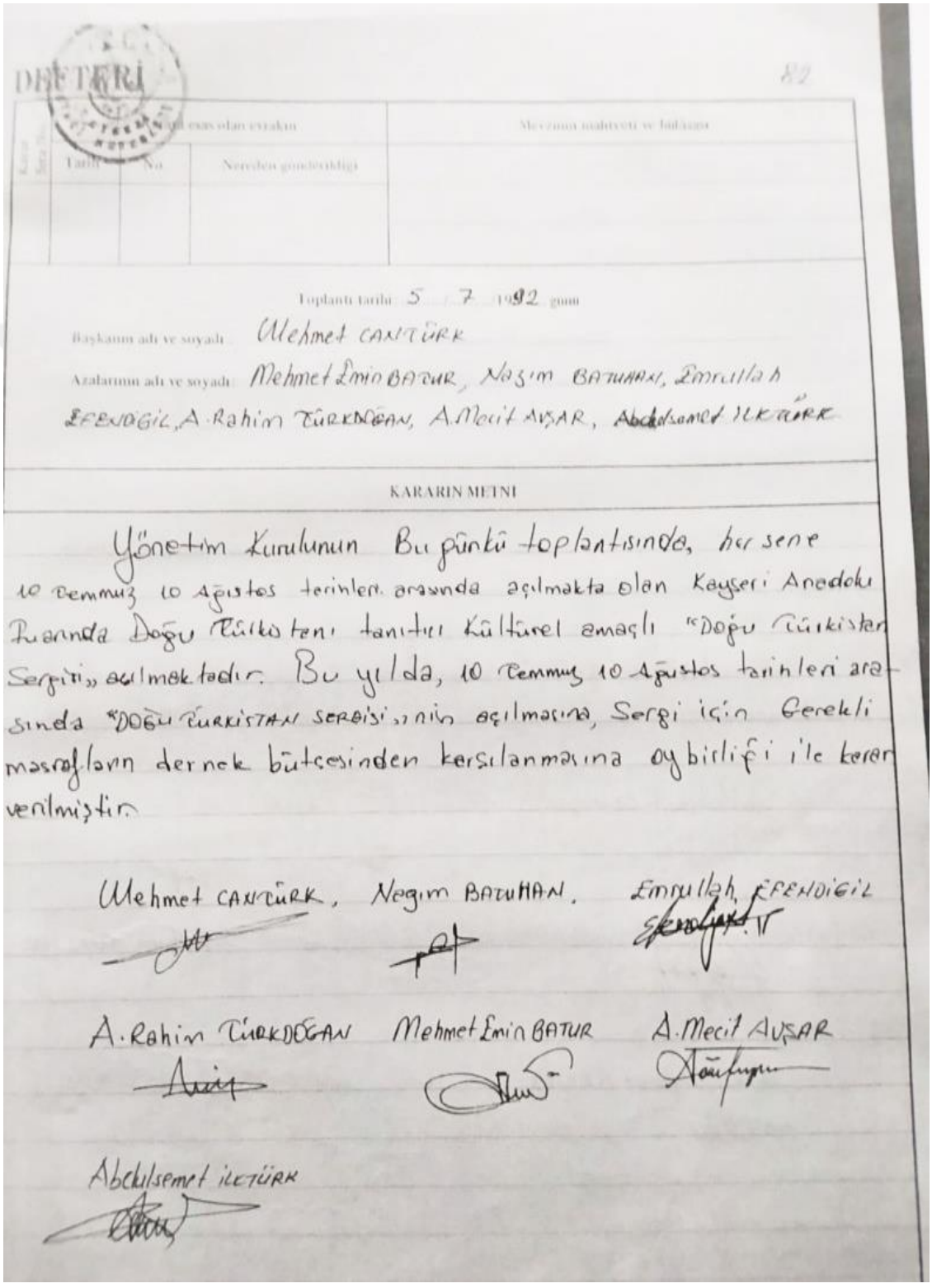

DEFTERİ

82

Toplantı tarihi: 5 7 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Nazım BATUHAN, Emrullah EFENDİGİL, A. Rahim TÜRKDOĞAN, A. Mecit AVŞAR, Abdülsemet İLKTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun Bu günkü toplantısında, her sene 10 Temmuz 10 Ağustos tarihleri arasında açılmakta olan Kayseri Anadolu Fuarında Doğu Türkistanı tanıtıcı Kültürel amaçlı "Doğu Türkistan Sergisi" açılmaktadır. Bu yılda, 10 Temmuz 10 Ağustos tarihleri arasında "DOĞU TÜRKİSTAN SERGİSİ"nin açılmasına, Sergi için Gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK, Nazım BATUHAN, Emrullah EFENDİGİL

A. Rahim TÜRKDOĞAN, Mehmet Emin BATUR, A. Mecit AVŞAR

Abdülsemet İLKTÜRK

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-58: Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Ağustos 1992 tarihli toplantı kararı

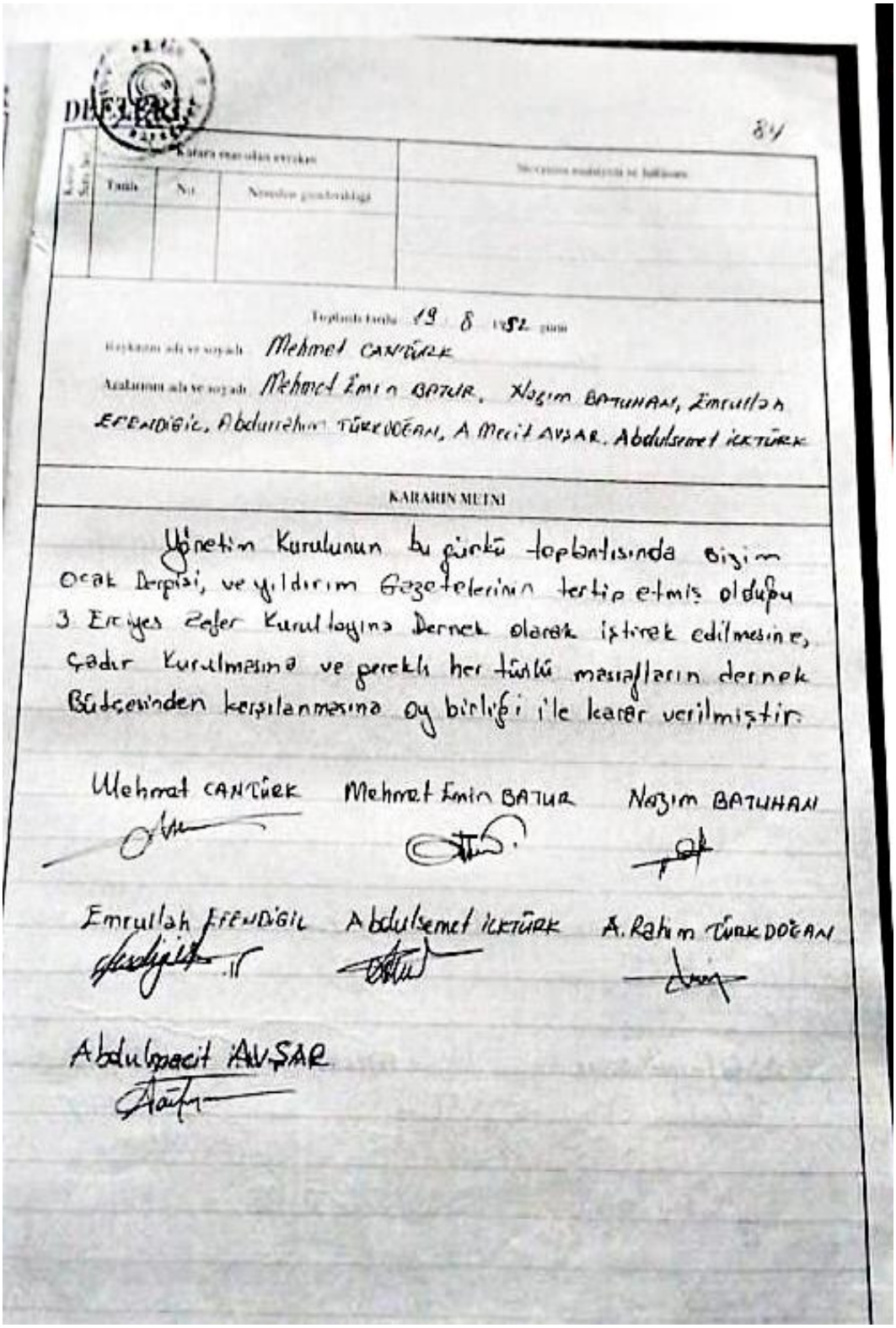

DİKİLİ

84

Sıra	Tarih	No	Nereden gönderildiği	Nereye gönderildiği ve hülasası

Toplantı tarihi 19 8 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Arkadaşının adı ve soyadı Mehmet Emin BATUR, Nazım BATUHANI, Emrullah EFENDİGİL, Abdurrahim TÜRKDOĞANI, A Mecit AVŞAR, Abdulsemet İCKTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bu gürkü toplantısında Bizim Ocak Dergisi, ve yıldırım Gazetelerinin tertip etmiş olduğu 3 Ermiyes Zafer Kurultayına Dernek olarak iştirek edilmesine, Çadır Kurulmasına ve gerekli her türlü masrafların dernek Bütçesinden karşılanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK

Mehmet Emin BATUR

Nazım BATUHANI

Emrullah EFENDİGİL

Abdulsemet İCKTÜRK

A. Rahim TÜRKDOĞANI

Abdulmecit AVŞAR

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-59: Dernek Yönetim Kurulu'nun 28 Ekim 1992 tarihli toplantı kararı

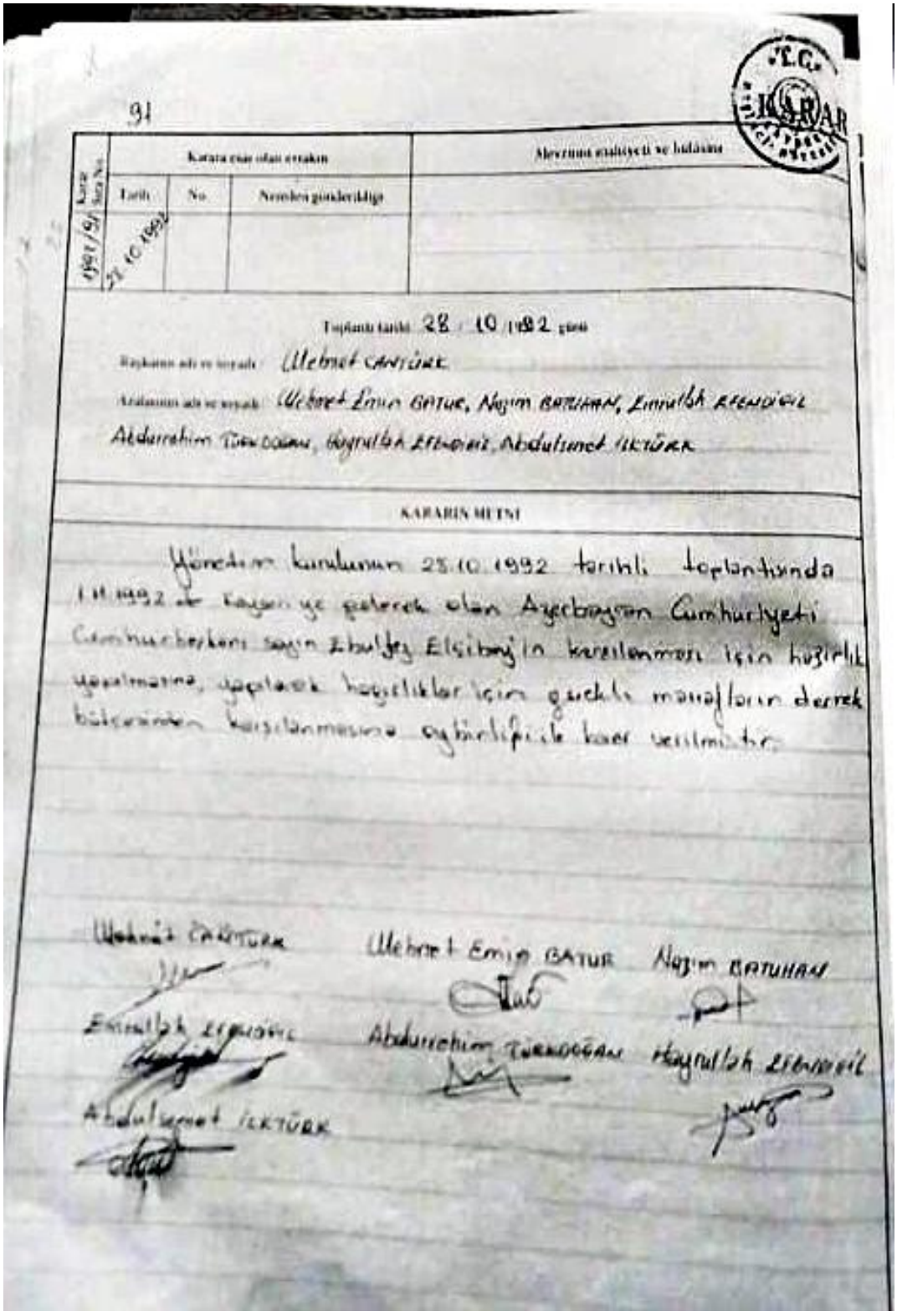

91

T.C. İKRAR

Karara esas olan evrakın			Alınması muhtemel tedbir ve hülasası
Tarih	No.	Nereden gönderildiği	
27.10.1992			

Toplantı tarihi: 28 / 10 / 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Katılanların adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Nazım BATUHAN, Emirullah EFENDİOĞLU, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Hayrullah EFENDİOĞLU, Abdulsamet İLKTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim kurulumun 25.10.1992 tarihli toplantısında 1.11.1992 de kayseriye gelerek olan Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın Ebulfez Elçibeyin karşılanması için hazırlık yapılmasına, yapılacak hazırlıklar için gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Nazım BATUHAN

Emirullah EFENDİOĞLU — Abdurrahim TÜRKDOĞAN — Hayrullah EFENDİOĞLU

Abdulsamet İLKTÜRK

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-60: Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin 59. Kuruluş Yıl Dönümü Paneli'nin

12 Kasım 1992 tarihli duyurusu

Doğu Türkistan
İslâm Cumhuriyeti'nin
59. Kuruluş Yıldönümü
PANELİ

KONUŞMACILAR
Doç.Dr. Ali AKTAN
Yrd.Doç.Dr. Ayhan ÖZTÜRK
Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR

Tarih: 12 Kasım 1992 Saat: 15.00
Yer: Erciyes Üniversitesi Kültür Sitesi

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-61: Dernek Yönetim Kurulu'nun 26 Kasım 1992 tarihli toplantı kararı

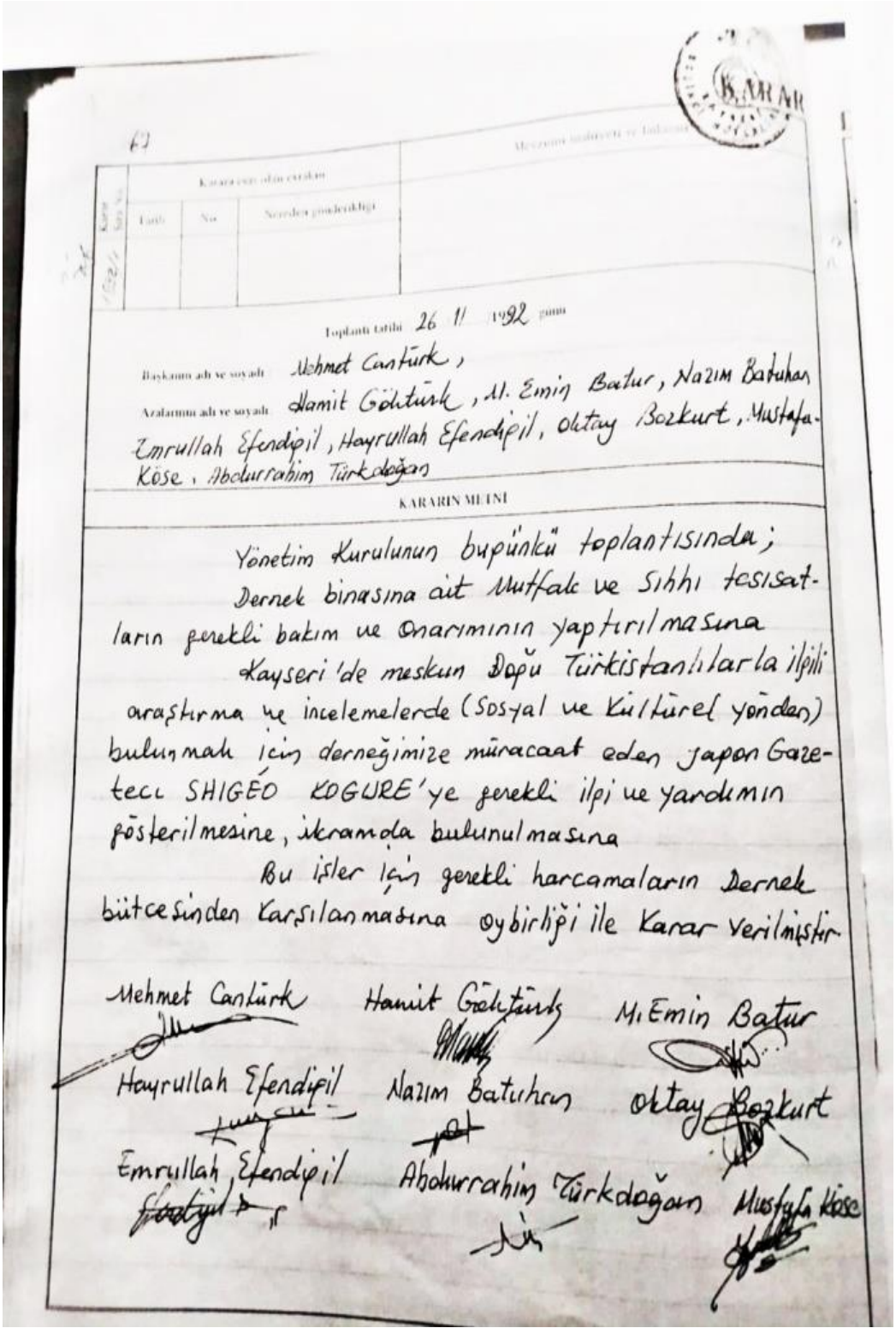

62

Karara esas olan evrakın — Tarihi / No / Nereden gönderildiği

Toplantı tarihi 26 / 11 / 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Canlürk,

Azalarının adı ve soyadı: Hamit Göktürk, M. Emin Batur, Nazım Batuhan, Emrullah Efendipil, Hayrullah Efendipil, Oktay Bozkurt, Mustafa Köse, Abdurrahim Türkdoğan

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulunun bugünkü toplantısında;

Dernek binasına ait Mutfak ve Sıhhi tesisatların gerekli bakım ve onarımının yaptırılmasına

Kayseri'de meskun Doğu Türkistanlılarla ilgili araştırma ve incelemelerde (Sosyal ve Kültürel yönden) bulunmak için derneğimize müracaat eden Japon Gazeteci SHIGEO KOGURE'ye gerekli ilgi ve yardımın gösterilmesine, ikramda bulunulmasına

Bu işler için gerekli harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile Karar verilmiştir.

Mehmet Canlürk — Hamit Göktürk — M. Emin Batur

Hayrullah Efendipil — Nazım Batuhan — Oktay Bozkurt

Emrullah Efendipil — Abdurrahim Türkdoğan — Mustafa Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-62: Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1992 tarihli toplantı kararı

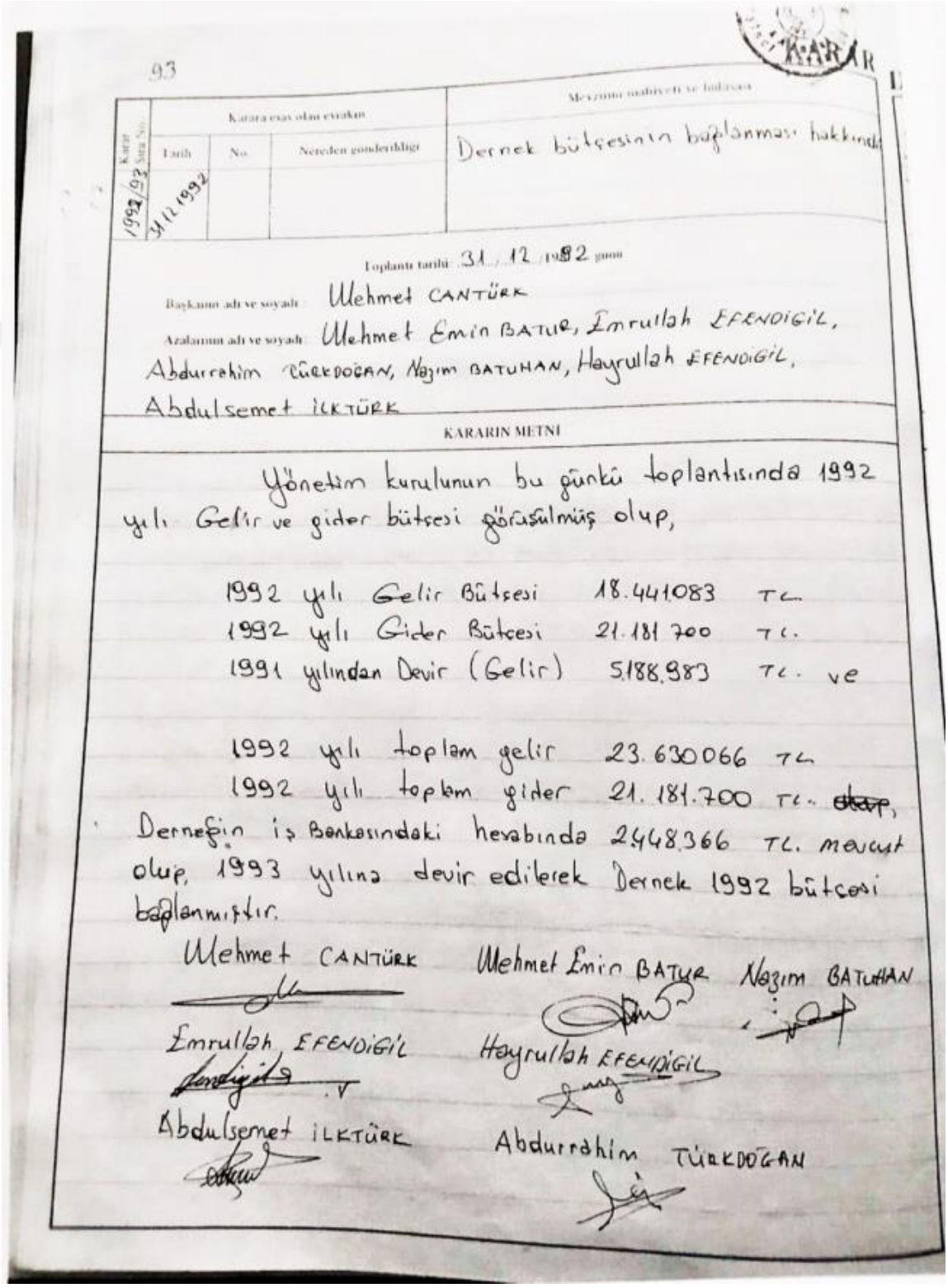

93

Karara esas olan evrakın — Tarih: 31/12/1992 — No: — Nereden gönderildiği: — Mevzunun mahiyeti ve hülasası: Dernek bütçesinin bağlanması hakkında

Karar Sayı No: 1992/93

Toplantı tarihi: 31 / 12 / 1992 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azaların adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Emrullah EFENDİGİL, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Nazım BATUHAN, Hayrullah EFENDİGİL, Abdulsemet İLKTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bu günkü toplantısında 1992 yılı Gelir ve gider bütçesi görüşülmüş olup,

1992 yılı Gelir Bütçesi 18.441083 TL.
1992 yılı Gider Bütçesi 21.181.700 TL.
1991 yılından Devir (Gelir) 5.188.983 TL. ve

1992 yılı toplam gelir 23.630066 TL.
1992 yılı toplam gider 21.181.700 TL. ~~olup~~,
Derneğin İş Bankasındaki hesabında 2448.366 TL. mevcut olup, 1993 yılına devir edilerek Dernek 1992 bütçesi bağlanmıştır.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Nazım BATUHAN
Emrullah EFENDİGİL — Hayrullah EFENDİGİL
Abdulsemet İLKTÜRK — Abdurrahim TÜRKDOĞAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-63: Dernek Yönetim Kurulu'nun 14 Nisan 1993 tarihli toplantı kararı

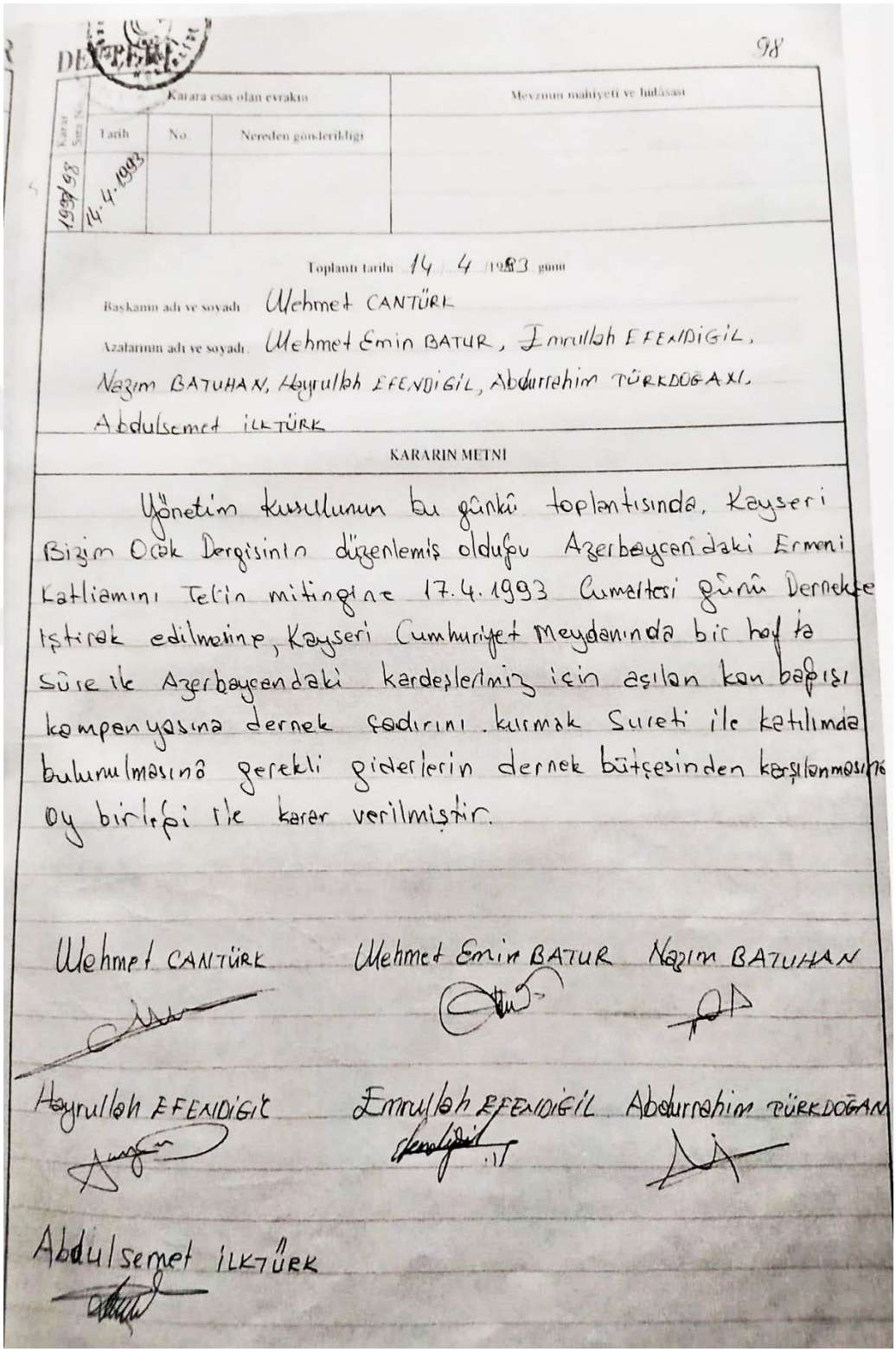

98

Karara esas olan evrakın			Mevzuun mahiyeti ve hülâsası
Tarih	No.	Nereden gönderildiği	
14.4.1993			

Toplantı tarihi 14 4 1993 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Emrullah EFENDİGİL, Nazım BATUHAN, Hayrullah EFENDİGİL, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Abdulsemet İLKTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bu günkü toplantısında, Kayseri Bizim Ocak Dergisinin düzenlemiş olduğu Azerbaycandaki Ermeni Katliamını Telin mitingine 17.4.1993 Cumartesi günü Dernekçe iştirak edilmesine, Kayseri Cumhuriyet meydanında bir hafta süre ile Azerbaycandaki kardeşlerimiz için açılan kan bağışı kompenyasına dernek çadırını kurmak sureti ile katılımda bulunulmasına gerekli giderlerin dernek bütçesinden karşılanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Nazım BATUHAN

Hayrullah EFENDİGİL — Emrullah EFENDİGİL — Abdurrahim TÜRKDOĞAN

Abdulsemet İLKTÜRK

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-64: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Ağustos 1993 tarihli toplantı kararı

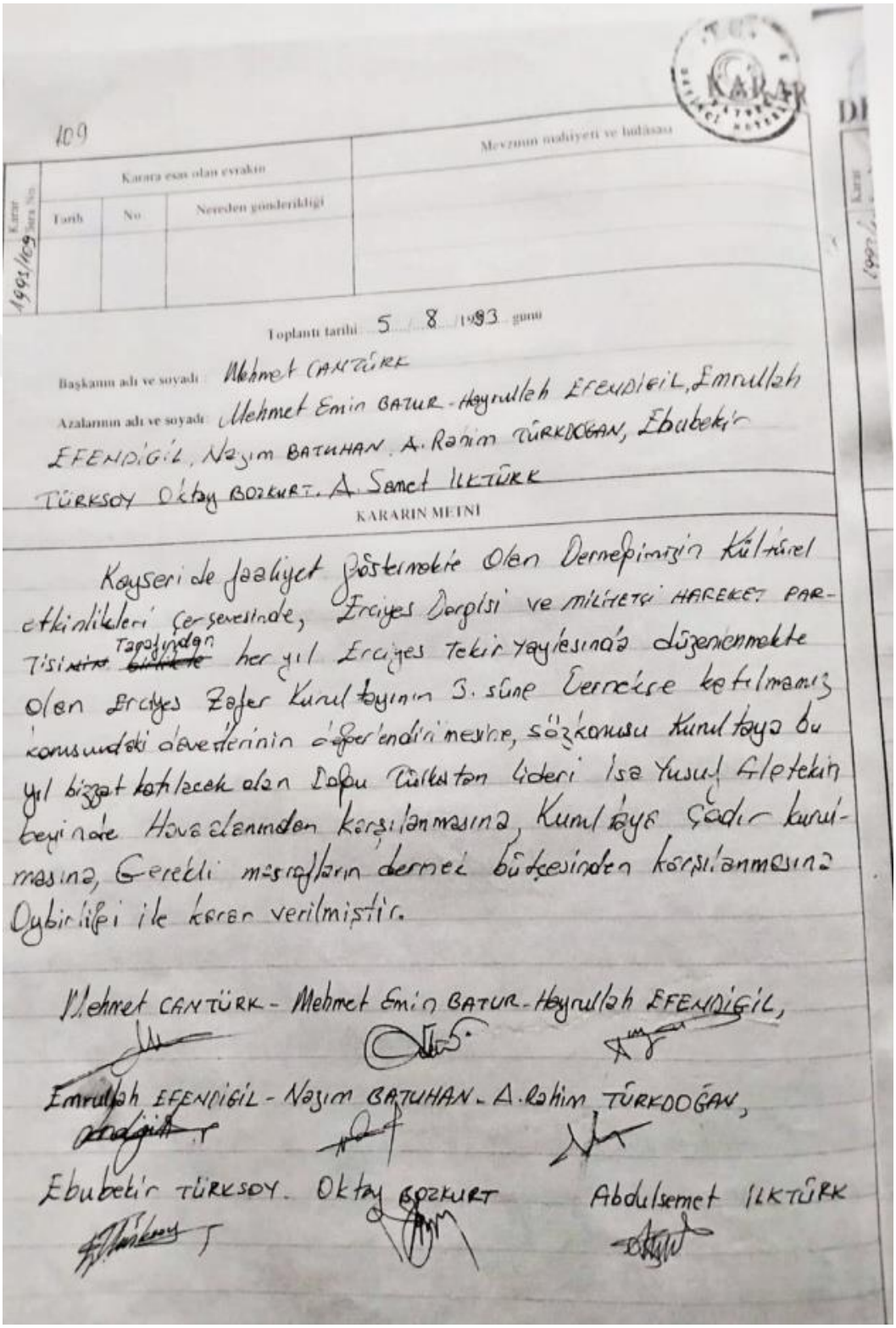

109

KARAR

Karar Sıra No	Karara esas olan evrakın Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzunun mahiyeti ve hulâsası
1993/109				

Toplantı tarihi 5 / 8 / 1993 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR - Hayrullah EFENDİGİL, Emrullah EFENDİGİL, Nazım BATUHAN, A. Rahim TÜRKOĞAN, Ebubekir TÜRKSOY, Oktay BOZKURT, A. Samet İLKTÜRK

KARARIN METNİ

Kayseri de faaliyet göstermekte olan Derneğimizin kültürel etkinlikleri çerçevesinde, Erciyes Dergisi ve milliyetçi HAREKET PARTİSİ tarafından her yıl Erciyes Tekir yaylasında düzenlenmekte olan Erciyes Zafer Kurultayının 3. sine Dernekce katılmamız konusundaki davetlerinin değerlendirilmesine, sözkonusu kurultaya bu yıl bizzat katılacak olan Doğu Türkistan Lideri İsa Yusuf Alptekin beyinde Havaalanından karşılanmasına, Kurultaya çadır kurulmasına, Gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına Oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK - Mehmet Emin BATUR - Hayrullah EFENDİGİL,

Emrullah EFENDİGİL - Nazım BATUHAN - A. Rahim TÜRKOĞAN,

Ebubekir TÜRKSOY. Oktay BOZKURT Abdulsemet İLKTÜRK

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-65: Dernek Yönetim Kurulu'nun 8 Kasım 1993 tarihli toplantı kararı

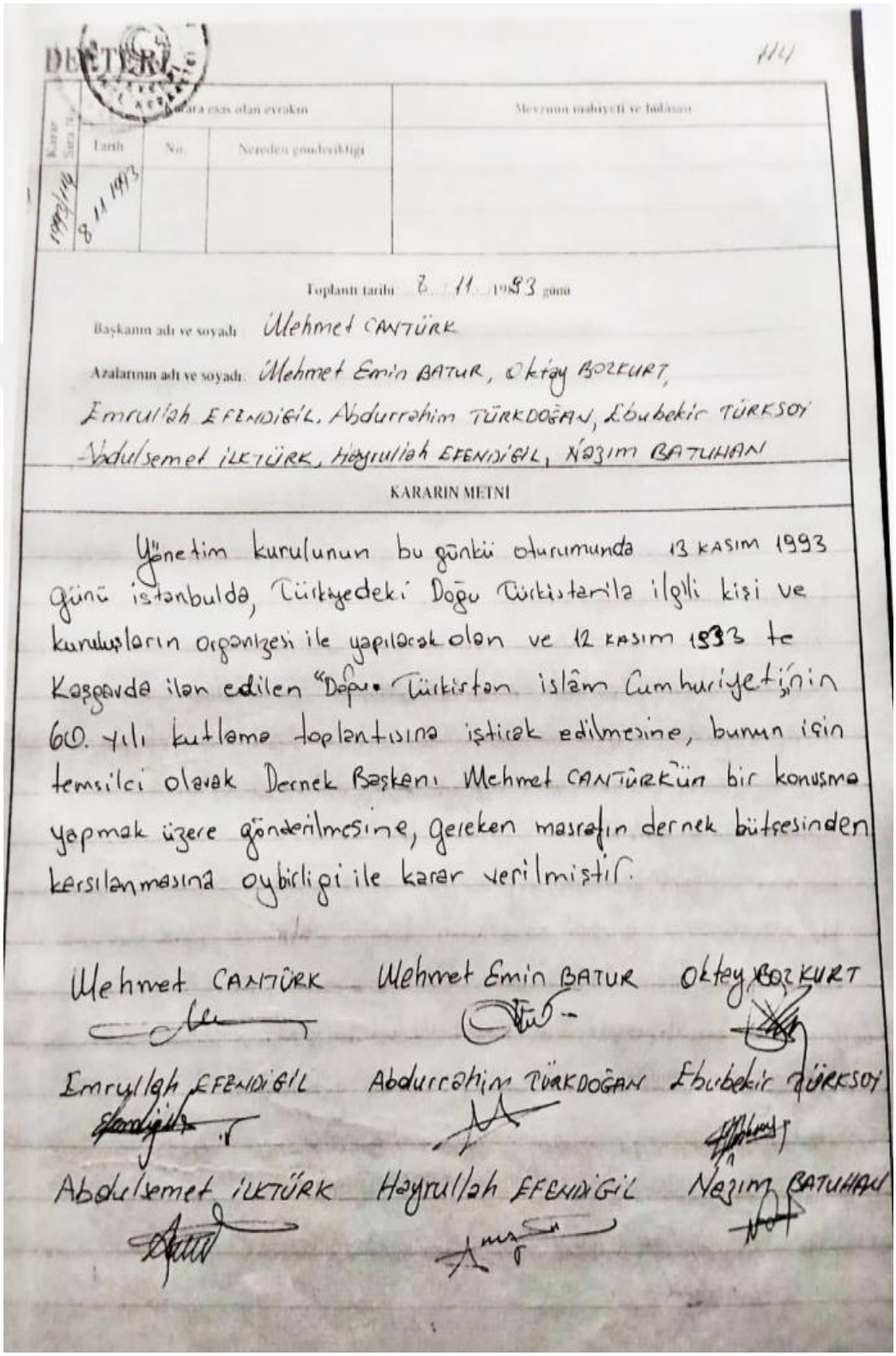

DEFTERİ

114

Karar Sıra No.	Tarih	No.	Neresden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hulasası
1993/114	8.11.1993			

Toplantı tarihi 8. 11. 1993 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Oktay BOZKURT, Emrullah EFENDİGİL, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Ebubekir TÜRKSOY, Abdulsemet İLKTÜRK, Hayrullah EFENDİGİL, Nazım BATUHAN

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bu günkü oturumunda 13 KASIM 1993 günü İstanbulda, Türkiyedeki Doğu Türkistanla ilgili kişi ve kuruluşların organizesi ile yapılacak olan ve 12 KASIM 1993 te Kaşgarda ilan edilen "Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyetinin 60. yılı kutlama toplantısına iştirak edilmesine, bunun için temsilci olarak Dernek Başkanı Mehmet CANTÜRKün bir konuşma yapmak üzere gönderilmesine, gereken masrafın dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Oktay BOZKURT

Emrullah EFENDİGİL — Abdurrahim TÜRKDOĞAN — Ebubekir TÜRKSOY

Abdulsemet İLKTÜRK — Hayrullah EFENDİGİL — Nazım BATUHAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-66: Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Aralık 1993 tarihli toplantı kararı

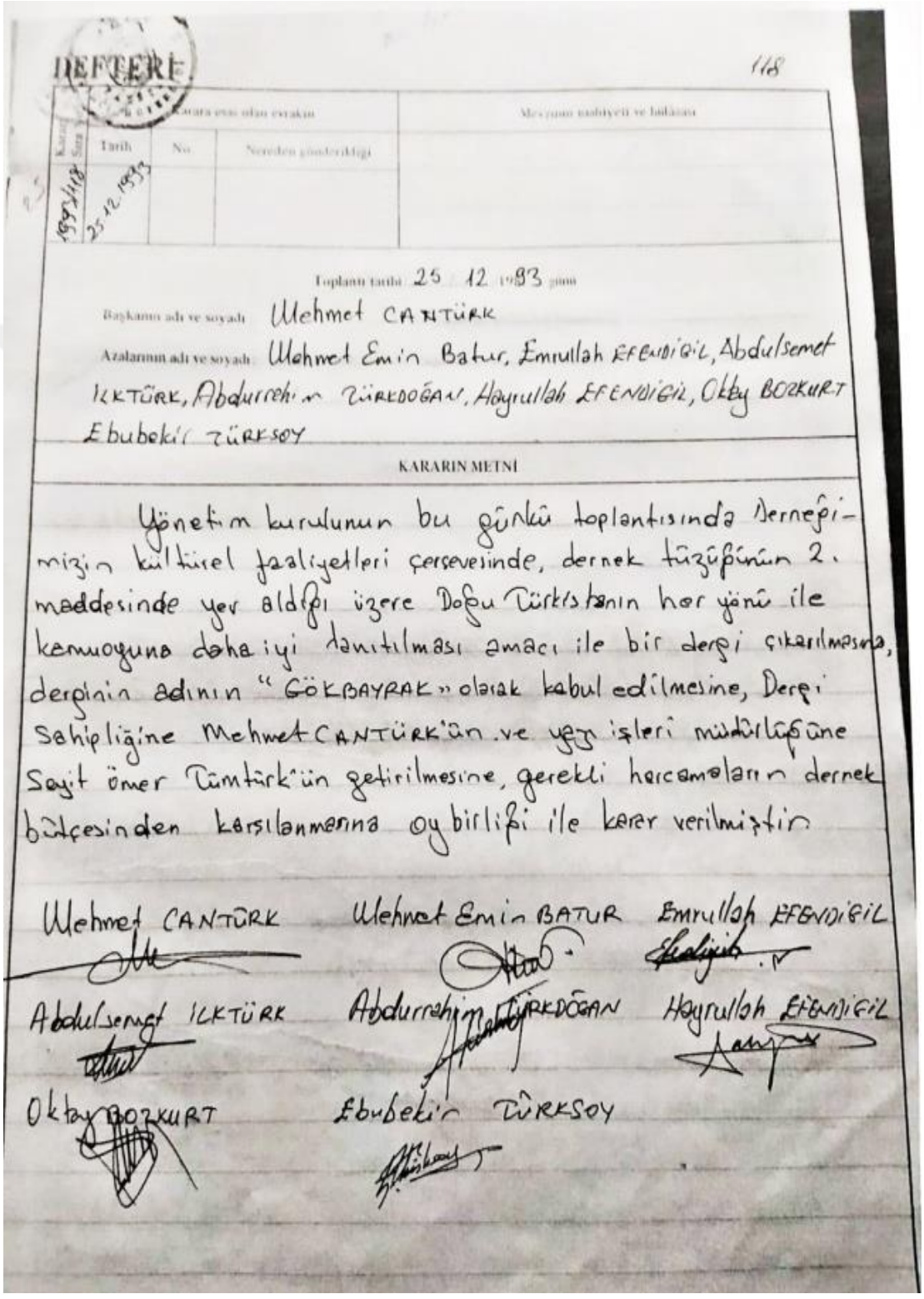

DEFTERİ

118

Tarih	No	Nereden gönderildiği
25.12.1993		

Toplantı tarihi 25 12 1993 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı Mehmet Emin Batur, Emrullah EFENDİGİL, Abdulsemet İLKTÜRK, Abdurrehim TÜRKDOĞAN, Hayrullah EFENDİGİL, Oktay BOZKURT Ebubekir TÜRKSOY

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bu günkü toplantısında Derneğimizin kültürel faaliyetleri çerçevesinde, dernek tüzüğünün 2. maddesinde yer aldığı üzere Doğu Türkistanın her yönü ile kamuoyuna daha iyi tanıtılması amacı ile bir dergi çıkarılmasına, dergimin adının "GÖKBAYRAK" olarak kabul edilmesine, Dergi Sahipliğine Mehmet CANTÜRK'ün ve yazı işleri müdürlüğüne Sayit ömer Tümtürk'ün getirilmesine, gerekli harcamaların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Emrullah EFENDİGİL

Abdulsemet İLKTÜRK — Abdurrehim TÜRKDOĞAN — Hayrullah EFENDİGİL

Oktay BOZKURT — Ebubekir TÜRKSOY

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-67: Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1993 tarihli toplantı kararı

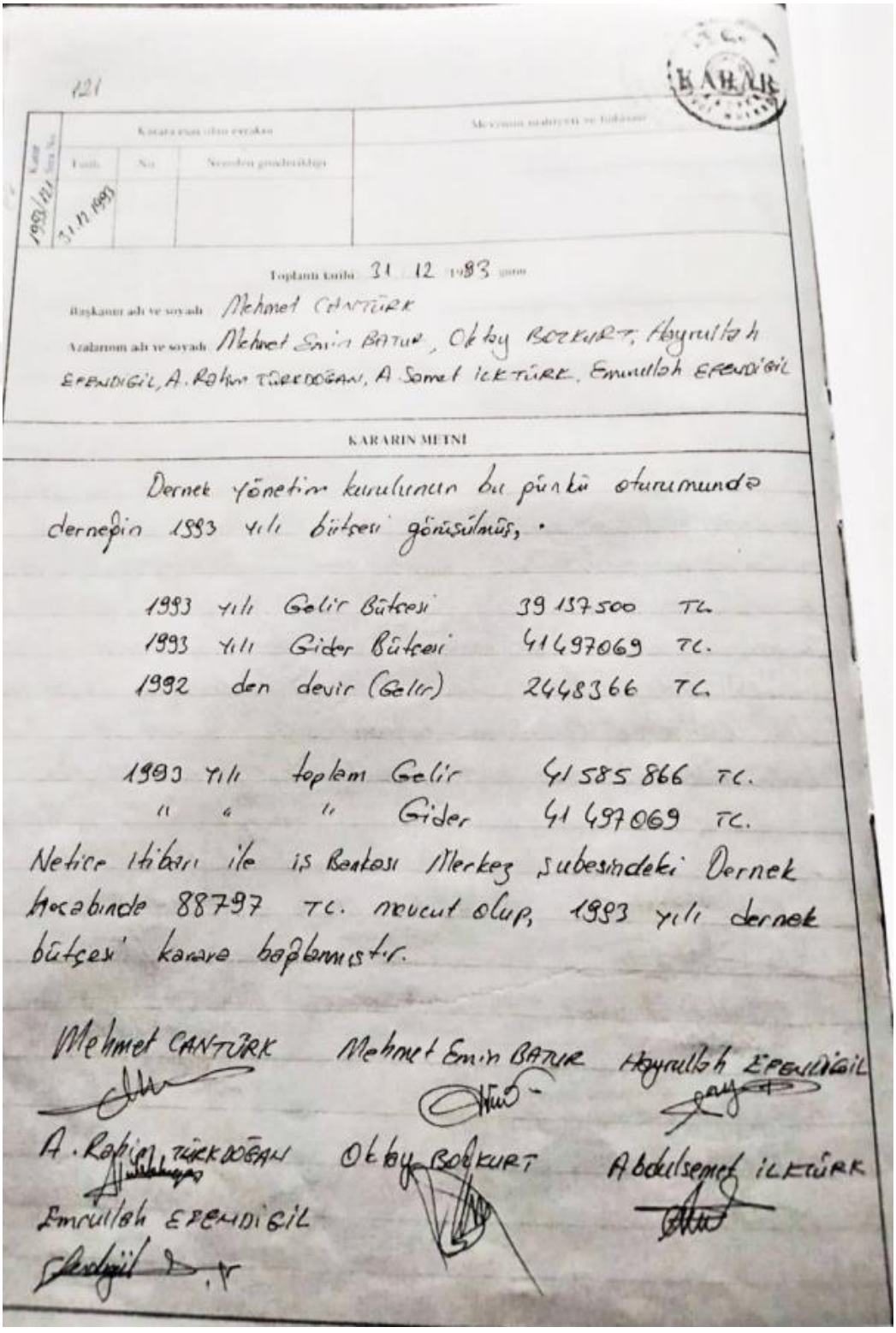

121

Toplantı tarihi 31 12 1993 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Azaların adı ve soyadı Mehmet Emin BATUR, Oktay BOZKURT, Hayrullah EFENDİGİL, A. Rahim TÜRKDOĞAN, A. Samet İLKTÜRK, Emrullah EFENDİGİL

KARARIN METNİ

Dernek yönetim kurulumuz bu günkü oturumunda derneğin 1993 yılı bütçesi görüşülmüş,

1993 yılı	Gelir Bütçesi	39 137 500 TL.
1993 yılı	Gider Bütçesi	41 497 069 TL.
1992 den	devir (Gelir)	2 448 366 TL.
1993 yılı	toplam Gelir	41 585 866 TL.
" "	" Gider	41 497 069 TL.

Netice itibarı ile İş Bankası Merkez Şubesindeki Dernek hesabında 88797 TL. mevcut olup, 1993 yılı dernek bütçesi kabule bağlanmıştır.

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR Hayrullah EFENDİGİL

A. Rahim TÜRKDOĞAN Oktay BOZKURT Abdülsemet İLKTÜRK

Emrullah EFENDİGİL

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-68: Beraat Kandili programının 26 Ocak 1994 tarihli davetiyesi

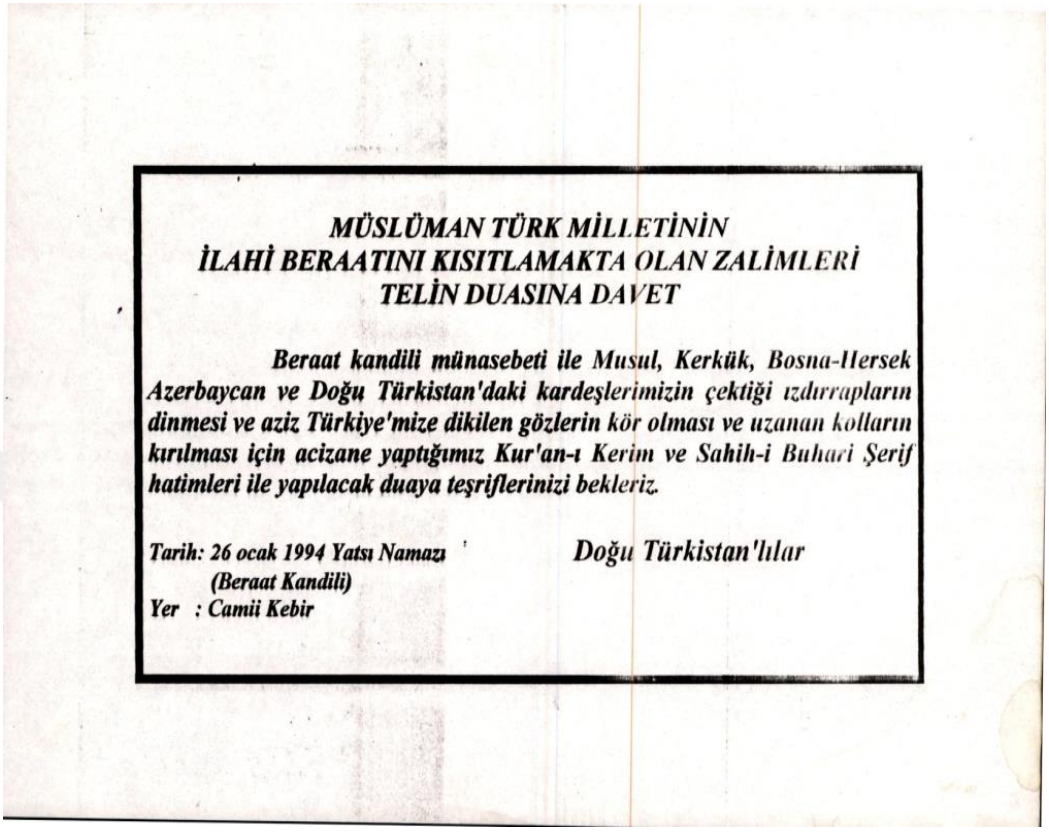

MÜSLÜMAN TÜRK MİLLETİNİN
İLAHİ BERAATINI KISITLAMAKTA OLAN ZALİMLERİ
TELİN DUASINA DAVET

Beraat kandili münasebeti ile Musul, Kerkük, Bosna-Hersek Azerbaycan ve Doğu Türkistan'daki kardeşlerimizin çektiği ızdırapların dinmesi ve aziz Türkiye'mize dikilen gözlerin kör olması ve uzanan kolların kırılması için acizane yaptığımız Kur'an-ı Kerim ve Sahih-i Buhari Şerif hatimleri ile yapılacak duaya teşriflerinizi bekleriz.

Tarih: 26 ocak 1994 Yatsı Namazı
(Beraat Kandili)
Yer : Camii Kebir

Doğu Türkistan'lılar

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-69: Dernek Yönetim Kurulu'nun 30 Mayıs 1994 tarihli toplantı kararı

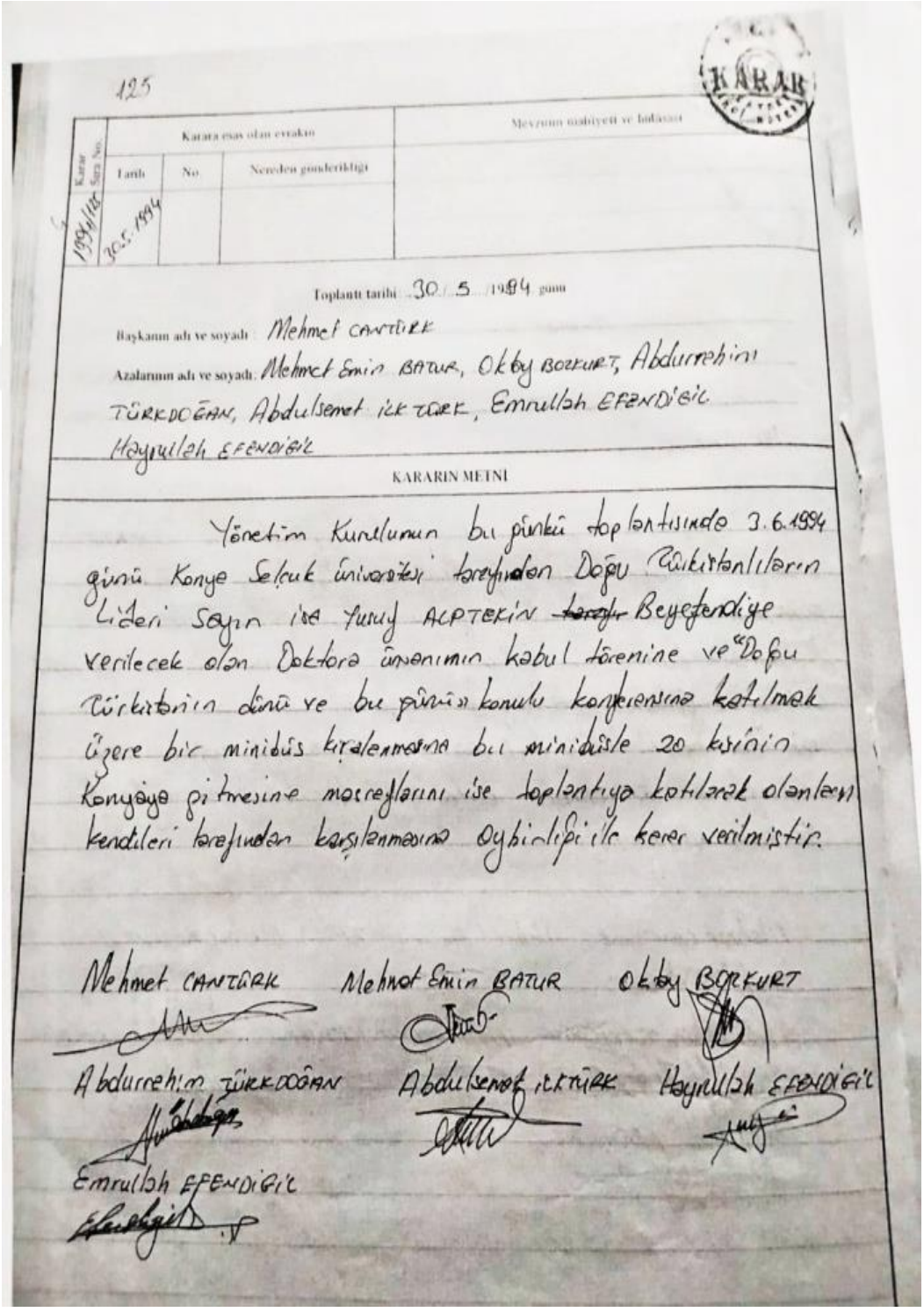

125

KARAR

Karar Sayı No.	Karara esas olan evrakın Tarih	No.	Nereden gönderildiği	Mevzuun mahiyeti ve hülasası
1994/125	30.5.1994			

Toplantı tarihi 30/5/1994 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı Mehmet Emin BATUR, Oktay BORKURT, Abdurrehim TÜRKDOĞAN, Abdulsemet İLKTÜRK, Emrullah EFENDİGİL Haydullah EFENDİGİL

KARARIN METNİ

Yönetim Kurulumun bu günkü toplantısında 3.6.1994 günü Konya Selçuk Üniversitesi tarafından Doğu Türkistanlıların Lideri Sayın İsa Yusuf ALPTEKİN ~~tarafından~~ Beyefendiye verilecek olan Doktora ünvanının kabul törenine ve "Doğu Türkistan'ın dünü ve bu günü" konulu konferansına katılmak üzere bir minibüs kiralanmasına bu minibüsle 20 kişinin Konyaya gitmesine masrafların ise toplantıya katılarak olanların kendileri tarafından karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR Oktay BORKURT

Abdurrehim TÜRKDOĞAN Abdulsemet İLKTÜRK Haydullah EFENDİGİL

Emrullah EFENDİGİL

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-70: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Haziran 1994 tarihli toplantı kararı

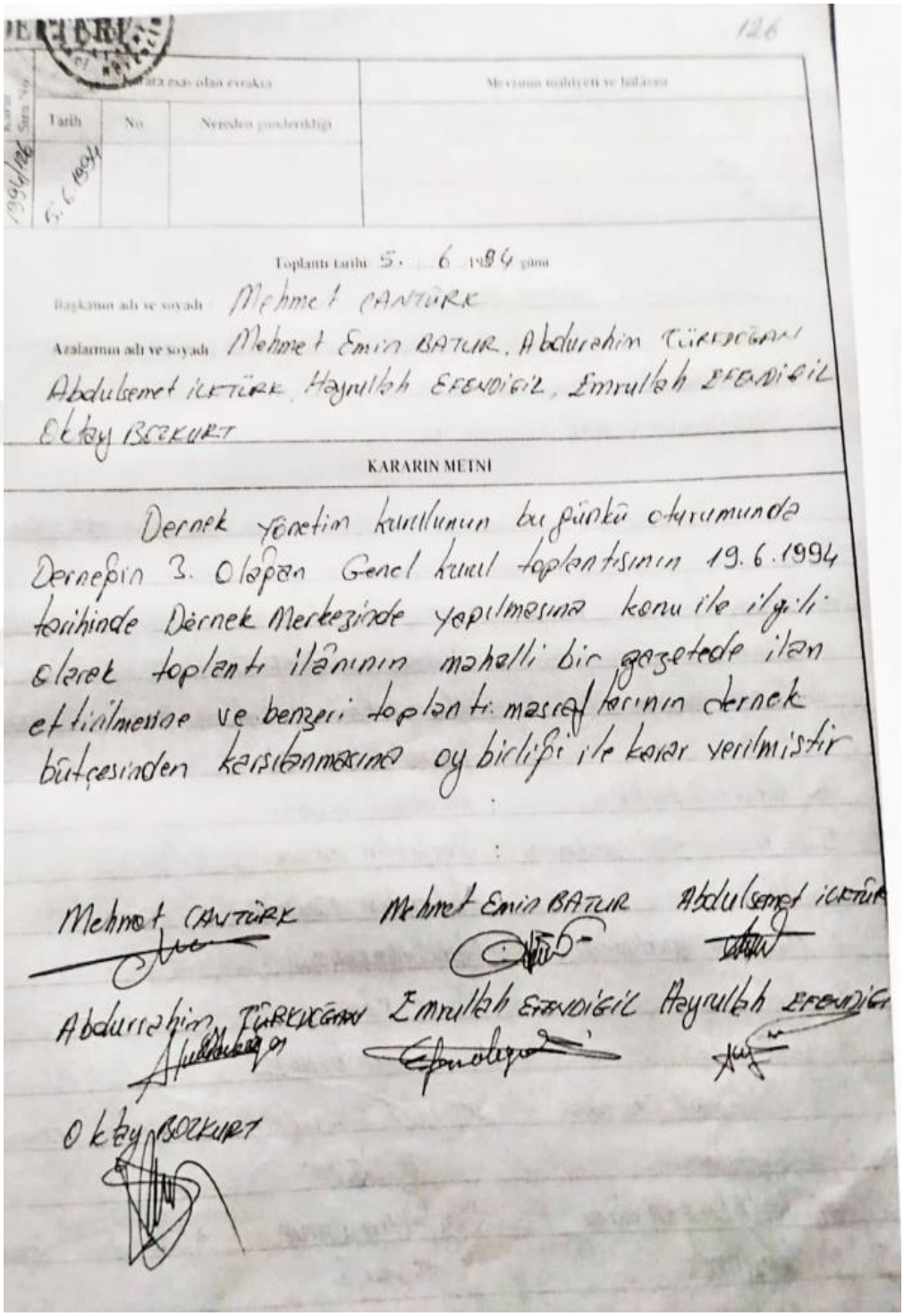

126

Tarih	No	Nereden gönderildiği
5.6.1994		

Toplantı tarihi 5. 6. 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı Mehmet Emin BATUR, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Abdulsemet ICTÜRK, Hayrullah EFENDİGİL, Emrullah EFENDİGİL, Oktay BOZKURT

KARARIN METNİ

Dernek yönetim kurulunun bu günkü oturumunda Derneğin 3. Olağan Genel kurul toplantısının 19.6.1994 tarihinde Dernek Merkezinde yapılmasına konu ile ilgili olarak toplantı ilânının mahalli bir gazetede ilan ettirilmesine ve benzeri toplantı masraflarının dernek bütçesinden karşılanmasına oy birliği ile karar verilmiştir

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR Abdulsemet ICTÜRK

Abdurrahim TÜRKDOĞAN Emrullah EFENDİGİL Hayrullah EFENDİGİL

Oktay BOZKURT

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-71: Dernek Yönetim Kurulu'nun 19 Haziran 1994 tarihli toplantı kararı

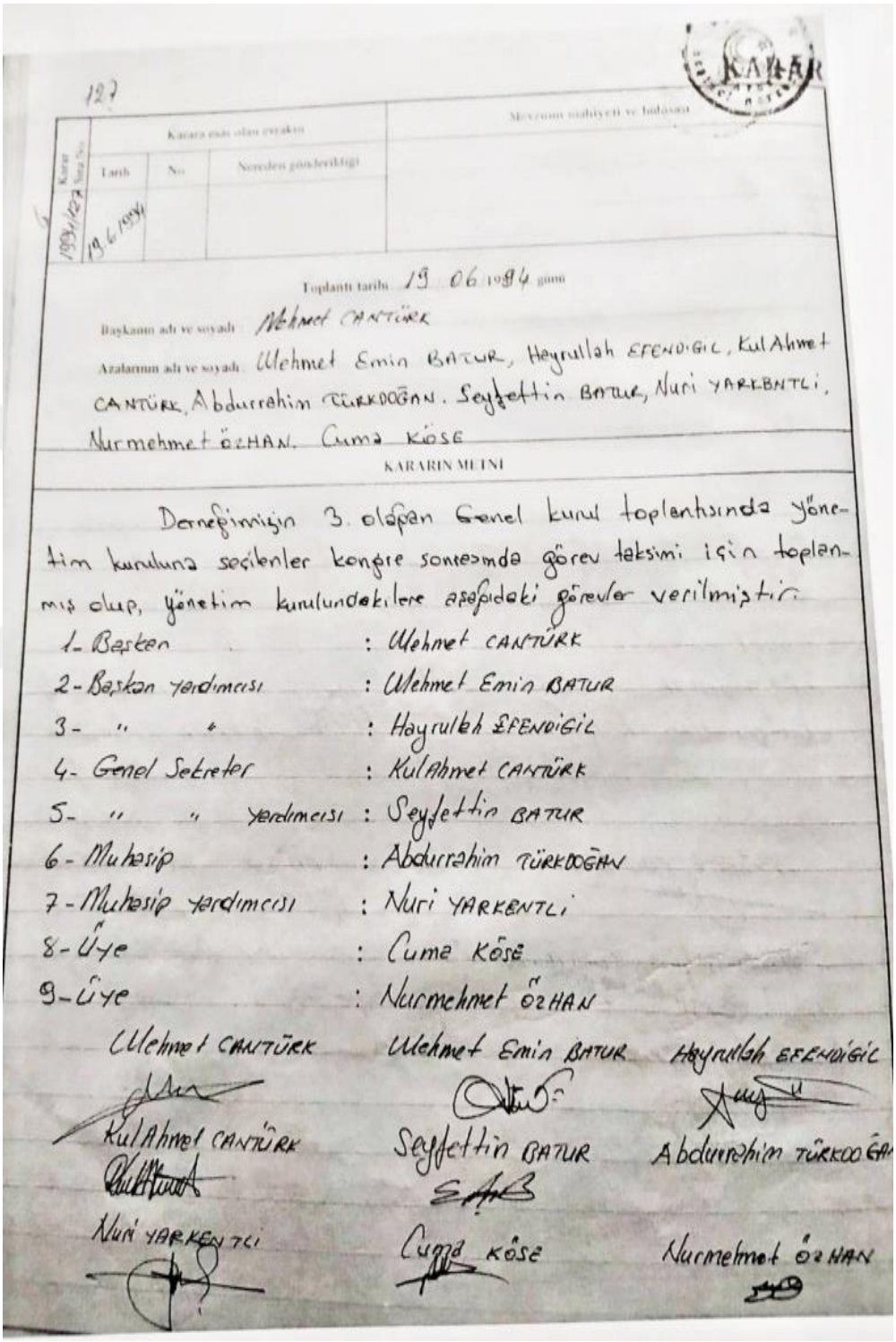

127

KARAR

Karara esas olan evrakın — Tarih: 19/6/1994 — No: — Sereden gönderildiği: — Mevzunun mahiyeti ve hulasası

Toplantı tarihi: 19 06 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azaların adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Hayrullah EFENDİGİL, KulAhmet CANTÜRK, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Seyfettin BATUR, Nuri YARKENTLİ, Nurmehmet ÖZHAN, Cuma KÖSE

KARARIN METNİ

Derneğimizin 3. olağan Genel kurul toplantısında yönetim kuruluna seçilenler kongre sonrasında görev taksimi için toplanmış olup, yönetim kurulundakilere aşağıdaki görevler verilmiştir.

1- Başkan : Mehmet CANTÜRK
2- Başkan yardımcısı : Mehmet Emin BATUR
3- " " : Hayrullah EFENDİGİL
4- Genel Sekreter : KulAhmet CANTÜRK
5- " " yardımcısı : Seyfettin BATUR
6- Muhasip : Abdurrahim TÜRKDOĞAN
7- Muhasip yardımcısı : Nuri YARKENTLİ
8- Üye : Cuma KÖSE
9- Üye : Nurmehmet ÖZHAN

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Hayrullah EFENDİGİL

KulAhmet CANTÜRK — Seyfettin BATUR — Abdurrahim TÜRKDOĞA

Nuri YARKENTLİ — Cuma KÖSE — Nurmehmet ÖZHAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-72: Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Ağustos 1994 tarihli toplantı kararı

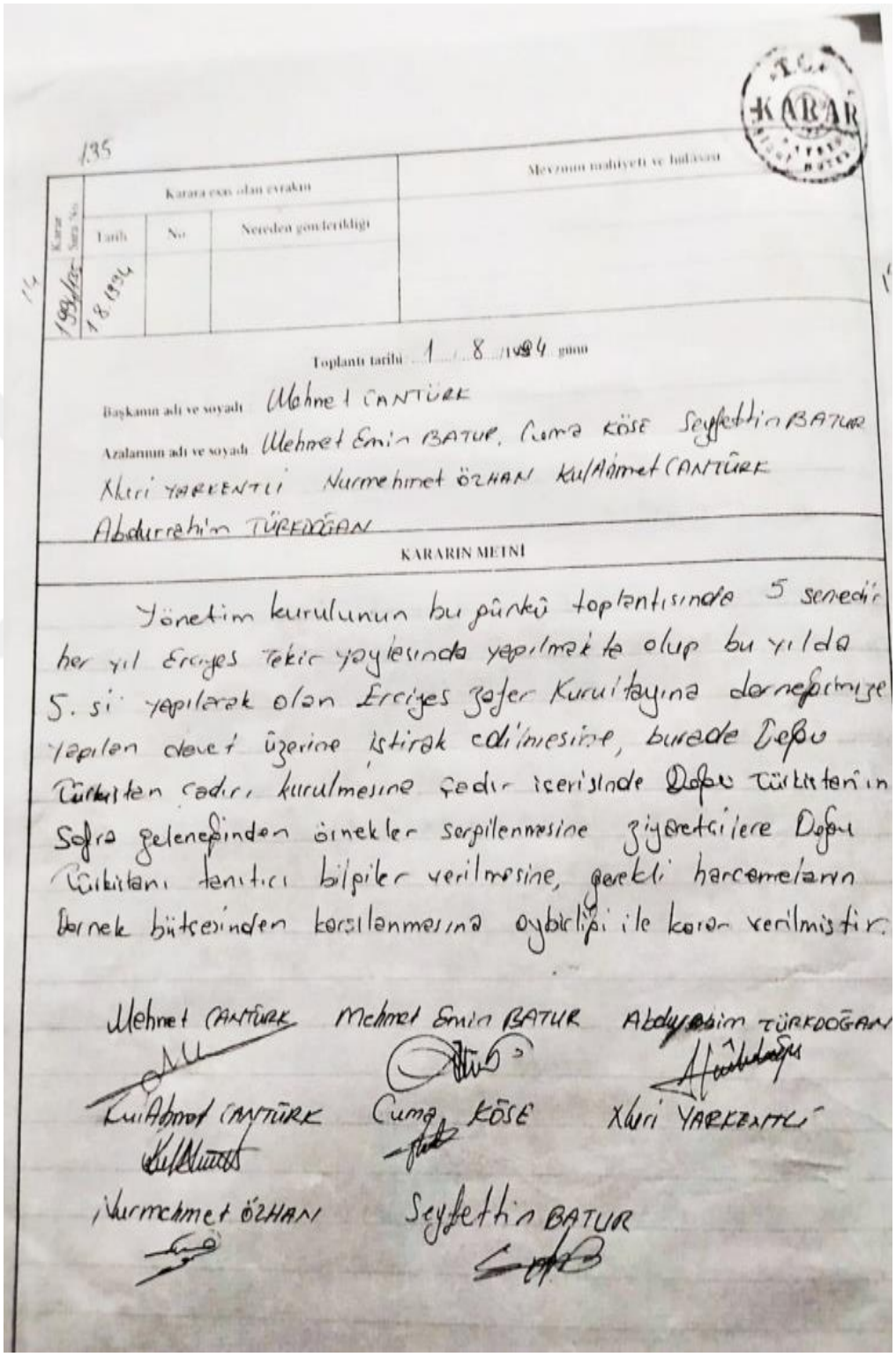

135

KARAR

Karara esas olan evrakın Tarih: 1.8.1994 No: Nereden gönderildiği:

Mevzunun mahiyeti ve hülasası

Toplantı tarihi 1 . 8 . 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı Mehmet Emin BATUR, Cuma KÖSE Seyfettin BATUR Xkeri YARKENTLI Nurmehmet ÖZHAN KulAhmet CANTÜRK Abdurrahim TÜRKDOĞAN

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bu şürkü toplantısında 5 senedir her yıl Erciyes Tekir yaylasında yapılmakta olup bu yılda 5. si yapılarak olan Erciyes Şefer Kurultayına derneğimize yapılan davet üzerine iştirak edilmesine, burada Doğu Türkistan çadırı kurulmasına çadır içerisinde Doğu Türkistan'ın Sofra geleneğinden örnekler sergilenmesine ziyaretçilere Doğu Türkistanı tanıtıcı bilgiler verilmesine, gerekli harcamaların Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR Abdurrahim TÜRKDOĞAN

KulAhmet CANTÜRK Cuma KÖSE Xkeri YARKENTLI

Nurmehmet ÖZHAN Seyfettin BATUR

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-73: Dernek Yönetim Kurulu'nun 1 Kasım 1994 tarihli toplantı kararı

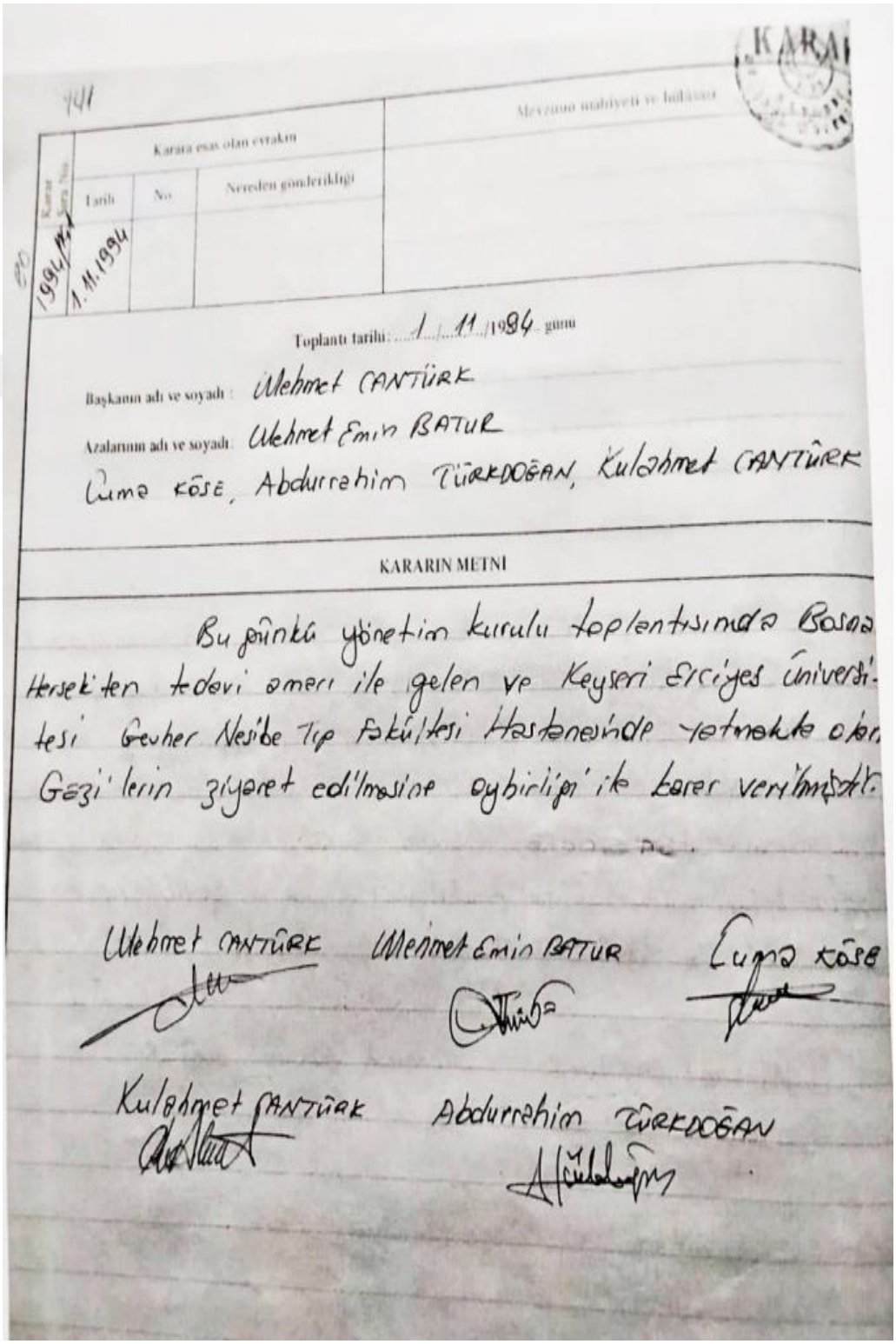

KARAR

741

Karar Sıra No	Karara esas olan evrakın Tarih	No	Nereden gönderildiği	Mevzunun mahiyeti ve hülasası
1994/ 82	1.11.1994			

Toplantı tarihi: 1 / 11 / 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR

Cuma KÖSE, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Kulahmet CANTÜRK

KARARIN METNİ

Bu günkü yönetim kurulu toplantısında Bosna Hersek'ten tedavi amacı ile gelen ve Keyseri Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Hastanesinde yatmakta olan Gazi'lerin ziyaret edilmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin BATUR Cuma KÖSE

Kulahmet CANTÜRK Abdurrahim TÜRKDOĞAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-74: Dernek Yönetim Kurulu'nun 10 Kasım 1994 tarihli toplantı kararı

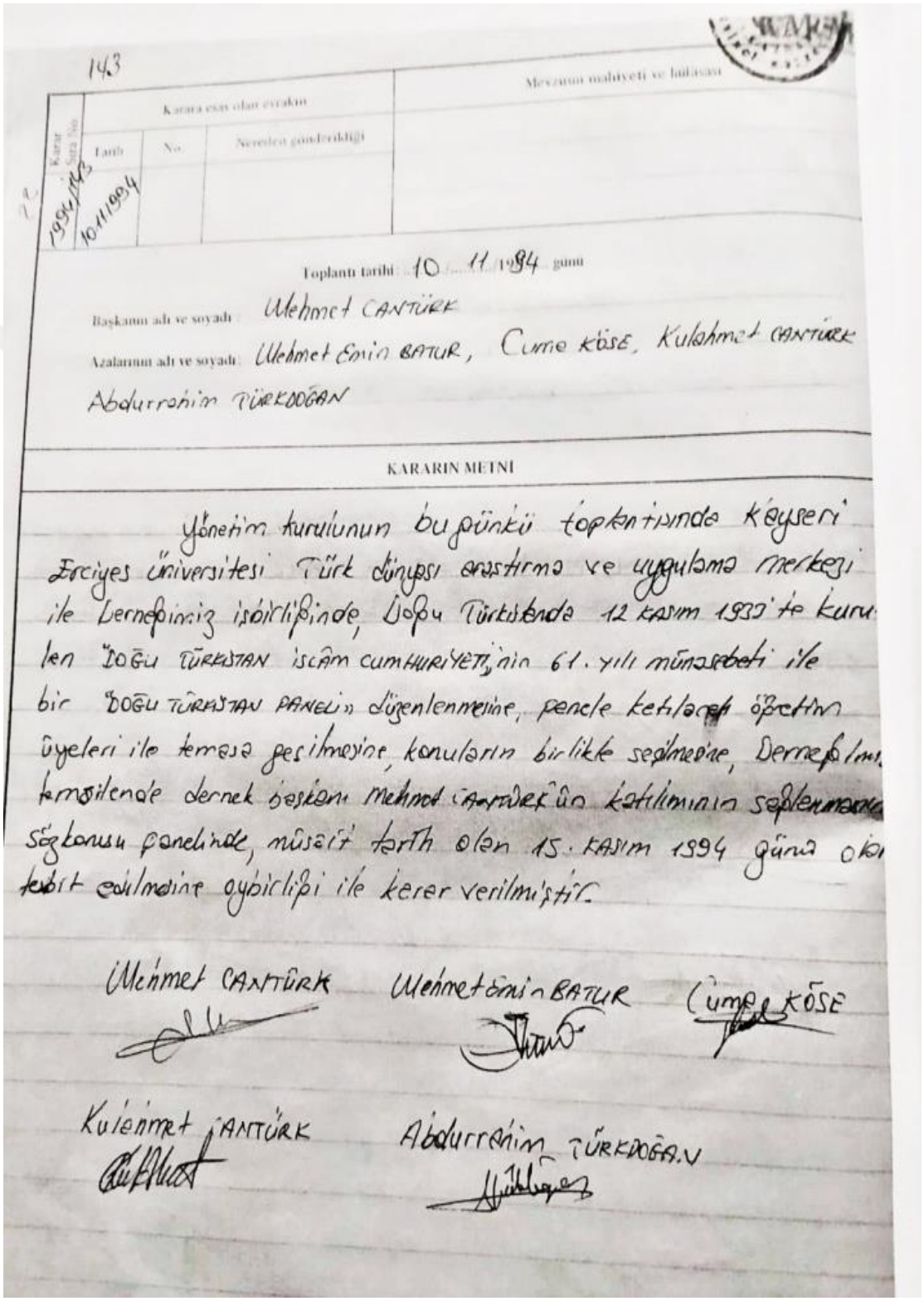

143

Karara esas olan evrakın — Tarih: 10/11/1994 — No: — Nereden gönderildiği: — Mevzunun mahiyeti ve hülasası

Karar Sıra No: 1994/143

Toplantı tarihi: 10 / 11 / 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Cuma KÖSE, Kulahmet CANTÜRK, Abdurrahim TÜRKDOĞAN

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bugünkü toplantısında Kayseri Erciyes Üniversitesi Türk dünyası araştırma ve uygulama merkezi ile Derneğimiz işbirliğinde, Doğu Türkistanda 12 kasım 1933'te kurulan "DOĞU TÜRKİSTAN İSLÂM CUMHURİYETİ"nin 61. yılı münasebeti ile bir "DOĞU TÜRKİSTAN PANELİ" düzenlenmesine, pencle ketiler öğretim üyeleri ile temasa geçilmesine, konuların birlikte seçilmesine, Derneğimiz temsilcisi dernek başkanı Mehmet CANTÜRK'ün katılımının sağlanması söz konusu panelinde, müsait tarih olan 15. KASIM 1994 günü olarak tesbit edilmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin BATUR — Cuma KÖSE

Kulahmet CANTÜRK — Abdurrahim TÜRKDOĞAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-75: "Doğu Türkistan Paneli Yapıldı" başlıklı haberin gazete kupürü

Doğu Türkistan Paneli yapıldı...

Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı, Doğu Türkistan'da müşterek kültür değerlerimizin araştırılması için Çin ile anlaşma yapılamasının bir zorunluluk olduğunu, Doğu Türkistan'ı Türk dünyasından ayrı düşünmenin mümkün olmadığını söyledi.

Türk Dünyası Araştırma Merkezi ile Doğu Türkistan Kültür Derneği tarafından düzenlenen "Doğu türkistan Paneli" Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi'nde yapıldı. Erciyes Üniverisitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Ahmet Uğur'un başkanlığını yaptığı panele, aynı fakülteden Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı, Doç. Dr. Mustafa Keskin konuşmacı olarak katıldı.

Doç.Dr. Abdülkadir Yuvalı, 1994 yılının Türkler için şanslı bir yıl olduğunu, Türk Kültürleri'nin kaynaşmaya başladığı bu yıldan itibaren Türk Dünyasının müşterek unsurlarının daha belirgin bir şeklide ortaya konulacağını kaydetti.

Özbekistan, Kırgızistan'ın Türk dünyasından ayrı düşünülemeyeceği gibi Doğu Türkistan'ın da ayrı düşünülemeyeceğini anlatana Doç. Dr. Yuvalı, şunları söyledi. "Doğu Türkistan, Türklerin islamiyetten önceki merkezlerini oluşturur. Türklerin antik çağının bulunması açısından önemli bir bölgedir. Bu nedenle Türkiye Çin ile kültür anlaşması çerçevesinde Türkistan'ın tarihini bulmalı, müşterek kültür değerlerinin araştırılması için anlaşmalar yapması gerekmektedir. Ayrıca, Doğu Türkistan'ın ekonomik ve siyasi yönden gelişmesine de yardımcı olmalıyız" dedi.

Doç. Dr. Mustafa Keskin ise, Doğu Türkisatn'da yaşayan milyonlarca Türk'ün tarih içinde asimile edildiğini belirterek, "Türk Hakanlarından Bilge Kağan, Doğu Türkistanlılara Çin'lilerin tatlı dili, ipeği ve güzel kızlarından uzak durmalarını, onların bölgesine mümkün oldukça geçmemelerini öğütlemişti. Ancak, Türkler Bilge Kağan'ın sözünü dinlemediler. Ve Çinliler tarafından asimile edildiler. Bugün de devam eden Asimilasyona karşı Türkiye'nin Doğu Türkisatan'a vakit kaybetmeden sahip çıkması gerekir" şeklinde konuştu.

Doğu Türkistan konulu panel E.Ü. Sabancı Kültür Sitesi'nde yapıldı.

Panele Doç. Dr. Ahmet Uğur Başkanlık etti. Konuşmacı olarak, Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı ve Doç.Dr. Mustafa Keskin katıldılar.

(**Kaynak:** *Recep Kanalga'nın Arşivi*)

Belge Ek-76: Dernek Yönetim Kurulu'nun 31 Aralık 1994 tarihli toplantı kararı

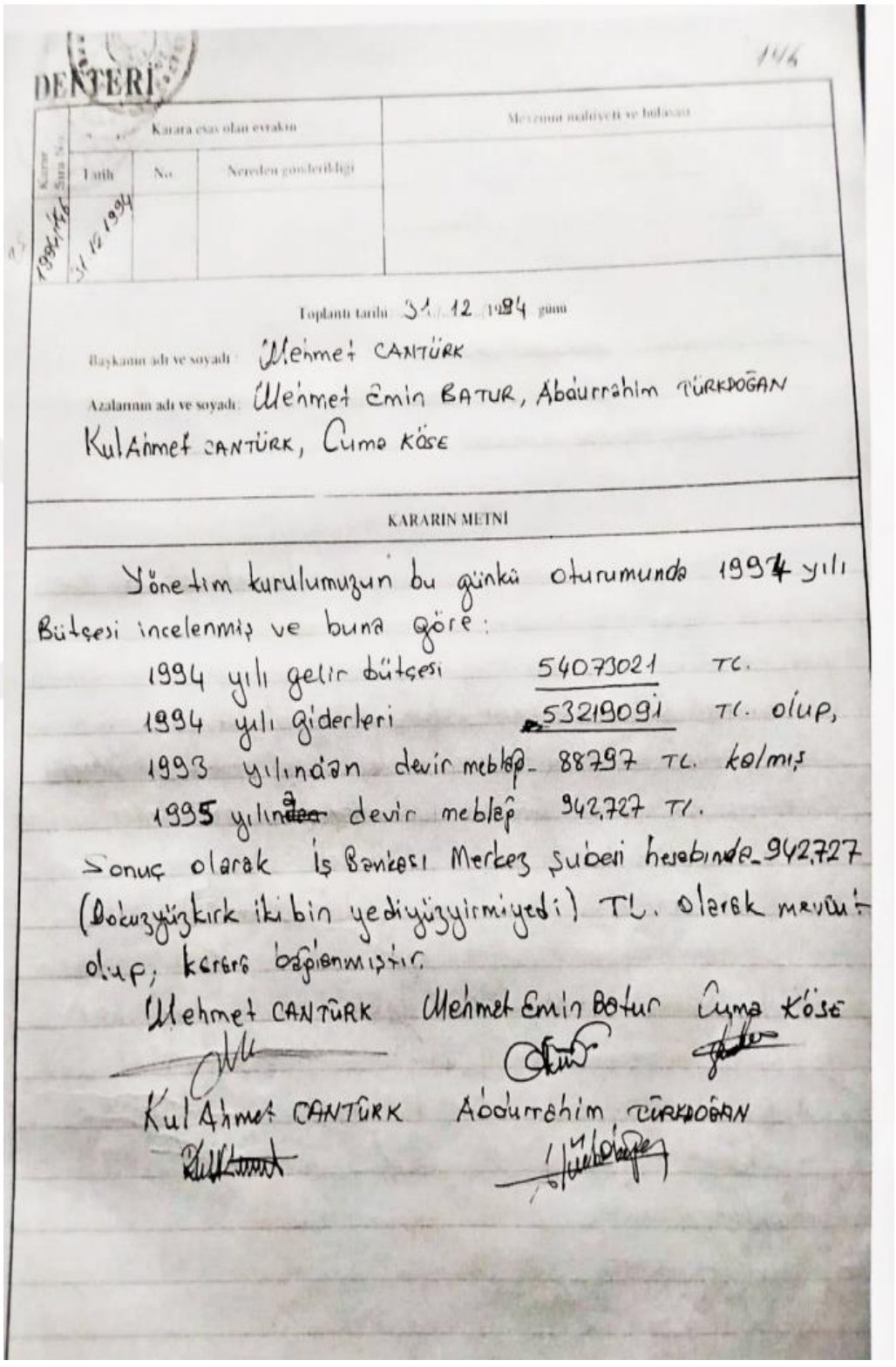

DEFTERİ

146

Karara esas olan evrakın

Tarih: 31 12 1994

No:

Nereden gönderildiği:

Mevzuun mahiyeti ve hulasası

Toplantı tarihi: 31 / 12 / 1994 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Abdurrahim TÜRKDOĞAN
Kul Ahmet CANTÜRK, Cuma KÖSE

KARARIN METNİ

Yönetim kurulumuzun bu günkü oturumunda 1994 yılı Bütçesi incelenmiş ve buna göre:

1994 yılı gelir bütçesi 54073021 TL.
1994 yılı giderleri 53219091 TL. olup,
1993 yılından devir mebleğ 88797 TL. kalmış
1995 yılına devir mebleğ 942.727 TL.

Sonuç olarak İş Bankası Merkez şubesi hesabında 942727 (Dokuzyüzkırk ikibin yediyüzyirmiyedi) TL. olarak mevcut olup; karara bağlanmıştır.

Mehmet CANTÜRK Mehmet Emin Batur Cuma Köse

Kul Ahmet CANTÜRK Abdurrahim TÜRKDOĞAN

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-77: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Nisan 1995 tarihli toplantı kararı

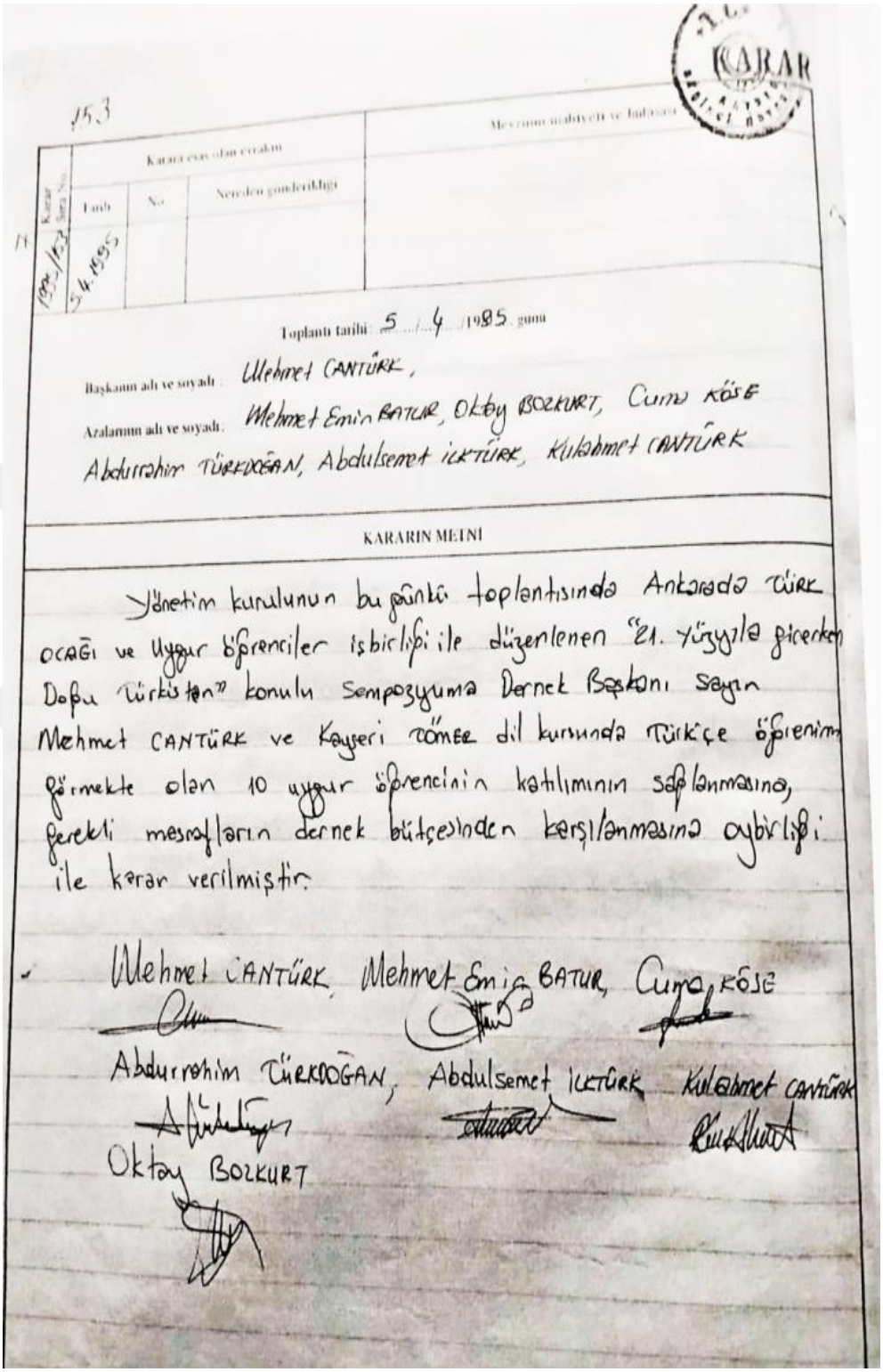

KARAR

153

Karara esas olan evrakın

Tarih: 5.4.1995 | No: | Nereden gönderildiği:

Toplantı tarihi: 5 / 4 / 1995 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK,

Azaların adı ve soyadı: Mehmet Emin BATUR, Oktay BOZKURT, Cuma KÖSE, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Abdulsemet İLKTÜRK, Kulahmet CANTÜRK

KARARIN METNİ

Yönetim kurulunun bugünkü toplantısında Ankarada Türk Ocağı ve Uygur öğrenciler işbirliği ile düzenlenen "21. yüzyıla girerken Doğu Türkistan" konulu Sempozyuma Dernek Başkanı Sayın Mehmet CANTÜRK ve Kayseri TÖMER dil kursunda Türkçe öğrenimi görmekte olan 10 uygur öğrencinin katılımının sağlanmasına, gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK, Mehmet Emin BATUR, Cuma KÖSE

Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Abdulsemet İLKTÜRK, Kulahmet CANTÜRK

Oktay BOZKURT

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-78: Dernek Yönetim Kurulu'nun 28 Haziran 1995 tarihli toplantı kararı

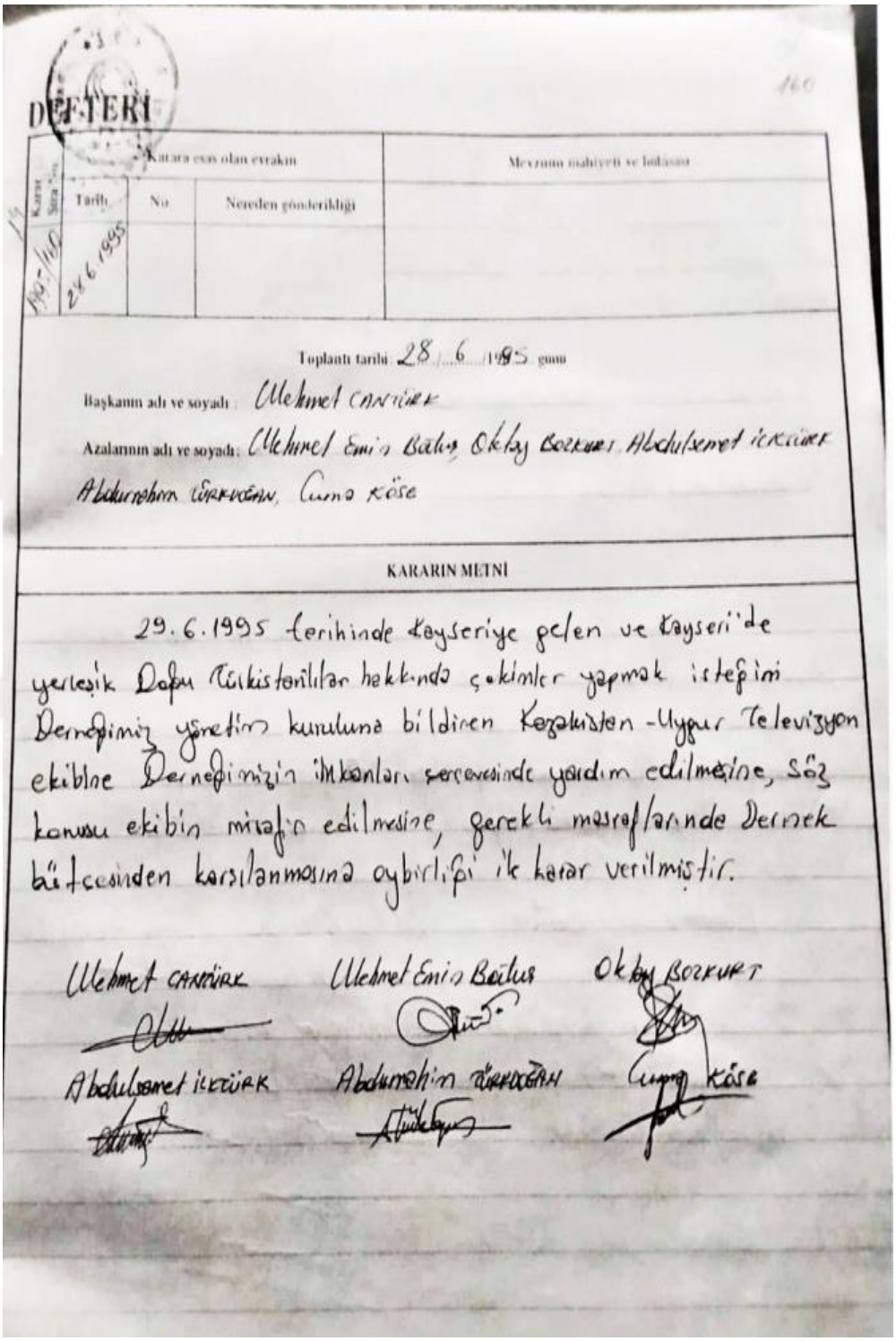

DEFTERİ

Karara esas olan evrakın			Mevzunun mahiyeti ve hülasası
Tarih	No	Nereden gönderildiği	
28.6.1995			

Toplantı tarihi: 28.6.1995 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Canbirak

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin Bulut, Oktay Bozkurt, Abdulsamet İlteriş, Abdurrahim Türkoğlu, Cuma Köse

KARARIN METNİ

29.6.1995 tarihinde Kayseriye gelen ve Kayseri'de yerleşik Doğu Türkistanlılar hakkında çalışmalar yapmak isteğini Derneğimiz yönetim kuruluna bildiren Kazakistan-Uygur Televizyon ekibine Derneğimizin imkanları çerçevesinde yardım edilmesine, söz konusu ekibin misafir edilmesine, gerekli masraflarında Dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet Canbirak — Mehmet Emin Bulut — Oktay Bozkurt

Abdulsamet İlteriş — Abdurrahim Türkoğlu — Cuma Köse

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-79: Dernek Yönetim Kurulu'nun 5 Temmuz 1995 tarihli toplantı kararı

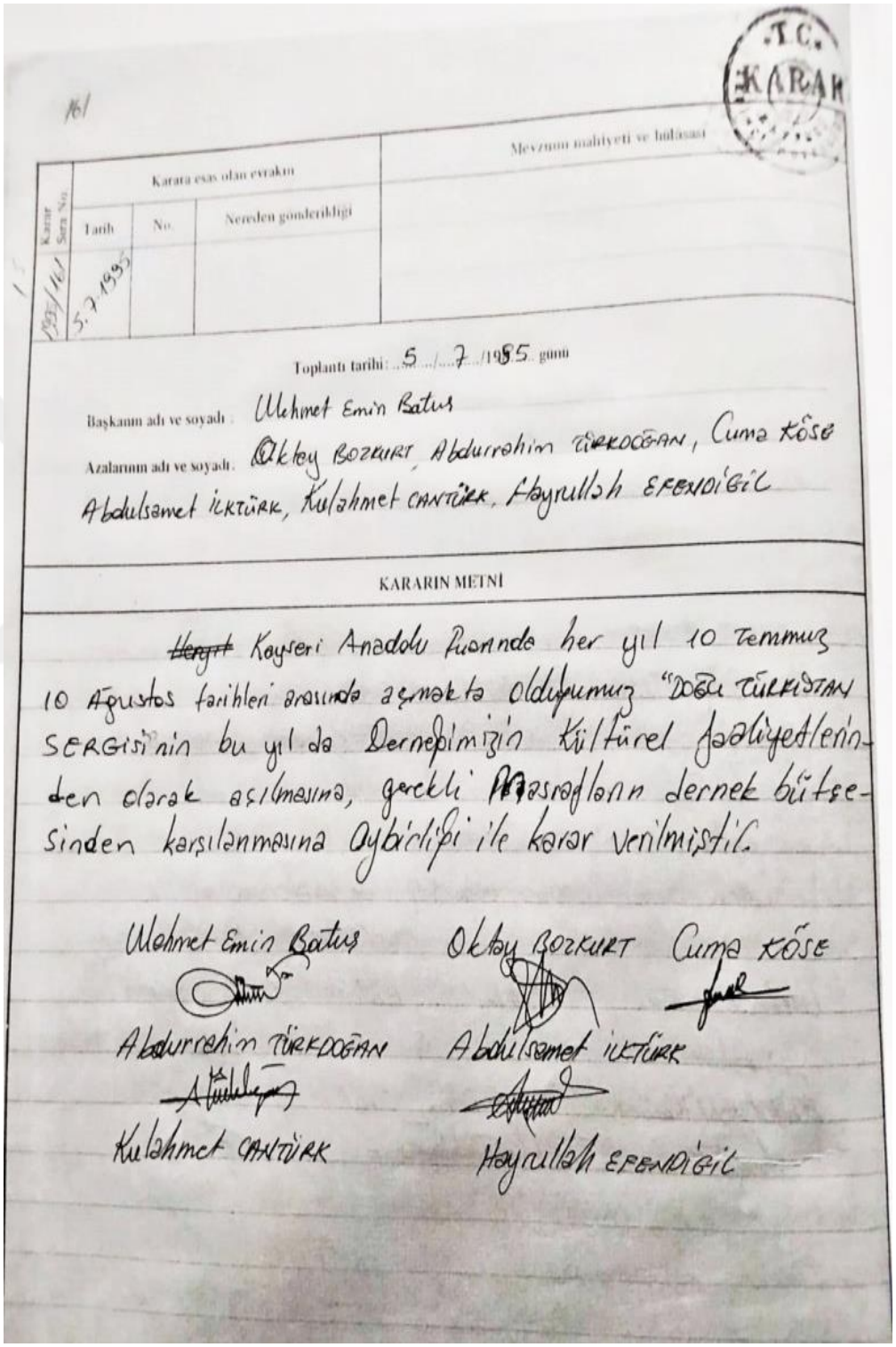

T.C.
KARAR

161

Karar Sıra No.	Karara esas olan evrakın Tarih	No.	Nereden gönderildiği	Mevzunun mahiyeti ve hulasası
1995/161	5.7.1995			

Toplantı tarihi: 5 /7 /1995 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet Emin Batus

Azalarının adı ve soyadı: Oktay BOZKURT, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Cuma KÖSE
Abdulsamet İLKTÜRK, Kulahmet CANTÜRK, Hayrullah EFENDİGİL

KARARIN METNİ

~~Hergün~~ Kayseri Anadolu Lisesinde her yıl 10 Temmuz 10 Ağustos tarihleri arasında açmakta olduğumuz "DOĞU TÜRKİSTAN SERGİSİ'nin bu yıl da Derneğimizin kültürel faaliyetlerinden olarak açılmasına, gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmişdir.

Mehmet Emin Batus — Oktay Bozkurt — Cuma KÖSE

Abdurrahim TÜRKDOĞAN — Abdulsamet İLKTÜRK

Kulahmet CANTÜRK — Hayrullah EFENDİGİL

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-80: Dernek Yönetim Kurulu'nun 25 Temmuz 1995 tarihli toplantı kararı

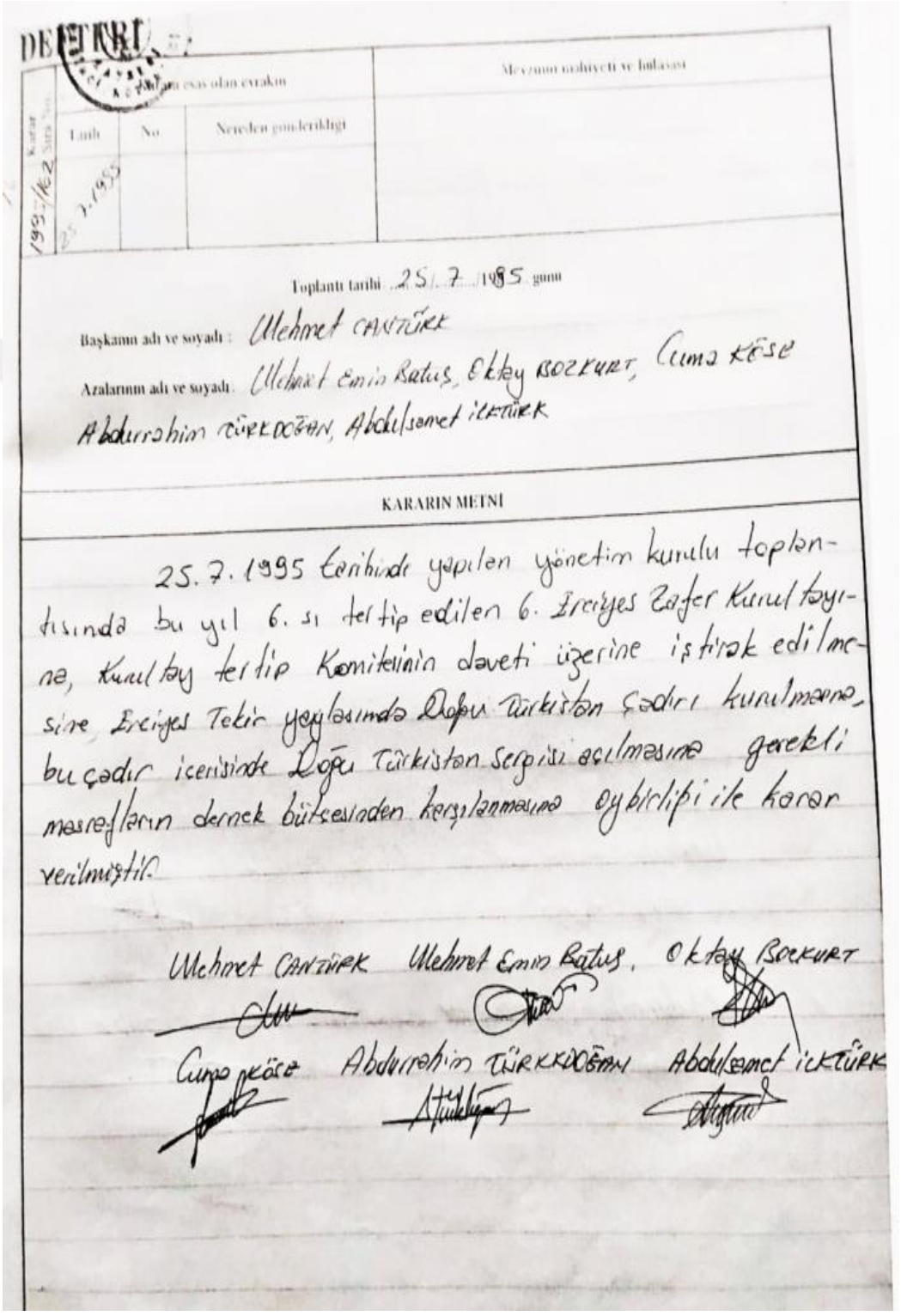

DEFTERİ

Esas olan evrakın			Mevzuun mahiyeti ve hülasası
Tarih	No	Nereden gönderildiği	
25.7.1995			

Toplantı tarihi 25.7.1995 günü

Başkanın adı ve soyadı: Mehmet CANTÜRK

Azalarının adı ve soyadı: Mehmet Emin Batuş, Oktay BOZKURT, Cuma KÖSE, Abdurrahim TÜRKDOĞAN, Abdulsamet İCKTÜRK

KARARIN METNİ

25.7.1995 tarihinde yapılan yönetim kurulu toplantısında bu yıl 6.sı tertip edilen 6. Erciyes Zafer Kurultayına, Kurultay tertip Komitesinin daveti üzerine iştirak edilmesine, Erciyes Tekir yaylasında Doğu Türkistan Şehidi kurulmasına, bu çadır içerisinde Doğu Türkistan Sergisi açılmasına gerekli masrafların dernek bütçesinden karşılanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Mehmet CANTÜRK — Mehmet Emin Batuş — Oktay BOZKURT

Cuma KÖSE — Abdurrahim TÜRKDOĞAN — Abdulsamet İCKTÜRK

(**Kaynak:** *Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Arşivi*)

Belge Ek-81: Mehmet Kasım Cantürk'ün kendisinin kaleme aldığı yayımlanmış çalışmalarının bir kısmını gösteren liste

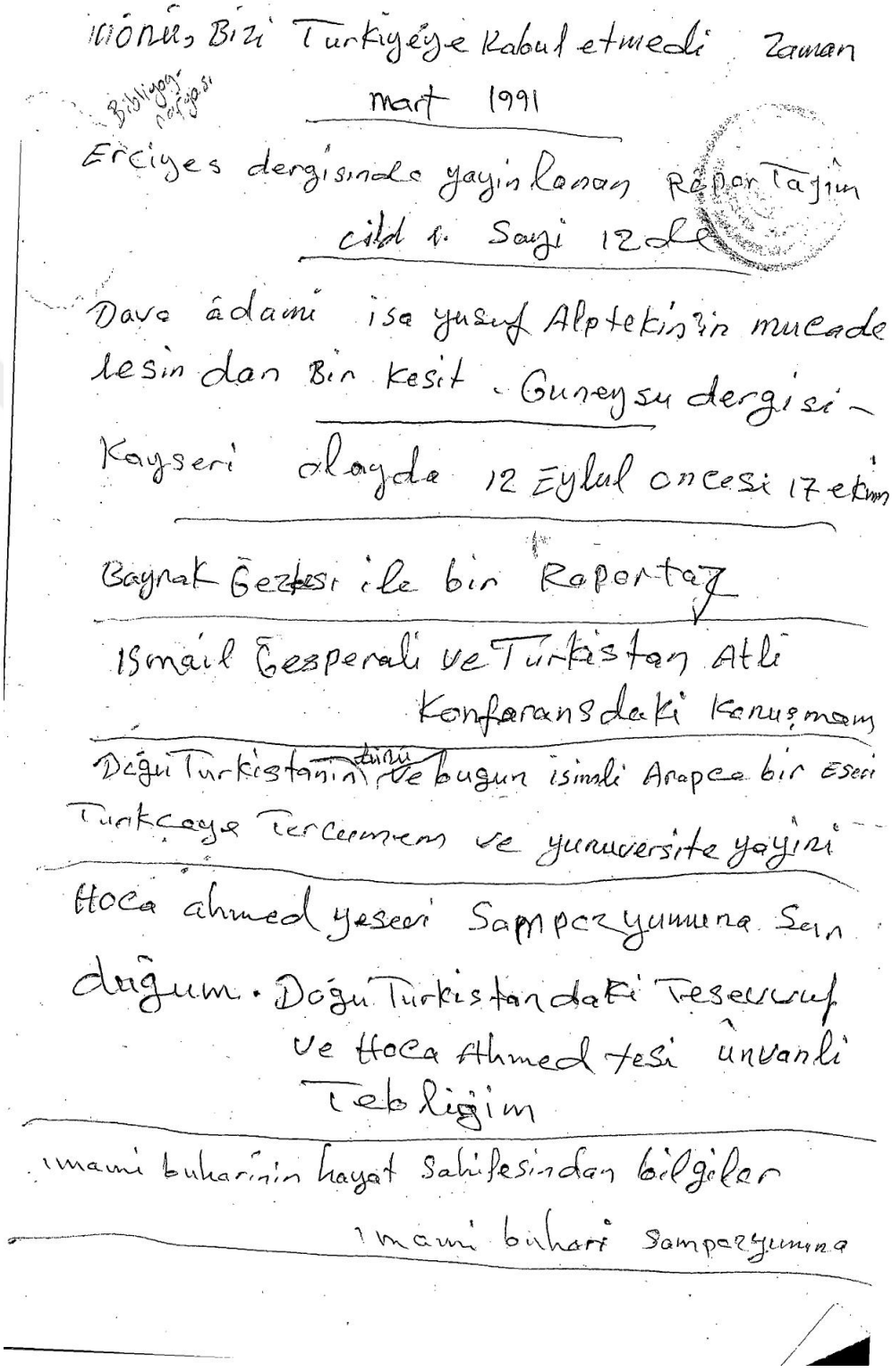

Bibliyografya Çalışması

Dönüş, Bizi Türkiyeye Kabul etmedi Zaman mart 1991

Erciyes dergisinde yayınlanan Reportaj cild 1. Sayi 12 de

Dava adamı isa yusuf Alptekin'in mucadelesinden Bir Kesit. Guneysu dergisi - Kayseri dergide 12 Eylul oncesi 17 ekim

Bayrak Gezetesi ile bir Raportaj

Ismail Gesperali ve Turkistan Atlı konferansdaki konuşmam

Doğu Turkistanın dünü ve bugun isimli Arapca bir eseri Turkcaya Tercumem ve yunuversite yayını

Hoca ahmed yeseri Sampar yununa San dugum. Doğu Turkistandaki Teseruf ve Hoca Ahmed tesi unvanlı Tebligim

Imami buharinin hayat sahifesindan bilgiler

Imami buhari Samparyunna

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-82: Mehmet Kasım Cantürk'ün 22 Ekim 1976 tarihli Bizim Anadolu gazetesinde yayımlanan "*Doğu Türkistan'da Türklerin Katli*" başlıklı yazısının kupürü

MİSAFİR KALEMLER

22 Ekim 1976

Doğu Türkistan'da Türklerin katli

Mehmet CANTÜRK

28 Eylül 1976 günü Ankara Radyosu öğle haberleri meyanında, Çin Halk Cumhuriyeti (Kızıl Çin)'in nükleer denemesi yaptığını ve nerede, nasıl, ve ne zaman yapıldığı hakkında her hangi bir açıklama yapılmadığını, ancak Çin kuvvetleri nükleer silâhlarını harbde değil sulhde kullanacağını açıkladığını bildirmektedir.

1973 senesi ve daha önceleri atom denemesi yapmışlardı. Atom imalâtı merkezi teşkilâtı Doğu Türkistanın Teklemakan kıyısı Kızıl Çin tarafından tehsis edilmişti. Çünkü atom radyasyonleri, Oraniyum, volfram gibi zengin madem kaynakları Doğu Türkistan topraklarından İstihsal olunuyordu.

Müteaddit defa yapılan denemelerden dünya efkârına duyulmuş olanları 1973 Temmuz ayının Ortalarındaki Lopnur Bölgesindeki deneme olmuş, bu denemenin duyulmasında Japon ve Hindistan hükûmetlerinin Çin Hindinde protesto'da bulunmasıydı.

Protesto'nun mahiyeti insanlık anlayışından tamamen yoksun, ancak kendi menfaatlerine mahsus bir nitelik taşımaktaydı. Çünkü Doğu Türkistan'da Kızıl Çin'in yaptığı atom denemesinden Japon ve Hindistan topraklarında Radyasyon Zehirlenmesi görülmüş, topraklarda stratejik haşareler tesbit edilmiş, Japon ve Hindistan Kızıl Çin'i bu yüzden protesto etmişti.

Doğu Türkistan'ın Lopnur Bölgesi ile Japonya ve Hindistan arasındaki Mesafe nazara alınırsa Doğu Türkistan ne kade insanın katledildiği vre Türk topraklarının ne kadar tahrib olunduğu kolaylıkça ortaya çıkmaktadır.

Bu durumu hür dünya olarak kim protesto etmişti? Kendini hür dünyanın jandarması sayanlar nerdelerdir? Bilhassa «INSANLARA HÜRRİYET» diye bağranı Türkiye'li sahte hürriyetçiler nerede?

İşte özledikleri hürriyet. Deprem oluyor, milyonlarca insan ölüyor. İdareciler kendilerini koruma tedbiri alıyor. Ölenlerin istatistikliğini ortaya çıkartarak açıklama yapmaya bile zamanları yok. Felâketzedeleri için hür dünyadan gelen yardım teklifini bile reddediyor. Ne insanların kıymeti, ne insana tanılan hürriyet. Mao'nun rejimi işte.

(Devamı 7. Sayfa'da)

(**Kaynak:** *İsmail Cengiz Türkeli'nin Arşivi*)

Belge Ek-83: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistanlıların Uyarısı", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 1 Ekim 1976, s. 3.

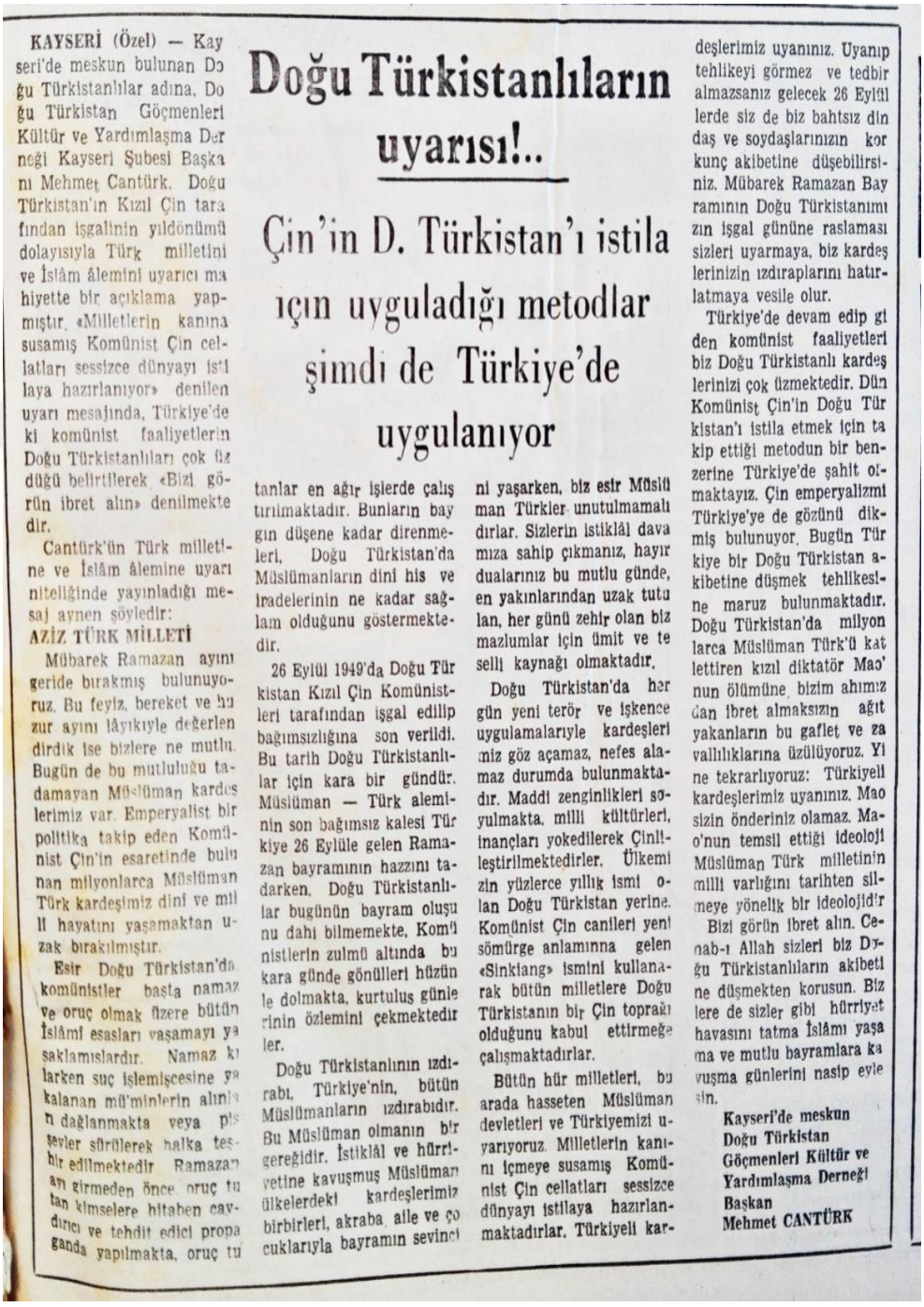

Doğu Türkistanlıların uyarısı!..

Çin'in D. Türkistan'ı istila için uyguladığı metodlar şimdi de Türkiye'de uygulanıyor

KAYSERİ (Özel) — Kayseri'de meskun bulunan Doğu Türkistanlılar adına, Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kayseri Şubesi Başkanı Mehmet Cantürk, Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgalinin yıldönümü dolayısıyla Türk milletini ve İslâm âlemini uyarıcı mahiyette bir açıklama yapmıştır. «Milletlerin kanına susamış Komünist Çin cellatları sessizce dünyayı istilaya hazırlanıyor» denilen uyarı mesajında, Türkiye'deki komünist faaliyetlerin Doğu Türkistanlıları çok üzdüğü belirtilerek «Bizi görün ibret alın» denilmektedir.

Cantürk'ün Türk milletine ve İslâm âlemine uyarı niteliğinde yayınladığı mesaj aynen şöyledir:

AZİZ TÜRK MİLLETİ

Mübarek Ramazan ayını geride bırakmış bulunuyoruz. Bu feyiz, bereket ve huzur ayını lâyıkıyle değerlendirdik ise bizlere ne mutlu. Bugün de bu mutluluğu tadamayan Müslüman kardeşlerimiz var. Emperyalist bir politika takip eden Komünist Çin'in esaretinde bulunan milyonlarca Müslüman Türk kardeşimiz dini ve milli hayatını yaşamaktan uzak bırakılmıştır.

Esir Doğu Türkistan'da komünistler başta namaz ve oruç olmak üzere bütün İslâmî esasları yaşamayı yasaklamışlardır. Namaz kılarken suç işlemişcesine yakalanan mü'minlerin alnına dağlanmakta veya pis şeyler sürülerek halka teşhir edilmektedir. Ramazan ayı girmeden önce oruç tutan kimselere hitaben caydırıcı ve tehdit edici propaganda yapılmakta, oruç tutanlar en ağır işlerde çalıştırılmaktadır. Bunların baygın düşene kadar direnmeleri, Doğu Türkistan'da Müslümanların dini his ve iradelerinin ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir.

26 Eylül 1949'da Doğu Türkistan Kızıl Çin Komünistleri tarafından işgal edilip bağımsızlığına son verildi. Bu tarih Doğu Türkistanlılar için kara bir gündür. Müslüman — Türk aleminin son bağımsız kalesi Türkiye 26 Eylüle gelen Ramazan bayramının hazzını tadarken, Doğu Türkistanlılar bugünün bayram oluşunu dahi bilmemekte, Komünistlerin zulmü altında bu kara günde gönülleri hüzünle dolmakta, kurtuluş günlerinin özlemini çekmektedirler.

Doğu Türkistanlının ızdırabı, Türkiye'nin, bütün Müslümanların ızdırabıdır. Bu Müslüman olmanın bir gereğidir. İstiklâl ve hürriyetine kavuşmuş Müslüman ülkelerdeki kardeşlerimiz birbirleri, akraba, aile ve çocuklarıyla bayramın sevincini yaşarken, biz esir Müslüman Türkler unutulmamalıdırlar. Sizlerin istiklâl davamıza sahip çıkmanız, hayır dualarınız bu mutlu günde, en yakınlarından uzak tutulan, her günü zehir olan biz mazlumlar için ümit ve teselli kaynağı olmaktadır.

Doğu Türkistan'da her gün yeni terör ve işkence uygulamalarıyle kardeşlerimiz göz açamaz, nefes alamaz durumda bulunmaktadır. Maddi zenginlikleri soyulmakta, milli kültürleri, inançları yokedilerek Çinileştirilmektedirler. Ülkemizin yüzlerce yıllık ismi olan Doğu Türkistan yerine, Komünist Çin canileri yeni sömürge anlamınna gelen «Sinkiang» ismini kullanarak bütün milletlere Doğu Türkistanın bir Çin toprağı olduğunu kabul ettirmeğe çalışmaktadırlar.

Bütün hür milletleri, bu arada hasseten Müslüman devletleri ve Türkiyemizi uyarıyoruz. Milletlerin kanını içmeye susamış Komünist Çin cellatları sessizce dünyayı istilaya hazırlanmaktadırlar. Türkiyeli kardeşlerimiz uyanınız. Uyanıp tehlikeyi görmez ve tedbir almazsanız gelecek 26 Eylül lerde siz de biz bahtsız din daş ve soydaşlarınızın kor kunç akibetine düşebilirsiniz. Mübarek Ramazan Bayramının Doğu Türkistanımızın işgal gününe raslaması sizleri uyarmaya, biz kardeşlerinizin ızdıraplarını hatırlatmaya vesile olur.

Türkiye'de devam edip giden komünist faaliyetleri biz Doğu Türkistanlı kardeşlerinizi çok üzmektedir. Dün Komünist Çin'in Doğu Türkistan'ı istila etmek için takip ettiği metodun bir benzerine Türkiye'de şahit olmaktayız. Çin emperyalizmi Türkiye'ye de gözünü dikmiş bulunuyor. Bugün Türkiye bir Doğu Türkistan akibetine düşmek tehlikesine maruz bulunmaktadır. Doğu Türkistan'da milyonlarca Müslüman Türk'ü katlettiren kızıl diktatör Mao'nun ölümüne, bizim ahımızdan ibret almaksızın ağıt yakanların bu gaflet ve zavallılıklarına üzülüyoruz. Yine tekrarlıyoruz: Türkiyeli kardeşlerimiz uyanınız. Mao sizin önderiniz olamaz. Mao'nun temsil ettiği ideoloji Müslüman Türk milletinin milli varlığını tarihten silmeye yönelik bir ideolojidir.

Bizi görün ibret alın. Cenab-ı Allah sizleri biz Doğu Türkistanlıların akibetine düşmekten korusun. Bizlere de sizler gibi hürriyet havasını tatma İslâmı yaşama ve mutlu bayramlara kavuşma günlerini nasip eylesin.

Kayseri'de meskun Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkan Mehmet CANTÜRK

(**Kaynak:** *Recep Kanalga'nın Arşivi*)

Belge Ek-84: Mehmet Kasım Cantürk, "Çin Doğu Türkistan'da Atom Denemesi Yaparken Sahte Hürriyet Kahramanları Neden Susuyor", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 22 Ekim 1976, s. 3.

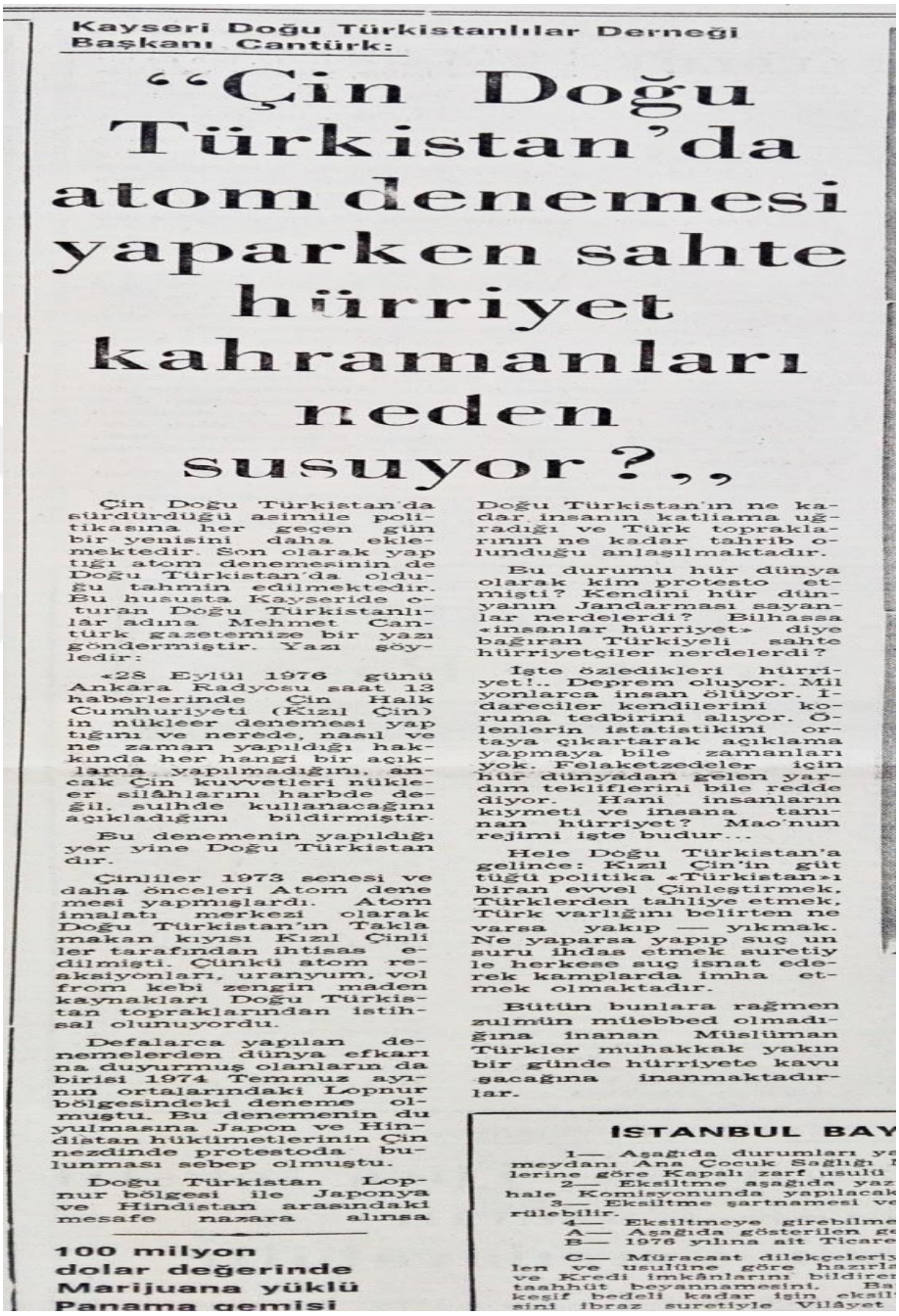

Kayseri Doğu Türkistanlılar Derneği Başkanı Cantürk:

"Çin Doğu Türkistan'da atom denemesi yaparken sahte hürriyet kahramanları neden susuyor?,,

Çin Doğu Türkistan'da sürdürdüğü asimile politikasına her geçen gün bir yenisini daha eklemektedir. Son olarak yaptığı atom denemesinin de Doğu Türkistan'da olduğu tahmin edilmektedir. Bu hususta Kayseride oturan Doğu Türkistanlılar adına Mehmet Cantürk gazetemize bir yazı göndermiştir. Yazı şöyledir:

«28 Eylül 1976 günü Ankara Radyosu saat 13 haberlerinde Çin Halk Cumhuriyeti (Kızıl Çin) in nükleer denemesi yaptığını ve nerede, nasıl ve ne zaman yapıldığı hakkında her hangi bir açıklama yapılmadığını, ancak Çin kuvvetleri nükleer silâhlarını harbde değil, sulhde kullanacağını açıkladığını bildirmiştir.

Bu denemenin yapıldığı yer yine Doğu Türkistan dır.

Çinliler 1973 senesi ve daha önceleri Atom deneme yapmışlardı. Atom imalatı merkezi olarak Doğu Türkistan'ın Takla makan kıyısı Kızıl Çinliler tarafından ihtisas edilmişti. Çünkü atom reaksiyonları, uranyum, volfrom kebi zengin maden kaynakları Doğu Türkistan topraklarından istihsal olunuyordu.

Defalarca yapılan denemelerden dünya efkarına duyurmuş olanların da birisi 1974 Temmuz ayının ortalarındaki Lopnur bölgesindeki deneme olmuştu. Bu denemenin duyulmasına Japon ve Hindistan hüktümetlerinin Çin nezdinde protestoda bulunması sebep olmuştu.

Doğu Türkistan Lopnur bölgesi ile Japonya ve Hindistan arasındaki mesafe nazara alınsa

100 milyon dolar değerinde Marijuana yüklü Panama gemisi

Doğu Türkistan'ın ne kadar insanın katliama uğradığı ve Türk topraklarının ne kadar tahrib olunduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumu hür dünya olarak kim protesto etmişti? Kendini hür dünyanın Jandarması sayanlar nerdelerdi? Bilhassa «insanlar hürriyet» diye bağıran Türkiyeli sahte hürriyetçiler nerdelerdi?

İşte özledikleri hürriyet!.. Deprem oluyor. Milyonlarca insan ölüyor. İdareciler kendilerini koruma tedbirini alıyor. Ölenlerin istatistikini ortaya çıkartarak açıklama yapmaya bile zamanları yok. Felaketzedeler için hür dünyadan gelen yardım tekliflerini bile redde diyor. Hani insanların kıymeti ve insana tanınan hürriyet? Mao'nun rejimi işte budur...

Hele Doğu Türkistan'a gelince: Kızıl Çin'in güttüğü politika «Türkistan»ı biran evvel Çinleştirmek, Türklerden tahliye etmek, Türk varlığını belirten ne varsa yakıp — yıkmak. Ne yaparsa yapıp suç unsuru ihdas etmek suretiyle herkese suç isnat ederek kamplarda imha etmek olmaktadır.

Bütün bunlara rağmen zulmün müebbed olmadığına inanan Müslüman Türkler muhakkak yakın bir günde hürriyete kavuşacağına inanmaktadırlar.

ISTANBUL BAY

1— Aşağıda durumları ye
meydanı Ana Çocuk Sağlığı
lerine göre Kapalı zarf usulü
2— Eksiltme aşağıda yaz
hale Komisyonunda yapılacak
3— Eksiltme şartnamesi ve
rülebilir.
4— Eksiltmeye girebilme
A— Aşağıda gösterilen gr
B— 1976 yılına ait Ticare
C— Müracaat dilekçeleriy
len ve usulüne göre hazırla
ve Kredi imkânlarını bildire
taahhüt beyannamesini. Ba
kesif bedeli kadar, işin ekali
sini ibraz suretiyle Vilâyet

(**Kaynak:** *Recep Kanalga'nın Arşivi*)

Belge Ek-85: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Zulüm Var", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 7 Mayıs 1976, s. 3.

Türkistanlılar Türkiyeli kardeşlerine sesleniyor

D. Türkistan'da zulüm var!..

Mehmet Cantürk

(Doğu Türkistan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kayseri Şubesi Başkanı)

Türkistan'da zulüm var!.. Izdırap, kan, göz yaşı var!. Türkistan esir!. Oradan can hıraş çağlıklar ve imdat sesleri geliyor. Tarihin şerefi bir milletin evlâtları öz Ana yurdunda imha ediliyor. Batı Türkistan'da Rus, Doğu Türkistan'da Çin emperyalizminin esaretinde milyonlarca kardeşimiz can çekişiyor. Binlerce cami yıkılıyor, mezarlar ulema türbeleri tahrip edilmiş, Kur'an-ı Kerimler ve Buharii şerifler yakılmaş, Türk alfabesi ve Türkçe yasaklanmıştır. Milyonlarca Müslüman Türk öz yurtlarından kızgın çöllere ve Sibirya cehennemine sürülmektedir. Milyonlarcası ise, en şen'i işkence usulleri ile Şehid edilmektedir. Türkistan'ın bütün yerüstü ve yeraltı zenginliklerı Rus ve Çin emperyalistlerı tarafından sömürülmektedir.

Bu gün yukarıdaki olaylara sahne olan Türkistan 24 Şubat 1881'de Petersburg'da yapılan bir anlaşma ile Rus ve Çin emperyalistleri tarafından paylaşıldı. Rusya, Batı; Çin, Doğu Türkistan'a sahip oluyordu. Tarihin başlangıcından beri emperyalist bir politika izleyen Çin, Doğu Türkistan'ı istilâ edince burada bir imha ve sömürü idaresi kurdu. Hür ve Bağımsız yaşamaya alışmış Türk Milleti, esaret ve zulme rıza gösteremezdi. Doğu Türkistan'ın her yerinde Çin emperyalizmine karşı kurtuluş mücadeleleri başladı. 1949'dan sonra da Komünist Çin'in zulmüne karşı şiddetli mukavemet devam ediyordu. 1940 yılından beri Çin istilâsına karşı direnen Osman Batur İslâmbay ve diğer mücahitler, Canım Han Vasif Kadı, Oraz Beğ, Mesut Sabri, Davut Kadı, Mehmet Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin'ler kızıl Çin ordusuna karşı kahramanca mücadeleler verdiler. Mücahitlerimiz büyük başarılar kazanmalarına rağmen tarihe «insan denizi» diye geçen Çin'den ardı arkası kesilmeyen kitleler halinde askerlerin gelmesi, düşmanın modern silâhlara sahip olması onun lehine puan teşkil ediyordu. Fakat mücahitlerimiz en iptidai silâhları ile Kahramanlık ve fedakârlık örneği vererek savaşı devam ettirdiler.

Kendilerini dünyaya «mazlum milletlerin hamisi» ilân eden batı dünyası ve Amerika, bütün dünyanın gözleri önünde, Doğu Türkistan'ın bu haline seyirci kaldılar, Türkistan'ın esaretine Çin karşısında ses çıkarmadılar. Bu durum emperyalizmin her çeşidinin Müslüman — Türk milletini imhaya yeminli olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğu Türkistan'lı mücahitlerimizin en kötü şartla bile kanlarının son damlasına kadar savaştılar. Düşmana teslim olmaktansa, kahramanca savaşıp şehid olmayı kendilerine şeref bildiler. Sonunda Doğu Türkistan'ın kurtuluş mücadelesi lideri OSMAN BATUR İSLAMBAY'ı etrafındaki kuvvetler tükenince Çinliler kalleşçe yakaladılar ve Urumçi'ye getirdiler. Urumçi'den yayın yapan Komünist Çin radyosu; mücahitleri «haydutlar, hırsızlar, hafiyeler, Amerikan Emperyalizminin uşakları, Çan Kay Şek'in casusları, caniler, gericiler...» ifadeleriyle suçluyordu. Bu ifadeler Kızıl Çin emperyalizminin ne kadar canavarlaşıp, iğrençleştiğini göstermektedir

Urumçi Komünist Radyosu «Halk Kurtuluş Ordusu»nun (Çin istilâ ordusu) duruma hakim olduğunu ve Kurulan bir halk mahkemesinde (!) Osman Batur ve arkadaşlarının yargılanıp, ölüm cezası verildiğini, cezanın Atlar arkasında sürüdürülerek infaz edilmesinden sonra, ibret olarak cesedin üç gün açıkta bırakılacağını bildiriyordu. İşte 29 Nisan 1951 Tarihi Türkistan'ın büyük mücahidi Osman Batur İslâmbay dedemiz böyle, hayvanlara bile reva görülemiyecek vahşetlerle şehid edilen bir sahneye şahid oluyordu.

«Halk Kurtuluş Ordusu»mu? Yoksa halkı idam ordusu mu? Evet Türkistan halkını imha ordusu. Bir toplumu yoketmek isteyen emperyalizm, o topluma kendini kurtarıcı (!) olarak lânse ediyor. Uyuşturmanın, aldatmacanın, bu derece iğrençliğin büyüğünü ortaya koymak için kelime bulamıyoruz.

Türkiye'mizde de oluyor. sizlere sesleniyoruz!... Türkiyemizdeki Komünist faaliyetleri bizleri çok üzüyor. Komünist Çin, Doğu Türkistan'ımızı istilâ için gerek kendi, gerekse içimizden satın aldığı uşakları milletimizin istikbali vatanımızın bekasını savunan milliyetçileri Emperyalizmin uşağı, olmakla, haydutluk, hırsızlık, yor. Kurtuluş için, Komünist gericilik ve faşistlikle suçluyor. Kurtuluş için, Komünist Çin idaresinin getirilmesini propaganda ediyorlardı. Ne acıdır ki, aynı şeyler bu gün Marksistler Rusçu ve Çinci olarak ikiye ayrılmışlar, 1950'lerde Çin hesabına bize hücum edip suçladıkları gibi sizleri de suçluyorlar. Bunlar gözü kapalı gidiyorlar. Gerçeklerden habersizler. Bizden ibret almıyorlar.

Türkiyeli kardeşlerimiz, Türkiye Radyolarından dinliyor, gazetelerden okuyoruz, «Halk Kurtuluş Orduları» kurmuşlar. Sizlere sesleniyoruz, Türkiyeli kardeşlerimiz!... 25 Sene önve biz Türkistan'lı kardeşlerinize karşı oynanan sahte kurtuluş oyunları sizlere de oynanmak isteniyor. Bunlar «sizi kurtaracağız» adı altın da sizleri yok etmek isteyen kızıl empertalizmin uşaklarıdırlar. Bu oyuna gelmeyiniz. Uyanık olunuz. Düşmanın cazip sloganları sizleri kandırmasın. Allah Kardeş Türkiyemizi bizim halimize düşmekten korusun.

Biz Doğu Türkistanlılar mücadele azmimizi kurtuluş ümidimizi hiçbir zaman kaybetmedik ve kaybetmeyeceğiz. Şehid edilişlerinin 25. yıl dönümünde Osman Batur İslâmbay, ve diğer mücahitlerin hatıraları kurtuluş ümidimizin kıvılcımları olmaktadır. Mücahitlerimizin hatırası yaşıyacak, düşmanımız bir gün kurtulacaktır. larımız kahrolacak vatanı Allah biz ilân.

(**Kaynak:** *Recep Kanalga'nın Arşivi*)

Belge Ek-86.A: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdülkadir Saidî (ö. 1978)", **Erciyes Dergisi**, S. 163, (Temmuz 1991), Kayseri, s. 22.

«Yaratıtı Hak dünyayı Muhammed dostluğuna
Dünyaya gelen gider bâki kalası değil» (22).

Kısaca söylemek gerekirse; Yunus, Anadolu'da yetişmiş, yukarıda isimlerini saydığımız şahsiyetler fibi düşünen, onların hayat anlayışına katılan, fakat onlardan farklı olarak Türk dilini kullanmadaki üstün başarısıyla Türk insanının gönlüne taht kurmuş, onları kendi yoluna yöneltmiş bir kişidir. Köprülü, Yunus ile Türk tasavvuf düşüncesinin kurucusu Ahmet Yesevi arasında şu mukâyeseyi yapmaktadır (23) :

«Hoca Ahmet Yesevi ile Yunus'un sanat unsurları hemen birbirinin aynıdır. Yalnız, Yunus'ta felsefi unsur daha geniş ve daha yüksek bir mâhiyet alarak sârih bir vücûdiye-i hayâliyye şekline girmiş olduğu gibi, ifâde de didaktik, kuru mâhiyetten kurtularak lirik ve canlı bir şekil almıştır... Bütün Türk edebiyâtı, menşelerinden bugüne kadar, ondan (Yunus'tan) daha büyük bir mutasavvıf şâir yetiştirememiştir».

DİPNOTLAR

1 — Faruk Timurtaş, **Yunus Emre Divanı**, Ank. 1980, s, I; Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ank. 1981, s, 271.
2 — Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, İst. 1985, s, 147-148.
3 — Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi**, İst. 1984, s. 420-427; Ahmet Ağırakça, «Menâkibu'l-Kudsiyyeye Göre Babai Şeyhi Muhlis Pasa'nın Anadolu Selçuklu Tahtına Geçişi», **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, İst. 1984, Sayı : 34, s. 91-100.
4 — Geniş bilgi için bak. Osman Turan, s. 438-443.
5 — Bütün bu gelişmelerin kronolojik bir özeti için bak. Abdülkadir Gölpınarlı, **Yunus Emre ve Tasavvuf**, İst. 1961, s. 1-9.
6 — Fazlullah b, Ömeri, **Mesâliku'l-Ebsâr**, (Yaşar Yücel, Çoban oğulları Beyliği-Candar oğulları Beyliği, Ank, 1988'in ekleri arasında terceme edilerek basılan Anadolu ile ilgili kısımdan alınmıştır), s. 186; W, Heyd, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**, (Çev : Enver Ziya Karal) Ank. 1975, s. 596 ve devamı.
7 — Timurtaş, s. 48-49.
8 — Timurtaş, s. 48.
9 — Köprülü, s. 264.
10 — Köprülü, s. 279; Ahmet Kabaklı, **Yunus Emre**, İst. 1987, s. 26.
11 — Köprülü, s. 266-267.
12 — Gölpınarlı, s. 43.
13 — Gölpınarlı, s. 65-66.
14 — Aynı yer.
15 — Gölpınarlı, s. 17, 50, 66.
16 — Köprülü, s. 274.
17 — Köprülü, s. 305-327.
18 — Köprülü, s. 325.

22

Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdulkâdir Saidî (ö. 1978)

Mehmet CANTÜRK

Kendisinden, 1954-1958 yılları arasında yüksek din eğitimini almış olduğum ve Türkiye'yi verdiği bilgiler ışığında tanıdığım üstad, büyük edebiyatçı Abdulkadir Saidi'nin hayatını anlatmak gâyesiyle bu yazıyı kaleme alıyoruz.

Kaşgar'da «Edip Mahdum» diye ün salan, Türk Edebiyatının yanında Arap ve Fars Edebiyatına da geniş vukufu bulunan üstadın Saidi nispeti, ikinci mahlası durumuna gelmiştir. Babasının adına istinâden Saidi olarak tanınmış olmasına rağmen, edebiyattaki şöhreti bu ismi ikinci plana itmiştir. Doğu Türkistan'ın çileli insanlarından olan Edib Mahdum'un zenginlik ve alimlik gibi meziyetleri komünist Çin tarafından kendisine büyük eziyetler yapılmasına sebeb olmuş ve Kaşgar'dan Yarkent'e kaçmak zorunda kalmıştır.

Çinliler, Doğu Türkistan'daki Türk unsurunu sınıflandırırken, merhuma da kapitalist ve ruhani lider diye iki sıfat yakıştırmışlardır. Böyle damgalanan merhum, babasından kalan servetini çeşitli yerlerde imaret, okul, çeşme, köprü gibi hayır yolunda sarfetmiştir. Bu faliyetlerine yönetimin verdiği karşılık ise, en fazla hayrı dokunduğu Yeni Östeng Köyü ahâlisini aleyhine kışkırtıp, üstada bir hafta boyunca işkence yaptırmak olmuştur. Bu arada üstada kâtillik ve ırza tecavüze varıncaya kadar çeşitli iftiralar atmıştır. Edip Mahdum Yarkent'e geldiğinde rastladığı ilk medreseye girer ve ulemâdan kimlerin yaşadığını sorar. Söylenenler arasında tanıdığı bir isim çıkmış ve onunla buluşur. Bu zat Yarkent'in eski kâdı'-kudatlarından olan Abdullah **Mahdum Hacı**'dır.

Zamanın Çin Yönetimince göstermelik kadı'l-kudat olarak atanan Emin Âlem, şahsi nüfuzunu kullanarak, üstadı, Reste Medresesine müderris tâyinini sağlar. Göstermelik bir tô-

19 — Hallâc'ın savunduğu sistemle ilgili geniş bilgi için bak. Süleylan Ateş, **İşari Tefsir Okulu**, Ank. 1974, s. 270 ve devamı.
20 — Timurtaş, s. 194.
21 — Kur'ân-ı Kerim, Bakara, 30-34.
22 — Kabaklı, s. 185. Nitekim sufiler arasında yaygın bir kudsi hadise göre Allah şöyle demiştir : «Eğer sen olmasaydın alemi yaratmazdım.»
23 — Köprülü, s. 336.

Belge Ek-86.B: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistanlı Büyük Âlim Abdülkadir Saidî (ö. 1978)", **Erciyes Dergisi**, S. 163, (Temmuz 1991), Kayseri, s. 23.

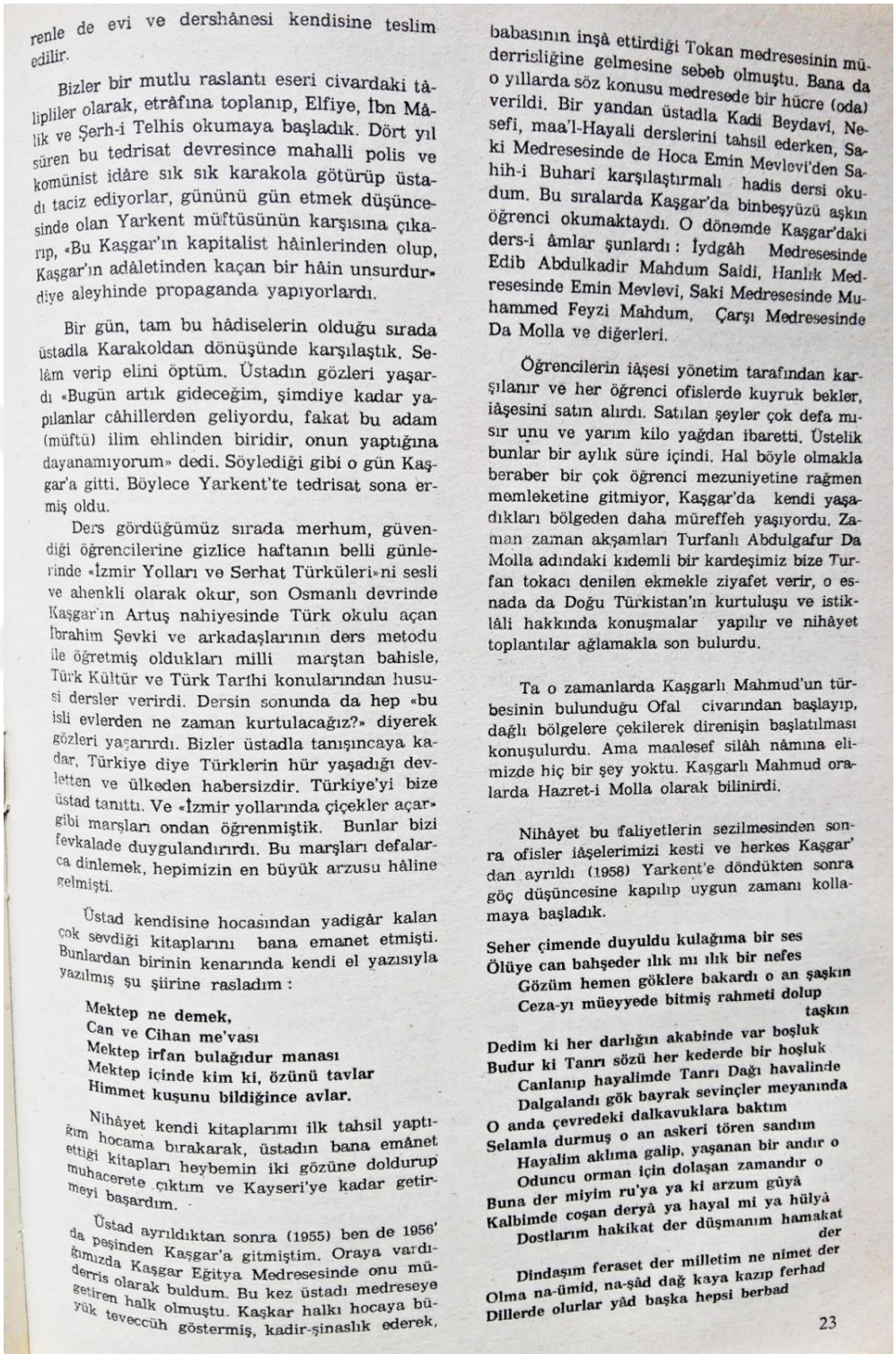

renle de evi ve dershânesi kendisine teslim edilir.

Bizler bir mutlu raslantı eseri civardaki tâlipliler olarak, etrâfına toplanıp, Elfiye, İbn Mâlik ve Şerh-i Telhis okumaya başladık. Dört yıl süren bu tedrisat devresince mahalli polis ve komünist idâre sık sık karakola götürüp üstadı taciz ediyorlar, gününü gün etmek düşüncesinde olan Yarkent müftüsünün karşısına çıkarıp, «Bu Kaşgar'ın kapitalist hâinlerinden olup, Kaşgar'ın adâletinden kaçan bir hâin unsurdur» diye aleyhinde propaganda yapıyorlardı.

Bir gün, tam bu hâdiselerin olduğu sırada üstadla Karakoldan dönüşünde karşılaştık. Selâm verip elini öptüm. Üstadın gözleri yaşardı «Bugün artık gideceğim, şimdiye kadar yapılanlar câhillerden geliyordu, fakat bu adam (müftü) ilim ehlinden biridir, onun yaptığına dayanamıyorum» dedi. Söylediği gibi o gün Kaşgar'a gitti. Böylece Yarkent'te tedrisat sona ermiş oldu.

Ders gördüğümüz sırada merhum, güvendiği öğrencilerine gizlice haftanın belli günlerinde «İzmir Yolları ve Serhat Türküleri»ni sesli ve ahenkli olarak okur, son Osmanlı devrinde Kaşgar'ın Artuş nahiyesinde Türk okulu açan İbrahim Şevki ve arkadaşlarının ders metodu ile öğretmiş oldukları milli marştan bahisle, Türk Kültür ve Türk Tarihi konularından hususi dersler verirdi. Dersin sonunda da hep «bu isli evlerden ne zaman kurtulacağız?» diyerek gözleri yaşarırdı. Bizler üstadla tanışıncaya kadar, Türkiye diye Türklerin hür yaşadığı devletten ve ülkeden habersizdir. Türkiye'yi bize üstad tanıttı. Ve «İzmir yollarında çiçekler açar» gibi marşları ondan öğrenmiştik. Bunlar bizi fevkalade duygulandırırdı. Bu marşları defalarca dinlemek, hepimizin en büyük arzusu hâline gelmişti.

Üstad kendisine hocasından yadigâr kalan çok sevdiği kitaplarını bana emanet etmişti. Bunlardan birinin kenarında kendi el yazısıyla yazılmış şu şiirine rasladım :

Mektep ne demek,
Can ve Cihan me'vası
Mektep irfan bulağıdur manası
Mektep içinde kim ki, özünü tavlar
Himmet kuşunu bildiğince avlar.

Nihâyet kendi kitaplarımı ilk tahsil yaptığım hocama bırakarak, üstadın bana emânet ettiği kitapları heybemin iki gözüne doldurup muhacerete çıktım ve Kayseri'ye kadar getirmeyi başardım.

Üstad ayrıldıktan sonra (1955) ben de 1956'da peşinden Kaşgar'a gitmiştim. Oraya vardığımızda Kaşgar Eğitya Medresesinde onu müderris olarak buldum. Bu kez üstadı medreseye getiren halk olmuştu. Kaşkar halkı hocaya büyük teveccüh göstermiş, kadir-şinaslık ederek, babasının inşâ ettirdiği Tokan medresesinin müderrisliğine gelmesine sebeb olmuştu. Bana da o yıllarda söz konusu medresede bir hücre (oda) verildi. Bir yandan üstadla Kadi Beydavi, Nesefi, maa'l-Hayali derslerini tahsil ederken, Saki Medresesinde de Hoca Emin Mevlevi'den Sahih-i Buhari karşılaştırmalı hadis dersi okudum. Bu sıralarda Kaşgar'da binbeşyüzü aşkın öğrenci okumaktaydı. O dönemde Kaşgar'daki ders-i âmlar şunlardı : İydgâh Medresesinde Edib Abdulkadir Mahdum Saidi, Hanlık Medresesinde Emin Mevlevi, Saki Medresesinde Muhammed Feyzi Mahdum, Çarşı Medresesinde Da Molla ve diğerleri.

Öğrencilerin iâşesi yönetim tarafından karşılanır ve her öğrenci ofislerde kuyruk bekler, iâşesini satın alırdı. Satılan şeyler çok defa mısır unu ve yarım kilo yağdan ibaretti. Üstelik bunlar bir aylık süre içindi. Hal böyle olmakla beraber bir çok öğrenci mezuniyetine rağmen memleketine gitmiyor, Kaşgar'da kendi yaşadıkları bölgeden daha müreffeh yaşıyordu. Zaman zaman akşamları Turfanlı Abdulgafur Da Molla adındaki kıdemli bir kardeşimiz bize Turfan tokacı denilen ekmekle ziyafet verir, o esnada da Doğu Türkistan'ın kurtuluşu ve istiklâli hakkında konuşmalar yapılır ve nihâyet toplantılar ağlamakla son bulurdu.

Ta o zamanlarda Kaşgarlı Mahmud'un türbesinin bulunduğu Ofal civarından başlayıp, dağlı bölgelere çekilerek direnişin başlatılması konuşulurdu. Ama maalesef silâh nâmına elimizde hiç bir şey yoktu. Kaşgarlı Mahmud oralarda Hazret-i Molla olarak bilinirdi.

Nihâyet bu faliyetlerin sezilmesinden sonra ofisler iâşelerimizi kesti ve herkes Kaşgar'dan ayrıldı (1958) Yarkent'e döndükten sonra göç düşüncesine kapılıp uygun zamanı kollamaya başladık.

Seher çimende duyuldu kulağıma bir ses
Ölüye can bahşeder ılık mı ılık bir nefes
Gözüm hemen göklere bakardı o an şaşkın
Ceza-yı müeyyede bitmiş rahmeti dolup taşkın
Dedim ki her darlığın akabinde var boşluk
Budur ki Tanrı sözü her kederde bir hoşluk
Canlanıp hayalimde Tanrı Dağı havalinde
Dalgalandı gök bayrak sevinçler meyanında
O anda çevredeki dalkavuklara baktım
Selamla durmuş o an askeri tören sandım
Hayalim aklıma galip, yaşanan bir andır o
Oduncu orman için dolaşan zamandır o
Buna der miyim ru'ya ya ki arzum güyâ
Kalbimde coşan deryâ ya hayal mi ya hülyâ
Dostlarım hakikat der düşmanım hamakat der

Dindaşım feraset der milletim ne nimet der
Olma na-ümid, na-şâd dağ kaya kazıp ferhad
Dillerde olurlar yâd başka hepsi berbad

23

Belge Ek-87.A: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996),** C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996,

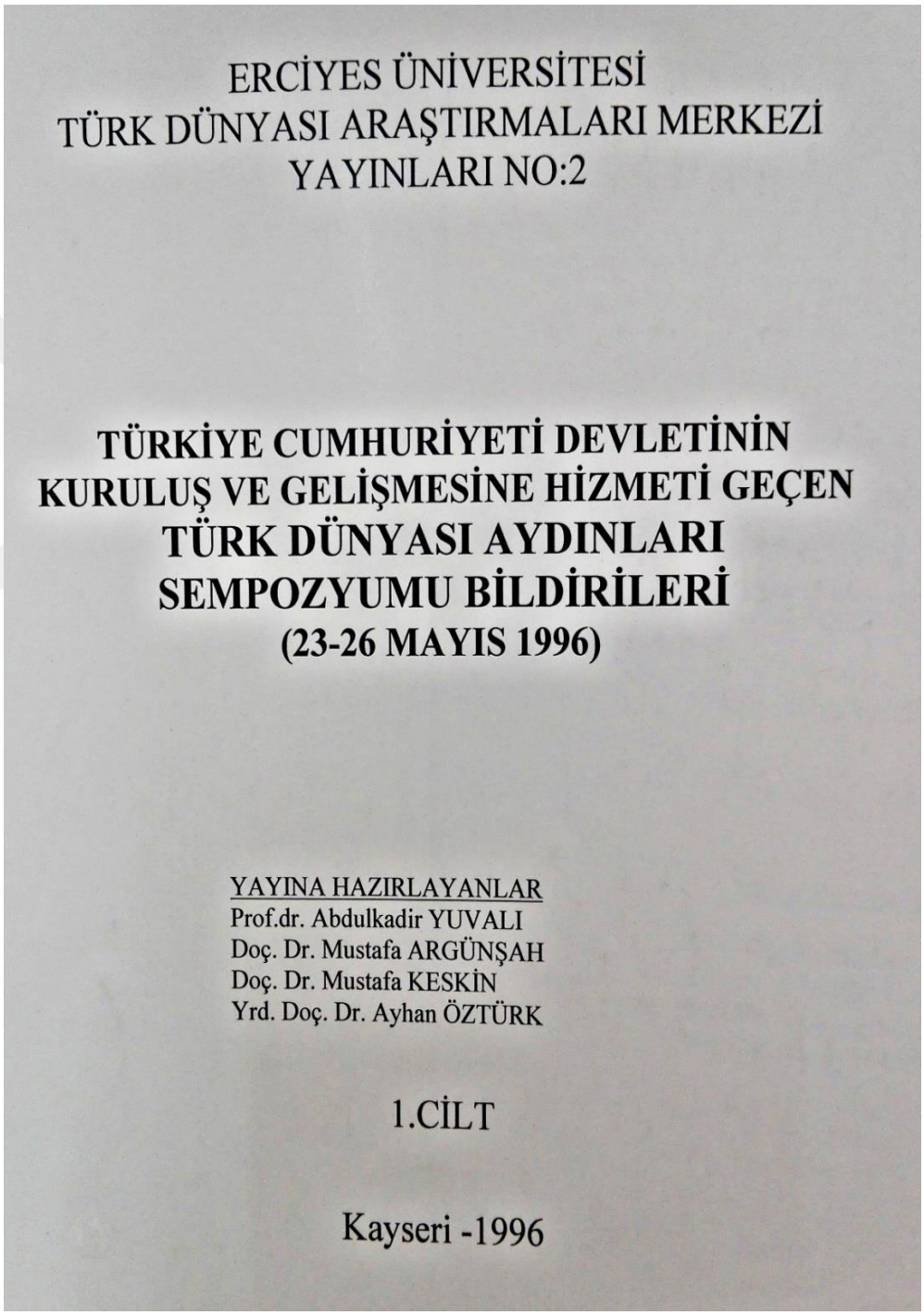

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
YAYINLARI NO:2

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KURULUŞ VE GELİŞMESİNE HİZMETİ GEÇEN TÜRK DÜNYASI AYDINLARI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ
(23-26 MAYIS 1996)

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Prof.dr. Abdulkadir YUVALI
Doç. Dr. Mustafa ARGÜNŞAH
Doç. Dr. Mustafa KESKİN
Yrd. Doç. Dr. Ayhan ÖZTÜRK

1.CİLT

Kayseri -1996

Belge Ek-87.B: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 147.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA ÇİN MEZALİMİ VE MİLLETİMİZE YAPILAN ZULÜMLER

Mehmet CANTÜRK(*)

Taklamakan'da yapılan Atom denemeleri neticesinde ortaya çıkan zehirli gazlar ve tozlu-dumanlı hava, çocukların sakat kalmasına, insanların kansere yakalanmasına, ağaçların sararmasına, meyvelerin tadının ve renginin değişmesine, ırmakların kurumasına neden olmaktadır. Bu da yetmiyormuş gibi doğum yasağı uygulamaları ile hamile olan kadınların karınları yarılarak ceninlerin çöplüklere atılması ve çuval dikilircesine annelerin karınlarının dikilmesi, tüyler ürperticidir.

Bir yandan işleri elinden alınan, açlık ve sefalete sürünen babaların çaresizliği bir yandan da Çinli göçmen akının gün geçtikçe artması ile Doğu-Türkistan Türkünü öz vatanından sürmek ve yoketmeleri, evlerini, bağ ve bahçelerini Çinli göçmenlere paylaştırmaları, Türk gençlerinin yüksek öğretim kurumlarına alınmaması, iş yerlerinin tamamının Çinlilerle doldurulup, bizim Türklerin kapılardan kovulmasıyla kapıcılık ve garsonluk gibi işlerin bütünüyle Çinlilerin elinde olması, Çinlilerin Doğu Türkistan'ı ve Türkleri imha (yoketme) politikasının son halkalarını teşkil eder.

İnşaallah başaramazlar ve başaramadılar. Çünkü milletinin geleceği için canını vermekten çekinmeyen Türk gençleri Şarki Türkistan İslam Partisi, Genç Bozkurt Partisi gibi gizli gizli kurdukları partilerle "ya kurtuluş ya ölüm" sloganlarıyla birleşmiş durumdalar.

Satılmış ve Çin yönetimine yaltaklık yaparak gününü gün etmeye çalışan, hatta din namına camilerde ve meydanlarda o rejimin meşruluğunu haykıran ve mükafat olarak da Çin idaresi tarafından birer otomobil ile takdir olunan kişilerden birkaçı aynı gün ve aynı saatte Türkistan'ın birkaç vilayet ve kasabasında öldürülmüşlerdir.

Bunun en önemli örneği Kaşgar, Ayidga Camii Meydanında cereyan etmiştir.Bu harekata karşı Çin yönetimi Doğu Türkistan'da neler uyguladılar, nasıl bir soykırıma giriştiler, Allah bilir. Zira yabancı basının Doğu-Türkistan'a girmesi yasaktır. Hele hele Türk basını asla giremez. Ancak Avrupa haber ajansları, uydu aracılığı ile bir haber yayınlarsa o iktibas edilir. Düşünün ki Allah'dan başka kim Doğu Türkistan'a yardım edebilir.

(*) Erciyes Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Uzmanı.

Belge Ek-87.C: Mehmet Kasım Cantürk, "Doğu Türkistan'da Çin Mezâlimi ve Milletimize Yapılan Zulümler", **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri (23-26 Mayıs 1996)**, C. 1, Kayseri, Erciyes Üni. TÜDAM Yay., 1996, s. 147-148.

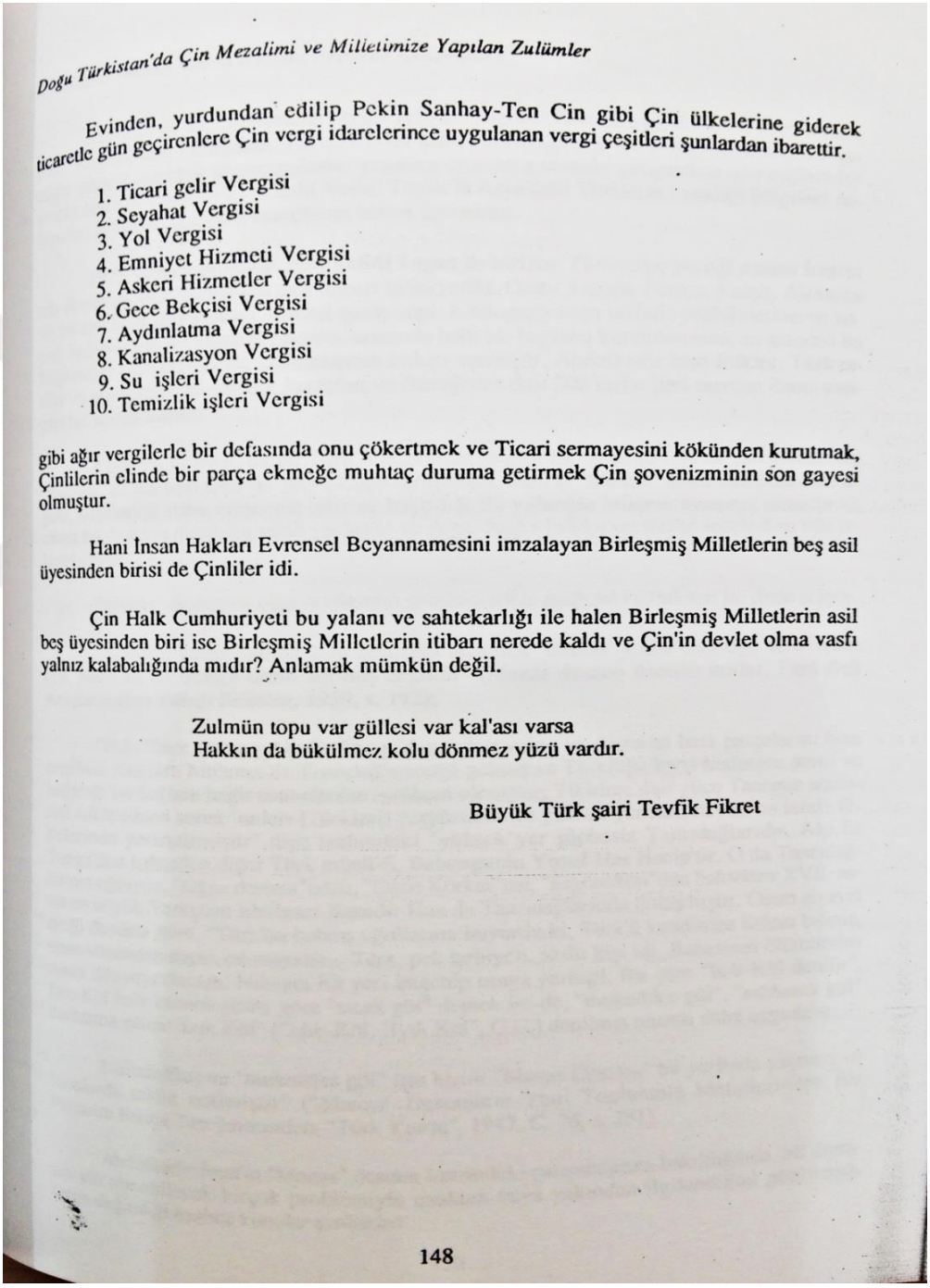

Doğu Türkistan'da Çin Mezalimi ve Milletimize Yapılan Zulümler

Evinden, yurdundan edilip Pekin Sanhay-Ten Cin gibi Çin ülkelerine giderek ticaretle gün geçirenlere Çin vergi idarelerince uygulanan vergi çeşitleri şunlardan ibarettir.

1. Ticari gelir Vergisi
2. Seyahat Vergisi
3. Yol Vergisi
4. Emniyet Hizmeti Vergisi
5. Askeri Hizmetler Vergisi
6. Gece Bekçisi Vergisi
7. Aydınlatma Vergisi
8. Kanalizasyon Vergisi
9. Su işleri Vergisi
10. Temizlik işleri Vergisi

gibi ağır vergilerle bir defasında onu çökertmek ve Ticari sermayesini kökünden kurutmak, Çinlilerin elinde bir parça ekmeğe muhtaç duruma getirmek Çin şovenizminin son gayesi olmuştur.

Hani İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini imzalayan Birleşmiş Milletlerin beş asil üyesinden birisi de Çinliler idi.

Çin Halk Cumhuriyeti bu yalanı ve sahtekarlığı ile halen Birleşmiş Milletlerin asil beş üyesinden biri ise Birleşmiş Milletlerin itibarı nerede kaldı ve Çin'in devlet olma vasfı yalnız kalabalığında mıdır? Anlamak mümkün değil.

Zulmün topu var güllesi var kal'ası varsa
Hakkın da bükülmez kolu dönmez yüzü vardır.

Büyük Türk şairi Tevfik Fikret

148

Belge Ek-88.A: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

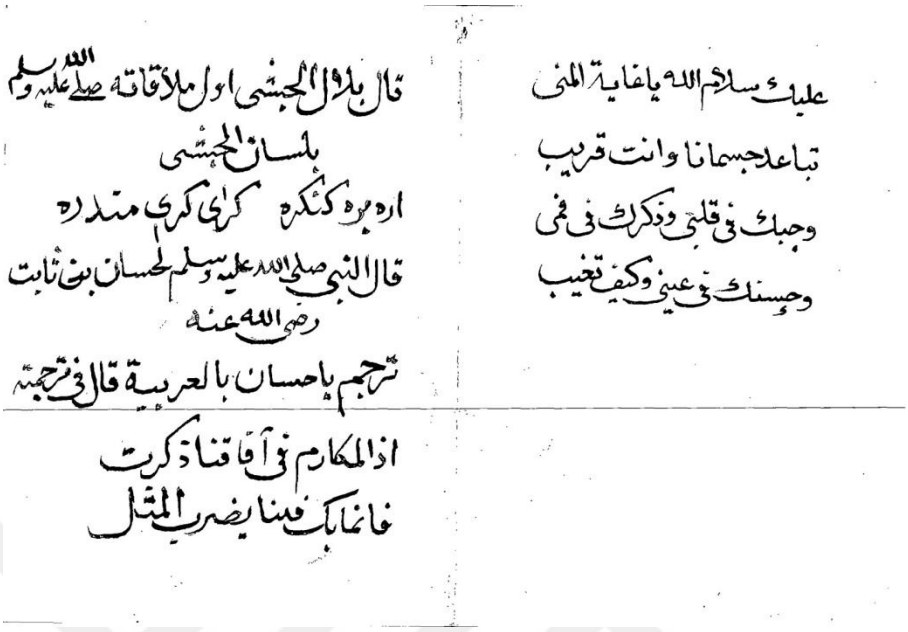

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.B: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

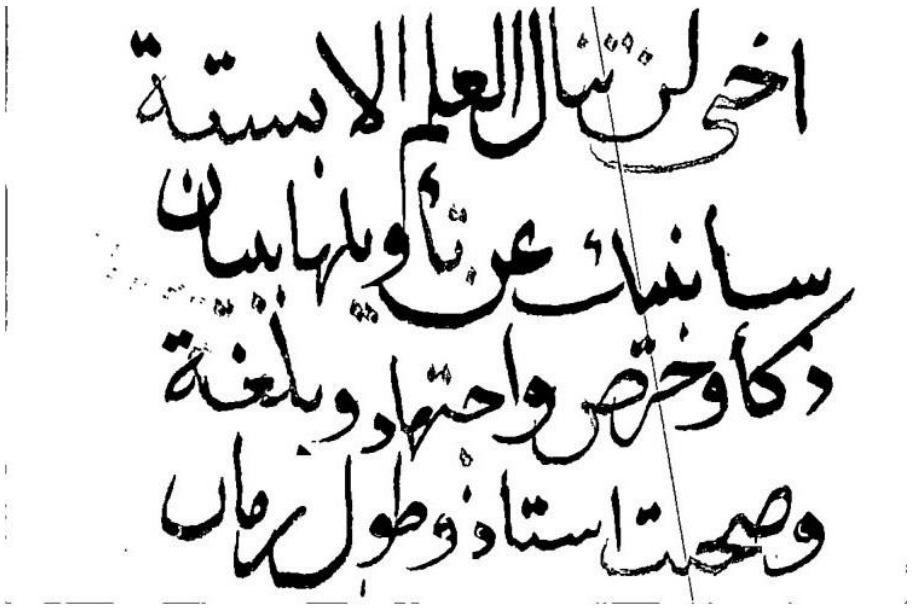

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.C: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

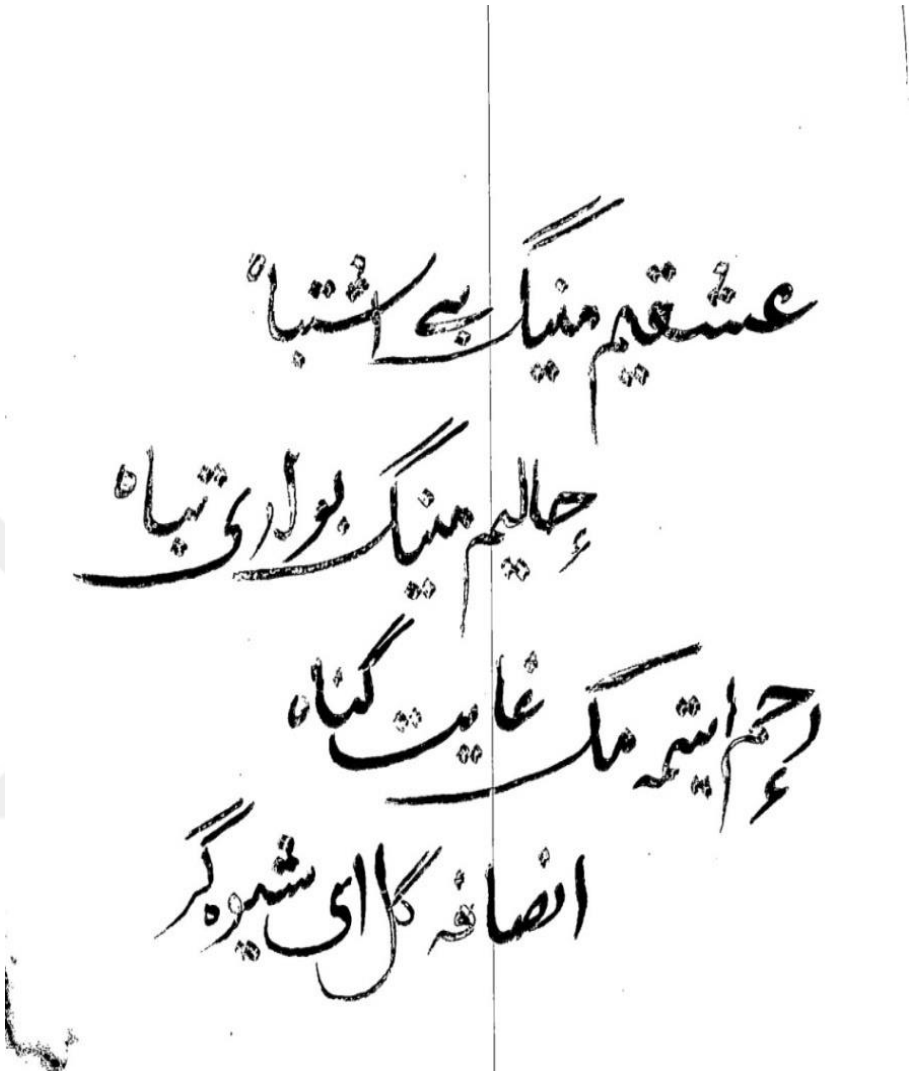

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.D: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

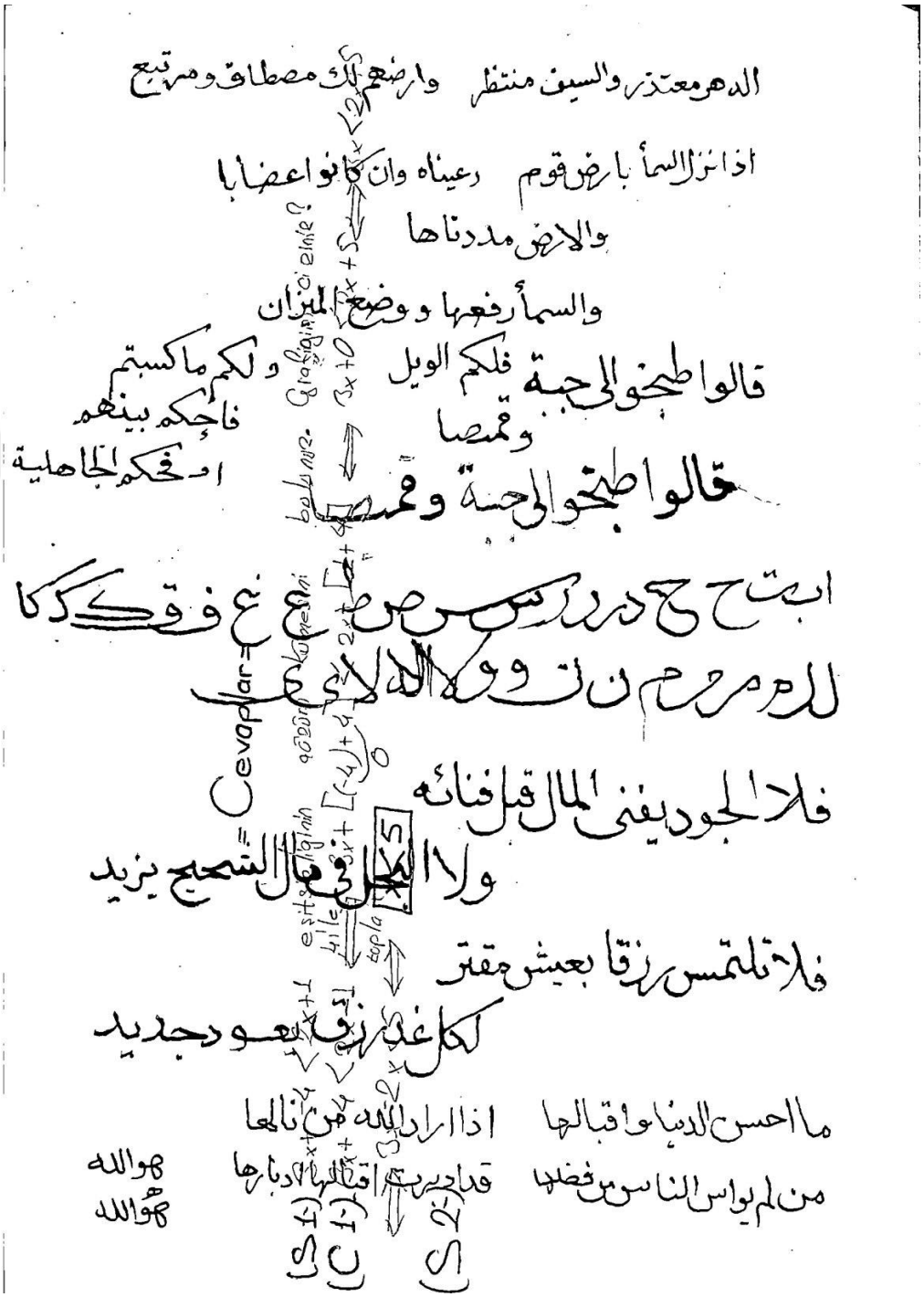

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.E: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

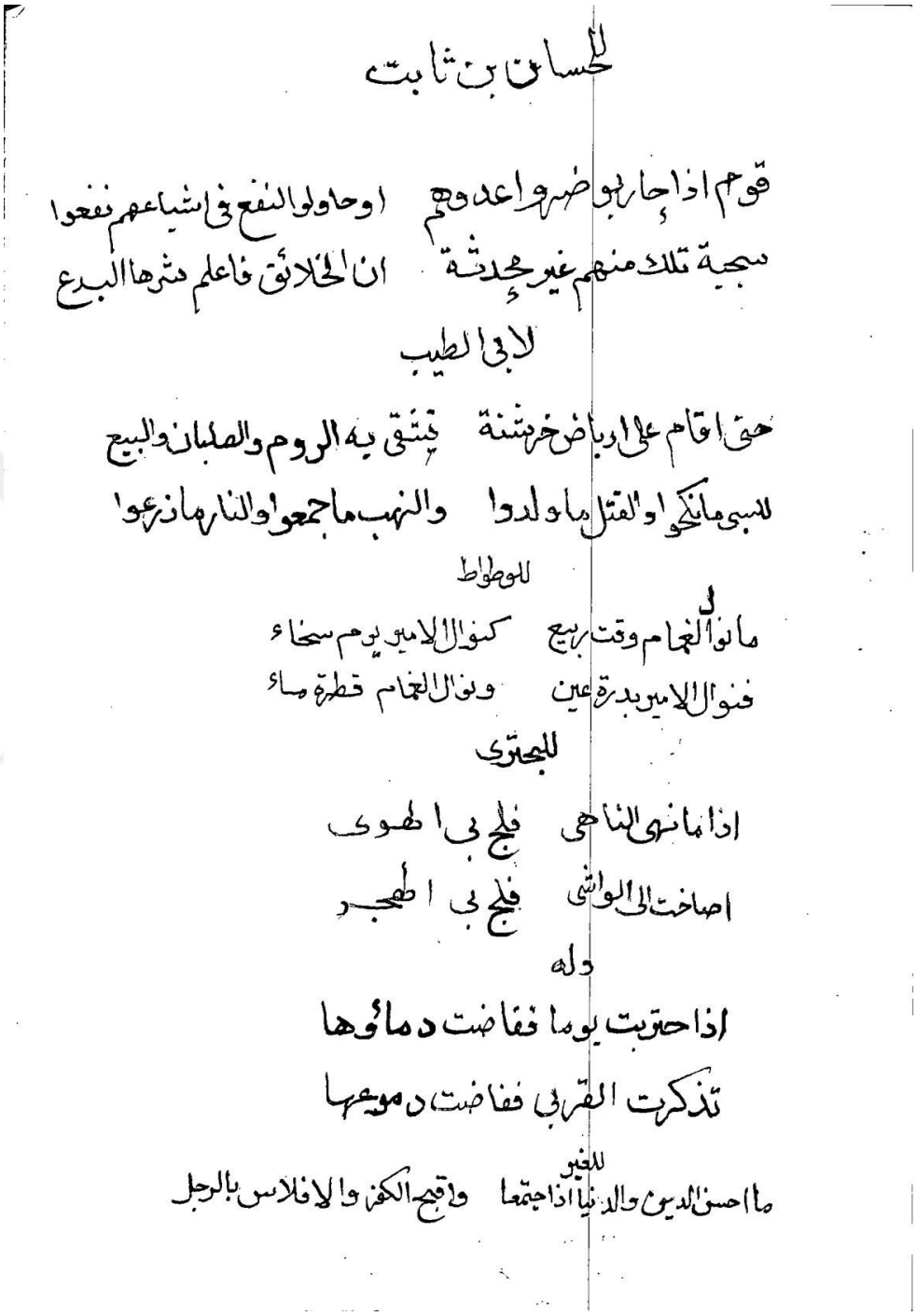

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.F: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

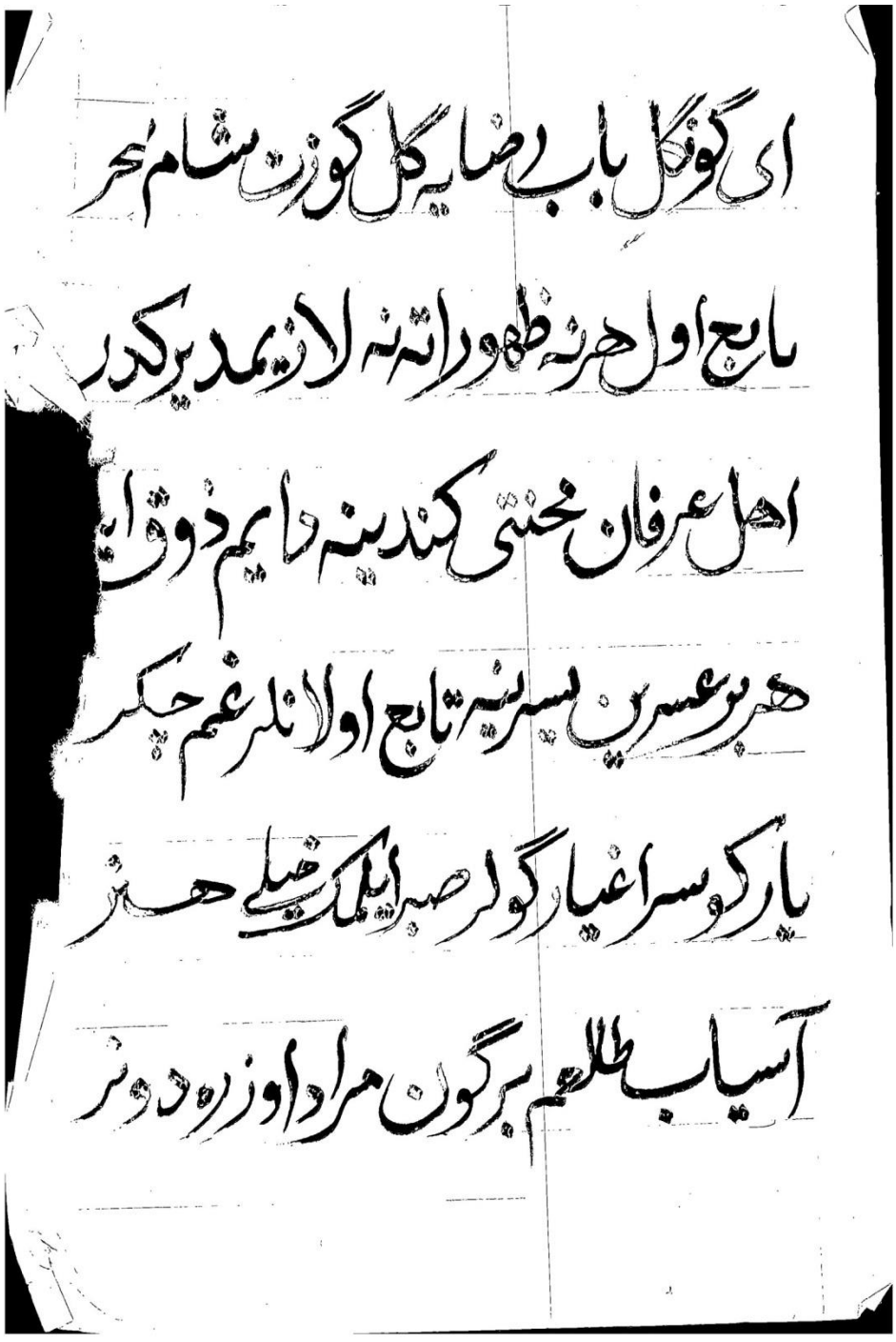

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.G: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

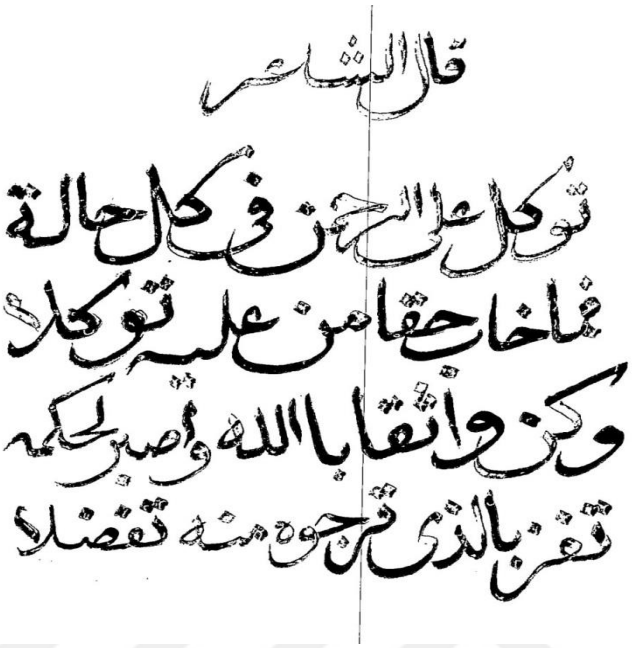

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-88.H: Mehmet Kasım Cantürk'ün yazdığı hat yazısı örnekleri

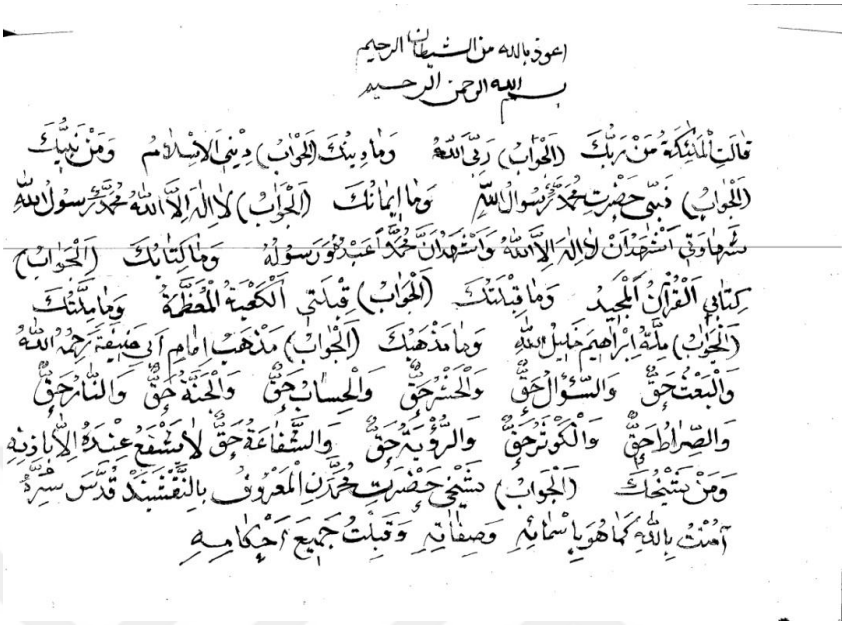

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-89.A: 24 Kasım 1992 tarihli KKTC Cumhuriyet Meclisi Başkanı Hakkı Atun'un tebrik mesajı

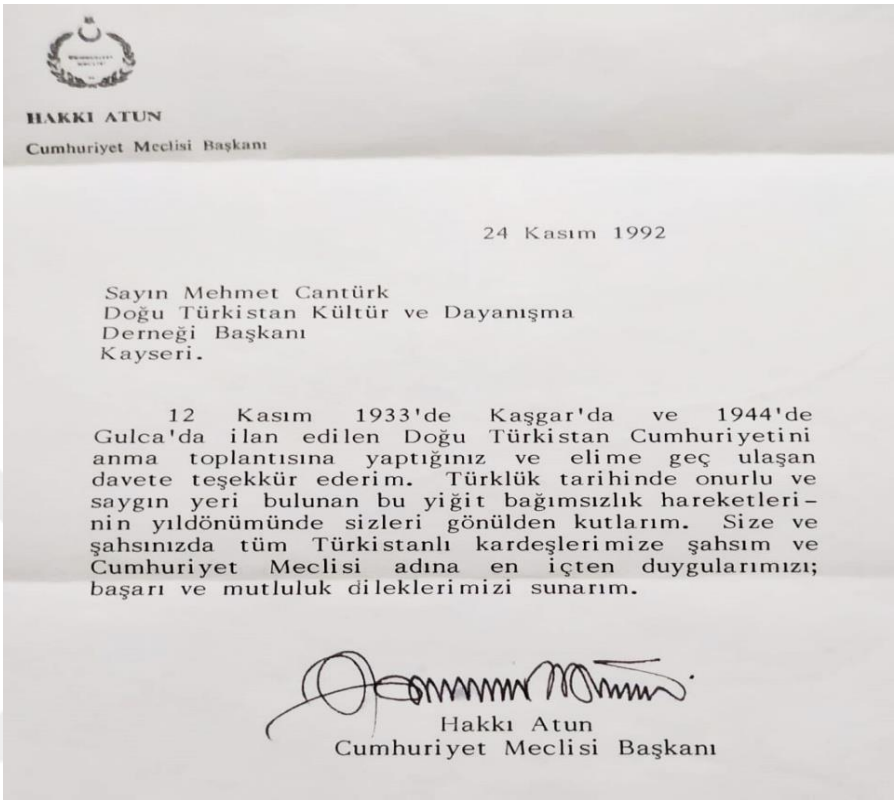

HAKKI ATUN
Cumhuriyet Meclisi Başkanı

24 Kasım 1992

Sayın Mehmet Cantürk
Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma
Derneği Başkanı
Kayseri.

12 Kasım 1933'de Kaşgar'da ve 1944'de Gulca'da ilan edilen Doğu Türkistan Cumhuriyetini anma toplantısına yaptığınız ve elime geç ulaşan davete teşekkür ederim. Türklük tarihinde onurlu ve saygın yeri bulunan bu yiğit bağımsızlık hareketlerinin yıldönümünde sizleri gönülden kutlarım. Size ve şahsınızda tüm Türkistanlı kardeşlerimize şahsım ve Cumhuriyet Meclisi adına en içten duygularımızı; başarı ve mutluluk dileklerimizi sunarım.

Hakkı Atun
Cumhuriyet Meclisi Başkanı

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-89.B: Alparslan Türkeş'in tebrik mesajı

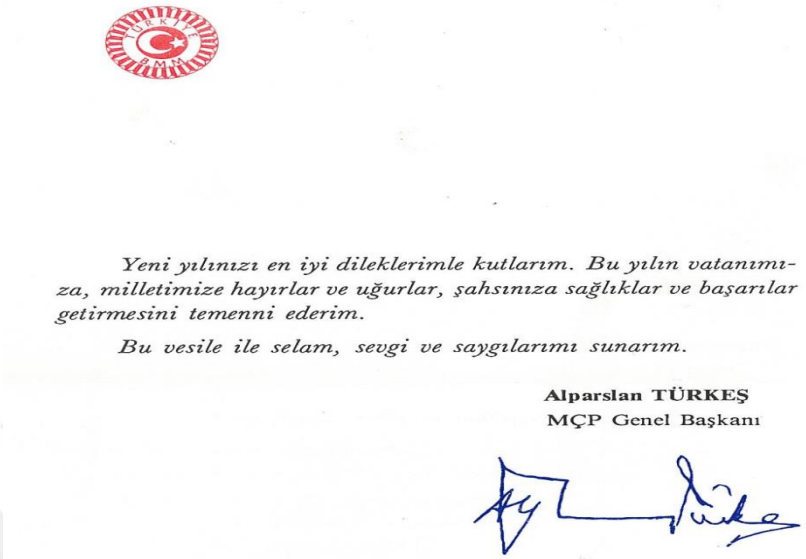

Yeni yılınızı en iyi dileklerimle kutlarım. Bu yılın vatanımıza, milletimize hayırlar ve uğurlar, şahsınıza sağlıklar ve başarılar getirmesini temenni ederim.

Bu vesile ile selam, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Alparslan TÜRKEŞ
MÇP Genel Başkanı

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Belge Ek-89.C: Muhsin Yazıcıoğlu'nun tebrik mesajı

Muhsin YAZICIOĞLU
Büyük Birlik Partisi
Genel Başkanı
Sivas Milletvekili

Mübarek Bayramınızı tebrik eder, şahsınıza, milletimize, İslam Âlemine ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini Allah (c.c.) tan niyaz eder, selam ve saygılar sunarım.

M. Yazıcıoğlu

T.B.M.M. Tel. : 420 54 12 - 13
Fax : 420 69 89

BBP Genel Mrk. Tel. : 434 09 20 (7 Hat)
Fax : 435 58 18
Tuna Cad. 28 Yenişehir/ANKARA

(**Kaynak:** *Mehmet Kasım Cantürk'ün Arşivi*)

Harita Ek-1: 1960-1967 yılları arasında yaşanan göç güzergâhı

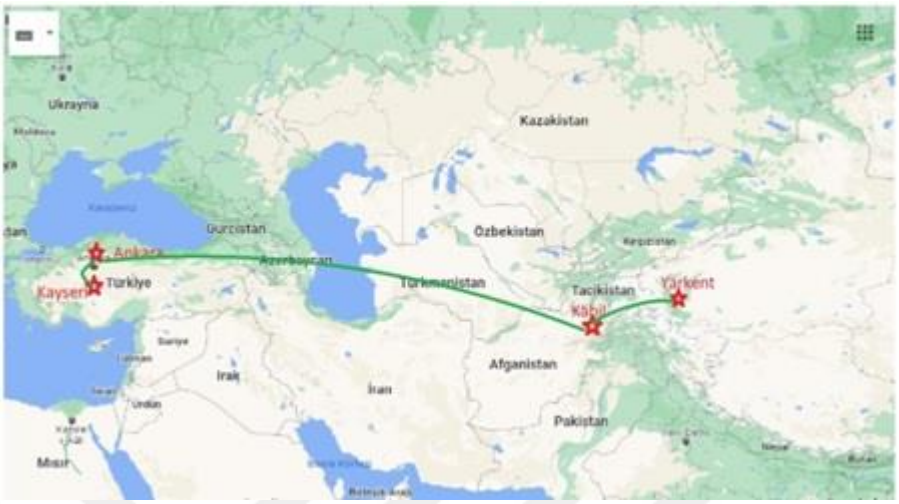

Kaynak: Kul, "1949 Sonrası Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler", s. 130.

.

.

3. MEHMET KASIM CANTÜRK'ÜN ŞİİRLERİ

Ek Şiir-1: O Benim Yurdum

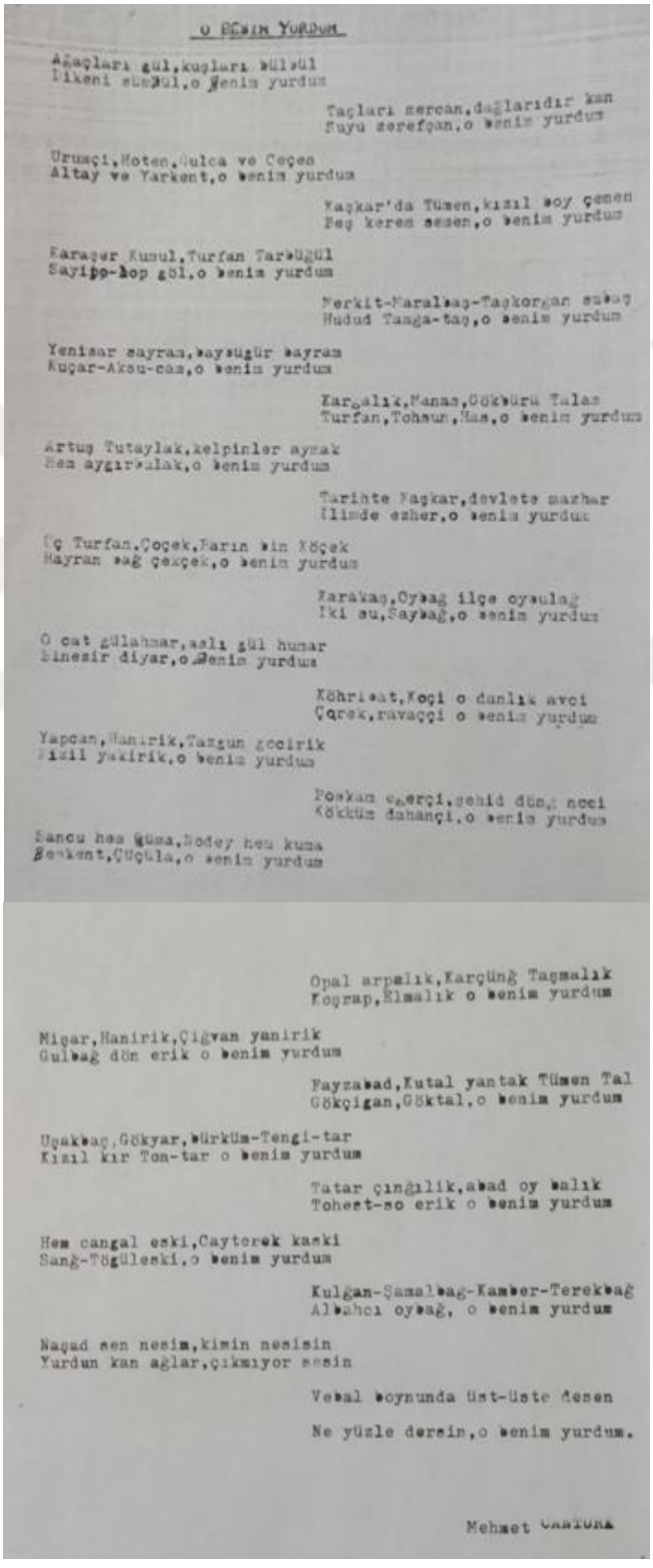

O Benim Yurdum

Ağaçları gül,kuşları bülbül
Dikeni sünbül,o benim yurdum

Taşları zerecan,dağlarıdır kan
Suyu zerefşan,o benim yurdum

Urumçi,Hoten,Kulca ve Çoçek
Altay ve Yarkent,o benim yurdum

Kaşkar'da Tümen,kızıl boy çemen
Beş kerem sesen,o benim yurdum

Karaşer Kumul,Turfan Tarabügül
Sayipp-hop gül,o benim yurdum

Merkit-Karabağ-Taşkorgan subaş
Hudud Tanga-taş,o benim yurdum

Yenisar bayram,baysuğur bayram
Kuçar-Aksu-cam,o benim yurdum

Karşalık,Manas,Gökbürü Talas
Turfan,Tohsun,Hami,o benim yurdum

Artuş Tutaylak,kelpinler aymak
Ben aygırbalak,o benim yurdum

Tarihte Kaşkar,devlete mazhar
İlimde ezher,o benim yurdum

Üç Turfan,Çoçek,Karın bin Köçek
Hayran bağ çeçek,o benim yurdum

Karakaş,Oybağ ilçe oymulağ
İki su,Saybağ,o benim yurdum

O cat gülahmar,aslı gül humar
Binesir diyar,o benim yurdum

Köhrisat,Koçi o danlık avcı
Çarek,ravaççi o benim yurdum

Yapcan,Hanırik,Tazgun zeçirik
Kızıl yakirik,o benim yurdum

Poskam çarçı,şehid dünç necci
Köküm dahançi,o benim yurdum

Sancu hem küma,Bodey hem kuma
Şehkent,Çüçüla,o benim yurdum

Opal arpalık,Karçüng Tagmalık
Koşrap,Elmalık o benim yurdum

Migar,Hanirik,Çiğvan yanirik
Gulbağ dön erik o benim yurdum

Payzabad,Kutal yantak Tümen Tal
Gökçigan,Göktal,o benim yurdum

Uşakbağ,Gökyar,bürküm-Tengi-tar
Kızıl kır Ton-tar o benim yurdum

Tatar çıngılık,abad oy balık
Toheet-so erik o benim yurdum

Hem cangal eski,Cayterek kaski
Sang-Tügüleski,o benim yurdum

Kulğan-Şamalbağ-Kamber-Terekbağ
Albahcı oybağ, o benim yurdum

Naçad sen nesim,kimin nesisin
Yurdun kan ağlar,çıkmıyor sesin

Vebal boynunda üst-üste desen

Ne yüzle dersin,o benim yurdum.

Mehmet Canturk

Ek Şiir-2: Turfan Nekşesi

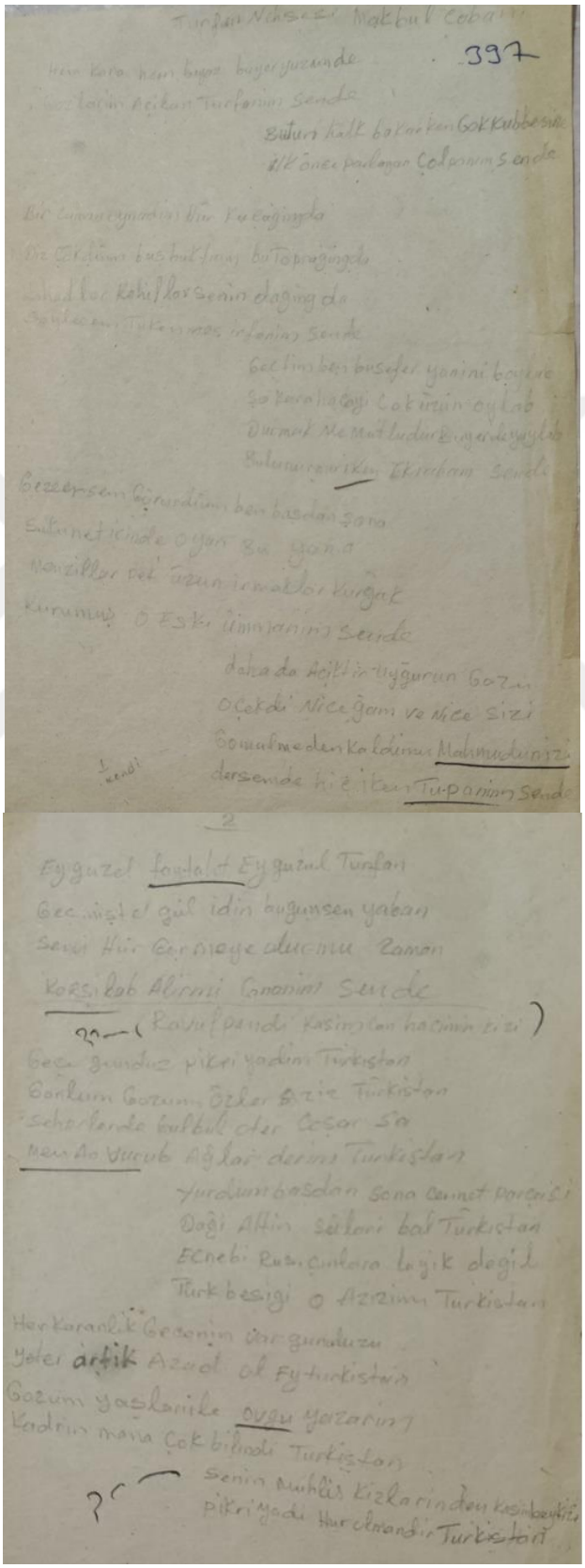

Ek Şiir-3: Başlıksız

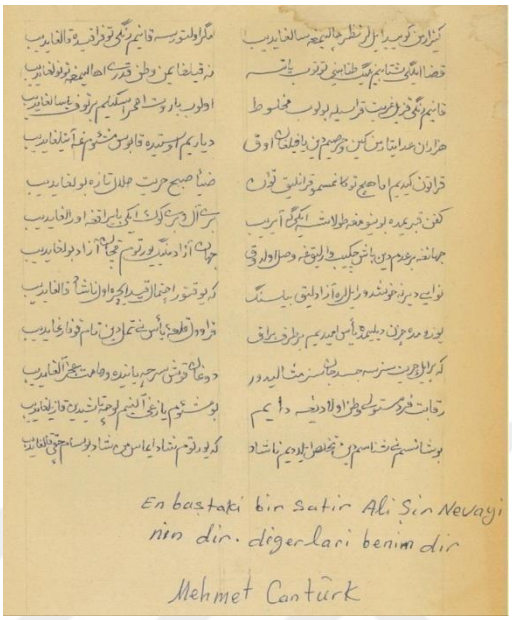

En baştaki bir satır Ali Şir Nevayi
nin dir. diğerleri benim dir

Mehmet Cantürk

Ek Şiir-4: Başlıksız

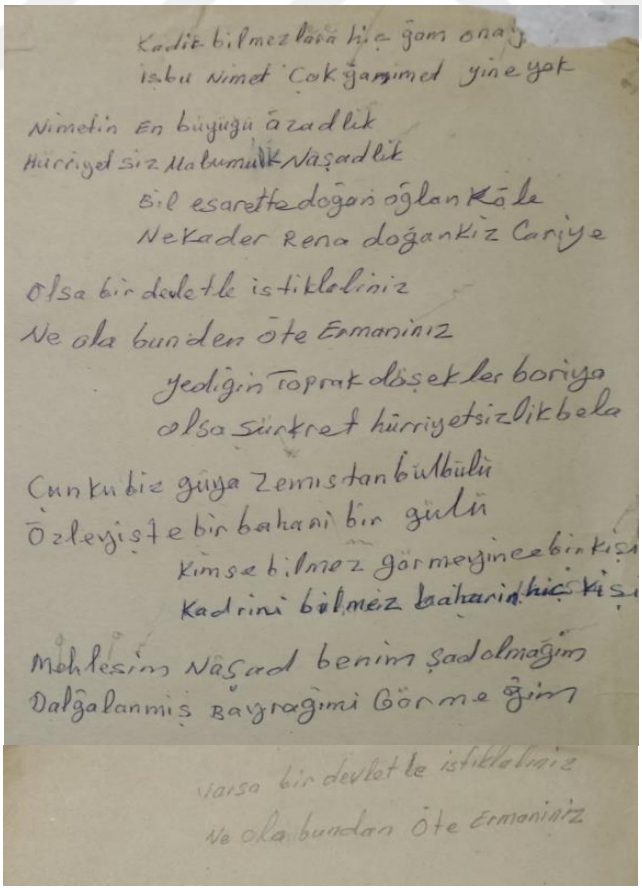

Kadir bilmezlara hiç gam onay
işbu Nimet Çok gamimet yine yok

Nimetin En büyüğü Hürriyet
Hürriyetsiz Mahrumluk Naşadlık

Bil esarette doğan oğlan Köle
Nekader Rena doğan kız Cariye

Olsa bir devletle istiklaliniz
Ne ola bunden öte Ermaniniz

yediğin toprak döşeklerboriya
olsa sürkret hürriyetsizlik bela

Cunku biz güya Zemistan bülbülü
Özleyişte bir bahani bir gülü

Kimse bilmez görmeyince bir kişi
Kadrini bilmez bahariniz hiç kişi

Mahlesim Naşad benim şadolmağim
Dalğalanmiş Bayrağimi Görmeğim

Varsa bir devletle istiklaliniz
Ne ola bundan öte Ermaniniz

Ek Şiir-5: Türkistan Özlemi

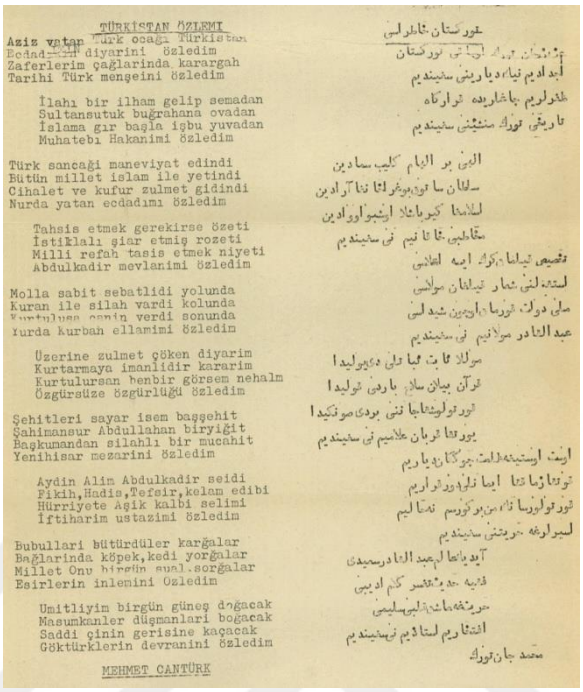

TÜRKİSTAN ÖZLEMİ

Aziz vatan Türk ocağı Türkistan
Bedad[illegible] diyarini özledim
Zaferlerim çağlarında karargah
Tarihi Türk menşeini özledim

İlahi bir ilham gelip semadan
Sultansuyuk buğrahana ovadan
İslama gir başla işbu yuvadan
Muhatebi Hakanimi özledim

Türk sancağı maneviyat edindi
Bütün millet islam ile yetindi
Cihalet ve kufur zulmet gidindi
Nurda yatan ecdadımı özledim

Tahsis etmek gerekirse özeti
İstiklalı şiar etmiş rozeti
Milli refah tasis etmek niyeti
Abdulkadir mevlanimi özledim

Molla sabit sebatlidi yolunda
Kuran ile silah vardi kolunda
Kurtuluşa emin verdi sonunda
Yurda kurbah ellamimi özledim

Üzerine zulmet çöken diyarim
Kurtarmaya imanlidir kararim
Kurtulursan benbir görsem nehalm
Özgürsüze özgürlüğü özledim

Şehitleri sayar isem başşehit
Şahmansur Abdullahan biryiğit
Başkumandan silahlı bir mucahit
Yenihisar mezarini özledim

Aydin Alim Abdulkadir seidi
Fikih, Hadis, Tefsir, kelam edibi
Hürriyete Aşik kalbi selimi
İftiharim ustazimi özledim

Bubullari bütürdüler kargalar
Bağlarında köpek, kedi yorğalar
Millet Onu birgün sual sorğalar
Esirlerin inlemini özledim

Umitliyim birgün güneş doğacak
Masumkanler düşmanları boğacak
Saddi çinin gerisine kaçacak
Göktürklerin devranini özledim

MEHMET CANTÜRK

Ek Şiir-6: Türkistan İnlemi

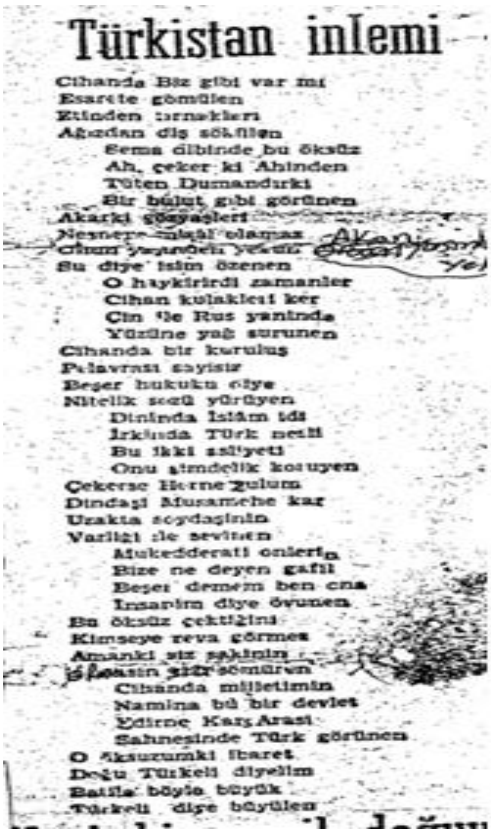

Türkistan inlemi

Cihanda Biz gibi var mi
Esarete gömülen
Etinden örnekleri
Ağzından diş sökülen
Sema dibinde bu öksüz
Ah, çeker ki Ahinden
Tüten Dumandırki
Bir bulut gibi görünen
Akarki göyaşleri
Nesneye nihai olamaz
Cihan yaşındı yedi
Su diye isim özenen
O haykirirdi zamanlar
Cihan kulakleri kör
Çin ile Rus yanında
Yüzüne yağ sürünen
Cihanda bir kurultuş
Pelavrası sayisiz
Beşer hukuku diye
Nitelik sezü yürüyen
Dininde İslâm idi
Irkında Türk nesli
Bu iki asliyeti
Onu atmdelik kovuyen
Çekerse Herne Zulum
Dindaşi Afusanche kar
Uzakta soydaşinin
Varliği ile sevinen
Mukedderati onlerin
Bize ne deyen gafil
Beşer demem ben ona
İnsanim diye övunen
Bu öksüz çektiğini
Kimseye reva görmez
Amanki siz sakinin
Cihanda milletimin
Namina bü bir devlet
Yedirne Kars Arasi
Sahnesinde Türk görünen
O Aksuzumki ibaret
Doğu Türkeli diyelim
Batıla böyle büyük
Türkeli diye büyülen

Ek Şiir-7: Güzel Türkistan

GÜZEL TÜRKİSTAN

Otları Reyhan daim gülefşan
Havası iyi cennetten nişan
Yurdum mekanım rahatlı bağım
Doğduğum yerim güzel Türkistan

Doğdum ben sende ösdüm göksünde
Terbiyelendim tatlı sütün de
Seni gülletiş seni güdürüş → güldürüş
Vicdanı borcum güzel Türkistan

Göbeğim kanı sende döküldü
Mihriban anam sende gömüldü
Güzel toprağın şirin suların
İle hayatım güzel Türkistan

-> kendi şiiri olabilir?

Sen için nice cefalar çeksem
~~Sen~~seçiein dünyadan gitsem
Tezekki kılsan onu bir görsem
Şudur muradım güzel Türkistan

İcat kılınmış zamanda atom
Halkın bilimsiz ne kılay yurdum
Uyanır mı kin ya uyur mı kin
Fikrim şu daim güzel Türkistan

Ek Şiir-8: Esir Türkistan

ESIR TÜRKISTAN

Bizim ilde her gül serbestce açar
Açan güller güzel kokular saçar
Türkistanda her gül zulümden naçar
Zincir vuruluyor güzel ellere

(Sair okurlar siirinden)

Ek Şiir-9: Başlıksız

Mektep ne demek,
Can ve cihan mevâsı
Mektep irfan bulâğıdur manası
Mektep içinde ~~öğrenir~~ kim li, özünü tovlar
Himmet kuşunu bildiğince avlar

Ek Şiir-10: Başlıksız

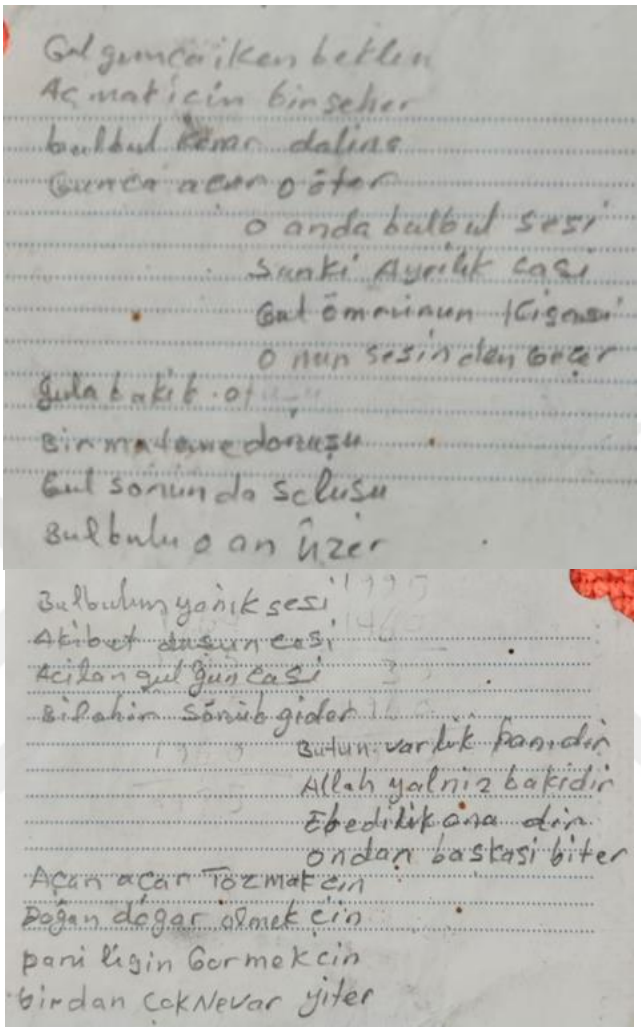
Gül gonca iken betlen
Açmatı cin bir seher
bulbul ömr dalına
Gonca açar o öter
o anda bulbul sesi
Sanki Ayrılık ezgisi
Gül ömrünün ilişkisi
O nun sesinden belli
Gula bakıp ot
Bir mahzene dönüşü
Gül sonunda sessizliği
Bulbulu o an üzer

Bulbulun yanık sesi
Akibet düşüncesi
Açılan gül gonca
Bilahire sönüp gider
Bütün varlık fanidir
Allah yalnız bakidir
Ebedilik ona dair
ondan başkası biter
Açan açar tazmak cin
Doğan doğar ölmek cin
pani liğin bermek cin
bir dan çok Nevar yiter

Ek Şiir-11: Başlıksız

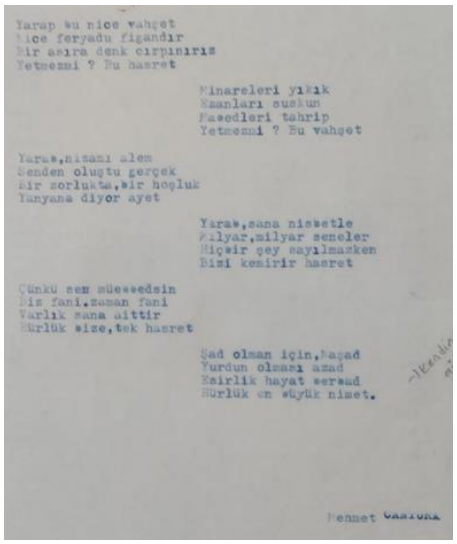
Yarab bu nice vahşet
Nice feryadu figandır
Bir asıra denk cırpınırız
Yetmezmi ? Bu hasret

Minareleri yıkık
Mezarları suskun
Mabedleri tahrip
Yetmezmi ? Bu vahşet

Yarab,nizamı alem
Senden oluştu gerçek
Bir zorluktan,bir hoşluk
Yanyana diyor ayet

Yarab,sana nisbetle
Milyar,milyar seneler
Hiçbir şey sayılmazken
Bizi kemirir hasret

Çünkü sen müebbedsin
Biz fani.zaman fani
Varlık sana aittir
Hürlük bize,tek hasret

Şad olman için,Maşad
Yurdun olmazsa azad
Esirlik hayat serzad
Hürlük en büyük nimet.

Mehmet Kaşıkçı

Ek Şiir-12: Başlıksız

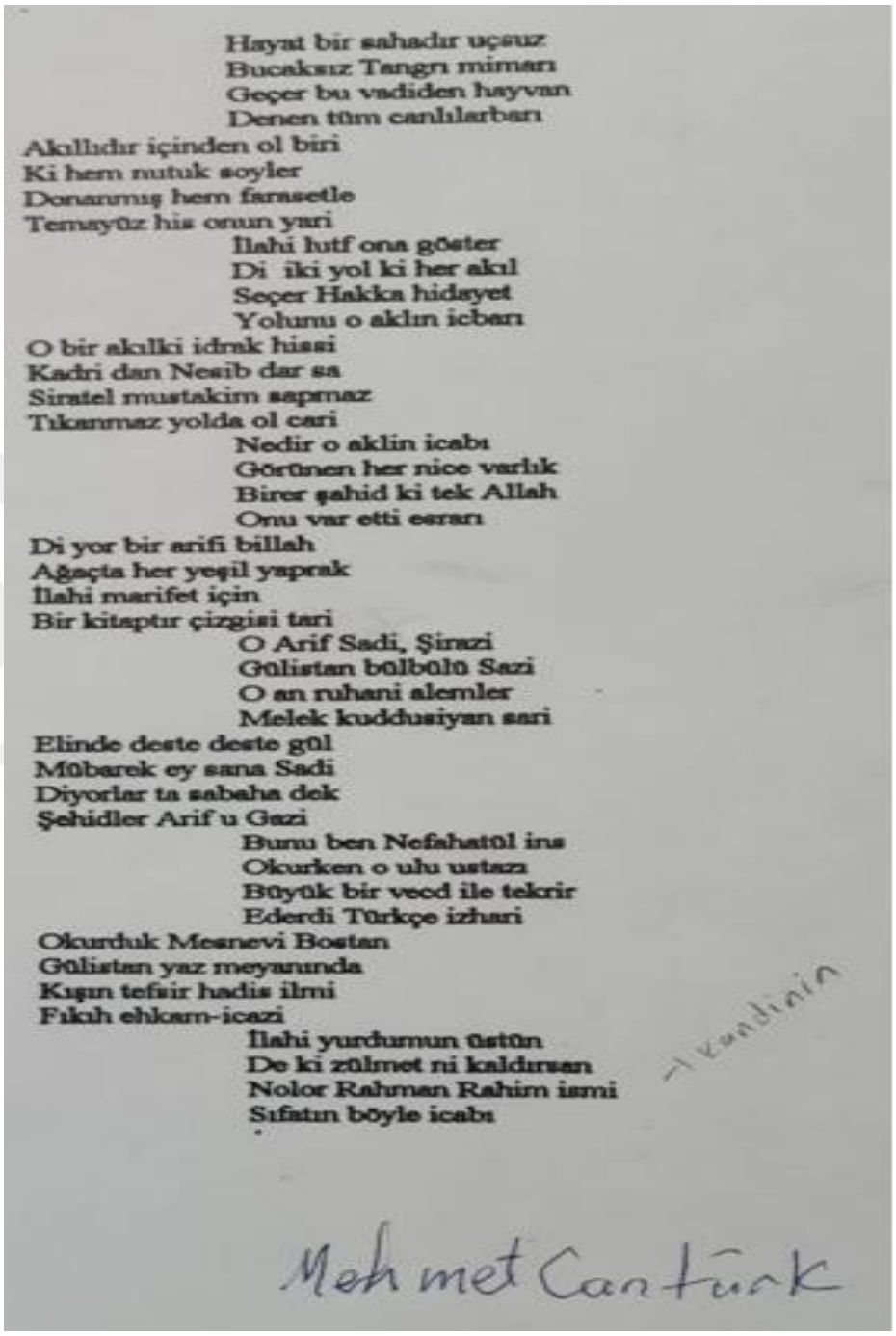

Hayat bir sahadır uçsuz
Bucaksız Tangrı mimarı
Geçer bu vadiden hayvan
Denen tüm canlılarbarı
Akıllıdır içinden ol biri
Ki hem nutuk soyler
Donanmış hem fırasetle
Temayüz his onun yarı
İlahi lutf ona göster
Di iki yol ki her akıl
Seçer Hakka hidayet
Yolunu o aklın icbarı
O bir akılki idrak hissi
Kadri dan Nesib dar sa
Sıratel mustakim sapmaz
Tıkanmaz yolda ol cari
Nedir o aklin icabı
Görünen her nice varlık
Birer şahid ki tek Allah
Onu var etti esrarı
Di yor bir arifi billah
Ağaçta her yeşil yaprak
İlahi marifet için
Bir kitaptır çizgisi tarı
O Arif Sadi, Şirazi
Gülistan bülbülü Sazi
O an ruhani alemler
Melek kuddusiyan sarı
Elinde deste deste gül
Mübarek ey sana Sadi
Diyorlar ta sabaha dek
Şehidler Arif u Gazi
Bunu ben Nefahatül ins
Okurken o ulu ustazı
Büyük bir vecd ile tekrir
Ederdi Türkçe izhari
Okurduk Mesnevi Bostan
Gülistan yaz meyanında
Kışın tefsir hadis ilmi
Fıkıh ehkam-icazi
İlahi yurdumun üstün
De ki zülmet ni kaldırsan
Nolor Rahman Rahim ismi
Sıfatın böyle icabı

-Kendisin

Mehmet Cantürk